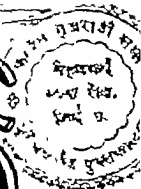

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખ્યપત્ર (માસિક)

પ્રેમ ધર્મ

જેની આધે યતિશ્રી હેમચંદ્રલ સ્થાપિત 'કુચસંદેશ' એકી દેવામાં આવ્યું છે

: બીજી	કલ્પદ્રવ્ય	પૃષ્ઠિક : ૨૨
: નવમી	અગાવતાની વાલી, સારંગપુર અમદાવાદ.	વુન-૧૯૪૬

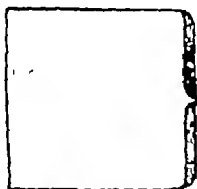
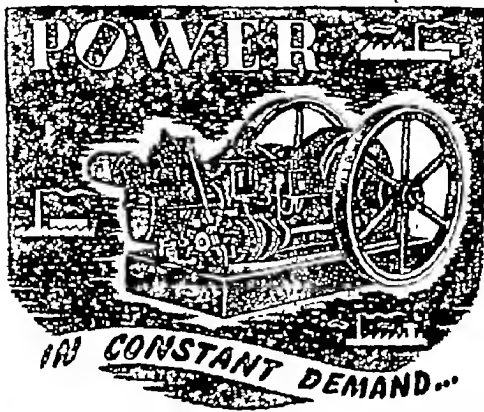
તત્ત્વજ્ઞ

દરિદ્રસાથે વૃજશાયે દેસાઈ
નિશી હેમચંદ્રલ

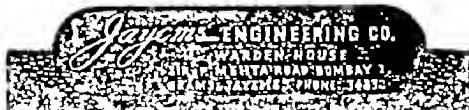
યતિશ્રી રાજચંદ્રલ
શ્રી રાતિલાલ દીનાનાથ મહેતા

ધર્મપરિપાળ બીજી અધિવેશન (મુજક)નું કલાત્મક પ્રવેશદ્વાર

The **IMPERIAL
KEIGHLEY
INDUSTRIAL
ENGINES**

Ahmedabad Office **LAL DARWAJA**

Phone 2653

Grams 'JAYEMS' Ahmedabad.

We supply the following types of Machinery :

Machine Tools Boiler House machinery Power plants Oil
Mill Machinery: Diesel engines. Wood working machinery
Welding sets: Electricals • Crushers & disintegrators Lifting
appliances Garage equipments • Sheet metal machinery Lawn
mowers • Tool Steels Pumping machinery; Radios.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખ્યપત્ર (માસિક)

ન ઘનેન ન પ્રજયા ત્યાગેનેકેન અમૃતત્વમાનશુ ।

વર્ષ: ૨	જુન ૧૯૪૯	'પ્રેમધર્મ' કાર્યાલય સારંગપુર-મધ્યમતાની વાડી-અમદાવાદ.	વર્ષિક કલ્પાન રેશમાં : ૧-૮-૦૦ નિરેશમાં : ૮૫૨૦-૧૩૬૧.	પૃષ્ઠ ૬ પૂર્ણસંખ્યા ૨૧
---------	----------	--	---	---------------------------

વૈજ્ઞાનિક ધર્મની જરૂર છે

લોકો ધર્મનું આ સાચું સ્વરૂપ અને ઉદ્દેશ સમજી શકે, તેા દુનિયામાં આનંદાશ આવી રહેલા ધાર્મિક અગ્રામો અને ધાર્મિક રૂપો દર વધ જાય. ધર્મનો અર્થ કરવામાં ઉભી થયેલી ગેરસમજુતીને કારણે જ મોટા ભાગની ધાર્મિક રૂપો ઉભી થઈ છે. ધર્મનો સાચો અર્થ સમજીને તેા આ રૂપો દર વધી શકે.

ધર્મનો ઉદ્દેશ અનંત સત્યનો ભેદ પામવાનો છે. જીવનમાં-દુઃખોના વિચાર કરતા આપણે દિશાભાવ અનુભવીએ છીએ. સાચા મોટાનો નિષ્કૃષ્ટ કરવાની માનવીની શક્તિને કારણે તેના હૃદયમાં મંથન થાય છે. માનવી બધા સુધી માનવી રહેશે ત્યાં સુધી આ મંથન ચાલુ રહેવાનું જ. પરંતુ આ પરિસ્થિતિ વધે પણ માનસિક શાન્તિ અને આંતરિક પ્રકાશ ધર્મદ્વારા મળી શકે. જો ધર્મ આ કાર્ય પાર પાડી શકે તેા જ તેનું સાચું આચરણ થઈ શકેવાય.

દુનિયામાં ધર્મની આવશ્યકતા છે. દુનિયાના મહાન પુરુષો મોક્ષ, રામાનુજ, શંકર, ખ્રિસ્ત આદિ સૌએ ધર્મનું આચરણ કર્યું હતું. જે સમયે ધાર્મિક રૂપો ન હોતાથી ધર્મની સહાય વડે તેઓએ સામાજિક ઉન્નતિનાં કાર્યો પાર પાડ્યાં હતાં. આજે પણ એ જ રીતે ધર્મનું આચરણ થઈ શકે છે. ધર્મને જીવન સાથે એક બોધ્યો.

જો ધર્મ આ બધું કરશે, માનવીને જીવનની કલા શીખવવાથી અને જન્મતાં બધાને તોડીને જો ધર્મ વૈજ્ઞાનિક છે; સામાજિક છે. એનાથી જ અકમલ સામાજિક રચાઈ શકાશે. આ પરિણામ સાચા ધર્મના કાંઈને શોધવા કળીશુલ થશે, તેા સતપત્ત જન્મ અને આપણાં બધાં ચિત્ત ધારી પડશે.

સર સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણન

[ધર્મવિકાસના પ્રબલ અધિવેશનના આશયપત્રમાંથી]

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી એપ્રિલ ૧૯૪૭માં અમદાવાદ ખાતે સર્વ ધર્મ પરિષદનું પહેલું અધિવેશન બરાણું ત્યારથી આ પ્રકારનો સર્વધર્મ પરિષદની રચના કરતી વિચારબેઠી પ્રગ-સનીય છે અને ૧૯૪૭ તેજાન સમાજને ધણી ઉપયોગી હેઠળ આવા અધિવેશન વારંવાર બરાણા ભેડાંએ એવો સોના અભિપ્રાય દેવો.

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિએ શીતાની અનેક વિધિ રચનાક્રમક પ્રવૃત્તિઓના ઉપયોગી જગ તરીકે ૧૨ મે વર્ષે દેશના જુદાજુદા ભાગોમાં ધર્મપરિષદ બરાણા નક્કી કર્યું છે તે મુજબ ૧૯૪૮ના એપ્રિલમાં મુંબઈ ખાતે ધર્મ પરિષદનું બીજું અધિવેશન બરાણામાં આપ્યું.

આ અધિવેશન મુંબઈમાં બરાણા નક્કી થતાં અનેક પ્રકારે ઉદ્ભવતા હતા. મુંબઈ જેવું પચરમી શહેર ધર્મ પરિષદને આવકારદારી ધણી કરેલા હતા કે મુંબઈ તો વિદ્યાર્થી નગરી છે ને સતીમાન-નાદો અને રેસાઈન રસ હેતા મુંબઈના શહેરીઓ ધર્મ જેવા મુશ્કેલ વિષયમાં રસ લેશે કે કેમ તે શક છે ધણી એમ માનતા કે ધર્મપરિષદમાં ધર્મકાંડ કરનાના ઉપદેશ આપશે ને મદિરા, મતિ-પૂળ તથા અણુ ધર્મ પ્રજાસિદ્ધિ પાળવા શોધો આગળ આપ્યાનો ધારો.

જ્યાં ધર્મ પરિષદના ઉદ્દેશના વિવિધ પ્રચારને અતિ લોહીને લખ્યું

કે આ પરિષદ તેમની ધારણાથી તાન જુદી જ છે પરિણામે તેમાં સરકારી-વિદ્યાન અને પ્રગતિ શીલ શહેરીઓ શોધી સંજ્ઞામાં ભેડાના. પરિષદની સ્વાગત સમિતિમાં સરેના તમામ ધ્યેયોના અમલીઓએ સેવા તથા સહકાર આપી પરિષદને સજ્જ બનાવવામાં સહીત હાથે આપ્યો. પરિષદના પ્રધાન મંત્રીઓ તરીકે મતિથી હેમચંદ્ર તથા મતિથી રાજ્યવંશી પરિષદની મહાન ન્યાયવાદીરી ઉદાત્તી તેને પાર ઉતારવામાં રાત દિવસ સંપૂર્ણ સેવાઓ આપી હતી.

નૈન સમાજના પ્રગતિશીલ તત્વો મારે મતિથી આ પ્રવૃત્તિત્વ મોરવ પ્રદ છે. ઉપરાંત મુંબઈ યૌવનજનના ડિરેક્ટર અને સેવા કાર્યમાં હમેશાં સાથ આપવા તત્પર મી કાંતિલાલ હંધરદાસે મંત્રીમંજીમાં ભેડાઈ પરિષદને સુદર સાથ આપ્યો હતો અને સૌથી પાછળ મુંબઈના ધારા સભ્ય અને અમદાવાદના પ્રજાપ્રિય ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈની સોમ, પ્રકૃષ્ટિત અને આપણુ મતિની પ્રતિભાએ પરિષદના કાર્યકર્તાઓને હમેશા જળા, ઉત્સાહ અને આનંદનો સતત પ્રવાહ પૂરો પાડ્યો હતો એ કહી પણ બૂધલ તેમ નથી તે સાથે ધર્મપરિષદના સહાયકોએ પરિષદના સહાયક સભ્યો બની ને ઉદાર હોનો નોખાઓ છે તે ધર્મ પરિષદના ઉત્તરેલમાં હમેશાં ધાન્યાર રહેશે.

પરિષદના અંતરંગ કાર્યકર્તાઓમાં મી. કુમ્ભાઈ મુનશી અને શ્રી લીલાબેન મુનશીની સેવાઓ ખાસ નોંધપાત્ર છે સ્વાગત પ્રમુખ તરીકે શ્રી કોશલાલ મુનશીએ પરિષદનું મુખ્ય સંચાલન કરી તેને મુખ્ય ભાગદર્શન આપ્યું હતું. આરે શ્રી. લીલાબેન પરિષદના તમામ કાર્યોમાં જ્યંત રસ લઈ તેને સજ્જ બનાવવા પહેલેથી છેલ્લે સુધી પોતાની સેવાઓ આપી હતી.

પરિષદની સજ્જતામાં મેનેજીંગ કમીટીના સભ્ય તથા બીજા અનેક ભાણીઓ સાથે આપ્યો હતો અને એ રીતે મુંબઈએ નહિં ભેડેલી નહિં ધારેલી સજ્જતા પરિષદને મળી હતી; તા. ૨૩ મી થી ૨૪મી સુધી પાંચ દિવસ સુધી કરેજા રાત્રે ૬ થી ૧૨ સુધી હાલરો મારાઓનો સમુદાય પરિષદ મંડપમાં મેસી કાર્યકર્તાઓમાં ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લઈ રહી હતો, એ પરથી એ હકીકત સિદ્ધ થઈ છે પ્રજાને ધર્મ પ્રત્યે પ્રેમ છે, ધર્મની તેને શ્રદ્ધ છે, ધર્મ વગરનું જીવન અપૂર્ણ છે તે સમજે છે અને તેથી જ યોગ્ય, રીત, ધર્મને તેના સમ્મા અને વિશાળ સ્વરૂપમાં સમજાવવામાં આવે તો તેને સ્વીકારવા તે હમેશા તૈયાર છે. ધર્મ પરિષદ ધર્મનું સાચું ડહાન કરાવ્યું અને પ્રજાએ એકી જવાને તેની અભિનંદના કરી. ધર્મ પરિષદ આ રીતે આપણું સિદ્ધી મેળવી.

ધર્મ પરિષદની સજ્જતા મારે ઠેર ઠેરથી અભિનંદનો અણી રહ્યા છે. પ્રથમ અધિવેશન કરતાં મુંબઈનું આ બીજું અધિવેશન વધુ પ્રગતિશીલ જનનું હતું અને જોડે છે કે ધર્મ પરિષદનું શ્રીનું અધિવેશન ને દિલ્હીમાં મેળવવા આમ ત્રણ મળ્યું

છે તે વધુ સમજા રીતે રચનામાં દિશામાં પ્રબળે દેશસ્થી આપશે.

ને ને બાઈ બહેનોએ તન મન અને ધનથી પરિવંતા કાર્યમાં સાથ આપી આ ગાનવંશમાં પોતાનો ફાળો આપ્યો છે તે સૌને સમિતિ હાર્દિક અભિનંદન પાઠવે છે

પરિવંતી સામાન્ય રૂપે આ આપતો અકેવલ 'પ્રેમધર્મ' ના આ અંકમાં પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે અને વિસ્તૃત પુસ્તક રૂક સમયમાં તેપાર કરવા આશા રાખીએ છીએ

શાંતલાલ મહેતા

[મંત્રી હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ]

સર સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનું
અભિનંદન

હિન્દી સરકારે રચિતમાં હિન્દી એકથી તરીકે ભારતના પ્રસિદ્ધ તત્વજ્ઞતાંક ડૉ. સર સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનની નીમણુંક કરી ખૂબ આપણું ભર્યું પગલું ભર્યું છે. આજસુધી માલતા આવેલા સામાન્ય સિરસતા મુજબ એકથીની જગ્યા હંમેશાં મુસકીમીરીમાં નિષ્ણાત તેમજ રાજકારણમાં સંવિભાગ સેતી

વ્યક્તિઓને આપવામાં આવે છે પરંતુ એ બાળતમાં હિન્દે એક તત્વજ્ઞાનીની પસંદગી કરી ખૂબ દુરદેશી વાપરી છે. આને જગતમાં માલી રહેવા સંક્રાંતિ કાળમાં હિન્દના અબેડ તત્વજ્ઞાનનો પ્રચાર કરવાની જરૂર છે અને રાધિયા જેવા અજસૂરી રાષ્ટ્રમાં હિન્દના પ્રતીનીધી તરીકે સર રાધાકૃષ્ણન જેવા સમર્થ વકતાઓ તક અને તત્વજ્ઞાનીને મોકલી દિદ સાર્થક તીક વિજય જરૂર સાધી શકશે.

જગત ભરે એટલે મોખથી હિન્દીજ્ય કરવા દોટ મૂકે પરંતુ હિન્દે તો પોતાની બબેડ સંસ્કૃતિ અને તત્વજ્ઞાનના પ્રચાર દ્વારા જગતપર સાર્થક વિકલ વાવરો ફરકવવાની જરૂર છે અને એ વિકલ સિરજ્ય, અર્થિકસક તેમજ વિશ્વસાતિ ને પુરક બનશે રાધિયામાં ભીમતી પમિત વિભાવકથીએ હિન્દની અપ્રતીમ નારોશક્તિનો પરચ આપી હિન્દની પ્રતિભાનો સુંદર ખ્યાલ આપ્યો છે અને હવે પરીત રાધાકૃષ્ણન જેઓ વિદ્વાન, તેમજ વ્યવહારકુશળ પણ છે, તેમની વિદ્વાતા અને પ્રતિભા રાધિયાને ભારતની સાચી શક્તિનો ખ્યાલ આપશે. સર રાધાકૃષ્ણન જેવા સમર્થ વિદ્વાનોને જગતના ખૂબે ખૂબ મોક મોકલો

હિન્દે હવે તેની બબેડ સંસ્કૃતિ અને તત્વજ્ઞાનનો સદેશ પહેંચાવવાની જરૂર છે એ માર્ગેજ હિન્દ જગતનું સાચું કલ્યાણ સાધી શકશે.

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી સર રાધાકૃષ્ણનની નિમણુંક જલ્દ તેમને અભિનંદન આપવો નીચેનો તાર મોકલવામાં આવ્યો હતો.

“પ્રાચીનો ખાતે હિન્દના એકથી તરીકે આપની નીમણુંક થવા બહુસ હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ હાર્દિક અભિનંદન પાઠવે છે હિન્દને મારે ખરેખર આ એક ગૌરવપ્રદ પ્રસંગ છે બ્યારે તેના એક સમર્થ તત્વજ્ઞાનીને રાજકારણના વ્યવહાર અને જટીલ પ્રશ્નો ઉકેલવા મારે મોકલવામાં આવે છે. ધર્મ અને તત્વજ્ઞાનના પ્રેમીઓ મારે આ સમાચાર આનંદજનક છે. વિશ્વશાંતિનું વારતીય ધ્યેય આપના હાથ સિદ્ધ થય્યો એજ પ્રાર્થના. અમે આપની સુપ્રજ્ઞ સંકળતા ધંધીએ છીએ.

તારના જવાબમાં સર રાધાકૃષ્ણ સમિતિની શુભેચ્છાઓ જલ્દ આમાર માનવો પ્રત્યુત્તર મોકલ્યો છે.

‘ધર્મ’ સાપ્તાહિક તા. ૧૨મી જુનથી પ્રગટ થશે

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી જરૂર થયા મુજબ ‘ધર્મ’ સાપ્તાહિક પત્ર રવાવર તા. ૧૨-૬-૪૬ના રોજથી પ્રગટ થશે. ‘ધર્મ’ના પ્રકાશન પાછળ સત્તા ધર્મનો સદેશ પ્રજાના ગામડે ગામડે પહેંચાવવાનો રહેશે છે અને તેથી જ તે ગ્રામ્યમાં ગ્રામ્યે કિમતે આપવાનું રાખ્યું છે આ

પત્રમાં પ્રજાના મોજ વિચારો છૂંટથી પ્રગટ થકરી. પોતાના પૂરેપૂરા નામ સરનામાં સાથે તમસી આજુ-ગાજુ બનતા પ્રસિદ્ધ કરવા જેવા પ્રસંગો-સાચા બતાવો લખી મોકલવા ‘ધર્મ’ આમ તથા આવે છે. આના લખાણો ‘ધર્મ’ના અવાજ’ એ મથળા નીચે પ્રગટ થશે.

મંત્રી. હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ.

મુંબઈને આંગણે મળેલી અપૂર્વ ધર્મ

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી મુંબઈમાં તા. ૨૩ થી ૨૭ ઓગસ્ટ સુધી

તા. ૨૩મી એપ્રિલ

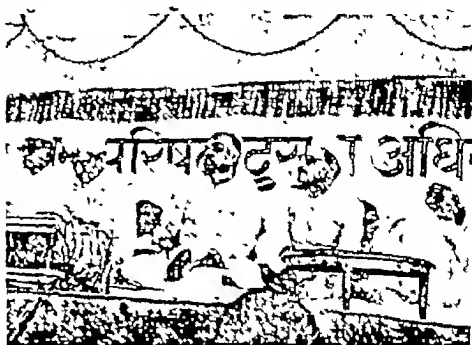
ને શનિવારથી તા. ૨૭ મી એપ્રિલને શુક્રવાર સુધીના પાંચ દિવસો મુંબઈની પ્રગતિ માટે અનન્ય રીતે સામીત થયા છે કે જે દિવસોમાં તેમને જામજો કિશ્મરના તત્ત્વવિદો, સંતો, મહંતો, વિચારકોનો એક મહા-મેળો ભરાયો હતો. મુંબઈ માટે એ ધન્ય દિવસો હતા.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિએ પોતાની સ્થાપનાના પાંચ જ વર્ષ સંમિશન કરેલી સાધના અને સેવાના પરિણામે તેને જ્ઞાપ્ય જાતમો અને તત્ત્વવિદો તથા વ્યવહારકોનો એક સરકાર મળી છે. મુંબઈની પરિષદે પણ પ્રચારની દિશામાં પ્રવેશનીય રજુઆત કરી મુંબઈની પ્રગતિ મુજબ જાણી છે.

હિન્દી સર્વમેષ વ્યવસ્થિતકેલ સર્વપક્ષી રાધા કૃષ્ણ પરિષદના પહેલા દિવસના પ્રમુખ હતા.

હિન્દ સરકારના ઉલોમ પ્રધાન અને હિન્દી મહાભાષી સોશિયલિસ્ટ પ્રમુખ ડૉ. જી. આર. પ્રસાદ મુંબઈમાં પરિષદની ઉદ્ઘાટન ક્રિયા કરી હતી.

મહાત્માજીના અનુયાયી, મહાકુશળતાની અભિમતાના પૂજક અને અને ભારતીય સંસ્કૃતિના ઉપાસક શ્રી

મુનશીભ, રા. રાધાકૃષ્ણન, શા. મુંબઈ, શા. શ્રી. નંદીભ, શા. શ્રી. શિશીઆ

કનેશાસાસ માલેકશાસ મુનશી પરિષદના સ્વાગત પ્રમુખ હતા.

પરિષદનો હેતુ

આ પરિષદ સત્યા સ્વરૂપમાં સર્વધર્મ પરિષદ હતી. એમાં કોઈ જાતની વાદવ્યપ્તિ, સાંપ્રદાયિકતા કે સંસ્કૃતિતાને રચના ન હતી. સકુલેઈ પેતપોતાના ધર્મનાં ઉદામ તત્ત્વો સમાવવા એકત્ર થયા હતા. વર્તમાન સમયમાં જાનર માનવ વચ્ચે વધી રહેલાં વેરઝેર ભાઈ ભાઈ વચ્ચે વધી રહેલી ધર્મોની આખરે દૂર કરવા તેમજ સંતોષ જાતને ચિરંતન

ધર્મ પરિષદનો ઉદ્દેશ

આ પરિષદ ધર્મને તેના સાચા અને વિશાળ સ્વરૂપમાં સચળની રાષ્ટ્રના નવસર્જનમાં દેશના સુધર્મા ધાર્મિક જીવોને એકત્રિત કરવા તેમજ રાષ્ટ્ર ધ્વજરસા દોરવણી આપવા, માનવ જીવનમાં ધર્મને વ્યવહાર જાતવવા માટે અને સામાન્ય પ્રજાની ધર્મ વિશેની ભૂલોને અજાણતા દૂર કરી ધાર્મિક પુનરાશયન નિપજાવતો રમનાભક કાર્યક્રમ રજુ કરવા મળી હતી.

આ પરિષદ ધર્મને નામે આપતા કેમવાદ, સપ્રકાશ અને રૂઝીવાદના અનિષ્ટો દૂર કરવાના રાષ્ટ્રીય કાર્યમાં પોતાનો ફાળો આપશે. હિન્દના અખર તત્ત્વજ્ઞાની સર સર્વપક્ષી રાધાકૃષ્ણનના સંબોધના ધર્મ પરિષદ વિવિધ ધર્મો પ્રમે સહિષ્ણુતાની બાવના ફેલાવી જણાવશે નિઘાસની સમાન તક આપી સર્વ ધર્મોનાં મૂળ તત્ત્વોને પ્રકાશ કરવા ઉદ્દેશીય કરશે.

પરિષદ : પાંચ દિવસની કાર્યવાહી

મળેલી બીજી ધર્મ પરિષદનો અહેવાલ સંક્ષીપ્તમાં નીચે રજુ થાય છે.

માતાજી પધાર્મો' હતા અને પોતાની વિદ્યુત વાણીથી પરિષદને બીજા દિવસે શ્રીતા-એને મત મુજબ મનાવી દીધા હતા. વંદાવનથી ગેસ્તાબી શ્રી બિંદુજી મહારાજ પણ આત્મા હતા. ઉપરાંત સ્વામી શ્રી શરણાનંદજી યુનિય સરકારના વ્યાયામ પ્રચારના મુખ્ય અધિકારી અને કેવલ્લા મમના સચાલક રવામીશી કુવલ્યાનંદજી, કાધર બીરાપ બેરા, શ્રી જીરેશ કાણુ, અમદાવાદના શ્રી બેક. સી. કાવર, શ્રીમતી શીરીન ફાલકાર, શ્રીમતી પ્રભાવતી રાજે, શ્રી મીરસાહેબરમેગ,

શ્રી. મુનસીજી, ડૉ. સર્વપાલી રાખાજી, આ સ્થાપાપ્રસાદ ઝુજારજી,
:પાછળ મુનશી જીવિજી

શાંતિ આપવાનો ઉપાય શોધવા કિન્દભરના પાર્શ્વિક ચિંતકો તથા આત્મેવનો આ સ્થળે એકઠા થયા હતા.

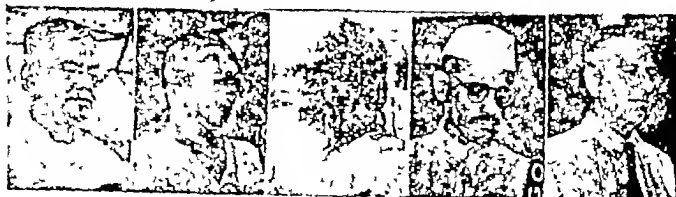
કોણુ:કોણુ બાબતો હતા!

- પરિષદના [અગ્રણીઓમાં] ડૉ. સર સર્વપાલી રાખાજી, ડૉ. સ્થાપાપ્રસાદ ઝુજારજી, તથા કોણસાજી મુનશી તે હતાજ, ઉપરાંત કિંદુ, મુનસીજી, પ્રિયત, હસાજ, જૈન, મકાજ, પારસી, શીખ વગેરે તથામ ધર્મના આત્મેવનોએ આ પરિષદમાં હાજરી આપીને તેને સફળ મનાવવામાં પોતાની હાથો નોખાવ્યો હતા. જનારસથી ખાસ આમંત્રણથી પૂબ મહા

નવાજી અસગર હુસેન, સતમી વડકોજી, શ્રી હરજીવત કાળીકાસ મહેતા, સરદાર હરિચિંદ, મુનશી કલ્યાણજી, શ્રી રામસ્વરૂપકાસજી શીમતિ મિન્દુમેન મહેતા તથા અન્ય બાનેક વિદ્વાનો અને ધર્મ વિચારકો પધાર્મો હતા.

પાંચ દિવસના પ્રમુખો

આ પાંચ દિવસો મારે વિચાર્યો કામંકમ ગ્રહણવામાં આવ્યો હવે. જેમાં જુદા જુદા દિવસો મારે કિન્દની પ્રથમ હરોળની વ્યક્તિઓને પ્રમુખ પદ સોંપાયાં હતા. પહેલા દિવસની પરિષદના પ્રમુખ હતા ડૉ. સર્વપાલી

શ્રી. રેવેન્દ્રનાથ સેન, સંત વડોજી, શ્રી. નંદાજી વગેરે

રાધાકૃષ્ણનું, પ્રણવ રવિન્દ્રનાથના શાંતિનિકેતનના આચાર્ય' મી ક્ષિતિમોહન સેન, બીજા દિવસના પ્રમુખ પદે હતા. ત્રીજા દિવસ માટે, મુળર્ધ પારમસંજ્ઞાના પ્રમુખ અને જૈન ધર્મના પ્રખરવિત્તક શ્રી કુદનલાલજી કુરેલીયા, ચોથે દિવસે પુ મહાત્માશ્રી અનુભામી અને મી કીશોરભાઈ મહારાજના પ્રાર્થના સભાગણના બહોસંગીના પ્રમુખ શ્રી દેવેન્દ્રનાથ સેન હતા.

જેમનો પરિપક્વને મહાકાર સાંપડીયા હોતો.

પરિપક્વના પોતાનો હાજરી તથા પ્રવચનનો લાભ આપી પરિવંદની સફળતામાં સાથ આપવામાં મુખ્ય મુળર્ધના મનનર સર મહારાજશિષિ'હ તથા વડા પ્રધાન શ્રી ખેર હતા. ઉપરાંત વૃદ્ધ પ્રધાન શ્રી મીરા-રજી દેસાઈએ પણ પરિપક્વને ઉદ્દેશ્યને મુજબ મુળર્ધ સરકારના મંજુર પ્રધાન માનનીય શ્રી ગુલસ્ટારીસાહ નાદાઈએ પરિપક્વના સચાલનમાં જીવંત રસ લીધો હતો અને ખુલ્લી મોકળાઈ મળી પણ હતું કે મારે બચવાના કામે જાકર જીવું પડ્યું અને મેં દિવસની પરિવંદની કાર્યવાહીમાં રસ ન લઈ શક્યો તેનો મને ખેડ છે. પરિપક્વમાં નાજુ પ્રધાન શ્રી વૈકુંઠલાલ મહેતાએ પણ હાજરી આપી હતી. મુળર્ધ મિત્ર સમિતિના માણ પ્રમુખ શ્રી નગીનકાંસ માસ્તરે પરિપક્વનાં હાજરી આપી પ્રમુખસ્થાનની દર-ખાસ્ત મુજી હતી.

મુળર્ધના આવેશન વહેવારીઓ, સોલીસ્ટરો, લેલો રોકેટરો અને તમામ વર્ગોના નાગરિકોએ પરિ-પક્વમાં ઉલ્લાસ ભરે ભાગ લીધો હતો.

મુળર્ધ આતેના બુદ્ધાન્દા દેશના પ્રતિનિધીઓએ ખાસ કરીને અમેરિકા તેમજ ચીનના કાન્સરોએ પરિપક્વમાં હાજરી આપીને યુનેસ્કોના સંદેશોમાં આખા હતા. જાણીતાઓએ પત્રોદાર અભિનંદન મોકલ્યા હતા.

મુળર્ધની પ્રબળો અપૂર્વ સહકાર

અને મુળર્ધની આમ જનતા કે તેના વિશે પરિ-પક્વના મત્રો શ્રી શાંતિલાલ મહેતાએ આભાર માનતી વખતે એવો ઉલ્લેખ કર્યો હતો કે અમને પરિપક્વ ભરતી પહેલાં ટેલાઈ મિત્રો તરફથી એમ કહે-

વાર્મા આખું હતું કે મુળર્ધની જનતા આવી પરિ-પક્વમાં અને તેમાં ખાસ કરીને તેના પાંચ પાંચ કથા કથા કાર્યક્રમોમાં વધુ પડતો રસ નહીં લે, એ જનતા આપણા લાંગા કાર્યક્રમો માટે કેળવાવવી જ નથી; છતાં તેણે સામીત કરી આખું છે કે મુળર્ધના સંકેતોમાં ધર્મને સંસ્કારવર્ધમાં ચોખ્ખા બાપા અને રચનાદાર રજુ-ઓત થાય તે તેને આરકારવા અને સામાન્ય રીતે ધર્મ જેવા નિરસ મનાતા વિષય પર તણ તણ કથાક સુધી થતાં બાપણો સામગીતે પોતાની છાપા સાંપડી સામીતી આપે તે વાત સંકેતી નથી પરિપક્વના રજુન કાર્યક્રમો.

પરિવંદન કાર્ય સમાપ્ત થતા રાતના રજુન કાર્ય-ક્રમ રાખવામાં આવતો હતો. જેમાં કિન્દા મહાકુર અવિચારોને તથા કાર્યનકારોને ખામ ત્રાસમાં આવ્યાં હતા. મુળર્ધમાં જેમના નામનો કોઈ વાગે છે તેવા સંખ્યામાં સંગીતકારોએ પ્રેમીજનને પોતાની કળાનો લાભ આપ્યો હતો. સંગીતપ્રવીણ શ્રી નારાયણરાવ બાસ, શ્રી. ઠ કરાવ બાસ, સોરાષ્ટ્રના મોકળીયા સદા અને જનતાના લાહીલા ગદી એશા, અને ભાતકવિ કુલા કાગ, શ્રી રાવચુરાજી, મહારાષ્ટ્રની જનતાના પૂજ્ય સંત વૃદ્ધોજી, સંગીતભારતર મા. વસંત, શ્રી અવિનાશ બાસ, પદિત દેવેન્દ્રવિજય, કવિ રમેશ ગુપ્તા, શ્રી શાંતિલાલ લાલ, શ્રી ભાલલાલભાઈ, વગેરે જન્ય સંખ્યામાં કાર્યનકારો, સંગીતકારોના સમન્વય અને સહકાર સાધીને મુળર્ધની જનતાને પાંચ દિવસ સુધી મોકળીત, મળ્યો તેમજ સંગીતનો રસભળ પીરસવામાં આવ્યો હતો.

પરિપક્વ-મંદપ

મરીન કુખ પર આ પરિપક્વનો ખાસ મંદપ બાંધવામાં આવ્યો હતો. જેને અસોપાલવથી વિશુ-લિત કરવામાં આવ્યો હતો. તેનું પ્રવેશદાર કળકમક રીતે નેશાર કરવામાં આવ્યું હતું આ પ્રવેશ દાર તથા આખાએ મંદપને રાતનીથી અશ્વત રીતે લજુ-મારવામાં આવ્યો હતો. મંદપની જાદર શીતાઓ તેણા વડતાઓ માટે વીજળીના પંખાઓની સગવડ રાખ-વામાં આવી હતી. રાત્રીના કામરોની સંખ્યામાં હાજરી આપતા શીતાઓ સાંતિથી મગ પર વળાં વ્યાખ્યાનો સાંભળી રહે તે માટે પવનિવર્ધક નત્રોનો પણ વિપૂલ પ્રમાણમાં ગોઠવણ કરવામાં આવી હતી શીતાઓ માટે

ખુરદીએ તથા સોદાની વધુ બેસવા માટે સમજાવ કરવામાં આવી હતી. પરિવર્તન પહેલાં દિવસનું કામ જરા જુદા પડેલીની પ્રાથના થવા બાદ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

પહેલા દિવસનો કાર્યક્રમ

પરિવર્તના કામની શરૂઆત વેદના મંત્રોચ્ચારથી થઈ હતી. નેત્ર ધારીઆર્યે, શાંતિની પ્રાથના કરી હતી. સ્વર મોટે મંદ અવસ્થામાં ધ્વનિદત કરી હતી, રોમન કેથોલિક સંપ્રદાયનાં સ્તોત્રો ગવાયાં હતાં જેનો પ્રધાન સ્વર માનવ ગાયીને શાંતિ અથવા સહજતાના અર્થે જેવો હતો. વહુદી ધર્મના આસ્ત્ર, મેનેડીએ હાથ બાધામાં શાંતિ સ્તવન કર્યું હતું. મો. ગીરમાં દેવર જેવે કુરોને તરીકેની આપણે વાંચી સંભળાવી પ્રાથના કરી હતી, શ્રીમતી યીરીન શૈબકારે બહાર ધર્મવિધાર, શીખ સરકાર હરિસિંહે 'મધ્ય સાહેબ'માંથી અને નવસારીવળા શ્રી અશ્વત્થે વૈષ્ણવ જન તો તેને કહીને ગાઈ સંભળાવ્યું હતું.

શ્રી કૃષ્ણાધ્યાસ યુન શીએ આવામ' માં રાધા કૃષ્ણન રા, સ્વામીપ્રસાદ યુબરજ, પ્રીન્સેસ પ્રબલતી રાને, કાપરસેઠ, તેમજ અન્ય આમંત્રિત સંગે, આજ્ઞાથી તથા આપણા નેતાઓનું સ્વાગત કરતાં ચેતારું પ્રવચન જરાત્મક પાંચ વાગે શરૂ કર્યું હતું અને મંદજ તરફથી ખાસ કરીને કાશીવાળાં મહામાતા કે જેઓ પોતાના મોનવચનો બંધ કરીને આ પરિવર્તના, કાનરી આપવા માટે યુગર્થ આવી રહ્યાં હતાં તેમનો આભાર માન્યો હતો.

ચેતારના પ્રવચનમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે "જેઓએ અહીં પધારવા માટે તરફી લીધી છે તે સર્વ સન્માનનો, સન્માદરિયો, નામદાર સ્વામાપ્રસાદ યુબરજ, ડૉ. રાધા-

કૃષ્ણન વગેરેનો હું સત્કાર સમિતિ તરફથી આભાર માનું છું. જિવર મોટાની શ્રી મહામાતાજી જેઓ મોનવત્ત પછે છે છતાં પશુ આપણું આમંત્રણ સ્વીકાર્યું છે તેમનો હું ખાસ આભાર માનું છું. આ પરિવર્તન સમયે મને છે. ધર્મને નામે આક્રોશમાંથી, કિન્ન હમણાં જરૂરીને બહાર આવ્યું છે, મધ્યયુગની માટે ધાર્મિક સામુદાયોનો ઉપયોગ રાજકીય હેતુઓને સિદ્ધ કરવામાં થયો છે. આપણે પણ અમલાક સમય-સરના સંયોજનામાંથી પસાર થવા છીએ. અપકારના યુગમાં પણ ને પાછવતા આપણે નોંધ નથી તેવી પાછવતા નોંધએ છીએ. લાખો માણસો સલામતીને માટે અહીં તહીં મટક્યા કરે છે કિન્ન પશુઓની દૂરતાને જુલાવે એવા માનવ ગળના ઇતિહાસમાં કહી તહીં નોંધેલાં કુઠમ જોવાં છે ને ધર્મને ખસૂન થયો નોંધએ તેવી માન્યતા હોય તો સત્ક્રમક રાજનીતિથી અલગ થવાની જરૂર છે.

અને કહેવાયો કે જુદા જુદા ધર્મના સિદ્ધાન્તો તથા તેમના શુભશોધની અથાને મારે આ પરિવર્ત યોજવામાં આવી નથી, પરિવર્તનો હેતુ

ધર્મના યુગભૂત સાચા તત્વની સમજણ વડે આપણા દેશનું અને માનવોનું કલ્યાણ કે ઉત્કર્ષ સાધવો એ આ પરીવર્તનો હેતુ છે. ને સમયે અભ્યારની દુનિયા ભૌતિકવાદની અસર નીચે છિન્ન બિન્ન થતી જાય છે તે સમયે મહત્વની એ જાણવો ખાસ ખ્યાન ખેંચે છે.

જેમાથી પહેલી જાણત છે કેટલાક સરમુખત્યારી અંકુશોને લખને છપવ્યું નૈતિક મુશ્કેલન જોણું થયું જાય છે ત્યારે તે અંકુશમાંથી જીવરવા માટે માનવ જાતિ માટે ધર્મ એ એકજ સાધન છે. ધર્મજ માત્ર નૈતિક ધારણને ફરીથી સ્થાપિત કરી માનવનો મેળો અને વ્યક્તિત્વ સુરક્ષિત રાખી શકે તેમ છે. કારણ કે તેના સિવાય વિવાને ને સવા કે જળ તેના કાલમાં મુક્યું છે તે સત્ત્વદાયક માનવજાતિના સંકારના ઉપયોગને કારણે નિષ્ફળ જાય છે.

બીજી મહત્વની વાત એ છે કે ધર્મોની ઉત્પત્તિ અને તેના સ્થાપકોની માન્યતાઓ નિરનિરાધા હોવા છતાં તેમાંનું સાર તત્વ તો એકજ છે કે માનવે મર્ણાદ્યો અને

અસંપૂર્ણતાઓ ત્યાજ કરીને ને સંપૂર્ણ ' છે તેવા ઉશ્કેરિયત્વને બાંધવા માણવા નારસ્તે અપસર થવાનું છે અને તેને પ્રાપ્ત કરવાનું છે સેધન્ટ જોખર્યાઈનના સંબંધમાં કહ્યું તો "આ સુધી તારામાં વિશ્રાન્તિ ન મેળવે ત્યાં સુધી જમાડુ હવે અવિરામ છે,"

યજ્ઞવલ્કે આપણા જમાનાજીની દૃષ્ટિને ઝાંખી કરી દીધી છે. મરણના જગ્યાએ ધૈર્ય અને તેની નૈતિક વ્યવસ્થાપકતામાંથી આપણી મદદ જોઈ કરી નાંખી છે અભ્યારના નૈતિક વિકાસે ધર્મના સ્વરૂપોમાં ને વહેંચે છે. હતા અને દત્તકધાર્તા તત્વો હતા તેને દર દર ફેરી દીધા છે. ધર્મ દૃષ્ટિ વચ્ચે માણસે અભ્યારના સરમુખત્યાર વાદ અને સામ્યવાદ જેવા બેજાની સત્તે અગત્ય કે ઉભરા સંક્રિતવાન નથી.

શોકરૂપી જવરને છાદ અને યુદ્ધર

ધર્મનો અર્થ તો એ છે કે મનુષ્યને શક્તિ કાલે ને યુદ્ધોમાં ઉતરવું પડે છે તેને માટેની મેળવ તત્પરતા મીઠાણે જન્મને આત્મ-સાક્ષાત્કાર કરવા માટે વનમા જવાની અરા કરી નહોતી, બાંધવા તો સ્વર્ગનાં સુખો ભોગવવા માટે જુ.અ ભોગવવાનું કહ્યું નહોતું પણ તેમણે તો કહ્યું હતું યુદ્ધસ્થ યિગત જ્યર . (ગીતા-૪-૩૦) શોકરૂપી જવરનો ત્યાજ કરીને શુદ્ધ કર.

મધા જ ધર્મોમાં એક સામાન્ય બાબત એવી છે કે પ્રજા પ્રત્યે પદેપદવાળી ખાતરિક અભિલાષા, પ્રજા પ્રત્યે આમજન કરવા માંડવા, જીવનમાં સવારિતા લાવવી અને સૌન્દર્યની અનુસૂતિ કરવી. આ ખેતરે પ્રાપ્ત કરવા મનુષ્યને કહ્યું છે કે-

હું મારામાં જ મનવાળો છા, તારા ચિત્તને સર્વલાલે મારામાં દીન કરે, આશી અતે તુ અને પામીશ એમાં કોઇ શક નથી

આપણે દિવ્ય ધર્મપરાયણ દેહ છે મહાન તત્ત્વવેદના તાર્કિક કહ્યું છે કે "ધર્મની ખાતર કોઇ પણ માણસને હનહગત કરવી નહીં, કારણ કે સ્વર્ગમાં જવાને માટેના વ્યતેક માર્ગ છે"

આ ક્યન ને વખતે ઉચ્ચારવામાં આવ્યું હતું તે વખતના નેટહાજ અભ્યારપણ સંત અને આલસક છે

"ને સર્વ પ્રાણીઓમાં અને જીવે છે તે જ અને સર્વ રચણે જીવે છે" આ સુત્રને માનવ ગમે તે રીતે મદક કરે તે, મદકમાં ગાંધીજીની અકિંસા,

શિસ્ત પ્રજાનો પ્રેમ, મનવાન જીવની કલ્યાણ, મજા પરાયણ કે પ્રજામય થવાની ભાવના, બૃજોળની સીમા, અને જાતિનાં બંધનોને દૂર કરી માનવબલિતે એક મુશ્કેલી મુશ્કેલી આજ ભાવના પર મધા ધર્મો એક સાથે મળી રહે છે. અને આ ખેતર પાર પાડવા કું તમને આવકાર આપું છું"

શ્રી શ્યામાપ્રસાદ મુખર્જીનું વક્તવ્ય

શ્રી મુનશીનું પ્રવચન પૂર્ણ થવા પછી પરિવર્તન ઉદ્ધાટન કરતા શ્રી શ્યામાપ્રસાદ મુખર્જીએ જણાવ્યું હતું કે -

"આ મહાન પરિવર્તન ઉદ્ધાટન કરવાનું માન આપવા મહત્ત્વ પરિવર્તન સચાલક મંડળનો આભાર માનું છું. હિંદને સ્વતંત્રતા ને સિકા પછી પ્રાપ્ત થઈ છે, પણ કોમ અને જાતિના બેંદને કાળે તે નાશવિશાળ હકમાં બેંદ નહિ રાખે. શ્રી. મુનશીજીએ કહ્યું છે તેમ આપણે કોમ ધર્મ સારા છે તેના નિર્ણય કરવા માટે મળ્યા નહો. એક ધર્મને બીજા ધર્મ સાથે સરખાવી રાખવા નહી, પણ સર્વ ધર્મોમાં કે જુદાજુદા ધર્મોમાં

સામ્ય છે, ને કોઈ મજતાપણ છે તેને શોધવાનું છે

ને આપણે જુદા જુદા ધર્મોનાં મહાન સંસ્થાપકોનાં વચનાથેતોને સમજાવ્યાં રાખીએ તો તેમનામાં આપણને વધારે કંઈ નહીં લાગે. ધર્મોમાં અવસ્થ બેંદ છે પણ તેને મહત્ત્વ આપવું તે એક જ નથી. ધર્મના નામે ને હિંસા અને પ્રાણહાની આપણા હિંદમાં ક્યેલ છે તેને તે તે ધર્મના સંસ્થાપકો જેવા પામ્યા હોત તો જરૂર કંપી જાત હિંદ પર પરદેશીઓના આક્રમણ થવા છતાં તેનું હેલ રપપ અને નહર છે આપણે ત્યાં તો ઇતિપૂર્વક રહેો અને બીજાઓને રહેવા લો એ સિદ્ધાન્ત પળતો આવ્યો છે. આપણે સર્વની વચ્ચે સંપ, જાદુશાર અને બધી લામણી ઉત્પન્ન કરવાની

છે. અને બધા ધર્મોને તથા ધર્મોના વિશ્વાસોને સંવાદિ બનાવવાના છે. આપણે હિંદુ રાજકારણમાં સંમિશ્ર-વિક્રાંતી પર છે, છતાં પણ હિંદુ ધર્મને ભૂલી જાયે તો તે અયોગ્ય કહેવાશે, સાથે સાથે દુનિયાના ધર્મો સાથે તેણે પોતાના ધર્મને સંવાદિ બનાવવો પડશે.

સર રાધાકૃષ્ણન જો કે કોઈ દેશમાં હિંદુના એન્થ્રોપોલોજી તરીકે નિમાયા નથી છતાં પણ તે આજે સમસ્ત વિશ્વના આપણા તરફથી ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધી છે. આપણે તેમને જોઈએ છીએ ત્યારે સ્વામિ (વેવેકનંદ) થાક આવે છે કે જેઓ એક ભિક્ષુના રૂપમાં અમેરિકા ગયા હતા. અને પશ્ચિમીઓને ધર્મની ઉદ્ધાત બાવના સમગ્રવી હતી. ધર્મે આત્રી છે કે સર રાધાકૃષ્ણનની શક્તિશાળી દેવતાથી તોયે આપણે સાચી પ્રગતિ સાધી શકીશું અને વિશ્વને આરામ અને આનંદનો સદેશ આપી શકીશું.

પોતાના પ્રવચન બાદ ડૉ. મુખરજીએ પરિવર્તન પ્રત્યક્ષી ચક્રાવલી બહેર કરી હતી

મી. નગીનદાસ માસ્તરની દરખાસ્ત ત્યારમાર મુખર્મીના માછ નમરપતિ અને પ્રતિક સમિતિના માછ પ્રમુખ મી. નગીનદાસ માસ્તરે પ્રમુખરચાન મારે ડૉ. રાધાકૃષ્ણનના નામની દરખાસ્ત મૂકી હતી. દરખાસ્ત મુજબ તેમણે જણાવ્યું હતું કે,

“ડૉ. રાધાકૃષ્ણનની એળખાણ આપવની નક્કર નથી. આને જગત આખામાં એક મહત્ત્વ વિદ્યમાન તરીકે

પ્રખ્યાત છે. આજની પરિવર્તન મારે આપણને એમનાથી વધારે જોગ્ય માણસ મેળવવાનું અટકાય છે.”

આ પછી રાધાકૃષ્ણનને પ્રમુખરચાન સેવા તેમણે વિનંતિ કરી હતી. આ દરખાસ્તને દેવાસનાં રાજકુમારીએ ટેકા આપ્યો હતો અને સ્વામી રમણ મહર્ષિનાં એક દિવસ મામતિ પ્રભાવતી રાત્રીએ અંગ્રેજીમાં બોધતાં જણાવ્યું હતું કે

મી. પ્રભાવતી રાજેનો ટેકા

‘કે સર રાધાકૃષ્ણનને પ્રમુખરચાન સેવા મારેની દરખાસ્તને ટેકા આપવાની તક મળી છે તે બહુ મારી બાતને બાજવણી માનું છું અને આભાર માનું છું. સ્વા. પ્રમુખ મી. કૌંપાલાલ મુનશીએ જણાવ્યું કે ધર્મ અને રાજકારણને જુદાં રાખવાં જોઈએ એ વાતને હું પણ પસંદ કરું છું. હવેના વિશ્વયુદ્ધ પછી આખી દુનિયાની માનવતા ઉદ્ધાત તત્વોના નિર્ણય મારે હિંદુ તરફ નિર્દેશી રહી છે. હું આશા રાખું છું કે આ પરિવર્તના પ્લેટફોર્મ દ્વારા આપણે જગતની આ અભિ-લાષાને સંપૂર્ણ કરવા પ્રયત્ન કરીશું.’

આ પછી ભારતીય વિદ્યાભવનના આચાર્યશ્રીએ સરકારના આ દરખાસ્તને ટેકા આપ્યો હતો ત્યારબાદ સર રાધાકૃષ્ણને પ્રમુખરચાન સ્વીકૃતિ હતી.

તે પછી પરિવર્તના મંત્રી મી. હેમચંદ્રજીએ પરિ-વર્તના અદેવાસ વાંચી સંબળાવ્યે હતો અને તે પછી શ્રી. ભાઈલાલભાઈએ એક ભવન ગાયું હતું. મી. શાંતિલાલ મહેતાએ સંદેશના વાંચી સંબળાવ્યા

ભવન માર્ક રચના બાદ પરિવર્તના બીજા મંત્રી મી. શાંતિલાલ મહેતાએ પરિવર્તની સજ્જતા ઉચ્છિતા દેશ-પરદેશમાંથી આવેલા સંદેશાઓ વાંચી સંબળાવ્યા હતા.

આ સંદેશાઓમાં મુખ્યત્વે હિંદુના ગવર્નર જનરલ મી. રાજગોપાલાચારીઅર; હિંદુના વડાપ્રધાન મી. જવાહરલાલ, ડૉ. જવરાજ મહેતા, મી. સામળદાસ ગાંધી, મી. જનરાજજીવાસ, મી. પી. વી. કાલ્કે, મી. સદાચાર્યજી તથા અન્ય સંખ્યાબંધ મિત્રો મુરખ્યો-એમના હતા.

ચીની એલમીની શુભેચ્છા

ત્યારપછી હિંદુ આલેખ ચીની એલમીની મુખર્મ કચેરીના વડાએ તેમની પ્રજા તરફથી શુભેચ્છાઓ સંદેશી

વર્ત્ય સંજાઓ દતો ને, 'આપણે આપણા અને
બીજા ધર્મો માટે નાહકનું બોલુ અભિમાન છાઈએ
છીએ પણ આપણે બધા ધર્મોના સમન્વયને નદિ
સ્વીકારીએ તો ઝેરસ્તે દોરવાઈયું. મારા દેશવાસીઓ
તરફથી હું આપની સપૂર્ણ સહાનુભૂતિ હું.
સુઅર્ધના ગવર્નરશ્રી આગમન અને આપણ

આ સરેશી વચ્ચે સ્થો દતો તેવામાં જ મુંજ
ઈના ના ગવર્નર સર મહારાજસિંઘ પોતાના અગત
મત્રી સાથે પરિવાર મંડપ પર આવી પહોંચ્યા દતો
તેમણે પણ નીચે મુજબનું પ્રવચન અગ્રિજમાં કયું હતું

“આ અધિવેશનના પ્રમુખ તરીકે નિયુક્ત કરીને
મને માન આપવા માટે હું તમારો બધાનો આભાર
ચાહું છું. હુનિયાના જુદા જુદા ભાગો એક બીજાના
વધુ સસખમાં આવે છે, એકબીજાને જાણે છે અને
તેથી જ એકબીજાના સસખમાં વધારે આવશે.
એલિઝાબેથ રાણીના ધર્મનું વિરોધી છે એમેરિકા સાય-
ન્ડીશીક હયુમેનિટિને માને છે, આપણે પણ એકબીજા
સરે જાણે છે. આપ ધર્મમાંથી પીછે હટી શકો
છે તેનું કારણ ધર્મમાં નીતિને શરમાવે એવાં કાર્યો
છે. આથી જ આપણે ધર્મમાંથી મક્કા ગુમાવે છે.
બધા તેમાંથી પીછે હટી શકે છે એનો બધો જો નથી
કે આપણે ધર્મનો કલ્પ વારસો છોડી દેવા શુ ધર્મ
એન્ડી સાયન્સ કે એન્ડી સોશીયલ છે ના. આપણા
દેશમાં તો ધર્મ વૈજ્ઞાનિક રીતે છે. આપણે ધર્મને
સત્યરૂપે સેવાએ છીએ. સત્યનારાયણ કહીએ છીએ
એ સત્ય જાણવા માટે આપણી પાસે મનન, સોજાણ
રીક્ષેશન, પરિશ્રમ, કે જીવનસા નેતા માંગી છે. આ
કાંઈ કેમ્પા સિદ્ધાન્ત નથી. આપણને આપણે પોતા
એકાગ્રતાના છે.

હું ડોક્ટરની આગ્રા ન માનીતે આપણે હું
દેશ બીજું કકરન કરવાનું છે. સર રાધાકૃષ્ણ
રવિશ્યામલ વિજ્ઞાત છે.

“પ્રમુખ જીવનનું ધ્યેય શું? આનો મુદ્દા જવાબ
એક ધર્મ પુસ્તકમાં વાંચ્યો છે એનો જવાબ એ
જ કે પ્રજાને સતત સેવવા. ધર્મનો આજ માત્ર હેતુ
છે. જીવનનું સાચું મુદ્દાકાંદ કરવું અને બ્યવહારમાં તે
સત્યને ઉત્તામવું. ઉપનિષદની પરમ પ્રાથમિક સર્વ ધર્મ
સ્વીકારે તેવી છે. અધિકારમાંથી પ્રકાશમાં છાઈ જા,
અસતમાંથી સત્માં છાઈ જા.

પ્રમુખનું પ્રવચન

આ પછી પ્રમુખે ધર્મનાં વચ્ચે પોતાનું બાધ્યતા
ચાર કયું કયું કે:-

આં જાણો ત્યાં સર્વત્ર સાચા એક જ જણાવ
છે. એ સાચાને એકાગ્રતાથી ધરો છે.” આ પછી તેઓએ
હાથમાં ઉપનિષદમાંથી બધું અને વારણીના દાખલો
આપ્યો દતો, અગત્યના જુદા જુદા દેશના આપણું કયું

અને કમ્પે હંતુ કે - સંસાર ગતિમાન ચક્ર છે. કુખ્ય જનિત્ય છે માનવ અને પરમાર્થ બે બે છે. માણસને નૈતિક અને બૌદ્ધિક સ્વાતંત્ર્ય છે, ક્ષમ્પા છે. આથી જ તે અધિકારમાંથી પ્રકાશમાં જઈ શકે છે સ્વભાવમાં અમરપણીને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. આ ક્ષમ્પા ત્યાગી માનવથી પણ વધારા નહિ માણસે પરમતત્ત્વને પ્રાપ્ત કરવાનું છે અને એ પરમતત્ત્વનો સાક્ષાત્કાર કરવો તે જ સાચો ધર્મ છે. એ સાચો પ્રાપ્ત કરી શક્યાં જ નવાન છુદ્ધ કહે છે કે અતર-દીપ્તિથી અતર પ્રકાશથી; આભનો સાક્ષાત્કાર કરતાં પ્રકટ કરવો જોઈએ. સત્યથી વિવાદો અવિવાદો નાશ થાય છે. આપણા જીવિતો આપણે જ નહીં પણ બધે છે અને તેઓ પાસપાસે ત્યાગવા ઉચ્ચતર અને ઉચત જીવન જીવવાનો આદેશ આપે છે શા માટે ધર્મ એટલી સોશીયલ જોઈએ? શોરૂર, છુદ્ધ, મહાવીર, રામજીવ નામક વગેરે સંતો માનવીને ઉચ્ચતર જીવન કરવાને બોધે છે નટરાજની સમક્ષમાં લેઈ કરી જીવન ચલિ થઈ શક્યોને તેમાં ન મુશ્કેલીઓ એ પરમતત્ત્વને વિચરવા ઉત્તમ અને પવિત્ર જીવન કરવાનું છે "

અમેરિકન ડોન્સલે તે પછી સમાના હેતુ સાથે પોતાના દેશનો સર્વકાર જાહેર કરી હતો.

આવાર દર્શન

મુજબ ધારાસભાના પ્રમુખશ્રી કુંજનમલ દોરેહીયાને પ્રમુખનો આજાર માનવાનું કામ સંપૂર્ણમાં જાણ્યું હતું. આ પ્રસંગે તેમણે જણાવ્યું હતું કે "ડો. રાધાકૃષ્ણનું જોવા એક પ્રથમ ડોટિના વિદ્યાને આપણને આપણી કરવો બતાવી છે. આથી ફિનિષાર્થ જાણ્યો તેમના જેટલું તત્ત્વચિંતન કરાવતો માણસ જોવા નહીં મળે. એમણે કમ્પે છે એ સત્ય છે કે ધર્મ જીવનથી જુદો ન હોઈ શકે અને વિદ્યાનું ધર્મથી જુદું ન હોઈ શકે. કું એમણે જાણવેલી ધર્મ પરીપક્ષની સેવા માટે એમનો આજાર મળ્યું છે."

અમદાવાદના પ્રિ. ઘવેરે કમ્પે હંતુ કે મારે ડોનો આજાર માનવો? ડો. રાધાકૃષ્ણનનો? કે એમણે આજાર એક અમૂલ્ય રત્ન હોઈને આપણે એવા પરમ કૃપાળુ પરમકર્મનો? ડો. રાધાકૃષ્ણનું તો જ્યોતિર્ધર છે. એ પૂર્વમાંથી સંસ્કૃતિની મહાશ હાજીને પશ્ચિમમાં પ્રકાશ નાખે છે આપણે એમનો જેટલો આજાર મળીએ એટલો જોઈ છે."

આ પછી શ્રી મુનશીએ પ્રમુખને હારતોરા એના-યત કમ્પે હતો. તે જનજલ્લ અવાજ બાદ પરિષદના પહેલા દિવસનો કાર્યક્રમ સંપૂર્ણ થયો હતો.

બીજા દિવસનો કાર્યક્રમ

પરિષદની બીજા દિવસની મોટાં મીયુત ક્ષિતિગોઠન સેનના પ્રમુખપદે ભરવામાં આવી હતી.

દોષ્ટ દોષ્ટ હાજર હતા?

આજની મોટાંમાં ખાસ કરીને અનારસનાં જાણીતાં વિદુશી પુષ્પ શર્મા માતા પદમાં જનાં. સૌરાષ્ટ્ર સંધ્યા રાત્રપ્રમુખ જામસાહેબ શ્રી દિગ્વીજયસિંહજી તથા મહારાણી ગૃહાલય કુવગ્નાએ પણ હાજરી આપી હતી. ઉપરાંત મુખર્જીના મુકપ્રધાન શ્રી મોરારજીભાઈ દેસાઈ તથા નાણામંત્રી વૈકુંઠલાલ મહેતાએ પણ હાજરી આપી હતી.

શરૂઆતમાં શ્રી. બાઈમાલભાઈએ પ્રાર્થના સંભાળી હતી તેમ જ કુલકર્ણીએ બૌદ્ધ ધર્મની પ્રાર્થના કરી હતી.

પ્રમુખનો પરિચય

ડો. હરિપ્રસાદ દેસાઈએ પરિષદના કામની શરૂઆત કરતાં આજના પ્રમુખ મીયુત ક્ષિતિગોઠન સેનના પરિચય આપતાં જણાવ્યું હતું કે સંતોના સાહિત્યમાં એમણે જે રસ લીધો છે અને જે જે શોધો કરી છે તેની હિંદુઓમાં ઠાઈ નરોજરી કરી શકે તેમ નથી એમણે આ સતવાણીને સજીવન કરીને હિંદુ ધર્મને પણ જીવંત રહેવાની શક્તિ આપી છે. શ્રી સેન સાતિનિષેતનના મુખ્ય આચાર્ય હતા, પણ આજારે વાનપરચ થયા છે. મુજરાતી સાહિત્યના જાણીતા વિવેચક શ્રી. રામનારાયણ પાંદેરે તેમને જન્મભતીય તરીકે જોળાયા છે.

પ્રમુખનું પ્રવચન

આ પછી ક્ષિતિગોઠન સેને હિન્દીમાં પોતાનું પ્રવચન આપતાં જણાવ્યું હતું કે,

"માને સમસ્ત વિષ ધર્મનું જિજ્ઞાસુ છે અને તેને માટે ઠાઈ જોગ વેશ નથી. શારીરિક બાધિ હોય તો તો ઠાઈ વેશ મળી આવે પરંતુ ધર્મનો જાણતમાં હોય ત્યાં શું ઉપાય થાય કે ધર્મ રક્ષણ કરે છે. શરૂ નૈતિક તેમ જ આધિક જનતામાં ધર્મમાં વિરોધો એ

કષ્ટ દિન્દોની પૂરાતન વસ્તુ નથી. દિન્દોમાં તેો કરણા અને પ્રેમ હોય. જ્યાં જ્યાં ધર્મો અને સમ્રાજ્યો એકબીજા સાથે સંઘર્ષ નથી.

આને પૂર્વ અને પશ્ચિમનું મિશ્રન થયું છે, વિશ્વના દરબારમાં ફિટલને સાથે મેટ્રી નવાજદારી નિશાવવાની છે. આપણી પાસે વૈજ્ઞાનિક શક્તિ નથી, પરંતુ માનવશક્તિ છે. પશ્ચિમ પાસે શક્તિ છે, પરંતુ મતિ નથી, આથી પૂર્વ રસ્તો ખતાવશે અને પશ્ચિમ તેને મતિ આપશે. આ માર્ગે આપણને ચારિત્ર્યની મેટ્રી જરૂર છે. ધર્મમાં વિરોધ તેો પશ્ચિમમાંથી આવ્યો. આપણે તેો 'હવે અને હવે'નો દરિએ બધાને આશ્રમ આપ્યો. ધર્મનો જશરતા એ દિન્દોની પૂરાતન સંપતિ છે,

સતકાળમાં ધર્મોના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોના (વશાસ થયો તેમ જણાવી તેમણે પોતામાં સમ વર્ષના અનુભવની વાત કરતાં જણાવ્યું કે 'ધર્મ' મનુષ્યનો મોટો ધર્મ છે, જો તેમાં પવિત્રતા હોય, હોમની પ્રવચન ન કરાય, અન્નવચનના બરોબર વિચાર થાય. ભાગવતમાં મી કૃષ્ણનો સાચો માનવતા માર્ગનો આજ સુદેશ હોય. આ ધર્મપરિવર્તનો મેટ્રામાં મોટો પ્રજા એ છે કે ધર્મોની વિજ્ઞાનાઓને દર કરીને જગતને માનવ પ્રવચન કરવાને મેટ્રા જતાવું ધર્મને જાણી અધારિને દર કરવાનો માન છે, એટલે તેના પ્રતિ દેશ-પક્ષી અમકા દર કરવી જોઈએ."

એટિયાનો સદેશ અર્થ નહીં જવા જોઈએ એ વાતને પ્રતિપાલિત કરી તેમણે જણાવ્યું કે,

"એક શક્તિ પર વિશ્વાસ રાખીને ધર્મનું સાચા અર્થમાં અન્વેષણ કરો. ધર્મનો સદેશ તપાસા કોનોમાં પકડે છે પરંતુ સાધારણ માનવ સાધારણ છતાંસને કારણે સર્વિગી રહતો નથી. દિન્દોના ધર્મ વેદિક નહિં ભાગવત નહીં પણ માત્ર દિન્દુ ધર્મ છે અને તેણે દિન્દોમાં આવનારા બધાને ધર્મોની રક્ષા કરી છે"

ધર્મ પરીવર્તનની યોગ્યતા

આ પછી મી મુનશીએ અમેરિકામાં તેમજ તેના અનુવાસ મી સાતવેશ્વર દિન્દોમાં આ પરિવર્તન યોગ્યતા માટે દરેક વર્ગી સંમળાઓ હોય.

We, representing different religions, assembled at the second session of the All Religions Conference held at Bombay on the 23rd to 27th days of April 1949, view with apprehension the spread all over the world of materialism of which facism and communism are sinister manifestations, and the consequent undermining of moral values which threatens the very existence of human Society, and affirm that Faith in God and the Moral order are the fundamentals on which alone a happy and progressive Society can be built and maintained.

WE FURTHER AFFIRM that the religions of the world, through which runs the unity of this Earth need emancipation from superstition, outworn Social institutions and practices divorced from Truth and that the conscience of man kind requires to be activated by the teaching and practice of moral values and the inculcation of faith in God.

WE FURTHER DEPRECATE all activities to harness religious movements

to power politics found in several countries and which unhappily marred the life of this country a short while ago.

WE ALSO DECLARE that in view of the ever increasing scope of legislation in modern states it is imperative in the interests of human progress that the International Character of Fundamental Rights relating to Freedom of Religion be adopted in and enforced by all member States of the United Nations and welcome the lead given by the Constituent 'Assembly of India' in adopting such Rights as an integral part of her new Constitution.

- WE FURTHER CALL UPON the followers of all religions and particularly the different religious communities in this country to co-operate with a view to maintaining the great tradition of tolerance which was built up in India, where more than any where else in the world, its ancient culture has taught that the things of the Spirit have to inspire the life of the senses and that means and not merely the end must stand the test of truth and love.

AND WE LASTLY AFFIRM that the dignity and independence of the human personality must be maintained at all costs by the Rule of Law and by safeguarding the Right of Freedom of thought and non-violent action in order that man's supreme endeavour in life may be fulfilled and his kinship with the Divine realized.

ને પછી પૂ. મહાશયએ પ્રાર્થના કરી હતી અને તે બાર હિન્દીમાં તેમણે પ્રવચન કર્યું હતું.

પૂ. મહાશયના પ્રવચન

મને જાણ્યું થાય છે કે ધર્મ પરથી લોકોની આ-રમા અને નિષ્ઠા કેમ જોડી જતી જાય છે ! લોકો ધર્મ પરથી કેમ વિશ્વાસ ખેંચે રહ્યા છે ! ધર્મથી તો સાત જ થયો છે તુલસીન કહી શકું નથી. જ્યારે ધર્મ પરથી આરમા જોડી જતી જાય છે ત્યારે ત્યારે લોકોના મનમાં ઝાનિ હેતુક વાંચ છે અને તેઓ કર્તવ્ય-વિધિય જને છે

આપણામાંથી જાતિ બંને ચારિત્ર્ય પતન થવાના કારણે ધર્મમાં તકરારો પેડી છે. ધર્મ પરથી પૃથ્વી આસપો આસપો છે અને અંત સુધી આસપો રહેશે. આપણે ભીતિકતાને જ દષ્ટિ સન્નિધ ન રાખતાં ધર્મની સાચા સ્વરૂપ પર વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ.

રાખવા તરીકે રસિકાને જુલો, ત્યાં ધર્મ નામની કોઈ જોવી વસ્તુ નથી રહી, પરિણામે ત્યાંની સામા-જિક અવસ્થા અત્યંત દૈન્યવીર થતી જાય છે. આજ પ્રસંગે જે જનતાશરમાં સામ્યવાદની હેતુકીન પ્રભાવ વધતો ગયો તો માનવ સંસ્કૃતિ અને માનવ જીવન આરંભમાં આવી પડશે. હિન્દુ ધર્મ હજારો વર્ષોથી પોષિત માનવતાને સાર્વિત પ્રદાન કરતો આવેલ છે. ધર્મ તે કે જે આપણને કર્મનિષ્ઠ થવાનો પાઠ ભણાવીને માનવમાનવમાં સમાનતાનો સંદેશ આપી તે વિશ્વ કથાણું ચિંતા કરતા કરતા આત્માને ઈશ્વર સુધી-અથવા સંકલિત સુધી પહોંચાડે.

આપીજી કું માત્ર સપૂર્ણ ભક્તિ સાથે કરવા પૂર્વક કરેલા માણું છું કે જે આપણે 'ધર્મ'ની રક્ષા કરવી જ છે તે સંસારમાં વખતા જતા સામ્યવાદના જ્ઞાતે રોકવું જ પડશે.

શ્રીમતી શીરીન ફોજફારનું વ્યાખ્યાન

ત્યારમાઝ જહાઝ ધર્મનાં સુપ્રસિદ્ધ પ્રચારક અને પારસી વિદુષી શીરીન ફોજફારે જહાઝ ધર્મ વિશે અંગ્રેજીમાં શોડું પ્રવચન કર્યું હતું તેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે

"આપણે ધર્મમાંથી થકા ખેતા જઈએ છીએ તેનું કારણ એ છે કે જાણે આપણે જે આયરી રજા છીએ તેમાંથી ધર્મનો સોપ સધ્ધ ગયો છે આપણે ધર્મની, સંસ્કૃતિની અને સુધારાનો વાવો કરીએ છીએ પણ હું આપને પુછું છું કે આપનામાંના કેટલા ધર્મનું સાચું આચરણ કરે છે, અથવા જનુસરે હોં રોજના બ્યવહારમાં તમારામાંના કેટલા ધર્મને વાસ્તવિક રીતે અમલમાં મૂકે છે ?

જાણે સમગ્ર પરિવર્તન થયું છે ધર્મના સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે ફરક વચ્ચેને નિકાળવા જનસમુદાય ધમ્મજોતો નથી. તેઓ માત્ર રહિયા તરફ નજર નાંખે છે અને આધિકં તેમજ સામાજિક પ્રયોજો નિયોદ રહિયાની દૃષ્ટિએ સારવા માંખે છે. એટલે જ આપણા સોફિસ્ટો સામ્યવાદ તરફ જતા આપણે ભેધએ છીએ."

'આપણા દેશને સામ્યવાદ કામનો નથી એમ જણાવી તેમણે કહ્યું હતું કે-

"જહાઝ ધર્મ સર્વ પ્રાણીઓમાં સમાનતા રાખવાનું શીખવે છે, એ અંત કરણની સ્વતંત્રતા આપે છે, તેનો એક સરકાર અને એક ઉધરનો આદર્શ છે"

ભગમ સાહેબનું પ્રવચન

ત્યારમાઝ ભગમ સાહેબે જણાવ્યું હતું કે-

અને ખજર નથી કે હું પડિત કે મુલ્લા કે પાંત્રી નથી જતાં અને છા માટે છોડા કરવામાં આવ્યો છે. હું તો માત્ર ધર્મ સેવક તરીકે અહિં આવ્યો છું અને હું જાણું છું કે ધર્મના જાણ જરૂર માણસને પ્રભુને રક્તે લઈ જાય છે, પણ પ્રભુ તરફ દૃષ્ટિ નાખતા પહેલાં ફરે એક ઘડેરી કે નાનરિક તરીકે પેતાની ફરજ બજાવવાની રહે છે.

આપણે જગતને મહાન ચિંતકો આપ્યા છે. મહા-મહા, છુદ્ધ અને ક્રાંત્ય નેવા મહાત્માઓ પૂર્વમાં જન્મ્યા છે. આને ધ પમિમાદ્યો તેમના પ્રયોજો નિયોદ માટે હિન્દ તરફ દૃષ્ટિ નાંખે છે આપણે આ ફાન્સર-સથી જગતને માખંદશન આપીશું

શ્રી. મોરારજીભાઈનું પ્રવચન

શ્રી. મોરારજીભાઈએ તે પછી હિન્દીમાં પ્રવચન કરતાં જણાવ્યું હતું કે -

"ધર્મનો અર્થ તો એ કે તે મનુષ્યને મનુષ્યની રીતે જીવન જીવવાનો માર્ગ જતાવે. આપણી સંસ્કૃતિ ધર્મ પર બ્યવલખિત છે. અને ફરક ધર્મ ઉધરની પ્રાપ્તિ કરવાની દૃષ્ટિ પ્રકાશ કરે છે. ધર્મની રચાવનાના સમયના સ્વરૂપમાં અને અત્યારના સ્વરૂપમાં ધર્મોવિધ્યોએએ ફેરફાર કર્યો તેના પરિણામે અત્યારે પ્રાથમિક સમકાલો વધ્યા છે અને તેથી આપણે સાચો ધર્મ જુસી ગયા." અંતમાં તેમણે ધર્મોવિધ્યોઓની એકતા પર ખાતર મૂક્યો હતો.

શ્રીમતી પ્રભાવતી રાજે

ડેવાસના રાજકુમારી અને 'શ્રી. રમણ મહાર્ણિ' દિખા શ્રીમતી પ્રભાવતી રાજેએ પેતાના વક્તવ્યમાં જણાવ્યું હતું કે :

“રાજકીય શાસન ધર્મમાં પ્રવેશ ન કરે તે જીવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. આપણા ધર્મમાં અપૂર્વ ગૌરવ છે કેમકે તેમાં ઉચ્ચતમ મુજબૂત તત્વોના સમાવેશ છે. અત્યારે ધર્મની વિખના થઈ રહી છે. ધર્મપર-કાવડ ટોળી બેસાડવાની ડોરિય થઈ રહી છે, પરંતુ જો ધર્મમાં કાષ્ઠાઓએ હસ્તક્ષેપ કર્યો તો આપણા ગૌરવ કેવું સામાજિક અવરણ રસતાળ જતી રહેશે અને આદર્શ પણ નષ્ટ થઈ જશે.”

યતિશ્રી રાજચંદ્રજીનું 'વક્તવ્ય

તે પછી યતિશ્રી રાજચંદ્રજીએ પ્રવચન કરતાં પ્રસંગનું મહત્વ સમજાવ્યું હતું અને આખા ચાલતાં કહ્યું હતું કે જગત દિવ તરફ આસામરી મીંટ માંડી રહેલ છે. તેની આસા ત્યારે જ પરિપૂર્ણ થાય કે ભ્યારે દિવના દરેક ધર્મો સમગ્રીત થમને દિવની રક્ષીવત્તાના નવસર્જનમાં બામ બે.

યતિશ્રીનું આગ્ર વ્યાખ્યાન ખૂબ મનન કરવા જેવું હતું અને અત્યારના વિધનાં પરિવર્તનો અને તેમાંથી ક્ષમની થતી અવહેલના તેમણે સમજાવી હતી. અત્યારના ધર્મ—સંપ્રદાયોની સંકુચિતતા જમતને કામની નથી તે વાત જણાતી ને તેમણે નથી દર્શાવે જ ન અપનાવતાં સંપ અને સાંતિ જમતમાં જળવાય તેવી

રીતે સમન્વય સાધવાનું ઉદ્દેશ્યન આપું હતું. એ તમાં તેમણે કહ્યું હતું કે :

દરેક ધર્મગુરુઓ પોતાના સંપ્રદાયના માન્યસેને બીજી કાંઈ પણ ન કહેતા કહતા બે જ વાત કહે, આપણી શાળાઓ પણ એ જ બે વાતોના સંરેકારે સીચે એમ કહ્યું હતું.

(૧) તમે માનવ તરિકે જન્મ્યા છો. તમે માનવ છો અને માનવ જનનું એ તમારું કર્તવ્ય છે.

(૨) તમારી સાથેના ધરતર દેશ અંધુઓ પણ દિલ્લુ, મુમથમાન, શીખ, પારસી, ઇસાઈ, જેન નોદ તેમજ બીજા બધા પણ માનવ છે. તમને જેમ છવવાની ઈચ્છા છે તેમ એને પણ છે મારે તમારા કેવળ સ્વાર્થને ખાતર જ બીજાના છવને કુઝી ન બનાવશો.

હું મહું છું કે આ બે વસ્તુઓમાં જ માનવ છવનની શુભનિધાને જમાવવાનું સામર્થ્ય રહ્યું છે. તમે શાઓના પાંદો નહીં પદાવેલો ચાલશે, મુત્રો નહીં ઓખાવશો તો પંથુ ચાલશે. આ વાતોને શુંજતી નહીં કરો તો ચાલશે પણ શુભનિધાને જમાવનાર આ બે તત્વોને મૂકી દેશો તો નહિં ચાલે.

આ પરિણામ નવસર્જન મારે એવો આદર્શ, કામંકમ મૂકશે કે જેથી આજે જે ધર્મ પેશછા, સંપ્ર દાવવાદ વગેરેનું ભર્ષકર તાંકવ ડેખાય છે તેના સ્થાને માનવ જમતને સુખ અને સાંતિના દર્શન થશે એવી આશા જ નહિં પણ સંપૂર્ણ વિધાસ છે અને ઉપ-રિષ્ટ બંધુઓ અને સહસ્રકરેષી એ વિધાસ પૂર્ણ કરવામાં પૂરેપૂરો પોતાનો સહકાર આપશે એવી અને આશા છે.”

આભાર

આ પછી શ્રી વિજયશંકરમાજીએ પ્રમુખશ્રીનો આભાર માન્યો હતો અને તેમને હારવોરા પહેરત્યા હતા.

રાત્રે સંગ્રીતનો ખાસ કામંકમ ગ્રેણવવામાં બાલ્યો હતો અને બાણીના સંગીતકારોએ બે કલાક સુધી સંગીતની રસ દલાણુ પીરસી હતી.

ત્રીજો દિવસ

આજના દિવસનું પ્રમુખરથાન મુમુક્ષુની પ્રાંતિક ધારાસમાના પ્રમુખ માનનીય શ્રી કુન્દનમલ દિગેગિયેને આપનામા આમ્યું હતું તેઓથી જેન ધર્મના એક મહાન વિદ્વાન ચિંતક છે, તેમ જ અનેક સચ્ચારિ તેમ જ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ સાથે નિકટતાથી સંકળાયેલા છે, ઉપરાંત પ્રો. શ્રી દાવર શ્રી સાતવસેકર, મતિની હેમચંદ્ર, ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ, શ્રી ગીમનધામ ચક્રમાઈ શાહ વગેરે એ પણ પત્રચત્રો કરી દત્તા

પ્રો. દાવર

પ્રો. દાવરે પોતાના પ્રવચનમાં જણાવ્યું હતું કે - કું તે જગતમાં મહાનધર્મને મોટા ધર્મ - તરીકે માન્યું છે. જે માનવ ધર્મ પછી તે ધર્મ અને ન પછી તે અધર્મ. આપણે જનાજના કુષ્ઠજની વાતો કરીએ છીએ પણ ધર્મનો કુષ્ઠજ પડ્યો છે તેના પર ડેઈ ખ્યાન આપતું નથી. માનવધર્મ જ સાચો ધર્મ છે અને એ આપણે બધાએ પાળવો જોઈએ. જેઓ પોતાને રાજકીય કે સામાજિક કાર્યો કરેલાં છે તેમણે તે ખાસ પાળવો જોઈએ; આપણે ધર્મ અને વિશ્વાસને તેના સાચા અર્થમાં અનુસરીશું તો અને વિશ્વાસ છે કે જગતમાં આપણે શાંતિ અને આખતી આપી શકીશું.

પ્રમુખ શ્રી. ફરોહિયાનું વક્તવ્ય

આજના જમાનામાં ધર્મપ્રચાર અત્યંત આવશ્યક છે આ પરિષદે જેના બીજા વાર્ષિક છે તે અરસા અભિનંદનને પાત્ર છે.

અમ્મ ધર્મ પરિષદ બીજા ધર્મોને નષ્ટ કરી નવા ધર્મનું સ્થાપન કરવા નિર્મોહ નથી. જૂના ધર્મોને નષ્ટ કરવામાં હિત નથી. ને નવા ધર્મ સ્થાપિત કરવા કુશળ છે. આપણે તો માનવતાના ધર્મનું નિર્મોહ કરવું છે, ને એ ધર્મ તો હક્ષતરૂપે વર્ણોથી બાકો આવે છે એ ધર્મનું પાલન આ પરિષદ કરાવે એજ એનો હેતુ છે.

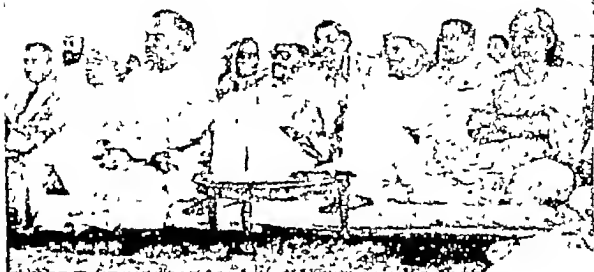
પરિષદનું ધ્યેય

આવી ચર્ચાઓ તો આફ્રિકાની ચાલી આવે છે પણ આજ તેની પુનરુત્થાનો થા મારે રાજ કરનારમાં જે ચર્ચાઓ ચાલતી તે તો અન્યથાન સારે હતી, આપણું એ ધ્યેય નથી. આપણે તો સર્વધર્મોનાં શુભ તત્ત્વો સંકલિત કરી જગતશાંતિ, ને જનકુશલ માટે પરિશ્રમ કરવો છે. આપણે જેનું વાતાવરણ સર્જવું છે કે જેથી જગત પરથી કુદ નષ્ટ થાય સર્વ ધર્મોમાં સુલભ તત્ત્વો છે. જે ધર્મમાં એવાં તત્ત્વો નથી તે અત્યંત રહી શકે તો પણ નથી.

કું ડેઈ પંડિત નથી, શસ્ત્રી નથી, ડેઈ વિશેષ ધર્મનો અભ્યાસી નથી. કું તે આધિકારવુક્ત વાણી પણ કુશળી શકે એમ નથી, છતાં મારું કલ્પિત કું બ્રહ્મા કરીશ.

ધર્મ પરિષદ-ખીજી અધિવેશન, મુંબઈ.

ધર્મ પંચિગત્તુ દુસરા આધવ

મા શ્રી રણભાઈસાહેબ મુખરજી, મા શ્રી સુલકાશીલાલ નંદાજી તથા શ્રી નચીનલાલ ભાસ્કર નચેરે

પરિષદ-મંદિર, ન્યાં મુંબઈની ભજ્યાએ સવલ પંચ દિવસ મુખી વાનરી આપી અપૂર્વ વલ્લભાસ અનુભવ્યો હતો

ડૉ. સાતિશાલ કમરસાલ (જી. પી.)
 ખર્મ પરિવહન અને વરિષ્ઠ વેપાર પ્રદર્શન
 નિષ્ણેષણ આથી પરિવહન સ્થળ
 જનવિજ્ઞાન સંસ્થા સંસ્થા આથી હોય.

ડૉ. હરિશચંદ્ર રસાઈ
 પરિવહન આ કમર મંત્રિની આચાર્ય
 પ્રવિષ્ઠાને પ્રવિષ્ઠાને પ્રવિષ્ઠાને
 અને ન્યાય પૂરો પાડવા હોય.

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચારસમિતિના મંત્રિઓ

ડૉ. સાતિશાલ મહેતા.

ડૉ. સંકલ્પભાઈ રાઉત

ધર્મ અને રાજસભા

ધર્મને નામે ખૂબ મુકો થયો છે. એ કેમ થયો ખાતર? ધર્મને બ્યારે રાજસભા સહાયક થઈ શકે ત્યારે જાતના ધર્મમુકો બની ધર્મમુક પાસરીઓએ આપનારોએ ક્યાં છે? ના. એમણે તો કહી તલવાર ધારણ કરી નથી; પરંતુ જાત તો રાજમહારાજોએ ક્યાં છે. રાજસભામાં મુક મારે તો મેલ વસેલો છે. મુરોપના મુકો એ જ રીતે નિર્મીણ થઈ જાય ત્યારે વર્ષમાં શી પરિસ્થિતિ છે? અહીં ધર્મમુકો નથી થયો, પણ ધર્મને નામે અભ્યાસો જરૂર થયા છે. બ્યારે વૈદિક સંસ્કૃતિ તે થયેલ સંસ્કૃતિ બાકી છે, સ્વેદ, વૈશ્વવ, જૈન, સિંચાવતના ધર્મો થયા છે, તેમાં રાજ સભા જ કારણભૂત હોય છે. રાજસભાએ ખરેખર ધર્મસંવાદી દર રહેવું જોઈએ. બ્યારે નિત્યજીવની રાજ મધ રહ્યું છે, એનો અર્થ એ નથી કે તેમાં ધર્મ નહીં હોય. વસ્તુતઃ રાજસભાને રાજ ધર્મ નહીં હોય એ જ એનો અર્થ છે. રાજના રાજ ધર્મનું પાલન કરવું નથી; તેમ બારતવર્ષમાં કહી સંભવિત નહીં બને. અહીં તો રાજસભા એને જો ધર્મ રજાશે હશે તેને તે પાળવો, દેશે, એમાં એને રાજ નામ નહીં આવે. ધર્મપાલનમાં માનવીને રાજ આપતિ આવશે એવું આપણું રાજ્યધારણ નહીં હોય.

ધર્મના અંગ

ધર્મના મહુ અંગ છે: તત્ત્વજ્ઞાન, વિધિવિધાન, નીતિનિયમ કે સહાયતા. આ દરેક ધર્મમાં છે. ધર્મના મિત્ર મિત્ર માનવીઓ મારે તે આવશ્યક પણ છે. હું ક્યાંથી આવ્યો, વિષ કેમ ઉત્પન્ન થયું એ વાતો તત્ત્વજ્ઞાનમાં આવે છે, એ બધું છુદ્ધિથી છીકવું નથી. આક્રમણ અનુભવથી જ એ સમગ્ર તત્ત્વજ્ઞાન, માનવી સહાયતાથી કંઈક જાય છે, પણ તે સપુણે તો નહીં જ. હિન્દુસ્તાનમાં તત્ત્વજ્ઞાનની તક વધે છે એને સાહે તે તેમાંથી ક્યારે જાતી જાતને તે નીર પીવાય છે. ઉપર સત્ય છે કે સત્ય ઉપર છે? અધીજ પ્રથમ ઉપરને સત્ય માનતા, પછી સત્યને જ ઉપર માનતા બાબત. આ બધું સમજવામાં તો સહિષ્ણુતા જરૂરી છે. સર્વ ખોલો સાથ જરૂરી છે. જૈન ધર્મ ઉપરના કવોતમાં નથી માલતો. વસ્તુતઃ જૈનધર્મ તો કમણું શરૂ થયેલો ધર્મ છે. પ્રથમ તો એને બેઠાત-

વાદ ને સ્પષ્ટતા કહેતા. ખરી રીતે જુદા જુદા દષ્ટિ કોણથી સર્વ ધર્મનું પરીક્ષણ કરવું જરૂરી છે. આપણે દષ્ટિ કોણ બીજાના દષ્ટિ કોણ સાથે મુખે ન બરાવતો હોય તો તેમાં વિતંકવાદ જન્મી જાય છે. એમાં સ્પષ્ટતાથી વિચાર કરવો જોઈએ, અને કાંતવાથી વિચાર કરવો જોઈએ.

કર્મવાદ

જૈન ધર્મની બીજ વાત છે, કર્મવાદ, કર્મવાદ તો એ જ કહે છે, જે કર્મ તમે કરો તેથી મેલ નથી. બ્યારે તત્ત્વજ્ઞાન ને નીતિસાક્ષી આપણે જોયા નથી કિતરી તકના; એટલે વિધિવિધાનમાં રમ્યા રહીએ છીએ, જે ક્યાં આપણે કરીએ છીએ તેના કળ ભાગવવા જ પડે છે. આપણે પરત્વથી થવું ન જોઈએ, ઉપર પર પણ અવસર ન કરવું જોઈએ. હું જ મારી મુક્તિ સાધીશ, એ જ આપણો આશય હોવો જોઈએ.

જૈન ધર્મમાં અહિંસાનું મહત્વ તો ખૂબ જ સ્વીકારાયું છે. સાચા મનપરચે કહેવું કે, અહિંસાથી હિન્દુ પતન થયું. મહાત્માજીએ એનો ઉત્તર વાળ્યો છે કે, મારી અહિંસા બાવરનો જાતનો જીવ કરી રાકે છે.

યતિશ્રી હેમચંદ્રજીનું પ્રવચન
આજની પરિસ્થિતિ હેતુ ધર્મને તેના સમ્યા સ્વરૂપમાં રજુ કરવાનો છે. ધર્મ સંક્રિષ્ટ ન હોય તો. વિશાળ દષ્ટિ વિના ધર્મ

પ્રગ્ને નહિ અને ધર્મગ્રાન ધાય નહિ ધર્મ અને સંપ્રદાયો એકબીજાથી જુદા જુદા છે તેટલાજ એક બીજાની નિકટ પણ છે. તમામ સંપ્રદાયોની સ્થાપના માનવીને સાચો ધર્મ સમજાવવા માટે અને તે દ્વારા વ્યક્તિ તેમજ સમસ્તિનું જોડાણે કમ્પાણ સાધવા માટે થયેલ છે. પરંતુ ધર્મનું ખરું સ્વરૂપ સમજવામા તેના અનુભવીઓ જુલ કરે છે ત્યારે તેમા વિકૃતિ પેસે છે અને સંપ્રદાયવાદ વધે છે. સંપ્રદાયવાદમાથી વાદા-જાંથી છઠ્ઠાવે છે, અને આવી વિષમ પરિસ્થિતિ ઉદભવે છે ત્યારે સંપ્રદાય માનવીનું ઇન્દ્રિયનું સાધન બનવાને બદલે, પ્રતિવંદીત બને છે.

સાચો ધર્મ

આને ધર્મની આસપાસ અને સંપ્રદાયોની નજીક ગૂંચાઇ ગયેલ છે. જનતા ધર્મના સાચા સ્વરૂપથી વિમુખ બની ગયેલ છે. પરંતુ અજ્ઞાના કલ્પિતવૃત્તમા આ જનતાના સંપ્રદાયવાદને પોતાના અને માનવીની પ્રગતિને ફીકા સંપ્રદાયો ટપી નહી શકે.

ધર્મનો ખરો અર્થ આ છે. '૫ ધારણે સ ધર્મ.' માનવીને ધારણ કરી રાખે-જીવંતિ આપે, અવન-તિથી જમાવે, બહાજુરાની સમજણ આપે, સ્વચાલ, નીતિ, દયા, અહિંસા, અસ્તેય, તપ, અને ગાંધી માર્ગે ફેરી જાય તે ધર્મ, નરમાંથી નારાણ જનાવે તેને જ સાચો ધર્મ કહી શકાય.

સર્વધર્મસમન્વય

આ રમણે પરિપક્વ માટે જેમ જુદા જુદા અનેક માર્ગો હોય છે, તેમ યુક્તિના માર્ગે પહેંચવા માટે પણ ધર્મ-સંપ્રદાયોથી અનેક માર્ગો રમાયેલા છે. માનવી માત્રનું કમ્પાણ માનવીમાત્રમા બાલજ્ઞાન, માનવીમાત્રમાં વિશ્વધર્મ, માનવીમાત્રમા સમાન્તા-એ છે દરેકે દરેક ધર્મના મુજબ સિદ્ધિ. આને ભારે દેહનું ત્વચ્છનન યથ રમું છે ત્યારે તમામ ધાર્મિક જગતે એકજ થવું પડે છે. ભારત દેશ ધર્મપ્રધાન દેશ છે અને એ ધર્મદેહનું નિરુદ્ધ ત્યારે જ સાર્યક ધાય, કે ભારે દેહના નવવિધાનમા દરેક સમાજ પોતાના ધર્મ દ્વારા જાયો આપે.

ધર્મને જીવનમાં ઉતારો

ધર્મ માત્ર મંદિર, મસ્જિદ, ગિરગધર કે દરજત આચાર-વિચાર અને દીર્ઘ દપકામાં જ ન સમાઈ

જયો જોઈએ. ધર્મને જીવનમાં, વ્યવહારમાં, ખેતીમાં, વ્યાપારમાં અને રાજકારણમાં પણ સ્થાન હોવું જોઈએ. ધર્મની પવન શબ્દ છે કર્તવ્ય. માનવી પોતાનું કર્તવ્ય જાળવે તો માનવધર્મ જાળવે છે એમ કહી શકાય.

રાજકારણ ધર્મના માર્ગથી વિમુખ ન બનવું જોઈએ, કેમકે ધર્મ વિનાનું રાજકારણ ગંદું બને છે. મહાત્મા ગાંધીજીએ રાજકારણમા ધર્મને સ્થાન આપીને રાજકારણનું સ્થાન ઉચ્ચ આપ્યું છે.

'રાજકારણમાં ધર્મ' - એ સંજોગને ટેકાકાને આશ્રય થઈ, પરંતુ આપણી પ્રાચીન તવારીખો જોએતાં માત્રમ પાછો કે, રાજકારણથી ધર્મ કદી અલિપ્ત રહ્યો નથી. વસ્તુતઃ રાજનીતિ અને ધર્મને ઘેરા સંજોગ છે. મહાભારતમા ધર્મે મહત્વનો ભાગ ભજવેલો છે; શીકુમ્બ, શીખ, દોષ્ટ, વગેરે મહાન ધર્મ-જેતા હોવા ઉપરાંત રાજનીતિમા પણ હતા. રાજ-યજ્ઞમા પણ રામરાજ્યનો આગેમી કારકાર ધર્મના સિદ્ધિ પર નિર્ભર હતા. અલગત. રાજકારણમાં ધર્મ એક વિદિષ્ટ સ્વરૂપે રહે, પરંતુ ધર્મ રાજકારણને ધર્મ-અભાથી રચી દે એ સ્થિતિ જીવનવધી ન જોઈએ. રાજકારણ ઉપર ધર્મ સમય સંગ્રારહે; જેને પરિણામે રાજકારણનો રાજમાર્ગ કાઢ પણ જનતાના જગતપદ પ્રપંચ કે અસત્વના કાંઈથી છવાઈ ન જાય.

આજની ધરીનું કર્તવ્ય

આને નરારે હિન્દ ઉપર આઝાદીની યુદ્ધાધી ઉપાનાં અન્વજાના પથરાઈ છે ત્યારે આપણું કર્તવ્ય આપણે વિચારી લેવું પડે છે.

જુદા જુદા ધર્મોનાં યુગ તત્ત્વોને માલુમ જેતાં શીખે, એ તત્ત્વોનો સમન્વય સાધવા પ્રયત્ન કરે, અચૂક ધર્મ જ શ્રેષ્ઠ છે એવો પૂર્વગ્રહ ભેદી દે, તો સર્વધર્મ સમન્વયનું આપણું કર્તવ્ય સરળ બની શકે, જુદા જુદા ધર્મોનો પાલો માનવતા છે,

માનવતાનો મહાન ધર્મ આપણને ભારતના અજોડ તપસ્વી મહાત્માજીએ શીખવ્યો છે. ઉદ્દેશા કેદસામે વ્યોમાં ને કામ જુદા જુદા સંપ્રદાયોના આચારો નથી ફેરી શક્યા તે કામ પુ.ગાંધીજી દેશ જ સમયમાં સાધી શક્યા છે. એમણે ને ધર્મ આચારમાં ઉતાર્યો હોય તે ધર્મ છે માનવધર્મ, મહાત્માજીએ એક રમણ જીવ્યું છે.

હિંદુ જે ધર્મને નામ આપીએ છે, તેનું નામ માનવધર્મ છે, એટલે કે તે મનુષ્ય માનવો ધર્મ છે, એ ધર્મ નિત્ય શાધાય છે એ અનંત છે, એ નથી કહેવાતો વેદમાં કે નથી કહેવાતો સ્મૃતિયામાં; એ માનવહૃદયમાં છે. અને જેમ જેમ તે સંસ્કાર પામે તેમ તે બને.

ધર્મનું શિક્ષણમાં સ્થાન

આને શિક્ષણમાં ધર્મને બહુ જોડું સ્થાન છે, જ્યાં જ્યાં પોતાના ધર્મને સાચા સ્વરૂપમાં ન જાણતા હોય ત્યાં વિશ્વ સમસ્તના ધર્મની, વૃન્નાત્મક અભ્યાસની કે સમન્વયના ધર્મની આજ્ઞા તે તેમની પાસેથી કેવી રીતે રાખી શકે તે સાચા ધર્મનું શિક્ષણ આપવાનો પ્રયત્ન કેળવણીમાં થાય તે આને જરૂરી છે. જનતામાં બધારે સાચા ધર્મનો પ્રચાર થઈ ત્યારે માનવી માનવી વચ્ચેના ભેદભાવ દૂર થઈ અને વિશ્વબ્રહ્મત્વની અમર ભોક્તા અમરમી થઈ શકે.

ધર્મને ધર્મ કે વાસ્તવમાંથી બહાર લાવવા બાબતે પ્રયત્ન કરી શકે અને માનવ કલ્યાણ માટે, જનતા કલ્યાણ માટે બાબતે ધર્મનો ઉપયોગ કરી શકે, તે જનતામાં આને ધર્મ પ્રતિ ને સ્વયં પ્રવર્તે છે તે દૂર થઈ જાય અને વ્યક્તિગત, સામાજિક તેમજ રાષ્ટ્રીય જીવન ધર્મથી જોતપ્રોત બનેલું બાબતે જોડ થઈ શકે.

૩. હરિમસાદનું પ્રવચન

કુળંજ, ગિખરી જેવા, રાક કે પરાધીન હોય એ બધા ભક્ત નથી ભક્ત તે ભગવાન જેવા સમર્થ, યુરો, ગાની, ઘની અને નેતા હોઈ શકે છે એના જીવનમાં શોક નથી, એને તે નિત્ય દિવાળી જેવા હર્ષ રહ્યા કરે છે.

જીવે, પોતાનામાં જ શિવ અને શક્તિ રહેલા છે એ જ સમજી શકે તેને જોઈએ અને નિઃશ્વરતાથી, સત્યથી અને સમન્વયપૂર્વક પોતાના શરીરની અને મનની તમામ ક્રિયાઓનું દેવીશ્રવણ કરતા રહેવું જોઈએ કારણ કે તેને દેવ બનવાનું છે. “સસારમાં સરસો રહેને મન મારી પાસ” એ રીતે મુકરમ્મસ ન્યાસી જેવા માનસથી કતવ્યકર્મ બંધાવવાના છે.

પૃષ્ઠીમાં, જળમાં હવામાં, ચંદ્રમાં કુદરતમાં અને માનવજીવિ અને અંતઃકરણમાં ને શક્તિ રહેલી છે, તેનો સમન્વયપૂર્વક લાભ ભોજી બાવડે તે અશક્તિ, નિરાશા પાપ અને પ્રલોભનો ઉપર દિનપ્રતિદિન વિશ્વ મેળવતા મેળવતા બાબતે આજળ ને આજળ વધી શકીએ

ધર્મસંસ્કૃતિ

હિન્દુસ્તાનની ધર્મ સંસ્કૃતિએ શક્તિનો ધર્મો માર્યો કુન્ધથી લાભ બહુ નથી લીધો. એ હવે લેવો જોઈએ, પરંતુ શક્તિ બાવડી, એ શક્તિની તરફનો અધરભાવ તે નવીનો, પ્રાચીન હિન્દુઓની મારફતે વધારે એ જરૂરનું છે.

શક્તિ અને શિવ તત્વની હિન્દુની કવિદષ્ટિએ અને કથાદષ્ટિએ, સુરીની અને વિવાપતિ તમા વક્ષ મેળાની પ્રેમદષ્ટિએ ને સાબતા કરી છે, તેની સમન્વયપૂર્વકી શ્રદ્ધા વિશ્વાનરુદિ કેળવીને બાલુનિકા કરી તે “કુ બ દરિયા સંસાર” ને એ તરી જરી અને દેહને સમૃદ્ધ અને ગાની બનાવશે.

હિંદની શક્તિ

હિન્દી પ્રજાજનને તે દેવો હાનરહાજર લાગે છે. પાશન, પોષણ અને સંવર્ધન કરનાર વિશ્વબાપી કૈતન્ય સાથે પોતાની સમાધિએ “નિશિદિન પ્યારે!” ખાતો જાળ છે એને અનુભવે પણ છે “સધર્મ” અને પરદેશીઓની

શુદ્ધમો સવામીથી સંક્રાંતો પસાર થયા છતાં અને છતાંને જીએ તે, એ દર્શન અને પ્રદાનો પ્રતાપ.

પૂર્વજોના પુણ્યમાં પશ્ચિમ પાસેથી મલેશ જુદિવાદ, કુન્પતી પુણ્યમાં ઇલાહિનો સમન્વય કરીને આપણે નવી રથાપેલી લોકસત્તાને રાની, વિવેકી અને કર્તાવ્ય-નિષ્ઠ મનાવવી છે.

અમૃતપતા દર થયા પછી મચ્છર, ખેડૂત અને સ્ત્રી-બાળકોને ન્યાય આપવા પછી આપણે એકેએક વ્યક્તિના વિકાસ માટે કાર્ય કરવાનું છે ખરા. પારિતોષિકો આ શુભ નેવો ઉત્તમ શુભ સેવા માટે બીજે આપણે જ મંગાવી.

શ્રી. ચીમનલાલ શાહનું વ્યાખ્યાન

જીવન કેવી રીતે જીવવું? જીવનનો વહેવાર કેવી રીતે ચલાવવો? માનવી માનવી વચ્ચે વહેવાર કેવી રાખવો? આનો ઉત્તર પવનજોએ વાળ્યો છે તે તેવું નામ ધર્મ છે. જરા, બાધિ, યજ્ઞ એ કુખના કારણો છે. એમાંથી કોઈ મુક્તિ ખરી? એનો જ પ્રશ્ન મળ્યો તે બીજા ધર્મ. પ્રાણીમાત્રને મળે એવું કહ્યું મુખ્ય છે કે જેનાથી પેલોને મુખ્ય મળે તે અન્યને મુખ્ય મળે? એનો જ ઉત્તર તે જૈન ધર્મ. સુકતના સિધ્ધિ એને પૂછ્યું. અત્યંત સદાચારથી એક માનવીને કોઈ જોગખવું નથી, તે રહે નથી, સત્તાપ્રીય નથી એ મુખી છે? એ સદાચારથી મુખી છે એમ કહે તો તે જીવિજીવો પુરવાર કરી આપે. ગ્રીવામાં પણ

એ જ પ્રશ્ન છે. સ્થિતપ્રવૃત્તિ કા બાપા! સર્વ ધર્મોના આ જ પ્રશ્ન છે. વિદ્યા, પાત્રિય પણ ખર પણ મૂળભૂત પ્રશ્ન માનવી સામે છે જીવન કેમ જીવવું?

જીવનકલા

સર્વ કળાની કળા-જીવનકળા તે શું છે? એ કળા ને શીખવે તે જ સાચો ધર્મ. માનવીને જીવતાં શીખવે તે ધર્મ, એને મરતા શીખવે તેવ ધર્મ સત્ય અહિંસા, અદ્વૈતધર્મ, અસ્તેષ, અપરિમલધર્મો સર્વને મુખ્ય છે, એ જ સાચો જીવનધર્મ છે.

માનવીની તુષ્ટિ, કામનાનો કોઈ અત નથી. એ અનુભવ જ રહે છે, પણ સાચુ મુખ્ય સંવર્તમાં છે. અપરિમલધર્મ છે આ વિશ્વ અનુભવનો છે વેર વેરથી રામનું નથી પણ પ્રેમથી અવેરથી રામે છે, એ જીવનો જીવનઅનુભવ છે એ ધર્મ અનુભવની શ્રમિકા છે

પંડિતશ્રી સાતપલેકરનું પ્રવચન

વેદિકકાળના અધિકો સમશ્ચ આપણી સામે છે તેવું જ વિશ્વ હતું. માનવ સંસ્થા તે કાળમાં જોઈ હતી તેથી સંધર્મ પછી જોઈ ક્ષેત્ર ને તેથી તેઓ માનવધર્મનો વિચાર કરી શક્યા. અર્ધવં વેદમાં મુક્ત છે, માનવીએ માનવધર્મનો ને વિચાર કરે. દોષ તો એમ સમજો કે, હાંસીમાં ચોખા થઈ રહ્યા છે, નીચે અગ્નિ લામે ને સૌને સરખી જીવ્યતા લાગે કે, માનવ માનવનું પણ એવું જ છે. આ ક્ષેત્રમાં ને સમજાવે

તો માનવી-માનવી વચ્ચેની પૃથક્તા દુર થશે. બીજું
કેદારજી આપું: વેદમંત્ર કહે છે કે આ વિશ્વ એક
પટ છે તેમાં નેત્ર સુતર વણાયું છે, તેમ માનવીઓ
પણ સુતરના તાતણા પરે છે. સૌ સુતર છૂટા છૂટા હોવા
ખતાં પટના જીવન સાથે એનો સંબંધ છે. દરેક સુત્ર
પોતાને પૃથક્ક માને તો પટ અખંડ ન રહે. સંપૂર્ણ
પદ્મપદ્મ; વનસ્પતિ, માનવી મળીને વિશ્વ બાલ છે. ત્રીજી
ઉપમા વેદમાં છે. વિશ્વ મહામંત્ર છે માનવી એનાં
નાનાં નાનાં અંગ છે. એ અંગો નો પૃથક્તાની બાલના
કેળવે તો વંત્ર તુટી પડે. માનવધર્મનો વિચાર કરતી
વેળા આ ઉપમા વિચારો, માદ આપનું અમલ કયા
છે તે નિશ્ચિત કરો. એમાં ઉપમા છે કે, વિશ્વનું એક
શરીર છે એ એક પુરુષ છે, માનવી-માનવી એનાં
અંગ પ્રત્યુત્ત છે, શરીરો પ્રુષ્ટ કરવા માટે અંગ પ્રત-
તિમલ અને છે.

તે બાદ જનમન ખજીનું ગીત માછને કાઈકમ પુરો
ક્યોં કંતોમ રાતના સગીતનો કાઈકમ પોન્નો કવો

ચોથો દિવસ

આજના દિવસની વેદકનું પ્રધુપરચાન શ્રી કેદાર
નાથજીને આપવામાં આવ્યું હતું. ઉપરાત જાને મુખ્ય
સરકારના વડા પ્રધાન શ્રી. બી. જી. ખેર પોતાની
કાનગી આપી હતી. કેદારનાથજી મહારાજને પ્રાર્થના
માદ દિન્દીમા પ્રવચન કરતા જણાવ્યું હતું કે—

શ્રી. કેદારનાથજીનું વક્તવ્ય

આ ઈશ્વરનું નામ આવે ત્યાં સર્વ બોધ મટી જવા
નોંધજી; સમતા આપવી નોંધજી તે સર્વના અવરમાં
રામનો નિવાસ છે એ સ્પષ્ટ મધ જનું નોંધજી.

સમતાનું મહત્વ

ધર્મપરિવર્તમાં તો સર્વનું રચાન સાથે હોય અને
ધમ્મા માય છે કે જે જનતાના સંજમાં જાહેરે જોડ
એ જ કષ્ટ છે. એ જ ઉત્તમ ધર્માચરણ કહી શકાય.
એ મારે જ જે પ્રચલશીલ રહું છું. તક્ષિા હોદીને
જીતીતની સાથે, જાણની સાથે સક્રાર કરવો નોંધજી.
એ ને રિશ્તિમાં હોય, તે રિશ્તિમાં પોતે બેસવું
નોંધજી, રહેવું નોંધજી, આ ધર્મનું નામ હોય ત્યાં

સબા એક જ હોવી નોંધજી રમણના સર્વની સમતા
માય છે તો જીવતા શા માટે માનવી બેદ રાખના હશે?

ધર્મમાં પણ આપણે ઠાઠાક રાખીએ છીએ એ
શા કમલે? પરિપક્વે કારણે ને ખર્ચ થશે છ તે
ખર્ચ ક્યાંથી કાઢવામાં આવશે? બનિશને મારે એ
કરી એમ કે માનું છું અને આશા છે કે, જે આ મોઢું
છું ત્યારે મારી સદ્વિજ્ઞા સોના મનમા વસે

ધર્મ એટલે શું?

માનવજાત અસ્તિત્વમાં આવી ત્યારથી જીવનનો
કર્મ્ય કષ્ટ રીતે થાય તે સમર્થ નિપત્રો થયા છે.
એને મારે ને સ્વશ્ચો આપવામાં આવ્યાં તેને આપણે
ધર્મ કહ્યો. મનુષ્યની જીવિતે મારે ને કરવામાં આવ્યું
તેનું નામ ધર્મ. જનમ મરણના બેદ માનવી ન છોડી
શક્યો એટલે એણે પરલોકની કલ્પના બની કરી,
એક એકતા આવી કે સ્વર્ગ સુખદાવક છે, નરક દુઃખ-
દાવક છે. કોઈએ એ દોહાં નથી, છતાં એની કલ્પના
કરતી ચાલી. મનુષ્યે નામજુદિ મારે એ મેનાં
સજ્જન ક્યોં.

માનવધર્મ

ને ધર્મ, ને બ્યવસ્થા આને આપણે માગીએ
છીએ તેને ક્યેનો મારો વિચાર એવો છે કે, અર્થ-

બંધેન, મા પુત્રતા સળધા તો છે, પણ એમાં કતબ થું છે, ધર્મના સળધા કેવા છે તે વિચારવું જોઈએ. એવું કારણ માનવી-માનવી પરસ્પરાવધર્મી છે તે છે. આથી હિંદમાં પાપપુણ્યનો, પરલોકનો વિચાર પ્રાકટ્ય પત્યો છે, માનવધર્મ મનુસ્મૃતિમાં કહિએનાર સાચ છે, તે તેમાં માનવી માનવી વચ્ચેના સળધાનું ઉત્તમ વિવરણ છે. આપણે એવા સળધામાં રોજ્ય વર્તન કર્યું તેથી આપણે આવી પડી. વૈવક્તિક ખેવમાં પડવાથી સાધુદાયક ખેવ આપણે શૂન્ય, જીવન એકલા મારે નથી, સર્વ મારે છે માનવીઓ, પશુપંખી સૌ મારે, ને જુદરચ જુદીશીએ પોતાનું કાણુ અઢા કર્યા વિના જન બહાણુ પણ ન કરવું જોઈએ. એ કાણુ અઢા થવા પછી ને જનન બવાણું તે અચૂત જાતું, એ બાવના કેવી ઉદાસ હતી! એ વખતે ધર્મ બચૂત હતો.

વૈવક્તિક કલ્યાણ

પણ હિંદમાં અંધારથી વૈવક્તિક કલ્યાણની આવના આવી પુરવાર થટરા માડયો ત્યારથી આપણું પતન થયું આને સજાનો સદ્ પડે છે. આપણે એ કાળે આભાસ ઉભો કરીએ છીએ પણ એ આપણા રસ્તામાં બળ્યો નથી. માનવી વ્યક્તિગત ખેવ પાછળ જીવના બન્યો છે, એના જીવનો એજ મૂળ મત બન્યો છે. કરી માનવીને વૈરવ્ય આવે છે, તો બીપુર્વાદકને વણ એ જગમાં જાણ, પોતાના કલ્યાણનો માર્ગ મહે છે એ સંસારમાં ને સંસારની મહાર અક્રમ કલ્યાણનું જ ચિંતન કરે છે.

મધુમક્ષિકા બને

સંસારમાં ત્યાગનું શિક્ષણ અપાય છે, તે જ માનવીને રહે છે. એનામાં સામુદાયિક રૂઢિ નથી, એ કુખંદ છે. માનવજાતિએ સામુદાયિક ખેવ કેળવવું જોઈએ. ધર્મજાતિથી એ ખેવ પ્રાપ્ત નહિ થાય: પણ એ ખેવ પોતાના પ્રજાસોથી જ સિદ્ધ થઈ શકે. સાવ-જનિક, રાષ્ટ્રીય ને ધાર્મિક કાર્યોમાં મારાં જમાસ વર્ષે વીત્યાં છે, એ ધરથી કદીક કે આપણે માખીના રોજા જેવા છીએ, મધુમક્ષિકા જેવા નથી. મધુમક્ષિકાઓમાં સંમજન છે, આપણમાં એ નથી, સવનો મોઢુ જુદો છે. જીવતાં વિવરણ કળરો છે, સ્વર્ગે જવાના પરવાના સૌના જુદા છે. સૌ પોતપોતામાં અસ્ત રહે છે, એટલે આપણુ ખેવ કાર્યનિક છે.

માનવતાની ઉપાસના

સમતા, દયા ને એકતાની વાતોથી આપણે મો બરી દષ્ટિએ છીએ પણ વ્યવહારમાં એવું કર્યું જ નથી એ જોઈએ મારું હૈયું બરાઈ આવે છે. કળરો વર્ષોથી આપણે માનવીઓમાં ઉચ્ચ, નીચ, એવા મોઢો પાડી દીધો છે. આપણને ધર્મનાં દેવા ઉપાસે, માનવતાના ઉપાસે નથી. સંતાનું મહાપુરોનું ને વર્ણન છે, તે એવા માનવતાના ઉપાસેનું છે. સતસાધુઓનું જીવન ધર્મરૂપ હોય છે એ પરકુખ દર કરીને જ આત્મમાનંદો જનુભવ કરે છે. સમતાથી ધર્મ આવે છે ને સમતા દયામાંથી પ્રગટે છે. દયા મારે માનવીમાં કતબ હોતક-કહિત ને છુદ્ધિ જોઈએ. એને સિદ્ધ કરવા લોકસેવાની રૂઢિ જોઈએ.

કુખંદનું કારણ

કુખંદને સદ્ધર્મ સમજ્યો ત્યારે એટલું જ સમજ્યો કે માનવીએ પોતાનો પરિજમ પારકાં મારે કરવો જોઈએ, ને તે મારે પ્રવૃત્તિશીલ રહેવું જોઈએ. મહાત્મા-જીએ એ જ જીવન ઉપદેશ દીધો છે, આપણે એવા સધુઓને અવતાર બતાવી દષ્ટિએ છીએ ને એમનાં ઉપદેશ વચ્ચેને વ્યવહારમાં ઉતારવામાંથી દર રહીએ છીએ, તામસ ને રાજસની રૂઢિથી જ પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે તેનાથી જ માનવીને કુખંદ થાય છે. ને ધર્મ યાન, વિવા, બળ માનવી પાસે છે એ ધર્મર પસંદયા મળ્યાં છે એવી સમતા માનવીએ થીખી લેવી જોઈએ. ન્યાં વિદ્યાસ ત્યારે વ્યવિકાસ.

અધર્મનો વિકાસ કર્યાં થાય છે ત્યાં ધર્મનો વિકાસ નથી હોતો, ત્યાં ધર્મનો આભાસ જ દેખાય છે: એ જાતની પરિવર્તને જાતે માનવી માનવી વચ્ચે સમતા આવરી ને બીજા પરિજમાં એનાં શુભ પરિણામો દેખાશે તો મને બલત આનંદ થશે ને પરિવર્તન કતબ સદ્ધર્મ થયું થેખાશે.

શ્રી. ખુરશેદ દાબુનું પ્રવચન

ધર્મને આને એક 'લેખક' તરીકે આપણે પહેરી દષ્ટિએ છીએ. બરબોસે કહ્યું છે કે ધર્મ એ આત્મ-પ્રતીતિ, આંતરસાક્ષી છે. તેથી જ સત્યનાં ઇશને 'કહાંકત' કહેવાય છે. ધર્મ જાહરનો આધાર છે. જાલ અવધાનથી દરેક માનવીનો અધિકાર છે કે તે પોતાની આંતરિક આતરી મહે પોતાના સિદ્ધિવા રમી લે, એ જાહરો કહેલી બીજા વાત છે. ને તે સાથે એમણે

એ પશુ સ્પષ્ટ ક્યું છે કે ધર્મ દિગ્દર્શકો પર છે આપણા રાષ્ટ્રમાં આ ઉદારતા પ્રગટી બેઠાએ ને તો જ પશિ-મને તે બોધ આપી શકે.

માનવીનો આદર્શ

આપણે આદર્શ છે બાં કંટક હોય ત્યાં ફૂલ બની, કાતર નહીં સોય બની, ભાગ ન કરે, સાધી હો. માનવી આને મુખ્ય શોધે છે, એ મારે દુઃખ ને ત્વરિત સામનો બોધે છે. જરૂરેતે ક્યું છે નોંધતું હોય તો આપો, જલે મુખી થયુ હોય તો બીજાને મુખી કરો એ અધિકાર ત્યારે મળશે ત્યારે માનવી યાન, બન, સામનસક્રિતો સંવિભાગ કરશે. "છન્દગી મેનકેરી યરમિંદગી" એ ધાર્મિક જીવનની વ્યાખ્યા છે, "અદિસા"નો ઉપદેશ પણ જરૂરેતે આપ્યો છે. માનવી એક દિવસ પિંજરું હોયી સૂતા થયે, પરમ્યાન, પરમ દ્યા, પરમ સક્રિતે પુણ્યતા પ્રાપ્ત કરી, ઉધરરૂપી જ્વાળામાં જ્યોતની જેમ સમાઈ જશે. એ એની સરજત છે માનવી માનવીને સરજત એક જ છે, બંને ધર્મના નામ જુદાં હો એ કદી શકશે નહીં.

શ્રી. ઇન્દુજી મહારાજનું પ્રવચન

ધર્મમાં જનતાની વ્યવિ સા કારણે આવી હશે. રાજનીતિક અને ધાર્મિક હોતમા સામંજસ થઈ શકે એમ છે. માનવ ધર્મ એટલે શું? ધર્મ ઉધરપ્રાપ્તિનો માર્ગ સેવાય તો જાય છે. પણ નેએ ઉધરને પ્રાપ્ત કરવા નથી હિંમત તમેા ધર્મ પાલન સા મટે કરે? આ વિચારસરણીથી જ રાજનીતિ અને ધર્મ બિન થી જાય છે.

માનવ અને અવતાર

ત્યારે આપણુ ધર્મ શું છે? ઉધર ને એક છે, તો માનુ હું કે, માનવીના માનવતા જીવતા રહે તો જનતાવાદ એની સમસ્ય સુધ્ધ છે, અવતારવાદ એજ સમસ્ય છે કે ઉધરને માનવી સ્વરૂપ પ્રગટાવી, માનવીઓની વચ્ચે આવી, માનવી તરીકે કામ કરવું પડે છે. એ માત્ર ઉધર તરીકે કાંઈ ન કરી શકે માનવ-ધર્મ પાળનારો મનુષ્ય કદી ઉધર થવાનું પક્ષકાંનકિ કરે. રામે તેથીજ મનુષ્ય બની, 'રામરાજ્ય'ની સ્થાપના અયોધ્યામાં નહિ, પરંતુ વિશ્વભરમાં કરીને માનવ-માનવતાં કંઈ એક કરવામાં જ મેય માન્યું. રાજકોટથી પુરુષ ધર્મનો "અમીચી ન બની શકે એવી આલ"કા રાખવાની જરૂર નથી.

સ્વામી શરણાનંદજી

માનવીમાં ધર્મ વિવિધ માન છે. પરંતુ માનવી ને જલે છે તે માનવો નથી, ને માને છે તે આચરતો નથી. પેતાત્વા કલ્-ભનું યાન મેળવવાની એ બીજા પાસેથી અપેક્ષા રાખે છે. એ કદી વિચિત્ર પરિસ્થિતી છે? આખા કદી પેતાના જોવાનો ધર્મ બીજાને પૂછે છે? કાન કદી પેતાના સાંભળવાનો ધર્મ બીજાને પૂછે છે? માનવીએ પેતાના ધર્મ પેતે જ નીશ્ચિત કરવો પડશે. કુખ્ય થટના એ છે કે માનવી આને ધનિક ને સિસિત વખતે આધીન થઈ ગયો છે, એણે પેતાની જાત અધીને ચેડી દીધી છે. સામ્યવાદને જનમાત્રવામાં સૌથી વધુ હાથ હોય તો તે પુષ્ટવાદીઓને છે, ધર્મવક્તાઓને નહીં. રાષ્ટ્રનો વધુ માનવી મારક ધર્મ હોય છે, એ ધર્મ છે ન્યાયની સ્થાપના, જળનો સફામોમ, માનવવિકાસ, સંજ્ઞા ને જરીથીના અત રાષ્ટ્ર વિવેકથી મુરસિત રહેશે, ને વિવેક આવશે ધર્મથી. ધર્મનો પ્રચાર જળથી નહીં, ધર્મીઓનાથી થયે, હરકાર ધર્મીઓના હાથમાં દેવની સેવા, દેવનું વિશ્વાસુ સોપશે ત્યારે જ રાષ્ટ્રનું પાકુ પ્રગલ્ભ થશે.

શ્રીમતી ઇન્દુબહેનનું પ્રવચન

આજના જેવો ધર્મપરિષદ મળેતો બીજો કાલ સમય અનુકૂળ નથી; કારણ, આને ધર્મનો આદરો દ્રાસ થયો છે તે જ વખતે જનતાને એની આવ-સ્થિતતા સમજાય છે. આને આપણા જીવનમાંથી સંસ્કારિતા આવી ગઈ છે, તેથી ધર્મને જીવનના સર્વ હોતો સાથે સાંભળવાની જરૂર છે, આને ધર્મમાં મુઠી પ્રવેશ્યો છે, સ્વાર્થ પ્રવેશ્યો છે જીવનની બનેક પ્રક્રિ-ઓમાંથી ધર્મનો પ્રાણ આને થટવો જાય છે ધર્મનું રક્ષસ્થ

ધર્મપરિષદે સર્વ ધર્મોનાં આપક તત્ત્વોના નિષ્કર્ષ કદી જળતા સમસ્ય મુકવો નોંધએ વધુ ધર્મ એટલે શું? ધર્મ એટલે મૌખિક ઉચ્ચાર એવું આને પ્રવર્તે છે. વસ્તુતઃ ધર્મનો અર્થ આત્મર છે. જીવનમાં ઉચ્ચાર અને આચાર વચ્ચે એવા વિભાગ પાડી દીધા છે કે એ બેનો મુમેળ મળતો જ નથી. વસ્તુત ધર્મ તો જીવનનું મુખ્ય તત્ત્વ હોય નોંધએ એ કંઈ બોધાનો

પહેલા નથી જે નિશ્ચિત સમયે કે કાળક્રમે જરૂરયાત કરે. જાણ અસમાનતાનું કારણ અંતર અસમાનતા છે એ જુલુસ ન લેખે. ને એવી અસમાનતા દર કરવા માટે જ ધર્મની જરૂર છે. કપર આ માટે ગુન્હેગાર નથી. પણ માનવી જ પોતાનાં કાંઈ વડે કુખી થાય છે, ને પોતે જ સાચો ગુન્હેગાર છે. માનવીની દૈન્યદૃષ્ટિ જ એને અવરોધક નિવરે છે. માનવી પોતાને માધવનો દંડ પેલાની રીતે બંધે છે એ જ અચેત્ત છે.

ધર્મનાં કાર્યો

આધ્યાત્મિક રાત્ર માનવીમાં પ્રવર્તે તે જોવાનું કાર્ય માળાપો, તથા ચિત્તોત્તુ રહેવું જોઈએ ને એવું કાર્ય ધર્મ પરિપક્વ સાધી શકે તે વેળે થકુ કહ્યું છે. ધર્મનું કાર્ય પોષીતરુ એ ધર્મનું જળાશયનું કાર્ય છે જગત જ્યારે એવ ધર્મમાંથી પ્રેરણા મેળવશે ત્યારે કશી અસમાનતા નથી રહે. એવા ધર્મ જનશ્રેય ત્યારે આત્મને કશેટ કુખ કહ્યું નહિ રહે. ધર્મનાં એ કાર્યો છે-ધર્મ ને ધર્મ તેજ ને માનવીને ધર્મ યુક્તિ તરફ લઈ જાય છે. ધર્મનો અર્થ છે માનવી માનવીનું જોડણ, ધર્મ પરિપક્વ કાલિતીરો-શરીરો. જનન કરવા જોઈએ માનવ ધર્મની સાચી સમજ માનવીને આવશે ત્યારે તે મુશ્કાળ જતા શીઘ્રજી બની શકશે.

મિત્રમાં હૈદરખેગનું વક્તવ્ય

ઈસ્લામ તરફથી અને જોષવાની આપે તક આપી છે તેથી આજારી છું. કું મોશવી નથી, પીર નથી, આલીમ નથી કું તે સર્વ ધર્મનો એક જાનો વિવાદો છું; ને સૌ પ્રત્યે મુકબલતની નિજાહ રાતું કું કુરાનનું રહસ્ય

કુરાને લીધે ખુદાએ પાવેલી કિતાબ છે ને એમાં વિશ્વજ્ઞતાના નિયમો છે કુરાન મુહાદિસોને નિહા કરે છે, કુરાન ખુદાનાં દરમાનેની વાણી છે શી. ગુરુ નાનાનેવલ છે છે કે, કુરાન હમન લાલીમની આપનાર મકલ થય છે મદાત્માઈ થયે છે કે, કુરાને કું ખુદાઈ કિતાબ મળું છું, સરોગિનીએ કહ્યું છે: કુરાન ગ્રેમ-સ્થિતોને વધારી અને મુકબલતને સદેઈ આપે છે કુરાનના કસમાનો અર્થ

જે જમીનમાં ને અસમાનતા છે તે જણ ખુદા માટે છે ને ખુદા એના માધિક છે. એ સોમા ને કહ્યું

તમારા હૈદરમાં છે તેને રોશન કરો પણ તમારા માધિક સોના કિસાબ માળી લેશે. એની ઈચ્છા છે કે તમે શુખ કામ કરો તે એ તમને નક્કિસ દેશે. અશુખ કરો તે એ કિસા કરશે. એજ ખુદા દરેક વસ્તુ પર નિયંત્રક રાખે છે. મકબ્લા રસમ ને એમના સાધીએ હમન લઈ આપ્યા છે: ખુદા - પર, 'ઈસ્લામી પર, ખુદાની સર્વ કિતાબો પર, તેઓ સર્વના સરખી અદ્દમ કરે છે. કુરાને લીધે, વેદ-ઉપાનિષદોએ તથા શુરમંથ સાહેબે જે કહ્યું છે તેમાં કપરના સ્વરૂપ વિશે જાણ સંધર્ષ નથી.

યતિશ્રી જ્ઞાનસાલજીનું પ્રવચન

ધર્મ અંતઃકરુણા વિશ્વસનું પરિણામ છે. નિષ્કળ અને નિગાહ દાંષ અને પ્રમાણિકતાથી રૂચ વસ્તુ તરફ જોવું જોઈએ. એ જોઈને સ્વચ્છ સ્વચ્છ ને વિશાળ રાખવાં જોઈએ દૈન્ય જ્યારે મિત્રા થાય એના વિપરીત થાય ત્યારે જગત આપુ તેને વધારે વિપરીત થાય છે. દૈન્ય જ્યારે વિશાળ હોય છે ત્યારે જગતમાં માનવીને સત્વ, સિવ, મુન્દરનું દર્શન થાય છે. જેટલું અંતઃકરુણ શુદ્ધ ને પવિત્ર હશે, તેટલી માનવીની ધર્મમાલતા શુદ્ધ વધારે ને પવિત્ર થશે. માનવીએ હંમેશાં મુન્દરતાનું દર્શન કરવું ને પોતાને મુન્દર બનાવવો જોઈએ.

"ધર્મસ તત્ત્વ નિશ્ચિતમ્ શુકાતમ્" એ તત્ત્વને શોધવાના સૌએ પ્રયાસ કરવા જોઈએ. એ જ માનવીનું જ્યેષ્ઠ છે સાચો ધર્મ છે. દરિદ્રતાજીવની સેવા જીવમાત્ર સાથે મિત્રતા, ગુણી પ્રત્યે અનુરાગ અને કુખી પ્રત્યે, કુશુખની આપણે રોજ પ્રાતઃકાળે પ્રાર્થના કરવી પડે.

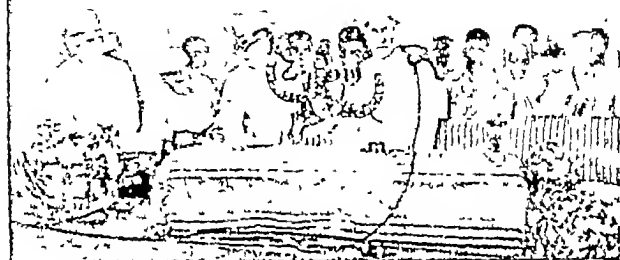
પાંચમો દિવસ

[ઉદ્ઘોષા દિવસ]

આજના દિવસનું પ્રયુષ્કરવાન મી. જહો સમાજ વાતના આચાર્ય દેવેન્દ્રનાથ સેને લીધું હતું. દસ જેટલા ખુદા ખુદા આજ્ઞાતાઓના પ્રવચન હોવાથી પરિણમે કાર્યક્રમ અધમા કસા પહેલાં છૂટ થયો હતો. શ્રદ્ધાતાઓ મી. અરુણામહેન સોનાવાળાએ પ્રાર્થના કરી હતી. જાહ મી. દેવેન્દ્રનાથે નીચે પ્રમાણે પ્રવચન કહ્યું હતું.

ધર્મ પરિષદ-બીજી અધિવેશન, મુંબઈ : મંચ પરનાં દ્રશ્યો.

ધર્મ પરિષદ દુનિયા આ

પરિષદના પ્રમુખ શ્રી રાધાકૃષ્ણન તથા સ્વામી સમિતિના પ્રમુખ શ્રી બ્રહ્મચારી મુનશી

બ્રહ્મચારી સમિતિના આગમેષ પરિષદ

શ્રી. દેવેન્દ્રનાથ સેન:

જાણી સમાજના અમે માનવીઓ હરોને કુટુંબી-
ગતો લેખીએ છીએ. એક જ પિતાના આપણે સૌ
સંતોષો છીએ. એના જ માર્ગદર્શન હેઠળ આપણે
વહેવાર ચલાવીએ છીએ. આવી ધર્મ પરિપક્વતા દલરો
માનવીઓ રસ લઈ રહ્યા છે, તે તત્ત્વીનતાથી ન્યાયમયો
સંમિશ્રિ રહ્યા છે, ત્યારે મને થાય છે કે વિશ્વમાં ધર્મ
રસાતાળ નહીં રહી છે એવા ને નાક લીધો છે તે
બોલે છે. ધર્મ કદી એના સિંદાસન પરથી ઘટી નહીં
થાય. એનું સ્થાન માનવ હૃદયમાં અવિચળ છે, એને
સ્થાનમંદ્ય કરવાનાં આદિયોગો વિશ્વમાં બંધે પ્રવર્તમાન
હોય, છતાં માનવી એના વિના છવી નહીં રહે.

પરોપકારિતા

જગત પર હિંદુ કરીએ છીએ ત્યારે થાય છે કે
માનવી પોતાના બાળ્યો વિદ્યાતા નથી, કેટલક પર-
વક્તિ એના પર સવા ચલાવી રહી છે જગતના કેટ-
લાં રહસ્યો એ છોડી ચાલ્યા નથી. જીવનના એક પક્ષ
એ પાત્રી રહ્યો નથી ને વિરુદ્ધ યક્તિએ માનવીનું
સર્જન કયું છે તે જ એના જીવનનાં પ્રયોજનો થકે છે
ધર્મનો નિષ્કર્ષ.

ધર્મ સત્ય છે, સત્ય એક છે, તો પછી ને વિષ્ણુ-
મય પાસાં દેખાય છે, એ માત્ર એક જ સત્યને જુદે
જુદે સ્વરૂપે આવિષ્કારે છે એમ માનવું નોંધ્યું. એક
કુચ એવા હવે કે ન્યારે પૂર્વ પશ્ચિમથી ને પશ્ચિમ
પૂર્વથી દર હવું. મેક એકમેકને પિંજારવાનું નહોતું. પણ
આને માનવી માનવીની વધુ નિકટ આવ્યો છે, ત્યારે
ધર્મના સંધર્મને બદલે ધર્મની સવાસ્તિ ને એમાંથી
પ્રગટવી નોંધ્યું. ધર્મના ઉત્પત્તિમય અભ્યાસ કરવાથી
સ્પષ્ટ સમાજીય કે દેશ કે ધર્મના નિષ્કર્ષ એક જ છે,
માનવીને પ્રવૃત્તિની હૃદયર 'ક્રિયા'એ લઈ જવો, કલ્પવૃ-
ક્ષાએ લઈ જવો.

શ્રી ગુલઝારીલાલનું પ્રવચન

ધર્મના ને સ્વરૂપ છે એક સ્વરૂપ સમાજ સ્વતંત્ર
સાથે ને એના સુખ સાથે સંબંધ ધરાવે છે, એના
આધાર છે, સમાજ પર. બીજું સ્વરૂપ છે સાધકકાર
'કે કોણ છું?' તેનું જાન આપણાં સુખ
સાથે સંબંધ ધરાવે છે. સમાજ સુખી ત્યારે જ
કેવળ ન્યારે તેમાં જડમતિ સુખી હોય. ન્યાં જડમતિ
સુખી ન હોય ત્યાં સમાજ ધર્મથીન સમજવો.

ધર્મનું સ્થાન

ધર્મનું સ્થાન શું છે? આપણું રાજ્ય જિનમજાદબી
છે. કહેવાય છે કે રાજકારણમાં ધર્મને સ્થાન ન હોય
નોંધ્યું. આપણીઓ કહે છે કે અહીં ધર્મને સ્થાન
નહો. સમાજમાં, કુટુંબમાં, ધર્મમાં પણ નોંધ્યું. આ
પ્રકારે સ્થાન ન હોય તો એનું સ્થાન ક્યાં? બીજો
પક્ષ કહે છે કે ધર્મનું સ્થાન સર્વત્ર હોવું નોંધ્યું.

જિનમજાદબી રાજ્ય

રાજ્ય અર્થમાં જનરો એમ જિનમજાદબી રાજ્યનો
અર્થ નહો, વસ્તુતા રાજ્ય કોઈ એક વિસ્તૃત ધર્મનો
પક્ષ નહોં દરે એટલું સૈને સ્પષ્ટ થવું નોંધ્યું.

આને સર્વ ધર્મો આદ્યકામાં, બધામાં પડ્યા છે,
ને કોઈ ધર્મ જ જીવવાના ન હોય તો પછી ત્યાં મદિ
ધર્મને નામે કમઝા ચાલવા નોંધ્યું. આને લોહના
હૃદયમાંથી ધર્મની પ્રતિષ્ઠા એકાદ થઈ છે એ કહીએ
સ્વીકારવી નોંધ્યું. ધર્મની સંસ્થાઓમાં, નેતાઓમાં
સાધાર નહો જાને ધર્મને નામે ધર્મીઓની પ્રુચ્છાત
થઈ રહી છે, આથી સમગ્ર સમાજ અધિપતિને ધારે
નહીં રહી છે. જડવાક, અધિવાક આને પ્રચાર પાત્રી
રહી છે ને એના સિવાય જીવનમાં બીજું કોઈ અવધ-
ન દેખાવું નહો. સામ્યવાદ નેવા કોઈ વાદો પ્રચાર
થઈ તો આપણી સંસ્કૃતિ ધર્મ નહ થઈ, એનાથી
આપણું સુખ વધવાનું નહો. આપણો ધર્મ તો આપણે
કુમાર્યો જ છે, ને ને સુખની કમપના પાછળ જઈએ
છીએ એ મળવાનું નહો. જગત આને અધિવાદના
પાસમાં છે, એટલે ને સ્થિતિથી એ નેન્ન પામે છે
તે દર નહીં કરીએ, ધર્મના મળથી એમાં પછો
નહીં લાવીએ, તો મહીનાઓ કે વર્ષોમાં આપણી
સ્થિતિ બદલતર થઈ જશે. ધર્મ અધિષ્ઠ નહો એ
કહીએ આપણે જાણી લેવી નોંધ્યું.

સાધકાર

ધર્મને માનવીઓના એ ધર્મ છે કે સાધારની
ચાલના, વિવિધ સ્વરૂપે, પોતાના આચરણથી જગતમાં
પ્રગટાવે આજ એ માર્ગો નાજુક અવસર છે. કુચ
નીચના નેદો પણ એમણે લૂક કરવા પડશે. ધર્મ-
જડનીઓ, કિંકુ રાજ્યની સ્થાપના કરવાની વાતો
કરનારા કિંકુ રાજ્ય તો નહીં સ્થાપી રહે પણ કિંકુ
ધર્મને નહ કરી દેશે. ને શિદિ રિવાજો ધર્મદિષ્ટિએ
આવશ્યક નથી તેને દર કરશે ત્યારે જ તરી ચાશે.

નેમના સદસ્ય અને સેવાઓ વડે મુંબઈમાં ધર્મપરિષદનું વાદ્યગર અધિવેશન સફળ નાનું હતું.

ધર્મ પરિષદની સ્વાગત સમિતિ

કનેયાલાલ માલુકલાલ મુન્શી [સ્વામીય મુખ્ય]

પરસીવમદાસ ઠાકોરલાલ

એચ. કે. પાંડીલ

ગોવિંદલાલ શીવલાલ મોલીલાલ.

ચમીચર જિજ્ઞા

શામળિલાલ કુમ્ભા

નવલ કો. વાલા

નરમીનલાલ મારિય

કુમ્ભલાલ મોહનલાલ હવેરી

શાંતિલાલ આસકવલ

કે. આર. પી. કોલ

James Kollok

સુનીલાલ બી. મહેતા

ગુલશીલાલ દોલાલ

સમરેવ પેઠાર

સાવનલ અરબજી પીમલ

સતનથ દેસાઈ

ઈન્દ્રસીંહ [વિશ્વ]

ઉદયલાલ [વિશ્વ]

Dr. Khandandas

of Wasslamull

Assoomull

પ્રેમચંદ મજલાલ [અમનગર]

દાવીલાલ લુલાબચંદ

ચંદુલાલ સોમાલાલ

મણીલાલ વીરચંદ મેઘલ

Pratap Singh (J.P.)

મોતીચંદ બીરપર કાપડીયા

મોહનલાલ મહેતા [શિપાન]

મળલાલ પ્રાણલાલ

શાંતિલાલ ચીમનલાલ

જયજીવનલાલ મુખલાલ અમરેશ

મોતીચંદ પદમરી

શા. માલુકલાલ હરમચંદ

નરસીમ સચ્ચંદ

લાલલાલ જમનાલાલ જુલાલાલ

અમરોહનલાલ રેવીલાલ મનલ

અમરોહલાલ રેવીલાલ

કંઠપ્રસાદ આત્મશામ કાકર [અમદાવાદ]

સોમીલાલ મ. બચાસ [અમદાવાદ]

પ્રધાન મંત્રીઓ

ચતિ હેમચંદ્ર

ચતિ શામચંદ્ર

માનદ મંત્રીઓ

ડૉ. હરિપ્રસાદ મળાલ પેઠાર

કાંતિલાલ ધનજીલાલ

શાંતિલાલ દીનાનાથ મહેતા

ધર્મ પરિષદના બ્લોક

'નમઃશિવાય'ના સૌજન્યથી

'પ્રેમધર્મ'ના મહા અંકમાં ધર્મ પરિષદનો અવેશ પ્રગટ થયો છે તેવા રજૂ થયેલા તમામ બ્લોક 'નમઃશિવાય' પત્રના સૌજન્યથી અમને છાપવા મળ્યા છે તે બદલ તેમનો આભાર માનીએ છીએ.

તંત્રી-પ્રેમધર્મ.

ધર્મ પરિષદનું ત્રીજું અધિવેશન

હિંદીમાં ભરાયે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞ પ્રચાર સમિતિને ધર્મ પરિષદનું ત્રીજું અધિવેશન હિન્દીમાં ભરવાનું આમ ત્રણ મંત્રુ છે તે મુજબ ઈ. સ. ૧૯૪૧ માં હિન્દી ખાતે ભરાયે, જે હરમાન સમિતિ તરફથી મુંબઈમાં જુદા જુદા ધર્મના વિચારો અને વિદ્યોત્તમી એક એકબીજા પરિણામ [જિણ રીલીજિયન્સ રાઉન્ડ ટેબ ડાનરન્સ] મેળવવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.

બાહર સંસ્થા અને

પુસ્તકાલયોને વિનંતી

અપા વર્ષે 'પ્રેમધર્મ' માસિક જન માન શ. ૧-૪-૪૦ માં એક વર્ષ માટે નક્કર સંસ્થા તથા પુસ્તકાલયો પ્રચાર અર્થે આપવા બંધારણ ધર્મ હતી તે મુજબ આપવા બંધ અને તે પછી નેમનું વર્ષ પુર્ણ થાય તે તમામને વિનંતી છે કે નવા વર્ષે હવે તેવી મોજા યાદુ રહી તો તેમ નહીં હોવાથી 'પ્રેમધર્મ' માં આપવા બંધનારોએ વાર્ષિક સવાનમ શ. ૧-૮-૪૦ માં જો. થી મોકલી આપવા વિનંતી છે. વી. પ. કરવામાં આવશે નહિ નેમના તરફથી સવાનમને અંકોમાંથી સુધના નહીં મળે તેમનું 'પ્રેમધર્મ' મોકલવા બંધ કરવામાં આવશે. સવાનમ બંધરથાપક 'પ્રેમધર્મ' કાષીધવ-સારમપુર અમલતાની વાડી, અમદાવાદ સરનામે મોકલવું.

ધર્મ પરિષદનું આયોજન કરનાર

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ

સંસ્થાનો ટુંક પરિચય — [સ્થાપના ઈ. સ. ૧૯૪૪.]

મુખ્યાત્મ જ્ઞાનના ઉચ્ચતમ સિદ્ધાન્તોનો અપૂર્વ વારસો ભારતવત્સીઓને મળ્યો હોવા છતાં આજે હિન્દીઓનો મોટો સમૂહ દીનદીન અને કષાઘ બની રહ્યો છે. પ્રેમ, ત્યાગ અને સેવાના સિદ્ધાન્તો વ્યવહારમાં નહીં ચાલ્યાથી આજે આપણું જાતેકવિધ પતન થઈ રહ્યું છે. આ પતનમાથી સાચો ઉત્કર્ષ સાધી જીવનને મુક્તિ, સમૃદ્ધિ આનંદ ભરપૂર બનાવવાનો માર્ગ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન માતાથી રહ્યું છે.

ભારતીય સંસ્કૃતિ-તેનું તત્ત્વજ્ઞાન માનવ ઇતિહાસમાં બળેલ છે. પ્રાચીન ઋષિમુનિઓએ ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનનો જાતેકવિધ રીતે પ્રચાર કર્યો છે. ઉપનિષદોમાં તેના ભંડાર ભર્યો છે. મનુષ્યમાથી ઇશ્વર બનાવવાની તેનામાં તાકાત ભરી છે. આજની ટુનીયને તેની જ્વાર ઓછી નથી જન્મતો અમૃતતત્ત્વ પાત્રાર હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન ને અપનાવ્યા સિવાય માનવ માનને સત્યું સુખ કે શાંતી બળી શકશે નહીં.

સંસ્થાનો ઉદ્દેશ

આ સંસ્થાની સ્થાપનાનો હેતુ ભારતની સંસ્કૃતિના ધર્મ અને જ્ઞાનના ઉન્નત સિદ્ધાન્તોનો સરેશ પેરપેર પહેંચાડવાનો છે. ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનને તેના સાચા વિશાળ સ્વરૂપમાં ભારતવત્સીઓમાં ફેલાવી ઐકિક અને પારમાર્થિક ઉન્નતિને મોટું તે આપનાઓને જીવનમાં ઉતારવા સહાયક થવાનો આ સંસ્થાનો ઉદ્દેશ છે.

ભારતની મૂકાન આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિ પ્રેમ, સેવા અને ત્યાગને આધારમાં મુકવાનું શીખવતો તેનો વિશાળ ધર્મ, જ્ઞાન ભક્તિ, તેમજ ધર્મ માનનો સમન્વય સાધી નિર્જાને બળવાન બનાવતું તેનું બળેલ તત્ત્વજ્ઞાન સાચા સ્વરૂપમાં રજુ કરી માત્ર પ્રચાર જ નહીં પરંતુ માનવજીવનમાં તેને વ્યવહારમાં ઉતારવામાં સહાયક બનાવવાનું અને મનુષ્યને તેના જીવનમાં સર્વદેશીય ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરવાનું હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું બેવ છે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન એન્ડ સે (Indian philosophy)
હિન્દુસ્તાનના બધાજ ધર્મો જે હિન્દુની ભૂમિમાં

ઉત્પન્ન થયા છે અને જે હિન્દી વિચારો, હિન્દી સંસ્કૃતિ તેમજ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાનના પૂરક બળ સમાન છે, તે બધાજ ધર્મોનું સારતત્ત્વ તેના સાચા સ્વરૂપમાં રજુ કરી તેને વ્યવહારમાં ઉતારવાના કાર્યમાં સહાયક બનવા હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન સમિતિ ઈ. સ. ૧૯૪૪માં સ્થાપવામાં આવી છે.

સામાન્ય પ્રજાની ધર્મ માન્યતાની ભૂંડર અજાનતા દૂર કરી ધર્મ અને જ્ઞાનને તેના સાચા સ્વરૂપમાં સમજાવી માત્ર પ્રચાર જ નહીં કરતાં વ્યવહારમાં સહાયક બનવા સમિતિ તરફથી નીચે મુજબની કાર્યપ્રણાલી નક્કી કરવામાં આવી છે.

અસંસ્થાની કાર્યપ્રણાલી

ભારતનો મૂકાન આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિ અને તેના બળેલ તત્ત્વજ્ઞાનને સમજાવવા માટે આધ્યાત્મિક પ્રવચનો, કીર્તનો, વાર્તાઘણ તેમજ પરિષદો યોજાને તેમજ મહાપુરોહતોની જ્ઞાંતીઓ ઉજવી તેમજ પ્રબોધિયા સહાયકો અને માનવધર્મને સાચા સ્વરૂપમાં પ્રજા સમક્ષ રજુ કરી તેનો પ્રચાર કરવો, સંત મહાત્માઓનો શાક આપર્તાં તેમનાં સ્મરકો કરવા, વેડ, ઉપનિષદ, ગીતા, મહાભારત, રામાયણ, યોગવાસિષ્ઠ જેવા ભારતના અમૂલ્ય ગ્રંથોમાં સમકેલું સાહિત્ય યોગ્યરૂપે બનાવવા સરેશ તરફથી સામયિકો અને અન્ય પ્રકારનો પ્રસિદ્ધ કરવા, સમાજમાં સચ્ચર ઘટતરું કાર્ય કરવા જાજમંદિરો યાજ્ઞાઓ, અનાથ આશ્રમો, તેમજ વિદ્યાર્થીમંડલોનું સંચાલન કરવું તેમજ લોકસ્થાણુની બન્ય પ્રતિઓ દારા રાષ્ટ્રના નવ-વિધાનમાં કાશો આપવો, તે સાથે સમાજિક સેવા કાર્યો જેવાં કે ગરીબો મોટું નિવાસસ્થાન બાંધવા તેમજ પુસ્તકાલયો, બાલામકાળાઓ વગેરે પ્રશ્નિઓ હાથ ધરી અને સંસ્થાના કેન્દ્રસ્થાન સમા "પ્રેમધર્મ" આમમની સ્થાપના કરવાની યોજના રાખવામાં આવી છે.

જેમના સહકાર અને સેવાઓ વડે મુબરકમાં ધર્મપરિષદનું યાદગાર અધિવેશન સફળ બન્યું હતું.

ધર્મ પરિષદની સ્વાગત સમિતિ

કનેવાલાલ માલ્હેકલાલ મુન્શી [સ્વાગત પ્રમુખ]
 ખલ્સોલમદાસ ઠાકોરભાઈ
 એસ. કે. પાટીલ
 મોવિંદલાલ શીવલાલ મોલીલાલ.
 ચમૈશ્વર જિરફા
 રામનિવાસ કુલ્જા
 નવલ હેલ તાતા
 નમીનદાસ માસ્તર
 જુહાલાલ મોહનલાલ હવેશી
 શાંતિદાસ આસકરજી
 કે. આર. પી. ટોફ
 James Kollok
 મુનીલાલ બી મહેતા
 ગુલસીદાસ ઠીલાચંદ
 રામદેવ પોદાર
 શ્યામનંદ અરબજી ખીમલ
 સ્તનચંદ હીરાચંદ
 ઈન્દ્રસીંહ [વૈસિકા]
 ઉદયભાજી પોસ્તમદર
 R. kundandas
 of wassiamull
 Assoomull
 પ્રેમચંદ વજલાલ [અમનમદર]

દાદીભાઈ જુલાલચંદ
 મંદુલાલ શામાલાલ
 મધ્વીલાલ વીરચંદ મેપલ
 Pratap Singh (J.P.)
 મોતીચંદ મીરખૂર ઠાપડીયા
 મોહનલાલ મહેતા [ધોપાન]
 વજલાલ માલુલાલ
 શાંતિલાલ ચીમનલાલ
 જમલજનદાસ મુખલાલ અમરેશ
 મોતારજી પદમશી
 શા. માલ્હેકલાલ હરખચંદ
 નરસેશભ સુવચંદ
 લાલરામ જમનાદાસ જુલાલાદાસ
 જમનામોહનદાસ રેવીદાસ મનંદ
 હનમંતીદાસ રેવીદાસ
 ઠાકરપ્રભાઈ બાલભાઈમ ઠાકર [અમદાવાદ]
 સોમીલાલ મ. ન્યાસ [અમદાવાદ]
 પ્રધાન મંત્રીઓ
 યતિ હેમચંદ
 યતિ રામચંદ
 માનદ મંત્રીઓ
 ડૉ. હરિપ્રભાઈ વજલચ દેસાઈ
 ઠાંતિલાલ ધર્માસલાલ
 શાંતિલાલ શીનાનાથ મહેતા

ધર્મ પરિષદના બ્લોક

‘જન્મભૂમિ’ના સૌજન્યથી

‘પ્રેમધર્મ’ના ચાલુ અંકમાં ધર્મ પરિષદના અદેશક પ્રગટ થયો છે તેમાં રજૂ થયેલા તમામ બ્લોક ‘જન્મભૂમિ’ પત્રના સૌજન્યથી અમને ધાવતા મળ્યા છે તે જાદુ તેમનો આભાર માનીએ છીએ.

તત્તો-પ્રેમધર્મ.

ધર્મ પરિષદનું ત્રીજું અધિવેશન

દિલ્હીમાં ભરાયો.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિને ધર્મ પરિષદનું ત્રીજું અધિવેશન દિલ્હીમાં ભરવાનું આમંત્રણ મળ્યું છે તે મુજબ ઈ. સ ૧૯૫૧ માં દિલ્હી ખાતે ભરાયો તે દરમિયાન સમિતિ તરફથી મુંબઈમાં જુદા જુદા ધર્મના વિચારકો અને વિદ્વાનોની એક ગીળમેળ પરિષદ [જોશ રીલીજનન્સ રાઈન્ડ ટેબલ ડેન્ટરન્સ] મેળવવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.

જાહેર સંસ્થા અને

પુસ્તકાલયોને વિનંતી

અમારે ‘પ્રેમધર્મ’ માસિક પત્ર માત્ર રૂ. ૧-૪-૦ માં એક વર્ષ માટે જાહેર સંસ્થા તથા પુસ્તકાલયોને પ્રચાર અર્થે આપવા બચરવા કર્યા હતા તે મુજબ આવતા વર્ષે અને તે પછી જેમનું વર્ષ પૂરું થાય છે તે તમામને વિનંતિ છે કે તમારે તેવી યોજના ચાલુ રહી તો તેમ નહીં દોવાયી ‘પ્રેમધર્મ’ માસિક રાખવા ઇચ્છનારાઓએ વાર્ષિક સંચાલન રૂ. ૧-૮-૦ મ. એમ થી એકલી આપવા વિનંતિ છે, વી. પી. કરવામાં આવશે નહિ. જેમના તરફથી સલામતને અંગે કાયોશને સુચના નહીં મળે તેમનું ‘પ્રેમધર્મ’ મોકલવાનું જમ કરવામાં આવશે. સલામત બચરવાપદ ‘પ્રેમધર્મ’ કાર્યકર-સારંગપુર ખગલતાની વાડી, અમદાવાદને સરનામે મોકલવું.

ધર્મ પરિષદનું આયોજન કરનાર

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ

સંસ્થાનો ટુંક પરિચય — [સ્થાપના ઈ. સ. ૧૯૪૪.]

અમુખ્યાત્મ જ્ઞાનના અત્યંત સિદ્ધાન્તોનો અર્થ નારસો ભારતવત્સીઓને મળ્યો હોવા છતાં આને હિન્દીઓનો મોટો સમૃદ્ધ દીનદીન અને ઠંડાઈ બની રહ્યો છે. પ્રેમ, ત્યાગ અને સેવાના સિદ્ધાન્તો વ્યવહારમાં નહીં મુકવાથી આને બાપણું અને કવિષ પતન થઈ રહ્યું છે. આ પતનમાંથી સાચો ઉત્કર્ષ સાધી જીવનને મુક્ત, સમૃદ્ધ આત્મિક ભરપૂર બનાવવાનો માર્ગ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન મતાવી રહ્યું છે.

ભારતીય સંસ્કૃતિ-વેનું તત્ત્વજ્ઞાન માનવ ઇતિહાસમાં અનન્ય છે. પ્રાચીન ઋષિમુનિઓએ ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનનો અનોકલિષ્ટ રીતે પ્રચાર કર્યો છે. ઉપનિષદોમાં વેદો બંધાર બંધો છે મનુષ્યમાંથી ઇશ્વર બનાવવાની વેદનામાં તાકાત બરી છે. આજની દુનિયાને વેદની ભરે જોઈ નથી. જ્યોતને અમૃતતત્ત્વ પાનાર હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન ને અપનાવ્યા સિવાય માનવ માત્રને સમૃદ્ધિ મળે છે શોધી અણ શોધી નહીં.

સંસ્થાનો ઉદ્દેશ

આ સંસ્થાની સ્થાપનાનો હેતુ ભારતની સંસ્કૃતિના ધર્મ અને જ્ઞાનના ઉત્તર સિદ્ધાન્તનો સંદેશ ધેરધેર પહોંચાડવાનો છે. ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનને તેના સાચા વિદ્યાળ સ્વરૂપમાં ભારતવત્સીઓમાં ફેલાવી ઐતિહાસિક અને પારમર્થિક ઉન્નતિને માટે તે બાવનાઓને જીવનમાં ઉતારવા સક્ષમ થવાનો આ સંસ્થાનો ઉદ્દેશ છે.

ભારતની મહાન આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિ પ્રેમ, સેવા અને ત્યાગને આધારમાં મુકવાનું શીખવેલો વેદો વિદ્યાળ ધર્મ, જ્ઞાન ભક્તિ, તેમજ ધર્મ માર્ગનો સમન્વય સાધી નિર્મળને બળવાન બનાવવું તેનું અન્યોત્તર તત્ત્વજ્ઞાન સાચા સ્વરૂપમાં રજુ કરી માત્ર પ્રચાર જ નહીં પરંતુ માનવજીવનમાં તેને વ્યવહારમાં ઉતારવામાં સક્ષમ બનાવવાનું અને મનુષ્યને તેના જીવનમાં સર્વદેશીય ઉત્તિ પ્રાપ્ત કરવાનું હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું એવું છે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન એસે (Indian philosophy)
હિન્દુસ્તાનના બધાજ ધર્મો જે હિન્દની ભૂમિમાં

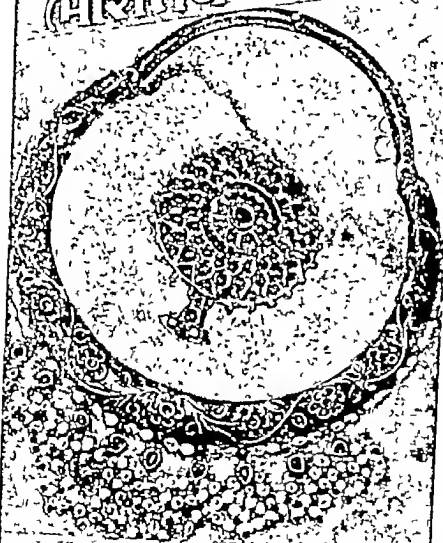
ઉત્પન્ન થયા છે અને જે હિન્દી વિચારો, હિન્દી સંસ્કૃતિ તેમજ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાનના પૂરક બળ સમાન છે, તે બધાજ ધર્મોનું સારતત્ત્વ તેના સાચા સ્વરૂપમાં રજુ કરી તેને વ્યવહારમાં ઉતારવાના કાર્યમાં સક્ષમ બનાવવા બનાવેલો હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન સમિતિ ઈ. સ. ૧૯૪૪માં સ્થાપવામાં આવી છે.

સામાન્ય પ્રજાની ધર્મ જાગૃતી બધાજ જ્ઞાનના દ્વાર કરી ધર્મ અને જ્ઞાનને તેના સાચા સ્વરૂપમાં સમજાવી માત્ર પ્રચાર જ નહીં કરતા વ્યવહારમાં સક્ષમ બનાવવા સમિતિ તરફથી નીચે મુજબની કાર્યપ્રણાલી નક્કી કરવામાં આવી છે.

સંસ્થાની કાર્યપ્રણાલી

ભારતની મહાન આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિ અને તેના અન્યોત્તર તત્ત્વજ્ઞાનને સમજાવવા માટે આધ્યાત્મિક પ્રવચનો કીર્તનો, વતીલાપ તેમજ પરિષદો મેળો તેમજ મહાપુરોહીની જગતીઓ ઉત્તરી તેમજ પ્રબોધિયાં મહાસભ્યો અને માનવધર્મને સાચા સ્વરૂપમાં પ્રજા સમક્ષ રજુ કરી વેદો પ્રચાર કરવા, સંત મહાત્માઓની શાક આપત્તિ તેમજ સ્મરણ કરવાં, વેદ, ઉપનિષદ, ગીતા, મહાભારત, રામાયણ, યોગવાસિષ્ઠ જેવા ભારતના અમૂલ્ય પ્રથેમા સંપ્રદેશ સાહિત્ય લેખોનો જનાવવા સરવા તરફથી સામર્થ્ય અને અન્ય પ્રકારનો પ્રસિદ્ધ કરવાં સમાજમાં સચાત ધર્મરતનું કાર્ય કરવા બાળમરિદો યાજ્ઞો, જનાય આસરો, તેમજ વિદ્યાર્થીમંદિરો સંચાલન કરવું તેમજ લેખકશ્રેણીની જન્ય પ્રવૃત્તિને દારા રાખના નવ-વિદ્યાનમાં શોધો બાપણે તે સાથે સમાજ સેવા કાર્યો જેવાં કે ગરીબો માટે નિવસસ્થાન બાંધવા તેમજ પુસ્તકાલયો, બાલમશાળાઓ અને પ્રતિષ્ઠા દાન ધરવી અને સંસ્થાના કેન્દ્રસ્થાન થવા પ્રયત્ન આશરની સ્થાપના કરવાની યોજના રાખવામાં આવી છે.

ભારતિય અલંકારો

નાનુભાઈ
કવેરીવાળો

ધર્મપરિષદના બીજા અધિવેશનના મંત્રપર, સુંબઈ.

ઉપરના ચિત્રમાં સીમતી લીધાતી મુનશી મહા મુખ્યારીધાલ નરહા, પૂ. મી. અદામલાલ, પ્રા. હાવર, બી. રમેન્દ્રનાથ સેન, પતિ મી રમેન્દ્રચંદ, સ્વામી મી કુલચાનકલ વગેરે બેઠેલ છે.

બી હેદરનાથલ, રામકૃષ્ણરી પ્રજાલતી રાજે, મી. રમેન્દ્રનાથ મુનશી, સર રામકૃષ્ણ તથા મહા મી. રામચંદ્રનાથ મુખરજી.

મારા માન-પિતા બન્ને હયા બાંધાનાં અને તન્નુ-
રસ્ત હતાં અને એમણે એ સરીર બન્ને એવી એક
પણ એવ પારી નહોતી. સાદાં, મહેનગુ, પ્રમાણિત અને
કપરથી ડરીને આસે એવાં હતાં.

અને એમનાં બાળકો પણ, સારી રહેણી કરણી
વાળા અને ઉચ્ચ વિચારવળાં વર્ણએ એ માટે એમણે
બહુ ખ્યાન આપેલું. અમારામાં શુભ વિચારો આપિ-
આપ વિહસે એવું શિક્ષણ એ આપતાં. એ ઉપર
આશ્ચર્યનાં કરવા જેવું તો અમારામાં
શુ દોષ પણ નહોતો. જ્યારે થયું ત્યારે
આત્મા સંસારમાં અમારે શું પસંદ કરવું એને માટે
મોડું જેવ અમારી સમક્ષ માતાપિતાની જ કેળવણીને
પ્રતાપે પડેલું અને નેણું.

માતાના પ્રેમ અને સંભાળ તો જ્યારે માગીએ
ત્યારે મળતા, પણ પિતા પાસે જતા જતા સંકેત થતો.
પિતાજી મેં તેમ છતાં ને અત્ર વેતર કરવાની એ
પારીથી તેથી વેતર અને આનંદ આપતું થઈ ગયું.
અમારામાં અને અવિખના આપાર પદમાં, એ એવ
નિને બહુ કારણો હોય છે. અહ્યાંકિતપણું, કુદરત અને
વેવેરી સ્વભાવ પણ પિતાજી પાસેથી અને મળ્યાં છે.

ધોમાં હાથપારથી હું પરતો બગીચો સારો રખતા
શીખો તે પ્રતાપ પણ પિતાજીના, માતા-પૃથ્વી સાથે
મારો સહવાસ એમણે વધારી આપેલો.

મારી માતાને બધાં મળીને ૧૪ બાંકુ હતા એટલે
મામાઓની સાથે રળ દોષ ત્યારે હું ખેતરોમાં કામ
કરવા જતો. સમુદ્ધમાં કામ કરવાની એવ અને ચિસ્ત
મને ત્યાંથી મળ્યા. ગામમાંનું સહિ સૌન્દર્ય અને ત્યારથી
અમવા લાગ્યું છે.

દાકતરી પદમાં ને સમજાવ અને મનુષ્ય બહુ
તરફ લાગણીની જરૂર છે તે ખેતરોમાં કામ કરેલું તેથી
મને સહેલપથી આવડી ગઈ.

દરોળના ફરીઓના બાદ સંખે છતાં કોઈ અને
ધીકારગુ નથી કે હું કોઈને ધીકારતો નથી. અને એક
બીજા પ્રત્યે પ્રેમ અને આદર ભાવથી નેહએ છીએ.

મારા અને સોઠ વચ્ચેના પ્રેમ સંબંધનું બીજું
કારણ મારો વિદ્યમનો અભ્યાસ છે.

છવસાન, રસાયણને અને તે વખતે એ વિદ્યાએ
“મન અને નીતિની વિદ્યાએ” કહેતા. તે વિદ્યાએના
મારા અભ્યાસે અને કામગીરીને બનાવેલો.

સંજોગોએ મારો સ્વભાવ પ્રવામાં બહુ આગળ
પડતો ભાગ લીધો છે.

ધણે શોધનાં અને બહુ વાર થયેલો પણ એ કો
ધણું અનિશ્ચિત ખેત વખતે આપણી શક્તિએને પૂરેપૂરી
ખીલવા કરવાની જરૂર પડે છે.

ધીરજ, મીન, સમાધાન વગેરે સાન્ત શુણો એ
દરમિયાન ખીલવાના પ્રયાસ, પણ નિયંત્રણ ભાગી
પડે તો નિરાશવાદી થઈ જતામ છે, એની અને ખજર
હતી. હું નિરાશ વાદી ન થયો. ઇચ્છા શક્તિ પ્રયત્ન
હતી નિયંત્રણ હદ થતું ગયું. સખ્ત કામનું સાદું
પરિણામ આવે છે, એનો અને વિશ્વાસ હતો.

તે વખતની તોષિણીમાં મેં સખ્ત છે કે જ્યાં,
હવે ને કર્તવ્ય કામે બળવવાનું છે તે આને બળવને.
અને છતાં મેં એ નથી બળવ્યું. આ કોણું કારણ
શુ કહી કામગીરી જવાબ આપવાનો દોષ ત્યારે
આણું નહિ, કોઈને મળવા જવાની જરૂર દોષ ત્યારે
જડુ નહીં, કોઈ નિયંત્રણ લખવાનો દોષ ત્યારે
આજસ આવે.

કર્તવ્ય કરતાં કોઈ માની લીધેલા વિશ્વાસ તરફ
વધારે વખત ભજ આણું શુ કારણ વડંબવર્ષ કર્તવ્ય
વિષે મોખતાં ખરું કહે છે કે-“મનવાન” એવા
સોદા છે કે જેમને તારી દષ્ટિ સદાકાળ એમની તરફ
રહે છે એ પૂજાનીએ જરૂર નથી. નેઓ આંખો
માંથીને તમ કામ કરે છે અને છતાં ભણતા નથી.”

હું એવા કર્તવ્યનિષ્ઠ થોડોને અભ્યો છું. અને
પૃથ્વીની ફળદ્રુપતા એવાથી છે એમ સમજું છું.

આજસ નકામું છે. સમજીને તો સફળતામ કરવો
નેહએ. હાથમાં આવેલી તક ફરી ફરીને પાછી આવડી
નથી, જ્યાં કામ કરે કરવું, કામ ને કરે કરે છે તે
ખેતર પુન્યનો અધીકારી છે. “શુભરમ શીખમ” આમાં
કર્તવ્ય કરતાંએ કંઈ વધારે ભાવ રહેલો છે.
સ્વાધર્મ-પ્રેમધર્મ છે ત્યાં અત્રા મનુની મારફ
વિદ્યાજ બને છે.

પ્રેમધર્મ તબુરીતે ખીસે (૧) જનસમાજના
સંખેમાં આવણું (૨) એમનાં સખ્તનું અભ્યાસ
કરણ-એમની પ્રમથલો અને આદા નિરાશાનો ભેરી
અને (૩) એમની રિશ્તિમાં આપણે દોષએ તો કંઈ

વાને એ મનમાં સમજવાની સહિત કળવવી, એમનાં સુખદુઃખમાં ખરા મનથી ભાગીદાર થવું.

દરેકને જીવવાની અને સુખી થવાની ઉમેદ હોય છે. પોતપોતાની મનોકામનાઓ, સિદ્ધિ વાચ એમ સૌ કોઈ ઇચ્છે છે. દરેકને કંઈ મહત્વાકાંક્ષા હોય છે. આ માનવી માનવી વચ્ચેની સમાનતા છે. ખાખાં હું ખીજને મદદ કરું તો ખીજાં મને મદદ કરે, આખાં અભિમાન કે “ મોટા છીએ તે પરાધિકાર ન કરીએ તો તા કામના ” એવા કોઈ ખ્યાલ કરવાથી બાજુ જમી નય છે. ક્ષતિ કે મતેલી મોટા-છીના મોટા ખાલ દૂર કરી શકે સેવાભાવથી અને પ્રેમથી સમાનપણે બીજાને આપણે ઉપયોગી થવું જોઈએ.

દાકતર ઉપરાત વેદક પાઠશાળાઓના શિક્ષકનું કામ પણ એ જરૂર છે. જે વિષય શીખવવાનો હોય તેનો અભ્યાસ તો હું ઠીક ઠીક કરતો પણ વિદ્યાર્થીઓ સુધે મારો સંબંધ ઉત્તમ રીતે કળવવામાં હું પછાત પડેલો છું તે મારે કળવ કરવું જોઈએ.

આજસુ વિદ્યાર્થીઓની હું ઘણા કાઠમી નાખતો અને પોતાને પણ બાળું છે એવા દેશ કરનારને તો મક્કરીમાં ઉઘાડીને હું સીધા કરતો.

અમારા એક-પ્રેરિયરે જાણી નેહીને એક અમારા સકાંખાળીને પુછેલું કે મી. રમીય, પેલા દરેકને શો રામ એ કહી દેતા ?

મી. રમીય બોલ્યા કે સાહેબ ! હમણા છુધી એનો રામ થક હતો પણ હું દીધગીર છું કે આ પછે હું જૂલી ગયો છું.

પ્રેરિયરે કહ્યું, મને આપની દવા આવે છે પરંતુ એમે તો કોઈ એ રામ કહી પારખી રાખ્યા નથી. આવા યુવાન પ્રતાપે મારે પણ દેહાંતે કટક્ષ વચનોથી વિદ્યાર્થીઓને સુધારવા પડતા ચોકપુડા, દેહ શક્તિ અને પવિત્ર અને સાતવાડી વૈરાગ્યો દેશ કરતા વિદ્યાર્થીઓને ઉપાડા પાડવાના મસ્તી પાસે પડ્યા છતાંને હતા.

પરંતુ માત્ર અસાનતાને જ કારણે વિદ્યાર્થીઓ ઉપર નાકબની સખત દીકા કરી મેસીએ તો એને ખોડું લાગે છે અને મનમાં યુરને મારે વિરોધ રહે છે. શિક્ષકોએ ખોટા રાખવી જોઈએ એવી ખોટાશ મારામાં નેહી એનો હવે મને શોક થાય છે મારા હાથ નીચે બહુતા પછા વિદ્યાર્થીઓમાં કુળો કંઈએ મેં વિનાશકણ વેદના આપી છે, એનું મને હું ખયાલ છે.

મારામાં મોટો અવગુણ સંપ્રદાયોરીતો હતો. અખખીયુરનો અવગુણ જેવો સમાજ વિરોધી ગણાય તેવાજ સંપ્રદાયોરી કે ભોભીપણનો અવગુણ અણુતરવા જોઈએ.

બોઈંગમાં રહેતો ત્યારે બીજા વિદ્યાર્થીઓના ભેદવા ઉણથી લાનતો અને પછી નકામી ચોપડીઓના દગલા કરવાની રેવ પડી. એ તો કહી સુધી પણ ચાલ્યું છે. એમાંની મણી તો મેં વાચી નથી. પણ દાનત એથી કે હું વિદ્યાલ કહેવાઈ, મણા વિષયનું કંઈને કંઈ બાંધું છું એમ લોકો બલે માનતા.

પણ હવે મને લાગે છે અને જીવને મને શીખવ્યું છે કે જદુ કામોમાં શ્રામાં મારવા કરતાં એક કે મે કામજ કામમાં લેવાં અને તે સારી રીતે પાર પાડવાં.

આરા મ, સા ન્તિ, ધ મ રા મિ મૂ ખ તા તથા ઉપાસના અને પ્રાર્થનાનો સમય રહેવો જોઈએ. કાઠી જમાખમી અને દેહાદોષથી સેવા કાંઈ જમડે છે. સ્વાર્થભાવથી લોકસેવા કરવાને આર્નદ જુરો ન છે અને તમે જમાં એ આનંદ છુરો એમ હું ઇચ્છું છું.

તમામ ઉત્તમ હોય તે સમાજને અર્પણ કરો, એથી રચનાકા કામ થાય છે. આપનાર અને લેનાર બન્ને બન્ય છે.

પરમાર્થિક જીવન જીવાનીમાંથી જ રાક કરે. પછીથી મેણું વર્ધનરે અને કાપી લામ ન નથી મળે. જીવનનો ઉત્તમ ભાગ સ્વાર્થપરામણતામાં જરી તો સેવાને મટે વખતે તમામાંમાં સક્તિ ન નહી રહે!

કાનમાં પણ વિશ્વંબ કરેશો તો ખન તમારા કામ-માંથી જન્મ રહેશે.

મારા જેવી જમીયો બનતવાની ધૂન તો ધણા દાકતરોમાં હોય છે.

એથી ધંધામાં એકમાર્ગી થતો હું જવ્યો છું. ખુદશી હવા અને કસરતનો લાજ મળ્યો છે. બેદલા ઉડાની રેવ પડી છે અને મોડી ઉંમર આવે છે.

જમીયામાં કામ કરતાં હું શીખ્યો છું કે જે કામ કરવું તે વિચાર પૂર્વક અને કુચળતાથી કરવું હોય છોડ કે બીજા વખતસર વાવવામાં આજસ કરીએ તો જમી મહેનત નિષ્ફળ નાય છે અને જમીયાનું સૌન્દર્ય જમડે છે. એવુંજ જીવનમાં છે.

જામમાં બ્યારે બ્યારે સોમથી છોડને મેં હાંસી દાસીને પસે પાસે વાળ્યા છે ત્યારે એકકે સારો લેખો નથી. પણ ચોઈ પસદ કરેલા સુખ એને રસો વાળી કુલકેદા આપે આપે અને છુડી છુડી જમા-

એએ વાળા છે, ત્યારે એમણે પણ જાણે મારી ઉપકાર માન્યો છે અને હું પણ એમનું સૌન્દર્ય જોઈને મુખી થયો છું.

જીવનમાં પણ જાજ પ્રમાણે સમય રાખીને ઘણું પણ સાફ કરવું જરૂર છે નહીં જોતાં પરોપકારનાં કામના શુષ્ક જવાબ અને પ્રતિબંધની ફરકાર ન કરતા અંતઃકરણના સંતોષને અથવા પ્રભુ પ્રોત્સાહને ખ્યાલમાં રાખીને.

વહા વસ્થામાં પણ જીવન પણ શીખવે છે મિત્રોને કે સખાને જુદું કામ ન દેખાડવું. પરાધર્મી જુદું ધર્મ કરતાં પોતાનું કામ પોતાની મેજે જ કરી શેવું.

પડપણમાં મિથ્યાભિમાન ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી ચેતતા રહેવું અને નકામી ચિંતાઓ ન કરવી નજીની બાજુએને જણાવી દેવી અદ્યત્ન આપ્યા કરે છે તે જેવું પણ ગુસ્સાનું કારક છે.

એક ડોસો, બનીકનીને મારી પાસે આવ્યો. એ કહે ઘાતર મારી ઉગર શું કરી? મેં કહ્યું કે ૮૦ ડોસો કહે ખોડા ૮૦મું તો ૬૭ આવતે બાકાવડે એકરો. બીજો ડોસો ૬૦ વળેના હવેલ એ કહે ઘાતર મારી છાતી તપાસો મેં તપાસીને કહ્યું કશું છુટી પડ્યો ન ઉપરથી જરા છે તે મદી જરો પણ ડોસો કહે આ સારથીમાની પછી મારે ક્યાં મુખી પડેલાં કરેલાં.

પ ક પ જુ માં મારી મુશી ન ત હું ઘાતર દોવાયો સરીર અને મનનાં વાતો જાણુ છું મેં છે. ધણાની સાથે મારે સમભાવ રાખવાનો ઠેગ કરવો પડે છે. કેટલાક મારા ઠેગના જેવા હોવા છતાં મારા સંજોગવીઆ થવા આવે છે તે હું કારે "ઘોરકર" કહીને બોલાવે છે.

અનુભવ જાન તો બધુંએ છે પણ કદાપણ ૬૭ મારામાં પૂરેપૂરું આવ્યું નથી.

મનુષ્ય એટલે ત્રણે જગતી અને ત્રણે જાગત ૬૭ જદું થયેા છતાં મારામાં જગતીપણ અને જાગત પણ જન છે આખી જગતી મેં જગતી ને સુધારવામાં અને જાગત ને જગવવામાં મારા, પણ ૬૭ પૂરેપૂરો જાણ્યો નથી કર્મના જગ તો સારાં મારા આપણે જોતજોત જ પડે છે.

આમ છતાં ધણી મનોજવાઓ પછી અતઃકરણમાં મને સંતોષ મળે છે.

પરજીતું હું કદાં જાનપ્રવચન સેવા કે સંસ્થાની કના રાજ નથી મારે કારખાના કે અગતરોની પ્રતિષ્ઠા કર નથી થતું.

પ્રવૃત્તિના ત્રાસ અને ખર્ચ છે, જીવનનો છેલ્લો અંક જાનજોગ કરતાં કર્મજોગથી સમાપ્ત થાય એ હું ઇચ્છું છું.

મનુષ્ય જીવનનો ઉદ્દેશ જાન જાન હોત તો તો અમારામાંથી મણખરા કપારનાં ચે પાસ મધ ગયા હોત.

ઝીણી ઝીણી જાળનોમા વધી ચીકણ કપો કરે છે તેનાથી પણ હું ચેતવો રહ્યો છું. મારે કદાં હાવની સમ્યા ઈ અને નિ આ ધ સ પ જ જોઈએ છે.

મનુષ્ય મારો હું ચાલ્યો હતો એટલું મારે મારે કહેવાય તો જાય છે.

કાકો રહું ત્યાં મુખી થીક છે પણ રોડ કાકો ન થઈ જઈ એટલી સબળા હું રાખી રહ્યો છું.

દોરો મેં મણા કર્યા છે અને પચાતાપના પ્રસંગે પણ કદાં જોઈ ગયા નથી છતાં મનુષ્ય અવતરમાં આવવા મારે હું અભિમાન ધરાવું છું. અને ૬૭ બોધ મજબૂજ કરવાનો છે એ વાતથી મને જીરસો રહે છે.

છટ્ટા! તંદુરસ્તી સારી રહે અને દિવસ જીવજીન થાય તો બાકાવડેના કદાં આપણી જાગજગ ગુચ્છ છે સોંકા મરકરી કરે તો છા કરતાં છ કરતો નથી. ધીરજથી પ્રજ્ઞાત ધર્મ જાણ્યો જ.

જમીયા, ખાણી, પીણી, ઓ અને કુટુંબ જમીયા સાથેના જોગ વિધાસ સારા છે.

પણ વધારે સાથ તો જોગમાં ખ્યાન અને મનન થી ને મુખ થાય છે તે છે. જીવનમાં ખ્યાન અને મનનથી ને આત્મ સમ્પાદકર અને જાન મળ્યાં છે તે મરજી પછી પણ આપણી સાથે આવશે.

જીવને મને શીખવ્યું છે કે અવતર સેવા જેવો હતો.

આ રજુએતમાં ઘૂમી જેણે જીત મેળવી છે તેને ધન્ય છે. રેનીસને આપણને નિમજ્જન જોગવા સમક્ષ આપી છે; એણે કહ્યું છે કે - "પ્રપ્ત કરો, શીખો અને સિદ્ધિ ના મેળવો ત્યાં મુખી તપસી નહીં."

૬૬ કાંવ મોસર પણ કદી ગમે છે કે:-

"વાત્રો" ચાલ્યો જાણ્યો! ચાલ્યો જાણ્યો!

હિસકે પશુએને કાંઈનો રહેને! તીથે રજા ખ્યાનમાં રાખી માગે જૂપનો નહીં! પ્રવૃત્તો ઉપકાર માન્યો કરને!

વિષય વાચનમાં કસાવડ નહીં. તારો અંતરમાં મને દોરો! અવ કર વાત' સમ્યો જવ."

દો. દરિપ્રસાદ દેસાઈ

ધર્મનો મર્મ

લેખિકા.
શ્રી. મહાસતિ ઉજ્જવળકુમારી

આપણી આ સર્વધર્મ પરિષદ ભારતવર્ષના ઉત્કર્ષનું પ્રતીક છે. આવી પરિષદો સત્યા ધાર્મિક માણસોના મનને પ્રોત્સાહન કરણ બને છે. અન્ય દેશોમાં મુશ્કાળ વર્ણોથી આવી પરિષદો ભરાયા કરે છે. એવી દેશીક પરિષદોમાં આપણા દેશના આર્થધર્મોના પ્રતિનિધિઓએ ત્યાં હાજરી આપી આર્થધર્મોના નાદ યુગંતો કરશે એટલું જ નહિ પણ આશોવર્ત-ભારત-વર્ષ પ્રયે વિદેશીઓના હૃદયમાં મનભર્યું સ્થાન મેળવેલું.

આપણા દેશમાં, તો આવી પરિષદો જન્મકેજ ભરાય છે સર્વધર્મ પરિષદનું આ માત્ર બીજુંજ અધિવેશન ભરાય છે એ આપણા માટે કુ.ખનો વિષય હોવા છતાં, બહુ મોઢા પણ આપણે ભૂતક કથા છોએ એથી જરૂર આનંદ પણ થાય છે. અન્ય વિવિધ વિષયોની પરિષદો કરતા આ સર્વધર્મ પરિષદનું એક બનેતું મહત્ત્વ છે. કારણ કે આ પરિષદ અન્ય સર્વ વિષયોની પરિષદોને સ્વર્ના મારક પ્રભાવ તથા પ્રેરણા આપનાર છે.

આપણા દેશનો પાશો ધર્મ છે આપણી સુરક્ષિત નું મૂળ ધર્મ છે તેમજ આપણી સર્વ પ્રવૃત્તિઓનું કેન્દ્ર પણ ધર્મજ છે. આપણા આધારભૂત અને કેન્દ્રસ્વરૂપ ધર્મને વસ્તવિક સ્વરૂપમાં પ્રગટ કરવા માટે અને તેના ઉપર ભરો અથેય અધ-શક્તિ, સમપ્રશિક્ષિતા, તથા ક્રિયાક્રિયાનાં ભર્ગા-સંખરનાં સ્તરોને ફર કરવા માટે આ ને પ્રયાસ થઈ રહ્યો છે તે અરેખર સ્પષ્ટ છે અને તેના સચોળતા સત્યા અભિનંદને પાત્ર છે.

આજના નૂતન વિચારવાદી નૃપવૃક્ષો ધર્મનું નામ સાંભળતાજ ઠેકઠી કરતાં મોલી ઉઠે છે- “અરે, મરણુ તોય ક્ષ્મ પડેલા એ ધર્મને ઓહસીજન (Oxygion) આપી છવેતા રાખવા બ્ધર્મ શક્ષિ કાં મારો છો?” આધિકૃતિવાદીઓ ધર્મનો મર્મ ન સમજી શકવાથી તેમના માટે ધર્મ જરૂર ઉપક્રાસનો વિષ્ય બને છે.

કેષ ક્ષે-પુરાન-કુરાન-કે જાજબજ ગોખી જવામા -કે ક્ષમ કરી લેવામા ધર્મ માને છે. કેષ નમાજ, પૂજા, પ્રાર્થનાને ધર્મ સમજે છે, કેષ ચોટી, ઘરી મૃતિ વા મુકપતિને ધર્મનું ચિહ્ન દેખાડે છે, કેષ ક્ષમા, આચરી

કે ક્ષમ-આશાઓના પાઠમાં ધર્મ સમાયેસો સમજે છે. આવી રીતે ધર્મનો અર્થ કેષ કેષ અને કેષ કેષ સમજે છે, પણ ધર્મના ખરા અર્થને સમજતા નથી.

ખાસી શાસ્ત્રો રડી જતાથી કે પુસ્તકો પઢવાથી કંઈ ધાર્મિકતા આવતી નથી. ધાર્મિકતા તો એક સાહજિક અને અંતઃમુખ રૂતિ છે. ધર્મ એ ખાલી માહિતી નથી પણ કેળવણી (Cultivation) છે. મેડાને ને રીતે પંથોદીને તૈયાર કરવામાં આવે છે, લેખાને જેમ પાણી ખપાય છે, ચામડાને ને રીતે યુવાણુ બનાવાય છે, લોહને જેમ ટુંપીને કેળવાય છે તેવીજ રીતે ધરીર અને ચિત્તવૃત્તિને કેળવવી, સંસ્કારવી તેનુંજ નામ ધર્મ છે. અંગ્રેજી શબ્દ Cultivation નો અર્થજ એ છે અંગ્રેજી Religion શબ્દ ધર્મના વાસ્તાવિક મર્મનો ખ્યાલ આપતો નથી. જો કે, કું ભાષાભાષી નથી પણ મને આમ લાગે છે.

પત્થર જેવા કઠણુ બનેલા હૃદયને કેળવીને કામળ બનાવવું, મનને કેળવીને નિર્વિકાર બનાવવું, ચિત્તને કેળવીને નિર્મળ બનાવવું, ક્ષમ અને કાનને કેળવીને નિર્મલક વાવો બધવા પર્વનદા અને અક્ષમપ્રશંસા આધાર કરવાથી અને સાંભળવાથી યુક્ત બનાવવાં, સ રી ર ને કેળવીને અ ના સ કત કમયોગમાં પ્રવૃત કરવું એનુંજ નામ ધર્મ છે અને આ કેળવણીની ક્રિયાઓ એટલે ધાર્મિક ક્રિયાઓ.

તત્ત્વદાન અંગે ને કંઈ પણ ન બાણતા હોય છતાં અત્યંત ધાર્મિક જીવન મળતા હોય એવા માણસો

ધર્મ માણસનો વિકાસ કરે છે, બ્યારે સાંપ્ર-દાયિકતાથી માણસ દિવસે દિવસે સંકુચિત થતો જાય છે અને પેતાના ચારિત્ર્યને અિલવી રાહતો નથી. માનવતાને પડતી બચાવે છે તેજ સાચો ધર્મ; એ વસ્તુને સર્વધર્મ પરિષદના તાલેતરના મુંબઈમાં બાશ-ધેસ અધિવેશન અંગેના લેખમાં મહાસતી ઉજ્જવળ કુમારીએ આપેલ વક્તવ્યમાં સિદ્ધ કરી છે. આજે ધર્મનો મર્મ જ્ઞાતા યુધ્ધોએ જનતાને બતાવવો જરૂરી છે.

ખાલી શાસ્ત્રો રડી જવાથી કે પુસ્તકો પઢવાથી કાંઈ ધાર્મિકતા આવતી નથી.

આપણા જોવામાં આવે છે, ત્યારે બીજા તરફ સર્વ ધર્મમંથરો પી જવા છતાં ધર્મવિમુખ માણસો પણ આપણે અનેકાની સંખ્યામાં જોઈએ છીએ. જેમ કેજળ પાકતાંનાં પુસ્તકો વાંચવાથી રસોઈ બનતલા આપણી જતી નથી, તરવણ રાત્રી આપણાં પુસ્તકો વાંચવાથીજ કાંઈ ખરો તરવેરો જતી શકતો નથી, સળંગરી Scroggy ના શાસ્ત્રો વાંચીનેજ કાંઈ સળંગ (Scroggy) થતો નથી તેથી જ રીતે ધર્મમંથરો વાંચવા માત્રથી કાંઈ ધાર્મિકતા આપી જતી નથી. મંથરોના વાચન વડે છુદ્ધિની પ્રકૃતિશક્તિને જરૂર રહેત મળે છે. પણ ધાર્મિકતા મેળવવા માટે તો ઇચ્છાશક્તિ (will power) મેળવવાની હોય છે, અથવા તો સુચમન (self control) મેળવવાની હોય છે. આ ઇચ્છાશક્તિ અગર તો વૈરાગ્ય મક્કા અને સ્વસ્થ વચ્ચેથીજ પોતાય છે. વૈરાગ્ય મક્કા સત્ય અને જે વાચન વડે કે માંજી ક્રિયા વડે પોતણે ન મળે તે વાચન કે ક્રિયા વડે પામિય અને કબોને પોતણે મળે છે. બાણવું એ ધર્મ નથી પણ છુદ્ધવું ધર્મ છે. આપણે મળેલા, સાંભળેલા વાચનો કે વિચારો સત્યસિદ્ધિતિને અમલમાં મૂકવા એજ ધર્મનું સત્ય સ્વરૂપ છે.

સામાયિક, ધર્મ, હોમ, પૂજા પ્રાર્થના, નમાઝ કે સંખ્યાઓને તે બાબ ક્રિયાઓ કરવા છતાં જો આપણા મન મેલાં હશે તો આપણે ક્યારેય પણ ધર્મ પામી શકવાના નથી. આપણાં હૃદય કોંબાનીથી સળંગી રક્ષા હોય આપણામાં કપટનો ધૂમોડો છવાઈ રહેલો હોય, હાથીની આગ જળી રહી હોય, લાકણનું શૂત થર કરો બેડું હોય, દુઃસ્થનાતરનો રાક્ષસ દિલનો રાત્રી જતી બોડો હોય, એ બધામાંથી જ્યારે કાંઈ એકે એકો થાય અગર નાથી જાય ત્યારે જ આપણી ધર્મ તરફ જાએ હૃદય આમ કઈએ એમ સમજી શકાય. ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરવાં છતાં પણ જો આપણા અંતરમાંથી વિષમ-ક્રામ એકો નહીં થયો હોય, ધર્મી, અરેખાઈ, કામકોષ, મોદ અને લોભ પ્રધાના હોય, તો જરૂર સમજવું કે આપણા વડે કરતી એ તમામ ધાર્મિક ક્રિયાઓ ધર્મરૂપ નથી પણ ધર્મભાસ રૂપ છે, ધર્મ છંદી અંતરની કાંતિનું નામ છે. ધર્મ બ્યક્તિત્વના વિકાસમાં રહેલો છે.

અર્થસા—સત્યાદીના હૃદય વગદની ક્રિયાઓ નકામી છે. નવો નિષ્કામીઓ નિષ્કામે ગેસતાની સાથેજ

એકઠો નાંક લખી શકે એ વાત તો તદ્દન સાચી છે. એ તો પ્રથમ ચિંટીજ દોરશે. એ બસે પેન મસાલ ત્યાં મુખી લીટી દોરતાં થાક ન થાય; પણ જો તેની નજર એકઠા તરફ હશે તો જરૂર લીટીમાંથી એકઠો નીકળવાનો અને જો તેની નજર એકઠા તરફ નહીં હોય તો બંધેને તે જોઈ મુખી લીટા તાવવાન કરે અને પેના બસવાન કરે, પણ ક્યારેય એકઠો નહિ કાઢી શકે કહેવાનો આશય એ છે કે હૃદય પૂર્વકનીજ ક્રિયાઓ સાચક થાય છે. હૃદય વગરની ક્રિયાઓ નિષ્ફલ નકામી છે એટલેજ નહિ પણ કેટલીક વાર તો તે ક્રિયાઓ બાર છુટ, કાની કતી અને મિથ્યાભિમાનનું કારણ થઈ પડે છે.

આંખ સમીપ જવાથી કઠી દુર થાય છે, પાણીથી તરસ યાત થાય છે, વાયુથી ખિન પ્રકૃતિ પણ ખીલે છે. અમથી છુપ મટે છે અને ગુમાવેલું મળ પામું મળે છે, આકાશ જળ્યા આપે છે અને તાજ રાખે છે, આ પાંચેય તત્વો પોતપોતાના ગુણો મુજબ પોતાના ધર્મો ભળવે છે તેજ પ્રમાણે ધર્મનો ગુણ શાંતિ અને આનંદ છે, તેની પ્રાપ્તિ ધર્મોપાધાને જરૂર થાય છે. દરેક ધાર્મિકપ્રવૃત્તિ આજી વધતાં અંતે શાંતિ અને આનંદમાં જલિ કરતી હોય તો જ તેને ધર્મ પ્રવૃત્તિ સમજવી.

સાચી ધાર્મિક બ્યક્તિમાં આનંદનો સાગર ઉભરતો હોય છે, કુળ કે ચિત્તાનું ત્યાં નામ હોવું નથી, ભય કે નિરાશ તેને સ્પર્શી પણ શક્તા નથી. કાંઈ પણ પ્રયોજનો તેને લાગવાથી શક્તાં નથી, ગમે તેવા વિષય પ્રસંગમાં પણ તેને આવેશ આવતો નથી દરેક સમયે તેનો આનંદ અખટ અને અવિરત રક્ષા કરે છે તેની પાસે ગેસવા માત્રથીજ બીજાંઓને પણ આનંદ મળે છે તેના સાનિધ્ય આત્મીજ માણસનાં ભય અને ચિંતા અદ્યત્થ થાય છે. તેનો સદ્વાસ વેરમુક્ત બનાવે છે. આવું જેના સમાગમથી અનુભવાય તેનેજ ખરો ધાર્મિક પુણ્ય કહી શકાય, પછી બંધેને તે ગમે તે ધર્મનો હોય, ગમે તે રેશ કે ભક્તિનો હોય! શરૂને જોઈ સૌ કેમનું હૃદય પુષ્ટિત થાય, પુષ્પ પાસેથી સૌ કાંઈને મુખંધ મળે તેજરીતે ધર્મીમાના સમાગમની મુલાકાતોને શાંતિ આપે.

કેટલાક લોકો પથ, સપ્રદાય કે વાતોજ ધર્મ માની લે છે, પણ ખરી રીતે પથ કે સપ્રદાય એ ધર્મનો

જાણ છેવેર છે. ધર્મ એ આત્મા સમાન છે ત્યારે પંથ કે સંપ્રદાય તેના શરીર સમાન છે. શરીરમાંથી આત્મા નીકળી જાય છે ત્યારે શરીરને વહેધારી વહેલી તકે બાળક નાખતું નોંધ્યો. નહિ તો તે આત્મા રહીત રહે કુર્ચ અને બીમારી રહેવા છે. એજ પ્રમાણે ને વાકા, પંથ કે સંપ્રદાયમાંથી ધર્મતત્ત્વ આપ્યું અથવા તે પંથ કે સંપ્રદાય માનવ સમાજમાં સડો પેદા કરનારા અને હાનિકારક છે.

ધર્મ ગુણો ઉપર રચાયેલો છે ચરિત્રને મહત્ત્વ આપે છે ત્યારે સંપ્રદાય ગુણવૃદ્ધિ કે ચરિત્ર વિકાસ પ્રત્યે બેદરકાર રહી વિધિ વિધાનોને પકડી રાખે છે.

ધર્મ માણસને નમ્ર બનાવે છે ત્યારે પંથ માણસને અધ્ધભિમાની બનાવે છે.

ધર્મ માનવજાત વચ્ચે જીવી થયેલી બેદરબાવની વિવાદોને ટોલી અનેદમાવ તરફ દોરી જાય છે, ત્યારે પંથ બેદરબાવની નવી વિવાદોને ઉભી કરે છે.

ધર્મ માણસને અનેક પ્રકારનાં બંધનોથી મુક્ત કરે છે, સંપ્રદાય 'આ કરવું ને તે કરવું' 'આને આપવું તેને ન આપવું' 'અહિંસા જવું ને ત્યાં ન જવું' આવી જાતના અનેક પ્રતિબંધો મૂકીને માણસના આત્માને કુમળાવી મૂકે છે.

પંથને આધાર આપનારા વડા પીપ્પળાની પૂજાનો પાઠ શીખવે છે પણ તરસ્યા હરિજનને પાણી પાવાનું શીખવતો નથી. કાઠીયારા ઉપર ખાદ્ય ભજારાવાનું શીખવે છે, પણ પોતાની આસપાસ રહેલા કીનકુટુંબી માનવ બંધુઓને રાહત આપવાનું શીખવી શકતો નથી. યજ્ઞ, હોમ, પ્રતિષ્ઠા જેવા કૃત્યવોમા ધ્યાનોના કુમાર કરે છે પણ તે શાખો હરિયા બચાવી તેનો ઉપયોગ લોકાહિંસાની પ્રવૃત્તિઓ કરવાનું શીખવતો નથી.

ને ધર્મ આપણને ગુણવત્તા, આરિશ્વશીલ, નમ્ર તથા સાચા સેવક બનવા તરફ દોરતો હોય, ને આપણી છબિને સ્વતંત્ર પહેલો વિચાર કરવા તક આપતો હોય,

તેજ ધર્મ સાચો છે. તે સિવાયના બન્ય મત-પંથો ધર્મના મૂલ-દેહ સમાન સમજી લેવાવા ઘટે. શુદ્ધ સત્ય ધર્મ કેવળ અમુકજ મત, પંથ કે સંપ્રદાય નથી હોતો તે હવા અને આકાશ માફક સર્વજન વ્યાપક હોય છે. પણ કાઈની માલિકીનો હોતો નથી. એટલેજ આપણે બોલીએ છીએ કે "માહ! ને પાણે તેનો ધરમ" આ લોકોહિંસા ખરેખર સત્ય જ છે.

ધાર્મિક મનુષ્યની ધાર્મિકતાનો રંગ તેના પ્રત્યેક કાર્યમાં જણાવવાજ નોંધ્યો. એટલુંજ નહીં પણ તેના જીવનની પ્રત્યેકપરી ધર્મ પ્રવૃત્તિમાંજ પસાર થવી નોંધ્યો. ધર્મ એ કાંઈ એકાદશીને ફિલ્લેજ, અમરતો પશુપશુ માંજ, છંદો દ્વારે કે રવીવારજ પાળવાનો અમર તો મંદિરોમાં દેવળમાં કે મસ્જીદોમાંજ માનવતો હોય પણ

કુશલમાં કે ઘરમાં નહિ, એવાં કાંઈ જામતો. ધર્મને નડતાંજ નથી, અને નહીં શકેજ નહિ, ધર્મરથાનેતો જીવનને ધાર્મિકતાથી રંગવાનું શીખવવા નિશાનો છે. ધર્મના પાઠો પઠવાની પાઠશાળા છે. પણ તે શીખેલા, પહેલા પાઠોનો ઉપયોગ તો આપણે ધર્મ રચનામાં જ જોઈ બધવા પણ મળ્યા નહીં એજ આપણા મોટે ક્ષતિ સમજ.

પોપટ એક વાક્ય જોખી રાખ્યું હોય કે 'મીઠલી

આવે તો ઉડ જના' પણ જ્યારે નિષાદીનો જંતો પોપટ ઉપર પથવાની અણી ઉપર હોય ત્યારે પોપટ જોખેલા આ વાક્યનો ઉપયોગ ન કરે તો શું તે જાણી શકે? એવીજ રીતે આપણે ધર્મરથાનોમા નીતિ, ન્યાય, પ્રમાણિતતા, સત્ય, પ્રેમ, સંતોષ, હવા વગેરે પાઠો તો બધવા પણ જ્યારે તે પાઠો અંજમાં મૂકવાનો વખત આવે ત્યારેજ તે પાઠોને શ્રુતી જીજ્ઞાસે તોડી તો આપણું જાન 'પોપટીયું જાન' કહેવાજ આવું જાન બારફાળે જને અને જેમ આજળાં હું કહી ગયો તેમ તે મિથ્યાભિમાની અને દંભના કારણે જન જાને.

આપણી દરેક પ્રવૃત્તિ—ગેલવું, ચાલવું, ખાવું

ધર્મ ગુણો પર રચાયેલો છે અને ચરિત્રને મહત્ત્વ આપે છે ત્યારે સંપ્રદાય ગુણવૃદ્ધિ કે ચરિત્ર-વિકાસ પ્રત્યે બેદરકાર રહીને કેવળ વિધિ વિધાનોને જ પકડી રાખે છે. ધર્મ માણસને નમ્ર બનાવે છે, ત્યારે પંથ માણસને મિથ્યાભિમાની બનાવે છે

પીડું, આપાર ધર્મી વગેરે ધર્મથી જોતગ્રીત હોવી નોંધએ. ધર્મ ધર્મસ્થાનોમાંજ આચરવો નોંધએ અને ધર્મસ્થાનની બહાર તેની કંઈ જરૂર નથી, આ માન્યતા ખરેખર દુઃસમરેલી છે અત્યારે વધારે વખત નથી તો હું આપસોને આપના ધર્મમથોના અવતરણો દર્શાવે વતાવત કે આપણા મહાપુરુષોએ તો જીવન વહેવારમાંજ ધર્મનું આચરણ કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે અને જાતે પણ તેમણે આચરી વતાવ્યું છે. સીમેન્ટ કોંક્રીના બનેલા રાજ્યમાં પૂર જોડા પહેરીને ચાલવું અને કાંટાથી પથરાયેલી પગડીઓ આવે ત્યારે બેસાડા પગમાંથી કાઢી કાઢ્યાં લઈને ચાલવું, એ જેટલું મૂખોષ્ઠ ભરેલું છે તેટલું જ મૂખોષ્ઠભરેલું એ છે કે બ્યવહારના કાંટાથી પથરાયેલા માર્ગમાં ધર્મનું આચરણ ન કરતાં માત્ર ધર્મસ્થાનોમાંજ તેનું પાલન કરવું. ધર્મ એ વહેવારથી જુદો નથી, પણ જીવન વહેવારની શુદ્ધતા-પવિત્રતાનું નામજ ધર્મ છે.

ધર્મ શબ્દના સ્વભાવ અને કર્તવ્ય એવા બે મુખ્ય અર્થ છે મનુષ્યેવર પ્રાણીઓના કર્તવ્યો એ એમનો સ્વભાવ જ બની ગયો હોય છે પરંતુ મનુષ્યની બાળપણમાં તેમ નથી. તેના સ્વભાવ અને કર્તવ્ય ભિન્ન ભિન્ન છે.

બાળપણે પોતાના રૂથાને રક્ષક રહી, મન પાંચમ કરી, બ્યવહાર શુદ્ધ બનાવી પોતાના કર્તવ્યનું પાલન કરવું એજ એનો ધર્મ છે. ડાહડરે પોતાના હૃદયને ઉપાસ્ય દેવ માની તેની સેવા કરવી નોંધએ. વજીથે પોતાના બાસીથને ઉપાસ્ય દેવ માની તેને ન્યાય મેળવી આપવો નોંધએ અગર તે તેને ન્યાય માર્ગ આપવો નોંધએ. યુગની દરજ સ્થિતિ પોતાનો ઉપાસ્યદેવ માની તેનું કલ્યાણ કરવાની છે. વેપારીનો ઉપાસ્યદેવ તેનો માલિક છે તેને શ્રેય ક્રિયતે માલિકો મદદ સારી અને ટાકણ વસ્તુ ભેગી આપવી ધટે. રાજ્યને વડોનો ધર્મ પ્રજાની સુખ સુવચ્છતા સાચવવાનો છે પ્રજાના હિત ખાતર રાજકર્મચારીઓએ પોતાના સર્વ-મનો ભેગ આપવો ધટે.

સરકારી કર્મચારીઓ આજ સુધી his majesty's order આદેશવાળા his majesty જેટલે નાજર મકરાળા-ઓમાં કે એકવડે ન હોય તે. રાજ કર્મચારીઓ તેના નોકરો કહેવાયતા પણ his majesty

પોતે પ્રજાના સેવક છે જેટલે આ રાજકર્મચારીઓ તો સેવકોના પણ સેવકો, ઘાસાઘાસા થાપ આજ સુધી પ્રજામાં તો આવું સંખ્યાનું હતું પણ આ ઘાસાઘાસોએ આચરવામાં તો કંઈક બીજું જ આવ્યું છે. નોકરખર તેઓ પ્રજાના સેવકો જાનીને રક્ષા હોત તો પ્રજાના આ ચેકાક ન જ હોત, 'મેર' એ વાતને જાણી રાજકર્મચારીઓ પ્રજાના સાચા સેવકો બને એવી આશા રાખવી અસ્થાને નથી. જાણે મ્યુનીસીપાલિટીઓ, રેલ્વે, કમીટીઓ, કાઉન્સિલો, એસેમ્બલીઓ અને છેવટ પાસોમેન્ટ સુધીમા ને કર્મચારીઓ બોધેલા છે તે પ્રજાને પોતાના ઉપાસ્ય માની તેનું હિત હેથે રાખી પોતાની નોકરી બળવશે તો આપણા દેશનું ભાવી ઉલ્લંઘન બનશે. જેટલી લાગણી પ્રજા મદદ સરદાર કે નહેરુને છે, રાજેન્દ્રપ્રસાદ કે રાજગોપાલે છે તેટલી જ નાનામાં નાના અધનામાં અધના સેવકના મનમાં હોવી નોંધએ કારણ કે તે રાજ્યની પુરેથી ઉપર સરદાર કે નહેરુના પ્રતિનિધિ ધઈને બોધેલા છે કહેવનો આશય એ છે કે દરેક દરેક મનુષ્યે પોતાના સર્વધર્મમાં આચાર દરેક બ્યક્તિની નિસ્વાધ્યક્ષિય અને નિખાલસતા ભળવી સેવા બળવશી નોંધએ.

બાલક કર્મક્રિયા તથા બાલકચિન્તો એ ધર્મ નથી પણ ધર્મનાં સાધન અને પ્રતીક છે. સનાતનીઓ અગર તો શરીરૂરો બાલક ચિન્તોમાંજ ધર્મ માની લે છે. કાંઈના માથા પર ચોટલી ન હોય, કપાલે તિલક ન હોય, ગજે જનેઈ ન હોય તો સનાતનીઓ ધર્મ કુચ્છાની જુનો પાદે છે પણ જાતે જુઠું જોષલા હોય, કાઠા બગાર કરતા હોય, દુરાચાર સેવતા હોય, પરિવ્રજનો સમય કરતા હોય, બનાથ-વિધવાઓનું થન લૂંટતા હોય ત્યારે જરા પણ ધર્મને આજ આપવી હોય એમ તેમને લાગતું નથી પણ બ્યારે બાલકચિન્તો નથી જોતા ત્યારે ધર્મ રસાતલે ગયો માને છે. ધર્મ-ક્રિય જાતેજ કાલોતરી જાય જેટલો છુદ નથી કે હરિજનના કાલનું પાણી પીવાથી પાણીના ખાથામાં કુળી જાય તેટલો નમાયો નથી ધર્મનો ત્યારે જ મરે છે કે બ્યારે આપણા જીવનમાંથી પ્રેમ, સહકારુણ્ય, લાગણી, સત્ય અને ન્યાયનીતિનો હોય થાય છે.

ધર્મપ્રવર્તકોએ પણ ક્યારેક કર્મક્રિયામાંજ ધર્મ બતાવ્યો ન હતો, કર્મક્રિયાનું પ્રતિપાદન સાધન

તરીકે જ ક્યું હતું. પણ પાછળથી લોકોએ પોતાની સમજતા ખાતર સમજદારીના કર્મકાંડોમાં ધર્મ સમજ સંતોષ માન્યો. લોકોની બાવી માન્યતા યુદ્ધ ક્ષત્રીમાં થોડે ઘણે ભરે અમારા જેવા ધર્મ પ્રચારકો પણ જવાબદાર છે, કબી અને આદ્યારી ધર્મપ્રચારકોએ ધર્મના રક્ષકને સમજવડાને અને સમજવડાને જરાય પ્રયત્ન ન કર્યો અને પોતાના સ્વાધીને વશ મળીને લોકોને અવળા માર્ગે દોરવાના પ્રયત્નો કર્યો. જે ક્રિયાકાંડો ધર્મના સાધનરૂપ હતા તેનેજ સાધ્ય તરીકે માની ધર્મોત્પાદકોએ તેનાજ કષ્ટકામાં ગુન્જવાની રાખ્યા. દા. ત મુર્તિપૂજા, અમુર્તિપૂજાના ઝગડા, મંદિર અને મંત્રસ્થાના ઝગડા સ્વપ્ન અસ્વપ્નતાના ઝગડા વગેરે વગેરે. આના કલેશો દરેક દરેક ધાર્મિક સમાજના આગળે જોવા મળે, પણ જો ધર્મ પ્રચારકોએ આ સાધનો કરતાં સાધ્ય તરફનું ધ્યાન દર્શિ રાખી હોત તો ધર્મથી માત્ર સમાજનું એટલું હિત સંધાયું હોત કે આગળે આવી સર્વધર્મ પરિવરો ભોલાસ્વાની પણ માન્યે જ જરૂર પડી હોત.

ધર્મનું વિશિષ્ટમક કહો કે રચનત્તમક સ્વરૂપ કહો તે છે અહિંસા, સત્ય, સખ્ય, અપરિમલ, દયા, દાન, ક્ષમા, શાંતિ, સમભાવ વગેરે જે જે ધાર્મિક સિદ્ધાંતો આપણે જાણ્યા, સામગ્રી કે વાંચ્યા છે તેને જીવનમાં ઉતારવાની સાધના અને તેનું નિરંપાત્ર સ્વરૂપ મન, વચન અને કર્મને દુર્ભાવિત્વા જતા રોકવા તે, અર્થાત, કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, માન યાત્રા વગેરે પ્રવૃત્તિઓથી અટકાવું તે.

જેમ ગુરુત્વાકાંક્ષીને નિયમ અહર રહેલા મદ, મુગ્ધ, મહમંદના તારામણને તથા પૃથ્વી, સપ્ત, ઉત્તર સિંચરધારી મહાકાવ્ય પવિત્ર તથા નદીઓ વગેરેને સમવૃક્ષમાં રાખે છે; કોઈને દોરવા પણ અશક્ય રહેતા નથી અને પોતાના પ્રબળ પ્રભાવથી એ બધાને સંધર્ષણમાં જતા અટકાવે છે, જેમ રીતે વિગરો, વાસનાઓ તથા પ્રયોજનોના પ્રવીરોમાં પ્રસરી જતા આપણા ચિત્ર પ્રવાહને, મન, વચન કાયા એ ત્રિપુટી (ચોમ) ની પ્રવૃત્તિને ને અટકાવે તે ધર્મ.

ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવવાનો મેં આ અંક

પ્રયત્ન કર્યો. કે કોઈ કસનસાજીની કે ધર્મસાજીની વિરુદ્ધી નથી. મારું વક્તવ્ય આપ સૌએ સંભળ્યું આપે જોયું કે મેં કોઈ ધર્મસાજીનું એકપણ અવતરણ આપને દર્શિ સમજાવ્યું નથી. છતાં કે મારું હું કે અને મારો દ્વ વિશ્વાસ છે કે ધર્મનો મર્મો જે મેં સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે. તેમાં આજેના કોઈ ધર્મના વિદ્વાને કશાય વધિા હોય. અનેક વિદ્વાનો અહિંયા કાનર છે. સર્વપક્ષી જેવા પ્રજા તત્વોના આપે ભાષણો સંભળ્યા. અને કશું પણ બીજા મહાન વિદ્વાનોના પ્રયત્નો સાળગવડું સહભાવ આપને સંપર્કમાં મારો માન્યતા મુજબ સૌનો સર એકજ હતો જે મેં આપને જણાવ્યો, કે બધે કસન સાજી કે ધર્મસાજી ન કોઈ પણ જગતના એક મહાનધર્મને વેરી એક સાખી હું સાધુ સાધ્વીઓ પણ ધર્મના ઉપાસકો છે. આ ઉપાસનાનાં શેષા અનુભવે જે સત્ય મેં અનુભવ્યું તેજ મેં આપની સેવામાં રજુ કરેલ છે. હું તો ફરી ફરીને એજ વાત ઉપર ભાર દેવા મારું હું. કે આજે શુદ્ધ ધર્મનું માનવસમાજનું સરક્ષણ કરી શકે. ધર્મ સિવાય માનવસમાજ માટે અન્ય કોઈ તરણોપાય નથી. આ સન્દો બધારે હું મોક્ષ હું ત્યારે મન મહારાજનો એ મ્યોક જીવ ઉપર આવી યો છે.

ધર્મ યવ હતો હૃદિ, ધર્મો રક્ષિત રક્ષિત ।
તસ્માદ્ધર્મો જ હૃદયમ્યો માનો ધર્મો હતો ડહીય ॥

જે મનુષ્ય ધર્મનો નાશ કરે છે, ધર્મ તેનો નાશ કરે છે.

જે ધર્મની રક્ષા કરે છે, ધર્મ તેની રક્ષા કરે છે.

આ પ્રમાણે ધર્મનો નાશ કરવાથી આપણે નાશ થઈ.

એમ જણોને ધર્મનો નાશ ન કરવો.

—મનુરચિત

મનુરચિતનું આ કથન એક સનાતન સત્ય સમાન છે કોણ કહો શકે કે મનુષ્ય પોતાના ધર્મને જુલો તો માનવવર્તિનો વિનાશ નહીં થાય ? મુઠીએ માનવ-વર્તિનો સહાર કર્યો. મુઠી એટલે માન જુલો

આદરેલી પ્રજા. ને દેશ, ને ગણ, ને સમાજ
ધર્મને જુલે છે તે સૌ પોતાના વિનાશ ને તોતરે છે. ૦

ધર્મનું શુદ્ધ સ્વરૂપ અને જીવનમાં ધર્મનું મહત્વ-
પૂર્ણ સ્થાન, વિષયોત્પત્તિ અને વિષયની સામુદ્રિક પ્રગતિ
મઠે: ધર્મની ઉપયોગીતા અને આત્મા કુલધર્મને
સમજાવે તો ધર્મનો ઉપદેશ કરવાનું સાદર્ય તેઓ ન
કરે. પણ સત્ય કહીશ તો એ છે કે ને વૃદ્ધિ,
વાહ્યોમાં તેઓ જાણે છે ત્યાં ધર્મનો મર્મ દેહ
સમજાવતું નથી. ત્યાં તો સૌ પોતપોતાના કિંમતો
અને વિધિવિધિના ને જરાકા પાડતા હોય, છે.

મઠે ન-

આજી સર્વધર્મ પરિપોરે મોળવાની ખાસ ખાસ-
સ્વત્તા છે નવાંધી ધર્મનું રહસ્ય સૌ કોઈ જાણી શકે.

આત્માનો મોતિકવાદોના નાસ્તિકતાના મર્મમાં અંતર
છે ત્યારે નામના આત્મકમવતરીઓ અધર્મતાના અધ-
કારમાં પુમેલા છે. આ જન્મે વર્ગો મઠે આપણી આ
ધર્મ પરિપોર ધર્મના શુદ્ધ સ્વરૂપને પ્રગટ કરતી
દીવાલો સમી જો એ શુભ કામના સાથે હું મર્મ
વસ્ત્રપૂર્ણ કરું છું.

છે શાન્તિ. શાન્તિ. શાન્તિ:

જલ્દી શાન્તિ દિવસો પહેલાં નવી દિલ્લી ખાતે જા-
રેલી પરિષદમાં શરૂ થયેલી રાષ્ટ્રપત્યે કહ્યું હતું કે
“વિશ્વકોને જાણ આપણે નહિ લાગે તો વિશ્વ
આપણો ન અંત લાગશે.” એ ન વાતને હું મળું મર્મ-
રાજ્ય સમજામાં કહું છું કે એ આપણે ધર્મનું રક્ષણ
નહિ કરીએ, ધર્મનું પાલન નહિ કરીએ તો ધર્મ અપણું
રક્ષણ નહિ કરે આપણું રાષ્ટ્ર નહિ કરે આપણે
ધર્મનો નાશ કર્યું તો ધર્મ આપણો નાશ કરશે

પ્રે....મ....ધ....ર્મ

વાર્ષિક લવાજમ કિંદર્યા રૂ. ૬-૮-૦૦ વિદેશ મઠે રૂ. ૮-૧૨-૦૦ (૧૩ ચિલ્ડ્રન)

છૂટક નકલ કિંમત રૂ. ૦-૧૦-૦૦

મા હું છું ને

‘પ્રેમધર્મ’ દરેક અંગ્રેજી મશિનાની પહેલી તારીજે પ્રગટ થાય છે. પ્રાથમિક થવા કમ્પેટા બાઈ-
ઓએ અને ત્યાં સુધી વાર્ષિક લવાજમના નાણાં મ. જો. થી મોકલવા વિનંતિ છે. વી. પી. ના ઓફિસ
પણ સ્વીકારવામાં આવશે.

લે જ હું છું ને

૧. ‘પ્રેમધર્મ’ માસિક મઠે ચાલીશી, સત્રા અંકારે કામજની એક ને માનુષ્યો લેએ, કાળો,
નિર્ણયો, ધાર્મિક કથાઓ ક્ષેત્રે લખી મોકલવા લેખક બાઈ જલ્દીને વિનંતિ છે
૨. મોકલેલ લેખ પસંદ કરવામાં નહીં આવે તો દરખાસ્તી દિલ્હી મોકલનારને તે પાછા મોકલવામાં
આવશે.

એ જ ને ને

‘પ્રેમધર્મ’ના છૂટક લેખો મઠે કુલવત કાલિદાસના ટહેરોમાં એજન્સીઓ આપવાની છે.
દરેકો મઠે ‘પ્રેમધર્મ’ ના વ્યવસ્થાપકને કુલુ મળતું અમર લખી પૂજવા વિનંતિ છે.

તમામ પત્રવ્યવહારનું સરનામું

‘પ્રેમધર્મ’ કાર્યાલય.

સારંગપુર ખડાલવાની વાડી : અમદાવાદ.

(૫)

કોઈ

એક બક્તિ આખા મામતો કીચ-કાલવ
કરીને ચોપડીને, રાતની ઘુઘાકાત સેવા કર્યો તો એ
અશક્ય છે. એવી જ રીતે રાત્રીએના રાત્રી સમા
પરમશ્રદ્ધા પાસે જવાનું ક્યારે જતી રહે... ત્યારે જ
ત્યારે આપણે પોતે સ્વચ્છ હોઈએ.

આપણે બધીએ જીએ કે અકાશની શક્તિ ફેટલી
વિરાળ છે. એક અણની શક્તિનો ખાસ આપણને
અને એટલેમાં જ આપે છે ત્યારે ફેટલાયે પરમાણુએ
અકાશની શક્તિ ફેટલી? આ શક્તિ મેળવવા મહેનું
પહેલું પગથીયું તો પોતાની બાંને એળખવાનું—આત્મ
શક્તિને એળખવાનું છે, ત્યારે બીજું પગથીયું છે
પોતાનો મેલ દૂર કરે.

લોહા કળ્પનાં કપડાં પહેરીને
કરો કે અને તો નાઈપીધને
મેલને દૂર કરો છે. એ તેમની
અમણા છે. આપણમાં ને મેલ
અરેલ છે તે કુચ્છોનો. આ
કુચ્છોનું ક્ષપાન થાય છે
ખીનના કુચ્છો નેવાથી.

જમત આખામાં આને આ
'કુચ્છો નેવાનો' મેલ હર્યા
વધારે આપ્યો છે. સેકે નેવું રહ્યા

માણસોની જાત એવકુચ્છો-છિદ્રો જ તપાસે છે એ સામા
માણસના કુચ્છોને નોંધ રહ્યા નથી. એક રીતે એમ
પણ કહી શકાય કે કુનિમાના મેદા માનના માણસો
જીતી આંખે આંધળાં નેવાં છે.

આ કુચ્છો નેવાને મેલને દૂર કરવા મદિ
સાથ હોય કે ખીજા કોઈ ક્ષત્ર હોય તો
તે છે કુચ્છદૃષ્ટિ. ખીનના કુચ્છો જીવે. નેમ
સાથને કાઢી પછી તેને મેલ ઉપર ધરીએ તો એ
દૂર થાય તેમજ આ કુચ્છદૃષ્ટિના સાથ વડે તમરના
બ્યક્તિત્વ રૂપી છરી ઉપર રહેલ કુચ્છો ઉપર ધસે.
એટલે ત્યાંથી દૂર થશે અને તમારું બ્યક્તિત્વ અચકરી
હશે.

કાલમાં કોઈ માણસ પત્થર મારે તો યુ થશે કે
એના કાઢાં પત્થર મારનારને જ કાઢો એ આપણે
ન જાણું નોંધએ.

પણીવાર સામારણ નેવા દેખાતા માણસો પાસેથી
બ્યક્તિત્વ વિકાસની ધણીજ સાધન સામગ્રીઓ મળી
આવે છે. કોઈપણ બ્યક્તિની ઉપેક્ષા ફક્ત તેનાં કપડાં,
નામ કે બહારના આચરણ ઉપર ન કરાશે.

એ કપડાં જ સફળી વધારે જરૂરી વસ્તુ હોય તો
આપણે કહેવું નોંધએ કે પછી માંધીએ અને
સાથએને કોઈ ન પૂરે. એમના કપડા એમને માન
અપાવતાં નથી. પણ એમના જીવનમાં રહેલી સરળ-
તાએ એમનો જીવન વિકાસ, એમની જીવન સેવા
આપણને એમના મદિ માન પેદા કરે છે.

તેવી જ રીતે નામથી જ કંઈ જાણું સરવું નથી.
લોહામાં એ મોટો વહેમ છે કે અણુક નામ હોય તો
તે પ્રમણ્ય એ બ્યક્તિના કુણા હોવા જ નોંધએ. એ

બ્યક્તિના કુણા એના બ્યક્તિત્વમાં
રહેલા છે એના નામમાં નહિં.

હા ત. એક મામતો એક
નામ રહે છે તેનું નામ વિશ્વંકુવર,
છે. નાનપણમાં તેના અન્ન મીઠા-
મીઠા નામની કોઈ બ્યક્તિ સાથે
મળેલા. ઉપર લખ્યું થતાં એ
સાસરે આવી સાસરામાં પોતાના
પતિને નેખીએ હરખાણી કારણ
કે એ સફળી, વિવેકશીલ તેમજ

સમજી હતો, પણ એક વાતનું એને કુળ હતું તે એ
કે બીજી સ્ત્રીએના પતિના નામે નેમ એનું નામ
મધુર કે મુન્દર ન હોઈને ફક્ત 'મીઠાસાથ' હતું.

તેના મનમાં આ વસ્તુ ધણીજ ખૂબતી અને એ
રીતે તે હ મેદા કાઢત રહેતી. આમથાયે ધણું નાણવાની
કોશિશ કરી, પણ એનો કશો જવાબ તેણી તરફથી
ન આવ્યો. ઉચકું જાને વચ્ચે અંતર વધતુ ગયું.

આ તરફ માર્ગ પોતે ને આવે તેને એનું નામ
પૂજ્યા કરે. કુનિયાં આપીના નામો અને કારાં
જાણ્યા થઈયાં પણ પોતાના ધણીનું જ નામ કોઈ ન
જાણું.

સેખ
યતિશ્રી હેમચંદ્રજી

એક દિવસે એક ઝાડુવાળી ઝાડુ કાઢવા આવી
તેને તેનું નામ પૂછ્યું. ત્યારે ઝાડુવાળીએ કહ્યું 'મમ
નામ કદેમી'."

"કદેમી... છતાં ઝાડુ કાઢે"

"હા માથા! નામ સાથે કંઈ ભેદાદેવા'."

એ બાઈ મમ, પછી એક ભિખારી આવ્યો.
એનું નામ હતું પનરાજ. આખેને થયું કે આ પનરાજ
હોતા છતાં બીજા મમને છે

આ રીતે તેની દ્રષ્ટિ અધ્યાત્મી. તેણે પોતાના
ધણી નામત વિચાર કદી કે 'અધ્યાત્મ' નામ છતાં
તેમાં કોઈ રીતનું ગાપણ નહોતું જ ત્યારથી એ
પોતાના પતિના ગુણો જોવા લાગી અને એમાં એને
મધા ગુણો જોવા મળ્યા. ખીમે ખીમે તેમનો સ સાર
પાછો મુખમમ બની મેલે.

ઉપરનો એક કામચો છે, એમાં બે વસ્તુઓ રજુ
કરવામાં આવી છે. એક તો દ્રષ્ટિ બદલ અને બીજી
વસ્તુ એ કે ગુણ કદા છે.

ગુણ કદા છે? એમ પણ મધા માણસો પૂછે છે.
આ લોકોના પ્રશ્નોને એકજ નવાજ છે કે દુનિયા
આખીમાં સાર છે અને તે એ કોણે જોઈ શકે તે?'
સ સાર નામ એ ઉપરથી જ ચાલે છે. માછી જેને
પીળાઈ દેવા તેને બધું પીછું જ દેખાય.

ગુણ દેશ બંધિતમાં અમુક કદી રહેવા છે. ગુણો
જોવાનો કદ આપણે જરૂર વિચારવાનો રહેશે, પોતાની
નતને જે માણસ મેળા આપે એ જોગબતા કિયે
કદી તે માણસને દુનિયામાં ગુણો કદા છે એ પોતાની
એક ખબર પડશે.

આ માન તે સદ્વાચન, સારાં જીવનચરિત્રો તેમજ
મનનથી મેળવી શકશે. સારાં વાંચન થતાં તેનું મન
સહેને કોઈના અવગુણો તરફ ન વળતું બંધિતના
ગુણો તરફ વળશે.

સારાં જીવનચરિત્રો તેના મનજ ઉપર એ ગુણોને
જીવનમાં ઉતારતાં કોખવશે અને એ ગમે તેવી બંધિતમાં
ગુણ જ જોવા લાગશે

લોકોમાં આને સંકલ્પતા અને ધીરજનો અભાવ
થઈ મેલો છે. એમને તો આને વજર પરથમે બધું
મળી જવું જોઈએ એના રોમ લાગ્યો છે. આવા રોગી
માણસોને ક્યાંય પણ ગુણ દેખાશે નહીં

મધા લોકો "અધીશ" "અન્યારદાશ" નેતાશ
(૧) મરે નિરજેક સમજ્યા વગર આસીવના કરતા
હોય છે. આ લોકોની આસીવના પણ તેમના વચારો
નેટલી જ શણગાર હોય છે તેઓ મનમાં આવે
તેમ આપણા આ નેતાઓને માથા બાંધતા હોય છે અને
બીજા જ કહે તેઓ એમની પ્રશસા પણ કરતા હોય

છે આવા તકવારીઓથી બચતા રહેવું એ પણ ગુણ
દ્રષ્ટિ જોવાનો સ્તો છે.

ઉપરની વાતો સમજાવે ગુણી લોકોને ૬.૫ થયા
વગર રહેશે નહીં. આપણને કદામી થયો એટલે આખી
દુનિયાને થયો એ કહેવું કદા?

ગુણ દ્રષ્ટિ જોવા માટે સત્સંગ પણ આવશ્યક
વસ્તુ છે. સહુ પુરોના પરિચયમાં આવતાં આપણો
દ્રષ્ટિ કે પારકાના દોષો જોવાનો જે કદામી લાગ્યો છે તે
દૂર થશે.

અલગત અવગુણ જોવાની દ્રષ્ટિ તમે જોવા પણ
કેના મરે...તમારા પોતાના મરે! તમે તમારી નતને
તપાસો અને સરદાસના પેલા પવ પ્રમાણે ચિંતન
કરી કે:-

મેા સમ કીન કુટિલ ખલકામી!

આ પ્રમાણે આપણે ગુણદ્રષ્ટિ જોવાનું તો આપ-
ણને બંધિતમાં પરમાર્થમાં રહીને થયા વગર નહીં
રહે અને એ રહીને આપણે આપણું બંધિતત્વ
જીભવણ બનાવી શકીશું.

તમારા બંધિતવગી જાણ બીજા ઉપર ત્યારે
પડશે જ્યારે તમારા પોતાના બંધિતવગી વિકાસ કદી
કદી તમે કદા અવગુણ જોઈ જોઈને દુનિયા આખીને
કદી તો દુનિયા તમને જ સર્વ પ્રથમ નાથત્વ કદી

દુનિયા એક પ્રકારનો અરીસો છે. તમારે તમારું
મેકું સારું જોવું હોય તો તમારે મુજી થવું પડશે.
તમને પોતાને જીવનમાં આનંદ આવશે પણ બીજાના
અવગુણો તપાસીને, મેકું જમાવી કદેશા ગમ્યા
બાંધીશો તો આ દુનિયાના અરીસામાં તમારું મેકું
એવું જ દેખાશે.

પોતાના કદાને જુઓ, પારકાના કદાને જોવું
મુજીશો તમારા કદાને જોશો, બીજાના કદાને તપાસી
ગુણ દ્રષ્ટિ જોવા વગર નહીં રહીશો તો આ ગુણદ્રષ્ટિ
જોવાનો રાજમાર્ગ છે.-

(૧) પોતાના કદાને તપાસો.

(૨) બીજાના ગુણો જુઓ.

(૩) ઉત્તમ સાહચર્ય વાંચન.

(૪) સહુ પુરોના અને જગતના ઉપદેશકોનાં
જીવનચરિત્રો વાંચો અને તેમાંથી ભોમ સહુ કરો.

(૫) સત્સંગ કરો...

આ બધાં તરવા તમારી દ્રષ્ટિને થયેલ 'પરકાનાં
દોષો જોવાના' કદામીને દૂર કરશે. તમારામાં દ્રષ્ટિ
પ્રમદરે અને તમે તમારું બંધિતત્વ વિકાસવાતી બનીશો.

ધર્મનું સાધન અને ફળ

ધર્મનું સાધન નીતિ અને સદાચાર છે અને ધર્મનું ફળ ઇશ્વરપ્રાપ્તિ છે.

નીતિ અને સદાચાર માટે સાધું જીવન અને જીતમ વિચારની જરૂર છે, પણ કાલમાં સાધનની મદદથી સ્વેચ્છ દેહલોક મચાઓની શોધથી મોજશોખના સાધનો વધી ગયાં છે અને તેથી જીવન સાધું થવાને જગમે વિલાસી થવા લાગ્યું છે. વિલાસી જીવનવાળા માણસને પોતે કોણ? ઇશ્વર કોણ છે? જન્મતનું ખડું રહસ્ય શું છે તે જાણવાની ઈચ્છા થતી નથી અને તેને તે માટે દુરસદ જાગતી નથી. માણસે જ્યારે દુરસ્ત જીવન દેહલોક કાણ મેળવ્યો છે, પણ પોતાના સ્વભાવ ઉપર કાણ જોઈએ થયો છે, તેથી આપણુ આજના વધીએ છીએ એમ કહી શકાયું નથી. જોડા યાનન વધારાથી મુશ્કેલીઓ વધે છે પણ જોડી થતી નથી. સાધુ યાન મળે તો એમ લાગશે કે માણસ જેવડા દેખાવ છે તે કરતાં ઘણું મોટા છે. માણસ પોતાના પત્રપત્રો અને રોપી વચ્ચે સમાઈ ગયો નથી. તેના આકર્ષણાં ઇશ્વરના નેત્રો યાન બંધાયું છે. જહાઝ ને યાન દેખાય છે તે જાણ સ્વરૂપના યાનનો જલ્દુ બદલ બાજ છે. ધર્મનું ખર્ચ કામ એ છે કે માણસને અગામીમાંથી છોડાવી વિશ્વ યાન મુખી પહોંચાડે. તેને માટે આપણા જીવનમાં દેહલોક નિષ્ક્રિય નોંધીએ, શાંતિ નોંધીએ, જોડાત નોંધીએ અને અનુકૂળ સ્પર્શન પણ નોંધીએ.

કાલમાં કાલમાં દેહલોક માણસોનાં મન એવા થઈ ગયા છે કે સીનેચાળ પડ્યા ઉપર લેણીવાર કોઈ ચિત્ર ન આવે તો ધીરજ રહેતી નથી, તેથી જ રીતે કંઈક મોલવવાનું, કંઈક સાંભળવાનું, કાંઈક નેવવાનું કે કંઈક કરવાનું ન મળે તો બાલુંકે પોતાનું જીવનનકાણુ જાળ છે એમ માની બેસે છે, પણ ખરી રીતે નેતા શાંતિમાં, ખ્યાનમાં, યાનની જે વિલાસતા થાય છે તેથી માણસોના ધોવાટ વચ્ચે થતો નથી.

માણસને આક્રમ સમાજનું અંગ નથી પણ માણસનું કરીર સમાજનું અંગ છે તેથી અમુક અંગે સમાજ જનરલ અને રાજ્ય બ્યારસા સારી હોય તો ધર્મના પ્રાસવમાં વધારે સચવડ રહે છે, પણ કાલની સમાજ જનરલમાં અને રાજ્ય બ્યારસામાં

બધા દેશોના સરકારની અસર ચાલુ રહે છે. તે જોના રાજ્યોમાં સાધનની મદદથી મન વધારે છે થયું, પણ તેની વહેંચણી બરાબર થઈ શકી હજી પણ દેહલોકે અત્યંત વધારે થાય છે. કોઈ દેહલોકે માણસો શૂંએ મરે છે. કોઈ જગ્યાએ વધારે છે અને કોઈ જગ્યાએ પશુઓ શૂંએ મ વહેંચણી મરે પૂરતી રહીમરે અને વેચેના : નથી અથવા એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ જવા માટે ખર્ચ પોતાનું નથી. એથીવાયા કે વધારે તો યુરોપ અને અમેરીકાની વસ્તીમાં જે આવી જાળ એવી પણ ત્યાંના માણસોને ગિ રહે છે. તેથી સમાજ અને રાજ્ય હીક કે આમાં ઘણાં કારણો આવે છે.

જ્યાંજ્યાં માથ જીવન કરવામાં અને જા વહેંચણી કરવામાં માણસોને વધારે મનતા દેખાયો, તેમાંથી લીમીટ કે પનીઓ લઈ અને જ જીવન વધવા લાગ્યું. તેનાથી માણસોની પ્રવૃત્તિ કે વધી કે પોતે કોણ છે? પોતાનો ધર્મ શું છે જાગતનો વિચાર કરવાનો વખત રજો નહિ. વહેંચણી હીક કરતા માટે વેપારીઓના રાજ્યને મજુરોનાં રાજ્ય આવવા લાગ્યાં. મજુરોના રા મનની વહેંચણી હીક થઈ, પણ મનના ભોજ મર્યાદા રહી નહિ. આગાની મજુરો મનવાનની વધારે વિવેચના ભોજમાં પડવા લાગ્યા. એકંદરે જીવન મુશ્કેલું નહિ. મજુરોના. ઉપર ને ધણી થયા. તેના રોક અને માલેક ઉપરાંત, મુની નેતા પણ મજુરોના માલેક થયા.

ખરી સ્વતંત્રતા તે કહી શકાય છે કે જે આપણે આપણા મુખ માટે અવગા આપણા માટે આપણા સ્વ એટલે આત્મા સિવાય બીજા ઉપર આધાર રાખવો પડે નહિ. આવી સ્વ જલ્દુ પ્રવૃત્તિ વચ્ચે મળી શકતો નથી અને વિલા જોડાઈ ક્યો વચર મળી શકતો નથી. જનવાન : છે, કારણ કે તેને પોતાના મુખ માટે અને પો

છપન માટે પેતા સિવાય બીજા કોઈની જરૂર પડતી નથી.

હાથમાં મજૂરોની સ્વતંત્રતાનો અર્થ એ થયો છે કે વધારે પગાર અને વધારે ભોગ, ભોગ ઉપર મર્યાદાની જરૂર છે અને એવી મર્યાદા માટે ખર્ચની જરૂર છે ને ભોગ ઉપર મર્યાદા નહિ રહે તો વસ્તી વધશે અને તેની સાથે કામ, કોષ, અને લેભ પણ વધશે. એ ત્રણે તરફના દાર છે એમ ગીતામાં સ્પષ્ટ કહેલ છે. સાધુ-સતી નવી નવી શૈયાશી ભોગમાં સાધનો વધતાં ભય છે અને ધન્યા વધતી ભય છે બધા ધન્યા રહે છે ત્યાં બીક પણ થાય છે. એથીઆમાં ધન વધશે એટલે પશિમના માણસોને તે પડાવી લેવાની પ્રિયતા થશે. પશિમમાં ધન વધશે તો અદરજર લાઈએ થશે. જાતી અમરપણું નહિ મળે એ બાબત હજારો વર્ષ પહેલાં આપણા ઉપનિષદોમાં સમજાવવામાં આવેલ છે, જતાં હજી પણ માણસોનું લક્ષ્ય ધન તરફ રહેલ છે, પણ ધન નોઈએ છે ત્યાં માટે ? કોઈ કહે છે કે

“કુટુંબના સુખ માટે” પણ કુટુંબનું સુખ ત્યાં માટે નોઈએ છે ” તો તેના જવાબ એ છે કે ભોગ કોઈ ઉત્તમ સુખની ખજાના નથી. સાધનકની અજરજતો થયો જાગે મજૂરોની હકાલના જેવા દત્તે સ્ત્રીઓના પછી પ્રગળે કોઈ ઉત્તમ સુખનો રસ્તો મળ્યો નહિ. એવું સુખ જતાવવું એ ધર્મ પરિપક્વ કામ છે, તેમાં રાજ્યની મદદની પણ જરૂર છે. ધર્મના આજારો પાસે યાન છે, પણ સત્તા નથી. રાજ્યના અધિકારીઓ પાસે સત્તા છે, પણ ઉત્તમ સુખ જતાવી શકે તેવું યાન નથી તેથી જાનના સંદેહારની જરૂર છે. બ્યારે પ્રજા સઘન વચરતી થાય છે ત્યારે તેને વશ રાખવા માટે થજા કાપડાની જરૂર પડે છે. હાથ એટલા બધા મલકા નીકળતા ભય છે કે પ્રજાને તે બધા માફ રાખવા પણ મુશ્કેલ પડે છે તેનું કારણ એ છે કે પ્રજામાં ભોગ ઉપર સઘન રહેલ નથી.

વિવાહની જાતમાં પણ સંધ્યમ રહેલ નથી. જયે તે માણસ અને તેને પસંદી સે છે અને જરૂરવા પછી પણ ભોગમાં સંધ્યમ રાખી શકતો નથી. ને વિવાહમાં થયેો આશય ન હોય તો માણસનું જીવન જાતી ભય છે અને ખરાબ જી ઉપર અને તેથી સારી જેવી

કરવામાં આવે તો એ સારો પાક મળતો નથી તેથી વિવાહમાં સંસ્કાર જોવાની ખાસ જરૂર છે અને તેથી સંસ્કારો મંડળ અને બીજા સંસ્કારી મંડળ એવાં મંડળો રચવા પડશે. બેકુતો પણ સાચા બીંદે અને ખરાબ બીંદે જુદા રાખે છે એવી ભાવના બેં કરવાથી આપણે બીજા સંસ્કારી તરફ તિરસ્કાર કરતા નથી, પણ બધી ભાવના બી બેમાં કરવાથી જેમ જેવી મુશ્કેલી નથી તેમ બધી ભાવના માણસોને બેમાં કરવામાં સમાજ મુશ્કેલી નહિ. વળી જાન-સંસ્કારી માણસોની સંખ્યા વધારે હોવાથી તેઓ આખા સમાજને બીજા સંસ્કારી જતાવી દેશે.

જેઓ સંસ્કારી હશે તેઓ ધર્મ તરફ વળશે. એ તેમનો નવો જન્મ છે તેથી તેઓ દિન કહેવાય છે. દિન એટલે બીજવાર જન્મેલા એટલે જેઓમાં ધર્મની અને આત્માની ભાવના સારી હોય તે દિન કહેવાય છે.

સંસ્કાર વચર હાલના માણસોની મુશ્કાળી વધતી ભય છે પ્રાચીનકળાના કૌલાક માણસો એમ માનતા હતા કે ભગવાન આપણા માથા ઉપર કોઈ જગ્યાએ બેસા હશે. હવે એટલો મુશ્કારો થયો છે કે ભગવાન બધામાં છે અને બાંધી છે, પણ હાલના માણસોની બીજી બુદ્ધ એ લાગે છે કે અમુક ભાવના સેવા કરશે એટલે ભગવાન મળશે. એ રીતે ભગવાન કમેલાં બલિષ્ઠમાં રહે છે અને એ બલિષ્ઠનો છેડો ખાતરો નથી. કાળ છતવે હોય તો કાળનું કારણ છતવું નેહએ. માણસની બહાર બીક અને ધન્યા બધા મુધી ઉપજન થાય છે ત્યાં મુધી એવી રૂઢિની સાથે જ દેહનો કાળ ઉપજન થાય છે. કાળ કોઈ સ્વતંત્ર વસ્તુ નથી એમ હાલના સાપેક્ષવાદના સાધુ-સતી પણ સિદ્ધ થયેલ છે. તેથી કાળને માણસ બનાવે છે, કાળ માણસને બનાવતો નથી. તેથી જાણ મુશ્કારાનો અત થાય એવા મુશ્કારાની જરૂર છે અને તે માટે ધર્મની જરૂર છે. ધર્મથી સઘન પ્રાપ્ત થાય છે અને ભગવાનની અનુભવ વર્તમાનમાં મળી શકે છે. તેથી ધર્મિકાસનો કે બલિષ્ઠની જરૂર રહેતી નથી. “તે દું હો” “તત્ત્વસિ” એ ચક્રવાચનો અર્થ “તે દું થઈ” એમ થયો નથી તેથી સમાજની સેવા થવી પછી ભગવાન મળશે એવું કોઈ કહે તો તે વાત સાચી નથી. પહેલાં સેવક પોતે

ને દેશ-કળની મર્યાદા ઝોળાંથી દોરે તો તે પશુ બની શકે અને પછી સમાજને પશુ માણસની સેવાનો સામ મળે, અપશુ સેવામાં અપશુ સેવકોના અપશુ સમાજ સાથે સંબંધ થાય છે અને તેના પરિણામમાં સમાજમાં અપશુતા વધે છે. સારા ભવિષ્યની આશામાં અને આશામાં તણાતા માણસને તે ભવિષ્યને ખત નજીકો નથી. ધર્મનું ખર્ચ કામ એ છે કે જે ભવિષ્યને વર્તમાનમાં લાવી દેતું તે માટે જીવ કાપે છે કે ધર્મનું સ્વરૂપ એવું છે, સત્ય જાત કોને કહેવું એ અજાણવાની નજર છે. પણ એ સીખવડે કોણે કાઢના કળની પરાધીનતા જુદા સંસ્કારની છે. પ્રધાનેનો આધાર કાજ-સીલ ના સંસ્કારો ઉપર છે. સંસ્કારોના આધાર જાતાની માણસોની મનુષ્યતા ઉપર છે, અને મનુષ્ય-રોગોના આધાર યુનીયનના તેવા ઉપર છે. યુનીયનના નેતાનો આધાર મનુષ્ય ઉપર છે તેથી પરાધીનતાનું ચક્કર આવે છે તેમજ માણસ પોતે કોણે એ અજાણવાની પેતાને કુરુક્ષેત્ર મળતી નથી. નવી જાતની પરાધીનતામાં બ્યારે લાગ્યું શરૂ થાય છે, ત્યારે લગા-યે માણસોની સાથે સાથે બીન

કાળ જીતવો હોય તો કારણ જીતવું જોઈએ માણસની અંદર બીક અને ધ્રુષ્ટા જ્યાં સુધી ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં સુધી એવી વૃત્તિની સાથે દરેકને કાળ કાઢી સ્વતંત્ર તત્ત્વ નથી એ વાત હાસનું સાપેક્ષ સાયન્સ પણ માને છે. એટલે કાળને માણસ ખતાવે છે કાળ માણસને ખતાવતો નથી.

પાટી કહેતે કે મારું રાજ્ય થવું જોઈએ. એમાં પણ સંસ્કારની વાત જાણતી નથી. પણ માણસો ઉપર રાજ્ય કરવું એ સારું જીવન નથી તેથી બિંદમાં ફાળીઓ કરતાં બાહ્યવસ્તુ જીવન જીતવા માનેશું છે. બધા દેશોના સંસ્કારના ખર્ચ જોઈએ કરવા હોય તો ધર્મ અને સંસ્કારની નજર છે. સંસ્કાર વચરના માણસોને બીજાનું પ્રભાવી લેવાની ઇચ્છા રહે છે. સંસ્કારવાળા માણસ બીજાને કંઈક આપવાની ઇચ્છા કરે છે.

મનવાન માણસના હોય મારે તરત સભા કરતા હોય તો પોલીસ કે કોર્ટની કે વેપ કાનૂનની નજર રહે નહિ, પણ મનશ્ચલ ધર્મ પ્રમાણે સભા કરે છે, તેથી

માણસને કુખ અને મુશ્કેલી અમુક વખત સુધી ભોગવવી પડે છે, છતાં સંસ્કારથી તે વખત જોઈએ કરી શકાય છે. સંસ્કારનો પાસે કાળની કિંમત કાંઈ જાણી. ભવિષ્ય વર્તમાનમાં લાવી શકાય છે, તેથી આપણે પશુ જીવવા કરતાં સાચું જીવન જીવવાની નજર છે. પશુ જાન મેળવવા કરતાં સાચું જાન મેળવવાની નજર છે એટલું ખરું છે કે આત્મજાન મેળવવામાં દુનિયામાં કોઈવાર

—સામ્યક પ્રભુ પણ મરે છે. જ્યાં સુધી ધર્મ દારા સંસ્કાર કીક થાય નહિ ત્યાં સુધી જીવનમાં લક્ષ્ય વધતી જાય છે.

આપણી સંસ્કાર સુધારા કરી રીતે આપણને ખ્યાલ જાણવાની છે તે જાણવું જોઈએ. તેમને ખબર ન હોય તો ધર્મના આધારોની મદદ લેવાની લેવી જોઈએ. મારે દેશનું કિંતુ શક્તિમાં રાખવાથી સંસ્કાર સારા થઈ શકે. બીજા દેશો આપણી વિચારના રહેવાનો સુભવ છે અને ત્યાં સુધી જાણતી મળશે નહિ. આપણા વિચારમાં કોઈ રહે નહિ એવું કરવું હોય તો સત્યા ધર્મની નજર છે.

દેવનાં ત્યાં વિચારો નાંચે જીવતાં વચરે કોઈ સંસ્કાર માણસ સુધી જઈ શકે છે અને એટલે જોખમો વર્ષો કરી શકે છે તેમાં જો સારા સંસ્કારની જાણતી નહિ થાય અને વિદ્યાર્થી અને મોઢાં વધારે તો પ્રજાના જીવનનો નાશ થશે. પ્રજાસચ્ચાક રાજ્યમાં પણ જીવનમાં થવા છે અને તેમને પણ પહેલાંના નેટલી જ બીક લાગે છે એથીપણ જીવન વધે તે એથીમાના સુખ મરે છે અને કુરોપને બચાવે છે. બધા દેશોનું એકરાજ્ય કરીએ તો પણ રાજ્યની મહત્ત્વાકાંક્ષા એવી છે કે એક પાટી કહેતે કે મારું રાજ્ય થવું જોઈએ. અને બીજી

સુખ જોઈવા પડે છે અને કોઈવાર જીવનમાં જાણવા પડે છે, પણ સંસ્કાર સારા કરવા મારે બધા જીવનમાં લેવાની નજર નથી. કળારો પણ પહેલાંના સંસ્કારો આથી આપણને કહી ગયા છે કે એકના જાનથી સર્વનું જાન ચર્ચ શકે છે. લોકમાન્ય તિલક સંસ્કારને કહી ગયા છે કે, "જો સ્વરાજ આવે અને જો હું તેમાં મેળવણી ખાતાનો પ્રધાન થઈ તો કાંઈવાર થા મિત્ર કે ક્યાકારો અને કોઈનાંકારોને રાજ્ય તરફથી પદિ આ પી ધર્મના જાનનો ખૂબ પ્રચાર કરે આ જાણત મુલ્યના મેળવણી ખાતાના પ્રધાને સમાજના" જેવી છે એ પ્રધાન પણ એમની જ ચાલિતો છે.

ધર્મનો રસ્તો નિરપેક્ષ સુખ જીતાવવાનો છે. સંસ્કારો આગળ માણસ સાપેક્ષ સુખ ખતાવે છે. દેશમાં ધન વધે, વૈભવ વધે તો પણ નિરપેક્ષ સુખ તેનાથી મળશે નહિ. જે રસ્તે સાપેક્ષ સુખ મળે છે તે રસ્તે નિરપેક્ષ સુખ મળશે નહિ, તેથી ધર્મના પ્રચારની નજર છે. ધર્મ વચર ધર્મી તેવાર મતા નથી અને ધર્મી વચર ધર્મને જોર મળતું નથી.

તત્ત્વજ્ઞાન અને ઉપયોગિતા

આપણા તત્ત્વજ્ઞાનના પિઠ-મહાગુપ્ત જૈન્ય માનવામાં આવ્યું છે' પાશ્ચાત્ય તત્ત્વજ્ઞો મનુષ્યને Microcosm એટલે વિશ્વનું અર્ધ પ્રમાણમાં પ્રતિબિંબ કહે છે, બન્નેનો અર્થ એક જ છે ને ને વિશ્વમાં છે તે તે તત્ત્વો મનુષ્ય-દેહમાં છે. માનવ ન્યાયે સુખમાળામાં ને તત્ત્વો કાર્ય કરે છે તે જ માનવીમાં પણ છે, એમ સિદ્ધ થાય છે.

ન્યોતિષશાસ્ત્રનો બધો આધાર જન્મકુળથી ઉપર છે; એ કુળથી એટલે, આકાશમાં મણ્ડુક્યના જન્મ વખતે ને મહેતી સ્થિતિ હોય તેનું જરામર પ્રતિબિંબ મતાવનાર અરિસો છે. અથવા, કુળથી તે મહેતી દોડામણ એમ કહો. એમ હોવાથી કુળથીના આધારે તે વખતની મહાસ્થિતિ જાણી શકાય છે એને તેના આધારે તે વખતે જન્મેલા મણ્ડુક્યના રસનાર, યુગ્મવર્તી વિચેત્ય જ્ઞાન થઈ શકે છે એમ માનવામાં કંઈપણ અવરોધ નથી પ્રત્યક્ષ અનુભવમાં એ અનુમાન સમ્યું પડે છે.

સ્વભાવ વિચેરે જેમ જાણી શકાય તેમ તે મણ્ડુક્યના જ્ઞાનમાં ને ને મહત્ત્વના બનાવ બને છે તેનું પણ જ્ઞાન કુળથી ઉપરથી થઈ શકે છે

આપણા અધિયુનીઓ કહી શકા છે 'પ્રત્યક્ષ ન્યોતિષ શાસ્ત્ર' એનો અર્થ એ છે કે ન્યોતિષ શાસ્ત્રનો અનુભવ પ્રત્યક્ષમાં થવો જોઈએ. ને પ્રત્યક્ષ અનુભવમાં આવતું નથી તેને શાસ્ત્ર કહી શકાય નહિ. જમવાનું સંસ્કાર્યો કહ્યું છે કે પ્રત્યક્ષની વિશ્લેષ વેદનું વચન હોય તો પણ તેને પ્રત્યક્ષ માની શકાય નહિ. અત્રિ શીતળ છે, એમ વેદ કહે તો તે સમ્યું નથી, મારે ન્યોતિષ શાસ્ત્રને સમ્યું મનાવવું હોય તો તે શાસ્ત્ર પ્રત્યક્ષની સાથે મળવું આવે છે એમ સિદ્ધ કરવું જોઈએ, આપણા પ્રત્યોન અધિયુનિઓ કહી શકા છે એટલા જ ઉપરથી મેલપણ શાસ્ત્રની સત્યતા સિદ્ધ થઈ શકતી નથી. દરએક શાસ્ત્રમાં કંઈ એક મૂલ્યવત્ત વિસિષ્ટ તત્ત્વજ્ઞાન હોય છે. તેનું દર્શન કરાવવા માટે તેને શાસ્ત્ર વિસિષ્ટ સાધનો મતાવે છે; તે સાધનોનો જરામર ઉપયોગ કરવાથી, તે શાસ્ત્રનું ને મૂલ્યવત્ત અતિય

તત્ત્વ છે તેનું દર્શન કરી શકાય છે એટલે જ, આપણામાં શાસ્ત્રને દર્શન કહેવામાં આવે છે દર્શન એટલે જ અનુભવ. મૂલ્યવત્તનું દર્શન કરાવે, એટલે તેને અનુભવમાં લાવે, તેને જ શાસ્ત્ર કહી શકાય. મારે જ મારે કહેવું છે કે ન્યોતિષને શાસ્ત્ર કહેવું હોય તો મેં પરદાનો જરૂર છે એક એ કે તેના મૂલ્યવત્ત તત્ત્વજ્ઞાનના સિદ્ધિતા સાચા હોવા જોઈએ; બીજું એ કે તે સિદ્ધાન્તો સાચા છે એ અનુભવમાં આવવું જોઈએ. 'અમારા સિદ્ધાન્તો સાચા છે' એટલું જ કંઈ જ કહેવાથી, તમારા વચનને શાસ્ત્રવચન કહી શકાશે નહિ.

અત્યારે આપણામાં ન્યોતિષશાસ્ત્ર વીસી, એથી હજારી પરિસ્થિતિ છે. પ્રત્યક્ષ પૂરતાથી આ શાસ્ત્રની સત્યતા સિદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન થતો નથી. કોઈ કરવા નામ તો તેને જૂના મતવાળા કસી કારે છે. કોઈમાં અસ્થિરતા છે. મેં નજીકો હોય તો ને માર્ગનું અવધાન કરે છે તેના જેવું અભારના ન્યોતિષવિજ્ઞો કરે છે. સામાન્યજ્ઞાની રીકા કરવી, ગેરલાભુ યુગ્મો આમળ કરવા, વધુત્તરક્રિયા ન્યાયધીયને ગોઠવેલ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો, વિચેરે કરી મેં છતાવો પ્રયત્ન, નમ્જા મેલવાળા વધીસો, કરે છે. હુન્ડ (Lund) નામનો ન્યોતિષવિ જમો છે — Perhaps, the astrophysicist, in his efforts to corroborate the word, has

☆

: હેમક :

પ્રો. એચ. બી. લીડિ

☆

અત્યારે ન્યોતિષ પરથી લોકોને વિશ્વાસ હજી મળે છે એવું મુખ્ય કારણ આપણા ન્યોતિષવિજ્ઞો જ છે. માથે લુના પ્રધાનશાસનના નામ દેવાથી જ વિશ્વાસ થતા થાય તેમ નથી. તેનું સત્ય પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ કરી બતાવવું જોઈએ જે મણ્ડુક્યના કરી શકતા નથી. એટલે સુશિક્ષિત આણેસો ન્યોતિષમાં વિશ્વાસ મૂકી શકતા નથી.

to too great an extent, adopted the method of legal sophistry. One reads, through book after book purporting to offer the "care for astrology" what one finds is, assertion, declamation, doubtful argument, wild statements unbuttressed by any shadow of truth.

એવી પરિસ્થિતિ અત્યાર છે. તે કારણે લોકોએ ન્યોતિય ઉપરનો વિશ્વાસ છોડી ગયો છે, તેમાં આશ્ચર્ય નહીં થઈ નથી. એવું મુખ્ય કારણ આપણા ન્યોતિયોના છે. જૂના મધ્યકાલીના નામો દેવાથી જ લોકોમાં વિશ્વાસ પેદા થાય તેમ નથી. ન્યોતિયનું સત્ત્વ પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ કરી બતાવવું જોઈએ, જે ધણાખરા કરી શકતા નથી. તેથી, સુસંસ્કૃત માણસો ન્યોતિયમાં માનવા તૈયાર થતા નથી, અને એ શબ્દને humbug, pseudo science (ધતોમ, શાસ્ત્રાભાસ) એમ કહે છે.

એવો અવિશ્વાસ પેદા થવાનું એક કારણ છે ન્યોતિય શાસ્ત્રનો મોટા પ્રમાણમાં દુરુપયોગ થતા દેખાય છે. એ દુરુપયોગ, મુખ્યતઃ બે રીતે થાય છે. દમણીના ધનભજન હોય જાણતાં કે માસિકમાં આરબીક, માસિક અને વાર્ષિક ભવિષ્ય જાણવામાં આવે છે. શાસ્ત્રનો એ ચોખ્ખો દુરુપયોગ છે. એવું માનુ પરિભ્રમ બે રીતે આવે છે એક તે માણસો એટલે રસ્તે દેરવાજા જાય છે અને બીજું, પુરુષાર્થ તરફ ઉદ્દેશીન બની પ્રારબ્ધવાદી બનવાની જૂઠિ માણસમાં આવવાનો પક્ષે સંભવ રહે છે તે નિમ્નુષ ઇષ્ટ નહીં માણસને નિષ્ક્રિય બનાવવા માટે ન્યોતિય શાસ્ત્ર નયો આ એક દુરુપયોગનો પ્રકાર થયેલ સદામાં તેજમ લી કાઢી. રસેસમાં પેલાના નામો કાઢવાં, જેને 'ધીમસ' કહે છે તે આકાશમાં દેવતા, ઈશ્વરિ કામો અત્યારના પણા ખરા ન્યોતિયોએ કરતા ભેવમાં આવે છે. એ બીજો દુરુપયોગ; શાસ્ત્રની દષ્ટિએ એ પણ ચોખ્ખું નથી. એવી પ્રતિજ્ઞાથી શાસ્ત્રને કષ્ટ સજાવવાનું પાપ ન્યોતિયોએ માથે લે છે. ન્યોતિયોની કૃતિ દેવતાગણ છે, પણ તે દેવ શાસ્ત્ર ઉપર આવે છે, તે ઇચ્છનીય નથી.

મણીવાર પંદારાજ લેઈએ સાચા ખેટા ગયાં કહી છે, અને તેટલો ધાત્મ મેળવવો એ એક જ દેવ આ ધર્માવાગમોનો દેવ છે.

આમાં કારણોથી ન્યોતિય શાસ્ત્રની નિંદા થાય છે. જે કાંપમૂર્તિઓનાં નામથી એવાં સાચાં ખેટાં કરવામાં આવે છે તેમના આત્માને આ મધુ' ભેરવે મધુ કુઃખ થવું હશે.

તેા પછી સવાધ પૂજામાં આવશે, 'ન્યોતિયાશ્ત્ર સાચું' છે કે નથી? ઉત્તરમાં મારા નિશ્ચિત મત છે કે એ શાસ્ત્ર સાચું જ છે. ઉપર જે સત્ત્વ નામના લેખાનો નિર્દેશ થયો છે તેની સમીક્ષા આપું. તે લેખક, અર-બમાં ન્યોતિયનો કદર વિરોધી હતો; ન્યોતિયને દબા દેતો અને તે દબા ઉપાડો પામવાના લેખી જ તેમણે ન્યોતિયનો અભ્યાસ કરી રહેલો, પણ પરિણામ ઉઘાડ્યું. નિંદક ઉપાસક બની ગયો. તેમને અભ્યાસથી માધ્યમ પડ્યું કે ન્યોતિય શાસ્ત્ર ખોટું નથી, ક્રિત, તેના આધારે માણસના મુલ્ય, ધર્મ, સ્વભાવ અને છંદ ગીતા આદેવાઈની રૂપરેખા વિગેરેનું સમોદ્દેશન થાય છે, એ પરિવર્તન એમણે પોતે જ તબેરે કર્યું છે.

આદાસા ઉપરથી ન્યોતિયની ઉપયોગિતાનો અભ્યાસ આવશે ન્યોતિયની ઉપયોગિતા સમજવામાં એક વસ્તુનો

કૃષ્ણનીની રૂપાપના અને ૧૯૬૦

જેતી મારી

કૃષ્ણ તથા નરીમાંથી ગમે તેટલી જોડાઈથી થોડા

જેરે થઈ પાણી એથનાર

નારિયા રૂઢ અને પપ્પ

જોડી અને સારી ખેડ કરનાર

લોખંડી લુછ

કેરડીમાંથી રસ કાઢવાના

કેલુ ચીચોડા

હીં વસેવાના મુદર અને મનજીત

લોખંડી રથેયા

તેમજ

ફરેક પ્રકારની મરીનરી અને જેતીવાડીનાં

દુધીઆરો

તથા

જોડીંગના કામકામ માટે પૂજા થા મથા-

અભ્યાસક્રમ એમ. પોસ્ટની કૃષ્ણની

માસિક - ફરફુશમ એન્ડ કં.

(૧૫)

લીલાપુર, પંજાબ પ્રદેશ, અમદાવાદ

ખાસ અવસ્થા રાખવે. ભોલપનો આધાર કુંડળીના બાર રચાનો અને તેમાં રહેલા મહો ઉપર રહેલ છે. ધણીપરો એમ માને છે કે આ મહો જાતે અસર કરે છે અને તેના પરિણામે જીવનમાં સુખ દુઃખના બનાવો બન્યા કરે છે. એ માન્યતા ભૂલવાળી છે, અગ્નિના રપથ કરવાથી દાઝી જવાપ, તે અગ્નિની અસર છે. મહો એવી રીતે અસર કરતાજ નથી. તો શું કરતા હશે તે સમજના મરિ ધડિઆળનો દાખલો સારો છે. ધડિઆળમાં બાર આંકડાઓ છે. જ્યોતિષે બાર ઉપર ભારે ભેષ કાઢ્યા આવે ત્યારે સામાન્યતઃ, સુધ, મલ્લા ઉપર હોય છે અને આપણે કહીએ છીએ કે બાર વાઝા એટલે મધ્યાન્ધ સધું. એનો અર્થ એમ થાય છે ખરો કે બારના આંકડા ઉપર આવેલા જાને કાંટાઓ મળીને સુધને માથા ઉપર લાખ્યા, અને મધ્યાન્ધ કમું ? કાંઈપણ એવા અર્થ કરે નહિ, તેનો અર્થ એટલો જ કે જ્યોતિષે બાર ઉપર જાને કાંટાઓ આવે ત્યારે મધ્યાન્ધનો વખત થયો એમ સમજવું, અને તમારાં તે વખતનાં કામો કરવાં. સાધકાંધે ભારે પાંચ ઉપર કપાક કાંટો આવે અને બાર ઉપર મિનિટ કાંટો આવે ત્યારે સમજવાનું કે સાધકાળનો ટાઈમ થાય છે, એટલે તે વખતના કામો કરવાં-એમ કે દેવદર્શને જવા નીકળવું, ક્ષત્ર્યનાં જવું, મોક્ષમ બંધ કરવી, વિચેરે, પાડખાળના કાટાઓ તો કેવળ નિર્દશક અથવા સમક (Indicative) છે કુંડળી એ પણ એક જાતનું ધડિવાળ છે બાર આવે ને બાર આંકડાઓ આવે, તેમાં બે કે ત્રણને બદલે નવ અથવા અગ્નિઆર કાંટાઓ, મહંતામના છે, કાટાની જેમ મહો કરે છે, અને આપણને વિવિધ જાતનું સુખન કરે છે દાખલા તરીકે સમયા ભાવમાં મંજળ હોય તો ભોલિય કહે છે કે તે પાણીસને ઓ સુખ જોણુ મહે. એનો અર્થ એ નથી

કે એ મંજળ તેની પત્નીને મારે છે. મંજળ એટલું જ દર્શાવે છે કે તે માણસના ભાગ્યમાં ઓ સુખ સાર નથી.

જેરોમીટરમાં પારો હવામાનમાં થતા ફેરફારો બતાવે છે પણ પોતે તે કરતો નથી. થર્મોમિટરમાં રહેલો પારો પોતે તાપની વધપટ કરતો નથી, પણ ફેટલી વધપટ મધ છે તે બતાવે છે. એમજ કુંડળીનું સમજવું.

ભોલિય ટાઈમનું આ સુખ્ય તત્વ ખ્યાનમાં રાખવામાં આવે તો એ ટાઈમ વીધે બીજો એક ને પોરો મત પ્રચલિત છે તે દૂર થશે. ભોલિય ટાઈમ માણસને પ્રારબ્ધવાદી બનાવી પુરુષાર્થ કરતાં અટકાવે છે, એવો આરોપ કરવામાં આવે છે તે પણ ખોટું છે પહેલી વાત એ છે કે મિનિટ મિનિટ જોવા માટે આ ટાઈમ નથી. તેજમ દી, રેસેસ વિચેરમાં મિનિટ મિનિટ ફેરફાર થાય છે તે જણાવવા માટે આ ટાઈમ જામિ મુનિએ કહેલું નથી. માણસ પોતે જાનતો પ્રવાસ છેવટ સુધી કરે અને જતાં પહેલાં પણ રસ્તો સૂઝતો ન હોય ત્યારે જ આજળ જતાં ફેવી જાતના સંજોગો છે તે જાણવા પુરવીજ આ ટાઈમની મદદ લેવાની હોય છે. અપ્પલ ક્ષી વમર ફળ પામશે એમ આ ટાઈમ કહેવું જ નથી કેમ (વિશ્વાસને ભોલિય કહે કે આ વર્ષે પરીક્ષામાં પાસ થવાનો શેઝ છે આ ઉપરથી જો તે વિદ્યાર્થી એમ માને કે હું પાસ થવાનો છું જ, તો અભ્યાસ શા માટે કરવો, તો તે નાપાસ થવાનોજ. ભોલિયના કહેવાનો ભાવાર્થ એમ સમજવાનો કે જરૂર છે તે અભ્યાસ ને કરવામાં આવશે તો જ પાસ થવાશે. એમ બીજી માન્યતામાં સમજવું. તમારે આવતા વર્ષે થન લાખનો શેઝ છે એમ કહેવાયો તમારે એમ ન માનવું કે કાંઈ પણ કામ વિના થેર મેડા રહીશ અને હાથમાં નોટીમાં જડશે આવી પડશે. તમારી પરિસ્થિતિની અનુકૂળતા પ્રમાણે તમે જો કાંઈક થવો કરો તો તેમાં તમને સારો ફાયદો થશે એટલેજ તે ભવિષ્યનો અર્થ છે.

સમિતિના ધર્મ-પ્રચારમાં આપનો ફાળો મોકલી આપશે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિમાં આપનો ફાળો-રૂઝ નહીં તો રૂઝની પાખડી ને બને તે આપને જ મોકલી આપશે. નાણાં મળતાં સમિતિની પ્રવૃત્તિઓ વિકસિત જનશે, કેમકે સમિતિ પાસે ખાસ ફંડ નથી. આપની સહાય, સપ્લુ પ્રેમ અને મદાપૂર્વક મોકલશે તો નાની સહાય પણ મહાન જનશે.

— સારામદ્દા પ્રસન્ન સમિતિને જરૂર માફ કરશે :—

મત્રી . હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ, સારંગપુર-ખામતોની વાડી, અમદાવાદ.

સૌન્દર્યનો

સુ મેળ

રૂસ્તમ

સાહી.

રૂસ્તમ મીલસ લી.

દુધેશ્વર રોડ

અમદાવાદ.

શું હિંદે કોમનવેલ્થમાં રહીને ભૂલ કરી છે ?

હિંદની તવારીખનો સફળો મહત્વનો અને યાદગાર-
બધો પ્રસંગ, તાજેતરની લડાઈની મત્રણાઓ દરમ્યાન
હિંદે રાષ્ટ્રસુહૃદમાં એક પ્રગલ્ભતાક તરીકે રહેવાનું કમ્પ્લ
હ્યું છે તે છે અને તાજ સાથેના સમયો તેથી સુધરશે
એવી હિંદના મહામાત્ર ૫. જવાહરલાલ નેહરૂની
ધારણા છે

આ પ્રસંગ અંગે થોડાક વિશેષ પણ થયો છે
અને વિરોધીઓની દૃષ્ટિએ નવાનુગતે એળખી શકતી
નથી એવું તાજેતરમાં પડિતલ્લએ એક પત્રકાર પરિ-
ષદમાં કહ્યું છે. તેઓ જણાવે છે કે "વિરોધીઓ
શ્રુતકામની વાતો યાદ રાખે છે"

આ પ્રસંગની સામયિક હજીવટ આનસ્થક ઠેકાડે
આપણે તેની બંને બાજુ તપાસી જઈએ અને
એ ઉપરથી એક સામાન્ય નિર્ણય ઉપર આવીએ
તો પ્રસંગની ચેત્વણીઓના આધાર આવી જશે.

સમાજવાદીઓ કહે છે તેમ હિંદે કોમનવેલ્થ
સાથેના સંબંધ વિચ્છેદ કર્યો હોત તો કેમના કહેતા
સુખ્ય બાધી હિંદ મુદીવાદ અને કલ્પિતવાદ તરફ
વધી રહ્યું છે. અને હિંદવતી પડિતલ્લએ મોઢામાં મોટી
મખંડા કરી છે એનાં ધણાં કારણોમાં તેઓનું એક
દર્શિત્વ છે કે હિંદન સામાજ્યવાદનો પોષક છે અને
એ સામાજ્યવાદ ને લાખો વ્યક્તિઓના શોષણનું
ધન છે તેની સાથે સંબંધ આજુ રાખવો એટલે
હિંદમાં મુદીવાદનો પાયો ઉઠાવ્યો નાખવો એ છે.

આ એક એવી ખોટી માન્યતા છે તેમજ એક
તરફ એવી રીતે રજૂ કરવામાં આવે છે કે તેમાં પૂર્વ-
મક જાણેલો હોય તેમ સાદું દેખાય છે હિંદનનો
અચૂક વર્ગ સામાજ્યવાદ ને પોષતો હોય એનો અર્થ
એવો જરાયે ન ઘટાવી શકાય કે ત્યાં જમાન એ
મોડિના છે. હમણાની સરકાર તો મજૂર સરકાર
જણાય છે. એ એટલી સરકારનું અસ્તિત્વ જ હતું કે
હિંદ માટે સુકત વવાનું શક્ય બન્યું-સાથે જ એ લોભ
પણ હિંદની લોકગણતિ નાણે છે અને એટલે જ
હિંદ પ્રગલ્ભતા બધે અને તો પણ તેઓ તેની સાથે
સંબંધ બાંધવા માગે છે આ રીતે એક પૂર્વમકની
આવડે-હિંદનો કોમનવેલ્થ સાથેના સંબંધ ભૂલ છે
એ કહેવું ખોટું થશે.

બીજા પક્ષ તરીકે સામ્યવાદીઓ તેનો વિરોધ કરે
છે. તેમના વિરોધમાં રસિયાનો સ્વર રહેલો છે. સામ્ય-
વાદનો સિદ્ધાંત ધણો જ સારો હોવા છતાં-તેના પ્રયોગ
શયે ને કમવાહી થાય છે તે તો ભૂલ બરેલી છે.
રસિયામાં આજથી ૪૦ વર્ષ ઉપર ને પરિસ્થિતિ હતી
તે આજે દુનિયાના દેશોમાં રહી નથી આ ઉપરાંત
માનવ-ચુકિતના સમામના સાધનો બાલુકા છે અને
રસિયાના લેનીનશાહી સામ્યવાદ કરતાં અંધોવાદ વધુ
મન્યુત છે, સંગીન છે અને આખાં માનવ-લીતેને નુકસાન
પહોચાડીને કાષ્ઠ સીધા કરાવવાની સક્તી ધરાવે છે

હું સમયમાં જ હિંદને રીતે દેશાતી અરાગકતા
અને લગાઈના પ્રજાધાતીઓને ઝીલ્યા છે તેમજ
હુંકા હુંકામાં વહેંચાયેલી જમિને એકત્રિત કરી
છે એ ભ્રષ્ટ્રે ડાહ એમ ન કહી શકે કે હિંદ મહાન
સિદ્ધિ નથી સાધી.

એ સિવાય સ્વતંત્ર હિંદને આજળ વધવા માટે
ડાહનો સાથ નહિ-તો પણ જીવવા માટે સહકાર
ભ્રષ્ટ્રે જ છોડ્યો. હિંદ આજકાલ બન્યું ત્યારે આજકાલ
ન હોતું. આધુનિક મત્રણાનો પૂરેપૂરો શામેલો તે લાઇ
શકે તેવા ટેકનીશીયનો એનો પાસે નથી, યત્ર સામગ્રી
પણ નથી, અહિંના વિજ્ઞાનને વિકાસવવા સારા સારા
વેદાનિકો નથી એ સિવાય પણ હિંદમાં લગાઈના ને
ને પ્રત્યક્ષમાં પડ્યા છે તેના કારણે હિંદની પાસે
તેટલી મુદી પણ નથી. આજે હિંદના જમા મુદીદારોની
મુદી એકઠી કરીને હિંદની જનતામાં વહેંચી દેવામાં
આવે તો જમાના બાજે માંડ એક એક શપિયો આવે.

દેખ

યતિશ્રી. રાજચંદ્રલ

હિંદ કોમનવેલ્થમાં બેઠાશું તે અંગે થણા
આઘાત પ્રત્યાઘાતો પડ્યા છે. આપણા દેશના
વાદીઓ તેને પોતપોતાની દૃષ્ટિએ ભુલે છે
અને વાહને અવગૂંજ અભિપ્રાય આપે છે. આ
લેખમાં યતિશ્રી રાજચંદ્રલએ તે અભિવ્યં-
વૃત્તનામક મતભ્ય રજૂ કર્યું છે.

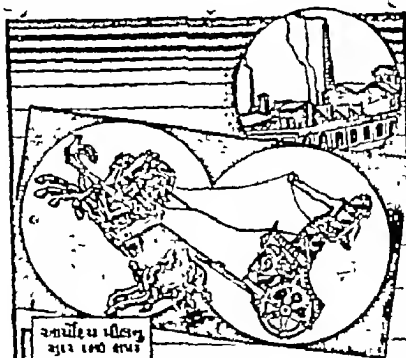
આ બેનાં એ જરૂરી હતું કે પરદેસનો સહકાર જરૂરી છે. બીજા કર્તા ચિંતન સાથે આપણે જુનો સંબંધ છે અને તેની નયગાઈઓ આપણે બહુનીએ છીએ એટલે તે હવે આપણને નુકસાન પડેવારે એ માનવું પોરું છે એ સિવાય ચિંતનને દુનિયાના ઇતિહાસ દેશોમાં માનવામાં આવે છે અને તેની સાથેનો સહકાર સાધીને રાખવો એટલે :—

૧. સારા પત્ર અને ટેકનોશીયનની મદદ—ને દિંદના વિકાસમાં ખાત્ર મળતી રહે.
૨. ચિંતનના સહકારથી આપ આવામાં વધુ લુકદ લાગ.
૩. સહકારના યુગમાં એક દુશ્મનને પણ આપણે મિત્ર ખનાવીએ છીએ.

નાજોતરની પરિસ્થિતિનો કાંઈપણ અભ્યાસ કરશે તો જાણી શકે પડેલુંએ દિંદ માટે ને ક્યું છે તે તેમનામાં વધુમાં વધુ સાર થઈ રહે તે યુગ જ ક્યું છે. વિરોધ રૂપ વિરોધીના કારણે તે પક્ષવાદ અને તેના વિરોધીના મારા કામને જોઈ રહેતા નથી,

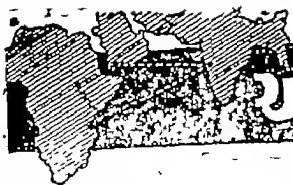
તેઓ એક બા બીજી રીતે દિંદની અસાધ્યતામાં લાગ લાગે જતાને ઉધે રસ્તે દોરવે છે. શું સમાજવાદીઓ એમ કહી શકી જરા કે વગર સહકારે તેઓ દિંદનો વિકાસ સાધી શકે? શું સામ્યવાદીઓ ચોવાની અસાધ્યતા દેશાવવાની નીતિને—ઓધીવાદ તેના કરતા સામ્યવાદ કે સમાજવાદને પહેલવા માટે સરલ અને ડુંગ્રો માર્યા છે એમ માનીને—છોડી જરા ?

ટેકડાઓ મારવાથી કંઈ આગાહીની મંજિમે ન પડેવાય. દરેક કદમે ભવિષ્યનો ખ્યાલ કરીને ચાલવું જોઈએ આ બધા વિરોધનું કારણ તો આવતી દુનિયામાં નજર લખાવવાની રહિતના અભાવનું પરિણામ છે. જેઓ ભવિષ્યની આવતી કાલનો વિચાર કરી રહે છે તેમણે એમજ કહેવું પડશે કે પડિત નહેકેનો નિર્ણય ન દિંદ માટે આર્થિક કામદાનુજ પગલું નથી પણ આવતી કાલની દુનિયામાં દિંદ વિધને ને દેરવણી આપવાની છે તેના પરિચયાર્થે એ પહેલું પગલું છે અને એ પડિત નેકરની કામેલ સુલહીમીરી છે કે તેમણે રાખે સંયુક્ત સ્વરૂપ બદલ્યું છે.

આર્થોદય પીલનું
જુન ૧૯૬૬ કાપ
રમકી, બોની
મલમલ લીલ
મીઠમી રવીલ,
પીલ દેખેની

આર્થોદય રપીનીંગ
એલ લીલીંગ કં. લી.
અમદાવાદ.

આફ્રિકામાં...

પ્રકરણ ૧૮મું
ઐડીસખાળા તરફ

હું અમલ જણાવી ગયો છું તેમ ઐડીસીની-
ખામાં ૮ મસ વર્ષો પડે છે હું સવરે મરો
સાથીઓ સાથે ઐડીસખાળા જવા માટે નીકળેલો આ
ટ્રેન જુદા જ પ્રકારની ખાસ ટ્રેન કેરવા છે જેમાં
ખાસે વેસવાની સમવદ હોય છે.

અમે નિકળ્યા ત્યારે આકાશ વાદળોથી ઘેરાયું
હતું. ટ્રેન ઉપરથી ને ઘોડીવાર ચર્ચ કે વર્ષો થયે
હોલે વરસાદ પાણીએ આસપાસનો પ્રદેશ વધારે
રળિયામણો થયો હતો અને દેખાવહિએ મુઠર જણાવી
હતી.

ઝીલુદીથી દીરહવા નેટલો જ સમભમ રસ્તો
ટ્રેને દીરહવાથી ઐડીસખાળા જવા માટે કાપેલો અને
સમભમ સાંને અમે ઐડીસખાળા રોડનને જોયું. અહિં
કંચુ મુનીસ્તને વાર હતી. એટલે કસાક દોઢ દલાહનો
રસ્તો ઝીલુદી દીરહવા કરતાં ઓછો હોવા જોઈએ એવું
હું અનુમાન કરી શકું છું.

રોડન ઉપર હિન્દુ મહાત્મ્ય એસેસીએસનના સેક્રેટરી
શી મેવિંડ રામાનુજ તેમજ થી. નયુ મળજીની કુના
મેનજર સાથે દલાહ વિ.એ અમારું સ્વાગત કર્યું અને
રોડની ઉતારા સુધી જવા માટે બગીચ
મેનજરનાં અમારું બન્ધ સ્વાગત સરખસ કાલવામાં
આવ્યું.

સરખસ મુખ્ય રસ્તા ઉપરથી જઈ હવે એટલે
અમે જેવા હમ્સી લોકોનાં રેળાના રેળાઓ પર
અને મુકામનાં નકાર નિકળીને ઉમરાતા હતાં, તેમજ
અમે કાણ છીએ તે જણવા પ્રયત્ન કરતાં હતાં.

છેલ્લે સરખસ અમારા ઉતારા સુધી પહોંચ્યું અને
ત્યાં સમાપ્ત થયું. અમારો ઉતારો થોડું નયુ મળજીના
મહાનમાં હતો ત્યાં ઐડીસખાળા આવેલા હિંદી

બાઇઓ સાથે અમારો પરિચય થયો અને પીછાણું
વધ સાથે જ આવતી કાલથી વ્યાખ્યાનનો 'કાર્પેટમ
પણ નહીં, કરવામાં આવ્યો.

(૨)

માનવધર્મ, માનવતા, આપણું જીવન, આપણી
કરજ, સમભાવ વિ વિષયો ઉપર મેં સાત
દિવસ સુધી પ્રવચનો આપ્યાં. મારાં
પ્રવચનોમાં સર્વસાધારણ વિશ્વવિતના સિદ્ધાંતોનું નિરૂપણ
હોય છે, એટલે મારા માટે જે સમણા ઐડીસખાળાની
જાતમાં હતી તે દર વધ અને મને કહેવામાં આવ્યું
કે, "તમારા અંગે જે ખોટો અભિપ્રાય બાંધવામાં
આવેલો તેથી અમને અમારી શ્રદ્ધ સમજાય છે."

મેં કહ્યું તમારી શ્રદ્ધ કાલ તે સ્વાભાવિક છે; કારણ
કે મારી વ્યાખ્યાન પણ એક પ્રકારનો ધર્મનો વિશ્વો તો
થાયો જ છે.

આવેલાઓએ મને ત્યાંની લાક્ષણિકતા જાણી અને કંઈ
મહારાજ સાથે કરવાનું બીજું કંઈ કાગળ નહોતું પણ
અહિં સંજ્ઞાન કેટલું સારું છે તે અમે પોતે કહીએ તો
આત્મજ્ઞાપા તેને કહેવાય પણ સત્ય એ છે કે અહિં
જેન અને જીવનના બેદરતા તો નથી જ પણ હિન્દુ-
મુસલમાન બેવાયે બેદ નથી હિન્દુ મરે તો મસજીદમાં
મુસલમાન બાઇઓ આવે છે. અને મુસલમાન મરે તો
હિન્દુઓ કબરતાલમાં જાય છે.

ગયા માર્ચ માસથી યુગ સંદેશ
પ્રેમધર્મ સાથે જેડી દેવામાં આવ્યું
હોઈ તેના વિદ્વાન તંત્રી યતિશ્રી
હેમચંદ્રજીની આફ્રિકાના પ્રવાસ
અંગેની લેખમાળા, જે તેમાં આવતી
હતી તે પ્રેમધર્મમાં ચાલુ રાખી છે.

તેમનું આલુ સમઠન નોંધતે મધ્ય મન ઝડપે મધ્ય અર્થ. મને અભાગી અને નિરંતર ભાઈ ભાણી લાગ્યાં. મનની ઘટા મારા વનન હિંદની વાદ આવી અને તેના ન સંતાનો અદિ પરદેશમાં ફેટલા સંપત્તી રહે છે. નાણે મેં મૂવનું અતર ન હોય.

મેં તેમને કહ્યું: મધ્ય તે માનવું છે કે ધર્મપુરુષોનું કામ ને વહેલી વસ્તુને સંધવનું છે ન કે સંપત્તિ વેળાનું: એટલે દરેક ધર્મપ્રવચકે એક વાદને વળગીને બીજા વાદનું ખંડન કરવું ન જોઈએ. તેણે પોતે ને સત્યને માન્યું છે તેના કરતાં વિશાળ જન સમુદાયના કિત મારે સત્ય શું છે તે વિષયસત્યને બાળ્યને લેના પ્રત્યાર કરવો જોઈએ.

રામ અને રહેમાનના બેંદા આ કુનિવામાં સ્વાર્થો આપુસેએ પેલા ક્યાં છે. સંપ્રદાયવાદે માનવજાતમાં થઈ કહ્યું હોય તે તે વધારેમા વધારે દસ કબજર વર્ણ્યા: તે પહેલાં તે માનવ ન એક ભૂતિ હતી અને માનવતાજ એ એક ધર્મ હતો. જેટલા ધર્મસ્થાપીત થયા છે. તેમણે સમસ્યા વિરૂદ્ધ જુએક જીવાદીને માનવને એક ક્રયા પ્રપ્ત કરી છે ત્યારે આને એમની એ ભાવનાને જીવીને સંપ્રદાયવાદના પ્રચાર કરનાર ધર્મપુરુષ કે ઉપદેશક ધર્મના ન નાંક પણ માનવજાતના શુભો છે.

તેઓ મ પ્રદાયવાદના નામે ને પિઠારાનું વિવચન માનવસમાજને કગવે છે તે જેટલું બધાર છે તે તે હિંદમાં હિંદુ - મુસ્લીમ ના અપમાનો ઉપરથી તેમજ તવારીએ ધર્મના નામે માનવ દત્તાકાંતની ને નોખ લીધી છે તે ઉપરથી સમજી શકાય છે."

મારા આ વિચારોની પશ્ચીમ યુદ્ધ જાપ તે સોફા ઉપર પડી તે કું નોંધ લાગે હતો. અત્યંત સિવલ પણ રાજિયથીએ ચાક્ષી અને તેમાં હિંદુ-મુસ્લિમ માન બધાજ ભાગ લેવા આવતા અદિ ને ચર્ચાઓ થતી તે પશ્ચીમ જમીર ચર્ચાઓ થતી

હિન્દી એવીમીનીવા જેટલા દૂર પ્રદેશમાં આવ્યો અને અદિ મારા આગમનની રમ્પતિ રૂપે કદ ન થાય તે પછી મારો આવવાનો અર્થ નથી એ કું સમજતો હતો. એટલે મેં એક પછી એક ચોળાઓ તેમની સમક્ષ મૂકી.

પરદેશમાં ફેટા કમાવના આવડું એજ કદ મલવનું શ્વેષ ન બનવું જોઈએ. સરકાર માણસે પેતાભાઈ ઉત્તરતા નિર્જન માનવીની તન-મન અને ધનથી સેવા કરવી જોઈએ. હિંદમાં પણ એવા જુએક છે, જેઓ દર વર્ષે કુદરતી આરોગીને ભોજ લગીને ધરખર વિનાના થઈ જાય છે. આ માણસો પણ આપણાજ બંધુઓ છે. પોતાની કમાણીમાંથી કદક તેમના મારે આવડું એ પ્રવેક માનવીની કરજ છે.

કુનિવામાં જે કાંઈ ખરા દેવ હોય તે તે માનવ દેવ છે. માનવ જ પરમાત્મા બની શકે છે એટલે એજ માનવને સકાયક થઈ તેની પૂજા કરવી એજ માનવ-જનતાની સદુસી મહાન પૂજા છે. 'જેની પાસે ક્ષિપ્યા હોય તેણે પૈસા આપણા અપમ અને અશક્ત માણસો મારે અર્ચવો જોઈએ જેની પાસે વધારે છે તેને વધારે અર્ચવા જોઈએ.

અમુક અક્ષિત આદ્ય બરાવે છે એટલે પેતાની શક્તિ હોવા છતાં આપણું આવડું એ ભતરી આપણા મજાજમાં ને બોરી ચર્મની બાબત પ્રવેશી થઈ છે તેને દૂર કરીને ઉદાર દાયે આ માનવ-ઉપધાર મજામાં જેટલું વધારેમા વધારે હોયી શકાય તેટલું હોયવું જોઈએ. આ માનવ-ઉદારના પવિત્ર મજામાં સમાજની અસીતિ, કુખ, ક્ષેત્રેક બધું જગીને ખાક થઈ અને માનવ-દેવ પ્રસન્ન થતાં ને વરદાન મળે તે સમસ્ત માનવ માનવ-સમાજ મારે કલાલુકારી સિધ્ધ થઈ.

રાહત હંદ મારે મારા પ્રવચનોનો અસર વણી ન સારી થઈ અને રા. સમજમ ચારે કબજર-સાદા ચારે કબજરનું હંદ મહુન કુંક સમયમાં થઈ અર્થ અને અશક્ત તેમજ અપમ હિંદીઓની સેવામાં એડીસમાજમાં પણ પોતાનો સહયોગ મોકાવ્યો.

એડીસમાજમાં સમય વણીજ સર્વ છે તે કું જણાવી મશે કું અદિતિ સરકારોમાં હિંદુ-મુસ્લીમ બન્ને ખંભાથી ખભો મેળવીને કામ કરે છે તે કું નોંધ લાગે હતો. એમને સમઠન કે સંપત્તી વાતો કરવી એ તે સમય વિરૂદ્ધની વાત હતી.

એટલે મધ્યા વિચાર કરતાં મને લાગ્યું કે અદિ મદિલા મંજળી ખાસ જરૂર છે, બોલકિત એ અર્થમાં

જની આશરકિત છે. આ આશરકિત નો મળવાન અને મહાન હશે તો આ દેશની પ્રભુ પણ મહાન અને મળવાન હશે.

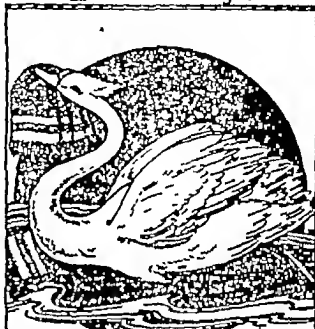
હિંદી સંસ્કૃતિએ અને તેના સંસ્કૃતિવાદકોએ તો 'નારી' સન્માનની ખૂબજ અમલતા બતાવી છે પણ સંસ્કૃતિમાં વિકૃતિ જેમ ઘણી જાણતા પ્રવેશી ગઇ છે તેમ આને હિંદી-નારીનું વધારે પડતું જીવન ધરની માર દીવાલમાં મોંઘી રાખવામાં આવ્યું છે.

હું એમ તો નથી જ કહેવો કે નારીનું ક્ષેત્ર ધરની અંદર નથી. પણ સાથેજ ધર્મના નામે ને અધર્મના, વહેમ, ભય વિ એ નારી-માનસમાં પ્રવેશ ક્યો છે તેને દૂર કરવાનું રહ્યું. નો માતા પોતેજ વહેમોનો શિકાર બની હેલ તો બાળક ક્યાંથી નિદ્રા જતો? એક તો હિંદમાં સિદ્ધ પણ જોઈ છે તેમાં સ્ત્રી-વિદ્યાનો પ્રથ આવે છે ત્યારે ઘણા સમજી માનવો પણ પ્રથ કરે છે "મેરાંઓને ભણાવીને રા કરવા છે. ભણી દારીને પણ તેને મુશ્કેલી તો પડેવાનો જ છે ને." પણ એના કારણે ને ભયંકર પરિણામ આવ્યું આને જોમવી રજા છીએ તે એકે આને આપણી પ્રભુ પીછ પ્રભુઓ કરતાં વધારે કંગાળ ચાલકાંજલી બની છે.

અરે હું આં નોંધ છું ત્યાં હ મેરા મહિલા મર્યાદાની સ્થાપના સાથે મહિલા-નગતને છપચોળી થાય તેવી રૂપરેખા આપું છું. મેં એડીસનાનામાં પણ મહિલા-મંદળ અને વાતચીત કરી અને સાધારણ કામકામની રૂપરેખા તેમને દોરી આપી. જ્ઞેનેના ભારેખાર ઉત્સાહ હોવા અને તેમણે નકકી ક્યું કે મહિલામંદળની ઉચ્છવને દૂર કરવી. મહિલામંદળમાં અક્ષરગાન, ફુનર કીચોન વિની સામ્ય સમયની રૂપરેખા મેં જ્ઞેનેને સમજાવી અને ત્યાંની જ્ઞેનેએ કાવને તરતજ અમલી રપ આપું આમ એડીસનાનામાં મહિલામંદળ રચાવવામાં હું સફળ થયો અને કંઈક ક્યોનો અને સંતોષ પણ થયે.

રાવહંસ જેવી શુભતા.

આર્યોદય
ગુર્જાગન

ટકીશ રુપાલ

વાપરો.

ધા

આર્યોદય ગુર્જાગન મીલ્સ
અમદાવાદ

અંગ્રીકી સાહિત્ય એ માત્ર રમ્મ મા જાણી સામાન્ય રચના નથી, ખાસી આકાશ નથી. પરંતુ રમ્મ અને અર્થ સુદ્ધ વાક્યારમાં ઉતરે એ સાહિત્ય. આ આજના સાહિત્યની માન્યતા છે. આજનું સાહિત્ય, તત્ત્વજ્ઞા, નાટક, વિવેચન, નિબંધ, આત્મ-કથા, ઐતિહાસિક વાણિજ્ય, તત્ત્વજ્ઞા, જીવનકથા, કાવ્ય, વગેરે અંગ્રીકી અનેક છે અને આ બધાં અંગ્રીકીમાં ધર્મ શું જ મોટું સ્થાન લે છે.

સ્વાધિકારી રીતે એ પ્રશ્ન મનમાં ઉદ્ભવે કે પ્રાચીન આ મધ્યકાલીન, સાહિત્યમાં ધર્મનું તત્ત્વ મુખ્ય હતું તો હવે તેનું સ્થાન કેમ ધરી ગયું? સાહિત્યમાં ધર્મનું તત્ત્વ કે આપણને દ્વિતીય સુધી જોવા મળે છે એ હકીકત તો સાચી છે કે કે દ્વિતીય સુધીનું

ગુજરાતી સાહિત્ય નવાઈ દર્શાવે છે. પદ્યમાં જ દર્શાવે છે. વળી આ પદ્ય રચનાઓમાં પણ ધર્મ, શાંતિ, ગાન, વેરાન, નીતિ, વગેરે મુખ્યત્વે જોવા મળે છે એટલે સાહિત્ય અને ધર્મ એટલા સંબંધિત હતા કે તેને છતાં પદ્ય-પાત્ર કાંઈ નમક સિવાય કંઈ કરી શક્યું નહિ. અને પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમાં એકલા ધર્મનું જ મુખ્યત્વે તત્ત્વ હોવાથી તેમાં આપણને વિવિધતા, તત્ત્વ-નતા, રસકમકતા, વગેરે કાંઈ પણ જોવા મળતું નથી. એકલા ગુજરાતી સાહિત્યની આ સ્થિતિ હતી એમ ન હતું. પણ હિન્દી, બંગાળી, મરાઠી, વગેરે દરેક સાહિત્યમાં ધર્મનું જ તત્ત્વ હતું. અને ધર્મના પ્રચાર અર્થે જ સાહિત્ય લખવામાં આવતું.

આજ કાલે એ પણ છે કે પ્રાચીનગુજરાતી ભારતમાં તો ધર્મ એ જ જોઈ તેનું પ્રાણીકરણ હતું. અને જેનું જીવન તેનું સાહિત્ય. એટલે ભારતીય જીવનમાં જો ધર્મ જ પ્રાણીકરણ હોય તો તેના પ્રતિબિંબ રૂપ સાહિત્યમાં પણ ધર્મનું જ તત્ત્વ આવે જ એમાં તપાસ નહિ. સાહિત્ય એ સમાજનું, સમાજનું જીવનનું દર્પણ (Mirror) બની રહે છે અને સાહિત્યમાં પ્રગતી રસરસિત, પ્રગતી આશા-અભિલાષ, પ્રગતી મનના અને આકાશીન, પ્રગતી અભિલાષિત વિચિત્ર પ્રતિબિંબ પડે છે. તેથી જ ને

ધર્મ એ જ પ્રાણીકરણ મંથન અને ચિંતન હોય તો તે સાહિત્યમાં આવે જ.

વળી પ્રાચીન ગુજરાતી માનવિષય, ધર્મશાસ્ત્રી, અને પ્રજાશાસ્ત્ર તત્ત્વની થયું એ મતના હતા. અને જો ધર્મ એવો તો વધુ મધ્ય એમ ભારતના સરકારશાસ્ત્રીએ વારંવાર આજીવન કહ્યું છે. ભારતીય સંસ્કૃતિ અનેક સંક્રમણો પછી પણ ટકી રહી, અને નવા નવા ગુજ-ગણો અને દુષ્ટકાંડો, દુટ, વગેરે સામે ટકારી ઝીલી ટકી તેનું કારણ પણ ભારતમાં રહેલા ધર્મનો જ પ્રતાપ છે. દરેક પ્રજા રક્ષણ, અને સમેતો ઉપર આધાર રાખી વિવિધરૂપે, વિવિધ રીતે પોતાનું જીવન વ્યક્ત કરે છે. પરંતુ આ સર્વમાં સાહિત્ય એ એવું જ એક છે કે જેમાં જીવનનો સર્વ સ્વરૂપ આલિંગ્ય થઈ શકે. અને જીવનનો વિકાસ એક માર્ગી ક્રમીકરણ હોય છે. અને સાહિત્યનું સ્વરૂપ સર્વ માણ છે, તેથી જ પ્રજાજીવનનાં જીવન જીવન અંશો તે પોતાનામાં સફળતાથી ઉતરી શકે છે આ દ્રષ્ટિથી જોતાં આપણે ગુજરાતી પ્રાચીન સાહિત્ય

એક ગુજરાતી કે બ્યારે ધર્મનું તત્ત્વ મુખ્ય હોય તેનું મુખ્ય વર્તમાન કાળમાં કેમ ધરી ગયું? કે ભારત-વર્ષનું પ્રાણીકરણ હોય તે તેના સ્થાન પરથી કેમ કાઢી શકી?

તપાસવું તો જણાશે કે પ્રાચીન અથવા વધુ જોય રીતે કહીએ તો મધ્યકાલીન ગુજરાતનો સ્વરૂપ એટલા આજીવનના કાળને બાદ કરતાં મોટા ભાગે અધાણીકરણ, નિરાશા, જનપરાજનનો, મહામ પડે છે. પ્રજાએ આ જોવાની સામે ટકી રહેવા માટે એક માત્ર ધર્મનો જ આશ્રય હોય. વળી મુસ્લીમોના આક્રમણને લઈને ધર્મમાં જ જનમતી વલણ પ્રગટિ અને સંસ્કૃતિનો ગુજરાતમાં માથાં. પછી મરાઠાઓ આજીવ, પીરારાઓનાં બાદ ગુજરાત ઉપર આવતાં, કર ઉપરાવવા માટે મરાઠાઓ કેર વલીવલદ આમ થતા જીવનમાં સાત ન હતી, આ બધામાંથી કૂટવા માટે પ્રજાએ ધર્મનો કંઈ વચાસેલ અને આ કારણને લઈને પણ સાહિત્યમાં ધર્મનું પ્રમાણ વધારેને વધારે આવતું ગયું. અને પ્રજાએ કાચખાની જેમ પોતાના અંગેને સંકેતી હોવાં અને ધર્મને જળવવા, માંડવ, સુગુની

સામે ટકી રહેવાનો ઉપાગ માત્ર ધર્મ હતો એમ પ્રગળે માન્યું; અને તેમાં કાઈ ખોટું પશુ ન હતું.

જીવનની ઘણી જીરી રેખાઓનો ચિતાર સાહિત્યમાં આવી જાય છે અને તે રેખાઓ કોઈ વાર એટલી સ્પષ્ટ હોય છે કે ફક્ત સાહિત્ય ઉપરથી જ અમુક સમજના જનસમાજની સ્થિતિ અને પરિવર્તનોનો ધ્રુવિત્તિ કા સ પ જુ ર ચી સ કા વ છે. અ ને તેથી કરીને આપણે પ્રાચીન સાહિત્ય રચ્યુ તે ફક્ત ધર્મોના મુજબના આવા માર્ગે જ અને તે સમજની પ્રભુની ભૂમિ અને આચાર્ય સંતોષતા માર્ગે સાહિત્યનો ઉપયોગ કર્યો હતો. ધર્મ એ તો પ્રાચીન યુગની પ્રભુની મગધુધીમાં જ પાયો હતો અને તેથી કરીને તે વખતના કવિઓને પણ ધર્મ સિવાય કાવ્ય રચનાં ગમ્યા નહિ પ્રતિભાશાળી કવિઓ પણ ધર્મ અને ભક્તિ કરવી એ જ માનવજીવનની ઉચ્ચ કક્ષા છે એમ માનતા હતા. પ્રેમાનંદનાં આખ્યોનો એ જ કારણને લીધે ભાગવત, રામાયણ, મહાભારત, કે પુરાણ આદિનાં આચરણ લીધે લખાયેલાં છે તેથી ધર્મનું તત્ત્વ એમાં પણ છે અને તે ધાર્મિક ગ્રંથો વાંચતા અત્યારે પણ કોને કટાક્ષ આપશે અથવા તો રસ નહિ પડે? આ એક દૃષ્ટિકોણ છે એકદરે અને બીજા દૃષ્ટિકોણે પ્રાચીન યુગવાળી સાહિત્યને અવલોકીએ તો આખ્યાન આનંદપ્રદ કરતું કથન બાળકોની સામે છે કે પ્રેમાનંદ અથવા, નરસિંહ, મીરા ને ગાત કરતા એટલું સ્ત્રીકારણ નોંધએ કે આપણા યુગર કવિઓનું રસાત્મક વિષ્ણુ બહુ સુસુમિત હતું, બહુ નાનું હતું વળી યુગરતી ગરબુ ખેડાણ પણ પ્રાચીન યુગરતી સાહિત્યમાં લગભગ નહિવત જેનું જણાય છે, કેમકે તે વખતમાં પદ્યનું મંત્રી કરીને જાગવતું વળી તે વખતના સમાજની દ્રવ્ય નોંધએ તો તે કંઈ બહુ ધીમી કે સરકારી હતી નહિ પણે મેટો ભાગવતો જામણ દરિદ્ર, અસરકારી, નીચલા ધર્મનો હતો તેથી જે ભલ પ્રભુ સમક્ષ રત્નુ લાય તે બદલા બાળક જ હોય, ઊંચા ન હોય અને પ્રભુનું વલણ ધર્મ તરફ વિશેષ હોવાથી ધાર્મિક આખ્યો કે કાવ્યો દ્વારા જ પ્રભુનું અનુરંજન થાય. આથી કરીને જ પ્રાચીન કવિતા ધાર્મિક અને ગેય છે. આરિને પ્રાચીન યુગનું સાહિત્ય નોંધે કે એ પદ્યમાં ને ગદ્ય એક પદ્યનું અને બીજું ધર્મનું-પદ્યોને કમકમ કરતું દેખાય છે.

આમ આપણે જોઈ કે પ્રાચીન યુગમાં ધર્મનું મહત્ત્વ સૌથી વિશેષ હતું. નર્મદના આચરતી સાથે ધર્મનું મહત્ત્વ યદવા લામ્યુ ને કે નર્મદ આને સાહિત્યકાર તરીકે પદ્યકાવ્યમાં પડતો જાય છે એની કલામાં પ્રાથમિક પણ દેખાય આવે છે એની કવિતામાં અને અવગમ આપણે અપરિપક્વપણું નોંધએ છીએ. તથાપિ મુશ્કેલી સાહિત્યમાં તેનું ઐતિહાસિક સ્થાન અમર છે નર્મદે અવલોકી યુગરતી સાહિત્યને ખેડ્યુ અને તેનો મજા જીવત પાયો નાખતાર પણ નર્મદ જ હતો. નર્મદના યુગમાં સાહિત્ય ને ધર્મ માર્ગે રચાતું હતું તેણે નવું પોત ધારણ કર્યું અને ઉચ્છૃં ધર્મગ્રંથે પરાભિમુખ બન્યું તેમ જવાનું કારણ એક એ પણ છે કે નર્મદે આવતા જમાનો તદ્દન પદ્યકાવ્ય ગયો હતો અને એનો આગમનથી આપણે ત્યાં ત્યાર, ટપાલ, રેલ્વેશન, ડાપખાના વગેરે આપ્યા હતાં. અને અંગ્રેજોના આચરતી કેળવણી પણ અપાયા લાગી, તેને કારણે પ્રભુ વાંચતા, લખતાં વિશેષ પ્રમાણમાં થીંપી. અને નર્મદે પદ્યસાહિત્યને ગમ અને સાહિત્યને વધારે બીજાનું પ્રાચીન યુગમાં ધર્મનું જે વર્ચસ્વ હતું અને ધર્મના જ સાચાસ્થવાસ ને દેખાતા હતા, મનુષ્યો પણ ધર્મ ખાતર ધર્મ પાળતા પણ તેનાં મુળ સમજતાં નહિ, તે જ્યુ નર્મદે આવતાં પડી ભાંગ્યુ અને ધર્મના બેલું કાગળે કરીને ઘણી ગયાં.

નર્મદે યુગરતી સાહિત્યના પદ્યમાં ફેરફાર કર્યો અને ધર્મને બદલે પ્રકૃતિને સ્થાન આપ્યું, અને પ્રભુને નવી દ્રષ્ટિ આપી ત્યાર પછી ધર્મનું મહત્ત્વ ધીમે ધીમે ઘટતું ગયું. નરસિંહરાવ અલ્પતાં તો કમ્પેલ, પ્રકૃતિને કથનના અને લીલાત્મા જ ઉત્તર કરવા લાગ્યાં. યુગથીએ તો સાહિત્યમાં ધર્મનું તત્ત્વ તદ્દન કાઢી નાંખ્યું. તેના જ સંદેશમાં કહ્યોએ તો “ધર્મનો ફેટા, ઉપાસના, મોક્ષ અને પુષ્કર પ્રાપ્તિ છે; કથન શોધવનો ફેટા પેશાનક યાન મેળવવાનો છે, નીતિનો ફેટા સામાજિક આચારન સાલવવાનો છે પણ કલાનો ફેટા ને સાહિત્યનો ફેટા સરસનાનાં ફર્ન ને સર્જનથી આનંદ પ્રાપ્ત કરવાનો છે” તેમણે તો શુદ્ધ ભક્તિનો પણ વિરોધ કર્યો છે. કેમકે એમને મન તો શુદ્ધ ભક્તિ નું પ્રાપ્ત્ય એ પ્રલપના અભાવનો પુરાવો છે “જે જીવત પ્રભુનું અનુભવી થશે તે શુદ્ધ ભક્તિ અનુભવી થશે જ નહિ” અને ત્યાર પછીના કવિઓ વાચતવ જમત

બાળકોનો.....બગીચો

[લેખક : બળાભાઈ સોભાભાઈ પટેલ]

એવું બળ ઉભું કરે

એ તમે વસો, વિચારો, અર્ચાઓ કરો, પણ તમે સ્વતંત્ર રીતે નિર્ણય બાંધીને પારેલું કામ પાર પાડવાની ટેવ પાડો. એમ કરતા કોઈવાર બૂલ થઈ જાય તો પણ હરકત નહિ બૂલ કરીને જ માથુંસ આગળ વધે છે, નવું શીખે છે. જે બૂલ કરતા જ નથી તેમને આગળ વધવાપણું જ ક્યાં રહે છે! મોટે તમે એવી હેમા-કેલવતનું બળ અંતરમાં ભેદ્યું કરો.

—રવિશંકર મહારાષ્ટ્ર.

અમે થઈશું એવા....

રાજા પ્રતાપ સમા શૂરા ને ટેકીલા,
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા.
શિવાજી મા'રાજ સમા બંધ' પ્રેમીલા;
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા.
મહાન અઠબર સમા ભાતુભાવીલા;
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા
પાદશાહ જહાંગીર સમા ન્યાય દેનારા,
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા
ધમ્મ ભગવાન સમા બલિહાન દેનારા,
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા.
ગાંધી બાપુ સમા મરીને જીવનારા;
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા
વીર મુલાય સમા દેશ-હાઝીલા,
અમે થઈશું એવા અમે થઈશું એવા.
ખ્યારા જવાહર સમા વૈભવ ત્યજનારા
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા.
વીર વલ્લભ સમા એકમ કરનારા;
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા
મા'રાજ રવિશંકર સમા સાહાઈ સેવનારા
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા
એમ ભારત ખડને વિશ્વે દીપાવનારા,
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા.

— ધન્ય દધીયિ કષિ ! —

જગમુર નામે રાક્ષસ હતો બારે દુર. જાનો ઊરિ પણ ના મળે.

એક સમે એણે પૃથ્વીપર કાઢ્યા છે વરતાબ્દે.
પ્રજા નમ્મી ગઈ-જુલમ સહન ન કરી શકી.
સો દેવો પાસે આપ્યા, હાકીકત બજારી.

ધન્દરાજ બહા થયા. સૈન્ય લીધું અને કુદનો સહાર કરવા આપ્યા.

જગમુરને ભૂલ થઈ, એ પણ અપૂર્વ તેમણે સામે સામે આપ્યો.

બને પછો વચ્ચે લૂક જમ્યું. ઇન્ને જગમુર પર અજબ તીરનો મારો ચમક્યો. પણ બધા! તેને ઇની આંધ્ર પણ ન આવી.

ધન્દરાજ વિચારમાં પડ્યા. 'આ શું કે'વાય! જગમુર કેમ થયોતો નથી?

ધન્દ કવિઓ પાસે આપ્યા વજારિયતિ બજાવી. સો કવિઓએ ધ્યાન મળે. વલ્લ પારખી.

'તમારો હુકમિયાર જગમુર આગળ પાણી ભરે છે, જાઓ દધીયિ કષિ પાસે, તેમના હાકાની માંજણી કરો અને તે હાકામાંથી હુકમિયાર તૈયાર કરો. તે હુકમિયાર રાક્ષસનો સહાર કરશે,' કવિઓએ કહ્યું.

ધન્દ વિરમ્ય પામ્યા. 'શું દધીયિના હાકાં! તેઓ આમ ભોજ આપીને અરિય આપશે!'

'જરૂર, એ જગતના કમ્પાસ અર્થે જ જીવે છે. જન મુખી તો તેઓ મુખી. જાઓ, એ તમારી જ રાહ જોતા બેઠા છે,' કવિઓએ કહ્યું.

નદી તટ રહેતા દધીયિ પાસે ધન્દરાજ ગયા. પ્રજામ કપી ને સર્વ વિગત કહી.

ઠેકાણ સમયથી ચાત રહેલું મુખ્ય મહાકાવું. જાવો સોનેરી મોઢા પ્રાપ્ત થતાં હલ્લ મનગની હેલ્યું. દધીયિએ હસ્તામુખે આતમભોજ આપી તેમના અરિય આપ્યા.

છેલ્લે તેમાંથી હુકમિયાર તૈયાર થયું
—અને હુકમિયારના એકજ પ્રકારે જગમુરનો પાપમત્તા હરી શીધો.

હી વિશ્વમાં ચાલિતું રાજ્ય પ્રસરી રહ્યું.
ધન્ય હો પરમાર્થો દધીયિ કષિને!

ધન્ય હો મૈત્રા ભારતીને, જે જીવે આવાનર રત્નેને.
રેતાના કુખે જન્મ આપ્યો!

રામાયણનાં પાત્રો બાળકોને કેવી પ્રેરણા આપે છે ?

ધણી રત્નમાં મગ્ન કરીરે, પુસ્તક મેં બહુજે વાચ્યા,
 સારી બાબત નોખી લઈને,, આચરતાં જીવન રાખ્યા,
 મુસાફરીમાં જ્ઞાન વધુ ને, સ્વાકષ્મતા કંઈ પાઠ ભણ્યા;
 કામ કરીને કસરત કરતા, સ્વાધીનતાના સાજ સભ્યા.
 રામાયણ વાંચીને મેં તો, વિવિધ વાત વિચારી છે;
 'રામરાજ્ય' ને 'કુટુંબપ્રેમ'ની રીત રૂઠી અપનાવી છે.
 સમાજની સ્થિતિ ઉત્તમ ને, સૌનું મુખમય જીવન છે;
 ધરમાં પશુ સંપીને રહેતા, ઘરજીવન સંજીવન છે.
 'રામજીવન'માંથી શીખ્યો હું, ત્યાગ તપસ્થાની રીતિ;
 વિશાળ માનસ, સત્ય, વીરતા, પિતૃપ્રેમ ને મુનીતિ.
 શીલ, સહયતા સહાધારથી, અહરનો ભવહાર કરે;
 સાક્ષી ને ધર્મિય જીવનથી, જીવનમાત્ર પર પ્રેમ ધરે.
 લક્ષ્મણ જેવા બાઈ જગતમાં, મળવા મુરઠેલ માતૃ હું,
 બંધુ આજ્ઞા શિર ઘડાવી, જીવન આપું નિહાળું હું
 પ્રીત, વીર ને અદ્વજ નિશ્ચયી, સંઘટ સાથી સત્યા છે,
 ધન્ય બામ્ય જે બાઈ બાઈમાં, લક્ષ્મણ જેવા ખાતા છે.
 સીતા સમી મુશીલ સન્નારી, કળિયુગમાં મળવી મુરઠેલ;
 પતિ પદછાયા પેઠે પામી, જીવન આજીનો ઉઠેલ
 નારીધર્મનો મહાજાનનો, આપણને આપી લીધો;
 પતિસેવામાં મગ્ન રહીને, જીવનનો લહાવો લીધો.
 બજરંગ બહિ છે સાચા સેવક, જનમાં ભેટો જઈતો ના,
 પ્રજાધર્મના અખંડ ઉપાસક, બળ—શુદ્ધિનો ખમનો હા.
 શક્તિના બંદાર સમા પશુ, ભક્તિપૂર્વક મુદયવાળા,
 'રામ' વિનાના સાચા મોલી, કાચ સમાં જો અણનારા.
 પિતાધર્મ ફરજનો મોટો, ભેટો જેનો જઈતો ના;
 'વનવિચરિ' કહેતાં કહેતામાં, જીવ અતિ મુંઝવેલો હા.
 'પુત્રપ્રેમ'ને ને 'વચનધર્મ'માં, 'માનવતા' આવી મળતાં;
 'ધર્મસંકટ' જેથી જીવનનું, નાવ ખરાબે જઈ ચડતા.
 કૌશલ્યા જેવી માતાએ, ભારતમાં જો જન્મ ધરે;
 બાઈ બાઈ સંપીને રહેતાં, હજારો શોધ્યો નહિ જડે
 માતૃસ્નેહ સીધા ચઢોયી. સૌને સરખી શાંતિ કઈ;
 જીવનની કેળવણી આપી, સૌને જીવનશક્તિ કઈ.
 ભરત સમા ભારતમાં બાઈ, મળતા જીવન ધન્ય બને;
 રાજ્યસૌભ પશુ તુષ્ક જમીને, ફેલી ગયા તે બાઈ કને.
 માતા પશુ વન્યાય કરે તો, સત્ય વસ્તુનું બાન કરે;
 સંત મુશીલને વીર નિશ્ચયી સાચાચાર વિવેક કરે.

શવણના જીવનથી બધું જીવીતિમાં નહિ સાર કરી;
 જેવાં કામ કરે તેવા કૃણ જગમાં એવા મળતાં સહી.
 અત્યાચાર જીવીતિ ઉપર મહાશબ્દ પણ ટકે નહિ;
 ખૂનામરથી જાગ લૂંટ પર કોઈય ધર્મ નહોતો નહિ.
 કનકમુગની કથા ઉપરથી કપટ ભળથી થોડું છું;
 સીંદૂર પલિયામ તથા ત્યાં સાચાસાચું પેશું છે.
 કંઠેથીની કથા ઉપરથી સ્વાર્થજ્ઞના સિદ્ધાંત બધું;
 પણ બહોલો તેનો દેવામાં લોભવૃત્તિને પાપ બધું.
 જનકવિદેહી સમું જીવન તો જનનાં જનમાં જરૂર ના;
 રાજા, સેવક, શાળી, દાની, ભક્તિ બધું તો બધું હા.
 સસારે રહેતાં ફરતાં પણ, સંન્યાસી જીવન સાચું;
 'જળ કમળ વત' જીવન એવાં, ઉચ્ચ જીવનમાં હું થયું.
 વાહી, સુધીવ, જટામુ, દેવટ, જાંબઝ, શબરી આદિ સૌ,
 મુજ જીવનને ઉચ્ચ જનાવી, જીવનભાણું દેતા સૌ.
 અલણ, અસાની, નાનાંને પણ, સાથે લઈને આગળ જવું;
 સાચી ઉત્પત્તિ સાથે સાધી, જીવન આણું ધન્ય થવું.
 શમાચણના મહાકાવ્યમાં અનેકાનેક પ્રસંગો જે;
 મુજ જીવનમાં લીલાકાંઠી, બની પ્રેરણા પાતા તે.
 બારત જે ચહતી આજે તો 'રામજીતિ'ને જાપનાવે;
 'રામરાજ્ય'ની સમાનતામાં સૌને સુખ-શાંતિ આવે.

(અનુસંધાન પાન ૧૮ નું આણું)

તારક વધારે : આભિપ્રાય થયા અને તેને કાવ્યમાં ધર્મ
 કમળા અને પ્રણયનાં બંધનો અસહ્ય થયા આપણે
 રત્ન કવેરજા મેધાસ્વીની પદ્ધિઓ નોંધજો.

ત્યારે હાથે હાથ કવિ! તુને

અંદોળી માતુરી ગુણવી કેમ મળે

સ્વ. શ્રી. મેઘાણી

“ધરતીને પરે પુત્રસે પત્રસે,
 મુડી થન વિના નાનાં ભાળ મરે,
 પ્રભુલીન આકાશોથી જાગ કરે,
 અહો રાત કોઈ કોઈ જરીમેના-
 પ્રભુ ધનીકોને હાથ રમે,
 ત્યારે હાથે હાથ કવિ! તને સમજાવ
 રંગતણા રોલે જીત અને !
 મહારાજ ને પાતુના સાગરમાં
 લાગે ચીસ નિઃસાસ મધો જગમાં
 સિતમં સળંગ તંત્ર મરાતળમાં,
 રસ મુંદરાત મેરી રાત્રી છે
 નથી ભળ મુનેરી શૂના જાને,

આ રીતે આપણે નોંધ રાખીએ છોએ કે કવિને
 કવે ધર્મનાં મણુમાં કુશળતાં નથી અને વાસ્તવ
 જગતનું ચિત્ર આંખેથીને સાહિત્યમાં રચ્યું કરવું છે
 આ છે જાણના કવિનું ધ્યેય.

આ રીતે સાહિત્યમાં ધર્મનું સ્થાન અત્યારે તો
 તદ્દન નષ્ટ છે થા નષ્ટ થયું છે. જતાં પ્રજાના
 માનસમાં કંઈક ધર્મનાં તત્વો છે તેથી સાહિત્યમાં
 પણ ધર્મ હોતો નોંધજો અને છે તે પણ સ્વયં હરીકન
 જ છે. તેથી કરીને સાહિત્ય અને ધર્મને થોડો
 સંબંધ છે. અધનવ, પ્રાચીન કુલ જેટલો તો ન જ
 કહેવાય.

રામાયણનાં પાત્રો બાળકોને કેવી પ્રેરણા આપે છે ?

બધી રસમાં મળા કરીશ, પુસ્તક મેં બહુજે વાંચ્યા,
સારી બાબત નોંધી લઈને,, આવરતાં જીવન રાખ્યાં.
મુસાફરીમાં જ્ઞાન વધ્યું ને, સ્વામ્યના કંઈ પાઠ ભણ્યા,
કામ કરીને કસરત કરતાં, સ્વાધીનતાના સાજ સંખ્યા.
રામાયણ વાંચીને મેં તો, વિવિધ વાત વિચારી છે;
'રામરાજ્ય' ને 'કુટુંબપ્રેમ'ની રીત ફીંકી અપનાવી છે.
સમાજની રચના ઉત્તમ ને, સૌનું સુખમય જીવન છે;
ધરમા પણ સંપીને રહેતા, ધરજીવન સંજીવન છે.
'રામજીવન'માંથી શીખ્યો હું, ત્યાજ તરસ્યાની રીતિ;
વિશાળ માનસ, સત્ય, વીરતા, પિતૃપ્રેમ ને સુનીતિ.
શીલ, સભ્યતા સદાચારથી, અહરને આવહાર કરે;
સાધા ને ધર્મિષ્ઠ જીવનથી, જીવનમાત્ર પર પ્રેમ ધરે.
લક્ષ્મણ જેવા ભાઈ જગતમાં, મળવા મુશ્કેલ માતું કંઠ;
બંધુ આજ્ઞા શિર ચઢાવી, જીવન આજુ નિકાળું છે
ધીર, વીર ને અહમ નિશ્ચયી, સંકટ સાથી સાચા છે,
ધન્ય ભાગ્ય જે ભાઈ ભાઈમાં, લક્ષ્મણ જેવા ભાવા છે.
ચીતા સમી મુશીલ સન્તારી, કળિયુગમાં મળવી મુશ્કેલ,
પતિ પદછાયા પેઠે પામી, જીવન આખાનો ઉઠેલ.
નારીધર્મનો મહાખજનો, આપણને આપી દીધો;
પતિસેવામાં મગ્ન રહીને, જીવનનો લઠાવો લીધો.
જનજન બલિ છે સાચા સેવક, જનમા ભેટો જઈતો ના;
બ્રહ્મચર્યના અખંડ ઉપાસક, જન—શુદ્ધિનો ખજનો હા.
શક્તિના સંહાર સમા પણ, ભક્તિપૂર્ણ હૃદયવાળા,
'રામ' વિનાશ્ય સમ્યક મેળી, કાલ સમયે જે અશ્વનાશ
પિતાધર્મ દર્શાયનો મોટો, ભેટો જેનો જઈતો ના;
'વનવિષય' કહેતાં કહેવામાં, જીવ અતિ મુશ્કેલો હા.
'પુત્રપ્રેમ'ને ને 'વલ્લભધર્મ'માં, 'માનવતા' આવી મળતાં;
'ધર્મસંકટ' દેખી જીવનનું, નાવ ખસાવે જઈ ચડતા.
કૌશલ્યા જેવી માતાઓ, ભારતમાં નો જન્મ ધર્ય
ભાઈ ભાઈ સંપીને રહેતા, બચકો ચોખ્ખો નહિ જડે
માતૃસ્નેહ મીઠા મળેથી. સૌને સરખી યાત્રિ લઈ,
જીવનની કેળવણી આપી, સૌને જીવનશક્તિ રઈ.
ભરત સમા ભરતમા ભાઈ, મળતાં જીવન ધન્ય બને;
રાજ્યલોક પણ મુશ્કેલ ગણીને, દોડી ગયા તે ભાઈ કને.
માતા પણ અન્યાય કરે તો, સત્ય વસ્તુનું ભાન કર્ય
સંત મુશીલને વીર નિશ્ચયી 'સારાચાર વિશેષ' કરે.

૩૦૫ અનાલાલ કે પટેલ
૩૦૬ નાથલાલ મનન
૩૦૭ હીમલચલ આલચંદ
૩૦૮ હેમચંદ અમરચંદ
૩૦૯ હેમચંદ અમરચંદ
૩૧૦ હેમચંદ અમરચંદ
૩૧૧ હેમચંદ અમરચંદ
૩૧૨ હેમચંદ અમરચંદ
૩૧૩ માણીલાલ ભવનનાથ
૩૧૪ શાન્તીલાલ ડાહ્યાલાલ
૩૧૫ શા મરનાથ હીરાચંદ
૩૧૬ પારેજ ડાહ્યાલાલ ચિરમનનાથ
૩૧૭ શા. પાણીકાસ પીણકાસ
૩૧૮ દરિયાસ મુલક જોવાણી
૩૧૯ શા ભાવચંદ બિહાર
૩૨૦ એ. એ. કે. રોજ
૩૨૧ ડાહ્યાલાલ બી. ભુઝાલા
૩૨૨ એ. બચ્ચનનાથ કું.
૩૨૩ એ. બચ્ચનનાથ કું.
૩૨૪ બી. સી. કે. હેન્ડ
૩૨૫ મનદીલાલ મનનલાલ દિવાન
૩૨૬ મનદીલાલ મનનલાલ દિવાન
૩૨૭ મણીલાલ માધનલાલ પુરાણી
૩૨૮ નાદચંદ આર. પંડ્યા
૩૨૯ ભાઈ નાનચંદ બુઝાલાલ રોખી
૩૩૦ હંસરામનાથ કુવરજી
૩૩૧ મેસર્સ બચ્ચીસબેન કું.
૩૩૨ મેસર્સ સી. વાઘીલાલની કું.
૩૩૩ મેસર્સ પારેજ ટ્રેડિંગ કું.
૩૩૪ બચ્ચીલાલ જંદુલાલની કું.
૩૩૫ શ્રી બલચંદલાલ. નવીન સ્વરેશી
સીદા સી.
૩૩૬ શ્રી રામચંદ્રાચં. ગુલાબચંદ
કમારી શાહ
૩૩૭ શ્રી ગુલાબચંદલાલ રામચંદ શાહ
૩૩૮ એ. દલિયાલની કું.
૩૩૯ મેસર્સ સરાર એન. કું.
૩૪૦ મેસર્સ કાલેશ્વર એમ. રેવળગલી
૩૪૧ ચીમનલાલ રીલાવનસ મલીન
ફલસ કું.
૩૪૨ જીનીલાલ નમનાસની કું.
૩૪૩ મેસર્સ મલિયાલ એમ. કું.
નવીલાલ
૩૪૪ મેસર્સ ખોસરીમલ રેવળમલ

૩૪૫ શા મીલનલાલ મનનલાલ C/o
હેમાલ રેકર્ડ
૩૪૬ સંખવી મીલીલાલ લક્ષ્મીચંદ
૩૪૭ મેસર્સ પી. રેવળની કું.
૩૪૮ મેસર્સ દિન્દ કાલેરે રોસર્
૩૪૯ અણુલાલ એ. શાહ
૩૫૦ નાભુલાલ એન. મંત્રી
૩૫૧ મેસર્સ ત્રિવેરા મેડીકલ સ્ટોર્સ
૩૫૨ સરલાલ હેમચંદ પચાત
૩૫૩ દલિયાલ પરમણીલાલ ફલાલ
૩૫૪ બાબુલાલ C/o એ. બાબુલાલની કું.
૩૫૫ શ્રી. ખીરાઈ O/o એ.
બાબુલાલની કું.
૩૫૬ આશીશલ લેખર વડંસ
૩૫૭ હીરાલ લક્ષ્મીલાલ પચાતનાથ
૩૫૮ દલિયાલ લક્ષ્મીલાલ પચાત
૩૫૯ શા પ્રતાપમલ સેઠીયા
૩૬૦ શા પરમીતમ હળીલાલ
૩૬૧ શાન્તીલાલ કે. મહેલા
૩૬૨ શા સાનિલાલ તીમલાલ
૩૬૩ મુરદાસ પરમચી
૩૬૪ શા મુરદાસ પરમચી
૩૬૫ પરસોતમનાથ લક્ષ્મી પટેલ
૩૬૬ શા મેષલ મેલુસી
૩૬૭ શાભાઈનાથ પ્રાણુલનાથ ફલાલ
૩૬૮ શા ભાઈકાસ પ્રાણુલનાથ
૩૬૯ પરમાર્જ હરજન કામદાર
૩૭૦ હસમચંદ હરજન મહેલા
૩૭૧ શા ન. વાલાસ પરસોતમ
૩૭૨ ચિંતામણી અણુલનાથ આસ
૩૭૩ એલાલ રાવલાલ પ્રેમાણી
૩૭૪ અમલાનહેન સ્ત્રીલાલ દોશી
૩૭૫ ત્રિવેણીનહેન અણુસી ચાન્ડીયા
૩૭૬ નમનાથ નાનજી આરોગનાથ
૩૭૭ હંધરાલ મહેલા
૩૭૮ હંધરાલ મહેલા
૩૭૯ હંધરાલ મહેલા
૩૮૦ હંધરાલ મહેલા
૩૮૧ હંધરાલ મહેલા
૩૮૨ મુરેશ સારાલાલ ચાન્ડી
૩૮૩ રામચંદ કામુલાલ સામજીલાલ
૩૮૪ શાન્તીલાલ એમ. પરીગ
૩૮૫ રામજી મુલક

૩૮૬ મેષલ મોનોલ હોડીયા
૩૮૭ રેવળ રેના ડાહ્યા
૩૮૮ રાન્તીમ નહેન
૩૮૯ વલ્લભજી વધમાન ગાંધી
૩૯૦ રાવસાહેબ એન. એમ. મારે
૩૯૧ પુષ્કરલાલ રેલાલ
૩૯૨ તેનસી માણુ હંદા
૩૯૩ શાન્તીલાલ પ્રાણુલનાથ
૩૯૪ મણીલાલનાથ ગુલાબચંદ
૩૯૫ સીનલાલનાથ ગુલાબચંદ
૩૯૬ રેનાસરેલાલ Co. પ્રતાપરાજ કું
૩૯૭ મહામુનલાલ સીનલાલ
૩૯૮ રાવલાલ મણીલાલ
Co. પ્રતાપરાજ કું
૩૯૯ સ્ત્રીલાલનાથ
Co. પ્રતાપરાજ કું.
૪૦૦ પ્રતાલ મી ટ્રેડિંગ કું.
૪૦૧ સ્ત્રીલાલ પ્રાણુ મહેલા
૪૦૨ શા રેવળ રેવળજી કું.
૪૦૩ માધનજી રતનસી
૪૦૪ મિતારજી લખા
૪૦૫ નરવલાલ રાવલાલ એસી
૪૦૬ ભરૂચી મર. પ્રેમજી
૪૦૭ મેણુસી લાખાલાલ
૪૦૮ રેવળાન સાધુ
૪૦૯ નમજી હીરજી કું.
૪૧૦ નાનજી હીરજી કું
૪૧૧ હંધરાલ હંસાબની કું
૪૧૨ વલ્લભજી હંસાબની કું.
૪૧૩ મણીલાલ સીનજી કું.
૪૧૪ મણીલાલ સીનજી
૪૧૫ શા. કુવરજી ખારસી
૪૧૬ શા. ખાનજી મોનાબની કું
૪૧૭ શા. ખાનજી મોનાબની કું.
૪૧૮ શા. ખાનજી મોનાબની કું.
૪૧૯ વાઘુમલ ચીકુમલ
૪૨૦ મુરેશજી ચાન્ડી
૪૨૧ જુલાલચંદ કામજી
૪૨૨ નીલકાસ રેવળજી
૪૨૩ જાણુલ તેનસી
૪૨૪ હંધરાસી મણુલાલની કું.
૪૨૫ મેષલ મિતારજી
૪૨૬ જુલાલચંદ કાણુલ કું.
૪૨૭ એ. એ. રેલાલ

૪૨૮ છ. ઇ રેસાઈ	૪૧૬ બી. સી. મનભાઈ	૪૧૨ થોડાં ચંપાલાઈ રેવીલાઈ
૪૨૯ ચંપાલાઈ હનભાઈ	૪૩૦ કોરડન વધઈ	૪૧૩ મનભાઈ મોખવલ રેસી
૪૩૦ મનમુખાઈ મુનીલાઈ	૪૩૧ સોની મનભાઈ મનભાઈ	૪૧૪ સંખતી ગોખ કુડી
C/o ચંપાલાઈ હનભાઈ	૪૩૨ સાંલીલાઈ હનભાઈ નસાલી	૪૧૫ મુરખાઈ નાચવલ થોડાં
૪૩૧ હરિદાસ હરિલાઈ બહે	૪૩૩ હનભાઈ મનમુખાઈ	૪૧૬ નામુખાઈ અવેચક થોડાં
૪૩૨ હરિદાસ લીલાખર	૪૩૪ મનુભાઈ શાહ	૪૧૭ થોડાં વાચાઈ ને લાલનામી
૪૩૩ માનભાઈ C/o હરિદાસ હરિલાઈ	૪૩૫ મનુભાઈ સી. વરધા	૪૧૮ થોડાં એ. મે. મુડાલાઈ
બહે	૪૩૬ નરસામળ બેસ. વનદેવી કા	૪૧૯ મનમુખાઈ વાસાઈ મહેતા
૪૩૪ થોડાંમલ મેથારામ	૪૩૭ પ્રતાપસિંહ નાનાલાઈ પાંડા	૪૨૦ નાલીમોહન
૪૩૫ થોડાં મી. તાવજ	૪૩૮ ભીમસિંહ કે. અમલ	૪૨૧ બી. કે. પટેલ
૪૩૬ મુલાલાઈ ધામ	૪૩૯ બી. મી. એન. Co એમ. એમ.	૪૨૨ રામભાઈ નેલાલાઈ એમી
૪૩૭ રામભાઈ થોડાં	લીટલ ઇસ્ટ બી.	૪૨૩ બેન. અનુભૂતી રામભાઈ એમી
૪૩૮ નેમચંદ મોરી	૪૪૦ મોહનલાઈ બી. હરેરી	૪૨૪ લગભાઈ મંડલાઈ કોઠારી
૪૩૯ બી.બલ. એસી	૪૪૧ હિંમતલાઈ અનભાઈ રાખી	૪૨૫ મળીલાઈ એમભાઈ થોડાં
૪૪૦ મુરખાઈ રાખાઈ ધામ	૪૪૨ અચંદલાઈ અનભાઈ રાખી	૪૨૬ અંભાલાઈ મોરારાઈ
૪૪૧ આર. કે. વડામી	૪૪૩ મુલામભાઈ, અનુભૂતી નાનાલાઈ	૪૨૭ ડાહ્યાલાઈ અનભાઈ
૪૪૨ ચંપાલાઈ મુનીલાઈ	૪૪૪ રોહન બી. લીમલ	૪૨૮ વરખીલાઈ મનમુખાઈ
૪૪૩ બે મનમુખાઈ કાળીપાસ	૪૪૫ દાસીન મુલામ અનાસ નાનાલાઈ	૪૨૯ સીમળલાઈ મંડલાઈ કોઠારી
૪૪૪ કે. આર. રેલામભાઈ	૪૪૬ રામીદાસ મોલીલાઈ ગંધી	૪૩૦ પુનમચંદ મોલીલાઈ
૪૪૫ ચામુ દામલાઈ	(ગંધી એમ. કુડી)	૪૩૧ કે. અમુલલાઈ એન. કુડી
૪૪૬ થોડાં રમણીલાઈ વાલીલાઈ	૪૪૭ મળીલાઈ લીનાલાઈ કોઠારી	૪૩૨ નમીલાઈ કંપની
૪૪૭ રેસી. કાસા	૪૪૮ બી. એમ. મહેતા	૪૩૩ પ્રમાનંદ અનાલાઈ
૪૪૮ હાંસી ન મોલીલાઈ	૪૪૯ આ. એમ. વડામી	૪૩૪ રમણીલાઈ મોલીલાઈ હરેરી
૪૪૯ અમરલાઈ રાવલ	૪૫૦ થોડાં યી. પ્રાસ	૪૩૫ થી આર. ગંધી કંપની
૪૫૦ મી. અલાઈ નરસીલાઈ	૪૫૧ મોસીસી એન. એન. રેસાઈ	૪૩૬ થી આર. ગંધી કંપની 0/0
૪૫૧ રેસીલાઈ મનમુખાઈ	૪૫૨ મી. એન. એન. રેસાઈ	એસ. થોડાં કુડી
૪૫૨ અનોખાઈ અનભાઈ	૪૫૩ મોસીસી નાસીવલા	૪૩૭ થી. અર. ગંધી કંપની ૦/0
૪૫૩ નાચવલ એસી	૪૫૪ મોહનલાઈ હરેરી નનાલાઈ મહેતા	એસ. થોડાં કુડી
૪૫૪ ભાઈલાઈ મ. મલ	૪૫૫ એચ. અનભાઈ મહેતા	૪૩૮ રેવનસી રમણાલાઈ
૪૫૫ અનુભૂતી નામુ	૪૫૬ હનભાઈ મુલાલાઈ	૪૩૯ પ્રભાસ મોલીલાઈ રાવલ
૪૫૬ પવલાપરાઈ માખવલ	૪૫૭ થોડાં ચંપાલાઈ મોમચંદ	૪૪૦ નાનાભાઈ પ્રમાનંદ અનભાઈ
૪૫૭ કાળીલાઈ અસાઈ	૪૫૮ થોડાં રેવસી મેલસી	૪૪૧ હરણીલાઈ મોલીલાઈ
૪૫૮ રમણીલાઈ નાચાઈ	૪૫૯ રવિલાઈ એચ. મહેતા	૪૪૨ રેસીલાઈ મુનીલાઈ
૪૫૯ મોલાલાઈ રેવસી	૪૬૦ પ્રભાસ દરમોળીલાઈ કામી	૪૪૩ થી. ને. મુખમુદિ એમભાઈ
૪૬૦ દરેવજાઈ અનામલ	૪૬૧ રીલાઈ મેલવાની વાસ	૪૪૪ થી. સામી
૪૬૧ અનિલાઈ અવલીલાઈ	૪૬૨ ચંદુલાઈ હનભાઈ શાહ	૪૪૫ થી. મેલ
૪૬૨ મહેતા મોલીલાઈ મહેતાલાઈ	૪૬૩ એન. હિંમતલાઈ એન. કુડી	૪૪૬ મેલ-મેલ હરેચાંદિ પ્રમાણ
૪૬૩ નામુલાઈ રમણાલાઈ	૪૬૪ મનભાઈ એમ. શાહ	૪૪૭ નાનાભાઈ ડાહ્યાલાઈ એમી
૪૬૪ મોરખાઈ રામભાઈ	૪૬૫ મુલાલાઈ મેલવાઈ	૪૪૮ એલાલાઈ લગભાઈ કાઠી
૪૬૫ સી. સી. રેવસી થોડાં	૪૬૬ મેલલાઈ રેવસીલાઈ	૪૪૯ થી. નામીલાઈ
૪૬૬ થી. એન. એન. થોડાં	૪૬૭ વલંતલાઈ મનમુખાઈ	૪૫૦ અનુભૂતી રામી. એન. સન
૪૬૭ મોરખાઈ, ૧૫૫૬ થોડાં કુડી	૪૬૮ લીલાલાઈ અનીમલ નાનાલાઈ	૪૫૧ અનુભૂતી અનુભૂતી રેલામભાઈ
૪૬૮ થી. સી. નાનાલાઈ કુડી	૪૬૯ હરિલાઈ મોલીલાઈ	૪૫૨ થી. મોહન તાલી
	૪૭૦ સી. એન. રામભાઈ નામુલાઈ	
	૪૭૧ થી. મોહન તાલી	

પ્રાધિકાન

સ્થાપિત 'યુગ સંદેશ' બેની દવામાં

તંત્રીમંડળ

ડૉ. હરિપ્રસાદ વૃજરાય દેસાઈ

ચતિમી હેમચંદ્રલ

ચતિમી રાજચંદ્રલ

શ્રી સાંતિદાસ દીનાનાથ મહેતા

વર્ષ : ૭ીજી

અંક : ૧૦ થી

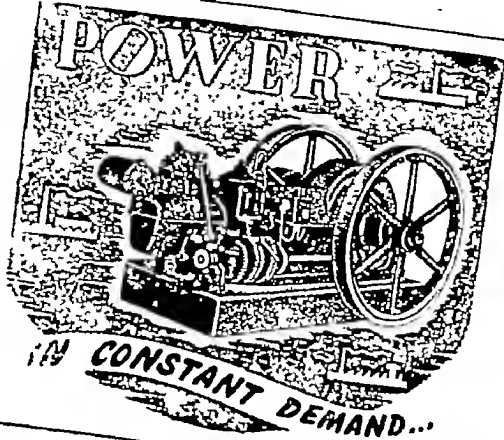
કાર્યક્રમ

અગાધતાની વાડી, સારંગપુર

અમદાવાદ.

પૃષ્ઠાંક : ૨૨

લુગાંક ૧૯૪૮

The **IMPERIAL KEIGHLY INDUSTRIAL ENGINES**

Jayem's **ENGINEERING CO.**
WARDEN HOUSE
SIR P. MEHTA ROAD BOMBAY 3.
GRAMS: JAYEMS PHONE: 34832

Ahmedabad Office **LAL DARWAJA.**
Phone 2653 Grams 'JAYEMS' Ahmedabad

We supply the following types of Machinery:

- Machine Tools
- Boiler House machinery
- Power plants
- Oil
- MIM Machinery: Diesel engines
- Wood working machinery
- Welding sets: Electricals
- Crushers & disintegrators
- Lifting appliances
- Garage equipments
- Sheet metal machinery
- Lawn mowers
- Tool Steels
- Pumping machinery
- Radlos.

હિન્દી - તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખપત્ર (માસિક)

न घनेन न प्रजया त्यागेनैकेन अमृतत्वमानशुः ।

વર્ષ-૨	સુલભ ૧૯૪૬	'પ્રેમધર્મ' કાર્યાલય સારંગપુર-ખાલતારી વાડી-અમદાવાદ.	વાર્ષિક લઘુઅંક ફેસર્સ ૧૨-૮-૦ વિદેશમાં ૮૫૨૦ [૧૩ પિ.]	અંક ૧૦ પૂર્વસંખ્યા ૨૨
--------	--------------	--	---	-----------------------------

મુખ

મુખ! મુખ ક્યા છે? સદીને છતી યુગ્ય એવો એ પ્રદેશ નથી, બધવા પેસાથી એ ખરીદી યુગ્ય એમ પણ નથી. લક્ષ્યમિપતિઓ અને સમાજના નેતાઓ મુખની પાછળ પછાએ ક્યાં મારે છે પણ મુખ એમને કાચતાળી આપીને છટકી નાખ છે.

કસાદારોને, કામ કરનારાઓને અને રખડેલ કહેવાતાઓને એ સહનગ્યાં મળી નાખ છે. પણ છવનબર મુખની શોધ કરનારને એ મળતું નથી.

તમે મુખને શોધવા નિકળો તો એ નહીં મળે પણ તન મનથી તમારા કર્તવ્યકર્મમાં ગરકાવ થઇ નાખ તો, બધવા કોઈ સેવા કાર્યને કાચમાં લ્યો તો સતોષ થી મુખ મળશે.

સ્વાર્થ કરતાં કંઈ મહાન ગ્રીહ છે-ચર્યપકાર. જનતા જનાઈનગી કહને કંઈ સેવા કરશે તો દિવસને અને નિરાંતે એકા પછી બર મુખ મોતબુ કહું એવો ખ્યાલ આવશે.

મુખ થી ઘર માનવ કાંઈથી બાંધી યુગ્ય એમ નથી, એ તો પુષ્ટી માફક છે એ અને તમને આશ્ચર્યમાં ગરકાવ કરી નાખે છે. કોઈ એતરની વામ પાસેથી તમે જતા હો અને કોઈ ગીત સંજગાય એમ મોખિતુ એ આવે છે.

કોઈ તંદુરસ્ત કુવળા ગાય પરની લાથી નેનું એજ. એ લાલી મેળવવાના ઉદ્દેશથી જીવન કામ નથી કરતો. પણ કામ કરતાં કરતાં, કોઈ કારેલી સિદ્ધી મેળવવા એ તક્લીન થઇને કામ કરે છે ત્યારે લાલી એની મેળ ખાલી વહે છે.

દા. હરિપ્રસાદ દેસાઈ.

ડાંગની ભાષા

ડાંગની ભાષા

ભાષાની ચર્ચાએ ગુજ-
રાતભરમાં ઉમ સ્વરૂપ
પાલવ ઠપું છે. ભાષા-
વાર પ્રાંત રચના બે કે
દાઢમાં મુશ્કેલી રાખીને

પ્રતિષ્ઠાના એરી વાણીને ફેરવેતા-
એએ ફેરવેતા અટકાવે છે. છતાં,
મુંબઈ સરકારે ઉત્તાવગથી, “એની
ભાષા મરાઠી છે નહીં” એમ કહી
નાખીને જે ક્ષેત્ર, ફેરવેતા છે તે
વધારે જાણી અને ગોઠી તપાસ
પછી કહેવાયું હોત અને તે મારે
પ્રમાણુત ભાષા શાસ્ત્રીઓની મદદ
સેવાઈ હોત તો સાચું થાત.

ઈન્ડિયન પ્રાન્તિક સમિતિના
પ્રમુખ મહિંદ્ર કૌશલસે આ નિર્ણયને
ભાષાવાર પ્રાન્ત ક્ષેત્રે કઈ સળે
નહીં રહે એની ખાતરી આપી છે.
એટલે હીંદુસ્તાનની ઉમના જરા શાત
પડી છે પરંતુ ગુજરાત સાહિત્ય
સભાએ ભાષાની વિશેષ તપાસ અર્થે
જે ડેપુટી મોકલ્યું છે અને મુર-
તમાં આ વિષયના પ્રમુખીય નિર્ણય
માટે જે પરિષદ બરાવવાની છે એને
અમે આત્મકારણે જીએ છીએ.

રામદેવ વમર ન્યાય જુદીથી
આ જિલ્લાને નિર્ણય થયો છે. એમને
એ રાજ્ય દિનને મારે જરૂરનું છે.
આખરે તો ક્યાંપિ કહેના હતા તે
આ છે કે “રાજ્ય કોઈ કોઈના ઉપ-
ભોગ મારે નથી પણ એવા મારે છે”,
અને ખરો સત્યાપની જ ખરો રાજ્ય
કર્મ થો છે. પેટેલાંના રાજ્યએ
સત્યાસરૂપિણી રાજ્ય ન કરી શકે
તેથી એમનાં રાજ્ય મર્ગે સોઠાસવ-
માં પણ સાંતિના અને સત્યાસ-
રૂપિ જ રહી શકે. કાંતે. પરંતુ

માસિક નોંધ

વિસ્તૃત છે, કે એની આવક ૨૫ લાખ
અને ખર્ચ ૩ લાખ છે એ મજબૂતીથી
જે પ્રજા એના કબજે લેવાની કાનત
રાખે તે રામરાજના જ્ઞાનથી
નહીં પાળી શકે.

કુલા ભગતનાં ભજનો

અમદાવાદની દિનુ પ્રસથાન
સર્વધર્મી મંડળે કુલા ભગતનાં
રસિક અને મધુર ભજનોનાં હજારોની
સંખ્યામાં લાભ લીધો છે. લોક
શિક્ષણને મારે અને નવા જમાનાના
નાર્મક પમને સમજ, પ્રજા સમજ
પ્રતિમાન બને તેની ખાતર આર્થ
ભજનોને અમે આત્મકારણે છીએ.
પોતે આરિય ઉપર વિદ્યેય બાર મૂકે
હ અને લોક સાહિત્યની પ્રજા
અસર એરી પાડે હ કે શ્રોતાજન
કાંત છે.

શ. ૩૫૦૦૦ નેટલી રકમ
એમને કુલાગચત વિસ્તારમાં મદદ
અર્થે બજાને મારફતે પ્રાપ્ત થના
કાનોમાથી બેઝી છે.

ગોરખ અટકાવના પોતે પ્રજા
સમજની મહીએ કપને સરકાર
પર વિનંતિપત્ર નેવાર કરી રહ્યા
છે, પરંતુ સરકારે કુલામાં રોડોની
કાનત નહીં કરાવે. કાંતે. તો
કારણેએ પમાર ક્યાં છે.

હવે પ્રજાજનોની અને ઉપરેલ
કાંતે. એ કરજ છે કે એ કાનતે.
અમલ જરાજ ના થયો કેમ તો
બંને તપાસ કરે અને સામના વગર.

તાનું ખાન જેઠી આ
કાનતે. જરાજ અમલ
કરો.

માંસાહારી ભોજો
જેની મારેલી રહ્યા કરે
હ અને પરાંપ અમેરી-
કામાં મારે. જેઠી
અપમજ, પેઝામજ કપ

ટકે આપે છે તેવું ગોરજાની
લાખણી છતાં અને પાકારાપેલા
ચકાતીએ છીએ છતાં આપણે કરી
શક્યા નથી.

ગોસેના કરી રીને કરવી
જોઈએ તેનું ઉત્તમ દશાન મદદમાં
આપણી સમજ મૂકી ગયા છે. વર્ષ
ભોયાસજ સાજરમની વધેરે આપ-
માર્માં મારેલી જાત મુશ્કેલી છે.
ઉત્તમ વાળીએ અને જગત નેવાર
લાભ છે. શુદ્ધ ભેજભેજ વમરનું કુપ
જાગરોને અને માંસને આપણે બેઝ
પાલન કરતાં ને. પાલન તરફ પ્રજા
વધે તો ફેરવે ફેરવે. જાણી શારીરિક
અને આર્થિક લાભ લાભ તે સિદ્ધ
કરવામાં આપ્યું છે.

ગુજરાતે આ કુશળતા સમજે
જે રીતની પ્રાપ્ત સેવા અને પ્રાપ્તી
સેવા કરી છે તેવી આ પદેલા કરી
કરી નથી.

ભજનોને, કપાકારોને, સરકારને
અને પ્રજાસેવાકોને અમે વિનંતિ
કરીએ છીએ કે માંસમાન અને
કરેરે કરેરે ઉત્તમ ફેરવે. રજાથી
સદકારી ધોરણ પર મોજાજુ કુપ,
કહી અને લી બેજવા પ્રમાણમાં
પુરા પાકવાનું મદાન અને પદ્ધતિ
કાંતે. પદ્ધતિસર કરવામાં આવે.

નામદાર દિનકરમાન દેમાણની
પ્રજાજાણી રજવાણી મુંબઈની ફેરવે
અમે જોઈ છે અને એની વેદાંતિકા
પદ્ધતિનું રજાં ૫૫૫૫ અનુસરજ વધ
એ બેજવાની અમારી ઉમેર છે.

કલકત્તાની ચૂંટણી

ફ્રેન્સિસ નેતાઓએ સાવધન થવાની કામગીરી કરી છે તે યોગ્ય છે. ત્યાં અંરાજકતા હોવાથી અને વેરમાનની દેશવો કરી મળ્યુંત થતા રાષ્ટ્રને હેરાન કરવાના એવી પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે.

મહાત્માજી આપણને આશ્ચર્ય ખાસવાની, નિષ્ઠામ સેવાની, રચનાકમક કાર્યની અને પ્રેમધર્મની ને દિશા આપી ગયા છે તે પર કાન્ત્રિસના કાર્યકરોએ અને પ્રજા સેવકોએ વિશેષ ધ્યાન આપવું જોઈએ.

હમણાં મારામારીથી, હરેર છૂટીથી નિર્વેશાત્મક પ્રચારથી કંઈ જ હામડો થવાનો નથી.

હમણાં તો મહાપ્રેરનાતે મેળવેલા રાજાઓને મતલેદો છુટી સર્વે સમજી આ પ્રણેએ સલામત અને સ્થાયી બનાવવાના અને સપ વગર આપણી ખરાબી થઇ છે તે સપ વધારવાના જ પ્રયાસ કરવાના છે પ્રજાને નાના પ્રકારની તકલીફોનો પાર નથી પણ નેકે સરકાર ને પાવમાંથી બાધામ કરી રહી છે તે તરફ આશ્ચર્ય અને સાચી રાખવાની જરૂર છે. તોફાનો, ગદ અને સામ્યવાદના ઉપચારો રાષ્ટ્રને હરેરતો મારી ના નાખે એ નેવાની આપણી ફરજ છે ને ફેમ આધારિત કરીને આ રાષ્ટ્રને ધન કરી તેના દેશીકને બલિ ખની પ્રજા કદાપી કાળે ક્ષમા આપશે નહિ. ડૉ. હરિપ્રસાદ.

વમામ અંકુરો વત્તાળ ઉઠાવી લેવા હિન્દી સરકારને વિનંતિ મુકના સમય પુરતા અંકુરો મુક્યા બ્યાજળી ગણી સાધ પછુ હવે મુક પૂરે થયે થલો સમય થઇ

ગયો છે. અંકુરો ચાલુ રાખી રાખે કરવું એ હિન્દને જોભારપદ નથી. મહાત્મા અધીશ કહેતા કે ને રાખ્યો જોભારમાં જોઈ સત્તા વાપરે તે જ સુરાખ્ય ગણાય. હિન્દી સરકારે અનાજ, કાપડ, પેટ્રોલ અને રીમેન્ડ પુરના સપળા અંકુરો વિના વિધમે ઉઠાવી લેવાની જરૂર છે. કાળાંબજર, લાચરસ્વત અને આર્થિક અધાપુધો ચાલુ રાખવી હોય તોજ હવે અંકુરો ચાલુ રાખવા જોવું અમર માનવ છે. હિન્દી સરકાર લોકમત પરખી કમ્તી હોય તો તેલે નલણું નેધએ કે પ્રજા અંકુરોથી ત્રાસી ગઇ છે અને હવે અંકુરો ચાલુ રાખવાથી પ્રજાની નેતિકતા પણ કંજુઈ રહી છે પ્રજાનું જળ અને કાર્યક્રિતાના વિશ્વાસમાં અંકુરો ભારે વ્યતરામ થય છે અંકુરોના પરિણામે ભારે નાણુ અધિર નમ્યુ છે. અંકુરવાળી મીળે મેળવવા પ્રજા વધારે નાણુ આપી કાળાં બજર કરે છે અને કરાવે છે. સમવડો મેળવવા પ્રજા લાચરસ્વતને ઉત્તેજન આપી પેતાનું કાર્ય પાર ઉતારે છે અમલદાર વર્ગ અંકુરો ચાલુ રાખવાનું ઈચ્છે છે કારણ કે તેમ કરવામાં તેમનો થલો લાભ સમાવશે છે. અંકુરો ચાલુ રાખવાથી પ્રજા અનીતિમાન બનશે, ચોરી કરતાં શીખશે અને બીજાને શીખવશે. અંકુરો ચાલુ રાખવાથી સામ્યવાદ કાલશે અને સામ્યવાદને નામે યુગ રાખ્ય નમ્ય પડશે. ફ્રેન્સિસ અને રાષ્ટ્રીય સરકારને અમે સપળા અંકુરો ઉઠાવી લેવા ભારપુરક વિનંતી કરીએ છીએ. તેમ નહિ કરે તો પ્રજાનો ભારે વિરોધ સહન કરવો પડશે એટલું જ નહિ પણ દેશમાં અનાંતિ અને અરાજકતાનું સામ્રાજ્ય

બાપશે. અંકુરો ચાલુ રાખ્યા વિના બાલુ નિવમન રાખી લાગશે.

અમે રાષ્ટ્રીય સરકારના આજના મુત્તકારો પડિત જવાહરલાલ નહેરુ તેમજ સરદાર પટેલને અંકુરો ઉઠાવી લેવાની હિંમત કરવા વિનંતિ કરીએ છીએ અને ખાનીથી નણુવાળીએ છીએ કે અંકુરો ઉઠાવી લીધા પછી રાષ્ટ્રના વેવાર ઉલોચા કુંકે સમયમાં જ વ્યવસ્થિત કરી શકાશે એટલું નહીં પણ પ્રજા રાહત અનુભવશે.

વર્તમાનપત્રો પુરતો મેરબ્યાજળી વેશે

મુળઈ સરકારે હવાકાના અમખારોમા પ્રમટ થતી નહેરખમરો પર શીએ એક આનો કર લેવાનું ઠરાવ્યુ હોવાથી તેની સામે દેશમરના વર્તમાનપત્રોએ વિરોધનો અવાજ ઉઠાવ્યો છે આને દેશનો કેષપિય નેખમનો અને ખોટોના ધધો હોય તો તે બપાનો ધધો છે. માત્ર જુજ અપવાદ નેટલા પેપરના તો ધધામાં કાલમ છે બ્યારે બાકીના માંડ માંડ બે પાસાં સરખાં કરી રહે છે. વર્તમાનપત્રોનું એક માત્ર આવકનું સાધન નહેરખમરો હોમ છે. તે સાધન પર સરકારે નજર નાખી ગરીબની મુદી આચકી લેવા નેપુ કામ ક્યું હોવાથી સ્વાભાવિક રીતે જ વર્તમાનપત્રોએ સરકાર સામે વિરોધ નોધાવ્યો છે.

વર્તમાનપત્રોનું યોગ્ય મુલ્યાંકન કરીએ તો દેશની નામુતિ અને પ્રજાતિમાં તેમનો હિસ્સો એછો નથી. આજ મુખી હિન્દમાં ચાલી રહેલા સ્વાત અમુકમાં અખખારોએ પણ પેતાનો યોગ્ય દિરસો આપી કતંબ, પાસન ક્યું છે. હવે તો આજાદ હિંદમાં વિરાજ પાવા પર સાચુ-દામિક મેળવણી અને યાનખ્યાર

માટે વર્તમાનપત્રોની જગ્યા હોઈ તેના વિકાસ માટે સરકારે તેને રક્ષણ અને ઉત્તેજન આપવું જોઈએ, તેને બદલે અખબારોની જાહેરખબરોમાંથી કિસ્સો પકડવાની સરકારી નીતિ ચોખ્ખી નથી.

દુનિયાના કોઈ પણ દેશમાં આ પ્રકારનો વેરા લેવાનો નથી તેમજ આવી નીતિથી ચાલુ અખબારોને મોટો ફટકો પડે અને પરિણામે દેશમાં ગાનપ્રચાર કરતા આ વિશાળ સાધનોનો વિકાસ અટકી પડે એ દેશના સમગ્ર હિતની વિરુદ્ધ હોઈ અને સરકારને વિનંતિ કરીએ છીએ કે તે આ કર લેવાનું તાત્કાલિક બંધ રાખી વર્તમાનપત્રોને ચોખ્ખાં બાળે.

રેલ્વેના અધિકૃત વહીવટ માટે તાબાસ્તોળ પગલાં લેવાં બદલે આપણા રેલ્વે વહીવટમાં ભારે અધિક વ્યાખ્ય છે. પૈસા આપનારને વેગનો મજા છે જરૂરીઆતપાળા જેમી રહે છે. લાંચરૂપત આપનારને નથી સતવડ મજા છે. ટૂંનોમાં ભારે ઝીરદી રહે છે. માણસો દેરની પોંઠે મુસાફરી કરે છે. એટલું જ નહિ પણ પાકીયાં પર ઉભા રહેવામાં છાંજીનું જોખમ વેં છે. ટૂંનોના ક્યા તાકાલીક મેળવવા જોઈએ, વધુ માદીઓ દોઢાવવી જોઈએ. ખાદ્ય બદેસા સાચુકોને અમર ધાંચ રહેવત ખાના-રને વૃદ્ધ દીસમીસ કરવા જોઈએ. સારા માણસોને રેલ્વેની નોકરી માટે મેળવવા જોઈએ. આદીઓમાં ધર્મ ક્લાસના કળામાં વધુ સતવડો રાખવી જોઈએ. આગ્રહ દિવની પ્રળને કવે દેરની માથા મુસાફરી કરાવવી એ સરકાર માટે માનભયું નથી. દીમોઝીનાં કવેલીદીકરુચ કરતાં આશ્ચર્યવાન માણસોને તેમજ સાચા

ધર્મકેરને નોકરીમાં લેવા જોઈએ. નોકરોને સતોવાકાર લેતન આપવું જોઈએ અને તેમની પાસેથી લેતમ આરિખ અને સારું કામ માગવું જોઈએ. બકામલો અને લાગવગોને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ નહીં. રેલ્વેની બવરકા મૂળમાંથી ફેરવી બાક્ટ સતવડ આપતી બવરકા સર્જવી જોઈએ અને તેવા કામમાં રક્ષ લેતા નામરીકાની એક કમીદી નીમી સરકારે તેને સપળી મદદ કરવી જોઈએ.

મુંબઈમાં બહોર રસ્તા પર ચાલતી અનીતિની દુકાનો.

મુંબઈ જેવા દિવ્દના અમણી કહેરના જાહેર રસ્તા પર અનીતિની ઉપાડે છોમ ચાલતી દુકાનો આપણે માટે ટરમક છે. સમાજ બવરકાની એ ખાતી છે. રાષ્ટ્રીય સરકાર અને ખાસ કરીને મુંબઈના વડાપ્રધાને એન્ટ્રીક ઇલને જાણ કરજ્યાત જેવું પકડ આ કમ જોયું છે? આરિખમાં માનવું દિવ્દ તેના મુખ્ય કહેરના જાહેર રસ્તા પર આ કલિતના યીરગનુ આરિખનુ લીકામ આ રીતે લવા દે એ લાચનીય છે અને મુંબઈ સરકારને વિનંતિ કરીએ છીએ કે જેવી રીતે સરકાર પેાદોક, સકો અને જુમરને કમ કાચે કમરવા પ્રપત્તીક છે તે મુખ્ય મુંબઈના જાહેર રસ્તા પરનું આ કમકલકાળ દુર કરવામાં પગલાં ભરે.

આપણી અદાલતોને આકર્ષી બનાવો.

આરે રાષ્ટ્ર આગ્રહ ચકું છે ત્યારે દરેક ક્ષેત્રમાં ચાલતા સમાને ફરે કરવા માટે અને નવીન રાષ્ટ્ર સર્જનાં ભારે પ્રપત્તો જરૂરી છે આપણી અદાલતોમાં સાચો ન્યાય જવલ્લે મળે છે અને તે મેળવવામાં ભારે ખર્ચ કરવું પડે છે. ગરીબ અને

મધ્યમવર્ગને માટે અદાલતો આપા. સમને બદલે લાપ રપ છે. વકીલો ભારે પૈસા પગાવે છે. કોર્ટમાં રોમ્પના પૈસા બરવા પડે છે. મુલ્કો લકાવવામાં નિયમિત રીતે વકીલોને પ્રતિવાદી બનને જવલ્લે એક બે રપીયા કરકુનને આપે છે. ખાતી જવ્યાના કારકુનને દરરોજ ક્ષ ૩ પંદર અગર તેથી વધુ રકમ મુલ્કો પાકવામાં મળે છે સાતવગો ભારે પ્રમણમાં કામ કરે છે. પહેલાંના સમયમાં ભાસ્તવર્ષમાં ન્યાય ફરેને એક પણ પૈસો ખર્ચો વગર મળી લકતો. ન્યાયની અદાલતમાં પૈસા આપવાના હોવા જોઈએ નહીં.

વકીલોની પ્રજા રક લવી જોઈએ. કોર્ટને વકીલ કરવા છૂટ હોવી જોઈએ નહિ. વકીલનો લધો જુમ્મણા ઉખા કરવા અને પૈસા પગાવી અકીલો ઉપર રાષ્ટ્ર કરવામાં સમાનો છે. સેવા કામ માટે વકીલનો લધો જરૂર પ્રત્સનીય નથી. પૈસા લીધા વિના જે ક્ષ કાચ લરવામાં આવે તે જ તેને સેવા કામ કહી લકલ. મોટા વકીલ અને લેરીક્ટરો ક્યાક પર લી લે છે. આ એક બદી છે. ન્યાય આલસો મેલો અને લકાકારી દઈએ લવો જોઈએ નહિ. ન્યાય લીક, વકીલો વગર ન્યાય આવી કો તેવી પ્રમાની કવે જરૂર છે આપણી અદાલતો અને તેવી કામ પ્રમાણી મળમાંથી જ ફેરાર માળે છે. રાષ્ટ્રીય સરકારને પશિમંની કળની અદાલતોને જલ્લે આપણા જાતકળમાંથી લલ્લુ લીખવાનું મજા તેમ છે. આ કિસ્સામાં ચોખ્ખુ મુલ્કો મેળવી સરકારે લરવું કરવા વિનંતિ છે.

શાંતિલાલ મહેતા.

પ્રેમધર્મની ટપાલ

‘ધર્મ’ સાપ્તાહિક- પત્રના માહકોને
‘પ્રેમધર્મ’ માસીક મોકલાશે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી તા. ૧૨
મી. જુનથી ‘ધર્મ’ સાપ્તાહિક પ્રેમટ કરવાનું હતું.
પણ છેલ્લી બીજી સમિતિએ ‘ધર્મ’ની અસાધ્ય
અવસ્થા કરવાનું દરખાસી તેનું પ્રકાશન હાથ
પૂરત મોકલે રાખવામાં આવ્યું છે. ‘ધર્મ’ માટે
નોંધાવવા માહકોને ત્રણ માસ સુધી ‘પ્રેમધર્મ’
માસીક મોકલાશે. જેમને આ યોજના માન્ય ન હોય
તેમણે પૂરત કાર્યકર્મને ખર્ચ આપવી જોઈ તેવા
માહકોને ૧ ડોલર મનીઓર્ડરથી પરત કરવામાં આવશે.
વ્યવસ્થાપક ‘પ્રેમ ધર્મ’

અમા વર્ષે ‘પ્રેમધર્મ’ પ્રચાર કર્યો માત્ર સવા
રૂપિયામાં એક હજાર મહેર સરચારો. તેમજ પુસ્તક
કાલેજોને મોકલવામાં આવ્યાં હતાં તે બધાને વિનંતી
કરવાની કે જાણના સવાજમ આ અંતે અગર હવે પછીના
એક મે અંતે પૂરા થતા બધા છે જેમણે ‘પ્રેમધર્મ’
ના માહકો તરીકે નવા વર્ષમાં ચાલુ રહેવું હોય તેમણે
સવાજમના રૂ. ૧-૮-૦ મની ઓર્ડરથી મોકલી આપવા
કોમ્પે ને પછી વી. પી કરવામાં આવશે નહિ અને સવાજમ
નહિ મળે તો તેમને ‘પ્રેમધર્મ’ મોકલવાનું બંધ થશે.

બીજી સરચારોએ ‘પ્રેમધર્મ’ બાંધવા સવાજમને
ચાલુ રાખવા લખ્યું છે તેમને જણાવવાનું કે સરચારો
હાથ પૂરત તેમની વિનંતીનો સ્વીકાર કરી શકે તેમ
નહિ હોવા બદલ દિલગીર છે.

આજા છે કે ઉપરોક્ત વિનંતિને માન્ય રાખી જે
સરચારો અગર વાંચનારોએ અમા વર્ષે ‘પ્રેમધર્મ’નો
લાભ મેળવ્યો છે તેઓ ‘પ્રેમધર્મ’ ને ચાલુ રાખશે
સામાન્ય રીતે આવી બહેર સરચારોમાં શોધાક
બાંધ્યો એકદા મળી હતો કરે તો પણ ‘પ્રેમધર્મ’નું
સવાજમ એકદા કરવામાં વધી ન આવે.

તા. ૨૨-૬-૪૮ ત ત્રી ‘પ્રેમધર્મ’

અમદાવાદમાં મધ્યમ વર્ગનાં વસવાટો બાંધતી

ધર્મનગર હાઉસીંગ સોસાયટીએ -
વહાપ્રધાન પર કરેલો તાર

અમદાવાદ, ગુરુવાર
અત્રેની ધર્મનગર મ. હા. સોસાયટીએ આજરોજ
વહાપ્રધાન શ્રી બી. ડી. ખેર પર નીચે મુજબ તાર

- પુસ્તકાલયોને
- બહેર સરચારોને
- ‘ધર્મ’ના માહકોને
- ધર્મ પરિષદના સ્વાગત સભ્યોને

કરી છે. “ધર્મનગર મ. હા. સોસાયટીના મકાનોનું
બાંધકામ અગ્રે રસ્તે બટકી પડ્યું છે ને સીમેન્ટના
અભાવે સોસાયટીને બારે વૃક્ષાનીમાં ઉતરવું પડે
તેમ છે. સરકારી સોનનું બાજુ તેમજ મહુરેની
રાજ મહી હોવાથી આ મામલામાં દરમ્યાનગીરી
કરી સોસાયટીને તત્કાલીન સીમેન્ટ મળે તેવી અવસ્થા
કરવા વિનંતિ છે મધ્યમ વર્ગનાં વસવાટોની તાંબી
દૂર કરવા સરકારી યોજના મુજબ ધર્મનગર હાઉસીંગ
સોસાયટી મકાનો બાંધી રહી છે અને મુળદ્ સરકારે
તેને સોન આપેલી છે.”

ઉપરાંત જુદા પત્ર દ્વારા શ્રી વહાપ્રધાનને વસવાટોની
તાંબી દૂર કરવા સરકારે વારંવાર વચ્ચે આપ્યા
મુજબ સરકારી હાઉસીંગ સોસાયટીએને મામસામાન
પૂરી પાડવા વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

ધર્મ પરિષદના સ્વાગત સભ્યોને
‘પ્રેમધર્મ’ માસિકના માહકો
બનવા વિનંતિ

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી દરેક
અગ્રે મોકલાના પહેલી તારીખે ‘પ્રેમધર્મ’ માસિક
પ્રેમટ થાય છે તેનું વાર્ષિક સવાજમ રૂ. ૧-૮-૦
રાખવામાં આવ્યું છે.

સમિતિ તરફથી તાજેતરમાં મુજબમાં યોજાયેલી
બોલ ધર્મ પરિષદના સ્વાગત સભ્યોને આ માસિક
પત્ર અમા મહિનાથી મોકલવાનું શરૂ કર્યું છે. અગ્રે
આજા રાખીએ છીએ કે ધર્મ પરિષદના સભ્યોએ
સભ્યો ‘પ્રેમધર્મ’ના માહકો બની સરચારો સાથેના
સરકાર અને સંજય ચાલુ રાખશે.

‘પ્રેમધર્મ’નું ત્રણ અંકો નમુના રૂપે દરેકને
મોકલવામાં આવ્યા બાદ જાણ સભ્યોને રૂ. ૧-૧૨-૦નું
વી. પી કરવામાં આવશે તે દરમ્યાન જેઓ ‘પ્રેમધર્મ’
મગરવા ઈચ્છતા ન હોય તેમણે પત્રદારો કાર્યકર્મને
અગર આપવા વિનંતિ છે. અગ્રે ઈચ્છીએ છીએ કે
અમારી વિનંતિ માન્ય રાખી સ્વાગત સભ્યો
‘પ્રેમધર્મ’ના સવાજમના રૂ. ૧-૮-૦ મની ઓર્ડરથી જ
મોકલી આપો તો વધુ સારું.

વ્યવસ્થાપક ‘પ્રેમધર્મ’

મુખર્ધ સરકારે સીમેન્ટ પરનો અંકુશ ઉઠાવી લેવો જોઈએ
અગર સીમેન્ટની વહેંચણી મજુર ખાતાને સોંપવી જોઈએ.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞ પ્રચાર સમીતીના મંત્રી અને
ધર્મનગર ડૉ. ડા. સોસાયટીના ચેરમેન શ્રી. શાંતિલાલ
દીનાલાલ મહેતાએ એક ભાષે (નિવેદન દ્વારા જણાવ્યું છે કે,
મુખર્ધ સરકારના પ્રધાનોએ મધ્યમવર્ગના વસ
પાંચોની તગી દૂર કરવા સહકારી કાલેસીય સોસાયટીઓ
દ્વારા મકાનો બાંધવા પ્રગતિ લીધી હતી, તેના પરિણામે
મધ્યમવર્ગ સહકારી સોસાયટીઓએ વસવાટો આપવાનું
કાર્ય વેપારી લીધું છે.
પ્રધાનોની ખાતરી

સરકારના મંત્રીય પ્રધાનોએ ભાષે નિવેદનો અને
વ્યાખ્યાનોમાં સહકારી સોસાયટીઓને ધોન અને માલ-
સામાન પૂરો પાડવાના વચન આપ્યાં, ઉપરાંત પ્રધાનોએ
પોતાના પત્રવ્યવહારમાં પણ સોસાયટીઓને ખદર
કરવાની ખાતરી આપી છે

આ બધા વચનો અને ખાતરીઓ માત્ર કામગીર
ઉપર અગર કમ્પોમાં રહેવાં જોઈએ નહીં, પણ તેને
વ્યવહાર બનાવવાની વેચન સોસાયટીઓ મકાનો બાંધી
શકે તેવી સમીત મહત્ત્વ કરવાની સરકારની ફરજ છે.

આને પરિશિષ્ટિ શું બની રહી છે તે આપણી
રાષ્ટ્રીય સરકાર અને પ્રધાનોએ જાણવું જોઈએ અને
તે દૂર કરવા તમામ પ્રયત્નો કરવા જ જોઈએ, નહીં
તો પ્રધાનોના વચનો પર વિશ્વાસ રાખી રોજનાઓ
પડનારાઓ અને કાર્મ કરનારાઓની રિશ્ત મુશ્કેલ બને
અદલિ રસ્તે

આ જ તો અ ક ધે ર સ્તે આવેલું
મકાનોનાં બાંધકામ માટે કાલેસીય સોસાયટીઓને
સીમેન્ટ મળતો નથી. પ્રધાનો અગર સરકારી ખાતાના
કિંમત વ્યયદારો પણ કોઇ જાતની જવાબદારી સ્વીકારતા
નથી, અને સરકારી ખાતામાં કોઇ કાલેસીય
સામગ્રી નથી. આરે બીજા બાજુએ કમ્પો દન
સીમેન્ટ રૂ. ૨૦૦ થી રૂ. ૨૫૦ ના ભાવે કમ્પો
બજારમાં વેચાલ છે કદ ૮૫ ના કમ્પોઝ ભાવે કોઇ
માલ આપતું નથી.
વ્યવસ્થા નથી

ધર્મનગર સોસાયટીનો દાખલો જ આ જાણતાર્થ
દાંકુ તો જણાવવું જોઈએ કે સીમેન્ટ માટે સોસાયટીનું

કામ અટક્યું હોવા છતાં મુખર્ધ સરકાર તેને કાર્પસ
રીતે મદદરૂપ બની સહતી નથી મુખર્ધ સરકારના
માનનીય પ્રધાન શ્રી. નંદાજીએ સોસાયટીને તાત્કાલીક
સો દન સીમેન્ટ આપવા બંધામણ કરો છે અને સર-
કારી મજુર ખાતાના સર્વોચ્ચ બંધિયારોને કુદમ હોવા
છતાં આને સીમેન્ટની વહેંચણી કરનારી કંપની તે
માટે વ્યવસ્થા કરી સહતી નથી.

મજુર ખાતાને સોંપો

તેથી આ નિવેદન દ્વારા મધ્યમ સરકારને વિનંતિ
કરવાની કે તેણે સીમેન્ટની વહેંચણી મુખર્ધ
સ ર કાર ના મ જુ ર ખા તા ને સો પ વી
જોઈએ અગર તેમ ન કરે તો સીમેન્ટ ઉપરનો
કમ્પોઝ તરતજ ઉઠાવી લેવો જોઈએ. કમ્પોઝ ઉઠાવી
લીધા સિવાય સીમેન્ટનાં કળ્યાં બજાર અટકશે નહીં.
સીમેન્ટની વહેંચણીની ચેરબવસ્થાથી પ્રગ મુખ
મુશ્કેલોમાં મુશ્કેલ છે તે કળ્યાં બજાર શી રહ્યાં છે.
આ રીતે જ જો કામ આસે તો મધ્યમ-વર્ગનાં મકાનોનાં
બંધિયામની નીતીને ઉત્તેજન આપવાની વાતો માત્ર
કમ્પોમાં જ રહેશે.

મુખર્ધ સરકારને વિનંતિ કરવાની કે તેમણે માત્ર
આદર્શ કમ્પોમાં નિવેદનો નહીં કરતાં બારેલાં વચનો
અમલમાં મુકવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. અને આસ
કરીને કાલેસીય સોમાયટીઓને તાત્કાલીક માલસામાન
પૂરો પડે છે કે કેમ તે જોવું જોઈએ
રાહત કેમ નથી ?

હિન્દી સરકાર એક વેપારી કંપનીને ફક્ત સીમે-
ન્ટની વહેંચણી કરવાનો છળરો આપવામાં કમ્પ રીવે
પ્રગટીત સામ્ય છે તે સમગ્ર નથી એક બાજુ
સહકારી સોસાયટીઓને ઉત્તેજવાની અને એકબીજુ
નફાખોરી બંધ કરવાની સરકારી નીતિ અમલવાર
કરવામાં આવી છે ત્યારે બીજા બાજુ વેપારી કંપનીને
ફક્ત સીમેન્ટની વહેંચણી સોંપી તે નફાખોરીને ઉત્તે
જન આપી રહી છે તેથી હવે તો કં સરકાર સીમેન્ટ
પરનો કમ્પોઝ સમુજાએ દૂર કરે અગર તેનો વહીવટ
મુખર્ધ સરકારના ભેગર ડીપાર્ટમેન્ટને સોંપે, તો જ
પ્રગતિ રાહત મળી શકશે એમ માને છે.

ગીતાનો સાર પકડો

— રજુ કર્તા —
સ્વામિ શ્રી. ચૈતન્યાનંદ

શ્રી રામકૃષ્ણ આશ્રમ, પંચવટી, નાસિક

મિત્ર... ..

ગીતાનો અભ્યાસ કરવાની તારી ધિક્કા લાગીને આનંદ. તેં લખ્યું કે મારે તને જાને તેટલી મદદ કરવી. ગીતા વિષેના મારા વિચાર લખવાનું કંઈ કંઈ નથી. પણ મારા વિચારોથી તને કેટલે અંશે હાલો થશે એનો આધાર સંપૂર્ણ રીતે તારા પર છે. હું કહું છું મારે જ તારે અધિક વસ્તુ સ્વીકારી લેવી એવી મારી નવાય કમ્પા નથી જો તું એમ કરે તો તો ને કેટલાક માણસો પોતે સ્વતંત્ર વિચાર કરવાને નહિ જોઈ મદદ માગતા આવતાં જાણતાં દિકાકારને જ પેતાના માર્ગદર્શક તરીકે સ્વીકારી બેસે છે, તેમના જેવી જ બૂધ કરી બેસે. પરિણામે કેટલીય સાદી છતાં અમૂલ્ય જાણતો વિષે નજર ચૂક થઈ જાય.

તુ મિત્ર મારું તો મદદ છે. ત્યાં જી નટરાજની સૌંદર્યપૂર્ણ પ્રતિમાનો પ્રભાવ તારા પર ખૂબ પડ્યો. કદાચ પરવરસમાં જ વખત આવતા અભિવેક સિવાયના દિવસોમાં તો જીનટરાજને માથે કિરીટ હોય છે અને આખું શરીર કવચથી ઢાંકાયું હોય છે, અને 'ચરણો પણ ઢાંકાયા હોય છે, એ ઉપરાંત રેશમના વાંધા, અને તેના ઉપર અમર્ય ડ્રેસિંગના બનાવેલા બહુ મુલ્ય અલંકાર પ્રતિમાને આપ્યા શરીરે ધારણ કરાવેલાં હોય છે, પણ એટલા ધીમે કેમ પુર થાય? એ સુવર્ણમાં સુગંધનો સુમેળ કરવા સાર વિવિધ જાતનાં ફૂલોની રમબેરગીને સુગંધી મળાઓ, ને તેમાં ચરણે ધરવાની તો આસ રીતે બનાવેલી એટલે કે માર જોતાં તમને ખરેખરી પ્રતિમા તો જોવા જ નથી મળતી. જુઓ હો માર વાંધા અને શણગાર અલગલગ એ બધાથી ટોળા વધે છે જરૂર, અને આપણને આકર્ષણ પણ થાય, પણ અભિવેકને દિવસે એ બધા વાંધા, અલંકાર અને માળાઓ વગેરેના કાંઈ વિનાની નટરાજની શીર્ષિકે જો દેખ તો તને ખબર પડે કે આપણા દેહનું ધાર્મિક રક્ષાપત્ર-કલા-વિદ્યાન કઈ રીતે પકડાયું હતું! જાન જીવી ધધને એ પ્રતિમાને બેઠી પાછાનું જ તને મન થઈ જાય એવી છત્ર અને સુમધુર એ પ્રતિમા છે. મંદિર મુખને જાકાર નીકળે એ તોય એ પ્રતિ તો જાણે નવન સમિ ખરીને ખરી!

ગીતાનું ધર્મકંઈ એવું થયું છે. ગીતા પરની અમરિત દિકાઓ, અસંખ્ય રીપિકાઓ બધે ગીતાનું અને તેવું સૌંદર્ય દેખાડે પણ તેને જાકાર કાઢીને તેના ખરા સ્વરૂપમાં રજુ કરવા છતાં ઉલટી તેને વધુ દર્શક છે. એટલે ગીતાનો જો ખરેખરી અભ્યાસ કરવાની તારી ધિક્કા હોય તો કેટલું પણ દિકા-વંચા વિના જ તેને સમજવાનો પ્રયાસ કરવો. અને તો મુનિવંચિ'ટિમાં સંબોધેલા ગીતાના વિષય પરનાં વિદ્વાનોના અભ્યાસનો અર્થ વિસરી જવા

મગવાન મીરામકૃષ્ણના છત્ર અને વચનાધતનો તે અભ્યાસ કયો છે એ સમજના મારે દિકાની જરૂર નથી પડતી. તારી ચોતાની જ એક જ તું એ સમજે છે, ખરું જો તો પછી ગીતાની જામતમાં એમ કેમ ન કરવું! મળની સરકત બાપા તથા રાખેલો પરસ્પર વિરોધી અર્થ થઈ રાખવાની સલાવનાને લીધે જરૂર મુશ્કેલી ઉભી થાય પણ તારે તારી સાદી સમજણ ઉપર આધાર રાખીને સીધા જાને સરળ અર્થ લેવો.

એક બીજી સારવેતીની સૂચના. અને કૌંસેજમાં ભણતા તારે બી. એ ની પરીક્ષામાં અંગ્રેજ સાહિત્યનો એક પ્રકાર પત્ર આવવો. જૂના રહેઠીનેવીઆના સતો અને એ'મલો-સંકસનોના ઇતિહાસથી આરંભને અત્યારની છેલ્લામાં છેલ્લી નવમકથા સુધીના અંગ્રેજ સાહિત્યમાંથી કોઈપણ મસકાર અથવા મસ રિસે સવાલો ચૂકવામાં આવતા. એ મસકાર અથવા મસ વિષે વિષેનાં અમારાં જાન અથવા અમરી ઉપર પડેલી છાપમાંથી જાણે આપવાના નહોત. અમને તેધે જિતરાવનારા પ્રોફેસરોએ સુધાં એ પુસ્તકો ન પણ વાંચ્યાં હોય; (એવી નોંધ ને વર્ગમાં મોમવાને જ માનપૂર્વક "લેક્ચર" કહેવામાં આવે છે, એ નોંધોમાંથી જ અમારે જાણ આપવાના હતા.) આ રમુજની મારા ઉપર મહુ જ કાપકાકારક અસર થઈ. એ વખતથી રાખેલો કારમાળાઓ અને તેટલી સરસ વાત્સર્યનાવાળા અને સુશોભિત હોય પણ મારે મન તેના અર્થ કંઈ જ નહિ, તેમજ હું તેમનાથી

શ્રી ગીતા પત્રમાલા નં. ૧

અંતર નહિ. અને ત્યાંના સખો હોય, પણ મારે મન તેમનો કંઈક પણ સમજવા ઉતરે એવો અર્થ તીક્ષ્ણવે બોધ્યો. તારી પાસે ડેટલાક માણસો અતિ માનસિક રસાયણશાસ્ત્ર, પરમ ગુણ મનોવિજ્ઞાન, ના તો બાહ્યાર્થિક શરીરશાસ્ત્ર એવા એવા જઠરવિદ્યા સખો-વળા વિષયો વિષે વાતો કરતા હશે, પણ એ સખોમાં અને કંઈક અર્થ કે વાત જણાતો નથી. વર્તમાન યુગમાં જુવાન વહેંચેલું રચાઈ છે એવા સખો અને વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગ વાક્યોએ લીધું છે અને તેમને આખી મીચીને માની સેવામાં આવે છે. એટલા સાથે તારે દરેક સખોના કંઈક પણ સમજાવ તેવો અથવા અરેખરો અર્થ નીકળે એ પર પાસ જાર મુકવેલ આ સુચનાઓ નજર સામે રાખીશ તો ખીતાના કંઈક સાચા અર્થની આઠા રાખશે.

તારી ઇચ્છા એવી છે કે આ પત્રો સહેલી અને સારી બાધામાં લખાય. કાંઈ તાત્ત્વિક પ્રયોગો અને સમજણમાં ન ઉતરે એવી આત વૈજ્ઞાનિક છબિની કસરતોની અર્થાઓના ઉદ્દેશથી દૂર રહેવાની તારી ઇચ્છા પણ મને જમી. તેમ છતાં, ખીતામાં ડેટલાય તરવરાનના અને આબ્જાર્થિક વિચારો છે તેમને સાથે છોડી દેવા એ અસંભવિત છે. તારે એમને તારી પેલાનાં રીતે સમજાવવાનો પ્રયાસ કરવેલ. તે મી રાખ-ફળ્લને વિષે અભ્યાસ કર્યો છે એટલે એ પણ સહેલું કામ પડશે.

ફુનિયા તથા જીવનનો સમસ્યાઓ પરથી માડું દર્શન શીરામકુચુના જીવન અને ઉપદેશ પર ગંધા-યેલું છે એટલે ખીતાની મારી બાધામાં તને જણાશે કે મારી એક માત્ર સહાય, પ્રકાશ ના આધાર શીરામ-કુચુ છે; કારણ કે એ સર્વ દર્શન અને સર્વ ધર્મનાં જવલંત જીવંત ઉદ્દેશ્ય છે.

આ કામગીરી કીક લાંબો કામ છે. એટલે ખીતાને સમજવાની જુદી જુદી રીતોએ વિષેની વાત કહે પછીના કાળમાં.

* નોંધ-નિર્માણ એ કશુંક હિંમતી બાજાનું કામ છે એ માનવ અભિપ્રાય દેવતા મી ન્યાયનાં વાંદવ વચ્ચે હતા શિવજી છે એ પ્રતિજ્ઞાને પૂન કમંદક આદિના અપકાપૂર્વક સ્થાન દાનના સાડું વારકમાં જ વચ્ચે બંદાર કદ જવામાં આવે છે.

નવ મણકાની માસિક મનન માળા

૧ આરોગ્ય, વધ, સોવન,

(આરોગ્ય વગર જીવે સોવન કે ભજવાન! અને આપો!)

૨ અભ્યર્થ

(ધર્મ જેવા ગુણ-જેવા કે શક્તિ, તેજસ્વીતા, યોગ અને કસાણ કરવાની શક્તિ કે ભજવાન અને આપો)

૩ શરીર આદ્ય અધુષ્યમ સાધનમ

સસારના સર્વે ધર્મો જરામર જાળવી શકાય તે મારે પ્રથમ શરીર તંદુરસ્ત બોધ્યો

૪ બાધામયી શરીર તંદુરસ્ત અને મજબૂત બને છે,

૫ બાધામયી શરીરનો મહારીપુ એટલે શત્રુ એવો ને આગસ તે દુર થાય છે.

૬ બાધામયી વૃષ્ટ અને નિવમ જેવી થીત આવે છે,

૭ બાધામયી છન્દિયો વશ થાય છે,

૮ બાધામયી અભય પ્રાપ્ત થાય છે,

૯ બાધામયી સારી જૂઝ ઘડે છે અને ખીલી કંઈ આવે છે.

ઉચ્ચ વિચાર

શક્તિ, સંજીત અને કયાના સેવનથી અનેક જવતારોનું યોગ, માધુર્ય અને આનંદ એક જવતારમાં મળે છે

* સૃષ્ટિ સોન્ય ના ઉપયોગ જેવા બીજા પુણ્ય પ્રસંગ આ સંસારમાં નથી.

જેઓ એક પતિ વૃષ્ટ કે એક પત્ની વૃષ્ટ પાળે છે તેમને મુક પ્રેમ મળે છે અને એજ મુક પ્રેમ એમને પ્રજ્ઞાનો યોગ કરાવી આપે છે.

ધર્મ પરિવ્રજ યુગ્યને પ્રવેશને મારે હતો. ધર્મ કે તરવરાન આધિક વધા પછી કે વધ વધા પછી જાણવાના વિષયો નથી. જીવન શરૂ કરતાં પહેલાં જીવ, જમત અને ધર્મ વિષે મુખ્ય મુખ્ય જાણતો ભણી સેવી બોધ્યો. નીત અને ધર્મ માર્ગે જનાર શરીર તંદુરસ્ત રહે છે, રહે છે સુખી થાય છે. ધર્મ મેળવે છે અને માનસિક શાન્તિનો અનુભવ કરે છે, મહાભારતકાર કરે છે કે કુલ્યા હાથ કરીને કદું છું કે ધર્મ માર્ગે આસનારું આબ્જાર્થિક કસાણ તો થાય છે પણ સાથે સાથે કુનવળી સુખ પણ એને મળે છે છતાં મારું કહેવું નોંધ કે સાંભળતાં નથી!

દા. દરિયા

સાચો ધર્મ

એકલાઈ વર્ષથી ક્રિસ્તીઆન પ્રભાવી થવન જેવી રીતે આપણે આપણું છે કે આપણે વધુને વધુ નિર્મળ બનીએ અને પોરે માલતા કીડા જેવા થતા નહીએ. આને આપણને સાચી જરૂર હોય તો જળ, જળ અને જળની જ જરૂર છે. આર્થિક, સારીરિક, માનસિક, અને આત્મિક; એ આપણા મુશ્કેલી છે એ આપણો ધર્મ છે.

માનવતાની જરૂર

આપણે આપણી જરૂર જાણવીએ, ખોટું ધર્મ ન કરીએ, બીજા પર જુલમ ન કરીએ, આપણી સાક્ષતા પ્રમાણમાં બીજાનું ભયું કરીએ, પરંતુ મદદરતે મદદે આપણ સહન કરવો એ પાપ છે, તેનો દુરત જ પ્રતિકાર કરવો નોંધીએ. વિશેષ ઉત્સાહથી ધન પ્રાપ્ત કરવું, આપણા કુટુંબ અને આધિતોને નિભાવવા, પરીપાત્રતાં કોર્પોમાં રત રહેવું એ આપણી જરૂર છે. જ્યાં સુધી આપણે આપણી આજરૂર ન જાણવી સહીએ ત્યાં સુધી માણસની મજૂરીમાં જ નહી, તો પછી મેક્સ રેવી રીતે મેજવો સહીએ? સાચી રીતે માનવતાની જરૂર સર્વ પ્રથમ છે.

જગદ્વિજયી શાથી થવાય?

જગદ્વજી હરી જગદ્વાદી છતાંયો જાણ્યો નથી. જેમ જેમ સૈન્યો વધતાં જાય છે તેમ તેમ માનવ, માનવ મરીને જાય થતા જાય છે, એટલે જ આપણમવાદથી જગતપર વિજય મેજવવો જરૂરી છે. આ આપણમવાદમાં વિજય ક્ષત્ત્વ તેમજ જૂની અખડી મચેલી નિઃશ્વાસ ક્ષિત્તોમાં ચેતન મરી નવું જીવન સ્વરૂપ આપવું, સમય અને જાહવાણ સંજોગોને અનુરૂપ નવું જીવન સર્જવું એ જ સાચો ધર્મ છે.

આત્મવત્ સર્વ ભૂતેષુ

આ સુભાષિત માત્ર શુ પ્રસ્તુતમાં જ સમગ્રી રાજ્ય મદિનું સુરોગીત ચિન્હ છે. જે જુલમને રોકવાનો હુકમ ન આપી શકે, તે મેક્સ શુ આપી શકે? જે બીજાના જાતણી અજાણ તે કોઈને પાવન થું કરી શકે? સાચો ધર્મ સાચો મર્યાદા છે અને વર્તમાન ધર્મ માત્ર કિષ્કાઈ અને જાત કિષ્કાઈ જ સમજાયો છે. ખરી રીતે તેને ધર્મ કહેવો તે ઠીક નથી, એ માનસિક રોગ બની ગયેલ છે. સાવધાન! પ્રેમ એ જ જીવનનો એક માત્ર ધર્મ છે.

ધર્મનો ખોલ

“હું ગરીબને માફ છું જેનું હૃદય ગરીબોને માટે ક્લે છે તેને જ હું મહાત્મ્ય કહું છું. જ્યાં સુધી કરોડો માણસો જીવ અને જીવનતામાં જીવન જાળવે ત્યાં સુધી: જે માણસ તેઓના ખર્ચે જીવાત્મો બન્યો હોવા છતાં તેમના તરફ થોડામાં થોડું પણ શક્ત આપતો નથી તેઓ કોઈ માણસ ધરતર અને સમાજનો દોષી છે.” ધર્મનો હેતુ અને ઉદ્દેશ કુદરતી રચનાઓને નિર્મળ કરવાનો છે, ને ખર્ચે ગરીબ અને કનિષ્ઠ વર્ગોને કચણ છે તે ધર્મ સાચો ધર્મ નથી.

હું ધર્મ છું.

એક લોખંડ પડે ને ફરિ તેમ સમાજ પર હું પડીશ ને સમાજ મારો અનુમાયી બની જશે. હું સમસ્ત કિંદો, માનવ સમાજને શ્વસ અને ન્વાધને પડ્યો રહીને મળમાંથી હલાવો નાખીશ. હું ને કોઈ કહીશ તે જગતે સંભાળવું જ પડશે. એ જગદો સ્વામી વિવેકોનંદના હતા મહાત્મા ગાંધીએ કહ્યું. “અમેને જાણવા જાવ” અને તે જગદો અમિની માફક સમસ્ત દેશમાં ફેલાઈ ગયા અને તેના પરિણામે અમેને કિન્દમાયી આપોઆપ જાણવા ગયા ધર્મનો આ પ્રભાવ છે.

પ્રશ્ન કહે છે કે:

જ્યારે જ્યારે ધર્મની ગ્યાની થાય છે ત્યારે ત્યારે હું જન્મ-મૃત્યુ છું.

એજ રીતે

માનવજીવમાં જાણેડ એવા ભારતીય ધર્મ અને તત્ત્વમાનો સદેશ મેરમેર પહોંચાવવા જરૂર પડતાં આ ભારતજીમમાં અદ્વિતિય નરસનો ઉત્પત્ત થયાં છે, શ્વસ છે અને યશ.

ધર્મનું ઉદ્દેશોધન

તારામાં તુ શકા રાખ અને તેને અવધવી છોડો શક, જળવાન બન! આને સાચી રીતે જળની જ જરૂર છે. માનસિક નિર્મળતા અને સારીરિક નિર્મળતા દર કરીને કિંમતવાન અને આત્મમહાવાન થા. વેદાંત કહે છે કે આત્મા છું-પરમાત્મા છું અને ધાર તે કરી શકું છું. મારામાં જીવું જળ છે. આત્મામાં આ આનંદ સક્ષિત રહેલી છે. તેનો આવીર્ભાવ કર. છોડો શક, તારા વ્યક્તિત્વની ખાત્રી કરાવ. તારામાં રહેલ પમાત્માની પરમ જ્યોતથી જગતને અમમગાત્રી દે, તેનો અંધકાર દૂર કરી દે.”

જ ગ ત નો મા ત્ર એ ક જ

માનવ ધર્મ સનાતન છે: તે ક્ષેત્ર કવિસ કૃતા થયો નથી, થયો પણ નહિ. એની અવગણના થઈ શકતી નથી; એને તિલાંજલિ આપી આપાતી નથી. એ પ્રત્યેક મનુષ્યના ક્ષણપર ઉપરસ્પષ્ટ કે અસ્પષ્ટ રીતે કાતરાઓએ હોવાથી અને શાશ્વત સત્યો ઉપર રચાઓએ હોવાથી તેનું વિસ્તરણ થઈ શકતું નથી, અને તે નિરંતર નિર્ભંગ અને પવિત્ર હોય છે. આધુનિક રશિયાએ ધર્મનો બહિષ્કાર કરેલો અનાથ છે. ત્યારે શું રશિયામાં સત્ય, સાકૃતા અને સૌન્દર્યનાં ફાન થતાં નહિ હોય? શું ત્યાંની પ્રજાના હૃદયો કેવળ માનવધર્મ વિહોળાં હશે? એમ હોય તો તજ સ્વકાથી વધુ સમય મુઠી રશિયા રહી કેમ શકયુ? એના ઉત્તર એ છે કે એક દેશ મહું મહું તે *Infertile religion* પૂર્વાવધિથી સ્થપાએલી અને અવરિચ્છત થએલી ધર્મસંસ્થાને તિલાંજલિ આપી શકે, (એ કે તેમ કરવું પણ સલાહકર્ષુ તો નથીજ); પરંતુ ધર્મનો, અને ખાસ કરી માનવ ધર્મનો, ઉચ્છેદ કરવો તેવો હવાપાણીમાંથી પ્રાણવાયુનો બહિષ્કાર કરવા સમાન આત્મઘાતક પ્રયાસ કહેવાય.

ધર્મની વ્યાખ્યા.

ઠાઈ પણ વિવશની છાયાવર કરતાં પહેલાં તેની વ્યાખ્યા બાંધવાની આવશ્યકતા સ્વીકારવી એમ એ જ પ્રશ્નને ધર્મની વ્યાખ્યા આપણે એમ કરીશું કે સનાતન સત્યો અનુસાર પદ્યન મનુષ્ય જનન અને તે જનનપદ્ધતિ પ્રાપ્ત થઈ ક્ષણિક સાનિધ્ય આપે પશુઓ ઉપર ધર્મના બાહ્ય સ્વરૂપની અસર થતી નથી; તેમજને કિંવા-પુલ વિધિ મારે અવધર્ય નથી; ધર્મકુશલો કહે અને તેઓ સ્વીકારે એ તેમને માનવીક કુશલો એવું લાગે છે અને તેમજો તે ધર્મને પ્રવિત્ત માઈમાં ધર્મર સમાન વળી તેની અવગણના કરે છે તેઈજા અવધાર જનતામાં જરૂરી સો એવો સારો, સહેલો, સર્વમાન્ય અને વ્યાપક ધર્મ જાળવાની સો ઠાઈને ઉચ્ચા છે એવા લક્ષણે પ્રસંગતો અને આપણા ધર્મલિખા નવમાન પુષ્પને નખ ઓસતા ધર્મ તે માનવધર્મ છે.

દરેક ધર્મીનું સામ્ય

વસ્તુતા માનવધર્મ ઠાઈ હોયો ધર્મ ન હોવાથી એવામ સંસ્કાર જરૂરી જવાની કંઈ અસર નથી એવો કાઠ પવનગર નથી નેદકજન પ્રથમ જાણીથી માંડી કાલના મુગ્ધ થાંધીલ સુખીના અનેક જઠારાઓ માનવધર્મના પવનગર છે માનવધર્મના હોવાથી કાઠ પણ હવાત ધર્મને લગારે તુલ્યન નથી બલકે માનવધર્મી આપણા સૌના પ્રથિન સમર્થન મળે છે માનવધર્મનું વલ અનેક ધર્મીમાં સામાન્ય છે, એટલું નહિ પણ માનવધર્મ તે કાલના ધર્મીને G. O. F (Greatest Common Factor) છે એમ કસગર મિત્રઓનો સ્વાદ જુરો જુરો હોવા બતાવે છે.

મિત્રમનું વલતો હોવ જન, તેમ અનેક ધર્મીના વિવરમાં મિત્રો સમાન, પણ રહેલા માનવધર્મનો આપણને જાણવ તર છે એવો અવધાર્ય એવા ધર્મીને મુજબી આવી સ્વાઈમાં નહિ પણ અન્યને મુજબી કરવામાં સમાવેશી છે. એમ હોવાથી તેમનો ધર્મ માનવધર્મનું જ પ્રવિત્તન કરે છે તે જુલું છે. કિન્તુ ધર્મ પ્રમાણે સમસ્ત જન પ્રમુખ છે, અને દરેક અસ્તિ અન્ય અસ્તિઓમાં પણ પાવાને અને પરામાત્માને નિહાવે છે. અસપરસ આરોહી નિષ્ઠ સર્વો હોવાથી કિન્તુ ધર્મ માનવધર્મનાં મૂલ જગત્ રચાયેલો અજ્ઞાત છે. નોઈ અને જેન ધર્મો વિધિવ્યાપક અનુકંપા અને અહિંસા ઉપર રચાયેલા હોવાથી તે પણ માનવધર્મનાં ખાસ લક્ષણે રજુ કરે છે અમવાન હંમુનો સંજેતજ પ્રેમનો હોવાથી તેમનો ધર્મ માનવધર્મ (સવાવ જીએ થો હોઈ સો) ઉસલાગમાં એકા અને સમાનતા ઉપર ખાસ જરુ પ્રવેશો હોવાથી તે પણ માનવધર્મની અર્થાત સમાન જતી અવ છે એ સો ધર્મીનાં વલજાત, સિદ્ધિથી જનન કષ્ટિ, કિંવા, પુલ્લવિધિ વિરેરમાં મલકેઈ કરો બતાવે તેમનાં મુજબ લક્ષણોમાં અને માનવ ધર્મનાં અવિ મહુ સામ્ય દેખાવ.

માનવ ધર્મની ધટીની જરુર

માનવધર્મનું ઠાઈ એક મંદિર નથી, પુલ્લવિધિ કે કિંવાજન નથી, અને તે કરતાય ધર્મ જરૂરો કે પ્રોત્સહિતો પણ નથી. માત્ર પુલ્લ અને કિંવા તે ધર્મ નથી, ધર્મનું બલ અવ છે કિંવાની અત્યવ થતી છે પણ ધર્મન રહસ્યને મુખજોએ જોણ છે ધર્મ પ્રકરે કિંવામા રખા થમ્યા રહેલું અને પાવાને ધર્મ માનવ એ નિર્વંક છે.

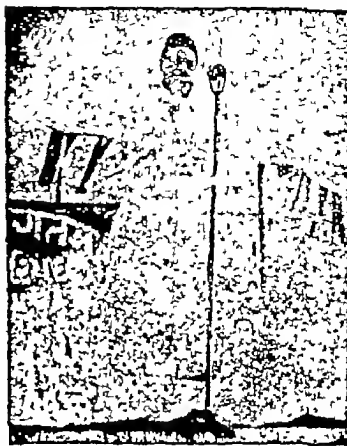
ધર્મનાં અળખા લક્ષણોમાં ને માનવધર્મમાં અતિધણું સામ્ય છે.

ક દયાણ કારી માનવધર્મ છે

નવો કિનારો અતિરક્ષી ખર્મ- સુરક્ષિત ગ્રામસ્થ નમે છે તેમનું ભેર નખવાથી કિનારો પશુ નમે બચે છે અને એ વિચલમાં મુલ્ય ખર્મ કુલેષાદ નબ છે માનવ ખર્મ મરિ, કિનારે પુરોહિત મરણની વિરલ નિયત્ત નથી, માત્ર એ સમયોં તરફ વલ્લ આપતો નથી, પણ ખર્મનાં મુલ્યદ સિક્કો પ્રત્યેક આન આપે છે આપણે પાતાના ખર્મની સાથેસાથ માનવધર્મ પશુ પાણી શરીરોને ક્રિએ અને માનવ ખર્મને ખાવર આ પ લા પા લા ના પ મ' નો ત્યાગ કરવા નથી. આપણા સોના ખરીમાં મરિયા, કિનારો નરેરે એમ છે તેમ જ આલ રહેશે માત્ર પર્તમાન મુત્તમાં વધુ જતલનું ય અને કોઈ જતલનું ય તે માનવ ખર્મરૂપે આપણને બચવા મળે છે

માનવ ધર્મ કર્તવ્ય સામગ્રિ છે.

માનવધર્મમાં મનવચિત્તની, વલ્લજાનની, સંસ્કારની, રેક ક્ષીની, અપ્તગની જતલ બચાવી નથી. એટલે જ નહિ પણ માનવ ધર્મને આધારિતક્રિયા, જ્ઞાન અને શક્તિ ભેરે પણ કીધો સુલખ નથી માનવધર્મ માત્ર કર્મપક્ષવલ્લમાં માને છે અને સત્કર્મને ખર્મની કસોટી સમાન લેખે છે. જલદ આપણે પાતાનો ખર્મ તો આલ રહેશે જ અને તેમા જ્ઞાન, કૃતિ અને આધારિતક્રિયા અતિ મોટો જ્ઞાન અવસ્થ સમજી શકી અને આધારિતક્રિયા આપણને છુદ સત્કર્મો કરવા પણ પ્રેરશે, આપણે એ મહાન સુલે માનવ-ધર્મને ખાવર ખાટા નથી અને માનવધર્મ તે એટલા આપણને કહેતો પશુ નથી. એ વા સોદ પાલનથી માણસ સત્કર્મો થતો હોય (અને તે લાય છે જ) તો માનવધર્મ કોને નિશ્ચય વિરોધ કરતો નથી પરંતુ માનવધર્મનું અતિમ ક્ષેત્ર હોય છે. અતિસ્ત પોક્ષ નથી પણ સમજાવત માનવ કરવાણ છે. આ ક્ષેત્ર આપિતમા ન તેનું પ્તાન અને શક્તિએ દિનિત્ર વજેરો હોવાથી ધર્મના ક્ષેત્ર વપસીની જગ્યા કોને કોણ લાય છે માનવધર્મ લીઝ ધર્મોના વચ્ચે કરવા માપતો નથી. *it is common to to destroy track to find it* માનવી તરીકે તે આપણે કર્મ જ આપણને સમજાવે છે, જન્મ માનવીઓનું કિલ સામવા આપણને પ્રેરે છે, અને એ મહાન ક્ષેત્રને મુકાલયે ખર્મના બીજ વપસીની જગ્યા વિષે તે મોન માણસ કરે છે પ્રત્યેક શક્તિ પાતાપાતાને ખર્મ વિચારથી પાલે એમ આપણે ઈચ્છીએ, પરંતુ તેના બદેર-વનમાં તે માનવધર્મની રૂપે કલને એ લડ સલાહસરું છે એક સામગ્રીવિજ્ઞ પ્રુપ કલન રેવરકને ન જતો હોય, પુલ-વિધિ ન કરતો હોય, અને શક્તિમય લખન પણ ન આવતો

આ લેખના લેખક પ્રા. દાવર.

હોય તેપણ તેના બદેર લખનમાં ખર્મની માનવ રેર લેવાય એવી જાણ તો આપણે બરેર રાખીએ. એ રીતે માનવ-ધર્મની સાથે સમવા સમપ્રમાણ અને બદેર લખન જાણતા વપામ લેખો અને નેતાઓનું એક *Minimum programme* બને એ ઇચ્છીએ શ્રેય છે

મધ્યાજ ધર્મોનું રહસ્ય અંતે તો માનવ-ધર્મ તરફ જ વળેલું છે, પરંતુ એ અનિષ્ટો નેવામાં આવે છે તે રૂઢીબંધ સ્થિતિ-સ્થાપકતા, કોમવાદ અને સાંપ્રદાયિકતા-થી જ સર્મયલા છે, જે માનવતાનો વિદ્વંસ કરે છે. પ્રો. દાવરે આ લેખમાં તેનું સુંદર નિદર્શન કર્યું છે. આ લેખ ધર્મપરિષદના પ્રસિદ્ધ થતા પુસ્તક માટે તેઓશ્રી તરફથી મળ્યો છે જેને પ્રેમધર્મના વાંચકો માટે અત્રે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.....

રાષ્ટ્રનો કોઈ પણ એક ધર્મ નજ હોય તે રાષ્ટ્ર માટે બહેતર છે.

રાષ્ટ્રનો કોઈ ધર્મ ન હોય શકે.

અસ્તિ ઉપરથી રાષ્ટ્ર ઉપર માનવો અણુય છે કે એક પ્રતિવિગત રાષ્ટ્ર કોઈ એક ધર્મની હાંસી લેખતું નથી પણ સૌ ધર્મોને સમાન દ્રષ્ટિએ જુએ છે. એક રાષ્ટ્ર એક સામૂહ સમજાઈ બંધાયેલી પણ દેશવાદી શો નાંકે તે તો ખુલ્લું છે એ તે એક ધર્મથી દેશવાદ કોષ જાને એ તે તેના અણુ સિદ્ધિતા બીજા ધર્મોના સિદ્ધિતા સાથે અણુસમુર્ણ જાને તો નાંકતી આંતર ઉપરે માટે એક રાષ્ટ્રનો કોઈપણ એક ધર્મ ન હોય તેજ નહેવર છે અને એ દોષ તો તે ધર્મ માત્ર ઓછો અને માનવો જ રહે તેમાં તે રાષ્ટ્ર અને તેની પ્રાણી સહાર્મી છે પણ એ રાષ્ટ્રને એક ધર્મ લખ વાળ દોષ તો સર્વને સામાન્ય માનવધર્મ કરતાં બીજા કોઈ વધુ હાર્મ સાથેક વાળેલ મળી શકે

વ્યવહારમાં પણ માનવધર્મની અગત્ય છે.

અવદારમાંજ એક રાષ્ટ્ર બંધે કે અબંધે, માનવધર્મથી દેશવાદ દોષ એમ અણુઈ જાને છે એના અણુજે અનેક દાખવા લઈ શકીએ પાલન અવધાન પછી પત્નીએ લેખાથી જાનર જાનરદશીને લાગે જઈ જિવામાં પ્રવેશ કરવો કે કેમ; 'કેવ શકી' નામે જોગવાણી કમનસીલ હિંદીઓને દેખાને અપણુ કરવાનો (જાને તેમાં લગન જાણ કરવાનો) રિવાજ વાદ સાજનો કે કેમ; હાંસીઓને અબંધેના એવા અણુજા બીજા દેશીજા સંસ્થાને મળે છે તેવા હાંસી અણુજા કે કેમ; માનવધર્મો નિષેધ કરવો કે કેમ; વિષવાવિવાહ હજીવા એવ છે કે કેમ, વિચરે પ્રમોડે જોર માથ સાંભાને આધારે જાત તે કરતા માનવધર્મને આધારે આપણા રાષ્ટ્ર વરદાથી જાત તેજ નહેવર છે, કેમકે સોમો, અરુપરશા, વાલકો વિચરેતું દિલ સાથતુ તે માનવ ધર્મનું પ્રાચીનક હતુંજ છે, સાંભા પ્રત્યે આપણને માન છે અને જાને ત્યાં મુખી તેમને ઉચાપ-વાઈ આપણને મન ન આવે, પરંતુ એ માત્ર સાંભાનોજ આધાર લઈ બેસીએ તો સમાજ સુધારામાં મેહો અણુજાને ઠીક થઈ જવા પામી, માનવધર્મ કોઈની ધાર્મિક લાજથી દુઃખજવાનો આપણને જણવેલ અણુજા નથી. સાજવા વરીકે પદાવજની સંપણું બંધી માનવ ધર્મની દષ્ટિએ દુઃખાનવાં મુસલિમ લાઈકોની ધાર્મિક લાજથી દુઃખજ, માટે એ અણુ-વાની સજ્જાધથી કાંઈક દુર કરી કર્મ અને કેટલાં પદ્ધતોને દેખા સાંભેશમાં વધ કરવો તેની રચપદા થઈ એઈએ વળી અણુજા મુધારો આપણેક અણુજા દોષ હતા તેને અમલદાર આપણા પદેલાં તેની સજ્જાવાની ચકચાસજ્જાવાનો પણુ વિચાર થવો એઈએ. અણુજા નિષેધ અને વેદોદારની ચરત (અર્થાગ્રહ)ના જોવાની પછી માનવધર્મ માટે અણુજા અણુજા તો જોયે; પણ

તે મુધારા સાથે છે કે કેમ તે જાને; હિંદીઓની વચસતુ થર છે, નહીં તો તે નિષ્ણ નિષ્ણતા માનવ ધર્મનું અમલદારમાં વાચવ પામ જાણી.

વિજ્ઞાન ધર્મનું મિત્ર પણ બની શકે છે.

માનવ ધર્મ વિજ્ઞાનની જાને ત્યાં મુખી સહાય લઈ શકે છે આધુનિક યુગમાં લીલક મુજ સજ્જવાની એ જાને સાધનો એવામાં જાને છે તે માટે જાણજે નિષ્ણતાજા અણુજા જોયે, નિષ્ણતા ધર્મનો ચરત જાણી શકે, પણ આજણે એ હજીએ તો તેને ધર્મનો મીત્ર પણ અણુજા શકીએ. વરણુ વિજ્ઞાન યાગ માકાગા છે એ તેને માનવધર્મનું પ્રાચીનક મળુ તો તે એક અણુજાજા સમાજ પુરવાર થઈએ એ વિજ્ઞાનને જાણી શકતારો ન મળી જાને તે વેદવાણના માર્ગે આજણ ધણુ તો આ સાંભવાણી પણ અણુજા સજ્જસ અણુજા ઉપર મહાન નિષ્ણતે હવારશે. મળી વજત મણુજાનાં પાપ જાવર વિજ્ઞાન હાંસી છે આજણ અણુજાજા જોઈ છે અને વિજ્ઞાન નીજા છે એટલે કોઈ અણુજા અણુજા જાણે ત્યારે આજણે કોઈ મુખી કરીએ વર્તે કાંઈક અણુજા છે વિજ્ઞાનને અણુજા અણુજા સેવામાં અણુજા છે જાને એ તે માનવ-ધર્મની સજ્જા સાથે સજ્જાજાઈ જાને તેને અણુજાને જાણી તો આધુનિક અણુજાને આજણ ઉપરજાઈ મળે પછી

છુદ્ધિ અને માનવ ધર્મ.

માનવધર્મ જાને ત્યાં મુખી છુદ્ધિની પણ સેવામાં લાક સેવા મુદ્દો નહીં છુદ્ધિની જાને ધર્મની હિંદીઓમાં કેટલીક વાર ફેર રહે છે, પરંતુ છુદ્ધિ એક મહાન સજ્જા છે, જાને અણુજા અનેક જાણે પજાજા સજ્જા તેનાથી દલ જઈ શકે છે પરંતુ છુદ્ધિ જાણે અણુજાની છે જાને મળે તે હજી વિજન ઉપર જાને પદ મત હજીજા તે અણુજાને જાણે મળે છે સજ્જાને પણ જાણે દોષ છે તેમ છુદ્ધિને પણ મહાજાને રહેવો એઈએ, જાને ગુરુ ધાર્મિક અને અણુજાની મળેજાને હજી માત્ર છુદ્ધિથી જોતા નથી, પણ ત્યાં જાણે સજ્જાની આપણ રહેલ, પરંતુ જાણે મુખી છુદ્ધિ કામ લાગી શકે ત્યાં મુખી અણુજા ધર્મ તેની પાસે લાક સે જોમાં, કોઈ થઈ કોઈ શો નાંકે

અસ્તિ ધર્મનો ઇતિહાસ, ને માનવતા શું કહે છે?

ધર્મનો દેવાનો થવા પછી મળીવાર તે સજ્જા મળે (dogma)માં અણુજા અણુજા છે, એ વજતો જાણે છે ત્યારે મુધારો નજાણે અણુજા જાણે છે, ધર્મની પ્રથત કુધાર અણુજા છે, અને ધર્મ કુદ્ધિ જાણે ત્યાં જાણે સજ્જા મળે અણુજા થરી વજામ મુધારાને વિજાણ કરે છે. ધર્મની સજ્જાજા અણુજા

સાચી દેશવણી વગર ઘણી વજત માણુજાના પાપે જ વિજ્ઞાન હાંસી છે.

સવત વહેતું રહેતું એકમે અને તેમાં સ્થાપિત મતરપી બન-
 નાં સાસવાં ભાખવા નેહિને નહિ; કેમકે તેમ વધુ તેા ધર્મની
 પ્રતિ મંદ થઈ જાય છે, બલકે જામ પડે છે આ કારણસર
 માનવધર્મ સ્થાપિત મતની ઉપેક્ષા કરે છે, અને ધર્મના રહસ્ય
 પ્રત્યે જ લક્ષ આપે છે ધર્મન વિશ્વસકર્મમાં વધુ પડતીવા છે-
 (૧) કસ્ટાદ (૨) વત્તપ્તિ અને (૩) સ્થાપિતમત, અને તે
 આપણે ખ્રિસ્તી ધર્મના ઉત્પત્તિકાસમાંથી લખાસી એકમે. સૌથી
 પહેલાં સત્યવાન ઈસુને જ્યારે મિલન માટે કસ્ટાદ, બીજા વત્ત-
 કામાં જાણુ સવ પાલવું એકેકજન્મદાના (વડાનેયું અને
 કિસ્ટાદકાં કુચન, આપણેયું વત્તપ્તિને તે પુર્વે દરમ્યાન
 જસુસેના ધાર્મિક વત્તકાં મંદ પડેલાં જાણુ છે તે સાથે-
 સાથ વીએ વત્તકાં પણ રાખે થશે, અને નિર્ણયો મનરેનરિ-
 નેપવ વિષેરે સહેસેમા ધર્મની મહાસમિતિએ મળી, સ્થા-
 પિતમતો સ્થાપના અને ધાર્મિક વત્તકાં વધુ મંદ થયે થશે
 એકદમ નહિવત્ત આગળ જતાં અસહિષ્ણુ ધર્માપુરુષોની
 લાજવધી "ઈન્કવિજિસન" નામે એવાજાવી ન્યાયની
 આદતો સ્થાપા અને એએ સ્થાપિતમતથી ભૂલા પડ્યાની
 હિમત પ્રાપ્તતા તેમને જવાબ બાળવામા આવતા અક્ષતા
 વિભાષીને માથામાં આવતા આવતા કારણેસર માનવધર્મ
 સ્થાપિતમત વરફે રાખની હાથિએ બીએ તે સ્વાભાવિક છે.

કેમવાદ અને માનવ ધર્મ.

માનવધર્મ સમસ્ત માનવજાત માટે છે કાંઈ એક કેમ
 માટે તે સ કુશિત થઈ ચાલો નથી. તે કારણે કેમવાદ માન-
 વધર્મને ન રૂપે તે સમજી શકાય છે એમ જતા કેમવાદના
 બે પ્રકારો માળ્યા એકમે ૧ કુદરતી અને નિર્દોષ અને ૨.
 આકર્ષણમયી અને ગુસ્સાનકારક. ફરક જાણિતે કોઈ બીએ
 વરકવ ક્યાં વિના પાતાને ધર્મ પાળવાની અને ધર્મ કિંકરો
 કયાની છા કોવી નેહિએ એક કેમનો સર્વ પાવાની કેમ-
 ધાર્મિક લખ કરવાથી કેમવાદી થતા નથી. અને કેમની બહાર
 પસુવાથી તે માનવ ધર્મી જની જતો નથી. એમ ફરક
 માનથી પાતાના કુકુબને પામે છે તેમ તે અમુક હંકમા પાતાની
 કેમની પક્ષ સેવા બલને તેમાં કાંઈ પણ કેમવાદી જવુ
 એકમે નહિ. જ્યાં અન્ય કેમો સાથે પુરેપુરી છાજળથી
 હોય અને કાંઈ માણસ પાતાની કેમની સેવા બલવતા હોય
 તો તેને અન્યેા અર્થ કાઢી જે થાવો રૂપરૂપ કરવુ
 એકમે નહિ આ સો કેમવાદના કુદરતી અને નિર્દોષ પ્રકાર છે.

ગુસ્સાનકારક કેમવાદ

પરંતુ જનની અનેક દિશ્વમાં આપણે દિ કુ, મુશ્કેલ
 કે ચારસી બીએ એમ જાની વર્તવા, જાતિવાપણે સો સરકરી

ધર્મ પ્રમાણે હક્કો માગવા એ કેમવાદનો હક્કો પ્રકાર છે

માનવજાત અને હિંદીઓ બીએ એમ જાતવપરક વધુ" એ
 બહુ સલાહ લયું" છે. આપણે રસ જાળવતાં કેમવાદી હાથે
 વધુ જેવું જાણતા તો માનવ ધર્મી થયા વિના આપણે
 પ્રકારો જ નથી. હું અમુક કેમ કે ધર્મનો છ" માટે અને અમુક
 હંક મળ્યા એકમે એ કેમવાદનો "એક હંકનો પ્રકાર છે
 અમુક કેમ કે ધર્મમાં જન્મ લઈ મેં જન્મ ઉપર ચો ઉપકાર
 કર્યો કે તે આધારે હું અમુક અધિકારો ઉપર કાવો કી રહ્યું" ?
 એ કાંઈ હંકો અને મળે તે અમુક ધર્મના અનુયાયી વરીએ
 નહિ પણ હિંદી વરીએ અને મહારી અમુક મૈત્ર્યવાને આધા-
 નેજ અને મળ્યા એકમે રસ દિતને કોમે પાતાને ધર્મ
 આવજા કરી તેમાથી લાભ લેવાનો તે ગુસ્સાન કારક
 કેમવાદ છે અને પરિણામે અર્થક દિલ અરિવ થયું છે,
 અને એને હને પરીભર જવુ રેકો અપાય એમ નથી. લખમ-
 તિએને જાસ એકો "બહેલ" નજેરે જાણકરી આપતી કે
 કેમ તે પ્રત્યે રાજકારણનો કોવાથી આપણે લખ્યા રાખ્યા
 નથી. કેમકી જેણે આ જેની કોમી માનસ હિંસાત્મક પ્રતિ
 એમાં પરિણમે છે અને ત્યારે તે આકર્ષકારક પુરવાર થાય
 છે આવા અવકાર કેમવાદના કારણેજ મહાત્મા ગાંધીજીનો
 અમુકજ જન સેવાથી માનવ ધર્મ આવા આકર્ષકમયરી અને
 ગુસ્સાન કારક કેમવાદની (પ્રાર્થ છે; પરંતુ પાપકી સેવો
 ઉપજ બહાર ન જાય, અને ગુસ્સાનકારક કેમવાદ સાથે નિર્દોષ
 કેમવાદ પણ કાંઈના કાંઈજ ન જાય તે રાખે એવાનુ રહે છે.

માનવ ધર્મ અને સંપ્રદાયવાદ.

માનવ ધર્મને સંપ્રદાયવાદ પણ એકો મળે ઉતરે એમ
 નથી. એ એક માણસ પાતાના વર્તનમાં અને બહેર જનમાં
 પાતાને અમુક સંપ્રદાયનો, જ્ઞાતિનો કે પેઢા જ્ઞાતિનાજ સર્વ
 માનેતો તે પાતાનાજ સમજા ધર્મજુઓ સાથે એકતા કરી
 જવુચ્છે, અને પાતાને એક હિંદી વરીએ ત્યારે સમજી રાં ?
 વધુ જ્યાં જ્ઞાતિવ ખરો નિર્દોષ હોય છે ત્યાં અમુક જ્ઞાતિ રૂપી
 અને બીજી નીશી એમ મનાય છે અને એવામાં ફરી જાણે
 હશે જાય છે સમજવા વિનાની સ્વતંત્રતામા કોઈને કાંઈ
 પ્રકારના વર્ણીજાનન કે લાખવધી જાવી જાય છે અને
 તેમાં આજાદીનું સાધુ વાતાવરણ જન્મતું નથી, જાણક
 હિંદોના માનવધર્મ જ્ઞાતો કે સંપ્રદાયોનો કાંઈજ કરવા જાદતો
 નથી. પણ તે સૌ પ્રત્યે સંપૂર્ણ કાલિનવાથી જીએ છે, અને
 સૌ કોઈને માનવજાત અને હિંદીઓ વરીએ થયું છે

ફરીની સ્થિતિસ્થાપકતા નકામી છે.

માનવધર્મ ફરીવારમાં ફામેશાએને જ્યારેવા ઉપજ છે.
 એ ફરી પ્રાચીનમળથી જાતની જાતી છે માટે હજી પડુ તે

આજ રહેલી જ નહોતી; સૌમ્યતા વર્ષા તે અસ્તિત્વમાં હતી તેમ તેની કાર્યસાધકતાનો પ્રસારો છે, વિગેરે કહીશો. સુખ-શિવ માનસમાં પરિણામ છે અને સુખિન પ્રજાન સાથે તે જીવજુલ રહી શકે એમ નથી. રસનમાં રાષ્ટ્ર અને પ્રજાના રસ સાથે મનુષ્ય અને પ્રાણ વચ્ચે બંધેન લગાડે વધી એમાં ભ્રમણી બોલે તો તકી મરણ નીવળવું. સારીનો વર્ષા જા નિર્દેશ મતમાં જલ કારે રસ સેવી માટે હલકામુખી તે નિરાશી મનની બેઠે એમ મેલુ કહી શકો? જાને મહાદેવ તથા-પરમાત્મા મનુષ્ય વચ્ચેનું યુગ્મ એના પ્રાણીક સ્વભાવના અનુસ-ભાવનો કારે મેલેની મળેલી, અને કેટલીક વેળા સૌજન્ય રસના પામણે વચ્ચે વિશાળ પટમાં દ્વારા યુગ્મ કેટલીક કૃત્રિમતા હોય માનવધર્મી જ્યારે કૃત્રિમતા કૃત્રિમતા હોયમાં એક પરીસ્થિતિ જલુ દીઠ કૃત્રિમતા હોયમાં અનેક કૃત્રિમતાને સમજવા વહેવાથી પ્રમાણે જોય વધી જાય છે અને તેથી તે બધાથી વધારે છે તે કૃત્રિમતા કૃત્રિમતા બતાવે “ધર્મ” પાસેથી જાણી પડેલા છે” એવા પામણ સંજોગો પર છે પરંતુ માનવધર્મ જે વિનાતે સુખિની સરણે વધારી તેમના કલ્પે કહી, તેમના ત્રાસમાંથી સમાજને મુક્ત કરવાની કામ બોલે બેઠે.

ધર્મ અને રાજ વ્યવસ્થા અલગ સારાં.

કેરે પ્રજાકીય રાષ્ટ્રમાં રાજસત્તા અને ધર્મસત્તાના કલંકો પારસ્પર જલક રહેતાં બેઠે એમ રાજકારણમાં ન્યાય અને ક્રોધની આવી તુલા રહેલાં સારાં તેમ કેટલી રાજવ્યવસ્થામાં ધર્મ અને રાષ્ટ્ર બંને સિન રહેલાં જતા ભ્રમણમાં રાજસત્તા અને ધર્મસત્તાના સંઘર્ષથી એકે અનર્થ થતા અને તેના તરફારક પરિણામો આપતા ન્યારે આવે. સંઘર્ષ થતા ત્યારે એક Sikkoh-churoh ઉપસ્થિત થતું તેમાં રાજ્ય એ કલંક બેઠે અને તેમાં જાણવ ધર્મસત્તા ધર્મની રૂપે કરવા નહાર પડેલી, અને ધર્મસત્તા એ કલંક નહોતો અને પ્રમાણ સિદ્ધિતિ નહાર પારે તેને રાષ્ટ્ર બધુ મોહન આપી વિના સંગ્રામે તેને અમલી રૂપ આપવું. પરિણામ એ Sikkoh churoh નું રાજકારણ જિન અવાજના અને બેઠેલી રહેતું ન્યારે તેમાં પ્રવર્તેલી ધર્મ પ્રવા બધુની અને વિશ્વકો અજાણી એક Sikkoh churoh ના માનસીક ક્રમ પછી જિજ્ઞાસુ રહેતું નહિ, પણ પ્રજાઓ એ કલા ધાર્મિક સત્તા પ્રસંગતા તેને જિજ્ઞાસુ રાજસત્તાની મારફતી ધર્મસત્તા કરી એક વ્યવસ્થા મુદ્દિપૂર્ણ કરી કે નહિ પુનર્ન્યાયમાં માનવ કે નહિ, પ્રારબ્ધમાં મનવ કે પુરુષમાં વિગેરે પ્રસંગે કાલ તે વ્યવસ્થા કરવાનો છે પરંતુ તે સત્તાની આજા આપીને મતો પદ્મવર્ણ

કાર્ય કાલ રાષ્ટ્રનું કોલું બેઠે નહિ જાણી સત્તા એ કેલ રાષ્ટ્ર વાપરે, તે વ્યવસ્થામાં ધાર્મિક ક્રમણમાં મત પડે માટેના જ સમજવો.

ધર્મમાં પ્રમાણ ને કલંકના કામણ.

કામણ વરી કલંકમાંની રાષ્ટ્રી પહેલી મેરી સેમન એક બિંદુ હતી, તેથી તેના રાજ્યમાં પ્રોટેસ્ટન્ટને કારે સમ કરવામાં આવી અને તેમને કેલકલક પદ્મ થતા. પણ તેને સાચી જલેન રાષ્ટ્રી એલિટિસમ પ્રોટેસ્ટન્ટ હતી અને તેથી તેના રાજ્યમાં સેમન કેલકલક ઉપર મંદિર કરી નવા રહેલી એલિટિસમ કોમનેલના જામલ દરમ્યાન પુરિસને ઉપર રાજ્યની કલા રહેલી, ન્યારે તેના પછી જાણવ રાષ્ટ્રી રાજ્ય વાલેસ બેલના સમજમાં એક એલિટિસમ પદ્મ નહોતા તેમને કારે વલ્લીકો રહેલી પડેલી જા સત્તામાં અનુસમાં એ કલા ધર્મ પદ્મ પદ્મ તે તો બધું તેવું સમજ નહોતું તેને તો માત્ર સરકારની ધર્મ સત્તાની અજાણ વગર વિચારે યોગ્યાન્ય કરવી પડેલી નાથી પરિણામ એ આપવું કે સૌથી ત્રાસથી જાણવા કલંક બધું નહાં, અને યોગ્યા જા ધાર્મિક મતો જાણવી ને ધાર્મિક સિદ્ધિતિની માનવતાથી સાવિધા રહી સમજ એમ કાલ તે સિદ્ધિતિનો અર્થ એકી સેવા ન્યારે પ્રોટેસ્ટન્ટ એક જ ધર્મ પાળી કરવી વસાવેલા ધર્મમાં એ એક ન્યાય રહેલી સિદ્ધિતિ આવી માત્ર ત્યારે અનેક પ્રમાણ, પદ્મ, સંપ્રદાય, સ્વતંત્રતાની વસાવેલા કિલ એવા વિચાર રહેતાં એ Sikkoh Churoh સ્વપ્રકારમાં આવે તો પ્રજા બંનેની થી કાલક માત્ર તે તો કલંકનું રહ્યું

Sikkoh Churoh ને એક મેરી પ્રેસ્ટાલ એ કલંક કે ત્યાં ધર્મપુરુષોનાં માનવ અર્થ અને તેને કલંકનું કોલ કલંક પ્રકારના સામાજિક અને ધાર્મિક મુદ્દાઓ સમજ વિશેષ કરવા. અધ્યક્ષિન મુદ્દામાં અન્ય સમજ એ સાલકનું સર્વ અજાણ એક ઉપર ધર્મપુરુષોએ કલા કરી માત્ર ધાર્મિક વિષય ઉપર કલંકના લગવા રીધી હતી. નવાં મુદ્દા કલંકના પુરિસને એ કેલ ત્યાં મુદ્દો નાથી લગવાની પ્રકૃતિ કાલો સત્તા નહિ અને તરફારકોને પદ્મ કાલો રહેલા; નવાં મુદ્દો ધર્મપુરુષોનાં કાલમાં સત્તા રહે ત્યાં મુદ્દો વિશ્વન કે વત્તપ્રાન અંગેના કોલકલક ન્યારી મુદ્દાઓ જા સત્તા નથી અને સમજવું બધું અને એલિટિસમ જાણવામાં આવે છે નવાં મુદ્દો રાષ્ટ્ર અને ધર્મનો સંઘર્ષ કલંક ત્યાં મુદ્દો મુદ્દામાં કિલકી સાધુઓ (monks) નું એ કેલ કિલકી વાલકલક પ્રાનવ બધું, અને ઉસન અને કલંકી મુદ્દા એવા કોલકલક. એમની કલંક વૃક્ષ રીતોથી રહેલી પ્રકૃતિ રાષ્ટ્રમાં અલગ જ બેઠે...

રાજસત્તા અને ધર્મસત્તા પ્રગતિશીલ

૪૫૬ જીવી. તે અદ્યાત્મના સાર વાકી મુસ્લિમ કબલ પાશ, અવતર અને રેઝાશક પહેલવીએ કરી અને ઇરાનને કલવચીકર કાઢ્યો (નિન સામ્રાજિક સામ્ય) બંદેરે રવી અને મુસ્લિમ-કેન્દ્રના શાસકોથી પાતાના દેશને મુક્ત કરી. હવે ત્યાં સાર સારા સમયનું કાર્ય કરે છે અને ધર્મસંધા દેશના આજ ધાર્મિક અને આધ્યાત્મિક કિલો ઉપર ખ્યાન આપે છે, અને એક બીજાના ઇતરમાં કલવચીકર કરી નથી.

હિન્દને કોઈ ધર્મના ક્યોર બંદોબે કોચતા નથી.

હિન્દને ભગવાન પરિચિત કોચ એવા Sirkat Chirohને સીધી શાસકાલક કામથી તે ક્યોર બંદોબે સામ્યકર, એ માત્ર એક ધર્મ અને તે પણ તે ધર્મનાં એક પક્ષને અનુસરીને અને તેના લાભમાત્ર મહાસવામાં આવત, એથી બીજા ધર્મોના અનુયાયીઓને ક્યોર અન્યાય થતો અને ભલમ મેલો પડતો. એ સંસ્કરમી સદીમાં જાની ગણુ તે સીસમી સદીની અવધનમાં દેવજ અસમ્ય લાગે છે આપણે એના ક્યોર બંદોબે મહાદેવ તથા બીજા અપણને હવે હિન્દુ કે ખ્રિસ્તી કે કોઈપણ ધર્મના ક્યોર બંદોબે એકીવા નથી સંકુચિત કામગીરીથી રજાએથી ક્યોર બંદોબે મનોદાશ આપણને અપણા દેશમાંથી યત્નન દ્વારે અવધન કલુમતે પાસ્તિવાન એક Theocracy, અને કલુના તથા પ્રધાને પાનેલા અનુક્રમ અનુસાર અને તે ધર્મથી નિમગ્નતા ધર્મોપદેશ મહત્ત્વની કોરવણી નીચે આવત તે એક શાન્ક છે. પાસ્તિવાનની વિચારસરણી આપણથી વધન ભરી છે, અને તેની સાથે આપણે સમત થઈ શકતા નથી, પરંતુ તે શાન્કની આપણે સંકલવા ઈચ્છાએ બીજા, અને પાસ્તિવાનમાં અનેક ધર્મો અને કોમી વચ્ચે મુલેક રાષ્ટ્રિ અને સપ લગતાઈ રહે એથી આપણી પ્રાર્થના છે

હિન્દના નેતાઓને ધન્યવાદ.

રેઝાશક સમય થવા હિન્દને એક Secular State (નિન સામ્રાજિક સામ્ય) વરીકે આપણી સરકાર બંદેરે મુન્ડે છે Secular કોરે અધર્મો નહિ પણ માનવધર્મો; અનુક્રમ એક ધર્મને અનુસરી શાસનવાર અને બીજા ધર્મોને અવધનવાર નહિ; પણ સી ધર્મોને સ્વા સિદ્ધાંતો સામાન્ય છે એવા માનવધર્મના વિષયો પાસવાર, અને Secular State ની આથી વધરી બંદોબે કલવચીકર માટે અને તે અનુસાર પાતાની નીતિ વધવા માટે હિન્દના શાન્કોવિસ નેતાઓને ધન્યવાદ થતે છે

આપણે માનવ ધર્મની આપણને જરૂર છે.

માનવ ધર્મને કો સુત્ર તે યુજા; અને તે યજ્ઞના વધમા ભરી પ્રજાં આપણી માનવધર્મી સરકાર થશે તેમાં યજ્ઞ

ઈસ્લામમાં એક જમાનામાં લોકો ત્રાસથી બચવા દંભી બની જતા હતા.

નથી યુજના ન પાતાવરણથી કલવિત એકોવા આ જન્મમાં સ્વલસાવમા કલઈ માટે અકોનિય તૈયાર રહેવામાં પણ અપણી સલામતી છે, તેમ છતાં દેવણી સાક્ષિત્ય કલ, વિદ્યાન વતવણ, શાલકરણ, અર્ધકરણ, કલોન, રમવન મત, રજન કલો વિચેર કલો માનવધર્મની સલામતી આપણે આપણી પ્રબલું યુજા વિચેર માનસ પડના મજીસ અને સવિધમા યુજા અસમ્ય અને કોમે પ્રવાસ કીય. માનવધર્મનું અંતિમ ક્ષેત્ર વિશ્વપ્રાપ્તી રચના છે પરંતુ એ મહાન સિદ્ધિ આપે મી થીને ઉઠાડીએ તેટલામાં આપણી નથી. તેને અનુક્રમ ધનના માનસ અને ભવ કલુ દેવણના પડ છે અને તેને પોરે એવા પ્રેરક બલો અનેક દિશામાં આપણે બીજવનાં પડશે. એક વિચારો કલુ છે કે Wo do not want Pan-Hinduism, Pan-christianity, pan Islam, what we need is pan Humanity કીઈ પણ એક ધર્મના વિશ્વસ આવાર જન્મ નથી, પણ પ્રત્યેક ધર્મને જન્મવા ઉત્તમ આવાર છે વિશ્વપ્રાપ્તી મહાન સિદ્ધિ સાથે પહેલુ ભરી પચલ માનવ ધર્મનું છે

માનવધર્મનો જન્મ હો.

પ્રાચીન કલવથી માનવ ધર્મના અનેક મહાન પ્રવિનિધિઓ થઈ ગયા પણ જર્માન યુગમાં તેના એક પ્રવિનિધી મહાત્મા માધીસ થવા, એકેએકે માનવ ધર્મના કોરેને માત્ર એક શાન્કમાં સમાવી દીધી છે સર્વોચ્ચ માત્ર શાન્કરણમાત્ર નહિ પણ દુનનની અનેક દિશાએમાં હેતુ સિદ્ધ કરવા સાથ તેઓએ ઉચટ પાતાવા પ્રાપ્તું પણ બંદોબાન આપુ તેઓ માનવધર્મો કલુ એકીવા નહિ પણ એક મહાત્માને રોમી એવી આધ્યાત્મિકતા, એકનિષ્ઠ સંકિત, નીવિવચાવણવા અને ઉચર શત્રે અચલ કલો તેઓ પરાવળ, તેઓનું હુન થતુ તે એક અંતિ એકીવા કલવચીકર નહિ, પણ આશ્ચર્ય તેઓના માદરીના એ ક્યોરક હુન કલર છે તે થતુ અસોસકરક છે સદાશ્યે નાધીવાઈ ઉપર પુષ્પ સાકિવ એકુ થતુ છે, અને કોઈકમાં થતુ થવાર " યુગવાર વિશ્વ (વિશ્વવર) વધુથી માનવધર્મો નાધીવાઈવા જન્મસત્રની એવધાઈ નિશાએ અને કોચેએમાં કરવામાં આવશે, અને તે કલો યુગવારનું માનસ પડશે એવી આપણી નાશા છે આ " સર્વધર્મ પરિવર " એ ની મુલક " યુગવાર વિશ્વ વિશ્વવર " ના કાર્યવાહકને કરી તેા તેની પડી અસર થશે એમ કુ માનું કુ. જન્મવા સેત્રીક માનસની બંદીકુરી માનવધર્મનું છે માનવધર્મનો જન્મ હો. મહાદેવ આશીસ્થા કિન્દેદ બાદ.

ઉધારસને

મરકાવો

સૌજન્ય જાણીને તમારાત વધી
કેમણે, સ્વચ્છતા, શાંતિનિધિ
કે હોયના સાધનની કુશલતા તમારની
પ્રાપ્તિમાં મેલવણી છે.

એ વેલવણી તમાર માનવ જાણી-
તામાંથી આપણીની-પર-
વચ્ચા લેવાતું કાર્ય કરે. તે
સાધનને સ્વચ્છતામાં જાળવવા
કે, તમારની સાથે કોઈ જાણી
જાણીને તમાર કરે છે.

અને પ્રાપ્તિ જાણી
અને સ્વચ્છતા જાણી
વિચાર કે જાણી
જાણીને જાણી

ગ્લાયકોડીન
ટર્પ - વચ્ચાકા

ગ્લાયકોડીનની જાણવા

તથા ફેટીઆંશના સામાન વેચવાનું કામ કરીને કું થોડું કમાઈ લેતો.

૨૧ વર્ષની ઉંમરે ભાઈને કું લડન ગયો ત્યારે વિદ્યામતના સ્વ. મજૂર પ્રધાન, રામસે મેકડોનલ્ડ, બાળકોની કસબના સીપર્સ તરીકે લંડન આવ્યા હતા.

એમનો વિચાર પણ વિતાન શિક્ષક થવાનો હતો અને એ વર્ષ બીસ્ટથર્મ રહેલા ત્યારે પ્રાચીન સમયમાં થઈ ગયેલાં પ્રાણીઓના અવશેષો એમણે જામીયાં કરી કરીને ખૂબ એકાં કર્યાં હતાં.

તે વખતે સમાજસુધારકો અને મજૂરસેવકોની એક વખવાળી મંડળી લંડનમાં ગમી હતી અને રામસે મેકડોનલ્ડ એ મંડળીના હતા.

મારા પિતા પણ એ મંડળીમાં ભળ્યા હતા પછીના મજૂર અગિયારો અગસ્ટ મેરીન અને સર જેમ્સ એ મીડી, જે પાછળથી ઍલ્ટરેલીયના હાર્થ કમીશનર થયેલા તે પણ ત્યાં હતા.

આ બધા મરીય મજૂરવર્ગના મુકદ્દમો, જે સ્થિતિમાં જમવાને જગ્યા આપેા એમાં ગમેતેમ કરીને યુગરત નહાત્યે જુઓ એવા નિરાશાવાદી સ્વભાવના નહતા. એમણે તો મહાદુરીથી સંભોગે ઉપર કાણ મેળવ્યો અને સ્વતંત્રપણે પોતાપોતાના આદર્શ મારે સ્વપ્રત્યે આગળ વધ્યા.

રામસે મેકડોનલ્ડની મહત્વાકાંક્ષા સાબ-સના શિક્ષક થવાની હતી. સાબ-સ તરફનો એમનો રસ છાંદ્મો પપૈત રહ્યો.

મજૂર હીલ્થાલની મારફતે અવાનક એ સમાજ-શાસ્ત્રના જન્મસાક્ષી તો મજૂર જીવન જોતાં જોતાં લગ્ન પકડ્યા પણ પોતાના વ્યક્તિ વિકાસને પ્રતાપે અને કેવળ આત્મજાણે જ પોતે મજૂરોના નેતા બન્યા અને શિદ્ધિશ સામાજ્યના વડા પ્રધાનને પરે પડેાવ્યા.

માર્ગજાળપણ અને જીવનશૈલી પણ રામસે મેકડોનલ્ડના જેવા જ વાતાવરણમાંથી પસાર થયાં છે અને એ વાતમંડળની હવા હજી પ્રિય છે.

કું પણ આસ્થાતથી બીજા કાર્યપ્રદેશ તરફ તણાયો ત્યાંનું વાતાવરણ રાજકિય વાતાવરણ કરતાં જુદું જ હતું પણ એ વિતાનનો આખો પ્રદેશ મારા મન અને આત્મને વેગ આપનાર અને પુષ્ટ કરનાર નીવડ્યો.

રામસે મેકડોનલ્ડને વિદ્યાન છેાડીને રાજકારણમાં જુગ્મ પડ્યું તે મારે અને પરતાવો થયો હોય એમ તો મેં જાણ્યું નથી, પણ રાજકીયક્ષેત્રમાં કીર્તિ મેં હાલુખમુર છે એ તો એના સમજવામાં આવ્યું હતું. એક પ્રસંગે, અમારી નાનપણની વાતોનું સ્મરણ કરતાં એમણે મને કહેયું કે "બાપ, તે જે મારું લીધો તે મારા કરતાં સારી હતો."

શાંખ કોમેન્ટ ઍફ સાબ-સ (વિદ્યાનની નાટકાલો કોમેન્ટ)માં કું હતો, ત્યારે કું મુખ્યસિદ્ધ સક્ષર એચ. જી. વેક્સના સંબંધ માં આવ્યો. એ પણ ત્યાં વિદ્યાન શિક્ષકના વર્ગમાં કામચલાવુ હતા.

પછી તો સાઠ વર્ષ સુધી અમે જીવનન દેસને રહ્યા અને ૪૬માં એ ગયા પછી પણ એનો અમર આત્મા જાણે મારી પાસેને પાસે હોય એમ લાગે છે.

અમે જન્મે જુદી જુદી શાળાઓમાં વિદ્યાન શીખવતા. એ વર્ષ પછી મુખ્યસિદ્ધ ખગોળશાસ્ત્રી સર નોરમન હાકિન્સના હાથ નીચે ખગોળના પદ્યર્થ વિદ્યાનની શાંખખેળ ખાતામાં કું મહત્તીય નીમથો. ત્યાં ઉપાધ્યાયનું કામ પણ મને સોંપવામાં આવ્યું હતું.

૧૮૯૭માં વેક્સની તમીલત મમ્મી તેથી એમને શિક્ષકનો ધધો છેાડવો પડ્યો. પણ સામાવિકોના લેણે લખી એમણે પોતાનું ગુજરાત ચળાવવા માંડ્યું, પરંતુ તો અવસોકનો અને નિયંધો એ લખતા, પણ પછી એમનું પહેલું પુસ્તક "સમય યત્ર" "દાધિમ મશીન" પ્રસિદ્ધ થયું.

લેખક મહાના આકાશમાં એક સીતારો ઉઘેા પછી તો ફેસવિદેસનાં વાદ્યમાં પણ એ તેજસ્વી તારાને પ્રયુષ્કરયાન લીધું.

એ સમયમાં અમે જન્મ જ માડ મિત્રો બન્યા હતા. કું તો એનો પક્ષપાતી અને પ્રશસક બની ગયો.

અવસોહન અને પ્રયોગ દ્વારા સ્વતંત્ર રીતે જ્ઞાન મેળવવાની અમારી રીત એજીવ જાતની હતી. અમે જ્ઞાનતીર્થની મુસાફરીમાં સારી જ ચાલા કરી છે. જીવ-લોકન અને પ્રયોગ પછી અમે પોતાની મેલે જોડા કરેલા સાક્ષી પુરાત્તને આધારે લખના નિષ્કર્ષ કરતા હતા. શિક્ષક તરીકે અમે જાતે પ્રયોગ શાળામાં સિદ્ધ કરેલું

હોય તે બચાવતા, અમારી આંખે જોયું કોણ, હાથે જોયું હોય અને છુદ્ધિને સ્વીકાર્યું હોય તેજ ખરું માનતા એ શોધોમાંથી ને અર્થ અને તારખ્યા હોય તે વિદ્વાનોની આગળ પણ અમારે પ્રસિદ્ધ કરાવના હતા.

વેસ્ટ ડેનમણી પત્રોમાં બહુ લખતા-વિચાર પ્રકટ કરવાની એમની શક્તિ અદ્ભુત હતી.

એમની પ્રાણી વિદ્યા બજીને તો હોરડર જેવા હજારો વિદ્વાદોની પાસ થયા છે. એ ચોપરી છેક ૧૮૬૭ માં લખાવધી.

એ પણ તે પહેલાં “શીડીઓમારી”ના વિવરણ પર મળુ પદ્ય પુસ્તકો લખ્યાં હતા. શીડીઓમારી એટલે પૃથ્વી પર અને આકાશમાં બનતા બનાવો અને કુદરતી વસ્તુઓનાં વર્ણન અને ગુણધર્મ. હવે એ વિવરણે દરેકજાનું વિદ્યાન એવું નામ આપ્યું છે.

વૈજ્ઞાનિક નિમ્નધો અને શોધખોળોના સારરૂપે તે પણ ઠીક ઠીક લેખો લખ્યા છે અને સુપ્રસિદ્ધ સામાજિકોમાં એ પ્રસિદ્ધ થયા છે.

આ લખાણો મુખ્યત્વે પૈસા પેતા કરવા કે કાર્તિ મારે નથી લખ્યા, પણ અંતઃકરણની પ્રેરણાથી-નર્વું નર્વું યાન પ્રાપ્ત કરવું અને એ લોહી સમગ્ર મુકવું, એ એક જ આશયથી પ્રેરણાને લખ્યાં છે. કથાકારો અને કવિઓ, ને હૃદયના આદેશથી કથા કે કવિતા કરે છે તેવા જ આદેશથી મેં એ લેખો લખ્યા છે.

૧૮૬૭ માં “નેચર” એટલે કુદરત સાત્તાકિકનો હું ઉપતત્તી થયો ત્યારથી જ વેસ્ટે પણ પુસ્તકો લખવા માંડ્યાં. અમારા બંનેના સંબંધો તો વિવિધ હતા. જન્મ તો તરીત ધેર લેખેલા. પુસ્તકોથી જ અને આગળ ખાતી સમજા નથી પણ કાચ મુકીને બેસી રહ્યા હોત તો અંધાની અને અપ્રસિદ્ધ દશમાં ક્યારે સંજના હોત!

કુર્બાનોના વિચાર કરીને હતાક ધર્મ જવાની કંઈજ જરૂર નથી. સંજોગો અનુકૂળ છે કે પ્રતિકૂળ એ પર નિષક્રમ જ્ઞાન આપ્યા વગર કંઈજ કર્યું બાંધી મોઝીને ક્યો જવું આદર્શ નહીં કરી, જીવતા માર્ગે અને વિશ્વ પામતા માર્ગે કામ કરવામાં કોઈ જાતની કચાક ન રાખવી. આપણામાં નેટલી શક્તિ હોય તે બધી પૂરેપૂરી વાપરવી.

માત્ર જોગબંધા ખાતર જીવતા કરતાં કોઈ આદર્શ નહીં કરી, જીવતા માર્ગે અને વિશ્વ પામવા માર્ગે

કામ કરવામાં કોઈ જાતની કચાક ન રાખવી. આપણામાં નેટલી શક્તિ હોય તે બધી પૂરેપૂરી વાપરવી માત્ર જોગબંધા ખાતર જીવતા કરતાં કોઈ આદર્શને પામવા જીવન નિર્મમન કરવું એમાં વધારે સંલેપ મળે છે.

ધર્મો અને તે મળ્યો હોય પણ મળ્યા માણસોને કંઈને કંઈ રચનાત્મક કાર્ય મારે વખત મળી રહે છે.

દરેક મનુષ્યને ભગવાને કંઈને કંઈ બક્ષીસ આપી હોય છે એ ખોલવવી અને ભોગવવી એમાં જોવું મુખ્ય છે એવું કથામાં નથી.

જનકભાણના બાવા પારમાર્થિક ગુણો ખોલવવાની જેમ વધારે તકો સમાજ આપે તેમ અસ્કૃતિનો વિશ્લેષ થાય છે.

નવી નવી શોધો વિદ્યા, કળા અને સાહિત્ય આનંદના લાભ, જનસમાજને જેમ વધારે મળે અને આપનાર સેવા ભાવે નિરાભિમાનપણે આપે તેમાં પ્રજાની શોભા છે.

પેટ તો બધા ભરે છે પણ નીચે તરફ મજૂરોની એક કથા હું કહું છું તેનું રહસ્ય તમે સમજીને એટલી જીંજીએ અને શું શોધવું છે તે તમે જાણશો.

પથ્થર કાપીને સાદસાદ કરનારા તરુ મજૂરોને એક મુસાફરે પુછ્યું ભાઈ! આ શું કામ છે!

એકે કહ્યું પથરા કાપીએ છીએ.

બીજા એ કહ્યું. પેટ ભરવા મારે વેતર કરીએ છીએ.

ત્રીજા એ કહ્યું ભગવાનનું મંદિર બાંધીએ છીએ.

વ્યવહાર તો બધાને કયો જ છુટકો છે પણ જીવસામાં દેર છે. કોઈ સાંજિક રીતે કામ ધંધો બાંધીને ધોરો-આંતી માથેક ધસડે છે. બીજો એ ધંધામાં રહેશે આદર્શ સમજીને કરે છે.

વ્યક્તિ ગત જીવન અને સમજીતું જીવન આપણું પોતાનું અને સમાજનું જીવન આપણે પણ યાનપૂર્વક ધરી રાખીએ છીએ.

પેટ ભરાય, કામ થાય અને જવાબદારીના ભાન સાથે પ્રેમ પૂર્વક આનંદ માણતા માણતા એવું એ કામ સારી રીતે ચર્ચી શકે કે પ્રભુ પ્રેરતો ચોખ્ખાઓ આપણા કામમાંથી ઉભી કરીએ અને એવું સોનમ્ બલિયની પ્રજાને વારસામાં આપતા જન્મ એ તો બન્ધ છે.

આફ્રિકામાં...

પ્રકરણ ૧૯ સુ.
રાહેનશાહની મુલાકાતે

એ ઈસલામી આત્મા ને ત્રણ દિવસ થયા

હતા. તે ઈસ્માન ત્યાંની પ્રજાની આશિષવેલો વિ. નો પરિચય પણ થયો. અહિં વરસાદ થયો વરસે છે અને તેના કારણે 'ફૂફ' નામના છાંયકાની વધારે વેતપન્તિ થાય છે. તેનાથી બચવા માટે અહિંની પ્રજા હોશમાં થાંબા ભેડા પહેરે છે. અહિંના મુખ્ય પહેરવેલો કોટ પેટ ન છે. ધોતીમાં ખાસ ભેડા મળ્યા નહિ.

એઈસલામી એનિસીનીયાનું પાટનગર છે અને ત્યાં રહેનશાહ હાઇકોમિશનરિના મહેલ છે. પુરા રહેનશાહ ઇસલામી બનીને મળે છે અને મેટા ઇસલામી દેવળો આ રહેનમાં ખાસ નજરે મટે છે રહેનશાહ હાઇકોમિશનરિ ને લોકો રાસતકરીના નામે ઓળખે છે.

૧૯૪૪ની રાસતકરી ઇટલી-એઈસીનીયાની હાઈની વાલોએ રહેનશાહ રાસતકરીનું મહેલ થયું ન વધારી દીધું છે. એઈસલામીમાં આત્મા ખાસ તેને મળવા માટે એક સમય નહી કરવામાં આવ્યો અને તેમણે અને મળવા માટે આમ ત્રણ આપ્યું.

ઇયુપીયાનો ઇતિહાસ પણ જાણવા નેવો છે. તેમની મુલાકાતની વિગતોની નેપિ ટપકાવતાં પહેલા ઇતિહાસની નેટલી નેપિ મળ્યા છે તે અહિં ફૂંટાંકીય.

ઇયુપીયાનું સામાન્ય થયું જુનું છે દિવસો બ્યારે આયસકૃતિનો વિહાસ સધારો હતો ત્યારે મિસ દેશની સકૃતિનો પ્રચાર ઠેક અહિં સુધી થયો હતો. હજુ પણ અહિંના થયો રીતરિવાજોમાં હિંદુ સકૃતિની છાપ દેખાય છે. એક ખાસ દિવસે અહિં કેઈ પણ જાતની હિંસા કરવાની ચનર્થ છે.

તે વખતનું એઈસીનીયા અને આજનું એઈસીનીયા એ જન્મેમાં થયો ફરક છે. અહારમી સદીની વચમાં

યતિત્રી હેમચંદ્રજીએ ક્ષેત્રા પૂર્વ
આફ્રિકાના પ્રવાસનાં સંસ્મરણો.
અહિં રજુ થાય છે ...

રાજા મેનેલીએ એઈસીનીયા ઉપર રાજ્ય કર્યું હતું. તેના વખતમાં પ્રજા થયું સુખી હતી. મેનેલીની ખ્યાતિ રાજદારી કે કુનેદખાજ પુરુષ કરતા વીર પુરુષ તરીકે વધારે હતી.

ભૂમખ સમુદ્રથી આવેલો ઇટાલીયન વસાહતે આસન નદર અને ઇરીટ્રીયનો કબ્જો ઇટાલીયન સેનિટો વડે મેળવેલો ૧૮૯૪ માં આ જન્મે સરકારો વચ્ચે મુદ થયું અને નદાકુર એઈસીનીયાની પ્રજાએ ઇટાલીયન સેનાને સખત કાર આપી. આથી ત્યારપછીનાં વર્ષોમાં મેનેલીએ રાજાએ પોતાની પ્રજાની આજ્ઞાથી વધારવા અને પ્રજાને સુખી કરવામાં પોતાનું જીવન વીતાવ્યું. ખાસ કરીને જીત પછી દગમી લોકો મટે તે કોઈ દેવ કરતાં પણ વધારે પૂજનીય થઈ પડ્યો.

સન ૧૯૦૬ આવી અને ત્યારે મેનેલીનું મરણ થયું. સાથે જ તેની રાજ્યચાળનો વારસ ન હોવાથી રાજ્યમાં થયું અધઘુષ્ટી ફેલાયેલી તેના કારણે થયું બંધિતઓનાં લોકો રોકાઈ હતાં. આ ખૂતની નહિઓ ખાસ નહી થયું કે મેનેલીની દોકરીને ખાલી સોંપી. તે રાજકાજ સભાજી હતી ત્યારે મેનેલીની બીજી દોકરીનો પુત્ર લીજામસુ રાજ્યને પચાવી પાડવા માટે પ્રયત્ન કરેલો હતો.

આ વખતે હરર પ્રાંતનો મુખા તરીકે રાસમુકુનો દોકરો રાસતકરી હતો. લીજામસુની પ્રવૃત્તિના કારણે રાજ્યમાં ધાર્મિક બળવો થયો. તેમાં રાસતકરી રણીના પક્ષમાં સ્ત્રી અને લીજામસુને કેદ કરીને જાળવો કામી દેવામાં તે સફળ થયો. તેથી તેની તીવ્ર-જુદ રાજ્યના વહીવટકાર અને રાણીના મત્રી તરીકે કરવામાં આવી.

મત્રા જન્યા બાહ રાસતહારીએ પોતાની ધાતવ્ય વધારવી શરૂ કરી અને રાષ્ટ્રીની આસપસના બીજા ને વારસદારો હતા તેને ધણાજ કુનેહથી - બી રીધા. ૧૯૩૦માં રાષ્ટ્રીના મરજીથી તે પોતાની ધાતવ્યતા કારણે ગાદી ઉપર આવ્યો.

રાસતહારીએ ત્યારે પોતાનું નામ મદલી હાઇ-સેક્સની રાષ્ટ્ર, મદલીએ આવતાં પહેલાં માર-પાંચ વર્ષ અગાઉ તે યુરોપની મુસાફરીએ ગયો અને ત્યારે તેણે એન્ગ્લીસીનીવાને લીગ ઓફ નેશન્સ (League of Nations)ના સભ્ય તરીકે ગોષાવ્યું એટલે ૧૯૩૦માં ત્યારે તે ગાદી ઉપર આવ્યો ત્યારે તેણે પોતાના રાષ્ટ્રાભિષેક મુસધાભ્યાં પાટનગર એડિસઆબામાં ક્યો. એ પ્રસંગે તેણે League of Nations (રાષ્ટ્રસંઘ)ના બધા રાષ્ટ્રોને ભાગ લેવા આમત્રણ આપેલું અને ઘણાં રાષ્ટ્રોના પ્રતિનિધિ તે વખતે હાજર હતા.

ટકેનશાહ હાઇસેક્સની મદલી ઉપર અગત્ય તેણે ઘણાં વેળાં મુધારાઓ નહેરે ક્યો, તેમાંથી થોડાક નીચે મુજબ ગણાવી શકાય.—

(૧) આ દેશમાં ગુલામી પ્રથાને રીતસર કાઢવી પ્રેરણાદે કરીને નાબૂદ કરવામાં આવી.

(૨) દેશમાં ફરજિયાત ફેળવણી હાથધ કરવામાં આવી.

(૩) પરદેશ ખાતું બોલીને રાષ્ટ્રવાદી સુજા ધાતવ્ય ફરેક દેશમાં અરસપરસ એલબી મોઠમ-વામાં આવ્યા.

(૪) દુનિયાના અન્ય દેશોના ધોરણે જાતાંખાતું બોલવામાં આવ્યું.

(૫) પેસ્ટ અને તાર ખાતાએને દુનિયા સાથે અવસ્થિત કરવામાં આવ્યા.

(૬) પરદેશી કેવનની સલામતિ માટે ખાસ ધારા ધોરણે પડવામાં આવ્યા.

(૭) નાણાંકીય સંબંધ-આંતરિક અને આંતર-રાષ્ટ્રીય-વધારવા એક આંદોલન એન્ગ્લીસીનીવા બોલવામાં આવી, આને તેમજ આંદોલનના નામે અસ્તિત્વમાં છે.

ગાદી પ્રથમ ચઢણી નાણું M. T. Dollor (એમ. ટી. ડોલર) એટલે કે ચારીનો ડોલર, જેનું વલન એક ઓસ હતું, તેનું ઘરણી ધોરણ ચારીનો નાર પ્રમાણે હતું. હાલનું નાણું ધોરણીય ડોલર રાખવામાં આવેલ છે. તે ચલણ કરન્સી નોટાનું છે અને

તેનું ઘરણી ધોરણ પોડ સાથે નકકી થયું છે, ધ્યુધીવન દેશ ડોલરોનો એક પોડ થાય છે.

ટકેનશાહ હાઇસેક્સની, અગાઉ વકીવટદાર હોઈને તેમજ દેશપરદેશ ક્યો હોઈને તેણે પોતાના રાષ્ટ્રવાદ પ્રમાણ ૧૯૩૦ થી ૩૫ મુધીના વખતમાં કુનેહ અને બાહોશીથી મધેરિયાને દુનિયાના આગળ પડતા દેશ તરીકે લાવીને મુક્યું હતું.

૧૯૩૪માં ઇટાલીયન સરકાર એન્ગ્લીસીનીવાને હડપી જવા માટે આક્રમકતા પ્રયાસો કરવા લાગી. ૧૯૩૫માં તે રીતસર ખેડા કારણે રજૂ કરી તેણે લઘાઈ નહેરે કરી, એક વર્ષ દરમિયાન રીતસરની મુક સામમી, એન્ગ્લીસીનીવામાં પ્રવેશ કરવા માટે બોલાઈ ગયેલી.

આ વાગુથિતિ સામે એન્ગ્લીસીનીવાએ પોતાની રક્ષિત લીગ ઓફ નેશન્સમાં નોંધાવી. લીગ ઓફ નેશન્સ પકું પકું થયું હતું. સાથે જ કાળી ધોળી પ્રજાના રજ-ભેટના કારણે પણ લીગ ઓફ નેશન્સે આ પ્રથમ પ્રસંગે અખંડ મીમામણી ક્યો અને એન્ગ્લીસીનીવાને કશી મદદ ન મળી. આથી ઇટાલીયન સરકાર નેરમાં બાવી મઈ અને તેણે આક્રમણ શરૂ કરી દીધું.

સાધનો વગર, આ દેશની પ્રજાએ ઇટાલીયન સૈન્યો સામે ટક્કર લીધી અને બાહ માસ મુધી-ઇટાલીયન સૈન્યોને ખાળી રાખ્યાં. એટલે આ વીર પ્રજાને હરાવવા બેસતો ઉપયોગ ઇટાલીયન સરકારે ક્યો, જેથી હાલે નિર્દોષ ટકેરોએની બુવારો થઈ. લઘાઈ વધતી જ મઈ અને સાધનો વગરના ધ્યુધીવન સૈનિકો દો થી બે ને ઇટાલીએ એન્ગ્લીસીનીવા રીતસર પચાવી પાડ્યું. તેની સામે દુનિયાનાં મિત્ર રાષ્ટ્રો કશું પણ કરી શક્યાં નહિ.

એથી ટકેનશાહ હાઇસેક્સનીને મિત્રરાષ્ટ્રોના ઘરણે જઈ પડ્યું. તેણે યુરોપ જઈને પોતાના દેશ સાથે સંબંધ અન્યાયનો કેસ ચાલુ રાખ્યો. હતાં કેઈ મધું નેમુએ તેણે નિરાકરણ ન મધું.

૧૯૩૬ આવી અને જર્મનીએ મુક નહેરે મધું. તે વિશ્વમુક થયું અને જર્મની સાથે ઇટાલીના મુસોલીનીએ સાથ આપ્યો. મિત્રરાષ્ટ્રો તરીકે ઘટન અને અમેરિકા અને રશિયા લડ્યાં.

આદિકાની મધ્યપૂર્વના ગોચો બિટીરા અને હિંદી સૈનિકોએ હાઈ વેવન (હિંન્ના જૂ. પૂ. વાપસરાય)ના અધક્ષપણા નીચે છલ્લો અને ૧૬૪૧ માં ઈટલીને એબીસીનીયા ગુમત્વનું પદ્ય અને તે બિટનના હાથમા આવ્યું. બિટીરા સરકારે સંજોગો સુધરતા એબીસીનીયાને તેના મૂળ માલિક સમ્રાટ હાઇથસેલસીને સુપત કયું અને તે ફરીથી આગ પર આવ્યો.

(૨)

હું જ્યારે એડીસઆબા પહોંચેલો ત્યારે સુદ સમાપ્ત થઈ ગયેલું અને માધીછના સાર્વો-હિંદની આઝાદી વિ બાળતો ફુનિયા જાણુવા સાચેલો. એબીસીનીયાના સમ્રાટ જેણે ધણી ઘટ્ટી-પાટી નોઈ નાખેલી તેને મળવાનું સદ્માન્ય અને સાપદારી તે જાણીને હું પ્રધાંધન થયો.

મળવાના આગલા દિવસે નક્કી થયું કે અમરી સાથે ઠાણ ઠાણ હરી ત્યાંના જ એક બાઈ રતિલાલ રાઈ અમારી સાથે ફુબાપિયા તરીકે રહે એવું નક્કી કરવામાં આવ્યું.

જીને દિવસે રહેનશાહને મળવા હું તેમજ મારા સાથીઓ મોટરમાં મથા બમને રાજમહેલમાં લઈ જવામાં આવ્યા. મહેલની વચમાં એક મોટા સિંહાસન ઉપર રહેનશાહ હાઈથસેલસી પોતે બેઠા હતા. પાસે જ તેમનો સેક્રેટરી હતા.

જેવી અમારી નજરો મળી અને તેમણે અને ભેયો કે તે ઉભો થઈ ગયો અને હું મારા સ્થાન ઉપર પહોંચીને બેઠો ત્યારે તે પોતે બેઠો એટલે મને તેના વિનય પ્રતિ માન જ થયું.

અમારી પ્રારંભિક વાતચીતમાં હું ઠાણ છું, તા મારે અહિં આવ્યો છું વિ. બાળતો ફુબાપિયા મારફતે તેણે જાણી ત્યારમાદ પૂ મહદમા માધીછ અંગે અને તેમના વિચારો મારે વાતચીત થઈ. માધીછ અંગે મારી પાસેથી વાતો સાંજળીને તે ધણે જ થુક થયો સાથે જ અહિંયા અંગે પણ તેણે મને પૂછ્યું અને મેં જવાબ વાળ્યા મારી વાતચીતથી તેમના ઉપર મુંઝવર પ્રભાવ પડ્યો અને ઉપસહારમાં તેમણે મને કહ્યું કે, “તમે હિંદથી પાછા અહિં આવો અને આપણે ફુનિયાના ધર્મીનું સમેલન કરીએ.”

મેં જવાબ આપ્યો કે, “હું હિંદ મથા પછી જણાવી રહ્યું.”

ત્યારમાદ હિંદ પાછા ફરીને કેલ્કત્તા પત્ર વહેવાર થયો નથી તે અંગે મારે મોઢવું રજૂ તેની વાતચીત ઉપરથી તે વખતે હું નોઈ રાખ્યો હતો કે વખત જતા ફુનિયા શાંતિ મારે અહિંસાનું મૂલ્ય સમજાશે અને માધીછના સ્ક્રોએ જીવનમાં ઉતારશે

મારી અને રહેનશાહની મુલાકાત દુઝી પણ વિધિસરની હતી અંગે કુપ્રમા ત્યારે તેમણે પોતાના સેક્રેટરીને મને રાખ્યું ‘આસ મથ’ (દિવન) દેખાડવા કહ્યું અને સેક્રેટરી મને તે દેખાડવા લઈ આવ્યો. દેવળ પહોંચીને તોમાં જ બમ્બ હામનું હતું. અંગે તેમાં પ્રવેશ કયો અને સેક્રેટરીએ ત્યાંના મુખ્ય ધર્મીઓને ‘એલુના’ મહેવામાં આવે છે તેની સાથે મારો પરિચય કરાવ્યો.

એલુનાએ દેવળની દરેક બાજોનો અમને બતાવી. દેવળના એક બાજમાં રાષ્ટ્ર મારે જે ધર્મગુરુઓએ ભોગ આપ્યો હતો તેમની સમાધી હતી. તે તરફ અમને લઈ જઈને તેણે કહ્યું “જા અમારા ધર્મગુરુઓ છે, જેમણે ઘડાઈ વખતે પોતાનો ભોગ આપ્યો. શું તમારા હિંદમાં પણ એવા ધર્મગુરુઓ છે?”

મારે વિવશતા સાથે કહેવું પડ્યું. “ના! તેઓ તો હતા અધ્યાત્મવાદ તરફ જ દબાયા છે.”

હું નોઈ રાખ્યો કે મારી વાત સાંજળીને તેને ખસતોય થયેલો અને હું કહેતા કહેતા બટકો અંગે કે. “અમારે ત્યાં એક એવો ધર્મગુરુ છે, તે રાષ્ટ્રપિતા પણ છે અને અમારો આઝાદીનો વિધાયક છે. તેનું નામ છે બહાદુર માધી.”

પણ હું તે કહી રાખ્યો નહિ અને તે વખતે તે એલુનાના રબ્બો જાણ જેવા લાગ્યા અને એ સત્ય છે કે હિંદમાં ઠાણ ધર્મગુરુ સાધી રીતે રાષ્ટ્રની આજ્ઞા વખતે ઉપરોક્તી સિદ્ધ થવા નથી શું એટલા મારે જ પડે હામ સહુઓ દેવતા છતાં હિંદી પ્રભુમાંથી ભક્તિ અને ન્યાય જેવું થોડું રજૂ છે-એ નમ્ર સત્વનો આભાસ અને ત્યાં થયેલો.

સરળ ગીતા ધર્મ સાર

અધ્યાય ૧૫
—માનવધર્મ યોગ—

અર્જુન મોહ્યા :

હે ભગવન્ આપ કૃપા કરીને મને એ વાત સમ-
જાવો કે કુનિયામા માણસો તિથ'યામા કરવા નીકળે છે
તેનું કારણ શું ? ૧

શ્રી કૃષ્ણ મોહ્યા :

હે પરતપ' માણસને જીવનમા જ્યારે કોઈ પણ
રીતે શાંતિ નથી સંપાદીતી ત્યારે તે તિથ' કરવા
નીકળે છે. ૨

માણસનું મન સતત સ્વાર્થના જ વિચારો જ્યો કરે
છે તેને તેમાંથી મુક્ત કરવા માટે પણ તિથ' કરવા
નીકળે છે. ૩

માણસને નવા પ્રદેશમાં કરવાની તક મળે છે. ત્યાં
નવા માણસો સાથે પરિચય થાય છે તે નવો અનુભવ
પ્રાપ્ત થાય છે. ૪

માણસને નવો અનુભવ મળવાથી તેનામાં ધીરજ
અને શાંતિ કેળવાય છે. પોતાનામાં રહેલી સમૃદ્ધિતાતા
છેડી રાખે તે વિશાળ દૃષ્ટિવાળો બને છે. ૫

આમ તો માણસ પણ પ્રવાસો કરે છે પરંતુ એ
પ્રવાસની પાછળ જ્યારે ઈશ્વરનાં કાર્ય કરવાની મજબૂતા
હોય છે ત્યારે જ તે સાચો યાત્રી બને છે. ૬

માણસનું જીવન પણ એક યાત્રા જ છે, એ વાત
જે માણસના હૃદયમાં રહે છે તેનું આપું જીવન તિથ'
સમાપ્ત બની જાય છે. ૭

માણસ એક વાતની રક્ષિત હંમેશાં સાચવે કે તે
કોઈ અગમ્ય સ્થાનેથી નીકળીને પાછો અગમ્ય સ્થાનમાં
વિધીન રીતે જતા પ્રવાસે નીકળેલો છે તો તેનું જીવન
ધન્ય બને છે. કારણકે એવા માનવીને સાચો માનવધર્મ
સમજાય છે. ૮

અર્જુન મોહ્યા :

હે ભગવન્ ! સાચા માનવધર્મ વિશે આપે મને
કેટલીક વાત સમજાવી છે. પરંતુ આપ મને ફરીથી એ
સમજાવો કે સાચો માનવધર્મ શું છે. ૯

શ્રી કૃષ્ણ મોહ્યા :

હે અર્જુન ! હાલકાના માળખા અને ચામડીની
દિવાલની બનેલી એક ઝુપડીમાં અકોરાજ 'હું હું'નો
ખાનિ ગાળ્યા કરે છે. ૧૦

એ 'હું'નો શબ્દ જોણે પોતાનામાંથી એછો
કરવાનો પુરુષાર્થ ક્યો હોય છે તે સાચો માનવધર્મ
શું છે એ અનુભવથી બાણી શકે છે. ૧૧

હાલકાના માળખા અને ચામડીની
દિવાલની બનેલી એક ઝુપડીમાં
અકોરાજ 'હું હું'નો ખાનિ ગાળ્યા કરે
છે. એ 'હું'નો શબ્દ જોણે પોતાનામાંથી
એછો કરવાનો પુરુષાર્થ ક્યો હોય
છે તે સાચો માનવધર્મ શું છે એ
અનુભવથી બાણી શકે છે.

૭

માનવી એક દિહારી કૃતરાની માફક પોતાના
વિધવેળો પાછળ સતત દોડ્યા જ કરે છે. તેને બરીનીયે
શાંતિ નથી એવું સામાન્ય માનવીનું મન હોય છે. ૧૨

જે માનવી પોતાનો મનની જુદી જુદી વૃત્તિઓને
દિહારી ન બનાવતા શાંત ને સ્વસ્થ બનાવવા માટે
નિત્ય થોડો સમય પણ ખાન પ્રાર્થના કે પૂજામા ખેસે
છે તે પોતાના નહિ, તો પછી પોતાના બાળકોના
જીવનમા પણ શાંત જીવનના સરકારો યૂઝી જાય છે. ૧૩

માનવધર્મનો સાર એ છે કે માણસ પોતા માટે
નહિ પણ બીજાના માટે જ પોતાનું જીવન સમર્પિત
કરવું. ૧૪

હે અર્જુન ! માનવીને અનેક જન્મોને અંતે વૃત્તિની
શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે. એ લક્ષમાં રાખજો. ૧૫

અનેક જન્મો એટલે પોતાના જ નહિ, પરંતુ પેઢી
દરપેઢી જે સરકારેનું જીવન થતું આવે તે અંતેક
વ્યક્તિઓનું જીવન સમજવું. ૧૬

માનવીના જીવનમાં એકએક જ કોઈ પણ
સંસ્કાર કેળવી રાકાયો નથી. પોતાના પૂર્વ જન્મના
અને પૂર્વજોના સંસ્કારો ઉપર જ પછેલા આધાર રહે છે. ૧૭

એટલે, સાચો માનવ ધર્મ આચારવાનું બળ
આપણી આવડતી પેઢીને મળે એ દૃષ્ટિએ જ આજે
આપણે પુરુષાર્થ કરવાનો રહે છે. ૧૮

માનવી પોતાનો ધર્મ પામે તો એને પરમાં ભેટે
પણ તિથ' કરીનું પુણ્ય મળે છે. ૧૯

: પ્રયોજક :

શ્રી. પુરાતન યુગ

જેઓ તિથ' કરવા જાય છે. તેઓના મનની
વૃત્તિઓ રમ-રમથી રજાઓથી હોય તો તેમની
માન્યતા કાંઈ અર્થ ન થાય રહેતો. ૨૦

સાચુ તિથ' તો તે ન કરે છે જે પોતાનું જીવન
એવી રીતે પડે કે જેથી કદી કોઈને પ્રભુ કાનિ
ન પડે. ૨૧

આખી યુદ્ધિમાં માવ માનવીને જ એક એવી
વિવેકની શક્તિ મળી છે કે તે પોતાના પ્રાણી શક્તિથી
પોતાના જીવનનું પરિવર્તન કરી શકે. ૨૨

માણસ પોતાની વૃત્તિઓ ઉપર કાબૂ નથી ધરાવી
શક્તો તેનું ખરું કારણ તેની ઈચ્છા ન એમ કરવાની
નથી એ છે. ૨૩

માણસ જો મનથી સહાય કરે કે તેણે કાંઈ પણ
બોલે જીવનને વિવેક પૂર્વક ન પસાર કરવું છે તો તે
અવશ્ય કરી જ શકે તેમ છે. ૨૪

માણસે વૃત્તિઓને કાબૂમાં લેતાં એ શક્તિમાં રાખવું
કે બાહ્ય કારણ ન પ્રદર્શના ફેરફાર વગર કેવળ મનની
સામે જ તેણે મેળ કળી લેવાનો છે. ૨૫

જેઓ મહારના ફેરફાર કરીને અતરુ પરિવર્તન
કરવા મથે છે તેઓ અજાણતા જ પોતાની જાતને
નુકસાન કરી મેસે છે. ૨૬

મોટે લે અનુન' આ સંસારથી મહાસાગરને
તરી જવા મોટે માણસ હમેશા પોતાની વિવેકશક્તિને
જાગ્રત રાખે એ ધ્યેય જ જરૂરી છે. ૨૭

વિવેકની શક્તિ કોઈ વ્યક્તિ, પુસ્તક કે ગુરુ પાસેથી
પણ સંપાદીત નથી વિવેકનો, ગુણ સ્વમયલથી તે
ઇશ્વરની કૃપાથી જ મળે છે. ૨૮

માણસ પોતાનું જીવન કોઈ અભિમાનો ત્યાગ
કરીને નમ્ર બને તો તેને પોતાની જૂઠા સમજવાની
શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. ૨૯

જ્યેષ્ઠા ધીમની નહિ, પરંતુ પોતાની બૂધ જ્યેષ્ઠા
આવડત છે ને તે શુદ્ધતા તરત સ્વીકાર કરીને સુધાર
લેવાની તૈયારતા છે તેને જ સત્યા અર્થમાં વિવેક
શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. ૩૦

પ્રે....મ....ધ....ર્મ

વાર્ષિક સ્વાનંત્ર દિવસ શ. ૧-૮-૦૦ વિદેહ મહે : શ. ૮-૧૨-૦૦ (૧૩ સિદ્ધિંગ)

જૂટક નક્ષત્ર કિમત : શ. ૦-૧૦-૦૦

મા હ દો ને

'પ્રેમધર્મ' દરેક અગ્રણ્ય મહિનાની પહેલી તારીખે પ્રગટ થાય છે. માનકે જવા ઇચ્છતા બાઈ
જોએ અને ત્યાં સુધી વાર્ષિક સ્વાનંત્રના નાણા મ. એ. યા મોકલવા વિનંતિ છે. વી. પી. ના જોડે
પણ સ્વીકારવામાં આવશે.

મે જ દો ને

૧. 'પ્રેમધર્મ' માસિક મહે શાહીથી. સારા વ્યક્તે કાગળની એક જ બાજુએ લેખો, કાળો,
નિખા, પાર્શ્વિક કપાનકો વગેરે લખી મોકલવા લેખક બાઈ બહેનોને વિનંતિ છે.
૨. મોકલેલ લેખ પસંદ કરવામાં નહીં આવે તો દવાલની દિશા મોકલનારને તે પાછા મોકલવામાં
આવશે.

એ જ ને ને

'પ્રેમધર્મ'ના જૂટક લેખણ મહે મુજરાત કાલિયાપાડના શહેરમાં જોડે/ત્રીજો આવવાની છે.
શરતો મહે 'પ્રેમધર્મ' ના વ્યવસ્થાપકને ટુનડુ મળવું અગર લખી-પૂઠાવા વિનંતિ છે.

તમામ પત્રવ્યવહારનું સરનામું.

'પ્રેમધર્મ' કાર્યાલય.

સારંગપુર જહાવતાની વાઘી : અમદાવાદ.

(૫).

ધર્મ અને મુક્તિ

: સંખ્યા :

પ્રો. ધનજીભાઈ ફકીરભાઈ

અ. પશુને રાજકીય મુક્તિ એટલે પરંપરા તત્ત્વની સત્તા નીચેથી સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત થયે છે પરંતુ, શ્રીતામાં કહ્યું છે તેમ, મન એ માનવીના બંધન તથા મોક્ષનું કારણ છે. મનની સંકુચિતતાને કારણે માણસ નિષ્કર્મમાં, પરતંત્રતામાં જઠરામેલો રહે છે. આને રાજકીય ક્ષેત્રમાં આપણને પારકાની સત્તા તળેથી મુક્તિ મળી છે પરંતુ આપણા મનની સંકુચિતતા અને માનવતાઓની સત્તાને લીધે મન અનેક જાતના બંધનમાં જઠરામેલું છે, તેમાંથી આપણે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની છે.

કેટલાંક પક્ષી કે પ્રાણીને લાભો વખત પિન્જરામાં પૂરી રાખ્યા પછી પિન્જરાનું નારણું ખેંચી દેવામાં આવે છતાં તે પોતાની સ્વતંત્રતા ભોગવવા બદલ તીક્ષ્ણતા ગમતી નથી, તેમનું શરીર મુક્ત છે છતાં તેમનું મન બંધનમાં છે-તેમનું મન પિન્જરને વશ થઈ ગયેલું છે ઈશ્વર એક છે, વિષ એક છે, જગત એક છે, માનવતા એક છે, સર્વ બ્રહ્માનું છે એવા વિશાળ દેશમાં, જગતમાં, વિષમાં આપણે બંધન અને સંકોચ અનુભવીએ છીએ, કારણ કે એ વિશાળતાને ભરવા નેટનું આપણું મન મોટું અને મુક્ત હોવું નથી. આપણી પોતાની સંકુચિતતામાં જ આપણે જઠરાઈ મરીએ છીએ. ને 'સર્વ' આપણું છે, ને વિશાળતા આપણી છે તેમાં આપણે બધું-પારકું, ત્રાહીત, વિરોધી અને યત્નવત્ ભોધએ છીએ. કોઈ કુદ્દમને મોડો મહેલ રહેવા મને પણ મહેલમાં કેમ રહેવું, તેના ખડા કેમ વાપરવા તેના એકાગ્રતામાં શું શું બરવું, કેમ એકાગ્ર, એ ન જાણવાથી તે વિશાળ ભવન તેને જૂતાવળ જેવું ખાવા પાન છે અને તેમાં એક બે ને એકાગ્રતા ભોજના બની સતોષ માની સે છે, કારણ કે મહેલ ભરવા નેટનું તેનું મન વિશાળ, પ્રજ્વલિતશીલ અને હિરણ્ય મેલું નથી.

આને તો હિન્દના એક હોદ્દાથી બીજા હોદ્દા સુધી આપણે ગર્ભ સ્વતંત્ર, સ્વાધીન, સ્વાઘોષી નામરીકો

છીએ. હિન્દ આપણો છે, હિન્દના લોકો આપણા છે, તેની સંસ્કૃતિ, સંપત્તિ, ભાષા, પ્રાંત, કોમો, ધર્મો, સુખ અને દુઃખ સૌ આપણા છે-મારું પોતાનાં છે પરંતુ તે બધાના સાચા ભોજના થવા નેટનું મન મુક્ત ન હોય, હૃદય વિશાળ ન હોય એ બધાના મર્યાદિતતાને બદલે મનના બંધન, પૂર્વ મંદો, સંકુચિત વિચારોને પ્રધાનતાને કારણે એક કુદ્દમને જ પોતાનો માની તેમાં જઠરાઈ જવાય. આને જગતની પ્રગલ્ભ સાથે, લોકો સાથે, આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યવહાર, સંગોષ અને સહજતાને માટે કારણ બુદ્ધિ હોવા છતાં મનની સંકુચિતતા તેનો લાભ લેવા ન દે.

સત પાંચ ઘણે છે કે "આને સમસ્ત સૃષ્ટિ બંધનમાં પડીને પ્રસૂતાની માંક કષ્ટાય છે અને એક સરખી નિસાસા નાખે છે. તે ઈશ્વર-પુત્રોના પ્રગટ થવાની રાહ જુવે છે. ત્યારે તેઓ પ્રગટ થશે ત્યારે સૃષ્ટિ પોતે પણ મુક્ત થઈને આનંદ કરશે."

અરજ મનુષ્ય પોતાના માનસની સંકુચિતતાને લીધે અનેક જાતના કષ્ટોથી પીડાય છે. દુઃખમસ્ત છે. લગાઈઓ વિગ્રહો તેમજ મહાપુત્રીથી પૃથ્વી દુખી થઈ રહી છે. સૃષ્ટિમાં ખાવા, પીવા જોવા પડેલા અને વસવાટ માટે પુરતું છે છતાં ધણી લોકો જૂઠ્ઠા, તરસા ઉપાદા અને ધર વગરના રહે છે. બધા જ એક પિતાના પુત્રો હોવા છતાં હિંસ, તીચ, પારકા અને યત્નની માંક વસે છે. દેશ, રાષ્ટ્રભાષા, રજ, જાતિ, ન્યાતિ, ધર્મ અને સપ્રગલ્ભા બેદી અને સંકુચિતતા હેરાન કરી રહી છે અને સૃષ્ટિ કષ્ટથી નિસાસા નાંખે છે. સર્વોચ્ચ અને સર્વના હિતની વાત માન્ય એ સૃષ્ટિને પોતાના જ કુદ્દમ, ન્યાત ચેષ્ઠ, વાદ્ય, પદ્મ, પંચ અને પ્રાંતના જ હિતનો વિચાર કરવામાં આવે છે. કહીને ખાસ રિખાવીને મારવો હોય તો રોમન લોક આ રીત વાપરતા હતા. તે જીવતા માણસને એક મૃત દેહ સાથે જઠરીને ગાંધી હઈ વન-વનમાં ફેંકી દેતા. મૃત દેહ સડે અને ગંધાલ તેમ તેમ પેસે જીવતા માણસ શુંગળાનો જાળ, રિખાવ અને જાતે મરણ પામે. આપણી સંકુચિતતા, સ્વાર્થ અને પૂર્વ-મંદો જો માંધિયા પ્રેત સમાન છે. ને આપણને

મનુષ્ય જીવનનું સાક્ષ્ય—

આ સંસારમાં મનુષ્ય અવતાર એ મહાન અવતાર ગણાય છે. જીવજાનું આ અવતારમાં જીવન-મુક્તપણું દિવા વખતપણું રહેલું છે. મનુષ્ય અવતારમાં પ્રભુભવન અને મોક્ષમાન મેળવવાની નક રહેલી છે, પરંતુ એ મનુષ્ય સામારિક કાવાકાવામાં પડી જાય છે અને આ મારો ભાષ, આ મારો બહેન, આ મારા મા બાપ, આ મારી પત્ની, આ મારાં છોકરાં, આ મારી મિલકત એવા જ જીવનકાર્યની પૂર્ણાદિતિ માને છે, તો તેની દ્વારા “ધોળીના કૂતરા જેની” બધને રહે છે; કારણ કે,

“યથા કાષ્ઠં વ કાષ્ઠં વ સમયેતાં મહેન્દ્રવૌ ।
‘સમેત્ય વ બ્યપેયાતાં તદ્દ મૂતસમાગમઃ ॥”

“જેમ કેઈ મહાસાગરના ઝોળાની એ ચાતાં લે કાઢ્યાં એકાં થાય અને એમાં રજાં ન રજાં ત્યાં તો પાછાં જુસ પડી જાય તે જ પ્રમાણે આ જગતમાં પ્રભુજોના મેળાપ વિષે સમજવાનું છે ” આ પ્રમાણે સંબંધપણામાં છેવટે વિશેષ તો રહેસો છે જ. વિશેષ મથા પછી કેઈ કેઈની સાથે જઈ નથી. સામારિક સંબંધ દક્ત દેહક છે અને દેહ તો નાશવત છે, કારણ કે,

“અસ્થિરં સીવિતં લોકે અસ્થિરં ધન યોષને ।
અસ્થિરાઃ પુત્રદારા વ ધર્મકીર્તિદયં સિધમ્ ॥”

“પ્રભુમાના જીવતરનો, પૈસાનો, જુવાનીનો, છોકરાનો, મરીનો કેઈનો બચસો નથી, આજ છે ને કાલે નહિ, પણ ધર્મ અને કીર્તિ એ તો સિધર રહેવાના ” મનુષ્ય અરણ્ય પામે પણ તેનાં છુટ્કાં તેને વિરંજન રાખે છે; પરંતુ આ મનુષ્ય અવતારની કિંમત ન સમજતાં એણે જાળનારને “મૂખ” કહેવામાં આવે છે. કવિમાં કાલિકાસે એક પક્ષીના બોલવા ઉપરથી બોજનારને કહ્યું હતું કે,

“મૂર્ખો કયાં પ્રવાસી સતી પિતરિ—
ગૃહે નાર્વિતા યેન વિદ્યા,
નાના માન્યોપવીનાં સતી ધનનિચયે—
સંપ્રદ્યો નાસ્તિ મેદઃ

ત્યક્ત્વાં જાય સુશીલા રતિસુસમકરો
મૂતપલ્યાં વ વાલ્યાં,
કાળ્યા વૈરાવમાપી સમય મતિ જહો
વતિ રાજન્ સ્વગોપ્યમ્ ॥”

“વરસાદના દિવસોમાં જાણવશીયક, નદીવાળા તથા તોપડોમાં ને પ્રવાસ કરે છે તે મૂખ”, પેદાશ ધરમાં વિદ્યા છતાં એટલે પરમા મામાપ ભાઈ વસે બહેણા છે, તો પણ ને વિદ્યાભ્યાસ નથી કરતો તે મૂખ, ધન પ્રુષ્ઠા હોવા છતાં ને નાના પ્રકારનાં ધન અને ઓપથી એટલે મુખ મેળવવાની વસ્તુઓનો સંગ્રહ નથી કરતો તે મૂખ; સારા સ્વાભાવની ચોનાની સ્ત્રી છોડીને સેવકની સ્ત્રી સાથે અથવા દસી સાથે વ્યભિચાર કરે છે તે મૂખ; જેની વાણી કાચી વૈરવાળી છે તે મૂખ અને ને સમય પર કહેવું તે સમે સમગ્રું તથા તે મૂખ. કે રખા! આ પક્ષી બાકસા જણને મૂખ કહે છે.” આ પ્રમાણે મૂખપણામાં નિહીની વેદનાખનારને જીવતો મૂખેલો મળી શકાય. જેમ કે—

“લીલતોપિ મૃતાઃ પંચ વ્યાસેન પરિકીર્તિતાઃ ।
દરિદ્રી વ્યાધિતો મૂર્ક્ષઃ પ્રવાસી નિશ્ચયેવક ॥”

“દરિદ્રી, રોગી, મૂખ, નકારી જીવરમાએ ને બટકનારો અને હાથેલોના ચાકર એ પાંચ જણ જીવત મૂખેલા જાણવા.” આ પ્રમાણેનું જીવન જાળનાં આ ધુનિયામાં જન્મ લીધો તોયે શુ અને ન લીધે તોયે શુ ? તેઓ જીવતા છતાં કાલતા ચાલતા મૂખે જ ગણી શકાય. ને મનુષ્ય અવતારને સજ્જ હોય અને મનુષ્ય નિઃક્રમીની કિચત બાકવળી હોય. ચોતાના આત્માને શુદ્ધ કરવો જોઈએ, કારણ કે થીકુખ્ય બચવાને કશું છે કે,

“આત્મા નદી સંયમતોપપૂર્ણા
સત્યાવહા શીલ્લતા દ્યોર્મર્મિ ।

: લેખક :
ચંદુલાલ કે. દવે

તત્રામિપેકં કુર પાંડુ પુત્ર ।

ન વારિણા શુદ્ધયતિ ચાન્વસાત્મા ॥

“આત્મચરણી નથી છે તેમાં સમયરૂપી જળબંધુ છે, સત્વરૂપી પ્રવાહ છે, યીશરૂપી કિનારા છે, ક્ષયારૂપી મેળવું છે, જીવન રક્ષા છે. જે પાંડુપુત્ર । તું આ આત્મચરણી નીચી નાહીશ, ભૌતિક જળથી તો માત્ર પચાતું આ શરીર જ શુદ્ધ થાય છે, આત્મ શુદ્ધ થતો નથી.” આ પ્રમાણે આત્માને જોળખવાથી અને શુદ્ધ કરવાથી ઐહિક અને પારલૌકિક સાતિ મળે છે આ ભૌતિક દેહનો અને તેના અંગોનો પણ ઉપર પ્રેરિત કરીશા ઉપયોગ કરવો જોઈએ, જેમકે —

“દાનેન પર્ણિર્ન તુ કંકળેન

શેત્રં ધૃતેનૈષ ન કુંભલેન ।

નિમાતિ કાયઃ કરુણાપરાણા

પરોપકારેણ ન ચંદ્રેન ॥”

“કાચ દાન કરવાને આપ્યા છે; કસ્ટા, સાંકળા તથા કૂચના મજરાં માલવાને નહિ. દાન આપેલા છે તે કૌશલ્ય સાંભળવાને, કીડીકીચાં અને કુચના લટકાવવાને નહિ. પારકાના ઉપર દાન અને પરોપકાર કરીશો કાચા કાંચે છે, મગીઆમરા તથા ચંદન કેસરના લેપેલાં અને તિલકો કરવાથી નહિ.” આ પ્રમાણે અપવેગનું ઇતિહાસ જતાવેલ છે અને આ કર્તવ્યમાં જ મહત્તા અને સફળતા સમાવેલી છે હેવરે મીઠુંબુ ભજનાના આદેશ અનુસાર દાન પણ વધારવા કરી આ દુનિયામાં મહત્તરી; પ્રુવચકાણી થઈ પ્રભુપદ મેળવવા તૈયારી કરવી, દાન આપવામાં પણ મીઠુંબુ પ્રભુએ ગીતાછમાં કહ્યું છે કે,

“દાતૃયમિતિ મહાન દામયેન્નુપકારિણે ।

દેશે કાલે ચ માત્રે ચ તદ્વાન સાત્વિક સ્મૃતયા”

જેનાથી આપણે કરશે ઉપકાર પાછો વળવાનો નથી, એવા અરીખને દાન કરવું, દાન લેનારો ધૂત ન જોઈએ, પાત્ર જોઈએ, દેશ અને સમય જોઈને દાન કરવું આત્મા દાનને પડિતો સાત્વિક દાન કહે છે” અને સાત્વિક દાન સર્વે દાનમાં ઉત્તમ અને મોટા અપારનાર છે. ક્ષસ્તુ

(પાન ૩૩ નું સાંધ)

શુભગાત્રીને આપણી મુક્તિ કરી એ છે. અને ત્યાં મુક્તિ નથી ત્યાં વિનાશ છે.

એક નસિકા પ્રમાણે ત્રીજી વિશ્વયુદ્ધમાં અલ્પભાગની આપણી દુનિયા તારાજ થઈ ગઈ છે. જેવળ ત્રણ માણસો બચી ગયા છે તેઓ દુનિયાના પાંચ ખડે પહેંચી લેવા માટે મહિ ઝગડે છે અને આખરે એક દિવાલગાળી પેટીનો કચ્છો મેળવવા તેમાંના બે માણસો મરણને શરણ લેવા છે. સ્વાર્થ આપણી દુનિયા મળે તો પણ ધરાનો નથી. સંસ્કૃતિતા અન્યને સહન કરી શકતી નથી અહતા આપણી દુનિયાને સળગાવી દેવા તૈયાર થાય છે.

આ પ્રત્યક્ષ આપણને મોણ છેડાવી રહે । તમે સત્વ જાણશો ત્યારે સત્વ તમને મુક્ત કરશે સત્વ મોહ એક દેશ માત્ર સમય કે પ્રભુનું નથી, સત્વ સર્વ આપક છે સર્વ દેશકાળને મોહ એક છે. એવું સત્વજ મુક્તિ આપી રહે ઇતિહાસ, શ્રેયણ, વાગા કે જોળથી ધર્મ જાણેલો રહેતો નથી સાચું જ્ઞાન કે તત્ત્વજ્ઞાન માર, તાર, એક દેશ કે સમયનું નથી. સાચું જ્ઞાન જ્ઞાન સાચું તત્ત્વજ્ઞાન સાત્વિક છે.

કાઉન ડાપ

એલ્યુમિનિયમ

તથા પિત્તળનાં વાસણો

તેમજ ઓલોગિક, વિદ્યુત, રસાયણિક તથા ઘર-ઉપયોગી ફરેક અતની ચીજો તથા સાધનો મારે

મજા મા લખો:-

જીવનલાલ [૧૯૨૬] લિં

કલકત્તા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રી, દિલ્હી, રંચુન, એલન.

શ્રી નિવાસ રામાનુજન

પ્રતિભાસાળી વ્યક્તિ સુવાર્તસ્થામા આ જન્મતાથી વિદ્યામ ધધ જન્મ છે કુદરતનો આલેખ મધ્ય નિયમ છે સાંકલ્ય જન્મતા ચેસ્ટન, ક્રિસ, શેલી, ભારતેન્ડુ, થીમ્સ ઇત્યાદિ જેવાં રત્નો ધણે થોડુ જીવિને મહાનકાર્યો કરી ગયા છે. હિન્દુતા પ્રસિદ્ધ ગણીતજ્ઞ શ્રી. શ્રીનિવાસ રામાનુજન પણ આમાં અપવાદ રૂપ રહ્યા નથી. એ થોડો સમય પ્રીતિ આકાશમાં ચમકતા તારાની માફક ચમકીને અભેદ અધકારમાં અસ્ત થઈ ગયા. શ્રી રામાનુજન પોતાની પ્રખર પ્રતિભાથી અન્ય પ્રાંતભારાળી વ્યક્તિઓની માફક બચુ-ભણુ જ હતા. તેમણે ૨૦-૨૫ વર્ષની વયમાં જ એવા ગણિતના જૂઠાં સિદ્ધાંતોને શોધ્યા હતા કે તે સમયમાં પ્રો. જી. એચ. હાર્ડીને એમ હતું પશુ કે, “હું તો એ મોઢને આશ્ચર્યચ્છિત થઈ ગયો કે આ માનવીએ ગણિતના સિદ્ધાંતોને એવાં રચ્યાં કરીને મૂક્યા છે કે જેને ઊંઘવા મરિ મુશ્કેલી મહાન ગણીતજ્ઞાની એને સો વર્ષ લાગ્યાં હોવા છતાં પણ તેઓ ઊંઘી શક્યા નહોતા. તેઓ એક બસાધારણ પ્રતિભાસાળી વ્યક્તિ હતા.”

તેઓમાંનો જન્મ દક્ષિણભારતના ઇરોડ નામના ગામમાં થયો હતો. તેઓ જાણપણથી જ સાધક જન્મ્યા હતા. કુળોપજ્ઞની શાળામાં તેઓ ગણીતની અટપટી સમસ્યાઓ સરળતાપૂર્વક ઊંઘતા હતા બાર વર્ષની ઉંમરે ડાઘની પણ મદદ લીધા સિવાય તેઓ (શ્રીની) Lanchester દિએનેમેન્ટીનો એએચ ટાપ્પી રાજા હતા. ત્રણ વર્ષ પછી એમણે કારની સ્કીનોપ્સીસ એફ ધોરમેથેમેટીક્સને સ પૂર્ણ રીતે પસાવી દીધી. ત્યારની આ નવી દુનિયામાં એમને પહેલા જ જાનક આવવા લાગ્યા. પરંતુ આર્થિક મુશ્કેલીઓને કારણે એમને હોમિય ઓફીને આઈવિકાની ચિતા કરવી પડી. પૈર હરિદ્રતાના આ દિવસોમાં એમને શ્રી. રામચંદ્રરાજને મળવાનું સહભાગ્ય સાંપડ્યું. અને આ મેળાવે મેમતા જીવન પ્રવાહને બીજા દિશામાં ફેરવવાના કારણ રૂપ જતી ગયો. એમણે પોર્ટલેન્ડના ચેરમેન મર ક્રાન્સિસ સિંગ ને શ્રી રામાનુજનતા કાંચી અંગેની દેખરેખ રાખવાની બધામણ કરી. શ્રી. સિંગે રામાનુજનતા કાંચી અંગેની ચર્ચા રૂ. જી. ડી. વૈંકર સાથે કરી. શ્રી. વૈંકર

હેમિંગની દીનીટી કોલેજના મુખ્યપૂર્ણ હોદ્દા હતા, તેથી જ એ સિમલામાં વેધશાળાના મુખ્યકર્તા જનરલનું માનદપદ મેળવતા હતા. હેમિંગની કોલેજના ગણીતના ડાઘ હોદ્દામાં હોય તેવી મોલકતા તેમણે રામાનુજનનાં જોઈ. તેમની બધામણથી મદાસના વિશ્વ વિદ્યાલય તરફથી એમને માસિક પંચોતેર રૂપિયાની સિપ્પરિત મળવા લાગી. આ પછી રામાનુજન મોટા મોટા વિદ્વાનોના સંપર્કમાં આવવા લાગ્યા અને શ્રી રોય આયરની સૂચનાથી પ્રો. જી. એચ. હાર્ડી સાથે તેમણે પત્ર વ્યવહાર શરૂ થયો.

૧૬ મી જાન્યુ ૧૮૯૩ ના દિવસે એમણે શ્રી. હાર્ડીને પહેલો પત્ર લખ્યો. જેમાં જણાવ્યું હતું કે, એ જુદી જુદી મેથેમાટિકલ સિદ્ધાંતોનું વિશિષ્ટ દૃષ્ટિએ મનન થયું છે, અને આપની તાબેદારમાં પ્રસિદ્ધ વયેશ Order of Infinity નામની પુસ્તિકા મેં વાંચી. તેના ૩૬મા પૃષ્ઠ પર લખ્યું છે કે ‘પણી અભાગ્ય સંખ્યાઓ મરે ડાઘ નિશ્ચિત બાખ્યા પ્રચલિત નથી. મે એક એવું નામ શોધી કાઢ્યું છે કે જે વસ્તુવત્ સંખ્યાની ખૂબજ નહીં છે. જેમાં રહેલી અગુહિઓ નહીં છે — આપને મરી પ્રાર્થના છે કે આપ આ સાથે બીરેલા કામગીરી જારી રાખે.”

પ્રોફેસર હાર્ડીના રામાનુજનતા કેટલાક પત્રો વાંચ્યા ત્યારે તેઓ ખૂબ જ આશ્ચર્ય પામ્યા એમણે

પંડિત જવાહરલાલ નહેરૂ પોતાના “Discovery of India” ગ્રંથમાં લખે છે કે: “હિન્દુસ્તાનમાં ગણીતનો પ્રસંગ આવતાં જ આપણું ધ્યાન સહસ્રા એક વ્યસાધારણ વ્યક્તિ તરફ દોરાય છે અને એ વ્યક્તિ તે શ્રીનિવાસ રામાનુજન છે. હું કે સમયમાં એમણે અત્યંત કિમતી અને મૌલિકતાપૂર્ણ કાર્ય કરી બતાવ્યું. પરંતુ ૩૩ વર્ષની નાની વયે કાયના કારણે તેમનું અવસાન થયું.”

અનુવાદક
શ્રી. મુકુંદ પી. શાહ

મદ્રાસની મતજ્ઞ સમિતિ સાથે તેમજ સંબંધના સત્તા-
વાળાઓ સાથે સંપર્ક સાધ્યો કે જેથી રામાનુજનને
માટે કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટીમાં અભ્યાસ કરવાની બંધ-
રણ થઈ તે પરંતુ રામાનુજનના આશ્ચર્ય એ વખતે
એવું લખાતું ન હતું. શેઠાક વેપો પછી તેમની મુદ્રણાત
શ્રી. ઈ. એચ. નેવિસ સાથે યા. શ્રી નેવિસ ટ્રિનિટી
કોલેજના ફેલો હતા. એમણે મદ્રાસ વિશ્વવિદ્યાલયને
મહામણ કરી કે રામાનુજનને કેમ્બ્રિજ યુનિ. માં
અભ્યાસ કરવાની બંધરણ કરી આપે. શ્રી. હાર્ડીએ
પણ નેવિસને રામાનુજનની પ્રતિભાની વાત કરી હતી.
નેવિસ મદ્રાસથી ઉપર આ મુલાકાત મણીતલાઓનાં
કર્મોના એવા તો પ્રભાવ પાડ્યો હતો કે એમણે
યુનિ. ને લખ્યું કે "મદ્રાસના એક રામાનુજનની
પ્રતિભાને પ્રકાશમાં લાવવાનું કાર્ય વર્તમાન અસ્થિતની
દુનિયામાં એક વિશિષ્ટ મનાત છે. ભવિષ્યમાં એમનું
નામ જમતના એક અસ્થિતલાઓએની નામાવલીમાં
લખાશે અને મદ્રાસ શહેર અને ત્યાંની યુનિ. બાંજ
માન થશે કે રામાનુજનને અધિકારમાંથી પ્રકાશમાં
લાવવામાં એણે મદદ કરી છે "

૧૭ મી માર્ચ ૧૮૯૪ને દિવસે રામાનુજન જન્મ-
જન્મ મેદા અને કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટીની કોલેજમાં
તેઓ દાખલ થયા. શરૂઆતમાં શ્રી હાર્ડી અને
સિટલવુડ મદ્રાસની કેમ્બ્રિજ નીએ તેઓ કાર્ય
કરતા સામ્ય. કોલેજ વર્ષ બાદ શ્રી. હાર્ડીએ
મદ્રાસ વિશ્વવિદ્યાલયના રજીસ્ટ્રારને શ્રી રામાનુજનની
માન્યતામાં લખ્યું કે "એમની પ્રતિભા અસાધારણ અને
અસંદિગ્ધ છે. કેટલાક દૃષ્ટિકોણથી પણ નહિયો
કરતા કેટલાક વિશેષ યુક્તિ એમની અદર નજીક
આવે છે "

હવે શું નેપ્રમો? રામાનુજનએ ગણિતમાં જે
અનુસંધાનનું કાર્ય કર્યું હતું એનાથી આલુપ જમત
માહિતકાર થઈ ગયું હતું. પોતાની સેવાઓને થઈને
તેઓ ૧૮૯૮ ની ૨૮ ફેબ્રુઆરીના રોજ ફેલો નિમાયા.
તથા એજ વર્ષના ઓક્ટોબર માસમાં ટ્રિનિટી કોલેજ
કેમ્બ્રિજ ના ફેલો નિમાયા. આ અવસાનથી રામાનુજન
અસ્થિતની દુનિયામાં ખૂબ જ ખ્યાલિ પામ્યા આ
જન્મ માન મેળવીને તેઓ હિન્દ પાછા ફર્યા.

શ્રી હાર્ડીએ મદ્રાસ યુનિવર્સિટી પરના પત્રમાં
કરીવાર લખ્યું છે કે, "રામાનુજન એક સુવિખ્યાત
અસ્થિત યાત્રી તરીકે હિન્દમાં આવે છે આ પહેલા ફેલો

પણ હિન્દીએ આનું જનુમાન તેમજ કાલિ મેળવ્યાં
નથી અને પૂરેપૂરો વિશ્વાસ છે કે હિન્દીઓ એમને
પોતાના દેશનું એક અણુમોલ રત્ન ગણશે " ૧૮૯૪
ની ૨૭ માર્ચે રામાનુજન યુનિવર્સિટી જરૂરે ઉતર્યા. અને
ત્યારપછીના એક વર્ષે ૨૬મી એપ્રિલના રોજ ૩૩
વર્ષની ભર યુવાનીમાં એતપુરમાં આ શાન્તી દુનિયાને
તેમણે ત્યાગ કર્યો.

તેમના કાળે આ ગણિતની દુનિયામાં ઘણું છે. એમણે
મણી સિદ્ધાંતો પ્રાપ્ત કરી છે. એમના પત્રોમાં
અસ્થિતના ઘણા સિદ્ધાંતો નેવા કે અપૂર્ણોક પૂર્ણોક
તથા આંકડાઓની અન્ય સંખ્યાઓના
સિદ્ધાંતોનું પરિણામ વગેરે આપ્યું છે એથી એમની
અનુસૂચી પ્રાંતભાનું પ્રમાણ મળે છે તેઓ અનિશ્ચિત
સામ્ય તથા યુક્તિના પ્રમોને તદ્દન નવીન રીતે ઉદ્ધેશતા
હતા અને અપૂર્ણોક ગણવામાં તે તે દુનિયાભરમાં
અદિતીય ગણિત હતા. એમણે અસ્થિતની જુદી જુદી
અવસ્થાઓને અવલોકન કે પ્રાચીન પ્રણાલિકામાં ખરી
કે ખોટી રીતે ઉદ્ધેશવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે એમાં એમના
તર્ક અને જુદાનો આધાર છે. એ સંજ્ઞામાં તેઓ
કેમકે વિવરણ ઉપર યુક્તિનું આધાર થઈ નહોતા.
"પ્રો. હાર્ડીએ તેઓમની ગણિત સંજ્ઞા પ્રાંતભાનો
ઉદ્ધેશ કરતા લખ્યું છે કે, "એમની અંદર સૌથી
મોટી વિશિષ્ટતાની વાત એ હતી કે તેઓ બીજા અસ્થિ-
તના લવયોમાં ખૂબ જ પારંગત હતા, તથા આનિશ્ચિત
સંખ્યામાં અતર પાત્રી રેતા હતા. આ દિશામાં
એમના પ્રતિરૂપો મારી હાઈમાં તો મોઈન નહોતા
અખ્યા. એમની સરખામણીમાં મને ફક્ત મુશ્કર તથા
નેહાલીનાં નમન રમરણ થાય છે એમણે ઘણા જ
નવા અસ્થિત શાન્તિઓની સરખામણીમાં વધુ કાર્ય
કર્યું છે. એમની રમરણ શક્તિ, ધૈર્ય, તથા
કળાત્મક શક્તિથી તેઓ સામાન્ય કરણની શક્તિ,
આકારની ભાવના તથા એમની કલ્પનાને નહોતી
નવીન પરિસ્થિતિઓના સ્વભાવ લાગવાની શક્તિ
ફક્તિત કરી મેળા હતા. એમના આ ગુણોને નેપ્રમે
આશ્ચર્ય થાય છે અને એ જ કારણથી આ ફેલોમાં
એમનું ખ્યાન અદિતીય હતું."

શ્રી રામાનુજન આગર વિદાના માણસ હતા.
તેઓ સ્વમાયે સરળ તથા તિરપૂરી હતા, રોષસ સોસ-
કીના ફેલો બનીને પણ એમણે એમની સ્વામાલિક
સરળતાને છોડી ન હતી. પ્રો. હાર્ડીએ એમના
વિવરણમાં એક જગ્યાએ લખ્યું છે "એમની સરળતાનો

પ્રધાન એમની સરળતા પર લેઈ માત્ર પણ પડશે નથી. તેઓ એટલા તો સરળ હતા કે એમને એમની સરળતાનું જ્ઞાન પણ ન હોતું.”

શ્રીરામનુજનનું કાર્યક્ષેત્ર કદાચ અધિક સુધીજ મર્યાદિત હતું. એમ કહેવાય છે કે તેઓ સારી અગર નરસી કળામાં કોઈ એક સમજતા ન હોતા. એમના અવસાનના ચાર દિવસ પહેલાં તો તેઓ કામમાં મશગુલ રહેતા હતા. ‘માક થુડા’ મા એમણે જે કાઈ લખ્યું હતું તે મૃત્યુને મિથાનેથી લખ્યું હતું.

શ્રી રામાનુજનના ધાર્મિક દષ્ટિએ પ્રુજન મહત્તમ વિચારો વળા આપી હતા. અન્ય ધર્મનિષ્ઠ હિંદુઓની માફક તેઓ યાત્રિકોના નિમગ્નોમાં માનતા હતા અને ઇલાહમાં પણ તેઓ એટલું પાલન કરતા હતા. ધર્મને તેઓ કેવળ પ્રકારો જ વિષય માનતા નહોતા, પરંતુ જીવનમાં એવું જાગરણ પણ કરતા હતા.

એમના વિષે હિંદના વડા પ્રધાન શ્રી જવાહરલાલ નેહરુએ એમના જીવનના મધ્ય દીરાવરી એક ઉલ્લેખમાં લખ્યું છે -

“હિન્દુસ્તાનમાં અજિતનો પ્રસંગ આત્મીય જાણથી જ્ઞાન સહસા એક અસાધ્યપણે વ્યક્તિ તરફ દોરાય છે એ વ્યક્તિ તે શ્રીનિવાસ રામનુજન છે એમનો જન્મ હિંદુ કિંદના એક અગ્રિય સાધક કુટુંબમાં થયો હતો. અત્યંત ટૂંકા સમયમાં પણ તેમણે અત્યંત કિંમતી અને આશ્ચર્યકારક મૌલિકતાપૂર્ણ કાર્ય કરી મતાળ્યું પરંતુ ૩૬ વર્ષની ઉંમરે પણ કરીને દુષ્કાળ કારણે એમનું અવસાન થઈ ગયું. મારો જ્ઞાપ છે કે જુલિઅન કહસલેએ કોઈક જગ્યાએ લેતાન્ડિના સૌથી એટા અણીન” તરિકે એમનો ઉલ્લેખ કર્યો છે”

રામાનુજનનું કૃત જીવન અને અવસાન હિંદની અવશ્યતા પ્રતીક છે. જો જીવનનું સિદ્ધાંત હિંદી અને મારે પ્રુષ્ટ હોય અને ભોજન તથા આજીવિકા તેમજ શિક્ષણને માટે સ્વાસ્થ્યકર પરિસ્થિતિ વગેરે ઉભા નાવતી તો મળે નો આ કારકે માનવીઓમાંથી મોજી નાણે કેટલાએ ઉચ્ચકોટીના પેશાનિકો, પ્રાખ્યાનો, ટેલીવીઝનો, ઉદ્યોગપતિઓ ભોખો અને કલાકારો ઉત્પન્ન થાય ને તૂતન જમતના નિમીશમાં સહાયક બને.

ચુનીવસલ
હિંદી એક સધર
અને સ્વદેશી વિમા કંપની છે

ગુંદગી, આગ,
દરિઆઈ, મોટર,
કાર એક્સીડન્ટ
વર્કમેન્સ
કોમ્પ્લેશન વિ.
તમામ જાતના
વિમાના કામકાજ માટે
મળે યા લખો

પ્રેમાવાદ આદરભાઈ

કે.પી.લીલીંગ
પતાયા પોળ સામે ટે નં ૨૭૭૮
રહેઠાણ:- પક, સરકીવાડ, સારંગપુર,
અમદાવાદ.

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ

(તેમના આધ્યાત્મિક જીવનના અનુભવોનું દર્શન)

માનનીય શ્રી. રાજગોપાલાચારીએ, એક વખત પોતાના વ્યાખ્યાનમાં કહ્યું હતું કે “હિન્દુ ધર્મ” શું છે એ જરાબર સમજવું હોય, તેણે માત્ર Sayings of Shree Ramkrishna વાંચવાની જરૂર છે.” આ પુસ્તક પરથી શ્રી. જોગજીએ આ લેખ તૈયાર કરેલો છે. શ્રી રામકૃષ્ણદેવના બાળપણના અનુભવો, વાર્તિક અને અન્ય સાધનાઓ, નિર્વિકલ્પ સ્થિતિનો અનુભવ, સતત ધૈર્યરાત્રિભવ, પ્રાર્થનાની રાત, સારા અને નરસામાં એકસરખું ધૈર્યનું અસ્તિત્વ તથા માઠગી અંગેનું કથન પ્રસ્તુત લેખમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું છે.

બાળપણના અનુભવો

(૧) જન્મપણમા ત્યારે પોતાના અન્નાસ તરફ મેરકાર રહેવા માટે તેમના મોટાભાઈએ કપડા આપ્યો ત્યારે તેમણે જતાજ આપ્યો હતો કે મોટાભાઈ માત્ર પેટ ભરાય એવી રેળવણી કરતે હું શું કરું હું તો એવું જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા રાખું છું કે, જે જ્ઞાનથી હૃદયમા અજવાળું અજવાળું થઈ જાય-તે જ્ઞાન કે જેથી હૃદયમા કામમતી રાત્તિ આવી જાય.”

(૨) આધ્યાત્મિક જીવનની સરખાતના દિવસોમા એક રાત્રે હૃદયે શુર મહારાજને એકાન્ત જગતમાં તદ્દન નિનાસરમાં, જોતોઈ પણ કાઠી નાખીને ખાન કરતા જોવા દેના. હૃદયે તેમને પૂછ્યું કે કપડાં દર કરી ખાન કરવાથી શો ફાયદો? ત્યારે શુરમહારાજે જવાબ આપ્યો હતો કે, “જ્યાં બંધનો અને અંકુશોથી મુક્ત બનીને માર્મુએ ખાન કરવું જોઈએ. જન્મથી જ માર્મુસ ધિસાર, લોકકલ્મ, કુટુંબનો અહંકાર, સામાજિક રૂઢી, બીક, આત્મિક, વર્ણભિમાન અને હું પદ—એમ આઠ બંધનોથી બંધાયેલો છું. જોતોઈ પણ એક ભતતું બંધન છે—અહંકારનું ચિહ્ન છે. તેને લઈને માર્મુએ એમ ધાગે છે કે, હું આત્મિક બધાથી જીત્યો; તેથી ત્યારે કાલીમાતાનું ખાન કરવું, ત્યારે આ બધા બંધનો દૂર દેશી દેવા.”

સાક્ષાત્કારનો અનુભવ.

(૩) ત્યારે શુર મહારાજમા ધૈર્ય દર્શન મારે તીવ્ર ઉત્કંઠા ભમી, ત્યારે ધૈર્ય દર્શન વિના તેમને જીંદગી અસહ્ય લાગતા માંડી. એક વખત કંટાળે

પોતાના જીવનનો અંત આવવા ન્તા દેના, ત્યાં તો એકાએક તેમને ધૈર્યદર્શન થવા તેનું વર્ણન કરતાં શુર મહારાજે કહ્યું છે કે—“બારી મારણી સહિત આપોયે ઓરડો, મોંદર અને મારી આસપાસની વધી વસ્તુઓ અદક્ષ થઈ ગઈ, મને એમ લાગ્યું કે બીજી કાંઈ હજી નહીં, એ મધાની જગ્યાએ ચિદાન્તરમય પ્રકાશનો અમરોહ સચુક મારી નજર પડ્યો જે જે દિશામાં હું જોવા લાગ્યો ત્યાં ત્યાંથી પ્રકાશમય મહાસાગરનાં મોટાં મોટાં મોજાં ઉઠ્યાં મારા પર ધસી આવવા લાગ્યા અને પછી મધાએ બેગા મળીને મને ગરકાવ કરી દીધા. આ રીતે એ મોજાંઓ નીચે આવી જઈ જાયું મુંઝાઈ જતો હોઈ એમ મારું માન લાગ્યું અર્થ અને હું પડી ગયો.” આજ અનુભવની વાત કરતાં એક બીજો પ્રસંગે તેમણે કહ્યું હતું કે “હું ઓગડાની” એ દર દરસ બંધી પર પડી ગયો અને માનના દર્શનના પરમાનન્દમાં જીવે માન જુદી મોજાં નહાર” શું ચાલતું હતું તેનું મને લમીરે ખાન હતું નહીં, તે દિવસ અને તે પછીનો દિવસ કેવી રીતે પસાર થયા તે હું ભણતો નથી. માત્ર અંદરથી મને એટલું ખાન હતું કે મારી અંદર થઈને અપૂર્વ અવર્ણનીય આનંદનો પ્રાપ્તિ વડો રહ્યો છે તે સાથે હૃદયના હેઠળ જીંદગી સુધી એમ પણ ખાન થતું હતું કે હું માતાની પવિત્ર સાનિધ્યમાં પડ્યો છું.

: અનુવાદ :

શ્રી. જયંતિલાલ મંગેજી આજી;
બી. એ. બી. ડી. એસ. એસ. બી.

માતાજીનું આધ્યાસન આપવું.

(૪) પરંતુ આ જાતના ઈશ્વર સાક્ષાત્કારથી મુર-મહારાજને કામથી ઇશ્વરાનુભવની સ્થિતિ મળી નહીં. આ અનુભવ પછી પણ સમયે સમયે ઇશ્વરાનુભવ વિના તેમને જીવન નિરસ કંટાળા ભરેલું લાગતું અને તેથી ઇશ્વરના કામથી અનુભવની આતુરતાને લઈને તેઓ આંધ્ર પાકી મોટે અવાજે માતાજીની સત્ત્વ પ્રથના કરતા. તે સમયે પોતાના મનની સ્થિતિનું વર્ણન કરતાં મુરમહારાજે કહ્યું હતું કે — “મોટે અવાજે કરેલી પ્રાર્થનાથી એ ચાંદને જે એ વખતે મારી આસ પાસ માણસેલું રોજી જમા થઈ જતું તો મને એ નિધા માત્ર પડછાયા જેવાં બોટા ચિત્રમણના માણસો જેવા લાગતાં, તેથી તેમને જોઈને મને જરાકે યરગ કે મોઢપ લાગતી નહીં. પરંતુ જ્યારે જ્યારે અતિશય દુઃખને લઈને હું બેઠાન જતી જતો ત્યારે ત્યારે તર-તજ એ સ્થિતિમાં મને માતાજીના દિવ્ય પ્રકાશયુક્ત સ્વરૂપની દર્શન થતી. એ સ્વરૂપ ટેલીસ્કોપર હસતું, ટે-લીસ્કોપર મારી સામે લાતગીત કરતું, ટેલીસ્કોપર મને ઉપદેશ અને આધ્યાસન આપતું મારા જોવામાં આવતું.”

શરીરની બેઠકદારી.

ઈશ્વર દર્શન મોટીની આતુરતાના સમયનું વર્ણન કરતાં મુર મહારાજે કહ્યું હતું કે “એ વખતે શરીરને પ્રાથમિક રાખવા પ્રત્યે તદ્દન બેઠકદાર હોવાથી વાજ ખૂબ વધી ગયા હતા. અને એક બીજામાં મુચ્ચરણ જતા જેવા થઈ ગયા હતા જાંદરે કચરાતો અને ધૂળનો પાવ નહોતો. ખાનને સમયે મનની એકાગ્રતાને લીધે આખું શરીર લઈ જેવું સખ્ત અને સિંચર થઈ જતું. પછી તેને યાંમતો ધારીને માથા પર બેસતાં અને ખાવાનું મથે એ ઇચ્છાથી વાજમાં ચાંચ પણ મારતાં ટેલીસ્કો વાર તો ઇશ્વર વિરહને લીધે મને એટલું કુ ખ થતું કે અસહ્ય પીડાને લીધે અને અજાણ્યને હું મારું માથું જમીન સામે અજાણ્ય એ નીચે પડેલાથી તેમાંથી લોહી નીકળતું ખાન, પ્રાર્થના અને બીજી સાધનાઓમાં દિવસ એટલી જલ્દી પસાર થઈ જતો કે મને તેનું બીજાક માન રહેતું નહિ. સંખ્યા સમયે આરતી વખતે મંદીરમાંથી યમ અને પડતો અવાજ આવતો ત્યારે મને થાક આવતું કે દિવસ પૂરો થઈ ગયો છે અને રાત પડી છે. આ વાતનું ખાન થતાં નિરાશાને લીધે શોમાતુર થઈ જતો અને જમીન પર પડી માથું જો નોરથી ત્યાં ધસતો અને રડતાં રડતાં બેસતો.” જે માં એક દિવસ ગયો અને હજી તું આવી નહીં.” મારો

અતરજાતના ચીરાઈ જતો હોય તેમ લાગતું એ વખતે જે કોઈ મને કુ ખમાં આજોડતું જોતું તેને એમ લાગતું કે પેટમાં અસહ્ય પીડાને લઈને હું એમ કરતો હતો. તદ્દીનતા.

(૬) વિવાદ થઈ ગયા પછી મુરમહારાજ દક્ષિણે જઈ આવ્યા ત્યારે બીજી વાર એવો દિવ્ય-આકાશ તેમને થઈ આવ્યો હતો. તે સમયની પોતાની મનની સ્થિતિનું વર્ણન તેમણે કહ્યું હતું કે મારા મન અને શરીરમાં તે વખતે જે મહાન પરિવર્તનો થઈ રહ્યાં હતાં તેનો ચોથો ભાગ અનુભવ્યો હોય તો પણ સાધારણ માણસનું મૂલ્ય થઈ જાય અને આ શરીરની એક દશા થઈ જાય, પરંતુ મુખ્યત્વે મારા આ વખતના જીવનનો મોટો ભાગ, માતાજીના દિવ્ય દર્શનને લઈને એક પ્રકારની જ્ઞાનકમળ વિરમ્ભિતમાં પસાર થઈ જતો હતો. પછીના છ વર્ષમાં મને નામ માત્રની પણ ઈશ્વર હતી નહીં. એક ક્ષણ પણ તે દરમિયાન મારી આંખો ઈશ્વરની ચીસાઈ ન હતી, હું મને તેટલી મહેનત કરતો પરંતુ મારી આંખમાં પોપડાં લેજાઈ થતાં ન હતાં. કળનો નિધા ખ્યાલ મારામાંથી નિકળી ગયો હતો, શરીરની લાવના પણ માલી ગઈ હતી. મોટો વિચાર ઊઠીને શરીરનો વિચાર કરવા જતો તો મને મોટી બીક લાગતી ટેલીસ્કો વારતો અને થતું કે હું મોટો થઈ ગયો છું. અરિસા સમયે ઉભો રહી હું મારે પ્રતિજ્ઞા નિભાજતો અને આંખમાં આંખના ધોળવા છતાં જ્યારે કાંઈ લાગણી ન થતી ત્યારે બીજને લીધે હું રડવા લાગતો અને મને કહેતો.

“મા! મારી પ્રાર્થનાઓ અને સરજાગતીના બદલામાં શું તે આવે અસહ્ય રોગ મોઢાઓ છે!” પરંતુ બીજા ક્ષણે નિરાધી વિચાર આવતો કે, “મા મારા શરીરનું મને તે થાક, પણ તું મારો ત્યાગ કરતી નહીં, તારી દયા અને તારાં દર્શનનો મને સતત અનુભવ થવા દેજો. એ માદી !” એ તો તારા પવિત્ર સ્વરૂપ કમળનો આકારો લીધો છે, તારા સિવાય મારું બીજું કોઈ આશ્રય સ્થાન નથી.” આ રીતે આંધ્ર સંક્રિત પ્રાર્થના કરતો ત્યારે મારા મનનાં અજાણ્યજન અને ઉત્સાહનો સચાર થતો, શરીર પ્રત્યે અત્યંત ધુણા ઉત્પન્ન થતી અને મન આ નાં દેવી દર્શનમાં અને પ્રેરક સંદર્ભમાં તદ્દીન થઈ જતું.

આત્માજી ઉપદેશક બન્યા.

(૭) તેઓશ્રીનું શુદ્ધ મન જ તેમનો પહેલો અને મુખ્ય ઉપદેશક બન્યું હતું. આ સંબંધમાં મુર મહારાજ

કહેતા કે: “ભારે ભારે જરૂર પડતી ત્યારે ત્યારે દેખાવમાં એક મારા જેવો જ મુવાન સંન્યાસી મારા સરીરમાંથી બહાર નીકળતો અને મને બધું શીખવી દેતો. ભારે તે સંન્યાસી આ રીતે બહાર નીકળતો ત્યારે, ડેટલીકવાર મને બાજુ પહોંચીને થોડું થોડું બાન રહેતું અને ડેટલીક વાર તો માત્ર તે સંન્યાસી અને તે જુ કરતો હતો તે સિવાય બીજું કંઈ બાન રહેતું નહીં. ભારે ફરી તે સંન્યાસી સરીરમાં પેસતો ત્યારે મને બાજુ જમતું બાન થતું બીજાઓએ ઉપરેશ રૂપે અને કમળું હતું તે સંન્યાસી પાસેથી જે કંઈ શીખ્યો હતો તે જ ફરીથી આ ઉપરેશોએ મને શીખવ્યું હતું.”

તાંત્રિક અને બીજા સાધનાઓ

(૮) ભૈરવી બાહ્યોની સંભાળ નીચે તેઓઓએ કરેલી તાંત્રિક સાધનાઓનો ઉદ્દેશ્ય કરતાં તેમણે કહ્યું હતું કે, “દિવસના ભાગમાં બાહ્યોની દશિણેપરથી દૂર દૂરના ભાગમાં જઈ તંત્રસાધનામાં જણાવેલી સાધના મારે જરૂરી કુર્બાન વસ્તુઓ એકઠી કરતી. રાત પડતાં મને તે એક આસન ઉપર બેસવાનું કહેતી. કાઠીમાતાની પૂજા કરી પછી કું બાહ્યોની કહેવા પ્રમાણે ખાન ધરવાનું શરૂ કરતો. કું મળ્યા પછુ જાડી ફેરવી ચક્રો નહિ, કારણ કે જેવી મળ્યા ફેરવવાની ચક્રમાત્ર કરતો કે દુરત એક પ્રકારની દિવ્ય આદરતાનો અને અનુભવ થયો અને કું સમાધિ-મગ્ન થતો. તે વખતે મને કેવાં કેવાં દિવ્ય દર્શનો થતાં હતાં, તે હવે કું કહી શકું તેમ નથી. એ બધા એક પછી એક પર ક્રમે આવતા અને એ બધી સાધનાઓની અસર તત્કાલિન થતી. મુખ્ય મુખ્ય તાંત્રિક મંથોમાં જણાવેલો બધી સાધનાઓ બાહ્યોની મારી પાસે કરાવી હતી, આમાંની થોડી સાધનાઓ તો મનુ મુશ્કેલ છે. તે કરતાં કરતાં ડેટલીક સાધના તો લપસી પડે છે અને તેમનું નૈતિક અર્થ પતન થાય છે. પરંતુ માની અપાર દયાને લીધે એ બધામાંથી કું સચોપાંચ પાર લેતો.”

ધર્મરમયતાનો અનુભવ.

(૯) કુશલિની યસ્તિની ભયતિના સમયમાં મોક્ષતાં ગુરમહારાજે કહ્યું હતું કે “મને ભારે આ સ્થિતિ (ધર્મર મથતા) તો અનુભવ થયો ત્યારે, જરામ્બ મારા જેવો દેખાતો કાંઈ મારી પાસે આવ્યો અને, તેણે મારી ઈમા, પીમળા અને સુખમ્બા નાદીઓ હસ્થમાળી નાંખી એ આનાં કમલોનો તેણે જીમ

વડે રૂપથી કમો કે દુરતના એ બધાં કમળો ખીલી દેખા. અને સીધાં થઈ ગયાં અને છેવટે સહસાર પદ પ્રકૃષ્ટ થઈ ગયું.”

અનુભવોની સાધના.

(૧૦) ઉચ્ચામ ધર્મના મત પ્રમાણેની સાધનાઓ ગુરમહારાજે કરેલી તે વખતે પોતાના મનની સ્થિતિ ડેવી હતી, તેની વાત કરતાં તેઓ કીએ કહ્યું કે “તે વખતે કું અલ્લાનું નામ લેતો, મુસલમાન અને કુર્બાન પહેરતો અને નિમનિત નમાઝ પડતો. કિન્તુ ધર્મના ગ્રામ વિચારો તે સમયે મારામાંથી દૂર ગયેલા હોવાથી કું કાંઈ કિન્તુ રેવરેન્સોને તે વખતે પ્રણામ કરતો નહીં, એટલુંજ નહીં પરંતુ મને મદિરમાં જવાની પણ ઈચ્છા થતી નહીં આ રીતે ત્રણ દિવસો માળ્યા પછી મને તે જાતની સાધના દ્વારા પણ ઈશ્વર દર્શન થયું હતું.

(૧૧) કિન્તુ, ધરમામ, ખિસ્તી ધર્મો પ્રમાણેની સાધનાઓને એકએક વાર કરી જોઈ છે, અને પછી કિન્તુ ધર્મના શક્ત વૈષ્ણવ, વેદાન્તી અને બીજા સંપ્રદાયો પ્રમાણેની સાધના પણ કરી જોઈ છે અને મારો અનુભવ છે કે માત્ર જુદે જુદે રસ્તે એ બધાએ એકજ પ્રભુ પ્રત્યે પ્રણામ કરી રજા છે. વિયોગ દુઃખનો અનુભવ.

(૧૨) પોતાના વડાબા બાહ્યો અલ્લામના મૃત્યુ વખતે મનુખ ડેવી રીતે મરણ કરણ થાય છે તેનો અનુભવ મી. રામકૃષ્ણને થયો હતો. તે પ્રસ મનુલક્ષ્યન કરતા કહ્યું હતું કે “અલ્લા મારી નજર સમક્ષ ગુજરી મરો હતો પરંતુ તેની મારા પર જરાએ અસર થઈ નહોતી. અલ્લા ડેવી રીતે મરણને વશ થાય છે એ પાસે જીમા રહીને જોઈું હતું આનંદથી તથવા કાંઈ લાગ્યું તેના જેવું એ હતું. તથવા તો એમની એમ રહે માત્ર આનંદ પાછળ રહી જાય. મને તો આ હકીકત આનંદ થયો, કું તો તે જોઈ ખૂબ નાચવા દેવા અને માયા લાગ્યો. બધા આવી ને રાખને લઈ ગયા અને જાણી આવ્યા પરંતુ બીજા દિવસે ભારે કું ત્યા પરચાળતા અગ્નિ ખૂણમાં ઉગી હતો ત્યારે જેમ બોનો કુવાકને નિયોતતા હોઈએ તેમ મારું હૃદય નીચેનારું હોય એવું કું થયું થવા લાગ્યું. સરીર સાથે તો મારે કાંઈ જ સંબંધ ન હોતો તો પછી બાહ્યો સાથે તો હોય જ શું? પરંતુ તેનો વિયોગ થતાં જોમને પણ આટલું કું થયું તો અપણી નજાનાં સર્ગ વલકાંઓનું મૃત્યુ થતાં મુશ્કેલીએને કહ્યું ‘નધુ’ કું થયું થતું હોયું જોઈએ.”

*For Quality
&
Durability
Buy*

NATIONAL FABRICS

Specialties:-

- DHOTIES
- SAREES
- MULLS
- POPLIN

Udli Chakli

From
INDIAN COTTON

By
INDIAN LABOUR

Under
**INDIAN
MANAGEMENT**

100% SWADESHI

**HIGH CLASS
LONG CLOTH**

**SUPERIOR
SHIRTING**

**AND
PRINTED FABRICS**

NATIONAL MILLS Co. Ltd.
AHMEDABAD.

મુઘાનું સ્વપ્ન તો મુઘા જ બાણે તેમ સોચા પ્રેમની મંઝા પ્રેમિઓ જ બાણે

== પ્રે મો ન્માં દ ==

પ્રે મમાં એક પ્રકારનો ઉન્માદ હોય છે. ઉન્માદ પ્રકારના કાવ્ય પ્રીમીઓ કાવ્યમાં આવા નેવા નેવામાં આવ્યા છે. આ ગદ્યપદ્યમાં એક ખાસ પ્રકારનો શાંતિમય આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે. જેનો અનુભવ પાત્રક પ્રેમિઓને જ હોય છે—

There is a pleasure sure in being mad,
which none but mad men know.

પાત્રક મનમાં એક ચોક્કસ આનંદ છે. જેને કોઈ નથી જાણતું, માત્ર પાત્રકો જ જાણે છે.

જ્યાર પાત્રક બની જવામાં એક જાતનો આનંદ છે, જેને માત્ર પાત્રકો જ જાણે છે. પ્રેમના ગદ્યપદ્યમાં જે મસ્ત બની ગયાં, તેનો સમજી શકો કે નોકો પાર થઈ ગયો. પ્રેમની કુશળતામાં ગદ્ય પાત્રક જ પત્રકી થઈ છે કારણ કે ત્યાં પેતાત્વ મસ્તક, પરસ્પર સિવાય જ વેચવામાં આવે છે. પાત્રક કવિ ખીર કહે છે કે

સૌદામ્ય હો તો રક્ષણે બાઝારે ઇશક મેં પા,
ચર ચુસ્ત બેચલે હેં, પક કુછ સ્વદન હે જાંકા.

અમે તેમ હો, સમજદાર બનવા, કુનિયા તો આને બેવડી જ કહેશે મધા! આ પદ્ય કૅવલેપાર છે, માથા જેવી ચોથી ચીજ, મૂલ્ય કોથા સિવાય જ વેચી નાખવી ક્યાંતું કહાવણ છે! મધે કહાવણ ન હોય, પદ્ય એ પાત્રકોને તો પેતાની જાણસમજમાં મજા મળે છે. ગદ્યપદ્યો બંનેથી સુખતા જ એમની સાચી સમજદારી છે.

How wise they are, then are but
fools in Love.

પદ્ય બાદ ન્યાં પ્રેમનું ગદ્યપદ્ય શબ્દ સલામી રહ્યું હોય, પ્રેમોન્માદ ન્યાંના રાગ હોય, ત્યાં છુદ્ધ અધિકાર સિવાય પ્રવેશ થી જ રીતે કરી શકે! ત્યાં અલ્પ થેસે તો જરૂર જ હસાઈ પડે.

ગોર મેરે જુનૂકા બિચ બા હે,
હખુલે અફસ ઉસ મુકામમે કયા હે.
ખીર.

પ્રેમના ઉન્માદમાં મસ્ત બનેલાઓની હસાનું
હુબહુ બ્યાન શ્રી. વિશેષગી હરિ નીચેના
લેખ દ્વારા રખુ કરે છે.....

અલ્પ તો એક વધા છે, છુદ્ધિનો રાગ બહો
ખરાબ હોય છે, જે પ્રેમની મસ્તિથી જ સારો થઈ
શકે છે—નહી મટી શકે છે.

મેં મરીએ અફસ, મસ્તીને અલ્પા કર દિયા!

x x x

ભક્તિમાં પાત્રક બનેલ કવિની સફળતા જૂન જ
સુંદર અને સાચુ ચિત્ર અંકિત થઈ છે. નીચે
લખેલાં લખેલાં નેનામાં મળતાં હોય તેને સમજી શકો
કે પ્રીમી છે—પાત્રક છે—માને જાતના સમજના પ્રમાણે
ખાસો બેવડાર છે

પ્રેમ દિવાને જે બાયે, મન લે વ્યકનાચર,
છકે કહે, મૂમત રહે, 'સહજો' રેખી હુબૂર,
પ્રેમ દિવાને જે બાયે, કહે, બકકતે જૈન,
'સહજો' મુખ ફૂંચી છૂટે, કળ ફૂં ટપકે જૈન.
પ્રેમ-દિવાને જે બાયે, ભતિ બરન ગઈ છૂટ,
સહજો' જગ બૌરા કહે, લોગ અવે સખ ફૂટ
પ્રેમ-દિવાને જે બાયે, 'સહજો' હગમગ રહે,
પાવ પરા કિતકો કહૂં હરિ સંવારિ તબ લેહ.
કળ ફૂં હકકત ફૂં રહે, છકે પ્રેમ-દિવ ગાય,
'સહજો' આખ મુડી રહે, કળ ફૂં સુધિ ફૂં બાય,
મન મેં તો આનંદ રહે, તન બૌરા સખ અંગ,
ના કાફકે અંગ હે 'સહજો' ના કોઈ અંગ.

પ્રેમોન્માદિ આવા હોય છે. એ પાત્રકો પેતાના જ
હૃદયની મસ્તિમાં ઉછળા ઉછળાને ફૂંવાવવાનું, સ્વપ્નના
મનને કચરીને તેના ચૂરચૂરા કરી નાંખે છે. મન-રપી
કાથાને તેઓ પ્રેમ-રપી ન-રપી જ-કરીને બાધી કે છે.
તેની મસ્તિ પાસે મન-રપી મસ્ત કાથી મધ્ય નેનો
પડી રહે છે.

મન મતંગ મહમંતયા, ફિરતા અહિર ઝંભીર,
રોહરી, લેહરી ચોહરી પરિ ગઈ પ્રેમ-જ-છર.

—કબીર

એ પામણ છોડી વાતો કરે છે, જેની કોઈ મત-
ભજ નજીની નથી, કેટલોક વખત મનાવ નહિ તેવી
પણ દેખ છે. કદીક ખજખજાટ હસી પડે છે તો કદીક
અવિરામ આસુ વહાવે છે. કોણ જાણે શા મારે રહે
છે! કોણ જાણે શા મારે હસે છે! પણ એટલું તો
જાણે ચોક્કસ જાણીએ જ છીએ કે એ મૌનમાં રહે
છે, તેના રડવામાં પણ રહસ્ય છે, હસવામાં પણ
રહસ્ય છે.

ત્રિમયાં ગાંઠો થઈ ગયેલો ભક્ત-વર સુતીકણની
આજ મોરીની પ્રેમ વિદ્વજતાને મુસાંધ તુલસીદાસજીએ
જે કુશળતાથી ચિતરી છે તે અરેખર અત્યુત્તમ છે,

નિર્ભર પ્રેમ-મગન સુનિ જાનિ,

કહી ન જાઈ સો હસા બવાની,
દિસિ અફ વિહિસિ યંચ નહિ સ્વા,

કો મેં, ચલેઉં કહી નહિં બૂઝા.
કળ હુક દિરિ પાછે પુનિ બાધ,

કમ કુંઠે નૃત્ય કરઈ શુન ગાઈ

આજ પામણ પ્રેમિએનો ન્યાન બાત સાથેનો
કોઈ સન્ધ નથી રહેતો. એક જ અટકમાં બધું વેણી
ફેણીને તે દૂર જઈને ઉભો રહે છે. સોઠા તેને પામણ
કહે છે, અને તેનો સાથ છેડી દે છે. એ મસ્તકમ
પોતાની જાતનો પણ-સરીરનો પણ-મોઢ રાખતો નથી,
તેનો સભાગ રાખતો નથી. પણ ક્યાંક મૂક્યા પારે છે
અને ક્યાંક પડે છે પરતુ સાઈ છે કે તેનો વહાલો
ક્રમેય તેની સાથે રહે છે, તે જ તેને પડતો આખડતો
બચાવી પણ લે છે. કદીક દાંન થઈ જાય છે, કદીક
પ્રીતિનું ગણત પણ ગાઈ લે છે અને કદીક દુઃખો દુઃખો
રહી પણ પડે છે. કોણ જાણે કોણ જ્ઞાન કરે છે કઈ
સમજ નથી પડતી, જેવામાં જ્ઞાન ક્યેસે લાગે છે.
પણ કદીક તો એ દોષ વખરનો પામણ-નોંધિયાર
માણસની માફક કામ કરવા લાગી જાય છે. તેના હૃદય
સાગરમાં જ્ઞાન-દની હરેરા છેડે છે. એ પામણ ન તો
જાતે કેમનો સાથ પસંદ કરે છે અથવા ન તો તેને કોઈ
પોતાનો સગી સાથી જનાવે છે.

પ્રેમ-દિવાનો કેવો મોછ છત્ર દેવ છે તે અંગે
પામણ ભક્ત મણહાસ પોતાની પ્રેમ-મસ્તિમા સાંભળે
કેવું ગાઈ રહ્યો છે

પ્યારે, તેશ મેં દીવાર દીવાનાં.
મરી થડી તુરે કેળા વ્યાહું સૂન સાહિબ રહમાના.
હૂં અલમસ્ત ખજર નહીં તનરી, પીયા પ્રેમ પીયાલા
કાઠ હોઉંતો ગિરિ ગિરિ પરતા, તેરે રંગ મતવાલા.

આ વાણુ જીર આજેય પણ પોતાની ધૂનમાં
મસ્ત થઈને અનુરાગમય રાગ આલાપી રહ્યા છે —

હમન હૈ ઇરિક મસ્તાના, હમનકો હોશિયારી કયા!
રહૈં આલાહ થા જગસે, હમન દુનિયાસે ચારી કયા!
એ બિહુટે હૈ પિયારસે ભટકતે હરબહર દિરસે,
હમારા પાર હૈ હમમેં હમનકો ઇન્તિહારી કયા!

× × ×
એક પ્રેમોન્માદિની ગોપીકાની પ્રેમ-દશાને મહાકવિ
દેવે જે સજ્જતા સાથે અલિપ્ત કરેલ છે તે અવજાનિય છે.
કાનકુવરની આંખો સાંભળીને 'બિચારીને' માંડપણ
આવી ગયેલ છે. જોખમે એ નિહૂર કૈવાને એ ગાંઠાની
એક હવા સાંભળીને જન્માઠ ઉત્પન્ન થાય છે કે નહિ!
જળતે' કુંવર કાન્ઠ, રાવ રી કલા-નિધાન,
કાન પરી વાકે કહું સુજસ કંઠાની-સી;
લજ્જી તે 'દેવ' કેળી દેવતા-સી, હૈસતિ-સી,
ખીજતિ-સી, રીજતિ-સી, રૂસતિ-રિસાતિ-સી.
બેરી-સી, છલી-સી, જનિ-લીની-સી, છરી-સી લીન,
જદી-સી, ટરી-સી લગી, થડી થહરાની-સી,
બીધી-સી, બમી-સી, વિષ બૂઝી-સી, બિરોહિત સી,
બેડી વહ બકતિ બિરોહતિ બિકાની-સી.

એ સંવરિખતા કવનની દિવસો, એ માંસરીવળાના
પ્રેમયા પામણ બનેધી, આને આવી હાલત પર પડોયી
જઈ છે. પ્રેમ યું વ યું કરી નાંખે છે એ પોતાના
ધરની રાણી આને 'બેડી દે કહું' બકતિ-બિરોહતી
બિકાની-સી!"

રસિકવર દરિયને પણ આવી જ એક જન્માદિનીનું
ચિત્ર બેચું છે. જરા બેના પર પણ એક નગર
નાખતા જાય.

બૂઝી-સી, બમી-સી, લીધી, જદી-સી, થડી સી ગોપી.
દુખી-સી રહતી, કહુ નાહી સુખ હેહતી,
મોડી-સી કુબાઈ, કહુ મોઢક સી ખાયે સદા,
બિચરી સી રહેં નેધુ ખબર ન બેહતી.

રિસમરી રહે, કશો ફલિ ન સમાવી બંધ, હૈંસિ, હૈંસિ કહે ખાત અધિક ઉમેહથી, પૂછે તે ખિસાની હોય, ઉત્તર ન આવે તાહિ, જાની હમ જાની હૈ નિસાની યા સનેહ કી.

પ્રેમ રસોન્નૈતની ગતિ અગમ્ય છે. મોણ, તેની મહિમાનો પાર પાંખી લાગે છે. તેના વશ જ વિધ-લક્ષ્ય હોય છે. શ્રીમદ્ભાગવતમાં પ્રેમોન્મત ભક્તનો મહિમા, એક સ્થળ પર ભગવાને પોતે પોતાના મુખેથી આ પ્રશ્નને આપ્યો છે કે—

વા અદ્ભૂતા દ્રવતે યસ્ય ચિતં

હસત્ય લીલક્ષું દ્વદતિ કવચિચ્ચ, વિલબ્ધ ઉદ્ગાધતિ નૃત્યતે ચ

મદ્ભક્તિ યુકતો ભુવનં યુનાતિ.

એટલે કે જેની વાણી અદ્ભૂતીત વધ મજ છે, જેનું ચિત્ત ભાવનાત્મકથી દ્રવિત થઈ જાય છે, જે કદી રહી શકે છે, કદી નિર્લબ્ધ જાતીને જ્યે સ્વરે આપને કદી નાખી શકે છે તેના મહાભાગ્યશાળીઓ સસારને પવિત્ર કરે છે.

સહજેની જાહેન દયાએ પણ પ્રેમની પ્રીતિના પામલો પર થોડી સાખીઓ લખી છે. તે કહે છે કે. 'દયા' પ્રેમ ઉન્મત્તને, તનકી તનિ મુધિ નાહિ, યુદ્ધે રહે હરિ-રસ-છકે, યદે નેમ-મત નાહિ. પ્રેમ-મગન જે સાધુજન, તિન ગતિ કહી ન જાત, રાય રાય ગાવત હૈસત 'દયા' અટપટી બાત. પ્રેમ-મગન ગદગદ જયત, પુલક રાય સજ અજ, પુલકિ રહ્યો મનરુપમે 'દયા' નહુવે ચિત-ભગ

x x x

મહાભક્તિ ઓળો એક પ્રસિદ્ધ સૌર છે. તેમાં એક પામલ કહે છે કે 'હું પ્રેમોન્મતના મહાસાગરની લહેરોને એ જાત હું કે સમસ્ત સસાર મારી એ લહેરથી આપરી રચો છે. મારી ભાવનાઓ, જેણે આ દુનિયા એ પરેશાન કરી રાખી છે, અધરમાં નાખી દીધેલ છે, જે ખુશી અશ્વઘણી સમાન છે. તે સૌ જુવે.

વહ હું મેં એમુએ મૌને મુહીતે આગમે વદંથત, હિ હૈં ઘેરે હુંએ રૂપે ઝિમીં કે પેચોખમ મેરા.

દેહધું જીમું તત્ત્વજ્ઞ છે. પ્રેમના દિવાનાની મજ-મધમમાં મોને કેરાન થતા મારે સાથ આપે પામલ માણસનો આ અનુભવ મુંગાના સ્વપ્ન જેવો છે જેનું બ્યાન નથી થઈ શકતું.

ત્રીજા મા સાહેબ જ્યાં હો નહીં સક્તા જે પ્રેમના દિવાનાઓ છે, પ્રેમમાં બેહોશ બનેલા છે તે વાસ્તવિક રીતે બેંશીવાર જ છે. આવા સુતેલા દિવવાળાઓ જ સાચી રીતે જાગે છે.

યા નિશા સર્વ ભૂતાનાં તરખાં જાગતિ સર્વમી મૌલાના રમી સાહેબે સાચું જ કહ્યું છે કે આવા બેહોશ હાલો પર તો બાઈ પાણુ પણ નિજાવર કરવાનું મન થાય છે. પણ આ માંડપણ, આ બેહોશી મજ છે શી રીતે! સંમિત્રા અમર ને એકવાર પણ એ બંધાયા શમની ઝમક જણાય તો હું કાંઈ સાથે કહું છું કે તમે એટલા મસ્ત થાને પામલ જાની નહોતો કે તમારા કુન્નવિ માનસમાં જાને ટરિરમાં આમ થમાવી દેશો. આ કાંઈ કેમ સાધારણ માણસનો નથી પરંતુ સુદિ પ્રેમના સુર્ષ સગાન મોલાના જગજીવીન રમી સદ્મિતો છે.

સ્વામિથી રામતીર્થના પ્રેમોન્મતથી તો આપણે ધણાખરા પરિચિત છીએ જ, તેઓ પણ એક મનુષ્યના ભક્ત આત્મી હતા સાચા પ્રેમી હતા, પૂરા પામલ હતા. એ 'રામ' નામવાલ સંમિતો યા માઈ ગયા છે: કટકર ખરા હું જોઈ સે ખાલી જહાનમે તસરીને ફિલ બરા હે મેરે ફિલમે જાનમે ગદ-બગદ દુનિયાંકી છતપરહું તમાશા દેખતા, ગદ-બગદ હેતા લગા હું વહેશિયાકી-સી સહા. બાદશાહ દુનિયાં કે હે મુહરે મેરી ચતરંજ કે, ફિલ્લગી કી ચાલ હે સજ રંજ સુલહો જંજ કે. રકસે શાહીસે મેરે જબ કૌંપ ઉઠતી હેં જમીં, દોખકર મેં ખિલખિલાતા, કઠકઠાતા હું વહીં.

ગીતારમાં પણ અરસા વણી છે 'આમી રિયતી' પ્રેમોન્મત જ આ સ્થોતીનું એક માત્ર અધીશારી છે. પગથી દયાપાઈએ સાચું કહ્યું છે કે—

પ્રેમ-મગન જે સાધુ જન, તિનગતિ કહી ન જાત, રાય રાય ગાવત હસત, 'દયા' અટપટી બાત. (હિન્દીમાંથી)

મુંબઈની ધર્મ પરિષદ : કેટલાંક સંસ્મરણો

પહેલી પરિષદ અમદાવાદમાં મળી તે પછી બે વર્ષે બીજી પરિષદ મેળવવાનું નક્કી તો કરવામાં આવ્યું હતું પણ મુંબઈ જેવી અલગેથી નગરીમાં જ્યાં વિદ્યા, કલા અને સંસ્કૃતિનું ધોરણ ઘણું ઊંચું છે ત્યાં “જનતાના ચોક્કસ વેચે અહાસે” જાગવાને એ સહેલું કામ નહોતું અહાસે એટલે અસંખ્ય અભિપ્રાયો ને દબાવતા નથી અને ઇન્કિલાબી અગ્રેયર છે, તેના હક્કતા ઇંગ્લિશમાં પોઠાર કરેલા અને એ પોઠાર ઝીલાવેલા એ માટે પૃથ્વીભરના તમામ સાત્તિક ભણેને એકઠાં કરવાનું ભઝીરુષ કામ સમિતિએ ઉપાધ્યું હતું. પાસા ફેંટાં તો ફેંટા કાઢતા ‘પણ શા દેશો હાર કાઢે છે’ એવી હરપથે ચિંતા રહ્યા કરતી હતી.

વિશ્વકુદરના ભવંર સંકાર પછી, હિંદ અને પાકિસ્તાનના આમલને પરિણામે અને સ્વરાજ્ય રચવાતાં રચવાતાં ને અનિવાર્ય વિશ્વનાઓમાંથી જાગજાગતા પસાર થતી હતી તેવે વિષય સમયે ચાન્ત વિચાર, ભક્તિ કે ધર્મનિષ્ઠા કેવું સામજીક માવા બહાજન મનમાં થતી હતી.

મીતાએ પુઢી પછી પ્રજામાં વર્ણસંકરતા આવે છે એવું તો મ્હું હતું પણ હમણાં તો માથ નૈતિક છવનમા ન નહી, ધર્મ, ચારિત્ર, વહેવાર, આચાર વિચાર રાજકારણ, સમાજજીવન એમ બધી પ્રબળીય, શારીરિક અને માનસિક ક્ષિપ્તિઓમાં વર્ણસંકરતા પેડી છે અને ચાલે છે એમને એમ ચાલવા દેવા તો તો મહા વિપત્તિ આવવાની એમ ઇતિહાસ સાક્ષી પૂરે છે.

પૌરાણીક અને ઐતિહાસીક પરિવર્તનના આવા આવા યુગ ખસટાના સમયોનાં વર્ણનોમાં લખ્યું છે તેનો સાર એ છે કે, તે વખતના કવિ યુનીઓ ભવંર-વિનાશક અશુભોની સામે કહીગદ થયા, નૈમિષારણ્યમાં એકઠા થયા અને લોકસમૂહને અર્થે એમણે અયુક નિષ્ક્રિય કરી.

આ સમય પણ એવો ન વિનાશક અને અશુભ બળાથી ધેરાલયો છે. ઇશ્વરને માનનારા, નીતિ અને ધર્મ પરથી હજી જેમની મહા ટુટી નથી એવા અસ્તિક તત્વચિંતકોને અને સત મહત્તેને પરિષદે

કામ્ય કરી, રાજનીતિ નિપૂણો, શાક સોદાગરો, બાજણો અમણો, શ્રોત્રિયો, જૈનો, બૌદ્ધો, વહીઓ, શિસ્તી અને પારસીઓએ એ કામ્ય સાંભળી, આવસમજ, રામકૃષ્ણ, વિવેકાનન્દ, (ચોરોહીક સોસાયટી, બહો સમાજ, ચીખ, કળીર, મહાપ, સવાતન હિન્દુ, અને સુસંધમાન બધા આવ્યા ધર્મ સંપ્રદાયના એક જુદી બધા સમ કુખીઓ ભેગા થયા. ભારતમાતાને બને તો પૃથ્વીના આસુરી જલેના પાંજરાથી કેમ બચાવી શકાય એની વિચારણામાં પ્રમપૂર્વક પાંચ દિવસ અને પાંચ રાત્રિઓ ગળી. છતરેથી સર રાખાકૃષ્ણન આવ્યા, પૂર્વ મથી ક્ષિતિઓન સેન અને દેવેન્દ્રનાથ આવ્યા, પશ્ચિ મમાંથી શ્રી કાતર અને યતિ હોમસંદેશ આવ્યા, હાંસુભાઈ મીનાચંદ અને કુંદનમલ કિરોડીયા આવ્યા મુંબઈ નંદરેથી મીત્ર કનેપાયાલ યુનહી અને મી. કાન્તિલાલ ઇશ્વર, પંજાબથી મી. શલામખા, રાજસ્થાનથી રાજકુમારિ રાને આવ્યા.

સાથ, ચક્રારથામિત્ર, ભગતો સેવકો, યુધ્ધુઓ અને શક્તિઓનો મેળો કરાયો. ધર્મનો પેસાથી, વિદ્વાનોએ છલિયો, કાલંકોઓએ બનુબતથી અને સમીતાચારીએ બળનોથી રામરાજ્ય રચાવવાની પ્રાર્થનાઓ કરી.

મીમુત હતુ દેસાઈ જેવા ક્ષાકારોએ મંદખેના મુંદર કરવાને બતાવી આવ્યો. ખનિવર્ધક વજીવળા, રાજનાથ કરનારા, છમીઓ અને સીનેમાવાળા, વણુ પ્રવચનકારો અને પત્રકારો બધા વર્તમાન સ્થિતિથી અકળાઈ રહ્યા હતા એ બધા ભારત માતાની સેવા જર્ષે આવ્યા.

વડા પ્રધાન સાહેબ અને ગવર્નર, પ્રધાનો અને અમલકારો બધાએ શુભેચ્છાઓ પ્રદર્શીત કરી હતી.

પરિષદે વ્યવહાર કામ શુ ક્યું એમ પ્રજાનું રીકાકારોએ બંધ ક્યું. સર્વધર્મ વાને સંપ્રદાયના ભક્તોએ એક જાહેરનામું બહાર પાડ્યું. છતાં પરિષદ એ કાંઈ ચિલ કે કારખાનું નથી કે જેણે આટલા હળવર વાર કાપક કે આટલા દન માસ તેવાર છયોના દિસાજ આવે.

પ્રચાર કામ આટલી બધી પ્રજા રીતે, રત્નાકરની સાનિખમાં, શુદ્ધ અતઃકરણ પૂર્વક થયું. હળવે પ્રેક્ષકમાંથી કેટલાયે હમોને એણે કંઈક ને કંઈક અમર કરી દેશે. શુભ નિશાથી કરતેલું ઠેક પણ કામ નિખજ તો જાતું નથી. અગરો વિશ્વાસ છે કે

સંપૂર્ણ સ્વભાવ, સ્વતંત્ર સહકાર અને માર્ગદર્શના પવિત્ર વાતાવરણમાં મળેલી સર્વ ધર્મ પરિપક્વ બહુ સારી રીતે રજૂ થયેલ છે. ‘કર્મ’ને વાણિજ્યરસ્તે માર્ગદર્શન દેવાનું.”

નાથદાર વડા પ્રધાને નિંદુલ્ય સહકારજી બાપુજી કરતા હતા અને હજારોની પુરોષો સાંતિથી મરણ કરતાં હતાં ત્યારે અને ધીમેથી પુછ્યું કે “આવો મેરો માતાવન” તમે કેવી રીતે એકત્ર કરી ચકાયા, અમરા બોધાભ્યાં તો આ સોઢ આવતાં નથી.” મે કહ્યું કે નવવાનનું કામ છે એટલે આભ્યાં.

દાકતર મિત્રોને.....

બુદ્ધા જ આમાં કે ને વ્યક્તિજાત વ્યક્તમને, પરમક્રમા યાને ઈશ્વર અથવા તો નિવૃત્તને એળખવા માટે દોરે છે, તેમાં કમયોગ ન માત્ર ઉત્તમ, સહી સથામત અને અઢી તેમજ વર્તમાન પરિસ્થિતિને અને જનમુક્તિને અનુકૂળ એક માર્ગ છે. કે માટે કું કે નિઃસ્વાર્થ સેવા પ્રદર્શન અનેક સાધનામાં દાકતરી સેવા યાને સંતોષોને શક્તિ આપવા માટેની સેવાથી અદીવાલી બીજા કોઈ ન સેવા નથી.

એ તે વ્યક્તિ, એજામાં એજી આખ્યાતિક શ્રમિકા—બૌદ્ધિક પરમશક્તિ સાથે તેમજ એજામાં એજી મહત્વાકાંક્ષાને મૂળે કરીને દાકતરી સેવા દારા મહાન સિદ્ધિ મેળવી શકે છે. તેમાં સાધના અર્જન બહુ જ મહત્વ ધરાવેલું છે.

એનેક દર્દીઓના ગર્હાપર, ખીતામાં શીકણે આપેલી આવા અનિત્યમ્ અસુખમ્ લોકમ્ દાકતરોએ બાંધવી નોંધએ. એક જીવ જન્મે છે, બીજો અવસ્થ વાપ છે; અને જીવન અને મૃત્યુનો એક હજી સુધી અણપ્રિયો જ રહ્યો છે. એક નિરીપ બાળક ચોક્કસ રીતે વ્યથા કુખ સહન કરે છે; જેનું કારણ મનજને દેરી નામે છે, ત્યારે દાકતર તો એ કુખને હાથડ—આથડ નૂ વે છે, કે જેનું કારણ અને અસરનું માપ ધોરે ધોરે પોતાની મેળે જ રજૂ થાય છે. પુરુષ કે બીમાં સહમુલના, સત્તાના અને રતેહના પવને નહીં કરીને કુખોની અસર ઉપગમવર્તા પાપેને તેના દરેક આધારમાંથી દૂર કરવા દાકતર જ મહાન શક્તિશાળી છે.

કુખ વિષય છે અને તેથી જ તદુરસ્ત હૃદય પણ વિષયનું ઘોડું નોંધએ. નિઃસ્વાર્થ સેવાનો પ્રેમજી ન્યાય, મત, રંજ, રાષ્ટ્રીયતા અને જાતીય અનિષ્ટને જમીન-

“સાહેબ! આજ સુધી કે મુખર્ષીની પ્રજાને કેવળ પ્રતિક જીવન આજીવી માનતો હતો. આજ મારાં પાણ ઉપદી અર્થાં છે. એને પણ હૃદય છે. આ વાત જાહેર કરજો.” એમણે કહ્યું.

એને આ સેવા દારા વડાપ્રધાન સાહેબની આવા મુખર્ષી કું જલેરે કું કું કે મુખર્ષીની પ્રજાને હૃદય છે. અને મુજરાવે કે હિન્દે પોતાનો આત્મા મુખર્ષી નથી.

* “સધા રમ ઉપદરી, તેને આવરી હો, આવરી.”

સગ સતન કો જય

દો. હરિપ્રસાદ દેસાઈ.

* કવિ ન્હાનાથા.

દેવત કરી. પ્રેમ એજ ઈશ્વર છે અને માનવતાના પ્રેમમાં જ અમર આત્માનો અખંડ આનંદ નિવાસ કરે છે પ્રજાનાં દરેક બાળકો અસરકારક રિવસના આત્મિક પ્રકારે અથવા બૌદ્ધિક ઉપાનાં કિરણોથી આતમજાવે થા તો નારાજીય ભાવે રક્ષાયલાં છે.

ખરેખર રોગ મુક્ત થવા માટે પ્રથુ પ્રાર્થનાના સાતત્યની જ જરૂર છે. દાકતર પ્રાર્થના કરે છે: દર્દી સારા થઈ જાય. દર્દી પોતાની કૃતગ્રાતાથી દાકતર માટે પ્રાર્થના કરે છે. દર્દીઓની મીઠવજત કરતાં, હા આપતાં કે તેના જન્મો પોતાં દરેક પ્રિકટીસ કરવા દાકતરોએ વારંવાર પ્રથુનું નામ સેવાની રેવ પામવી નોંધએ. આથી અમરકારોએ અસર થશે, એ માને રક્ષવી નાખશે, કુખને એજાકું કરી નાખશે અને તે ઉપરાંત હૃદયમાં એ ઉપગોષ્ઠમ આખ્યાતિક બીજ વાવશે. આથી દર્દી શરીર અને આત્માથી તદુરસ્ત બનીને હવાખાતામાંથી વિદાય થશે. મંદવાય ચાલશે અથો છે અને એક એવો રસ્તો મેળો છે કે જે રસ્તે કામ જરીને તે સંસાર અને કુખના સમુદ્રને કામને માટે પાર કરશે. જેનું કુખ અને ખરેખર આર્થિવાદ થયે બન્યું છે; કારણકે કુન્દવિ આનંદમાંથી તે માણસને આમાની સાધનાના આનંદ તરફ પુન નિહાળતો કરે છે. હવાખાતું એમતી વખતે દર્દી, પોતાનું શરીર સાથું કયું છે માટે જ નહીં પરતુ અકમાનંદ માટેની એળા આપવા માટે, દૈવિ નાખનો એળા—કે જે મહાન સાંતિ અને ખારે માસ ચાલે તેવો આનંદ આપતી એળા—આપવા માટે દાકતરને મન્દસ્થ આપશે.

દરેક દાકતરો કર્મ મોજના સાચા આશ્ચર્યને મળે ઉતારે, નિઃસ્વાર્થ સમજણ અને દ્રવિત હૃદયે માનવતાનું રક્ષણ કરે અને પોતાની પવિત્રતા મારફતે પ્રમુલના યાનને સંપાદન કરે.

સ્વામી શિવાનંદ

(૪૫૭૪૪૪૪)

પુરુષાર્થ કે પ્રારબ્ધ ?

એઓ વાતવાતમાં નશીબને દોષ દઈ જીવનમાં રડયા જ કરે છે તેમને
ડૉ. હરિપ્રસાદ નીચેના લેખમાં પુરુષાર્થનો મહિમા સમજાવે છે.

કેટલાક વિચારકો હજી માને છે કે પ્રતિકાસના
કે મહાન બનાવો માત્ર નશીબ કે કિસ્મતને
આધીન છે. એઓ કહે છે કે હિંદુસ્તાનને સ્વરાજ્ય
મળ્યું તે માત્ર ગાંધીજી ને મુઝમ્મદ ગોરીસ્ટરો કત્વા
રજા ત્યારે જોળ ગોરીસ્ટરોની માફક ફાવ્યા હોત ને
દક્ષિણ આફ્રિકા ના ગયા હોત તો એમની સત્તામથલી
જોષ ઘાત નહિ અને હિંદુસ્તાનને સ્વરાજ્ય મળત નહીં.
એક ઇસમ માત્ર ગોરીસ્ટરોમાં મુઝમ્મદમાં ના ફાવ્યો એ
જાકરમાતમાંથી હિંદુસ્તાનને સ્વરાજ્ય મળ્યું, એનો
જડખાલો જવાબ "ચાન્સ" એટલે કિસ્મતવાદીઓને
પુરુષાર્થવાદીઓ, નીચે મુજબ આપે એ પુરુષાર્થવાદીઓનું
નવું નામ છે *Anti chance* એન્ટીચાન્સવાદ.

મહાત્મા જેવા હજારો હિન્દીઓ એમના પહેલાં
અને પછી બ્રાહ્મીકા ગયા હતા. ત્યાંના કળા ગોરાના
જેભાવથી કેટલું જાહમગૌરવ હજીયુ ન હતું. કારણ
કે એ ગયા આકાર, નિંદા, બધા અને મૈયુન ને આધિન
પણ જીવનથી સતેષ પામનારા હતા.

એક મહાત્માજીનું જાહમગૌરવ જનનાથી ધરા
ધારણથી ધરાયું, કારણ કે એમણે જીવ્ય જીવનનો
જવાબ વાંચનથી અને મનનથી જોખ્યો હતો. દર રહેલી
મનુષ્યમિત્ર પણ બ્રાહ્મીકાના ગોરા સત્તાધીશો અપમાન

કરી રહ્યા છે એમ એમના સરકારી હાથને લાગ્યું અને
ત્યાંના સ્વદેશ મધ્ય બને બનિતી ને એ જાણ્યું કરી શક્યા.

ત્યાં અહિંસક સત્યાગ્રહ એમણે વળી સુધી ચલાવ્યો,
જેસો સેવી, હિંદુસ્તાનને પણ એ માનમન સામે જાણ્યું
કર્યો અને આખરે એ ગીરમીડીયા પદ્ધતિ નાજુક કરાવી
અને સમાન હાથ મેળવ્યા, એજ આશયજીને લાગ્યું
પોતે સ્વદેશ પધાર્યો. અહીંની મોટી મુશ્કામી પ્રત્યે આખા
ભારતવર્ષનું એમણે ખ્યાન જોખ્યો, પ્રસન્ન અહિંસન
જગજીવ્ય અને એજ સત્ય બને અહિં સાને માટે જાગ્રજ
જેવી શક્તિશાળી પ્રગતે હિન્દ છોડી જવા ફરજ પાડી.

આરંભો ગયો પુરુષાર્થ મંદામાજીએ કર્યો છે. પ્રત્યક્ષ
જોવા છતાં હજી કેટલું વિગાનનો જડવાદી કે આપણા
દેશનો કિસ્મતવાદી એમ કહેવાની હિંમત ધરે કે આ
મધ્ય પુરુષાર્થથી નહીં પણ નશીબથી જાણ્યું છે
તો જોખ એના.

કિસ્મત પર કાબ મૂકીને બેસી રહેનાર કે "મકર,
કુંભ ને મીન, મેષ" ક્યાં કરનાર નિર્ભજ બને નકામા
છે, એમનાથી પોતાનો કે દેશનો કશો મહીવાર થઈ
શક્યાનો નથી. પુરુષાર્થ જ ખરો છે અને આપણા
પરાક્રમી પૂર્વજોએ કેવા કેવા પુરુષાર્થ કરીને આપણા
જાણીવનને આખ્યાત્મિક અને ભૌતિક શ્રેષ્ઠતાઓ અપાવી
હતી, તે આપણે કમે કમે જોખ્યું.

—ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ

સમિતિના ધર્મ-પ્રચારમાં આપનો ફાળો મોકલી આપશો

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિમાં આપનો ફાળો-જૂથ નહીં તો જૂથની પાંખો ને અને તે
આપને જ મોકલી આપશો. નાણાં મળતાં સમિતિની પ્રવૃત્તિઓ વિકસિત બનશે; કેમકે સમિતિ પાસે
ખાસ ફંડ નથી. આપની સહાય, સપ્લુ પ્રેમ અને ઘડાપૂરક મોકલશો તો નાની સહાય પણ મહાન બનશે.

— સારામાહા પ્રસન્ન સમિતિને જ્વર પાઠ કરશો. —

મંત્રી. હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ, સારંગપુર-અમલતાની વાડી, અમદાવાદ

મહારાણી દ્રૌપદી

આપણા પુરાણ ગ્રંથ મહાભારતમાં આલેખાયેલું એક પ્રેરણાદાયી અને જ્વલંત સ્ત્રીત્વ

દ્રૌપદી એ મહાભારતનાં પાત્રોમાંનું એક જ્વલંત સ્ત્રી પાત્ર છે, જ્યાં તે મહાભારત-માનાં બધાં જ પાત્રોમાં કંઈક ને કંઈક વીશિષ્ટતા છે જ, પરંતુ એ સમસ્ત પાત્રોમાં દ્રૌપદીનું પાત્રલેખન કંઈ નવી જ પ્રેરણા આપે છે. એક નારી રત્ન તરીકે, માતા તરીકે, પતિ તરિકે અને જગદંબતત્વ તરિકે એ આશી, ભારતવર્ષમાં અમર છે અને જમરૂં રહેવાની છે.

પ્રસ્તુત લેખમાં એમના જીવનના ચોડાક પ્રસંગો આપવામાં આવ્યા છે જે ખૂબ પ્રેરણાદાયી છે. મહાભારતના યુદ્ધનું મંડાણ થયું ક્યાંથી? કયા પ્રસંગ ઉપરથી એ જ્વરાદ ઔક્ષાદિષ્ટીનો મહાપરાગ ઢાયો? મહાભારતકાર કહે છે કે માત્ર સ્ત્રીત્વના અપમાનથી જ કૌરવ દળનો સંહાર થયો, દ્રૌપદીના વસાહરણનો પ્રસંગ ન બન્યો હોત તો એ સૌમ્યા કદી પણ મહાભારતના મંડાણ થવા જ ન દેત.

શાસ્ત્ર લાલસા, કુટુંબકલેશ અને કૌરવનાં પાપી માનસથીય વધારે તો સતી દ્રૌપદીનું અપમાન કારણભૂત બનેલ છે.

ધર્મશાળા, યુગીની ઢાયે જુઓરમાં સર્વસ્વ હારી બેઠા અને ત્યારે કુર્યોધન અને ક્યુંના પ્રાત્સાહનથી છેવટે દ્રૌપદીને દાવમાં મૂકી દાવ પર દાવ રમાતા ગયા અને ધર્મશાળ દ્રૌપદીને પણ હારી બેઠા.

સભામાં હાહાકાર મચી ગયો. કૌરવોને માનદનો અનુભવ થયો. બ્યારે આર્ષદંષ્ટાઓ મહાભારતનાં મંડાણ બેઈ રચા હતા.

કુર્યોધને દુરત હતો આગાં કરી કે,

“ભા, અને દ્રૌપદીને ગદી પકડી લાવ! હવે તે અમારી દમ્તી છે.”

દ્રૌપદી રત્નવસ્ત્રા હતી આ વાત સાંભળીને તેના હૃદયમાં જખરો આપાત લાગ્યો. ફૂલ તેને રાજ સભામાં ન લાવી શક્યો એટલે કુ-રાસન બેટાભાઈની આગ્રા બેજવીને તેને પસંદી લાવવા ગયો. દ્રૌપદી નારીને અધારી પાસ ગયેલ હતી, કુટ કુ રાસન તેને ત્યાંથી, અવશ્ય રત્નભયી પવિત્ર થયેલા લાગેને એમને રાજ સભામાં લઈ આવ્યો. અત્યંત કષ્ટ સ્વરથી તે વિલાપ કરી રહી હતી.

હવે “અનેક પતિએની પતિ” વગેરે મ્હેણાં રાખ્યાં મારીને તેને અપમાનિત કરી. અને પાંડવો નીચાં માથાં રાખીને બેસી જ રહ્યા. ધ્ય-મનસ્ક બેવા, દ્રૌપદીના મત્વના પ્રકાર કે પિયાર એમને કાને પક્યાં જ નહીં.

અતે સમાજનો સમ્મલ તેણે ફરિયાદ કરી.

“ધર્મશાળ પોતે પહેલાં હાલો, પોતાની જાતને દાવમાં મૂકીને કે મને! પહેલાં પોતાની જાતને દાવપર હારી જતા પછી મને દાવ પર મૂકવાનો તેમને શો અધિકાર હશે?”

આ સાંભળી ભીખ, દ્રૌણ, કુપત્વાર્જ વગેરે વૃદ્ધજનોએ માથાં નીચે ઢાળી રીધા. કુર્યોધન અપમાન કરી બેસી એ બીઠથી કાઈ કાઈ અભિપ્રાય ન આપી શક્યા.

“કુ-રાસન! તું બેઈ રચા છે તિનાં વસ્ત્ર ઊતારી બે! અને નાગી કરીને ગદીમાં બેસાડી લો.”

આમ કહીને કુર્યોધને પોતાની જાંઘ ઉઘાડી કરીને જગ્યા બતાવી. હવે સ્વયંવર સમયે થયેલા તેના અપમાનને વાદ કરીને વ્યંજ સાથે કુર્યોધનના કહેવાનું સમર્થન કર્યું. કુ રાસને સાધીતો છેડો પકડી લીધો.

હવે યુ વાપ ! દ્રૌપદી સાવ નિરાધાર હતી. એણે એવી જ નિરાધારી-તાથી ચારે બાજુ નજર નાખી મધાનાં મસ્તક નીચે ઝુક્યાં હતાં. ક્યું કુ-રાસનને પ્રિયસાહન આપી રહી હશે. પોતાના હાથથી એ મસ્તક વસ્ત્ર રોકવાનો પ્રયાસ બંધ હશે! દાવ હારી લાવીએના મજબૂતો કુ-રાસન ન્યાં વસ્ત્ર એવે ત્યાં અજગળા હાથ યુ કરી શકવાના હતા! અતે

તેણે તેના બાંધ કરી દીધાં અને બન્ને હાથ બાંધા
કરીને છેલ્લે પ્રાણનાં કરી

“હે કૃષ્ણ! હે દારિદ્ર્ય! કોરવોના સમુદ્રમાં
અમરી ધાન આને ફળી રહી છે, રક્ષા કરે, રક્ષા
કરો!”

તેને શરીરનું જાન નરજી, દીનમંથુનો વસ્ત્રવતાર
બર્ષ ચૂક્યો હતો. દુઃશાસન પરસેવે રેનજેન બર્ષ ગયો
હતો. રંગેરંગી વખોનો કમ ખડકાએ જતો હતો. એ
દસ કાચની સાદીનો છેડો ક્યાં જણાવો નહોતો.
વિદુરે આંધ કૃતરખને કહ્યું:

“અકારાજી! આ સરમજનક દસ બાંધ કરાવો.
તમારા ફળની ધાન આને તમારી સમક્ષ લેવાઈ રહી
છે, ને વધારે વખત આ કંઈ ચાલતો રહ્યો તો થી કૃષ્ણના
સુદર્શનને આવતાં વાર નહીં લાગે.”

કૃતરખે અકારાજી ગયા અને કૌપરીને પાસે બોલાવી
તેની કૃપા માગી અને છતાંયે રાત્ર તથા ધન
પણ આપું

પણ એ અધમનનો પ્રત્યાધાત તે પાસે વનવાસમાં
ભારે શ્રીકૃષ્ણ પાંચવેને મળવા બાળ્યા ભારે, કૌપરીએ
હાથ નોંધીને કહ્યું

“મધુસૂદન! આપ સદીક્ષ્તાં છો, આપ વિષ્ણુ છો,
આપ જ યજ્ઞ પ્રણેતા છો. મહર્ષિઓના હૃદયમાં આપનો
જ વાસ છે. આપ જ સત્ય, જ્ઞાન તથા દુષ્ટતાના
કર્મોના અધિકારી છો.” બોધતાં બોધતાં તેમની આંખોમાં
આંસુ આવી ગયાં. આજ કંઈ તેમણે કહ્યું

“હું મહાપરાક્રમી પાંડવોની પત્નિ, કૃષ્ણાબની
બહેન અને આપની સખી છું. જરી સમાધા કોરવો
મારા કેસ બેચીને મને ધસદી ગયા. હું એક વખત
અને રત્નસ્વણા હતી અને નમ કરવાના પ્રયત્નો
કરવામાં બાળ્યા છતાં આ જીમ અને અર્જુન મારી
રક્ષા ન જ કરી શક્યા અને એ પિતાય દુઃશાસન
આને પણ છવીત છે.”

બેસતાં બેસતાં કૌપરી ઢેઘાદાર રહી રહી હતી.

“તમે મારા સગથી છો, હું અભિયો ભવજ
યેવેલી ભોતવમો બી છું. તમારા પર મારો પ્રવિજ
અનુરાગ છે, તમારા પર મારો અધિકાર છે અને
રક્ષા કરવામાં તમે સમર્થ છો. તમારા છતાં મારી
આ દશા?”

અકારાજીએ કહ્યું:

“કૃષ્ણાણી! તમે તેના પર દોષાન્વિત થયાં છો
તેનું જ્ઞાન નષ્ટ થયું જ સમજો. એમની બીઓ પણ
એક દિવસ તમારી માથે જ રહશે અને એમનાં બાંધ-
એને મુકતાનો વખત પણ નહિ મળે. શ્રીમા જ
દિવસોમાં અર્જુનનાં બાણોથી એ કૃંચાંધ વિષાધ જશે
અને તેમના શરીરની કૃતરાં ઉભાણી થશે. હું પ્રતિજ્ઞા
કરીને કહું છું કે તમે સામાયી ગનીને રહેશો. મહા
બાકાત શ્રીમા જ, સમુદ્ર મુકાદ જાય, કે હિમખળના
ચૂરા ધર્મ જાય, પણ મારી આ વાત અસ્ય કદી
નહીં નીવડે.”

કૌપરીએ અર્જુન તરફ જોયું. તેણે પોતાના મિત્રની
આ વાતનું સમર્થન કયું અને થી કૃષ્ણ મુશ્કેલ તથા
અભિમન્યુને લઈને દારકાં ગયા.

પાંચવેના વનવાસની અવધિ પૂર્ણ થઈ ગઈ, વિરાટ
નગરમાં તેમના પ્રજાના રાજાએ એક જ ચૂકા લાગ્યા
આ બાળ્ય કૃષ્ણેધનને કષ્ટીક્રિતઓ તથા વિદુર વગેરે
વક્ત્ર અને સમજી પુરોહિતો સમગ્રવવામાં કંઈ નાકર
ન રાખી, પરંતુ તે એકનો ને ન જ થયો; કદાચ કે
કોરવ ફળ તે કળચક્ર બંધી જ રહ્યું હતું. તેને
તે પાંચ ગાય પણ પાંચવેને આપવા નહોતાં

કૌપરીની સ્થાપના અને ૧૯૧૦

જેતી માર

કૃત તથા નદીમાંથી અને વેદથી બિડાઈથી શ્રીમા

જેરે પણ પાણી બેચનાર

નોશિયા રેડ અને ધંપ

બીડી અને સારી એક કરનાર

શ્રીમાની કળ

કેરીમાંથી રસ કમવાના

કેસુ યીચિલા

હીં લોકલવાના સુદર અને મળ્યા

શ્રીમાની સ્વેચ

તેમજ

દેવે પ્રકાશની મશીનરી અને જેતીવાડીનાં

હાથીઆથી

તથા

બેચીંગના કામજાન મારે પૂજા થા મથા-

અંબાલાસ એમ. પટેલની કૌપરી

માલિક : કૃષ્ણરામ એન્ડ કું.

(૧૫)

બીઆપુર, પટેલ પેળ, અમદાવાદ.

અને શ્રીકૃષ્ણ સાંતિદાત તરીકે હસ્તિનાપુર જવા તૈયાર થયા. બારણે નીકળતાં જ ક્રોધદીએ તેમને જણાવ્યું.

“ભાઈને! અરબ્ધને વધ કરવામાં જે પાપ લાગે છે તેવું જ પાપ વખતે વધ ન કરવામાં લાગે છે. હું મારા અપમાનને ભૂલી શકું નથી. સાંતિથી અને કુશીલને આપેલી શીક્ષાથી મારી અંતર્જ્વાલા રહેજ પજુ સાંત થવાની નથી. માલો, પાંડવો અને પચાસના ધરાઓ હોવા છતાં પણ મારી આ દશા! ને મારા પર આપનો રહેજ પજુ થોડું હોય તો દોરવેને વધારે તક ન આપો.”

પોતાની ડેરાવશીને આગળ ધરીને જતાવતા તેમણે કહ્યું:

“કેવલ! આને બાર બાર વખોનાં બહાણાં વાલા. આ ડેરા બંધાયા નથી, હોળાયા નથી. જરી સખામાં જેણે તેને એઆ છે એ કુહાડુ કુશાસનના એજ હાથના રક્તથી ઘોડાય નહીં ત્યાં સુધી એ વજુ માંધ્યા જ રહેશે. આ મારી પ્રતિજ્ઞા છે મહુસુદન! શું એ આજીવન છુદા જ રહેશે! ને પાંડવો કાપર ચર્ષ અથા કરે, તેઓ મુક કરવામાં આનાકાનો કરશે તો હું મારા પાંચે પુત્રોને તૈયાર કરીશ. મારો દ્વિજો અભિ-મન્યુ તેમની સરદારી લેશે. મારા પિતા અને ભાઇ પણ ને મારી કીધેલા કરશે તો હું તમારા ચરણો પકડી લઈશ. શું મારી પ્રાર્થનાથી પજુ તમે દ્રવીત નહીં બનો! શું તમારું ચક્ર સાંત જ રહેશે! હું દોરવેની લાશોને ધૂળમાં રેળાતી નેવા માણુ છું. એ સિવાય કંઈ સાધાન્ય મને સુખી કરી શકશે નહીં.”

શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું

“કૃષ્ણ! અભિઓને રોકો. આ નાહકને પતી જવાયો. જે પ્રતિજ્ઞા કરી છે, પ્રકૃતિના જવા જ નિષ્કરો ને પશ્ચાદ્ધ જાય તો પણ એ પ્રતિજ્ઞા કરી મિથ્યા ન થાય. જેના પર તમારો ક્રોધ છે, તેમની વિધવા પત્નિઓને તમે હાહાકાર કરતી અને રાલી નેહો! આ ધર્મરાજ જ સુહનો આરેય આપશે અને તમારા યત્નઓ સહ શુભિર્મા માથો જશે.

અતે જે જવાનું હતું તેજ ચર્ષ શ્રીકૃષ્ણ તો જે દિવસે વસ્ત્ર ખેંચ્યાં તે જ દિવસે “મહાભારત યુદ્ધ” ના મંદાણુ નોઈ રચા હતા.

અને પાંચાલીએ કુશાસનના એ જ હાથના લોહીયા પોતાની ડેરાવશીને રંગી એ તો મહાભારત કહે છે.

રાજકંઠા જેવી શુભતા.

આર્ચોદય

જીર્ણોગ

દર્શિશુવાન

વાપરો.

ધા

આર્ચોદય જીર્ણોગ મીલ્સ

અમદાવાદ

સૂફી ધર્મશ્રદ્ધામાં જેમનું સ્થાન સર્વોચ્ચ છે તેવા 'શુદ્ધાને રાઝ'ના કર્તા સૂફી કવિ

શબ્દસતરી

દેખક
શ્રી. જમિયત પંદમા

જળીં તા ઇસ્મો ઝોહદો કિશોં પિન્દારત.
તુશ કી ના રસીકા અજ કે વાદાસ્ત.
નજર કહૈમ બરૂમ નીમ સામત,
હમીં અરજહ હઝારી સાલ તામત.
અલલ લુમ્લા રૂખે ઝાં વ્વાલમ અશલો,
મરા મામન નમૂહ અન્દર સરા પાલો.

મૂર્ખ! ખ્યાનથી જો, કે તારી આ નિશા, ધર્મ'ંડ
અને કમ'ંદિ તને તારા આદર્શ સુધી પહોંચતાં-તારા
પારેલા સ્થાને પહોંચતાં રોમી લીધો છે. એક વ્યક્તિ
ધરી માટે પણ તું મારા મોઢા સાથે નોંધ લે, એ
તબ્સી વર્ષની પૂજા અને બજન સમાન છે.

સારાંક કે, પરસોઠ (કે તેની આઠામાજ બાપલે
આપણાં કિવાઈઠ કરીએ છીએ.)ના સાચવનવારા મારા
મિત્રે જ મને જાણી દીધું કે, "કું હાં હુ!"
(કું કાંઈ જ નથી. અત્યાર સુધી જે કાંઈ કરવો
હતો તે મિથ્યા જ હતું.)

આજળાં હશે છે કે એ મિત્રે, એમ સમજીને કે
કું તેના ઠોડી ઠોડી સૂરં સમાન મુજરનિંદને અપ્રાપ્ત
સમજીને નિરાશ થઈ ગયો છું - એક ખાલો બરીને
મને આપ્યો-જે પોતાં જ શરીરમાં બંધે વીજળીની
મતી આવી ગઈ એણે કહ્યું કે, આ મદિયાળી-બજનથી
જેમાં ન રૂપ છે ન રંગ છે-તું તારા અસ્તિત્વના
અસ્તિત્વને ઘેર નાખ. મતવાલો બનીને તારા અસ્તિત્વને
શૂલી જા.

મેં એ વ્યક્તિ ગદગદાવી લીધો અને મદિયાળો
એવો રંગ જતાવ્યો કે મસ્ત થઈને કું પૃથ્વી પર
લેડી ગયો.

ઠનું ન નેસ્તમ ફર શુદ્ધ ન હસ્તમ,
ન હુશયારમ ન મખમૂરમ ન મસ્તમ,

હવે કું જોઈ છું કે પહેલાંના કું નથી. ન તો મારામાં
જીવન છે, ન તો વિનાશ છે, ન શુદ્ધિવાન છું કે ન તો
મદિયાળા મદમાં મતવાલો છું.

* * *

આ મહાકવિનો જન્મ ઈ. સ. ૧૨૫૦ માં
શબ્દસતરીમાં થયેલો. આ શબ્દસતરી તબ્સીની પાસે

આવેલું એક ગામ છે. જગત આવી જ તેમને
શબ્દસતરીના તબ્સી-ઉપનામથી ઓળખે છે.

એમનું નામ સુબહુદીન મહમૂદ હતું.
એક ઉચ્ચ દરજ્જાના સૂફીકવિ તરીકે જાણે પણ
તેઓ પ્રખ્યાત છે. અને સુફિયાદીઓમાં સમ્માનિત છે.
નિઃકપટ, નિર્વેર, મર્વનગરના, માનના અભિમાનથી
અલિપ્ત, સાંસારિક દ્રોષો તદ્દન નિરાળા એવા શબ્દ-
સતરી એક ઉચ્ચ દરજ્જાના સૂફી હતા. એમ કહેતા પ્રે.
બાઈન તેમના 'શુદ્ધાને રાઝ' પુસ્તક માટે લખે છે કે.

"સૂફી ધર્મશ્રદ્ધામાં તેનું સ્થાન બધાથી ઉચ્ચ છે."
એમણે પણ એવું લખ્યું છે પરંતુ જે કાંઈ લખ્યું
છે તે ઉપરોક્ત છે. આ પુસ્તક પુરાણના અગ્રીર
ફોનીના પદ્મ પ્રમોના જવાન રૂપે છે. પ્રે. લેરી
કહે છે કે.

"પ્રમોના ઉપર જોકે નાનાં નાનાં ઉપદેશોના
તેમણે વ્યાખ્યા છે પરંતુ ગુપ્ત વાતોમાં વ્યાખ્યા છે.
આ પ્રકારના રહસ્યવાદને તે ખૂબ જ ઉપમ બનાવીને છે
મુદરબાવેને તે નવીન બ્યોર્ન પ્રદાન કરે છે."

કોમરૂપીસમી સદીના પ્રારંભમાં આ પુસ્તકનો
અનુવાદ જર્મની તેમજ અંગ્રેજી ભાષામાં થઈ ગયો
હતો, અને ત્યાં તેની પ્રથમ પછી પુષ્કળ મુદ્રા હતી,
એની સહાયતાથી મળી ગુપ્તવેદો સુરપટ જની જાણ
છે સૂફી કવિ જમી સાહેબે આ પુસ્તકની મળી પ્રથમ
કરી છે અને તેના ગુણો માટે મળીવાર પોતાના પુસ્તકમાં
હસેમ પણ રૂપે છે. 'ધવાલક' નામક પુસ્તકમાં તો
મારેમાર પ્રથમ કરી છે.

તેમના જીવનમાં કાષ્ઠ ખાસ ઘટનાઓ જતી નથી.
તેઓ ખૂબ શાંતિપૂર્વક જીવ્યા છે અને ઈ. સ. ૧૩૨૦
માં જન્મતનશીન થયા છે.

તેમની ખાસ રચનાઓમાં "શુદ્ધાને રાઝ, હકકુશ
યશીન અને રિસાલા સલીહ" સુખ્ય છે.

*

"કું શુ હુ" એના પ્રમોદર પત્નિ પછી જે
જોડાયેલું-તપસીય-વ્યાખ્યા છે તે ખૂબ જ જાણીતા
જેની કોઈ બહી ઉતારું હું. તેઓ કહે છે કે.

એનેક વ્યાધન એ અન્દર બરાબર,
દરો એ નિગર એ ઊંઘી આં શખ્સો દીગર,
થકે રહ બાઝ ઊંઘી તા ચીસ્ત આં અકસ,
ન ઇનસ્તો ન આં પસ દીસ્ત આં અકસ.
ઓ મન હસ્તમ બજાતે શુદ્ધ તાબ્સીન,
નમી દાનમ એ બાશહ સાયલો મન.

અદમ બા હસ્તી આખીર સું શવદ બમ,
ન બાશક નૂરો સુદમત હરદો બાહમ.
બો માઝી નેસ્ત સુસ્તકબિલ મહો સાલ,
એ બાશક ગેર ઝઝીં યક ગુલતમે હાલ.

તું તારી સામે આવ્યો રાખીને તારા મોઢાને જો.
તો એક ખીજો જ મનુખ કેખાઈ. ફરી એકવાર બા
નથી જો, અને વિચાર કે આ પ્રતિનિધિ શું છે ?
એ ન જા છે ન તે છે ત્યારે આ પ્રતિનિધિ આખર
છે શું ? બધારે હું મારા પેતાનામાં મળ્યો છું ત્યારે
મને અમર નથી કે મારી છાયા કેવી હશે ? મૃત્યુ
જીવન સાથે મળીને એક શી રીતે વર્ષ જીવન પ્રકાશ
અને અંધકાર કદી સાથે સાથે નથી રહી શકતાં. બધા
જીવંતજી જ નથી ત્યારે બરિખના મહિના અને વર્ષો
ધ્યાંથી હોવા ને કાંઈ છે તે આજ વર્તમાન છે.

જીવ જીવ હક નેસ્ત હીગર હસ્તી અલહકક,
હુવલ હક એયોં ગર ખાહી અનલહકક

બધારે તું એ રહસ્યને સમજી ગયો તો જસ પછી
તેના પર જ અમદા કર. પછી તું પોતાને પરમેશ્વર
કહે, થાકે પરમેશ્વરને ઉચ્ચર, પરંતુ વસ્તુતઃ વાત
એવી છે કે આ સંસારમાં ઉચ્ચર સિવાય બીજી કોઈ
વસ્તુ આસ્પરિતત્ત્વ જ નથી.

તેમના આ મુશ્કેલી રાજ પુસ્તકમાં હોય એક
મુશ્કેલી ઉદાહરણ આપ્યું છે અને એ ઉદાહરણ હારા
પછી બીજું તત્ત્વજ્ઞાન તેમજ સમજાવ્યું છે. સમજનારાઓ
આ ઉદાહરણથી પછી પછી સમજી જશે.

તેઓ કહે છે કે —

મુનીદમ મન કિ અન્દર માહે નેસ્તા,
સદક બાલા રવદ અઝ બહરે અન્મી.
એ રીતે કાર બહુ આયદ બરફરાજ,
બરનએ બહુ બનરીનક કહન બાજ.

મે સાંભળ્યું છે કે ત્યાંની નક્ષત્રમાં હોપોલીઓ
પાણીની અંદરના મનીર ઉદાહરણથી નિહાળીને તેની
સપારી પર આવી જાય છે તે પછી મોઢું બોલીને પાણી
ઉપર મેલી જાય છે.

બુધારે મુરવશ ગરદહ એ હરિયા,
ફરો બાશ બા મેહ હક તખાલા.
ચકર અન્દર ફહાનશ કનએ અન્ક,
શવદ બસ્તા ફહી છે બસદ બન્ક,
સ્વદ બા કારે હરિયા બાહલે પર,
શવદ ર્યા કનએ બાઈ પકે દર.

સમુદમાંથી વરાળ ઉપર જાય છે, અને પાણી રૂપે
નીચે પડે છે. ઉચ્ચર કૃપાએ હોપોલીના મોઢામાં મોઢાંક
ડીપા પડે છે, જસ તે પછી તેનું મોઢું એવી રીતે
જસ વધ જાય છે કે બહુ તેના મોઢાને સેકેડો તળાં
લાગી ગયા. પ્રસન્નતાથી તે પછી હોપોલી હરિયાના
તળામાં આવી જાય છે અને પેલા જુદા મોલીના રૂપમાં
પરિવર્તન પામે છે.

બકાર અન્દર રવસ ગબાસ હરિયા,
વઝો આરહ બર્ક લ લ લહ લાલા.
તને તું આહિલો હસ્તી સુ હરિયાસ્ત,
બુબારશ ફેરો બાઈ ઉન્મી ઉન્માસ્ત.
બરહ ગબાએ છે બહે અલીયસ્ત,
કિ હિરા સદ બવાહિર ફર ગલીયસ્ત.

પાણીમાં ડૂબી મારનાર ડૂબી મારીને અંદર
જાય છે અને ઉત્તરવગ મોલીને મહાર લઈ આવે છે.

તારું શરિર દિનારો છે અને જીવન
હરિયા સમાન છે. એની વરાળ ઉચ્ચર છે અને
તેના નામગ્ર જ્ઞાન મેળવવું તે વર્ષા છે. જીવિ
તેમાં કુબકી મારનારી છે. હઝારો મોલી તેની
ઝાળીમાં આવી જાય છે.

હિલ આમદ ઉદમરા માનીન્ક યક બર્ક,
સદક બર ઉન્મી હિલ સોતસ્ત બ હર્ક.
નક્સ મઈદ ર્યા સું બર્ક લામા,
રસદ બ્લ હરકહા બરગોરો સામા.

હૃદય જ્ઞાન મારેના એક બળતણ સમાન છે.
રાખ અને અક્ષર એ હૃદયની જ્ઞાનશક્તિની
હોપોલી છે. જાસ એ પ્રકારે આવે છે કે જેમ
અપજા અપજા ગતીએ ચાલતી ન હોય. અને
તેનાથી, વાતો સંમિશ્રનારાના કાને વાતો પડેલે છે.

સદક બશિકન બર્ક કુન ફર શહવાર
બશિકન પોસ્ત મઝે નઝ બરહાર

સુગત બા ધરિતકાકો ન હુ બા સર્ક,
હમી ગરદહ હમા પેરા મન હર્ક.

હોપને તેડી નાખ અને તેની અંદરથી સમ્રાટેને
ચોજ મેલી બકાર કાઢી લે. યદ રાખને કે તેના
પાંચી કોઈ લાભ લાવે નથી. માત્ર તેમથી મોલી
લઈ લે-તેનું બીજું કંઈ લે.

બાપા અને તેના જ્ઞાનને સુધર્ અને વાહ્ય
વિશ્લેષણની સાથે આ બધી વસ્તુઓ અન્દની આસ-
પાસ ચક્ષર લગાવતી રહે છે.

બંધન-મુક્ત બનો

દેશક :
શ્રી. પ્રમથોગી

બાંધણી પેટલી માથા પર રાખીને ફરતાર !
જરા નીચે ઝૂકીને જતાવો તો ખરા, કે અંદર શું
નસિકુ છે !

અરે રામ ! રામ ! શું ધણું કંઈ અને શું
નીકરું ? આ ગઠિા ગઠિાવાળું દોરકું અને આ
માટીનો ધોડા !

જરાખર ! તમે અભણ જ કના કે તમે એ
બરમ ભણી પેટલામાં શું બાંધીને ફરતા હતા ? બધા
માણસ, તમે જરા પણ જિત્તાસા રાખ્યા વગર
ખાલી જ થયેલી થઈએ અને આ ભાર વઢા ક્યો ?
પણભો એ રીતે જીવન પણ બરમમાં અને બરમમાં
જ વિતાવ્યે બધ છે અને (નિષ્પયોગી વસ્તુઓમાં
મમતા બાંધીને ઊપયોગી વસ્તુનો ખ્યાલ પણ કરતા
નથી તેમજ તમે કશું નહિં !

અને દોરકું તે ધ પણ ગઠિા ગઠિાવાળું, જેમ
જીવનમાં અનેક બંધનો હોય છે તેમસેવા ! આવા
દોરડાને તો ગાંઠાય ન થાય અને ધોડા પણ તેનાથી ન
ફસાય દોરકું અરમદી ખરડતે ફાંસમાં પણ ન નખાય !
પણી, ઊપર ધોડા આવતા પહેલા જ હથકાઈ બધ
બધા માણસ ' આ દોરડાથી તો ફસિા જ
ખરામ ' પણ આ નરા દોરડાને ગઠિા ઠેલું વાળી !
અને તો ઘણે છે કે એ ગઠિા પાછળ કંઈક
રહસ્ય છે, કંઈક સંકેત પણ છે આવો આપણે એ
ગઠિાને તપસીયે.

જુવો મારી ટકા સત્તી ફરતી બપે એ પહેલી જ
ગાંઠ પર સપેક્ષ છે " મરજીના બધની ગાંઠ ! " બધા
જ આપણે આવા દોરડા અને આવી ગઠિા વિદ્યમાને
ફરતા ફરીએ છીએ.

આપણા બનરથી દોરડાને પણ આવી ગાંઠ વઢેલી
જ હોય છે ને ! આપણા જન્મ સાથે જ આ
ગાંઠ પડે છે.

આવો આપણે મહેનત કરીને ગાંઠ ઢીલી કરતાં
કરતાં લેલીએ. એ ગાંઠ લેલીશું તો જાહની ગઠિા
પણ લેશવામાં તેની અસર પડશે. ને કે એમને એમ

માણસ પોતેજ પોતાના મનમાં જન્મજતું
સંસ્કારો, માન્યતાઓ, ફેલીની બુદ્ધાબી,
ફેલીવા'અને નિર્બંજતાની ગઠિા વાળે છે
પછી તેને બીંદાળીને ફસાઈ કહે છે કેટલીક
વખત એ ભાર એને સહી પણ ગયો હોય
છે છતાં એ અજ્ઞાન ફરે કહે જ છુટકો છે.

તો બીજી ગઠિા નહિ જ હોયે પરંતુ આ પહેલી ગાંઠ
છેલ્લાની અવકાત આમળની ગઠિા માટે જરા ઊપયોગી
ચર્ચ પડશે. એવી હિત્સાદ અને બળ પણ આવશે.

આવો દોસ્ત ! આપણે બીજી ગઠિાને પણ જરા
બારીકબારી જોઈ જઈએ.

બીજી ગાંઠ છે ગુલામીની, ખરતજતાની દેશ તો
ગુલામીમાંથી આગ્રહ થોડો પણ આપણાં ગુલામી મનસ
ક્યાં નદયાથા છે ? આ એ ગુલામી મનસની ગાંઠ છે !

આને તમે જુવો છો તેહાકાળીજરામાં જીવન થન
જેવું કંઈ ઘણે છે ? રહેવાનું પર નથી, ખાવા અનાજ
નથી, અંગ લંકા પૂરતાં કપડાં નથી, એમનાંજ મજબૂત
બલિષ્ઠતાં સત્તાં નાખરિા ક્યાંથી જનવાનાં છે.

એજજ ગુલામી મનસનાં બાળકો-આવનાઓના
આટલી પણ ક્યાંથી જુલે ફેલે ! જ્યાં સત્તાની ખૂમટી
છે, ત્યાં ગુલામી પણ છે એ તમે ક્યાં નથી જાણતા.
જેમ બળદ આપણો ગુલામ છે તેમ આપણે જાળનાં
પણ ગુલામ છીએ જ.

આ ત્રીજી ગાંઠ જોઈ કે ! એ બંધન છે આપણે
જે જન્મમાં જન્મ્યા છીએ તેનું; એજ જન્મજન્મેજાળે
આ ગાંઠ વાળી આપેલી છે. આપણી જન્મ, આપણી
જન્મ, આપણો કૌટુંબિક ફરજી, જોમો, અને
આપણો ધર્મ, આ એની સ્વચ્છ ગાંઠ છે.

અને એની નીચે જોઈ કે ! કેટલી બધી ગાંઠો
ગુરુતરિાને વળગાર્થ રહો છે !

એ નાની નાની ગઠિામાં એક તો વહેમની છે,
એના બંધન ફરે કરવા હજી મહેનત ચર્ચ ના થઈ ત્યાં
તો અનેકનેક ટકા કુટકાઓ જન્મે છે. આ ગઠિા
ધરમાં અને જીવનમાં મહાન ઉકાસાત મચાવે છે, એ
વહેમ છે " કું વરધાર્થ જઈએ; માથે રાજી " છોડીશ તો
આ છોડીશને જાણ પરજુલો ? અમુક મહેા મરી કુંજીમાં
પડ્યા હોત તો મારી ઉમતિ થાત ! પણ હવે
શું વાપ ? "

હા' !.. જાણે મરેલી જ બધું કામ કરી દેતા હોય તેમ, વળી કેટલેને વહેમ જાય છે. 'આને અને અપશુદ્ધ યવા, ને માથે ક્ષણે કામ નગદી ગયું. આ ધરમાં રહેવાથી અને કુઠ્ઠી કુ પી વર્ષ ગયા. ક્ષણભૂતા પગલાં ધરમાં વર્ષા ત્યારથી અને સુખે પેટલેલ ખસી નથી. આ સરીરજ એવું છે કે અને કાંઈ પચતું જ નથી. કાંત આવે ત્યારે ભાજકને કાઢા થાય જ."

આ બધા જ વહેમાથી બરેલી આ મહા ઉઠવવાની ખાસ જરૂર છે.

કારણ કે જેમ જોયું પણ ન હોય છતાં જુલો વહેમ માણસને મારી નાખે છે તેમ આ વહેમો પણ તમને મારી નાખશે.

જરે! આ જોઈ કેવી મોટી ગાંઠ છે! એ ગાંઠ છે કુટુંબના માણસોએ વાળા આપેલી, "અધઃમરી માન્યતાઓની ગાંઠ!"

તમે એ વાત જાણો છો કે ક્ષણ કુદરત જ્યારે બાળકને જન્મ આપે છે ત્યારે તે તે સુંમન જેવું ફેરજ અને નિર્દોષ હોય છે, પણ જો કુટુંબમાં તે જન્મે છે તે કુટુંબ અને તેની આજુબાજુના માણસો તેનામાં નકામી કુળથી પણ જોણા મહત્ત્વની હાજરી બાજતો જાણે અજાણે પણ કહી દે છે. જાણક એ કુટુંબના સરેકારી પ્રમાણે માઠા ભોલતાં પણ યાખી જાય છે, ક્ષીકણ જને છે અને નિર્મળતાનું-અધઃમરી દોરડા વાળા પેટથી જેવું સ્ત્રો-પેટાઈ વીટાળતો ઘડ જાય છે!

આ ગાંઠ ઊઠવી એટલે કાંઈ કુટુંબને એકવું એવા અર્થ થતો નથી હો! રખે એવું મહત્ત્વ ભેસતા, સમાજનો પણ ત્યાગ કરવાનો નથી, ક્યુ ક્યો સિવાય માત્ર એ ગાંઠ એકવાની છે.

એ બંધન છે તમારા અધઃમરાપણનું કૌટુંબિક અધઃમરી માન્યતાઓનું એ બંધન. કામચલાુ તરીકે દેરકાંક કુટુંબોમાં બીજાને દબાવી મનવામાં આવે છે. 'દેરકાંક મા બાપો બાળકોને અજાન ગણી તેમને વારંવાર ઇતારી પાડે છે. દેરકાંક કુટુંબમાં વડીલની માહત્તમકાથી દેરકાંક ખોટી ધામતી જાણતો નમાવી

રખાય છે. કુતરા બિધાનને બાકીએ છીએ છ માણસને અશકવામાં આવે અજરાઈએ છીએ. આ બેનેક જામતો કુટુંબ અને આજુબાજુના માણસ જ આપણામાં બરે છે.

તમારા આ પેટલામાંથી નિઃકેશ દોરડાની ગાંઠ આપણે ઊઠવી જ પડશે. એ નહીં છીએ એ માનીને દોરડાને આપણે ફેંટા દેવાનું નથી, તેવી રીતે એવી દેરકાંક સારી માન્યતાઓ હોય તેને કે આપણે ફેંટા દેવાની નથી, સમજવાને! પણ આ આ ગાંઠા ઊઠીને તે દોરડાને ગાંઠા સિવાયનું બનાવ આપણે તે દારા છવન-ચસ કાઢવો છે.

ડીક ડીક હવે, આપણે તો તમારા દોરડાની ગાંઠ જ ગણવી છે. પણ માઈ આ બધું કહેવાનું માત્ર દેવ મારે જ છે એમ ન માનશો, હોં!

આમાંની દેરકાંક ગાંઠા તો તમે તમારી મેળ માન્યતાઓની વળી લીધેલી છે. એ આપણને પહે નજરે હટ દેખાતી નથી. હા, પારમાંની ગાંઠા આપણે એકદમ જણાય છે, તેની ગાંઠ ઊઠવા આપણે જ મવાજણ પણ કરીએ છીએ-જેમ હું આ તમા ગાંઠોને ઊઠવવાની કરી રહો છું તેમજ સ્ત્રો-કીતાવ પણ ઘડ જઈએ છીએ. જો તે ન મને તો આપ દેને, બાંકીએ પણ છીએ. જાજ પરિણામે જન્મત સગા વધતા ગયા છે.

પણ આ માન્યતા જુલમરેલી છે તમણી આંખ: પેટાઈ સ્તર તમે હમણાં ને હમણાં મોટી નાંખે બીજાની આંખનું સ્તર મેટા. મોભ જેવું જેખા હોય તો પણ તમે તે મારે કાંઈ જ કરી છડવા નથી. તમારું 'પ્રુ'યનું તો તમણી આંખનું કરા નીકળ્યો ત્યારે જ મટશે.

મારે આ માની લીધેલી અને વાળા લીધે માન્યતાની ગાંઠ તમે પહેલા શોધીને ધાંમે ધોતે છો. નાખો. નહીં છીએ તો એ દોરડું તમારા ગજાની છવનની આજુબાજુ ફરી વળ્યો અને તમને કાં નાંખશે તમારે મરવું નહિ હોય તો પણ તો જુલગાવીને મરી નાંખ્યો.

હા, તમે કહેા છે તે મેં સાંભળ્યું અને માન્યું હું પણ ખરો કે તમે આપણાત કરવા માંડતા નથી, પણ દેરવાને તમે તમારી મેજ વાંચેલી ગાઠ જ તમને મારી નાંખશે. કદાચ તમે મરી નહીં જાવ તો કુવેલા જેવું છવન છવશે. એમા નરી કજાસિયત સિવાય કશું જ હશે નહિ.

આવી જ ગાઠ તમારા સરળ જીવનમાં ભય છે. કોઈ કરે છે. અને કદબમાં વારવાર મરી ? છે. તમારામાં રહેલી શક્તિને જરાય કામ કરવા દેતી નથી તમે બેસકત, નિરાધાર અને કજાસ મની જથી. ભય, શોક અને નિરાશામાં રૂબી જઈ આપણા અને જિયારા બની મરવાતી અછાસે જ છવી રહ્યા છે એમ મનેભાસે !

હા, એકાદ ગાઠ છેડવાનો પ્રયત્ન કરેલ એકાદ ગાંઠ છૂટશે કે દીલી ઘશે એટલે તમારામાં દિમિત આવવા લાગશે, પણ પ્રયત્ન નહીં કરો તો કસ્ટર બરાબરે તે વખતે મળ્યુત થતી જશે હો કે !

.....શું કહ્યું ? તમને તમારી અત્યારનું જીવન સાફ સાચે છે ? તમે કહેવાતી દિમિત કરો છો કે શું ખેડુ છે ? આ મોઢાજી દેરકુ તમને સડી ગયું છે ! પણ દેરત ! આવા રાખે તમારી આગસ તમને બોધાવે છે મદિમસો તો તમને બળપૂર્વક કહે છે કે “ના, આ જીવન સાચું જીવન નથી.” અને કચિતાએ તમારી કજાજી ઠેરી ખાવ છે કેટલાય બચો તમને યુદ્ધાસ બનાવી દે છે. તમારા જીવનમા તમને પડીનેલ કંપ નથી. ભાષ સાહેબ ! જાનું આ યુદ્ધાસ જીવન આની આ મદમધસ એ કાંઈ સારા કે મુખી જીવનતાં લક્ષણ નથી.

તમે જેને આનંદ આની રહ્યા છે ને ! તે તો કું નેતો જ નથી અને જે સ્વતન્ત્રતાની વાતો કરો છો તેનું તો તમારા માથાસને શમણું પણ આવતું નથી. એ કહે છે કે, ‘કું જાણે કે અધારી ગલીના ખૂણે ગંદકાસથી દાહતમાં કજાસ દસા ભોજવી રહો છું.’

આધારાભાઈ ! શાંતિ-સાચી શાંતિનું સુખ તમે એક લાજુબર પણ અનુભવો તો તમને એવા જીવનની નાદ લાગશે, આનંદની તમને કાંપી ઘશે, ત્યારે તમને

જીવનમા સાચો રસ પડશે. અને સ્વતન્ત્રતા ત્યારે તમે માણશે ત્યારે તમારામાં કોઈ અનન્ય પ્રકારની ખુશાલી-મસ્તિ આવી જશે.

અત્યાર કુધી તમારા જેવા અને મારા જેવાને આ ગાઠએ જ છવવા દીધા નથી. આપણી સમન શક્તિને ખીલવા જ દીધી નથી. એ ગાઠએ જ આપણી લાજણીઓમાં ડેર ભેગવી દીધું છે આપણી ક્રિયાશક્તિને એ ગાઠએ જ નળણ પાડી દીધી છે

અધારામાં ભેસીને મામ ખાલી જ સ્કીએ મ્ની સિંધાસ આપણે ક્યું છે પણ શું ? ભય, ચિતા, નિર્ભયતા અને દુઃખ સિવાય આપણને કાંઈ જ મળ્યું નથી. એ મધા રાજા કદી રાત દિવસ આપણને કરાખા જ કરે છે, જરા પણ આપા કે પાછા ખસવા દેતા જ નથી.

સત્તને ખાતર, ન્યત્તને ખાતર, અદરથી પ્રકરવા માંડે છે એ જીવને ખાતર, આની પેઠે કામ કરવા આપણે તેવાર થતાં જ નથી. ઉપકું એમ કહીએ છીએ કે, આપણ એમાં શું જાવ છે ? ચાલે છે તેમ માલવાલોને ખાલી ગજામાં કોણ પડે ! અમને એમા શો લાભ મળવાનો છે ? જ્યાંનો ભાષ ! કજાજાનું મોં કજી. બરે, આ છે તેટલું જનું રહેશે તો પછો કું શું કરીશ ?”

પણ મારા ભાઈ ! આટલી જધી નિરાધારીમાં જીવનું એતે કાંઈ દીક છે ? મરણને ભય લઇને ક્યાં કરવું એ જીવન નથી. તમારે મુક્ત થવું હોય, મુક્તિ મેળવવી હોય, તો મરી જવાની જરૂર નથી. મુક્તિએ કાંઈ મરણ પછીનો વિષય નથી. જરે મરણ પછી તો ચરિત્રની નાજણીએ અને બીજા બધાથી જ મુક્ત જવાના છીએ, પણ તે આપણી ક્રિયાથી નહિ તમારી પસંદગી ખૂબથી બેવામા આરો ત્યારે !

પણ તે પહેલા આ ગાઠને આપણે છેડીએ, સમન્નને ! નિર્મિય મધએ તો બહી જ મુક્ત થઈ શકીએ મુક્તિ એટલે આ જીવનમાં આનંદ, આ જીવનમાં શાંતિ અને આ જીવનમા સ્વતન્ત્રતા આપણે ગાઠી જ આ જમતમાં, જીવતાં જીવન અનુભવી શકીએ એમ છીએ. આ ધધી ઉધાર નથી, પણ રેકડીએ છે,

તારે આને કયું કારણ છે ને દેવતા નેતાઓ અને સંચાલકો સમા નેહર અને સરદાર ઉપર ખૂબી આસિયો કરાવવા તૈયાર થાય છે એનું મતે તો કદાચ એક જ કારણ હોવાનું છે કે આર્થ અને સુધાની લોકપ્રિયતાએ આપણને એટલી દૂર સુધી પહોંચાડી શક્યા છે કે આપણને અવિશ્વાસનો રોગ લાગ્યો પડી ગયો છે. આપણા પાર્ટીમાંથી એવાં નેતૃત્વ કુળો બન્યાં છે તે એ કે તેઓ દરેક સત્તા માટે પડાપડી કરે છે. અને એ માટે એટલો હથકટ અને વ્યર્થ જઝવાદ તેમને કરવો પડે તે તેઓ કરે છે.

દીકાકારો એમ મને છે કે ખોટી કે સાચી દીકાઓ કરીને તેઓ નેતાઓ બની જાય છે જરા વધુ પડતું છે. પણ આ દીકાઓના કારણે આપણે નોંધ યાતના દેવડાં તો સારા; નહિતર મારે લખવું નોંધએ કે આપણે આપણા અવિશ્વાસને અધિકારમય બનાવી મુશ્કેલી દીકાઓથી ને અવિશ્વાસનુ વતાવરણ સર્જવું છે તેના વડે લોકમાનસ જુદા જુદા વિભાગોમાં વહેંચાઈ જાય છે અને એ અવિશ્વાસ કાઢી દીધે પેશ કરાવે છે. એ કાઢી દેવડું પરિણામ આપણને મળે તો જ ઉપર દિલની આગનીની ઠીમન આપીને વ્યૂત્કવ પોષ્ટ અને હેફને હેફને દિલના કુટાઓ-પાઈઓ-ફિન્ગરો-કરીને મુશ્કેલી પડે.

મારું એમ પણ માનવું નથી કે આ દીકાકારોની ખાલી દીકાઓ ખોટી દર્શ- સાચી પણ દર્શ, પણ એના પ્રત્યાપનો ને અવિશ્વાસ પેશ કરાવે છે તેના બનકર પરિણામો સમજવાની જરૂર છે. દીકા કરીને તમે દેશને આત્મ નહિ બનાવી શોહ તમે જેમની દીકાઓ કરો છો, ને કાર્પ મારે દીકા કરો છો-તે કાર્પ અને કાર્પકર્તા કરતા તમારા કાર્પને અને પોતાને વધુ અપમાન અને ઘમંડ બનાવો.

જેમને શંકાના વિશ્વાસ પોતાના કાંઈ વડે મેળવ્યો છે તેમને શંકાએ નેના જનામ્ન છે, પણ એ કાંઈ પછત્ર બોલ નોંધએ હોય એક જ રામમાં પં. નંદો કે સુરાતની દીકા કરવાથી તમ નેના જની જીભ એ ખરા ખોટો જ નથી. ઉર્દૂ તમ લોકોના ધનમને અવિશ્વાસ બનાવવાનું બપરમા બપરમા પાવ કરો છો.

દેશને કે વિશ્વને વ્યક્તિને કે સમષ્ટિને ને સુખ, શાંતિ અને આખાદી નોંધતી હોય તો આજની દુનિયાનો એક માત્ર ધર્મ એ બને છે કે વિશ્વાસ કેળવો, પ્રેમ સંપાદન કરો વધા ખોરી પણ એજ વાત કહે છે. માનવ સરક્તિના વહેણો પણ એજ સૂત્રોનો ભાવનામાથી વહે છે. તમે મહાપુરુષોના વિચારોને સમજો. ખુદ તમારા જ ઉપદેશોના ઉપદેશો સાંભળો-તમને એમ લાગે છે એની પાછળ એજ જ લાક્ષણિકતા પડે છે.

“હે માનવ! તારે સુખી થવું હોય તો બીજાને વિશ્વાસ કેળવ.”

આજના ધર્મ રૂપે કું તમને ‘વિશ્વાસ કેળવો’ એમ કું કું-એજ સૂત્ર પૂર્વે કું અને અવિશ્વાસમાં પણ રહેશે. આપણે આ શ્રવને સુખની ચાવી કહી શકીએ છીએ.

વિશ્વાસ કેળવો એટલે તમે જાતે એવી રીતે થકાઓ કે તમારા એ અધ્યમવિશ્વાસ હોવો નોંધએ કે તમે કોઈ ખોટું કામ કરશો નહિ. વિશ્વાસ કેળવો એટલે તમે બીજાને એવો વિશ્વાસ સંપાદન કરો કે તે તમને કાનિ પહેંચાયાતા પહેલાં વિચાર કરે અને વિચાર કરતા વેનું મન તમને ક્ષો દેતા ના પાડે.

આપણે આપણી થકાઓ, અને વિશ્વકોઈ સંધો- નાના કે મોટા-નેમજ મનોકુ બો વિ ના મૂળ તથાચતા જાણ્યો તો આપણને નેમાં અવિશ્વાસ અને સ્વાર્થ દેખાશે આપણા સ્વાર્થો આપણા મનને સ્વાર્થો બનાવે છે અને એ સ્વાર્થોસન વડે આપણે અવિશ્વાસને કેળવીએ છીએ. એટલે આને આપણા જીવન વહેવારમાં કદાપણની મોટી મોટી યાતના દેતા છતાં-આપણી પાસે આદર્શ હોવા છતાં-સન સ્વાર્થો અને અવિશ્વાસ કોઈને દરેક જાણને તે નજરે નોંધું. પરિણામ એ આપ્યું છે કે આને મને તમારા ઉપર કે તમને મારા ઉપર મને માનવો હોવા છતાં વિશ્વાસ નહિ આવે.

એટલે જ આપણા માટે ને સંધો અટકાવવાનું કાર્પ આવે તો પડેનું કામ તો એજ કરવું પડશે કે આપણે વિશ્વાસ કેળવીએ. માનવીએ માનવીની દુનિયામાં રહીને, માનવમુખો સાથે અવિશ્વાસ રાખીને, જીવવો રોમ કરવો એ મૃત્યુ જરાવર છે એમાં સુખ-શાંતિ-પ્રેમ નથી પણ, એ રોમ અદેખાઈ-કાઠ-કાઠાઓ પેશ કરાવે છે.

માનવના પારસ્પરિક અવિશ્વાસનાં પરિણામો દાખી દેવા માટે આપણા કાનુની અને શાસ્ત્રમળના પ્રસંગો અવિશ્વાસને ઘટાડવાને બદલે વધારે છે. આપણે એ પણ નોંધ રાખીએ છીએ કે જેમ જેમ નવા કાયદા ઘડાતા જાય છે તેમ તેમ અવિશ્વાસ વધતો જ જાય છે, અને નવા નવા ચુંઠાઓનું સર્જન થાય છે. કાયદો એ સમાજના અવિશ્વાસથી ધેરાતા સરીર ઉપર તત્કાલિન અસર કરનાર ઇન્કેસ્ટન જરૂરી છે, પણ એથી અવિશ્વાસ દુર જ ઘઈ જાય છે એ માનવું વધારે પડતું છે. ઉચ્છૃંખણીયાર કાયદો પસાર થતા જ તેનો ભગ વધુ દેખાય છે.

એવું કારણ શું છે ?

એવું કારણ એ છે કે આપણે ખૂબી જમ્ને છીએ કે ચુંઠાઓ, ઘટાઓ સમર્થનું મૂળ માનવનું મન છે. એ મન કે જેનું ઘડતર તેની આસપાસની પરિસ્થિતિ, સંયોગો તેમજ મા-આપના સરકારોથી થાય છે, એટલે જ આપણે અવિશ્વાસને દૂર કરવા માગતા હોઈએ તો મનના ઘડતરને બદલવું પડશે. એ કાર્મ કાયદા-કાનુનો વડે નહિ પણ માનસિક સુધારણના પ્રયોગો વડે સિદ્ધ થશે.

એ અવિશ્વાસને દૂર કરવા નીચેની આજ્ઞાઓ જરૂરી છે-

(૧) ખૂદ સ્વીકાર. -“માણસ માત્ર ખૂદને પાત્ર” એ વાક્ય બધા જાણે છે. અંગ્રેજીમાં પણ To eat is human એમ કહેવત છે. આથી એક વાત તો સિદ્ધ થાય છે કે જુલો થવી એ કાંઈ ન બને એવું કાર્મ નહીં પણ ખૂલો કરીને જો જુલો સ્વીકાર ન કરાતો હોય તો જુલો વધતી જાય. કેમકારણ જુલો બોધાયું હોય એ એટલું ખરાબ નથી, એટલું જુલું બોધીને, કાંઈ મોટા વાપ મણી હોય તેમ તેના આનંદમાં નામવું. એટલે જુલો ને ગયાઈ ધઈને રહે છે તેને ઉત્તેજન ન આપવું નોંધજો.

એ માટે એવો પ્રચાર થવો જરૂરી છે કે ખૂદ કરીને તેનો રવેચાએ સ્વીકાર થવો જોઈએ ને લોહો પડિતછની દીકા કરે છે તેઓ શું તેમની જેમ એમ કહી શકે છે ખરા કે “ના અમારાથી પણ જુલો થઈ શકે-પણ તે જાણી જોઈને તો નહિ જ.” જુલોનો સ્વીકાર થતા નથી એથી પોતાની જાત ઉપર ખોટો વિશ્વાસ બધાય

છે-ને દરો દીકા વચર રહેતો નથી-સાથે જ તમારી એ છેતરપીટીએ તમે લોહોના વિશ્વાસને ગુમાવો છો. આટલો વિશ્વાસ કેળવવા માટે સદુષ્ટી પ્રથમ જરૂરી છે તમે જુલોનો સ્વીકાર કરો !

(૨) દીકા ન કરો. -તમને જો કેમ કાર્મ એમ કાર્મ કે, ખોડું થાય છે તો પણ તેની દીકા ન કરો. કારણ કે એ દીકા કરતાં, એ કાર્મ ખોટામાંથી સાચું બને એવું કરવું એ વધારે સાફ છે. આને તો વચર વિશ્વાસ, કેમ પણ જાન વચર જેમ આવે તેમ બોલવાનો લોહોને રોગ થાયો છે. તેઓ દીકા કરતાં પહેલા પોતાની જાતને તપાસે અને પોતાના શબ્દોની કઈ છાંમન છે-એ વેચવા માટે નથી એમ માને એ જરૂરી છે તમારા બોધેલા શબ્દો-સારા હોય તો માનવની શુભેચ્છાઓ જગાડશે, ખરાબ હશે તો પારસ્પરિક કચેલનાં બી વાવશે, માટે જો સાફ ન બોલી શકાવું હોય તો પણ કોઈનું ખરાબ ન બોલો.

(૩) સમાધાન કૃતિ -પરિસ્થિતિ વણતરે કુખમાં મૂકાયા હો, બધવા કોઈના ઉપર યુરસો ચડ્યો હોય તોયે સમાધાનકૃતિ મનમાં રાખો. મજૂરીયાર કોઈ માણસ તમને કુખ દેવા નથી માંગતો, છતાં તમને એવું લાગ્યા કરે છે કે એ તમને જનાવે છે, પણ ને જનાવતો હોય, તેની જનાવટથી પોતાનો યુરસો કાળજીમાં ન રહે એવું કરવું એ ખોડું છે.

તમે સફળ યુરસાને ખાત્રો, ચોટીકવાર માટે કુખને ગળી જાઓ-તમને ને લોહો માટે યુરસો ચડ્યો હશે, તેના મરિ કેમ જાવ નહિ થાય. એટલા અવિશ્વાસથી તમે જમી જશો.

હું માનું છું કે આને આનાથી વધુ કાર્મ સારો ધર્મ નહિ હોય” જમત અને આપણો દેશ ને અવિશ્વાસના વાતાવરણમાંથી આજગ વધી રજાં છે, તેમજ માનવ-માનવ વચ્ચે ને અવિશ્વાસની લાગણી ફેલાયી છે તે જ્યાં સુધી દૂર ન થાય ત્યાં સુધી દીકાઓ કે કાયદાઓ આપણને આત્મા બનાવશે એ માનવું ખૂદ બરેઈ છે. આપણને જો આત્મા થવું હોય તો એક જ વસ્તુનો પ્રચાર કરવાનો રહેશે.

વિશ્વાસ કેળવો-એમ સંપાદન કરે

અને એજ આજનો ધર્મ છે-બધા ધર્મોના સાર છે.

અનન્ત સુખનું રહસ્ય

: લેખક :

શ્રી. સમદર્શિન

સુખની પ્રાપ્તિ માટે સાધસા ઘણી મોટી શોધ છે અને સુખની ખોટ પણ તેટલી જ મોટી શોધ છે. આરે તરફ નજર કરતાં માણસ પહે છે કે સાચો સુખ-પ્રયોગ ચિંતા અને દુઃખરમા, સંતાપ અને વ્યાધિમાં, મહારુદ્ધમાં અને બપમાં, નિરાશા અને નિર્મળતામાં, અસાંતિ અને અન્યાનું જીવન જાણતા શોધ છે નિર્ધન પ્રયોગો મોટા ભાગે જનની પ્રાપ્તિને માટે ઘણો આટલ રહે છે અને એમ માને છે કે જન શોધ તો જીવ્ય પ્રકારનું સુખ તેજો ભોજનથી થો. ઘણા જનવાન પ્રયોગ દેશ છઠ્ઠા અને તરંગને પેપી પ્રકાર જતાથી કે જીવાટથી પીડા પામે છે અને નિર્ધન માણસો કરતાં પણ સુખની પ્રાપ્તિથી ઘણા દૂર શોધ છે. શાંતિ અને સુખને મેળવવા પૃથ્વીપર્વટન કરે છે, પરંતુ તેમના સર્વ પ્રયોગો નિષ્ફળ નામ છે અને તેમને શાંતિ મળતી નથી.

આપણે આ માળત પર ને ખ્યાનપૂર્વક વિચાર કરીએ, તો છેવટે આપણને સૌથી અજાણના સત્ય તરફ દોરતું પડશે કે સુખ માત્ર જાણ વસ્તુઓની આસિદ્ધિ પ્રત્યક્ષથી મળતું નથી, તેમ જાણ વસ્તુઓના અભાવથી સુખ કે પીડા પણ આવતા નથી, કારણ કે ને એમ યતું શોધ તો આપણને ગરીબ વ્યક્તિઓ કાવમ સુખી માણસ પડત અને જનવાન વ્યક્તિઓ ન કાવમ અતિ-શય સુખી માણસ પડત, પરંતુ તેથી વિપરીત થટના વારવાર જનતી નોંધએ છીએ. સૌથી કાશ માણસો પેદા કેટલાક તો જન અને મોજીશીખના સાધનોમા પીડાઓને રહેલા શોધ છે, અને તેથી ઉચ્છુ ઘણા તેજસ્વી અને સૌથી સુખી માણસો પેદા કેટલાકની પાસે તો જીવનની આસ જારિશાતો ન રહત શોધ છે. પુષ્કળ જન એકદુ કરનારા ઘણા માણસો કચ્છ કરે છે કે જનની પ્રાપ્તિ ઘણા પછે સ્વાધી આનંદ અને સતોષને શોધે તેમના જીવનની મધુરતા નાશ પામી છે, અને તેઓ જાણે ગરીબ હતા ત્યારે જેવા સુખી હતા તેવા સુખી તેઓ કરી પણ રહ્યા નથી.

ત્યારે સુખ શું છે? અને તે કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકાય? શું સુખ કેવળ સ્વમંવદ ભમણા છે? શું કુષ્ઠ ન સાધત છે?

આ જાણતમાં ને સમતાથી અને વિચક્ષણતાથી આપણે અવસોજન અને મનન કરીએ તો આપણને માણસ પડશે કે જાનના રસ્તે ન માણસો ચલ્યા છે તે સિવાજના મધા માણસોની માન્યતા એવી છે કે સુખ પોતાની છઠ્ઠા આર્થિકશાને સતોષ આપવાથી જ માત્ર મળી શકે છે. આજના-સુધિકારમાં નેનાં મૂળ જાણેલા છે, અને નેને સ્વાધી સાધસાઓનું પાણી વારંવાર પાવામાં આવે છે, એવી માન્યતા ન વિશ્વમાં જ્યાં કુ યોનું કારણ છે. "છઠ્ઠા અને આર્થિક" એ શબ્દોને રણ છન્દિવજન્ય તથા સમજને સંકુચિત કરવાનાં નથી, પરંતુ તે છઠ્ઠા અને આર્થિકા સુધેમ આધ્યાત્મિક અને માનસિક પ્રદેશ સુધી વિસ્તાર પામેશ છે. ત્યાં વધારે બળવાન, વધારે જુ અને વધારે પ્રપંચી તથાજો શુદ્ધિશાત્રી અને સંસ્કારી સભ્યોને પણ મંથનમાં રાખે છે, અને મુજતા, એકમ અને આધ્યાત્મી પવિત્રતામાં ને લાજેને લીધે સુખ વ્યક્ત કરી શકામ છે, તે તમામ સદ્ગુણોથી તેઓ વચિત રહે છે.

ઘણા ખરા પ્રયોગ કચ્છ કરશે કે વિશ્વમાં સર્વ કુષ્ઠોનું કારણ સ્વાધ છે, પરંતુ તેઓ આતમશાત્રી ભમણામાં પડે છે કે તે સ્વાધે કાશ બીજાને સ્વાધ છે અને પોતાને નથી. આપણા તમામ કુ યો, આપણા પોતાના સ્વાધનું પરિણામ છે. એમ જ્યારે આપણે કહુશ કરીશું ત્યારે આપણે સ્વર્ગના દરવાજાથી દૂર નાંક રહીએ. પરંતુ જ્યાં સુધી આપણી એવી માન્યતા હશે કે આપણો આનંદ સુરી ભેનાર વસ્તુ પારકાને સ્વાધ છે, ત્યાં સુધી આપણે પોતે રહેલા નરકમાં આપણે કેદી તરીકે પૂરાઈ રહીશું.

સુખ અને શાંતિ જાણ પદાર્થોમાં નથી, પણ પોતામાં જ રહેલી છે. જાણથી મેળવવાને આપણે અનેક ઉપાયો કરીએ, ભોજનવિશાસો ભોજનથીએ અને પૃથ્વી પર્વટન કરી જ્યાં ત્યાં મોજ્યા કરીએ, તો પણ તે આપણને મજી શકવાના નથી. જ્યાં તે છે જ નહિ ત્યાંથી તે ચલે જ ક્યાંથી? સુખ અને શાંતિ એ મનની આંતર અવસ્થા છે. સંપૂર્ણ સતોષ ન આનંદ અને શાંતિ છે, જેમાંથી સર્વમન-કામનાનું નિરાકરણ કરવામાં

આપ્યું છે. એવા સંતોષની આતર અવસ્થા સુખ છે તેથી જેટલા પ્રમાણમાં આપણી બાહ્ય ઇચ્છાઓ, વાસનાઓ અને આકાંક્ષાઓને સંવર્ધનમાં રાખી અતરક્રમાંના આદેશ મુજબ વર્તી શકીએ, તેટલા જ પ્રમાણમાં આપણે આનંદ, શાંતિ અને સુખ અનુભવી શકીએ છીએ. જેટલા પ્રમાણમાં વાસનાઓ, ઇચ્છાઓ અને આકાંક્ષાઓનાં આદેશ પ્રમાણે વર્તીએ છીએ તેટલા પ્રમાણમાં આપણે કુપી, કસેયમુક્તા, ચિંતાતર, વ્યાધિમ્રસ્ત રહેવાના. આપણી કામનાઓ વૃત્ત યવાથી જે સંતોષ મળે છે તે ક્ષણિક અને પ્રપચી હોય છે. તેને વૃત્ત કરવા મટે તેની ઘામણી પણ વધુ રહે છે. કામનાઓ સમુદ્રની મારફત કઠી ધરાતી જ નથી, અને તેની માગણીનો જેમ જેમ સ્વીકાર કરવામાં આવે છે તેમ તેમ તે વધે છે થોડાટથી જુનાજુમ કરે છે કામનાઓ પોતાના જાણિત ભક્તો પાસેથી સદા વધતી સેવાનો કલ્ક છોડી રાખે છે છેવટે શરીરિક અને માનસિક સંતાપનો ફટકો ઘામવાથી કામનાના જાકતો નીચે ઘળી પડે છે. અને પીડા અને બાધીના પવિત્ર કરનારા અગ્નિમાં હોમાય છે કામના એ નરકનો પ્રવેશ છે અને ત્રિવિધ તાપે ત્યાં જોષ્ટ્ર જલેલ હોય છે. કામનાનો પરિત્યાગ એ સ્વર્ગની સિદ્ધિ છે, અને ત્યાં જ્યાં જાનક હાથેસો પાત્રાળુની રાહ જુએ છે.

“મેં મારા આત્માને પરલોકના જીવનના કેટલાક અંશો ઊઠાવવા મોકલ્યો, થોડા સમયમાં તેણે મારી પાસે પાછા આવીને અને કાનમાં કહ્યું, હું પોતે સ્વર્ગ અને નર્ક છું.”

સ્વર્ગ અને નર્ક એ મનની આંતર અવસ્થાઓ છે. સ્વાર્થ અને તેની જાણી વૃત્તિઓમાં કુળવાથી આપણે નર્કમાં નિમગ્ન થઈએ છીએ. કોઈથી દુરામલક, પાપાત, કામનાઓ અને વધુજોડથી અહર જઈને સ્વાર્થનો સપૂજ્ય ઇન્કાર અને નિરમરણ કરનારી ચેતન્યની અવસ્થામાં પહોંચી જવાથી આપણે સ્વર્ગમાં પ્રવેશ કરી શકીએ છીએ. સ્વાર્થ અંધ છે, વિવેક રહિત છે. સત્યદાનનો તેને પ્રાપ્તિ નથી અને કનેઈ પીડા અને સંકટને રસ્તે ચલાવે છે. શુદ્ધ દર્શન નિષ્પક્ષપાતી નિમગ્ન અને સત્યદાન દેવી અવસ્થામાં હોય છે અને જેટલા પ્રમા-

ણમાં આપણે આ દેવી ચેતન્યનો અનુભવ કરીશું તેટલા પ્રમાણમાં ફક્ત આપણે વાસ્તવિક સુખ થું છે તે બાણી શકીશું. આપણું અંગત કોઈથી સુખ મેળવવાને મારે ત્યાં સુધી આપણે સ્વાધીપણાથી દુરામલક, રાખીશું, ત્યાં સુધી સુખ અને શાંતિ આપણને છળ કરીને છેતરશે. અને આપણે કંઠાચિપતનાં બી રાપતા જશું બીજાની સેવામાં આપણી ભૂતવુ વિરમરણ કરવામાં આપણે જેટલા પ્રમાણમાં વિજય મેળવીશું, તેટલા પ્રમાણમાં આપણને સુખ મળશે અને આનંદ, સુખ, શાંતિને પણ આપણે લણી શકીશું.

રોકે રાખવામાં હૃદયને સુખ મળે છે. આપવામાં આપણી મત્વના આપણને મળે છે અને મારે આપણી ઘામણા ક ઇચ્છા હોય તે આપણે બીજાઓને આપતી નોઈએ. તેમ કરવાથી આપણે અક્રમાં વૃત્ત યમ છે અને આપણે સત્ત્વ સુખમય જીવન આણી શકીએ છીએ.

સ્વાર્થને વળગવાથી આપણે શોભે વળગીએ છીએ. સ્વાર્થનો ત્યાગ કરવાથી આપણે શાંતિમાં પ્રવેશ કરીએ છીએ, એટલું જ નહિ પણ જેને આપણે સુખનું મૂળ માનીએ છીએ તે પણ સુખની મેસીએ છીએ. જુઓ કે પોતાની મરી ખેલો કુધાને પ્રતીત કરવા મારે અકરાવીરો માણસે જો નિરંતર નવા નવા મિષ્ટાન્ન ઉપર પોતાની દૃષ્ટિ ફેરવ્યા કરે છે અને ધરઈને ખાવેલો, કલાયેસો અને વ્યાધિમ્રસ્ત જલેલો તે માણસ છેવટે શ્વિથી કાલ પણ ખોરાક ભાણે જ ખાધ શકે છે.

જે માણસ પોતાની કુધાને સંવર્ધનમાં રાખી છે અને જે સ્વાધના સુખને શોધતો નથી એટલું જ નહિ પણ તેનો વિચાર પણ કરતો નથી તે માણસ સૌથી ક્ષણ ખોરાકમાં પણ આનંદ પ્રાપ્ત કરે છે. સ્વાર્થની આંખે જોતાં આપણે કોમ માનીએ છીએ, કે વૃત્ત જલેલો કામનામાં આપણે સુખની દેવી મૂર્તિના દર્શન કરીએ છીએ, પણ તેમને આલિંગન કરવા જતાં કુળનું કલપિત જ આપણને સદા ભેટે છે. સાચી રીતે “જે પોતાના જીવને શોધે છે, તે તેને સુખાવશે, અને જે પોતાના જીવને ખોરી, તે તેને મેળવશે.”

જ્યારે આપણે સ્વાર્થથી વળગવાનું પડતું મૂકી ત્યામ કરવાને રાજ રહીશું ત્યારે આપણને રાષ્ટ્ર સુખ મળશે. આપણી વહાણી ચીજને આપણે વળગીએ કે તવળગીએ, પરંતુ આપણે ક્ષણિક વસ્તુને જરાપણ આંચકા કે ખરે રાખ્યા વિના જ્યારે ત્યાગવાની ખુશી જતાશીશું, ત્યારે આપણને માણસ પડશે કે ને આપણને કુખપૂર્ણ ખેટ જેવું લાગતું હતું તે તે સીધા મેક સામ આપનારે થઈ જાય છે તામ મેળવવાની દાનતથી ત્યામ કરવા તીકળી પડતું એનાથી બીજી મોટી ભ્રમણા કે કુખને નીપજવનારે બીજી કારણ કાઢી પણ નથી. પરંતુ ત્યામ કરવાને અને નુકસાનને સહન કરવાને રાજ રહેવું આ જ ખરેખર વિકાસ માર્ગ છે.

સ્વાતંત્ર્યથી જ ક્ષણિક ચીજોમા આપણી જાતને દ્વિત રાખવાથી સાત્ર સુખ મેળવવાનું રીતે જાની શકે કે વસ્તુ નિત્ય છે તેમાં આપણી જાતને દ્વિત કરવાથી જ સુખ અને રાષ્ટ્ર સુખ મેળવી શકાય છે તેથી ક્ષણિક વસ્તુઓને વળગવા કરતા અદર ઝલવું

જોઈએ, ત્યારે જ અનંત અધિકારીના ચૈતન્યમાં પ્રવેશ કરી શકીશું. કેવળ સ્વાર્થ કરતા ચરીવાના ચર્ચાથી પવિત્રતા, સ્વાર્થતાજ અને સર્વ આપી પ્રેમનો માત્ર આપણામા વધતો જતા આપણે ચૈતન્યની જેવી અવસ્થામાં દ્વિત થઈશું, આપણે એવા સુખનો અનુભવ કરીશું, કે તેનો પ્રવાસાત થવા પામતો નથી, અને તે આપણી પાસેથી કદી લઇ શકાતું નથી.

એક અવલોકન

જીવનનું બાથુ

શ્રી હેમરાજ કાનજી ચાવડાએ પો. સીનપુરા (કચ્છ-જાનર)થી 'જીવનનું બાથુ' એ નામની પ્રસ્તિષ્ઠા પ્રગટ કરી છે અને તે સત્સંગીઓને ભેટ મોકલવામાં આવે છે. પ્રસ્તિષ્ઠામાં મુદ્ર અને મોષદાપક સમકે કરવામાં આવ્યો છે. શ્રી ચાવડાને સરનામે પણ લખતાં તે માત્ર મોકલવામાં આવશે.

મજ અને વેકુંઠ
મથુરા અને ગોકુળ
કનેથી અને ગોપી
ખંડી અને ખાધ
શક્તિ અને ગર્વ
ખંધન અને શુદ્ધિ

પ
આવશિષ્ટ

—એ ચો જોઈ સાચે
મનોહર શૈલીમાં ગુ માવા
છે આ મહાકથામાં—

રાધેશ્યામ

દિલ્હીના ધાર્મિક ગુજરાતી ચિત્ર

નોવેલ્ટી

દરરોજ :
રા-પ-જા-લા

રાજનગરના કુડુંબોડ
આકર્ષણ બની ગયું છે

ધર્મ-શિક્ષા

● તમને માઈમાં કોઈ અનુભવો માણસ મળે તો તમે પૂછો છો કે 'તમે કોણ છો?' 'ક્યાંથી આવો છો?' ને 'ક્યાં જવાના છો?' આ ત્રણે પ્રશ્નો તમે હરપણી તમારી જાતને પણ પૂછવા કરો.

● મનુષ્યે ધર્મપાલન કરારે કરવું એ સમય નક્કી કરેલો નથી. કેમકે મરણ તો સદા મનુષ્યની પાછળ લાગેલું છે મનુષ્યન મરણ કરારે સર્વ જરૂરી એ ચોક્કસ નથી. મારે ધર્મનું આચરણ તો સર્વ કાળ કરવું એ જ કાવા-માણસનું કર્તવ્ય છે.

● યજ્ઞ માણસોને એવી રીતે થાય છે કે 'ધર્મ કરો કે નહીં' ને તે કોણ તો કેળાવે છે મ નથી.

એવો ઉત્તર એ છે કે, રાત્રે આકાશમાં અનેક કમકમતા તારા દેખાય છે, પણ દિવસે તે દેખાતા નથી. પણ તેથી શું દિવસે ઝળઝળાતા તારા નથી કે દિવસે પણ ઝળઝળાતા તારા તો છે જ. પણ સૂર્યના અભ્યાસના પદાર્થો તે દેખાતા નથી. તે જ પ્રમાણે ધર્મ તો છે જ, પણ માનવની શુદ્ધિ ઉપર અજાણતા પદાર્થો આવી જવાથી તે ધર્મને નોંધ રાખેલો નથી.

● 'પદાર્થ' એક જ કોણ તો પણ દેશ બેરે તેનાં નામ જુદાં જુદાં હોય છે. જેમકે: જેને આપણે પાણી કહીએ છીએ તેને શાસ્ત્રીઓ ઉલ્ક કહે છે. અંગ્રેજો વોટર કહે છે, ને હાથ તેને એકતા કહે છે આમ એના નામો બિન્ન બિન્ન હોવા છતાં પણ વસ્તુ તો એક જ છે એજ પ્રમાણે પ્રશ્નનું પણ સમજો. કોઈ એટલે સંસ્કૃતનાં કહે છે, કોઈ એટલે ગ્રીક કહે છે, ને કોઈ એટલે જેકેલા કહે છે. તો પણ વાસ્તવિક રીતે જોતા તો તે એક જ છે.

● જેમ જાળી સાકારરૂપે દેખાય છે ને વરણરૂપે નિરાકારરૂપે પણ રહે છે, તેમજ પ્રશ્નનું સમજો. પાણી અને જરૂર એ જેમ વરણનાં મૂર્ત રૂપો છે, તેમ આ સાગર અને જમીન એ પ્રશ્નનાં જ મૂર્તરૂપો છે.

● ઇલાહ એમ સમજો છે કે માયા ન હોય તો કેવું સારું! પણ એ માનવામાં એક પ્રકારની ભૂલ થાય છે. માયા જ બહુનું કારણ કરાવે છે ને માયા અને તેણે ક્ષિપ્યમવેશ આ જગત ન હોત તો નિત્ય, સનાતન બદલોતે અનુભવ શાથી થાત? ધર્મની બાકત વચ્ચેથી શક્તિને જેમ ભણવા વિના તેને ભણવાનું બીજું એક સાધન નથી.

● પરમાત્માને માયા વળગે તો કોણ ખરો કે નહીં? એનો ઉત્તર એ છે કે સર્વના યોનાના મૂર્તિમાં—કાલમાં—વિષ છે. પણ તેથી કાંઈ તે સર્વને વિષ બહુ નથી. એ વિષ તો સર્વ જમારે બીજાને કરે છે ત્યારે તેને એ છે ને તેનું મરણ નીપજે છે તેથી જ રીતે પરમાત્મા રહેલી માયા પરમાત્માને કાંઈ અસર કરતી નથી, પરંતુ એ જ માયા આ આખું જગતમાં વિષ ક્ષિપ્યમવેશને આચરણ બાંધેલું કરી કરે છે.

● જ્યાં સગી લોક પારસમણીનો રપથ કરી રાક્યું નથી, ત્યાં સગી તેનામાં લોક ભાવ રહે છે પણ પારસનો રપથ મના તે લોક ભાવ ત્યજે છે. તેમજ જ્યાં સગી જીવ પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવા ભાવ્ય-શાળી થયો નથી, ત્યાં સગી જ તેનામાં જીવભાવ-અરેલો પૂર્વ અને 'મહર્ષિ' ભાવ રહે છે.

● ધર્મ સર્વ જીવોમાં છે, પણ સર્વ જીવો ધર્મમાં નથી. આ જ કારણથી જીવો કુન્ન બોમવે છે.

● પૃથ્વીમાં પાણી તો સર્વ જ ભરેલું છે, પણ તે પાણી મેળવવા માટે કૂવો બોલનારા જેમ ઉપરનું સાદી અને પાયાણું પડે તોડે છે, ત્યારે જ પાણી પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ પરમાત્મા સર્વ બાપક દેવાથી આપણા જંતુ-કરણમાં પણ બાપેલા છે, પણ તે ઉપર જે જન્મોજન્મની વિવિધ વાસનાનું પડે જમીન ગમેલું છે, તે જીવે પુણ્ય પ્રવૃત્તિ કરી વોડવાનું છે. ને એ પડ વોડે પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર સદા જ છે.

લાકડીનો મોહ !

રોડ ગીરધરીલાલ ગંજાશ્યામ તરતા હતા. તરતાં તરતાં થોડા અંતર પર તેમણે કંઈક તરતું જતું જોયું, જાણી તેઓ તે જગ્યાએ ગયા અને જોયું તો તે એક લાકડી હતી. કાંઈકથી અલગજુદાઈ કદાચ પૂછ પરચી તે પછી ખઈ હશે.

ગીરધરીલાલે તે લાકડી ઘૂંટ લીધી અને કિનારા તરફ આવવા માંડ્યું. આવતાં આવતાં અધારગાં તે એક વમળમાં સપડાઈ ગયા અને તેમાંથી પોતાની જાતને મુક્ત કરવા જતા તેમણે-પેલી લાકડી મુઠાવી.

જાણી કિનારે ખારીને મોટા મોટા ધારા પાડીને રહવા માંડ્યું, માથું ફટવા માંડ્યું અને વળ ખેંચવા માંડ્યા. આથી આજુબાજુના માણસો તેમની પાસે એકઠા થવા લાગ્યા. એક સ્ત્રીએ એ રહવાના કારણની તપાસ કરી.

“અરે મહારાજા! કું તમને શું કહું? મહાન કું ખર્ચ આપી પડ્યો છું એક કિમી વસ્તુ મેં ગ્રામીની છે.”

“કંઈ વસ્તુ હતી?”

“ભારી રેવા જવાની લાકડી.”

“તમારી લાકડી? ગંજાશ્યામ તરફ આવતા મેં તમને જોધા છે, સારે તો તમારી પાસે લાકડી નહોતી.”

ગીરધરલાલે રડતાં કહ્યું અને માથું ફટતાં બેઠેલી બીના જણાવી.

“અરે મૂર્ખા! એને તમે તમારી લાકડી કેવી રીતે કહી શકો છો? એ ગંજાશ્યામ તરતી હતી અને અત્યારે પણ તેમાં તરે છે. તમે તરતાં તરતાં તેને પકડી લીધી. એને ઘૂંટ સેવાતું તમને કેણે કહ્યું હતું? અને એક જે મિનિટ તેને તમે તમારા કાષ્ઠમાં પકડી રાખી એથી તમે તેને તમારી પોતાની કહેવાને હાક મેળવી લીધી.”

ગીરધરીલાલના આ અધ્યાન માટે ત્યાં જોસાઓ હસવા લાગ્યા.

પણ એમાં કંઈ હસવા જેવું છે જ નહીં. આ કુનિવામાં દરેક માણસ એકા વધતા પ્રભાવમાં આવે અધ્યાન થરવે છે જ. માણસ પોતાની સાથે તેના સંસ્કાર સિવાય કંઈ જ લાવતો નથી, કે જેને પોતાની

જીંદગી સુધી બંધીવા ખીસવે છે. સ્ત્રી, પુત્ર, મન, મિત્રતા, આજ્ઞા, નામ બધા જ એક દિવસ તેને તજવાના છે એ જન્મ પછી આકસ્મિક રીતે તેની પાસે આવ્યા છે.

સૃષ્ટિ સંબંધે માણસ પોતાનું કોવાનો કાવો કરે છે, આ તેના કું ખર્ચ મૂળ છે. અત્યારે તેની સૃષ્ટિ પ્રકાશિત થાય છે ત્યારે જ તે દરેક વસ્તુને ત્યાજ્ય મૂકે છે અને ત્યારે જ તે શાંત અને મુક્ત છે.

સ્વામિ શિવાનંદ.

[અંતિમ પરચી]

ઈસ્લામને ખાતર !

ઇમારત સરેમાં એક મુસલમાન બાદશાહ મુસ્લિમ મસજિદ ચણાવે, પણ મસજિદને બંધીને જ એક ખ્રિસ્તી દેવળ આવડું હતું. મસજિદ સારી બનાવવા જતાં આ દેવળનો એમુક ભાગ કપાઈ જતો હતો તેથી બાદશાહે એ વેચાતો માંખેઃ પણ દેવળના પાકરીએ સાદ ના પાડી.

બાદશાહે આ મમું નહી, તેણે ફરમા કર્યો:

“આ મસજિદ ઈસ્લામની છે અને ઈસ્લામને ખાતર પણ દેવળના એ ભાગનો કમળો ભેરો જ બેઠો.” આમ જનરલરીથી દેવળના થોડાક ભાગ ઉપર મસજિદ ચણાઈ ગઈ.

થોડા જ વખત પછી એ જગ્યાએ અબ્દુલ અઝીઝ નામનો બીને બાદશાહ આવ્યો, આવતાં જ તેણે ફરમા કર્યો:

“મસજિદ ઈસ્લામની છે પણ ખર્ચને બદલે આવી જનરલરી ઘઈ શકે નહીં, મારે આ સાથે ન ઘઈ શકે તેવા ગુનાહીન પ્રાપ્તિત કરવા હાથ ને હાથ આ મસજિદનો એ ભાગ તોડી નાંખો.

એક ઈસ્લામની ખાતર બીજાનું પડાવી સેવાતું પસંદ ક્યું.”

બીજાએ ઈસ્લામની ખાતર ને જેવું તે તેને સુપ્ત કરવાનું પસંદ ક્યું.

પરેશનો ઈસ્લામ ઉપજાવી કાર્યો હવે.

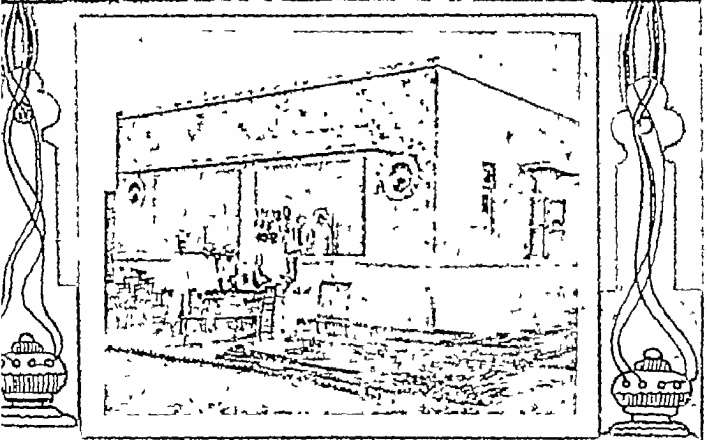
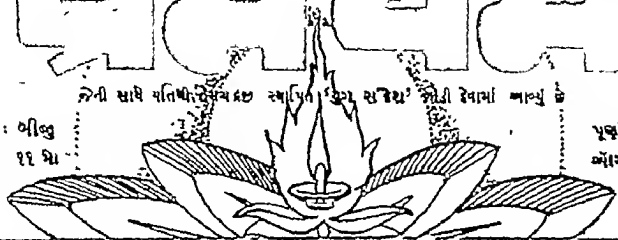
બીજાનો ઈસ્લામ સાચો ઈસ્લામ હતો.

રવિશંકર દાસ

1. 1. The first
 2. 2. The second
 3. 3. The third
 4. 4. The fourth
 5. 5. The fifth
 6. 6. The sixth
 7. 7. The seventh
 8. 8. The eighth
 9. 9. The ninth
 10. 10. The tenth
 11. 11. The eleventh
 12. 12. The twelfth
 13. 13. The thirteenth
 14. 14. The fourteenth
 15. 15. The fifteenth
 16. 16. The sixteenth
 17. 17. The seventeenth
 18. 18. The eighteenth
 19. 19. The nineteenth
 20. 20. The twentieth
 21. 21. The twenty-first
 22. 22. The twenty-second
 23. 23. The twenty-third
 24. 24. The twenty-fourth
 25. 25. The twenty-fifth
 26. 26. The twenty-sixth
 27. 27. The twenty-seventh
 28. 28. The twenty-eighth
 29. 29. The twenty-ninth
 30. 30. The thirtieth
 31. 31. The thirty-first
 32. 32. The thirty-second
 33. 33. The thirty-third
 34. 34. The thirty-fourth
 35. 35. The thirty-fifth
 36. 36. The thirty-sixth
 37. 37. The thirty-seventh
 38. 38. The thirty-eighth
 39. 39. The thirty-ninth
 40. 40. The fortieth
 41. 41. The forty-first
 42. 42. The forty-second
 43. 43. The forty-third
 44. 44. The forty-fourth
 45. 45. The forty-fifth
 46. 46. The forty-sixth
 47. 47. The forty-seventh
 48. 48. The forty-eighth
 49. 49. The forty-ninth
 50. 50. The fiftieth
 51. 51. The fifty-first
 52. 52. The fifty-second
 53. 53. The fifty-third
 54. 54. The fifty-fourth
 55. 55. The fifty-fifth
 56. 56. The fifty-sixth
 57. 57. The fifty-seventh
 58. 58. The fifty-eighth
 59. 59. The fifty-ninth
 60. 60. The sixtieth
 61. 61. The sixty-first
 62. 62. The sixty-second
 63. 63. The sixty-third
 64. 64. The sixty-fourth
 65. 65. The sixty-fifth
 66. 66. The sixty-sixth
 67. 67. The sixty-seventh
 68. 68. The sixty-eighth
 69. 69. The sixty-ninth
 70. 70. The seventieth
 71. 71. The seventy-first
 72. 72. The seventy-second
 73. 73. The seventy-third
 74. 74. The seventy-fourth
 75. 75. The seventy-fifth
 76. 76. The seventy-sixth
 77. 77. The seventy-seventh
 78. 78. The seventy-eighth
 79. 79. The seventy-ninth
 80. 80. The eightieth
 81. 81. The eighty-first
 82. 82. The eighty-second
 83. 83. The eighty-third
 84. 84. The eighty-fourth
 85. 85. The eighty-fifth
 86. 86. The eighty-sixth
 87. 87. The eighty-seventh
 88. 88. The eighty-eighth
 89. 89. The eighty-ninth
 90. 90. The ninetieth
 91. 91. The ninety-first
 92. 92. The ninety-second
 93. 93. The ninety-third
 94. 94. The ninety-fourth
 95. 95. The ninety-fifth
 96. 96. The ninety-sixth
 97. 97. The ninety-seventh
 98. 98. The ninety-eighth
 99. 99. The ninety-ninth
 100. 100. The hundredth
 101. 101. The hundred-first
 102. 102. The hundred-second
 103. 103. The hundred-third
 104. 104. The hundred-fourth
 105. 105. The hundred-fifth
 106. 106. The hundred-sixth
 107. 107. The hundred-seventh
 108. 108. The hundred-eighth
 109. 109. The hundred-ninth
 110. 110. The hundredth
 111. 111. The hundred-first
 112. 112. The hundred-second
 113. 113. The hundred-third
 114. 114. The hundred-fourth
 115. 115. The hundred-fifth
 116. 116. The hundred-sixth
 117. 117. The hundred-seventh
 118. 118. The hundred-eighth
 119. 119. The hundred-ninth
 120. 120. The hundredth
 121. 121. The hundred-first
 122. 122. The hundred-second
 123. 123. The hundred-third
 124. 124. The hundred-fourth
 125. 125. The hundred-fifth
 126. 126. The hundred-sixth
 127. 127. The hundred-seventh
 128. 128. The hundred-eighth
 129. 129. The hundred-ninth
 130. 130. The hundredth
 131. 131. The hundred-first
 132. 132. The hundred-second
 133. 133. The hundred-third
 134. 134. The hundred-fourth
 135. 135. The hundred-fifth
 136. 136. The hundred-sixth
 137. 137. The hundred-seventh
 138. 138. The hundred-eighth
 139. 139. The hundred-ninth
 140. 140. The hundredth
 141. 141. The hundred-first
 142. 142. The hundred-second
 143. 143. The hundred-third
 144. 144. The hundred-fourth
 145. 145. The hundred-fifth
 146. 146. The hundred-sixth
 147. 147. The hundred-seventh
 148. 148. The hundred-eighth
 149. 149. The hundred-ninth
 150. 150. The hundredth
 151. 151. The hundred-first
 152. 152. The hundred-second
 153. 153. The hundred-third
 154. 154. The hundred-fourth
 155. 155. The hundred-fifth
 156. 156. The hundred-sixth
 157. 157. The hundred-seventh
 158. 158. The hundred-eighth
 159. 159. The hundred-ninth
 160. 160. The hundredth
 161. 161. The hundred-first
 162. 162. The hundred-second
 163. 163. The hundred-third
 164. 164. The hundred-fourth
 165. 165. The hundred-fifth
 166. 166. The hundred-sixth
 167. 167. The hundred-seventh
 168. 168. The hundred-eighth
 169. 169. The hundred-ninth
 170. 170. The hundredth
 171. 171. The hundred-first
 172. 172. The hundred-second
 173. 173. The hundred-third
 174. 174. The hundred-fourth
 175. 175. The hundred-fifth
 176. 176. The hundred-sixth
 177. 177. The hundred-seventh
 178. 178. The hundred-eighth
 179. 179. The hundred-ninth
 180. 180. The hundredth
 181. 181. The hundred-first
 182. 182. The hundred-second
 183. 183. The hundred-third
 184. 184. The hundred-fourth
 185. 185. The hundred-fifth
 186. 186. The hundred-sixth
 187. 187. The hundred-seventh
 188. 188. The hundred-eighth
 189. 189. The hundred-ninth
 190. 190. The hundredth
 191. 191. The hundred-first
 192.

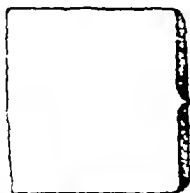
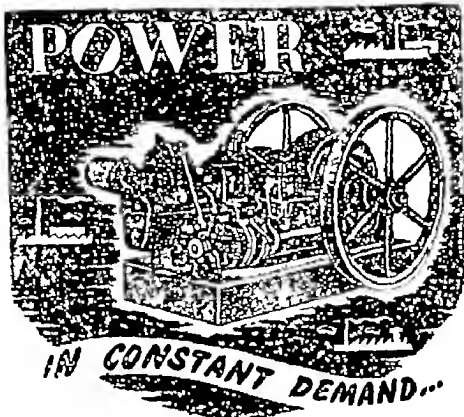
જેની સાથે યતિબીરુચંદ્ર સ્થપિત 'કુચ સંદેશ' જોડી દેવામાં આવ્યું છે

પૂર્વાંક : ૨૩
બોલિંગ ૪૬

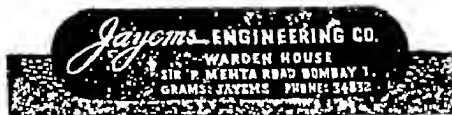

तन्नीम एण्

પતિશ્રી રાજ્યવંશજ
શ્રી સાંતિલાલ દીનાનાથ મહેતા

The **IMPERIAL
KEIGHLEY
INDUSTRIAL
ENGINES**

Ahmedabad Office **LAL DARWAJA**

Phone : 2653

Grams 'JAYEMS' Ahmedabad

We supply the following types of Machinery :

Machine Tools Boiler House machinery Power plants Oil
Mill Machinery. Diesel engines Wood working machinery
Welding sets: Electricals: Crushers & disintegrators Lifting
appliances Garage equipments Sheet metal machinery Lawn
mowers Tool Steels Pumping machinery Radios.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખ્યપત્ર (માસિક)

ન ધનેન ન પ્રજ્ઞયા ત્યાગેનૈકેન અણુત્ત્વમાનશુ ।

વર્ષ:૨	આગસ્ટ ૧૯૪૯	‘પ્રેમધર્મ’ દાવાસિધ સાર’મપુર-ખડગતાની વાડી-અમદાવાદ.	વાર્ષિક લઘુઆન રૂામાં ૧૧-૮-૦ ચિરોસમાં ૮૮૧૧-૧૩૬૫]	અંક ૧૧ પૂર્વસંપાદ ૨૩
--------	---------------	---	---	----------------------------

સમર્પણ

સમર્પણ એટલે આપણા સર્વસ્વનું પ્રભુને અર્પણ. આથી આપણું ચૈતન્ય વિકાસ પામે છે અને શક્તિઓ વધે છે. જો સંપ્રદાયને પ્રતાપે આપણે એક જોડી દુનિયામાં જાણે કે પ્રભેશ કરીએ છીએ કે ન્યાં સમર્પણ સિવાયની કઈજ વાત નથી. પાણીનું એક ટીપું મહાસાગરમાં મળે જોના જેવી જો સ્થિતિ છે. જો ટીપાને મહાસાગરની પ્રકૃતિનો તેની શક્તિનો અને વિરાટતાનો હાથ મળે છે. તેમ સમર્પણથી આપણે યજુ સમૃદ્ધ થઈએ છીએ.

પ્રત્યેક અક્રિયનું નિર્માણ પ્રભુની હિંમત ચેતનાના અણુકે સ્વરૂપને આવિર્ભાવ કરવા માટે હોય છે. સમર્પણથી જોવા એકાદ સ્વરૂપને આપણે ટ્રકટીવી શકીએ છીએ. આથી આપણું અક્રિયત્વ વધારે સમર્થ અને સંપૂર્ણ બનશે.

(૫ માતાજીની વક્તીમાંથી : [અરવિંદ આશ્રમ])

તથા પત્રો ગોઠવવામાં
આપ્યા છે તે મરકારે
લખ્યું છે કે પૂરતી તપાસ
કર્તા માટે તે આપની
નિર્ણય જણાવશે.

હિન્દી તત્વજ્ઞાન
પ્રચાર સમિતિની એક
રચનાત્મક પ્રવૃત્તિ તરીકે
ધર્મનગર ઇન્ડિયા

માસિક નોંધ

કોલેસીંગ સોસાયટી કોર્પોરેશન આજથી
અગાઉ ૬૦૬ વર્ષ પહેલાં શરૂ કરવામાં
આવી ત્યાર પછી આજ સુધી તેમાં
સત્તીન પ્રગતિ થઇ છે. સોસાયટીના
પહેલા વિભાગમાં ૮૪ સભ્યો અને
બીજા વિભાગમાં એક સો સભ્યો
નોંધાયેલા છે. બ્યારે ત્રીજા
વિભાગમાં પણ સારી સંખ્યામાં સભ્યો
નોંધાઈ રહ્યા છે.

યુગર્થ સરકાર એ વર્ષ પૂર્વે
સંપૂર્ણ રાષ્ટ્રીય જનતા મંથન વર્ષનાં
ગઠ્ઠાનોની તબી દાગવા કોલેસીંગ
યોજના પ્રજા સમક્ષ મૂકી વારંવાર
જાહેરાતો કરી હતી કે લોકો પોતે
પેલાના મકાનો સરકારે કોલેસીંગ
સોસાયટીઓ દ્વારા જાણે તે સરકાર
તેને નાણાની તેમજ ગ્રામ સમાજની
તમામ મદદ કરશે અને તેની
સોસાયટીઓને સંપૂર્ણ રીતે ઉત્તેજન
આપશે.

આ જાહેરાતમાં વિશાસ રાખી
સરકારની યોજનાને સાથ આપવા
તેમજ મંથન વર્ષના કુદરતે
રહેલાં જાનાની આપવાની લોક
સેવાની વૃદ્ધિ સમિતિએ ધર્મનગર
સોસાયટીની રચના કરી હતી ને
તે મારે સાજવરતિમાં પાવર હાઉસ
પાસે ૫૦૦ મકાનો બાંધવાની યોજના
કરી હતી.

૬૦૬ વર્ષમાં સોસાયટીએ મુદર
પ્રગતિ સાધી છે. આજે સોસાયટીએ
અગાઉ ત્રણ લાખ રૂપિયાની જમીન

ખરીદી છે ને પહેલા વિભાગમાં ૮૪
મકાનો તૈયાર કરવા છેલ્લા ૭ માસથી
જુગ પ્રવરતો થઇ રહ્યાના પરિણામે
જમીન મકાનો બાગા સુધી બંધાઈ
ગયાં છે ને ત્રણ ચાર મકાનામાં
જવા સભ્યો ત્યાં રહેવા જઈ શકે
તેની બારણા છે.

એવામાં એકાએક સમાચાર
મળે છે કે ઇલેક્ટ્રીક કંપનીએ ધર્મ-
નગરની આજુબાજુના પંદર તીલ
જેતરો એકત્રીય કરવા સરકાર સમક્ષ
ગામણી મૂકી છે ને તેમાં ધર્મનગર
સોસાયટીના પહેલા વિભાગના નંબર
૪૬ અને ૫૮/૧ પણ આવી ગયા
છે. એટલે કે તેમાં બાંધેલા તેજર
મકાનો સાથે પહેલા વિભાગની જમીન
જમીન કંપનીને જોડાઈ છે.

સરકારને વિનંતિ

—ને સરકારે તે માગણી સતીકારી
એકત્રીય કરવાની જાહેરાત જોડેલા
કરી છે. અલગત, ને કે સરકારનો
આ નિર્ણય આખરી નથી પરંતુ
સોસાયટીના હિત વિરુદ્ધ તે જરૂર
છે. ખાસ કરીને અધિકારના સમજમાં
જારે માથ સામાજની જુગ તંત્રી
પ્રવર્તી રહી છે અને એક દૃષ્ટ
જમાની પણ મારામારી છે તેવા
સમજમાં અમમ એક સો કુટુંબોનાં
તૈયાર મકાનો જમીન સેવાની સરકારી
નીતિ કોઇ પણ રીતે જાળવવી નથી.

સરકારના નિર્ણય સામે સોસા-
યટી તરફથી મારે વિરોધવા તાર

માટે વારંવાર ઉચ્ચારાએમાં
વચનને વદ કરી ધર્મનગર સોસા-
યટીનું એકીકીટા મધે રાખવા
નિર્ણય કર્યો, કેમકે નહિ તે આ
સરકારના વચનને કે યોજનાઓમાં
પ્રતીતિ અવિશ્વાસ જુગ થઈ જશે
આવા પ્રકારની રાજનીતિ ચાલુ
રહેશે તો સરકારી યોજનાને સાથ
આનારા કાર્યકરો અગત્ય મુરકેવ
પડશે. અમે તો યુગ્મ સરકારે ધર્મ-
નગર સોસાયટીને આપેલી મદદ માટે
જુગ આખરી છીએ પરંતુ જારે
આરે આવેલું વકાણ દુપાડા પ્રવરતો
થઇ રહ્યા છે ત્યારે મદદ માટે જાગ્ર
હોજના સિવાય જુદાં નથી.

ધર્મનગરના બાંધકામ માટે
સુસાકાતીઓનો સતોષ

ધર્મનગર સોસાયટીનું ખાન-
યુદ્ધનું યુજનાના જાણીતા ડેવિસ
નેતા શ્રી રાવજીભાઈ મહિમાજી
પરેશના હસ્તે યુગ્મ હાથ, ત્યારે તેમણે
આજના રાખી હતી કે સોસાયટીનું
બાંધકામ જાતી યાવ અને તેમાં
મંથન વર્ષના કુટુંબો વસે તે જોવા
કુ. જોને આગુર છું. આ પ્રસંગે
યુજનાતના છુટકા ડેવિસ નેતાઓ
શ્રી. જોબીલાલ લાલા તથા ડૉ.
હરિપ્રસાદ દેસાઈએ હાજરી આપી
સોસાયટી પ્રત્યે પોતાની શુભેચ્છા
જમાવો હતી. માનનીય પ્રજાન શ્રી.
વંશજીએ તા. ૬ માં જુલાઈએ

સોસાયટીની રજૂ મુદ્દાઓનું સ્વ
તંત્ર નિર્ધારિત મહત્વ મળે છે. સોસાયટી
બાંધે છે તે દેશ તે સ્વતંત્રતા
રાજ્ય દેશમાં, રા. ગા. ડાહ્યાભાઈ
આદ્યના, કોલેજના પી. એ. મી.
નાથ, તમા સદસ્યો સોસાયટીઓના
પ્રતાપ રજૂ કરે છે. પરીષદ વચ્ચે
સુમેશ્વરે સોસાયટીની નીચી
તમા અધિકારી પ્રતિ પ્રત્યે સતોય
ગતિઓ હોય. અમદાવાદમાં છેલ્લા
દસ વર્ષમાં કેટલુંક સોસાયટીએ
મહત્વ જાણી નથી એટલે આદ્ય
વર્ષો પછી ધર્મનગર સોસાયટી
આદ્ય મોટા પાયા પર મેળવવા
કરી મધ્યમ વર્ગના કુટુંબો માટે તે
સેવા કરી રહી છે તે પ્રત્યે સદસ્યો
સોસાયટીઓને મળે મળે તમામ
સુમેશ્વરે આદ્ય અનુમાનના હતા.
તે વખતે સરકાર આવી અનિયંત્રિત
વચ્ચે સદસ્યો સોસાયટીઓની
પ્રતિ પર નજર રહી મળે, એમ
સૌ કોઈને આદ્ય છે.

સુભાઈ સરકાર ન્યાય આપે.
અમદાવાદની હાલ સોસાયટીઓની એક સભા મી રાજેન્દ્ર
નગરના દેશમાં પ્રમુખપદે મળે
કની તેમાં કોઈ વિરોધો રહ્યા
જા. આ કમા અન્ય પ્રસિદ્ધ
વર્ષો છે. મી રાજેન્દ્રના, મી
વાણી કાંતે, મી રા. હોડાભાઈને,
તમા રા. હરિપ્રસાદ દેશાઈ વચ્ચે
જા. હાલની નાજી સર્તા માટે
આદ્ય થયું છે. તે સરકારનું આ
વચ્ચે આજની નથી એમ સૌ કોઈને
માટે છે.

સરકાર સમગ્ર સોસાયટીને દેશ
રજૂ કરવાના તમામ પ્રત્યે સર્વ
રજૂ છે તે આદ્ય રાજ્યને હોય
કે સરકાર યોગ્ય ન્યાય આપે.

રાષ્ટ્રીય સરકારનાં બે વર્ષને અંતે

તા. ૧૫મી ઓગસ્ટ ૧૯૮૬ના
રાજ દિવસે આજની બે વર્ષ
પૂર્ણ થાય છે. આ બે વર્ષને અંતે
રાષ્ટ્રીય સરકારે કેટલી અને કેટલી
સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી તમા પ્રમ-
દિત માટે કેટલી કિસ્સો આપે.
તેનું સંવિધન કામનું નથી છે.

પ્રમદિતની હતી કે હિન્દ
સર્વત્ર સર્વ અને રાષ્ટ્રીય મહાસભા
જેવી સરકારના હાથમાં કાર્યવાર
આવશે ત્યારે હિન્દી પ્રજાનો રોડ
કરી નથી, તે હિન્દમાં સુવર્ણ
રજૂ છે. અવગત પ્રજાની એ કારણ
સર્વ જનતા સરકારની વચ્ચે
પરી, પડે નવાઈવાચ નથી,
મી સર્વત્ર રાજ્ય, મી રાજેન્દ્ર
ગાજ વચ્ચે અમદાવાદ રાજ્ય સોસાયટી

આજની અવાક પ્રજાને હાથ
ને હાથ કરી રજૂ છે પરંતુ પ્ર
એ છે કે કોઈની વચ્ચેના
રિસાલો દેશની પુનર્રચના માટે
માત્ર મે વાર બહિષ્કારના પ્રત્યે
ધી ન સરકાર મેળવી શકે.

અમદાવાદની રાષ્ટ્રીય સભા
દેશમાં નજર નાખીએ છીએ
તો એમને કારણે, કારણ બંધ
અને નાખેલી નાખેલી દેશમાં છે
સરકારી અમદાવાદની સ્થિતિ જાણ
છે. બંધ પ્રમદિત મધ્યમ સર્વત્ર
પ્રમદિતના બંધે સર્વત્ર સર્વત્ર
અનિયંત્રિત જાણ છે અને સર્વત્ર
જાણ નથી ગિદારના મધ્યમ
પ્રમદિતના સામે ન પ્રમદિત
આદ્યે મધ્ય રજૂ છે એ હાલ
મેળવે છે.

સર્વત્ર અને સર્વત્રના કારણે કામ
નથી થઈ નથી એ વાત સાચી

ધર્મનગર સોસાયટીનાં મહત્વ એકવાચર કરવા સામે હાલ સોસાયટીઓનો ભારે વિરોધ

અમદાવાદની સમગ્ર સદસ્યો
હાલ સોસાયટીઓની એક
નજર સભા રજૂ તા. ૨૪ મીના
રાજ સંજ્ઞા છે વચ્ચે રાજેન્દ્ર
નગરના દેશમાં પ્રમુખપદે
ધર્મનગર રા. હા. સોસાયટીની
ઓઈસમાં મળે હતી. તે પ્રમદિત
નીચે મુજબના રજૂ સર્વત્ર
પ્રમાર કરવામાં આદ્ય હોય.

“અમદાવાદની સદસ્યો હાલ સોસાયટીઓની આજની સભા
મધ્યમ વર્ષ માટે આજની વચ્ચે
વચ્ચેના કુચ્છા જેવા સમયમાં અને
માથ સામાન મેળવવાની મુશ્કેલી
વચ્ચે પાંચસો મહત્વ જાણી આપ-

વાનું રજૂ તમામ કારણે થઈ કરી
અંતેની ધર્મનગર મે-ઓપરેટી.
હાલ સોસાયટીએ કુચ્છા સમયમાં
સાગરમતીમાં પરીક્ષા વિભાગમાં દેશ
મહત્વ જાણ છે અને તમામ
મહત્વ બંધે બંધા સુધી બંધા
મધ્ય છે ત્યારે તેને એકવાચર કરવાના
અમદાવાદ ધર્મનગરની કપનોના
પ્રમારને વચ્ચે કારણ છે.

“વધુમાં આજની સભા મધ્યમ
વર્ષ માટે મહામુશ્કેલીએ જાણેલા
તમામ મહત્વ એકવાચર ન થય તે
માટે રજૂ નાખેલી કરી હાલ સોસાયટીઓને રજૂ આપવા મુજબ
સરકારને વિનંતી કરે છે.”

છે તે તેણે પ્રેમિસના કાર્યકરો પર પણ ચોરીની આંજ છે. પ્રેમિસની શુદ્ધિ કરી દેશને આઝાદીના દાર મુખી સાવનાર સત આધીશની ગોઠ આને સાચી રહી છે

દેશમાં આર્થિક મુશ્કેલીની આધી ચડી છે. કાપડ અને બીજી વસ્તુઓ પૂરતા કંટોડોએ દેશની ખરનાદી કરી છે સમાજવાદી અને સામ્યવાદી તરફો બંગાળ, દેશવાદ અને દેશના બીજા ભાગોમાં પ્રજામાં વ્યાપેલા અનુભવોના લાભ લઈ પ્રેમિસ સામે વિરોધી મારવા માંડી રતો છે

મળ્યું છે પ્રેમિસને અદ્યુદિ
અને બળ આપે

આ મિત્ર પ્રેમિસના શ્રદ્ધા ધરાવના પ્રજાઓને જરા પણ રાગુ નથી, છતાં જે દશકોત છે તેને છપાસી કેમ સાધવી આવે તો દેશમાં મને તેવી તેવજુ પ્રેમિસ સરકાર ન હોવાખાવિ અને મળ્યું દિન સાધવાની નિષ્ઠા ધરાવે છે બીજા પક્ષમાં અમને યદ્ય તથા બસે લોહા દોષ લોષ, નિર્જાતા હોષ, પરંતુ ન્યા મુખી પ્રેમિસના મુખ્ય લોકનાલોકો અમારો અજાણ સાંભળવા, અમારાં કુબો નિવારવા, અને અમને ન્યામ આપવા તેવાર છે ત્યા મુખી પ્રેમિસ પ્રત્યેની અમારી નિષ્ઠા અવટ રહેશે.

અત્રા ઉધરને પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે આ બે વર્ષમાં પ્રેમિસ સરકારે અણધારી મદદ વિકટ મુશ્કેલીઓનો સામનો કર્યો છે હવે તેને ઉધર સહ્યુદિ અને બળ આપે નેથી પડેન જરાદરસાથ તથા સરકારથી વચ્ચમભાષની નેતાનીશી નીચે હિન્દુ તેનો ભગ્ન આદરો સિદ્ધ કરી શકે

સંત રામદાસ
અમદાવાદની મુલાકાતે

દક્ષિણ ભારતમાં આવેલા હાન્ડુ-નરના આનંદામની આનંદપતિ

સત રામદાસ અમદાવાદની મુલાકાતે આવ્યા છે. અહિં તા. ૨૬ થીથી નવેક દિવસ મુખી મેકાશી કોટ્ટે પ્રેમધર્મનો આ અંક બહાર પડે છે ત્યારે ૧લી જાન્યુએ તેઓ અમદાવાદમાં જ રહેશે.

હિન્દના વર્તમાન સંત પુરુષોમાં સ્વામી રામદાસની આધ્યાત્મિક પ્રગતિ, વિદ્વતા અને રાજામય્યુ આનંદ અત્યંત હોષ હિન્દુઓમાં તેમના સંજ્ઞાપક અનુચારોઓ અને મિત્રો છે

અમદાવાદમાં તેઓથી બોલીસ-બોલ પચ્ચડીમાં બોલી જતી રૂઝખાનદાસ પરીખના બગેને ઉત્તરો છે ને દરરોજ સવારના ૮ થી ૧૦ તથા સાંજના ૩ થી ૫ મુખી સંસ્કૃત તથા વાતાંધાપ કરે છે ત્યામી રામદાસના કૃષ્ણાનંદગિત દ્વારા 'પ્રેમધર્મ'ના ગાયકોને અગતિ પરિચય આપવામાં આવ્યો છે છતાં તેમના વિશે અત્યંતની મહિતી નીચે રજુ કરી છે તે પરથી તેમના જીવનનો આશા ખ્યાલ આવી શકશે.

ત્યામી રામદાસનો કુંઠો જીવન પરિચય

દક્ષિણ હિન્દમાં હાન્ડુનરદ આદે આવેલા આનંદામની અધિષ્ઠાતા અને હિન્દની નીરવ વિશ્વતિઓમાં તેમની મહુતા છે

જીવન ઝરમર

આવજુ યજ્ઞરાતમ સ્વામિ રામદાસનું સદ્ય એવું અનુવાધો-મડગ છે. અનુવાધોમડગ અને તેના સપર્ષમાં છે તેઓ તો એ વિશ્વતિ સ્વિયર્થ પદ્ય બાલે છે પરંતુ તેઓને નહિ બહુતરમોને મરિ આ તેમનો કુંઠ પરિચય છે

સ્વામિ રામદાસનું પૂતજીવનનું નામ વિશ્વશવ હતું અને તેઓએ અજેજ દક્ષિણ પામીને રાખીની-વિવિધ મનો અભ્યાસ કરી મુંજળા વિદ્યારિણા અનુભવી ઇન્ડીયનમાંથી

પદિ મેળવી હતી. અમદાવાદની કોષલી મીલમાં તેમણે નોકરી પણ કરી હતી પરંતુ પ્રવૃત્તિથી તેઓને એ કામ રમ્યું નહિ પરંતુ નોકરીના માર્ગ મુખી તેમણે સ્વતંત્ર વેપાર કરી કંઈો તેમના સરજ રામાવને વેપારનો ખુલ્લું પણ ફાટી નહિ. તેમણે ૩૮ વર્ષની વયે જ સંસારનો ત્યાગ કરી વૈરાગ્યનો પંથ મકંજ કર્યો. ઉધરની શૈલમાં તેઓએ આખા હિંદુસ્તાનનું શ્રમજુ ક્યું અને તેમાં તેઓએ અદ્યુત અનુભવો મળ્યા.

માત પિતા તરફથી મળેનો ધર્મભાવનાનો વારસો વિવાજાસ વખતથી જ ધર્મમયોનો અભ્યાસ અને પરિણામે જોડેથી તામાવેરીથી તેઓએ શુદ્ધિ ન્યા ધર્મી ભવ અને મદાન ન્યા ટીકી ટીકે એવા માર્ગો પર શ્રમજુ ક્યું પોતાના અનુભવ અને જીવન પ્રવચો અજેના તથા મેરો તેઓએ લખ્યા છે-*In quest of God, In the vision of God* અને *At the feet of God*

-સાધુ જીવનમાં પણ સ્વામિ રામદાસ પોતાના આનંદામની આસપાસ લોકોપયોગી પ્રવિતિ મહારી રતો છે. દક્ષિણ, કોલ્લુ, વલુદ, બરત્યુલુ વગેરેનો તામીય ત્યાં એવા છે અગત એ નિવિધમાં પણ ક્યોજીય દ્વારા લોકસેવાની પ્રવિતિ તેમની જગજાવા નીચે ચાલે છે.

શાંતિશાસ મહેતા

ગુજરાત યુનીવર્સિટી

સંજ્ઞામની મારાસમામાં યુજ્જ-રાત વિદ્યાપીઠની અધિપતિનું નોંધ આવવાનું છે તે મારે નોંધપેશી કમીટીના રીપોર્ટ બહાર પડ્યો છે. દરમિયાન અમદાવાદમાં પૂર્વ રંગ રચાર્થ રજો છે. ૧ મધ્યમ લાખા અને ૧૦ મધ્યમ લાખા વિના રમાં જુની ૩૧ી મેનેને નજાઈ રહો છે હાલોપદ્ય, જાગવા, પ્રયોગ શાળાઓ, મંચસામધી

પુસ્તકશાળા ઇત્યાદિ જોડવામાં છે. નામદાર અલ્પેશ વાસુદેવ માનવકરને મન્નવાદ પ્રદે છે. ધનિષ્ઠને પણ આ નામતર્માં તે જાનો આપવા માટે કુમારભાઈ આપવી નોંધે. અમદાવાદના બેરેર છાત્રના વિદાનો અને ધનિષ્ઠ એ સહકાર રહેલા એ પરપરા અહીં સચવાયેલાં નોંધને આનંદ થાય છે. ઉચ્ચમા ઉચ્ચ વિચારો મહાભારત દ્વારા ખીલે એ જોવા અને થયું ઉત્સુક છીએ તેથી જુનાગઢ સાહિત્ય પરિષદ રહેલા વિન્દી દ્વારા ઉચ્ચ શિક્ષણ આપવાનો દરાર અમને માન્ય નથી અને નોંધને સતોષ પામ્યા છીએ કે વિદ્યાર્થી પણ એ નામતર્માં વિકસ્ય રાખ્યો છે.

પાંચ પ્રવૃત્તિ તૈયાર કરાવવાનું સાધનની પરિભાષા રચવાનું વગેરે કાંઈ આપને નિષ્ક્રમ અમરારતા નથી એ તો એકદમ આત્મ વિશ્વાસથી યુગ્મજાતી દ્વારા જ ન સિધ્ધ થઈ શકે તેમ તેમ રહેતો તૈયાર થઈ શકે.

કુદાની વાત તો એ છે કે ગદન વિષયોની બીડી સમગ્ર વિશ્વાર્થિએ ન્યાં પડે ત્યાં રવનંત વિચાર કૃતિ, પ્રતિભા, સરકાર અને મારિત્વ ખીલી ઉઠે. મોટી સંખ્યામાં વિદ્યાર્થીનીઓ ઉચ્ચશિક્ષણ મારે આજળ આવતી નથી એ તે નોંધને પણ અમે હર્ષ પામીએ છીએ.

નાર્થદાન ખરેખર ને જોઈ છે. એવાં રિસ્તારવાળાં ઉપવનો દતાં તે પણ થયું ફરીને આના કરતાં વધારે નથી. આપણને વર્તમાન કાળમાં રહેલી કવિતા એવા આવડતી નથી, ખારડે તો આ રચવાતી યુગ્મજાત વિદ્યાર્થીની પ્રથમ નો આનંદ થાય અને મર્ષકતાઓ મારે માન થાય.

ચિત્ર કેસા મહર્ષિન

કલાં દર્શન નામના નવા મહાજી, અગદાવદમાં મુ પ્રમુખ શ્રી. બીનુ. બર્ધના વરઢ હતો. ૧૨૨ ચિત્રોનું

સુર પ્રકરન ભર્ષું હતું ત્ર ચિત્ર-કારીમાં-એમાં નેનો પમ્ છે તે આમાં પોતપોતાની સરસિય કૃતિઓ દ્વારા કાગર થયાં હતાં,

૨મ, શાસ્ત્ર, વિધિવિધતા તથા આનંદ ઉત્પન્ન કરવાની ધર્મી તરેડો પ્રકરનમાં હતી કિમાયવના દેખા વોથી અમદાવાદની શેરી સુધીના દેખાવો; સામાજિક છાત્રના દરેકો, કલ્પના, અનુકરણ ઇત્યાદિ નવા ચિત્રકારોએ સાધ્યા છે. અને યુગ રાતની ચિત્રકળા કીક પ્રગતિ કરી તથા છે એ નોંધને સતોષ થતો હતો.

પ્રમુખ સાથેને પોતાની કારકી-રદીમાં મહા વખતથી ખાતું સમક-સ્થાન રચાવના વચન આપ્યું છે તે દેખા બને પૃ-લાખ શિષ્યાની ને નર એમણે જાતી છે તે આવા ખાસ કરેલાઓ એજા જેવી આઠા આપણે રાખીશું

બાપી અલ્પાં બધા ચિત્રોમાંથી કાંઈ ધનપતિએ, એકાદ ચિત્ર પણ ઉત્તરત ચિત્રકારોને ઉત્તેજન મળે તે અર્થે પણ ખરીદી નથી તે બીનાથી હું ખા થાય છે. ૧૦,૦૦૦ પ્રેક્ષા એ આ પ્રકરનનો સામ લીધો એટલે સામાન્ય જનતામાં રસિકતા આવે છે એમ માનીશું

પંડિત જવાહરલાલ નહેરુ

કલકત્તા અને કમ્બો નર્થ આરોને આપણા વમાયવને ને બહાદુરી અને દેશભક્તિ જાતી છે તે માટે એમને આપણા વદન હો. કેશિસમાં પેડેથી સવા લોતુપના, સમવાલીએની અરાજકતા, કેસ પ વગેરેની એમણે કાટકણી કહાડી છે એમનો જન સેવાનાં કાવતરાં કરનાર શુ થાય ઉત્તરત માણે છે તે સમગ્રજ નથી. આપ્યા જનતાને શાન્તિ અને અદિકારો સગ આપવાની ઉમેદ રાખનાર દેશમાં કુદાજાશે કેમ પાડે છે તે સમજવું મુશ્કેલ છે, છતાં બારતત્ત્વા જાગ્ય વિષાતામાં અમને વિશ્વાસ છે અને ખાતરી છે કે સૌ સારાવાર્થ થશે જ મળે.

સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનું

હવે મોરદાની એમની એકમી તરીકેની નિમણૂક નક્કી થઈ છે પોને રસિયા સાથે પાકી દેશની બાધરાતી અને વિષ શાન્તિવા કાર્માં કિન્નને ગદન રપ જનારની આવા સેવે છે જાગતમાં કાંચ પડેલી ન વાર એક તરત્ત્વાનીને રાજકારણમાં પાકી મદદ મારે આમતજી મળ્યું છે કિન્નના તરત્ત્વાના પ્રદેશમાં આદ્ય સાથે બ-વદાર કુચગતા ને સિદ્ધ થાય તો સોનામાં સુમધ ભજા નેપુ મળે અને તરત્ત્વાનીએને "વાયકા, નકામા" "અનયામી" વગેરે વિન-પણે પતી નીક મળે. જાનની ખરી કિન્નત પણ સમજાયે અને કર્મ અને કમના મેળ મળે.

કાંગ પ્રકરણ

કાંગ વિષેની લીધામાં બધું સંયમથી જાનપૂર્વક અને ન્યાય ભુદિધી આગળ ચલાવવામાં આવે છે નામદાર મોરારજીભાઈ તરફ માન રાખીને કોમિસના કે ધારાસભાના અંગેવાનો હજી સુધી ચૂપ રહ્યા છે પરંતુ વિદાનો, વેપારીઓ અને બીજા સામાન્ય જનો આમાં આમળ આવ્યા છે અને ઇતિહાસ, જૂનોજ, બાપા, રીતરીવાજો ઇત્યાદિના પુરાવાથી સરકારની ભૂલ સમજાવી રહ્યા છે સંદેશથી ડો. હવેનો અભિપ્રાય પણ પ્રસિદ્ધ થયો છે હીન્ન, માગોફોન ઇત્યાદિ પુરાવામાં મુદ્દામાં છે. શીમની વિભાજનના પ્રમુખપરે મળેલી યુગ્મજાત સાક્ષિત્વ સમાએ બોલાવેલી બેરેર સમા મોરારજીભાઈએ જોઈ હોત તો એમના મન પર લોકમતની કાઢી અકર થયા વગર રહેત નહી. આજ છે કે મોડું થઈ નથી તે પહેલાં સરકાર પોતાની ભૂલ સુધારશે.

—ડૉ. હર્ષિપ્રસાદ દેસાઈ

શ્રી રામકૃષ્ણ.

—પરમહંસ—

૭

તેમના આધ્યાત્મિક જીવનના
અનુભવોનું દર્શન

૭

શ્રી. પરમહંસદેવના અનુ-
ભવોનું તેમને જ સ્વપ્રભે
કરેલા વર્ણનને આધારે
તેયાર કરેલ -

"Sings of
Ram Krishna"

નામના પુસ્તક પરથી આ
લેખ તૈયાર કરવામાં આવ્યો
છે; જેમાંથી અવશ્યક વાચ-
કોને ઘણું ઘણું જાણવાનું
મળશે. ગદ્યા અંકમાં તેઓ-
શ્રીના જાળપણના અનુભવો,
સાક્ષાત્કારના અનુભવો,
તારીક સાધના તથા વિયોગ
દુઃખ વગેરેના અનુભવોનું
જમાન હતું, આ અંકે લેખ
આમળ વધે છે.

૭

અનુવાદ -

શ્રી. વ્યતિલાલ મજાલ એવા
બી. એ. બી. ડી સ્કે, એલ. બી

૩ નિર્વિકલ્પ સ્થિતિનો અનુભવ

(૧૩) નિર્વિકલ્પ સ્થિતિના અનુભવની વાત કરતાં મો.
રામકૃષ્ણે કહ્યું હતું કે, "દિક્ષા આપ્યો પછી ન્યાંગદાએ (શ્રીરામકૃષ્ણના
અદૈત વેદાન્તના ગુરુ) અદૈત વેદાન્તના સિદ્ધાન્તો સમગ્રવશાનું
કાર ક્યું. અને બીજા જગ્યા વિષયોમાંથી મન એવી ક્ષતિને આક્રમ્યા
હવે તેને કેન્દ્રિત કરવાનું મને કહ્યું. પરંતુ ખૂબ પ્રયત્ન કરતા છતાં,
દુ નામ અને રૂપનું રાજ્ય જોળાંથી એ બન્નેથી પર એવી સ્થિતિમાં
મારા મનને લાવી શક્યો નહીં. બીજા જગ્યા વિષયોનું ચિત્તન દૂર કર
વામાં મને જરા પણ યશસ્વી પડી નહિ. પરંતુ શુદ્ધ સિદ્ધાન્તમંત્રના
સત્વારપ, પ્રકાશરૂપ, કલ્યાણરૂપ દેવના આના પરિચય સ્વારૂપને દુ મનમાંથી
ઠાડી શક્યો નહીં, દેવિ આ ની છાતમર્તિ અને નામ અને રૂપના
રાજ્યની પેલી તરફ જવા દેવી નહતી. ફરી ફરી મે અદૈત સિદ્ધાન્તો પર
મનને સ્થિર કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પણ દરેક વખતે મા ની મર્તિ સામે
આવીને ઉભી રહેતી. નિરાશ થઈને મેં ન્યાંગદાને કહ્યું કે "મારો
પ્રયત્ન સફળ થતો નથી" તેને ગુસ્સો પડ્યો અને મેરે જવાજો તે
જોડ્યા "શું તમે એમ કરી શકો તેમ નથી" પરંતુ એમ કરવું જ
પડ્યું. "તેને કંઈક જેવું દેવ તેમ મારે તરફ એમજો તરફ ફેરવી
અને પાસે પડેલો કામતો દુરથી ઉપાવી તેની આગળ મારી બે જમર
રચે પોતી તેમજો કહ્યું. "આ ગિન્દુ પર મનને સ્થિર કરો." પડી
હા નિશ્ચય કરી દુ ખાન ધરવા લાગ્યો. અને જેવું મારું પ્રેમમય
સ્વરૂપ હૃદય સમક્ષ આગમ્ય કે દુર ૪ વિવેક કુલિને તપચાર તરીકે
ઉપયોગ કરી મે તે સ્વરૂપના બે કદમ કરી નાંખ્યા. પછી મારા મનને
બીજા કોઈ આગમ્ય રહી નહીં, એકકદમ તે સાપેક્ષ જગતમાંથી નિરપે-
ક્ષમાં પડેલો અમ્ય અને દુ સમાપ્તિય થયો."

(૧૪) તે નિર્વિકલ્પ અવસ્થામાં દુ ૭ મહિના સુધી રહી હતો,
જેમાંથી સામાન્ય માણસોનીતો છા પાટો ફરી શકતો નથી. કારણ કે
આ અવસ્થામાં પવેલના પછી એકનીય કિલ્લે સુશાંત ગરબા
પાદાની જેમ સ્થિર પરી પડે છે. રાત અને દિવસ એક પછી એક
પર્યાર થવા લાગ્યા, પણ મને એનું કંઈ જાન હતું નહીં. મારા મેદામાં
અને નયોદારમાં માળીઓ પેલી જતી. પણ સજની જેમ મને તેનું
કંઈ જાન હતું નહીં. મારા વજા ધૂગ ઉડીઉડીને એક સાથે જગ્યા
વલુઈ ગયા હતા કેટલીકવાર તો કુદરતી હાજતો પણ ત્યારે ત્યાં જ
થઈ જતી. આ દગામાં સરોરનું ટકવું મુશ્કેલ હતું. પણ એક સાધ
ત્યાં આવી ચડ્યા. તેઓ મારી સ્થિતિ જાણીને બાજી ગયા અને માને
આ સરીર દારા હજી પણ કામ કરાવવાનું છે, તથા મે આ સરીર
ટકા રહેશે તો બધાને શકેલો જાણે એમ પણ તેઓ સમજી ગયા. તેથી
આવાને વખતે તેઓ યોગ્ય આવવાનું લક્ષ આપતા અને મને બાજી રાંભમાં
લાવવાને મરે સરીરને સારી રીતે ચેષ્ટીયાક જમાવતા. નાજી ચાંદી
જરાકે ચિદ્ધ મારામાં જોવામાં આવે કે દુરવ જ તેઓ મારા મેદામાં
આવાનું હસેલી દેતા, આ રીતે મે આર કેળવ્યા કેટલીકવાર આ નીચે

ઉત્તરી જતા. કેટલાક દિવસ તો આટલું પણ નહિ. આ રિશ્તિમાં પૂરા ૭ મહિના પસાર થયા. ત્યાર પછી મને માની આવા સમજાઈ. “બાવડાએ રહે અને મનુષ્યોને ઉપરેથી આપ.” મને મરડો થાયું પણ મને અંતરમાં કુ:ખ થવા લાગ્યું. આ ભતની શરીરિક પીડા ૭ મહિના જનુભા પછી સાધારણ શરીરમાન મારામા પાણુ આપ્યું; નહીં તો આ ૭ મહિનામાં પણ વારેવારે માથું મન પોતાની મેળે જ નિર્વિઠ્ઠપ અવસ્થામાં પડેલી જતું હતું.

(૧૫) આ મારા મનની સ્વભાવિક રિશ્તિ નિર્વિઠ્ઠપની છે એ રિશ્તિમાં એકવાર પડેલા પછી તેને નીચે ઉતરવું મનવું નહોતું. તમારા બધા માટે તેને કે પરાણે ખેંચી લાવું છું. ઉતરતા હરફોની વાસવા વિના તેને નીચે ઉતારવું સહેલું નથી તેથી કે નજીની મુખ્યાએ ઉપન થઈ છું. કામલા તરીકે પાણીપોવાની કોઠો પીતાની, અમુક ચીજ ખાવાની, કોઈને મળવાની આવી આવી કમળાઓ, હું મારા મન સમક્ષ કરી કરીને ધારું છું. ત્યારે જ મન ધીરે ધીરે નીચે આવે છે. (શરીરનું) જ્ઞાન થાય છે) વળી પાણું નીચે ઉતરતાં ઉતરતાં પણ ઉપર ચડી જાય છે કરી પાછી આવી કમળાઓદારા તેને નીચે ખેંચવું પડે છે.

(૧૬) જી સત્ સત્ એ મહાવાક્યમાંથી સત્-તે એ સમ્બંધો ઉત્તર કરીને યુર મહારાજ નિર્વિઠ્ઠપ સમાધિમાં આવી જતા. સત્-તે સમ્બંધો દર દર અસત્-તે અમાલ આવે અને પવિત્ર પરમતમ સત્-ક જી પણ તેમને માટે નકમો હતો. પરંતુ અધરે તેઓ સત્ એમ ઉત્તર કરતા કે તુરત બધા સાપેક્ષતાના વિચારોનું જ્ઞાન તેમના મનમાંથી ચાલ્યું જતું, સત્ અને અસત્ વચ્ચેના બધા ભેદભાવ અટકી પડેલા અને તેઓ બધી મનમાંથી પડે પરમાત્મતાના સાક્ષાત્કારમાં હુમ્મી જતા.

(૧૭) પ્રશ્ન “આપ જ્યારે સમાધિમગ્ન હો છો, ત્યારે અહમ્મો જ્ઞાપણ વિચાર આપને રહે છે?”

ઉત્તર: “હા સાધારણ રીતે જુઓ જોડો” અહ-બાવ રહે છે. સોનાના વરખ સોનાના કદા પર ધરમે જોય તો તેની થોડી ઘણી કચી ચોટી રહે. તેના જુઓ એ

છે. જુઓ જાણતાન ચાલ્યું જાય છે પણ મને તેમના સાક્ષાત્કારના જ્ઞાનનો અનુભવ થાય એટલા માટે પરમાત્મા થોડો અહંભાવ રહેતો છે.

કેટલીવાર તો તે એટલું પણ રહેતા હતા નહીં. આ ઉત્તમેત્તમ પ્રકારની સમાધિ છે. આ રિશ્તિ શું છે. એ કોઈ સમજાવી શકે તેમ નથી. એ રિશ્તિ એટલે તદ્દન ઉચ્ચરમણ જની જન્મ. મીઠાની પુતળી સમુદ્રના ઉંડાણનું માપ કાઢતા નિશ્ચય પણ જેવી પાણીને અડકી કે પાણીમાં ઓગળી અર્ધ પછી કોણ કહેવા આવે કે સમુદ્ર છોડો છે ?

સતત પ્રધેરાતુભવ

(૧૮) યુર મહારાજને કોઈએ પ્રશ્ન પૂછ્યો કે “આપ ઉપરનાં મનો દો?”

યુર મહારાજે કહ્યું. “હા.”

“તમે તે સાગોત કરી શકો?” — “હા.”

“કેવી રીતે?”

“જેમ તમને અહીં જોઈ છું તેમજ તેમને પણ જોઈ છું—માત્ર વધારે સ્પષ્ટતાથી.”

(૧૯) આપજ્ઞાના એક પદિને એકવાર યુર મહારાજને સવાલ પૂછ્યો “પ્રમાતા, પ્રમેય, પ્રમાણ એટલે શું?”

યુર મહારાજે જવાબમાં કહ્યું કે: “મસાભાઈ! મારામાં આવી આવી પદિતાઈની કોઈપણ નથી; હું તો માત્ર મારામાં રહેલ આત્મા અને મારી દિવ્ય મા ને જોળણ છું.

(૨૦) આ દેહની સ્થિતિ જોઈને હૃદય કહેવો “શરીરની આવી નમણી રિશ્તિમાં મેં જાણી બધી આભ્યાતિષ્ઠતા અને આવેલા જ્ઞાન પ્રકાશ જીને ક્યાં જોશે નથી.” પરંતુ મારું શરિર ધણું નમણું પડી ગયું હતું છતાં પણ જીજ્ઞાસા સાથે ઉપર ચઢી કરવાનું મેં કદી છોડ્યું નહીં. મને થાક છે કે એક વખત તો હું તદ્દન કાઠપિંજર થઈ ગયો હતો. છતાં મારે શરિર છે એવા જ્ઞાન વિનાન મેં ક્યાંકના ક્યાંક આભ્યાતિષ્ઠ વિષયોની ચર્ચા કરી હતી.

(અનુસંધાન મરિ જુઓ પાનુ ૫૬)

આજનું વિજ્ઞાન

અને ધર્મ

કોઈ પણ રાજ્ય જગર તે શાસન અને તે વ્યક્તિને જેલના સગીયા પાછળ પૂરી થો છે, પરંતુ તેની ભાવનાઓ પર તાણું નથી લગાવી શકાય. મારી પણ કંઈક ભાવનાઓ છે-કાંઈક વિચારો છે અને તે આ વૈજ્ઞાનિક યુગના ભૌતિકવાદને પ્રતિકૂળ છે. હું આત્મશાંતિના દિવ્ય સંદેશ (જે મહાવીર પ્રજાએ આપ્યો હતો) પર ધરમી અને જનમજૂર્મ પદોચ્ચાડવા મધ્યું હું આત્મશાંતિ જ મનુષ્યને કિતકતી અને તેની વાસ્તવિક શક્તિઓને પ્રગતિ તરફ અગ્રેસર કરનારી છે. આ લેખની શરૂઆત કરતાં પહેલાં હું આપને આ વિષયનો પ્રયોગ કરવાનો અનુરોધ કરું છું.

વિજ્ઞાન શો લાભ આપ્યો?

આજનો વૈજ્ઞાનિક યુગ છે, જેમાં વિજ્ઞાને ઘણો પ્રગતિ કરી અને તે વ્યાપક છે. હવે તે પ્રકૃતિ પર પણ વિજ્ઞાન મેળવવા માગે છે, પણ તે તેનો દુરામલ છે. પ્રકૃતિ મનુષ્યની તો શુ પણ પ્રાણી માત્રની સૃષ્ટિ છે તે પ્રાણીઓનું પોષણ કરનારી અને જીવનની જીવનધારા છે, જગતની જન્મ-દામિની છે, પરંતુ આજનો માનવ તેના પર જ પેનાર્નાઈ ટોચે અજમાવવા તૈયાર થયો છે, જેનાથી મેળવ્યું તેને જ પાતા - માટે તે હિંમત જન્મ્યો છે. એનું શુ પરિણામ આપશે તે ચોક્કસ જ છે. ફત્તવાનું ફળ કદી પણ સાઈ નથી આવતું.

આવો, આપણે વિજ્ઞાનનાં પાછાં પાનાં ઓઢીએ. નોંધ્યો તો ખરા કે તેણે માનવ આત્માઓને કેવા કેવા કાતો આપ્યો તેણે પોતાનો વિકાસ કરીને વિકાસ કરીને કેવું કે સુખ પહોંચાડ્યું.

વિજ્ઞાને મનુષ્યનો પરિભ્રમ જીનવી લાક્ષણિકતાને તેમજ અંતઃકર્મના સ્વાસ્થ્ય વધેકે મનને ક્રોધ કરીને તેમની શક્તિનો નાશ કર્યો. ધાતુરથી ધનને વધારીને તેણે ધનવદનોને અસતોષી અને અવિવેશી જતાવ્યા. ધનની લાલસામાં ધનવાન પોતાના કર્તવ્ય પદથી અલિપ્ત થઈ

હિ. ત. પ્ર. સ. તરફથી મુખ્યમાં ચોક્કસ સર્વધર્મ પરિપક્વતા બીજા અધિવેશન સમયે, જેન ધર્મના પ્રખર વિદ્યાપ્રચારક પંતબકેસરી શ્રીમદ્ વલ્લભસૂરીજીનો મળેલ લેખ અહીં પ્રેમધર્મના વાચકો માટે રજુ કરવામાં આવે છે. લેખ મનનીય અને ઉપયોગી છે. —તંત્રી.

૫૬

ગયા. અમાનુષિ અવાચારો અને શોષણ દ્વારા તેઓએ ધનો સંચય કર્યો, પરંતુ જ્ઞાન તો કેળવેલો નહોતો જ રહી ગયું. જ્ઞાનની આરાધનાનો લોપ થયો અને અતિમ પ્રયોગશીલ અજ્ઞાનેને સમસ્ત વિશ્વને ભયભીત બનાવી દીધું.

વિજ્ઞાન આત્મશાંતિનું અવગુણી બને તો?

આપણે નોંધ લૂંટ્યા કે વિજ્ઞાને શો લાભ આપ્યો? પણ એનું તાત્પર્ય એ નથી કે હું વિજ્ઞાનનો વિરોધ કરવા માગું છું અથવા વિજ્ઞાનનો નાશ કરવા માગું છું. હું ઈચ્છું છું કે વિજ્ઞાનના વિકાસના મુશ્કેલીને કુતીલ ભાવનાઓ દૂરપાલથી છે, તેનો નાશ થવ. જેમકે અર્થ પ્રાપ્તિ, સામાજ્યોના મોહ અને દર્શનશાસ્ત્ર પર અવિશ્વાસ વગેરે જે વિજ્ઞાન પોતાના વર્તમાન રોજને છેડી દે, આત્મશાંતિનું અનુભામી બને તો તે વિશ્વને શાંતિ અભિલાષને વડે વરદાનદાતા સિંહ થશે, આવો, આપણે હવે એ આત્મશાંતિને પણ સમજવાનો પ્રયત્ન કરીએ.

કેટલાક લોકો આત્મશાંતિના બીજા નામને સુખ સ્કમળે છે, પરંતુ આત્મશાંતિ અને સુખ બંને ભિન્ન વસ્તુઓ છે. સુખ અનુભવની વસ્તુ છે, આત્મશાંતિ વૃત્તિની.

પ્રયોગ મનુષ્ય સુખ માગે છે તે પોતાની ઈચ્છાથી કુખ મળે તેવું ઠામ કરતો નથી. પરંતુ સુખનાં પણ કેન્દ્રો અલગ અલગ છે. કેટલા વનમાં, કેટલા મંદિરમાં, કેટલા વ્યભિચારમાં, અને કેટલા આધ્યાત્મિકતાથી શુદ્ધ સમ્પ્રદાયનાં સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવામાં જવે છે. અતિમ સાધનને

1 લેખક

શ્રીમદ્ વિજયવલ્લભસૂરીશ્વર

છેલ્લો જન્મ સાધનોમાં સામા મુખની પ્રાપ્તિ હવેનારને નહીં મળે. જન્મ સાધનોમાં જેમ જેમ મનુષ્ય મુખનો અનુભવ કરે તો જાણ છે તેમ તેમ તેની તૃપ્તિ પણ વધતી જાય છે.

મુખ શામાં છે ?

ધનમાં મુખ માનનાર વ્યક્તિ લક્ષ્યાધિપતિ જન્મ પછી ક્ષેત્રપતિ બનવાની ઇચ્છા રાખે છે. વ્યક્તિનારમાં મુખ માનનાર એક કોઈ સસર્ગ થવા પડી વીછે. કોની કામના છેવે છે. એમની તૃપ્તિઓને અત નથી આવેલા. તૃપ્તિ અને શાંતિ જન્મે એક જોડની વિરુદ્ધ છે.

અતિમ પ્યેવને સાધનાર મનુષ્ય છેડ સુધી શાંતિનો અનુભવ કરે છે. મુખમાં તો મુખ સમજે જ છે પરંતુ કુખને પણ પોતાના કમોલુ પ્રાપ્તિ સમજીને શાંતિ છેવે છે. અપાર જન્મ સસર્ગી વ્યક્તિ રહે નિરાદેવીની શાંતિ સુલેષો કોઈ છે ત્યારે આત્મ શાંતિનો યોગી પોતાની કર્તવ્ય પરમણુપર નિભાવે છે અને શાંત-અશુ બોલીને આક્રમણો અનુભવ કરી કરે છે.

“યા નિશા સર્વ્ય જ્ઞાતા

તસ્યાં જાગર્તિ સંયમી ।”

જૈન ધર્મમાં શું છે ?

જૈન ધર્મના તિથેકર આજ આત્મશાંતિના મોટી કલા. જાગવાન મહાવીર ૪૨ ક્રેટલાઈ દેવતાઓને ઉપસર્ગ કરી પરંતુ તેઓ પોતાના કર્તવ્યથી વિમુખ ન થયા. અથવા ન તો તેમણે કુખ પ્રગટ કર્યું. સાચુ પુણેવો જૈન ધર્મ આધ્યાત્મિક ઉત્પત્તિ પ્રધાન ધર્મ છે, જેનું શ્રદ્ધા વિશ્વાસ સાથે મૈત્રી રાખનાર છે એટલે જ જૈનધર્મ વિશ્વધર્મ થઈ શકે છે જૈનધર્મનું તાત્પર્ય જ છે કે રાજદેવવાળા પ્રાણીમાત્ર જૈન અથવા વિવરાજ થઈ શકે છે. અરિહંત ? આત્મના શત્રુઓનો નાશ કરીને જે આત્મશાંતિના ઉપવનર્થ રમણ કરે છે તે છે અરિહંત, અને તેનો જ ધર્મ છે તે જૈનધર્મ. તે ઉપરાંત આત્મશાંતિમાં મનુષ્ય જે રીતે ભેજાન રહીત જની જાય છે તેવી જ રીતે જૈનધર્મમાં પણ ક્રેટ વાગ્યાથી નથી.

ક્રેટલાઈ કોઈ એક કહે છે કે જૈનધર્મનો પુરોષોત્તમ ત્રીરામચન્દ્રને નથી પૂજાતા. પરંતુ તે તેમની જૂથ છે જૈનધર્મનો રામચન્દ્રને મેક્ષમાં મહેલા અને છે

એ વાત મેક્ષ છે. હવે નવકાર મહામવનું એકપદ જુલો, જેમાં જેનોએ રામચન્દ્રને તો શુ અપાજ મેક્ષ-ભાઓને નમસ્કાર કરી છે

“નમો સિદ્ધાંત”

એટલે કે સિદ્ધ બનેલાઓ (મેક્ષ પામેલાઓ)ને મારા નમસ્કાર છે.

X

X

X

જૈનધર્મની એક વીછ વિશાળતા પણ માનનીય છે. જેના ઉદારરણ તરખે તીવે પદ આપવામાં આવ્યા છે. તેમાં નિષિષ્ઠ નિર્દોષ પરમાત્મા તરખ શુદ્ધ આત્મ-ઓને મહાપૂર્વક નમસ્કાર કરવામાં આવેલા છે.

જેમો.

વસ્ય મિષ્ટાછામ્વોપા મસન્તિ સર્વે

ગુણાશ્ચ ચિરંતે ।

બ્રહ્મા વા વિષ્ણુર્વા હરો જિનોયા નમસ્તસ્મે ૫૧॥

યત્ત તત્ત સમયે યયા તયા યો સિ સો

સ્વમિષયા તયા ।

વીત્ત કોપ કલુપઃ સર્વેદ્મવા મેક વય

મગલમોડલુતે ૫૨॥

બધા આત્માઓ મટિ ધર્મ એકજ છે

જીવનમુક્ત અવસ્થામાં જે શુદ્ધતા સર્વ દેહ નિર્મુક્ત સાકાર ઉધર તરીકે માનવામાં આવે છે તેને અરિહંતતા નામથી “નમો જરિ હસ્તાળ” આ પદથી નમસ્કાર કરવામાં આવે છે. વિદેહ મેક્ષ અવસ્થામાં, શુદ્ધ સર્વ કર્યું રહેત સન્નિધાન્ત સિદ્ધ પરમાત્મા નિરાકાર પરમેશ્વર તરિકે જે જીવને માનવામાં આવે છે તેમને સિદ્ધ પદથી “નમો સિદ્ધાંત” કહીને નમસ્કાર કરવામાં આવે છે. જે જે પદો ઉપર આપવામાં આવ્યા છે તેમાં સાકાર અને નિરાકાર બન્ને પ્રકારના શુદ્ધતાઓને નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે. એ જ પ્રમાણે જન્મ ધર્મોત્તમનીઓ પણ નિર્દોષ સાકાર નિરાકાર પરમેશ્વરને વ્યક્તિરૂપે જિત અને સમર્પિત રૂપથી એક જ સાને છે મતધર્મ કે ધર્મ જિત નથી જધા આત્માઓ મટિ ધર્મ એક જ છે અને તેના અધિકારી પણ એક જ છે. અપાર વશાઈ વસ્તુનો મોલ યાજ છે ત્યારે જ આત્મા એક ધર્મનો અભિધાવી યધને એક સદ્ધ ધર્મોત્તમ જની શો છે નહિ તો કર્યું પ્રકૃતિ ઉપાધિઓને કારણે જુદા જુદા દારા જુદા જુદા ધર્મો

અવસર બન કરનાર વાક છે પરંતુ તે સાચા ધર્મોત્સાહથી થઈ શકતા નથી. એટલે પરસ્પર શુદ્ધાઈને કારણે સંસારનું દુઃખ કદી મરી શકતું નથી. આથી જ એક વિચાર ધારા પર આવવું મનુષ્યોને મારે ત્યાં સુધીને મારે અપ્રાપ્ય છે કે જ્યાં સુધી તે એકબીજાને ત્યાગ કરીને આત્મચાતિના માગને ન અપનાવે.

સર્વ ધર્મોને એક જ કેન્દ્ર પર સ્થાપી કરવા મારે ગીતાજીના બે પદો અહીં ઉપયુક્ત કરીએ છીએ.

યોગાન્ સ્વધર્મો યિગુણઃ

પર ધર્મત્વ સ્વચરિતાત્ ।

સ્વધર્મો નિર્ગુણઃ

પર ધર્મો મયાધર્મઃ ॥૧॥

જે આ ગીતાના વાચકને મથાઈ કપમાં વિચાર કરવામાં આવે તે કુનિયામાં પરિશ્લિષ્ટ વિચાર ધારા કદી જવાથી આજ વાક્ય વિશ્વધર્મ મારે ઘોષી શકે છે. સ્વધર્મ અને પરધર્મ શું ?

આ શ્લોકમાં સ્વધર્મ અને પરધર્મની વ્યાખ્યા જો કે વિચાર અમ્ય છે. સ્વધર્મને માત્ર ભવકાળ્યો છે અને પરધર્મનો ત્યાગ કરવા જણાવેલ છે. એ સ્વધર્મ અને પરધર્મ શી વસ્તુ છે તેનો નિષ્પક્ષ વિચાર કરવામાં આવે તો આ શ્લોક વિષયે મારે ગોપધાર્યક સર્વ પડે.

અમારા વિચારથી સ્વધર્મ એટલે આત્મધર્મ માનવામાં આવે અને પરધર્મથી માનિક ધર્મ માનવામાં આવે તો એ શ્લોક સાધુઓને મારે મેષ અને સાર્વક અણામ. આજ રીતે પરમાર્થની દૃષ્ટિને મારે ગીતાજીનું જ એક બીજું પદ રજુ કરું છું. જે ઉપર જણાવેલ જૈન ધર્મ સાથે મળતું આવે છે અને વિશ્વધર્મને યોગ્ય છે.

ધીરરાગ મય ક્ષોધા

મનમયા મામુપાચિતા ।

યદયો જ્ઞાન તપસા યુઠા

મમુમાય માગતા ॥

આ ઉપદેશને આપવાનાગા ઉપદેશક ડેવા છે । અને તે ઉપદેશ દ્વારા પ્રાણીઓને ડેવા બનાવવા મારે છે । અને તેવા બનવાની પ્રક્રિયા શું છે ? આ ત્રણ વાતોનું આ શ્લોકમાં પચાઈપણે સ્પષ્ટિકરણ કરવામાં આવ્યું છે જૈન ધર્મ, વિશ્વધર્મ અને આ શ્લોકનો વિશ્વધર્મ વિચારોને એક જ ભાવનો લાગે છે. મતલબ કે જૈન ધર્મનો ઉદ્દેશ, પ્રાણીમાત્ર રાખાદિ ઉપાધીઓથી

રહિત બનીને જ્ઞાન અને ક્રિયા બન્ને દ્વારા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

“જ્ઞાન ક્રિયામ્યાં મોક્ષઃ કૃતિયત્વાત્”

એ રીતે આ શ્લોકમાં રાખાદિ કૃત્યોથી રહિત જ્ઞાન જ્ઞાન બને તપ બનેથી પવિત્ર વૃક્ષ મારા બાજને એટલે પરમાત્માના સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરે છે.

+ + +

જૈન ધર્મ માનનારાના બે વિભાગ

જૈન ધર્મને માનનારાઓ બે ભાગમાં વહેંચાવશા છે. એક ક્ષમણુ અને બીજો માત્રક સંપ્રદાય. ક્ષમણુના સંપ્રદાયનાઓને સંપૂર્ણ ત્યાગ દૃષ્ટિને અપનાવવી પડે છે. તેને પાંચ મહાવ્રતોનો નિષ્ક્રમ મેલો પડે છે. અવોદિત ત્યાગદૃષ્ટિને અપનાવી લેનાર ઠાઈ પણુ સંપ્રદાય માત્રક સંપ્રદાય સંપ્રદાયની શરૂ છે થાવકો મારે બાર વ્રતો બનાવેલ છે જેને પાળવામાં સરકારની કે કમલાની ભર પડતી નથી. સત્ય, અહિંસા, સમ્યક્ચિત્તા અને ચાતુર્ય રાજ્ય કાયમ રહે છે. એક સમય એવો પણ હતો કે જ્યારે આ બંને વ્રતો રાષ્ટ્ર-ધર્મ કૃપ હતા.

નકામાં ઝગમગ છાટીએ

કહે ઝાઝું ન કષપતા કું એ વાતને રજુ કરું છું. કે આપણે વિજ્ઞાનને સારા માર્ગ પર ચાલીને નકામાં અપમા છોડીને પોતાના નિષ્ક્રમને મથાઈ પાલન કરી અજ્ઞાતાંતરિને ક્રિયા સદેશ કેટલે ખુણે ખુણે પડોચાડવો પડે.

આ લેખની સમાપ્તિ કરતા પહેલા કું વિશ્વવત્સલ ઉદાર હૃદય મહાત્મા સ્વામીજીની વાણીનું એક પદ સંભળાવીને વિદાય માગું છું.

શાસન રસિયે સયકો કરૂં

હૈ યદ્ મેતી સાહ મરે ।

સચ્ચી-કો મૈ મોક્ષ દિલાઈ,

સ્વર યે મેરે ભાવ-મરે ।

મેતી તો હાદિક ફેંછા હૈ

સયકે કુન્નલ ય દર્વ જરે ।

હરકત પેલી કોઈ નહીં હો

જિન શાસન સે જો ન હરે ॥

x x x

શિવમસ્તુ સર્વં અગત પરહિત નિરતા

મવન્તુ મૃત ગણા ।

લોગ પ્રયાન્તુ નાદો, સર્વેત સુચી

મયન્તુ હોકા ॥

જીવન અને સમાજ

૬૬

દરેક જાગૃક પ્રાણી જેવી રીતે સમજે જાણે છે તે સ્થિતિએ એને મળી છે તે વડે એને જીવવાનો અને મોટા થવાનો હક છે. જાણ ઉદ્દેશમાં બે જાણી કામ કરે છે, કુદરત અને જીવજીવી.

કુદરત એટલે જે સ્થિતિએ જન્મ સાથે લઈને જાળ કાઢવું હોય છે તેવાં કેમ મેળવવું એ જાળાને શીખવવું નહીં પડતું. બીજું જે જે કંઈ એને જોવું હોય છે તે એ રહીને મેળવી લે છે જે જીવજીવીની સારી રેવા પાડી રહાય છે પણ જોયેલેલે કાંઈ તે હેતુપર સર મનેલ્લિએ અને વિચારે જોના વાપ પછી જાણી શકે છે.

માણસની મુખ્ય જરૂરિયાતો ત્રણ. ખોરાક, વસ્ત્ર અને રહેણાં જગથી દરોહોમાં એ ત્રણે, આસપાસના વાતાવરણમાંથી મળી રહેતા. સુધરેલા મુગમાં બ્યરફા જાન આ ત્રણ મળે કેમ મેળવવા એ સજાઈ જે દોષ છે. પછી એને ખેતી, ઉલોમ, વહેપાર, નોદરી અને તે નામ આપે. આટલું ન જાણે તે જીવન કષ્ટની હરિશ્વમાં રહેવું શુરેલેલું થઈ પડે.

જ્યાં પ્રાણીઓની માથે માણસ નિર્ભર થાય છે અમુક મનેલ્લિએ તે વંદાપર પરામત સમજે જાણે છે અને એના પર આધાર પ્રત્યાધારની અસરથી જીવનકામ થાય છે, છતાં જાણ અને અનુભવેલો દરેક માણસને પેલાની મેલેજ મેળવવા પડે છે.

સમુદ્યમાં રહીને સહકારથી કામ કરવાની કુદરતી મનેલ્લિએ લીધે માણસો અને શીડીઓ જેવાં જીવો વચ્ચે પર પરાથી ભેંધારાં જેવાં દર જનાની આપણને આધાર ઉપજાવે છે, પરંતુ એ સમજેલાની અનુકૂળતા ઉપર આધાર રાખે છે. સુધરેલા ગણતા માણસોની પુજા ખાસીઓ હાજરી વર્ષોમાં હતી તેની તેજ છે. દરેક જમાનામાં વિશ્વ સમજેલામાં કેમ ટકવું અને જીવવું એ તે એની એજ રીતે શીખવું પડે છે.

સમાજમાં અને સંસ્કારના દેશકળા જાણાય છે. પણ મનુષ્ય સ્વભાવે

સમાજ : હિંમત :
ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ

વામાં આવે છે એટલી સંભળવો જાણેલા છે. રમાં માણસો અને

વાચન તે સંદુ કાણ કરે છે, પરંતુ તેને મનન કરીને જીવનમાં ઉતારવામાં જ સાચા વાચનની સાચીકતા છે. ડૉ. શ્રી. હરિપ્રસાદ દેસાઈ પોતાના વિશાળ વાચનમાંથી પ્રેમધર્મના વાચકો સમક્ષ તેમાંના અક્ષરબોધ રજુ કરે છે.

સર્વે મળે અને સર્વે સમયે એક સરખો જ રહે છે. વાતાવરણમાંથી અનુભવ લેવાની આગતમાં અને પોતાના અનુભવ જ્ઞાન અને કલાકૃતિને પેરી દર પેરી વારસમાં મૂકતા જવાની મેળાની બામતમાં જમાને જમાને ફેર પડ્યા છે. માત્ર આપણા જમાનામાં એક વિશેષ લાભ આપણે એટલે કદાચ કદાચ એક પૂર્વજોના પરામિતો વિને આપણું જૈતિ કાચીક જ્ઞાન પરીક્ષાના મોઝા કરતા વધારે મોઝાસ છે અને કુદરતી બળો ઉપર અનુકૂળ મેળવવાનાં આપણું સાધનો અને સ્થિતિ વર્ષા છે.

જાળાને પહેલું શુ શીખવવું જોઈએ, અને જીવનની તાકીમાં ક્યા સંસ્કાર એના ઉપર વધારે જોઈ અક્ષર કરે છે. તેના સાર મનેલ્લિજ્ઞાનના વિદ્યોએ કદાચ છે, અને આપણા જૂનાવણીધમ ધર્મ, ૧૬ સંસ્કાર, પૂજા વિધિ, મનનકર્તન રત્યક્તા અને શીલ કમણ્ણી રાષ્ટ્ર વચ્ચે સંભાન અને વડીલો પ્રત્યે આદર મધૂર વાણી, નમ્રતા, બીડી કે દાર જેવી કુટેવો નાનપણથી ન પડે તેની સંભાળ, એ જુલું જાળાને સારી રેવોલાજા અને સદાચારી વલ્લ તેને મારે છે, કદાચ માણસોએ અને સમાજે આ વિને સાવધાનતા રાખવાની જરૂર છે.

જાળા પાઠશાળાઓમાં, નાટક રીતેમામા, રડિયો અને મામોજોનમાં મિત્રો - મદિશ અને ગુરુઓની પસંદગીમાં કરવા કરવાના રચનામાં વાતચિતના નિયમોમાં, પુસ્તકોના વાચનમાં, મધે જાણીતે રાખવાની જુદુ જરૂર છે, નહીં તે ઉછરતી મળ વણસંકર જેવી અને ઉચ્છ્રાંયક થઈ. જામન જોડ ઉછેરવામાં કે સરતના મોઝાને ઉછેરવામાં જેટલી સંભાળ રાખ-

સ માન્ય અને કેળવણી કરે. તથા રાજ્ય ક્ષતાઓએ રાજવી નોંધ્યો. સ્વરાજ્યમાંથી રામરાજ્ય બનાવવાના આપણા દેશ તોજ પૂરા પડશે. નહીં તો પશ્ચિમની અને વર્તમાન જમાનાની ધણી જાણીઆ આપણા સંસ્કારમાં પેસીને આપણી જરાબી કરશે, આટલુંજ નથી પણ ભવિષ્યની કેળવણી સુધરશે નહીં તો પણ દેશો જેવાં કે ડાળા બજાર, સિદ્ધાન્તોનાં અભાવ, દેશભક્તિની ન્યૂનતા, એ બધું રાષ્ટ્રની ઉન્નતિમાં વિપ્લવ થશે.

ચરોરનો અને મનનો ખોરાક હરા, પાણી, ધાર્મિક વસ્તુવસ્તુ વગેરે છે જે આપણે સભાગ પૂર્વક ગાળે માગ અને સહેરે સહેરે સારી રીતે ગ્રાહ્ય પડશે. સ્વચ્છતા જણાવેપણ, બાળ, અમીયા, જળાશયો અને લાવજોગીઓ, રુઆ રથાનો અને મેળા, આદિ વિનોદનાં સાધનો અને અખાલા, હયા વાતોઓ અને ઓળો બધામાં ખાત આપવું પડશે અને એ બધાં લાભદાયી અને પ્રેરક રહે એવા બહાજસ્ત કરવા પડશે.

દેશભાગના આદર્શોને મેળ પ્રભાવનોનાં સરીર મન અને આત્મા ધારણ એવી વ્યવસ્થા થવી જોઈએ. પોતપોતાના સ્વભાવ ધર્મને અનુકૂળ જીવન વ્યવહાર ચાલે, નાગરિક ધર્મ અને દેશધર્મનું પૂરેપૂરું તજજનોને અને પ્રામજનોને ખાત ધાવ એવા સામાજિક અને ધાર્મિક નિયમો થવા જોઈએ.

પ્રાણીજગતમાં અને માનવ જગતમાં આદર્શો જ ફેર છે. ગુણગુણ મનોહરિતા આપાત પ્રત્યાપાનથી જીવતા નથી પણ એનામાં મનોજગત કે ધ્વજા રચિત છે તે કેળવીને મુદ્દ બનાવી શકાય છે. વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્યમાંથી કેળવે સ્વાર્થ રાત ધાને પૈસાની જ પૂજા જણી છે અને સમાજ વ્યક્તિને માટે અને વ્યક્તિએ સમાજને માટે જાણવાનું છે તે વાત આ જમાનો લગભગ જૂઠી અથો છે.

તેથી કેળવણીનો પ્રથમ વિચાર કરીએ. આત્માની કેળવણી દંત દુઘાયા વધરતી છે. જે રથને બાજક જમ્યું હોય તે રથગ અને આસપાસના ભાગોની અમર એવા મન પર જડુ ઉંડી ધાવ છે એ

રથગ અને સમાજ પાસેથી વધારેમા વધારે લાભ એને પ્રથમ મળે એવી કેળવણીની યોગ્યતા હોતી જોઈએ.

કામ કરતા કરતાં અને વાતચિતથી અને મનગ વાપરીને છોડારો બહે એ પદ્ધતિ સર્વોત્તમ છે. સ્વાખ્ય-વિક જીવસાને લીધે બાજકો બહુ પ્રક્રો પૂઠે છે એમા દિલ્લોડ નથી પણ એ પ્રક્રોના સંયોગકારક જવાબો આપવા મારેની મા આપોએ તથા શિક્ષકોએ તેવારી રાખવી જોઈએ.

જીવસામાંથી અમુક વિષયની તપાસ કરવાનો રસ લેવન ધાવ છે. પછી તેના તત્વ પર મનગ કરવાની રેવ પડે છે અને આખરે નિષ્ફળ પણ જાજકો પોતાની મેળેજ કરી શકે છે.

જીવિનો વિકાસ થવા માટે છે તેમ તેમ ઇન્દ્રિયો દ્વારા જીજાતી માદિતીથી બાજકને આભર ધાવ છે. પછી એ જીજોને જીજામે છે અને નામ જાણે છે. ૧૦-૨૨ ની ઉમરે ધણી વરણોએ અને જનાવો વિને જાજક માદિતજાર થઈ અર્ધ હોય છે, ૧૫-૧૬ વર્ષની ઉમરે ખાસ કરીને છોડારોએ અમુક અમુક વર્ગો દેવો રીતે કામ કરે છે તે જાણી જાય છે અને પરીજળ પંજો, જેતીનાં જીજારો સંજા, આજમારી વગેરે ક્ષયી આર્થા અને કેમ અમુકજ રીતે કામ કરે છે તે જાણી શકે છે.

માનગ કે દાદા-દાદીના જેવા સરોર જાધા, જમીનની જણપતા ઉપરથી તંદુરસ્તી અને પેળજ મળે એવો સ્વાખ્યવિક છે તેથી ફરક જાજક સમજી ધાવ ત્યારે સમાજને એટલું પ્રજી શકે કે મને જન્મ સાથે મજેલી રચિતો પ્રમાણે પૂર્ણપણે તકસાતના સંજોગો આપવામા આવ્યા હતા કે નહીં કે અથવા વ્યક્તિ વ્યક્તિ વચ્ચે સરોર જગ અને જીદિ જગમાં વંછપર પરામત ફેરફાર હોય છે જ્યાં સમાજ પોતાના મન પ્રમાણે મને પૂર્ણપણે ખીલવવા અને પ્રમતિ માન જનાવવા કરી શકાય એવું જણું ક્યું હવે કે નહીં ?

અમેરિકાના સ્વતંત્રતાના દિવસે અનુસરીને અને કાસ તથા ઉમ્મંડ વગેરે દેશોના જીદિ સ્વાત્તગ્વના અને

લોકસત્ત્વના અનુભવ પરથી આપણે હિંદુ સ્વરાજ્યનો ઉદ્ધારો પણો છે. આપણે હવે મનુષ્ય માનને સરખા અવધાં છે, ધર્મ કે જાતિના બેઠકે દૂર થઈ છે. જન્મની સાથે દરેક હિંદીને પૂર્ણપણે વિકસવાના હક્ક પ્રાપ્ત થાય છે જીવવાની સ્વતંત્રતાની અને પ્રમાણિક પણે મુખ મેળવવાની સમગ્ર દરેક હિંદીઓને (સી પ્રથમ સુધારા) કાળદાયી મળે છે

સમાનતામાં, વિવિધતા સ્વીકારીને એવી, ઉદ્યોગ, દુનિયા, સાહિત્ય અને વિજ્ઞાન ક્ષેત્રો, સ્વરક્ષણ અને દેશ રક્ષણની તાલીમ, પ્રજાશ્રીય સરકાર ધરી રહી છે. પ્રાથમિક ઊંચણી મફત અને ફગવિષયક કરવામાં આવી છે, અને દરેક તમામ જુગાર કરોડો રૂપિયાની આવક જતી કરીને સરકારે ખર્ચ કર્યો છે.

હવે, આપણાથી ઉતરી આવેલા એ સારા રીતરિવાજો જોઈ અને દેશભાગને અનુસરીને જે નવા રીતરિવાજો કાળદાયક રીતે વેળે વેળે બદલવાની જરૂર છે અને વિચારોએ સમાજ ઉપર આદર્શો તરફ આમળ વધે એવી જોડણી કરવી જોઈએ.

નિઠારો, કાલેજો, લાભજેરીઓ, અખાલ, બાગ બગીચા, જળાશયો, લીફ્ટ્સ, સબ્સ્ટેશન્સ, ક્ષેત્રો, બગીચો, કોર્ટો, નાટક, સીનેમા, રેડિયો, સત્સત્તા પ્રસારો એ બધું જામે જામ અને સહેરે સહેરે ઉત્તમ રીતે જોડવાઈ જાય, સહકારથી સમુદાયમાં રહીને જન-કલ્યાણની દૃષ્ટિથી નિષ્કામ ભાવે સેવાકાર્યો થાય એવી સુવ્યવસ્થિતતા સમાજમાં રચાઈ જવી જોઈએ.

એમ. જી. વેલ્સે નવધક્ષણો, નેહી કઠારોથી વાલીઓ; અદ્ભુત કાલ્પનિક કથાઓ, સમાજ, ધર્મ, વિજ્ઞાન અને રાજ્યદારી વિષયો પર એકઠે કાષ્ટે પૂર્ણ સંપૂર્ણ છે એમના જન્મતા ઇતિહાસ પરનો મધ્ય તો કરોડો વર્ષ પહેલાંના ઇમાન્યની ઉત્પત્તિથી આર્ચિવન સુધીના ઐતિહાસ વનસ્પતિ પ્રાણી અને માનવ જીવનની ઉત્કર્ષિતતાના મહાભારત મધ્ય છે.

એની પોતાની જીવનકથાના પ્રયોગોના ૮૦૦ પાનાનાં એ પ્રશ્નો છે. એમાં પ્રમાણિકપણે અને નિખાલસતા પૂર્વક કેવી સ્થિતિમાં એમનો જન્મ થયો હતો અને પોતાના જીવન પ્રસંગોમાંથી એ

શું શું શીખ્યા એ સ્પષ્ટ રીતે સમજાવ્યું છે. ખર્તા એ લખે છે કે હું કાંઈ અસાધારણ માણસ નથી મારા જેવા તો બહુઓનું સારી નમણું હું રિયલિટી જરીક હતી અને છતાં આત્મ વિશ્વાસથી ભૂધ કરતાં અને સુધારતાં આજળ વધવા ધાડું તેથી વધી રહ્યા.

એ પોતે મને તે કહે પરંતુ જીવિતમાં, વિજ્ઞાન જ્ઞાનમાં અને આશર જીવનમાં એમ. જી. વેલ્સને પદોત્તમું સુરક્ષિત છે. એમના જીવન ચરિત્રમાંથી આપણે જાણીએ એક વાત યોજવાની છે કે દેશની માથે સંભોળનારું કાસ તો આપણે કરી ના શકું. સંભોળે ઉપર વિજ્ઞાન મેળવવો અને મારે પ્રથમથી આત્મચક્ષે સાધવા ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ ધારે તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે. માત્ર ધારનાર જ મોક્ષ છે. અને રોકકળ કરવાનાં અને શ્રિમાદો કરવાની બીજા-ઓના દોષ કલાકારોનાં અને કમ કમ કરવાની રેખાથી આપણે જાણીએ શકતાં થઈ જ નેહા.

વેલ્સનું એક પાત્ર મોક્ષે છે કે —

જે કામને માટે તમે પોતાને લાલક માનતા હો તે કામમાં જો. એમાં કદા ઉતરો અને તમામ જગતથી અને પાર પાડો જો એ કામ કરતાં કરતાં જીવન લગાવે તો વાહ વાહ! સત્ય થાય તો એ વાહ વાહ! તમારો હેતુ પાર પાડવો જોઈએ.

આ જુરસાથી આપણે જીવન જીવવું જોઈએ. સારી રીતે જીવવું અને પારકાનું દિન કરતા કરતા જીવવું. પોતાની જાત પર પ્રભુત્વ મેળવો અને વિધોને હેર કરો

જુદ ધર્મ ધીનતા કાપુશીઅય, હિંદુ ધર્મ, ખ્રીસ્તી ધર્મ. હીન્દુ મોહનો (વદુરીઓનો) ધર્મ અને મુસલમાનોનો ધરધામ એના નીતિનાં મોધ વચ્ચે એક સરખાં જ છે, " જેનાથી તને ઈજા થતી હોય એનાથી બીજાને પણ તારા જેવીજ હાલ થાય છે, તે ખાલ રાખજે " તારા પ્રત્યે બીજાઓ કેમ વર્તે તો તને ગમે, તે પ્રમાણે તું બીજાઓની સાથે વર્તજે."

આમ નીતિના નિષ્કર્ષો જગત ભરમાં એક સરખા છે તેના અર્થ એ થયો કે માનવ એક એવું

બળ છે કે નેને પ્રતાપે સલાચાર રચવાયો છે, બીજા-
ઓનો વિચાર કરવો એ સક્રિય મનુષ્યમાળ છે, બીજા
પ્રાણીઓમાં નથી.

જાનુભાવ, નજાઈ અને દુ ખીની સભાગ, દયા,
નીતિ, ન્યાય એ જાણી અંતરવાસીની પ્રેરણામાંથી ઉદ્ભવ્યા
છે અને મુમતિ પ્રમાણે મનુષ્ય જાત અત્યાર સુધી
માધી અને એને પરિણામે જે મુખ્ય શાન્તિ પ્રસૂતી
તેના અનુભવ પરથી જુદાં શ્રીકામી છે.

એકદરે આ સિદ્ધાંતોના પાલન કરનાં બંધ,
લેણા વધારે કરે છે એ વાત ખરી પરંતુ આ આદ-
ર્શોને પરિપૂર્ણ કરવાની શક્તિ એકદરે માનવ સમાજમાં
છે. નહીં તો જીવનનો કંઈ ઉચ્ચ લેવે ન ન હોત
અથવા સંસ્કૃતિની રચાવના મારે ભગિરથ પ્રવલ્લો થયા
છે તે વાત નહીં.

હવે એ અને તત્ત્વચીત્રોએ, ધર્મ સંરચાપાકોએ
અને ભાષ્યકારોએ, પોતાના જીવન અને ઉપદેશમાં
માનવ સમાજ મદાન થયો એ આશા રાખી છે.
આપણી આદર્શ જીવનની મુશ્કેલીઓ જરૂર હશે.
મનુષ્ય જીવન દિવ્ય જનરી.

આ પૃથ્વી ભણે રાઈના દાણા જેવડી હોય, લાખો
અને કરોડો ગૃહ ઉપજીતો, તારામંડળ અને સુપૃથ્વી
ભરેલા અઘાડમાં એવું સ્થાન ભણે અશ્વ સામનું હોય
પણ અહીંનું માનવજીવન તો અદ્ભુત છે. બીજો
માણસ જેવાં પ્રાણીઓ ભણે હોય કે ન હોય પણ
અહીં તો એક વાત નહોતી છે કે આપણે ધારીએ તો
આ જીવનને બળ જાનની રાણીએ એમ છીએ અને
ઉચ્ચ આદર્શોની સાધનાથી મુખ્ય શાન્તિ અને આનં-
દનું ધામ અહીં અને અવધારી ઉશ્વ ઘર્ષ થો એમ છે.

ધર્મસનનું વચન છે કે "સમાજ તો સાર
કરતા મોટા વદાણુ જોતો છે દરેક ઉતાહ્યે હંમેસાં
મારવા તૈયાર રહેવું જોઈએ. જે નહીં મારે તે દુન્યો
અને બીજાને દુન્યાસે.

બીજા એક સાક્ષરે કહ્યું છે કે :—

“હું જ મારા નશીબનો ધકનાર છું.
મારા જીવન કૃપી નાવનો હું જ નાવિક છું.”

મિત્રરી

[૨.]

સંઘ-સ્વરૂપ

પ્રદાનના બે સ્વરૂપ છે. એક મૂલ, બીજું અમૂલ; એક મત્ત, બીજું અમર. વિશ્વમાં
વાયુ અને અતરિક્ષ એ અમર છે અને એનાથી જે સિત્ત છે તે મત્ત છે. વ્યક્તિમાં પ્રાણ
અને દૃઢયાકાશ અમર છે, બ્યારે શરીર મત્ત છે. શરીર મરે છે બ્યારે કાશ્વ શરીર કાયમ
રહે છે. તે બધાનું એક સંસ્થું છે એટલે કે દરેક વ્યક્તિ સ્વત્વ શરીરથી વિભિન્ન છે પરંતુ કાશ્વ
શરીરથી અસિત્ત, અંદર અને એક છે.

પ્રદાનનાં આ બે રૂપ છે અને બન્નેનો વિચાર પણ યોગ્ય રીતે કરવો જોઈએ સ્વત્વ શરીર
મરે છે અને કાશ્વ શરીર સમત્વનો અનુભવ કરે છે.

જે કેવળ વ્યક્તિનું હિત જુવે છે એ અંધકારમાં જાય છે. પણ જે સંગનું હિત બાળવે
છે તે તો તેનાથી પણ વધારે અંધકારમાં જાય છે. સંઘભાવ અને વ્યક્તિભાવનું ક્ષણ જલમ
અલગ છે એમ જ્ઞાનિ લોક કહેતા આળ્યાં છે. વ્યક્તિભાવ અને સંઘભાવની સાથે સાથે ઉપકારિતા
છે એવું જે બાલે છે તે જ વ્યક્તિભાવથી મત્તભાવનાં દુન્યો દૂર કરીને સંઘભાવથી અમર
થઈ જાય છે.

પ્રાચિન અને અર્વાચિન વિચારકાનાં સંઘર્ષણ

સૈ

કામોથી નેનો પ્રતિક્ષા કરતા હતા તે સતત્રવા
આપણે મળી છે વિધનો અન્ન સ્વતંત્ર રાષ્ટ્રોની
દરેજમાં આપણે આસિનીથી મેલી છપાએ તેમ છીએ
પરંતુ, એ વિષ્ટ પ્રથ આપણી સન્નુય આવી ફોલો
છે કે આપણે મલેલી સતત્રવાનો આસ્થા ઉપભોજ
હો છપાઈ આપણે સામેસામ સતત્રવાના અધિકારી
દેવા મેલ્યા મેળ જની છપાઈ

જ્યાં સુધી આપણે
આપણી જાતને એક
સ્વતંત્ર દેશના ઉપભોજી
નાગરિક જનાતામાં
સમજી નહિ થઈ છપાઈ
ત્યાં સુધી મલેલી
સ્વતંત્રતા ખરેખર અર્થ
જાતનો છે, રાજનૈતિક
દૃષ્ટિથી આપણે સાચેજ
સ્વતંત્ર જની અથ
છીએ અને આપણે
પણ સતત્ર જોવાનો
દાવો હો છપાઈ તેમ
છીએ પણ રાજનૈતિક
સ્વતંત્રતા જ માત્ર
આપણે ખેંચ છે !

ખરેખર, આપણે આપણી જાતને સ પૂર્વ સ્વતંત્ર
તરીકે તો ત્યારે જ કહી છપાઈ અને જનાની છપાઈ
તેમ છીએ કે ત્યારે આપણે મળી જ દૃષ્ટિથી આપણી
જાતને સ્વતંત્ર કહેવડાવવાને યોગ્ય જનાની છપાઈ. અને
તેને મળે આપણી કાર્મિક, સરકારિક અને સામાજિક
જનિષ્ઠને વિસ્તૃત હોઈએ, તેને ઉચ્ચ જનાનીએ.
સંક્રાન્તિ દાખ

હિન્દ આજે એવા સંક્રાન્તિ કાળમાંથી પસાર થઈ
રહ્યું છે કે ત્યારે આપણે એક મત થઈને નિર્ણય કર-
વાનો છે કે આપણે કેમ માંગે વહન કરીએ કેલ્યાનના
કે પતનના આપે સમય ફરક રાષ્ટ્ર મળે એકને એક

વખત આવે જ છે, જેને સફળતાપૂર્વક પાર કરી
સિદ્ધિ મેળવી સંપૂર્ણ નજીક નથી નહીં સમજી, હિન્દ
મળે તો આ સમયનું એક ખાસ મહત્ત્વ છે, જેને
આપણે મળે આ એક એવી પરિસ્થિતિ છે કે જેમાંથી
ઉત્તિર્ણ થઈને આપણે આપણને સ્વતંત્રતા મળે મળી
રીતે યોગ્ય જાહેર કરવાના છે.

આ પરિસ્થિતિમાં જો આપણે ઉત્તિર્ણ થયા તો
સ્વતંત્ર દેશોની દરેજમાં વિવાધખતના અધિકારી જની
છપાઈ. નહિ તો વિશ્વસ અને પ્રતિતા પ્રકાશથી દૂર
રહીને પતનના પથમાં પડી જનીશું; ઉપજાનના નદી,
અને ત્યારે સંક્રાન્તિ કાળની આ મહત્ત્વમાં ખરેખર નજીક.

જે પ્રકારના વાતા
વરણમાં આપણે આજ
સુધી રહેતા આપણા
છીએ અને એવી આપણે
દેવદાસ છીએ એ
પ્રધામીનું વાતવરણ
હતું, જેની જગ્યામાં
આપણે પેલા થયા અને
મેટા થયા, સ્વતંત્ર થયા
જેની હેમ છે, વિશ્વસ
રહી કહેવાય છે, સત્ર,
ચીવ અને કુંદરની ખાપ
યુ છે—આ નેમ આપણે
મળે સ્વતંત્રતા હતું.

હરીમત વિચારોની
સખત મેટીમાં નજીક—

મેલા આપણે અઠસર જની અથા હતા, મોલીક અને
નવિન વિચારોની જગ્યા પણ આપણે મળે અસહ્ય હતી.
'આમ જનવું જ આપણું છે' એ આપણો સિદ્ધાન્ત
હતો; પણ એમ કેમ જનવું હતું, તેની ચી
ઉપભોજીતા હતી આ પ્રખો પત્તે વિચાર કરવા તે
પૂર્વજોની છબિનું અપમાન કરવા જરૂર લેવાનું.

આ પ્રમાણે સ્વતંત્ર ચિંતન—કે જે કોઈ પણ
રાષ્ટ્રનો મેટામાં મેટો પ્રજા ગણાયો જાઉએ ન હો

: લેખક :

શ્રી. રામકૃષ્ણ

ચાપા. પ્રાચીન કાળના કાપિ યુનિઓ આપણી આખ
જની ગયા. જે સમાજાઓના ઉદય આપણે પોતે કરવાનો
હોતો તેના સમાધાન માટે આપણે જૂની ચોપડીઓનો
આશ્રય લેવા માંડ્યો. પણ એક ગિમાનીની દવા બીજી
ગિમારી વખતે કામમાં નથી આવતી. આમાંથી તો
રોગ વધે છે અને દવા કરતાં કરતા રોગ વધેનો ગમે
હતાં પણ આપણે દવા ન બદલી.

સેકાઓ જૂની પરંત્રતાએ આપણને જે વરદાન
આપેલ છે તેમાંનું એક સ્વતંત્ર શુદ્ધિનો ઉપયોગ ન
કરવો તે છે. કેમકે, કેમ, શુ, શામો, કેમ માટે આ
જુલુ આપણા શબ્દકોશમાંથી નિકળી ગયું છે. પરિ-
વર્તનના પ્રાકૃતિક નિવર્તને પણ આપણે ન માન્યો.
વિશ્વમાં કોઈ પણ વસ્તુ સ્થાયી નથી એ વેદવાક્યનું
રહસ્ય કરતાં કરતાં પણ અમારા નવેતા
જાણને છોડીને તજાવના રિધર પાણીમાં સ્નાન
કરવું વધારે પસંદ કર્યું. પરંતુ માનવ પ્રકૃતિ તો
ગતિશીલ છે જ તે સત્તા નથી રહી શકતી. આપણા
સમાજે ફરીઓના અધર્મમાં ફરીને પોતાના વિકાસના
માર્ગને શોધી લીધો, પરંતુ માનવ વિચારોની પ્રાકૃતિક
પ્રકૃતિ પર વિનય મેળવવામાં તે સર્વેથી અસમર્થ રહ્યો.
પતન તરફ

એનું કાળ એ આવું કે મનુષ્યની શ્રદ્ધિનો પ્રવલ્લ પતન
તરફ વળ્યો, કેમકે વિકાસના બધા જ રસ્તા તો પહેલેથી જ
જઈ ચક્ર લૂકા દત્તા જુના રીતરિવાજો અને યુગ-
ધર્મની આપણે, મનને ગમે તેવી પરિમાણો બનાવી
અધીરી સાધુ બની ગયા, સાર્થક યુરતરતને દેવન
માનવામાં આવી, જે પરવાહ-અજાણ-એ મહાત્માઓના
ભણજ મજાવા લાગ્યાં. કોઈ અજાણ વક્તાને સમજવાની
કોશીલ કરવામાં નારિતકતા મજાવા લાગી,
મેરેસાઓની વાતોમાં રક્ષા કરવી તેને
દેહકાવણ માનવામાં આવ્યું, મૂર્ખતામાં અને સીધી
સાદી રહસ્યદર્શના કંઈ જાતર ન રહ્યું. નવિનતા
અને કળીયુગ એક જોળના પગલ બની ગયા.

આ રીતે આપણે પ્રાચીન આદર્શોના નામ ઉપર
સમયેકસમયે અને અણજાણે રોષે મારવા લાગ્યા અને
એ રીતે તેને મરહરી પાત્ર બનાવવા માંડ્યું. આ
આપણી જોશિષક પતનની રીતમા હતી. આપણે નવા

આદર્શોને તો અપનાવ્યા નહિ, તેમજ પ્રાચિનતાના
સમજાણમાંથી છૂટવાની પણ કોશીલ ન કરી એ પ્રાચિ-
નતાની વિહંગના આપણને નીચે ને નીચે જ
પાડતી રહી.

આ પતનમાં આપણો અધ્યાનતા અને અર્ધઅધ્યાનતાનો
પણ હાથ હતો, કારણ કે જેમ જેમ યુવાઓની
જાંજીર સખત થતી ગઈ તેમ તેમ
આપણામાં યોગ્યતા અભાર પણ વધેનો જ ગયો.
પ્રાચીન ધર્મ પ્રધાને વાંચવાનો કમ તો આપણે ચાલુ
રાખ્યો, પણ તેના અર્થ ન સમજ્યા. વેદ વાક્ય કર્મમાં
નહતરતાં માત્ર વાણી બની ગયું. એ રીતે આપણે પ્રાચીન
તાના ટોળને માત્ર અપનાવ્યો. રામ અને કૃષ્ણની પૂજા
કરતાં કરતા તેમના આદર્શો તરફ આપણે ધુણતી દૃષ્ટિએ
ભેતરના ધર્મના વિસ્મૃત ક્ષેત્રમાં સંકુચિત અનેશક્તિની
વિચારધારાઓ આવી.

“ના ભાઈના આ તો જૂના જમાનાથી આવતું આવેલ
છે અને જુદું કેમ મનાય? આપણા પૂર્વજો મૂર્ખ
ઓછા જ હતા? એમણે આ રીતના નિયમો બનાવ્યા
છે. આપણે તો આપણા પ્રાચીન આદર્શો પર જ
ચાલવું છે. તેમાં જ આપણું કલાણું છે.” પોતાને
હિન્દના વીતંસા સમજના પ્રતિનિધીઓ મનાવનાર વ્યક્તિ
ઓને જવારે આ પ્રમણેની વાતો કરતાં સાબળું ધું
ત્યારે મને માત્ર હસવું આવે છે.

પરંતુ હિંદમાં જન્મ લધને, વિરોધી સરકારની
છ હજુરિમાં જ પોતાનું સોમાગ્ય સમજીને ચાલિના
સેકાકે કુહાઓ માટે પોતાનું સન્માન
વેચીને જૂતા જમાનાના હોવાનો દાવો કરે, એ
સમજની વાતો કરે કે ત્યારે હિન્દ સ્વતંત્ર
હવું, સર્વસંપત્તિ હવું, તેના નામરિશો ધર્મથીર હતા-
ધર્મ બીજ નહોતા-તો એ હસવા જેવી જ વાત મજાવ
તેમાં રક્ષા નથી.

અને જે સમ્યુ પૂજવામાં આવે તો આપણા
સમજાળો “આવું ચાલવું જ આવ્યું છે એટલે એ
વસ્તવિક છે” વાણી પ્રચલિતી આપણું નેટકું નુકસાન
કર્યું છે એટલું જોગ કશાથી નથી થયું. આજ રીત
આપણા પતનના કુખ્ય કારણમૂત છે. આ નાના
વાક્યે આપણી વિચારધારાઓ પર કોર પ્રહારો
કર્યો છે. જે ખૂબી સહાતા નથી આત્માત્મિક, સામાજિક

કે સાંકૃતિક, અને તે ક્ષેત્ર ને આ કૃત્તિત વાક્યે નથી
હોયુ. આજ હવેથી વૃત્તિ-મનોરત્તિ આજ આપણી
પૂર્વોચ્ચ પ્રતિભા શેડુ' જાતીને ખટકી રહી છે.
આપણે તેને દૂર કરવી જ પડશે.

સુપ્રસિદ્ધ વિચારક પર્સી હમ્પ્સ કોઈએને પોતાના એક
લેખમાં જણાવ્યું છે કે નવા વિચારોની ભરતીની સામે કેવળ
મૂઠતા સિવાય રક્ષણનું બીજું સાધન નથી. આપણે
જે આજે દિનમાં દર મતવાદી સમાજને ધેરમેનના
આ વિચારો સાથે સરખાવીએ તે આપણને માથમ
પડશે કે એના વિચાર કેટલા સારા છે.

ધર્મરત્તુ' વરદાન

મનુષ્યમાંથી જુદોના સોપ થઈ જાય છે ત્યારે તેની
સન્ન્યમ તેના સિવાય કેઈ બીજા ઉપાય જ નથી રહેતો.
કે તે પોતાની જાતને તેમજ અન્ય પ્રત્યેક વરદાન પ્રમાણે
સમજીને નવા વિચારોના આપમનને રોકે. પોતાના
રક્ષિત વિચારોનું જુદાવાક્યો સમર્થન કરવાની યત્ન
જ્યાં તેની પાસે નથી રહી તો પછો તે કરે પણ યા
કે વિચારોને ચિરંતન કાળપર્યંત અમર જનાવી
રાખવાની ચેષ્ટામાં તે ભગવાનનો આદેશ લે છે. જ્યાં
પુસ્તકોના ઉદરો આગળ કરે છે અને નવા
વિચારોને કળીજાવવા જણાવીને તેની ઉપેક્ષા કરવાનો
નકામે પ્રયત્ન કરે છે.

પરંતુ જ્યારે તે જુદા છે કે તેના વિચારોના
પાયો જુદો થઈ રહ્યો છે અને તેની મનજીતી અને
સારાપણમાં પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખતાં તે પોતાની જાતને
એવો સંતોષ આપવાની કોશીશ કરે છે કે એ પાયો
કળીજાવવા આજમને હવેમથી રહ્યો છે એવું કારણ
કે તેના વિચારો આજના મુગમાં કેઈ સારી ચીજ
રહી જ નથી હોતી.

હું એમ કહેવા નથી માંજતો કે જૂના રીત રિવાજો
જરામ કલાન-તે સારા હતા. પણ સારા હતા, પરંતુ જ્યારે તે
રિવાજો જનલગણમાં આજના હતા ત્યારના સમય માટે
સારા હતા. મહાન અને છે ત્યારે વો સાઈ જ દોષ છે.
મુંદર લાગે છે, પણ તે જુદું થતાં તેની મન-
જીતી જોઈ જાય જાય છે, અને એક એવો પણ
વિવેક આવે છે કે જ્યારે તેની રિવાજો વધી જાય છે
હત જ્યાં પડે છે અને તેમાં મનુષ્યને રહેવાનું રચાન
પણ નથી રહેતું.

એ જુદું મહાનને જોઈને જો કેઈ એમ કહે કે
પરોઠો પણ આ મહાન એવું જ હવું તો તેની
જૂથ જણાશે. એ મહાન ઉપયોગી હવું પરંતુ ત્યારે કે
જ્યારે તે મહાન હવું. પહેલાં હવું તેવું જ અત્યારે
પણ છે તેમ ખરેખર કહેવું એ તો નરી કુખ્યાઈ છે.
એ મહાન ઉપયોગી હવું પણ ત્યારે કે જ્યારે તે રહેવા
થેલ્ય હવું.

પરંતુ ત્યારની ઉપયોગીતા આજે તો કામમાં
આવી શકે નેમ નથી આજે તો આપણે નવું મહાન
જનાવડું પડશે. જેમાં આપણે આપણી મરજ પ્રમાણેના
જ્યાં, જ્યાં, જોરડા અને આજણી જનાવી શકીએ.
મહાન એ જ જગ્યાએ જનરી કે જમિ પણ એ કંઈ
પણ હોય નવી કંઈ જુદા મહાનનું અસ્તિત્વ
દૂર કંઈ સિવાય વો નવું જનાવડું જ નથી.
આપણા સમાજની અવરજા પણ આ રીતે જુદું થઈ
જઈ છે. અને કાકા કામેલકરના જાંબોમાં કંઈએ તો
"સંપૂર્ણ રીતે તેના નાંક કંઈ સિવાય નવા સમાજનું
નિર્માણ અસંભવ છે."

જુદું જુદું જ સાઈ અને નવું પડતું; એનો
મેટામાં મેટો પ્રમાણ થઈ પર પડ્યો છે. કમને જાતીએ
દાખી રાખો, જામે તે સદી ગમેલ્ય એજ ખરી રીતે
તો જાજાના સમાજનો ધર્મ વર્ષપડ્યો છે અને આજે
તો ધર્મનું જ આપણી સામે ઉભુ છે, તેને જોતાં કોણ
નહી કંઈ શકે કે તેમાં હવે કેઈ જીવન જોવી વસ્તુ
રહી જ નહીં સ્વામિ રામતીર્થના કહેવા પ્રમાણે
"આજકાલ ઉપનિષદો અને વેદાંતનું પવિત્ર શિષ્ય
આપણે જોઈએ તેની જગ્યાએ રહી અને મોક્ષ-નોજ-
નની આત્મજાત પર વધારે જોર અપાય છે." જુદા
વાળા દિષ્ટિ કોણથી જો જા કમન પર વિચાર કરવામાં
આવે તો તેમાં કંઈ અતિશયોક્તિ નથી એમ જણાઈ જ.
ધર્મનું વિદૂન સ્વરૂપ

અરેમર આજ આપણો ધર્મ મોક્ષ-ધર્મ-જનો
ગમે છે અને મગ તો ત્યાં છે કે તેને અસહ્ય ધર્મ
અણવામાં આવે છે, અને જેટલી હિતાહુતમાં
વધારે મગજ રાખવામાં આવે તેટલી તેના પળનારને
ધર્મિય અણવામાં આવે છે. એક બાજુએ કે જેણે
મહિના સુધી રનાન ન કહ્યું દોષ અને શરીર પર મેલ
જમી ગમે દોષ, નેતર્ફ કાળી મેલ થઈ જઈ દોષ,
તેને વધારે શુદ્ધ માનવામાં આવે અને કેઈ અન-

અકિંત તાંદુરસ્ત હોય, સ્વચ્છતા પાળતી હોય છતાં તે બાકાણું ન હોય તેા તેનાથી બાકાણું અતઃ રહે છે.

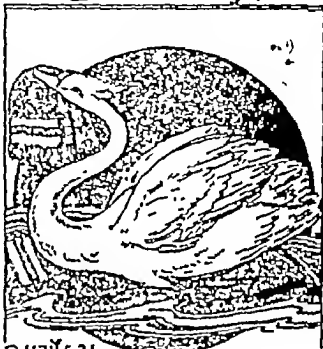
હિન્દમાં મોગમોના આમન સમયથી જ ધર્મની આતી પરિભાષા ચાલતી આતી છે. નહીં તેા તે પહેલાં પણ આપણે ત્યાં વિદેશીઓ આવ્યા હતાઃ પરંતુ અહીં આતીને તેઓ વિદેશી ન રહ્યા, પણ આપણા સમાજમાં આપણે તેમને મોગમો લીધાઃ એ આપણે વિસ્તૃત ધર્મ હતો. તેમાં સંકુચિતતા કે ભૂતિભેદો અંશ પણ નહોતા. ત્યારે હવે વિવાદથી ધર્મ નહોતો જતો, મનુષ્ય મનુષ્યમાં અંતર ન હતું, વિશ્વગુણનું ભારતમાં સર્વ પ્રથમ સમયકે હતું.

પરંતુ મોગમોના આરતાં સુધીમાં તે જવરણા બધાસ ધર્મ મધ. આપણે નિર્મળ બની ગયા. આપણા ધર્મને આપણે સંકુચિત બનાવી દીધો, અને મોગમો વિદેશી હોતા છતાં ભારત વર્ષમાં ભવ્ય પદ્ધતિ. તેથી જ નિર્મળતાને કારણે જઠારથી આવનારાઓને પચાવવાની તાકાતને આપણે ખોટ જ બેઠા હતા પણ ધીમે ધીમે આપણા ધર્મના જ માણસો પણ પારકા બનતા ગયા. કોયો દિવસે દિવસે પરતગતાની કડીઓ મળ્યું જનતા મધ. ધર્મ પણ પોતાનું સ્વભાવિક રૂપ ગુમાવેતો ગયો અને આખરે તે પરતગતાની મશીનનું એક મશરૂ બની ગયો.

આથી આપણે આજે એક મન ધરને નિશ્ચય કરવો જોઈએ કે આપણે ધર્મના મર્યાદા અંશ જત્યા વગર માનવતાને કેળવીએ અને જાતને અહિંસા પ્રેમ, ત્યાગ અને વિશ્વગુણનો સરિષ સમજાવીએ. આપણને આજે વિવેકાનંદ અને આતી રામતીર્થની જરૂર છે. આપણે શીઘ્ર આશ્રય ધર્મધોર જનવું છે.

પ્રાચીનતાને સ્થાવિ રાખવાની ઇચ્છા તેા પ્રતિતા નિશ્ચયેનો અંજ કરવા જરાખર છે એરે! જ મજા નહીં પણ, સંમામ બેઠવા જરાખર છે. આ સંમામમાં આપણા રહીવાતી સમાજનું અર્જુનશીખર કંઠાધ, દેશની સામાજિક પ્રતિતિની વચમાં રોમાની આશ્રય રિષ્ટ જતીને વિશ્વપ્રતિ રોજાનો પ્રવલ્લ કરી રહેલ છે. જેના પર વિનય મેળવીને, તેને સહાને મારે સમામ કરીને આ અંકગિત કાળમાં સ્વનનંતતાને રીષાતીએ.

રાજકંઠ જોવી શુભતા.

આર્યોદય

જુનાગઢ

દર્શીશુભાલ

વાપરો.

ધા

આર્યોદયજુનાગઢમીડા

અંકગિત

અ. જાતી કુનિયાનો સોથી વધુ ચર્ચાસ્પદ પ્રસંગો હોય તો તે ધર્મ છે. ખાસ કરીને આપણે ત્યાં ભારતમાં હોઈ શકેલાં વર્ણમાં બનેલા બનાવો ઉપરથી તો ધર્મ એ માનવી માટે વધુ વિચારણીય પ્રશ્ન બન્યો છે.

મજદૂરો દિરોમંદીના કારણે દિંદો બે દુકાદવા, માનવ ક્ષત્રનો ભયાનક ઇતિહાસ રચાયો અને છેલ્લે છેલ્લે ને કરપીણ કૃત્ય-પૂ, અધીછની કૃત્ય વધુ તે વધુ મજદૂરના નામે જ! એટલે દિંદો ને રીતે વિકાસ થઈ રહ્યો છે તેમાં ધર્મનું સ્થાન રહેશે કે નહિ એ આપણે વિચારવાનું છે. સાચું જ ને રહે તો મ્હં અપેક્ષાએ રહેશે તે વધુ વિચારવાનું છે.

બધી વ્યક્તિઓ એવો ભય સેવે છે કે રાષ્ટ્રીયતાના વધતા જતા વાતાવરણમાં એક દિસ એવો અલગ છે જ્યારે ધર્મનું નામનિશાન નહિ રહે. તેમની વાત વધુ વિચારવાની છે.

દિંદો જાતના બનાવો તો એ વાત સિદ્ધ કરે છે કે ધર્મનું અવિષ્કર્ષ સ્થાન રહેશે નહિ, અથવા રહેશે તો નવવજન રહેશે. આ ધર્મ કોણે તે વધુ આપણે વિચારવાનું રહેશે.

ને ધર્મના નાશની ધલુઓ ચિંતા કરે છે, અને જેના કારણે કુનિયામાં બધી કશું બદલાયો જતો જતા પામી છે તે ધર્મ શું સાચું જ ધર્મ છે? એનો આપણે વિચાર કરીશું તો આપણને લાગશે કે તે ધર્મ નથી, પણ ધર્મનું બોધ અને અધિષ્ઠાન જૂનું છે. જૂનું એ એક પ્રકારનો નહીં છે.

એક સારી વસ્તુ દ્રાક્ષ છે. તેનું સેવન મગજની તાજગી બક્ષે છે પણ બહુવાર તેને સહારી તેમાંથી કરાખ જાતલવામાં આવે છે, અને ઘણા સોજાને તે પીવામાં ધિજ્જત આપે છે પરંતુ સહેલી દ્રાક્ષને સગવડો ને તત્તર કાઢવામાં આવે છે, જેને આપણે કરાખ કહીએ છીએ તેના પાનમાં માણસો યુષ્મ મારે છે. એ પીધા પછી સ્વચ્છતા આનંદ મળે છે, એમ માને છે, પણ અનુગ્રાહીઓ અને મેકરોનું કહેવું છે કે એ પોતી રીતે મગજના તત્તરોને ઉત્તેજી શકે છે. કરાખ

પાતનું બીજું ખરાબ પરિણામ એ આવે છે કે કરાખોને દરેક કામ કરતી વખતે કરાખનો ધ્યાનો જ નહીં રહે છે. તે જેટલો તેનાથી દૂર જતા કોશીય કરે છે તેટલો જ તેની નજીક બસવાનો ભય છે. પરિણામ એ આવે છે કે એક દિવસ તે મરનાક વાપ છે.

દાકાનો ગુણ ને અવગુણ

ધર્મનું અસત્ સ્વરૂપ આપણે દ્રાક્ષ સાથે સરખાવી છોડીએ. વૈધી જતાં તેમાં રાષ્ટ્રીયતા સડો પેડો, અને ધર્મતત્ત્વ સડું ગધું, અને એ સડોના તત્ત્વનું ધર્મના નામે માનવ સમાજને પાન કપી. એના પાન વડે એ જૂનું નહોતો આવ્યો ને માનવ સમાજ આજે મરનાક વધુ મળે છે. ધર્મમાં પેડોમાં સડોમાં તત્ત્વોના પાનના કારણે માનવ જાતનું એ અધાપૂતન થઈ કે પોતાના સ્વાર્થ માટે અથવા માની લીધેલા સુખ માટે પૂ. અધીછ જેવાને બોળીએ છીં દેવા સુધીનો કશું પ્રસંગ પણ માનવજાતના હાથે મળે

જેમ દ્રાક્ષ અને કરાખ એ અસત્ તત્ત્વો છે તેમ

ધર્મ અને આજે જાણીતા ધર્મોભાસ અસત્ તત્ત્વો છે. ધર્મોભાસના કારણે પેડા થતાં જૂનું તત્ત્વોને નાશ તો થશે જ અને મજદૂરના નામે ને સમિદાધિકાર્યને જેનેર ફેધામ્નું છે અને ને જેર માનવ માનવ નમ્મે રેકામ્નું છે તે દૂર થશે જ. એનું કોઈ સ્થાન કશું અવિષ્કર્ષ નહિ રહે, એમ માની છોડાવ પણ ધર્મતત્ત્વ નાશ પામશે એ માની છોડાવ તેમ નથી.

ધર્મ શું છે?

ધર્મની આગળ સપ્રમાણવાદના ને સેવન ધારણ છે તે સેવકો દૂર થશે, એનું પણ જની સહે કે નામ તરીકે “ધર્મ” નહિ રહે. પણ જે તેનો ભારના દૂર કરવામાં આવશે તો ખુદ માનવ જાતનું મૃત્યુ થશે. માનવતા મરી પરાવરશે.

આતવી કાશી જેમ ધર્મ, વેષ્યુવ ધર્મ, બોધ ધર્મ, ઇર્ષાઈ ધર્મ વગેરે કંઈ પણ નહિ રહે એ જાની છોડશે. પણ ધર્મની એ પવિત્ર ભાવના કે છત્રને યુર જનાવના માટેની માનુષી કરતો તેને દૂર કરવી અસાધ્ય

દ્રાક્ષ મગજને તાજગી બક્ષે છે, જ્યારે કરાખ માણસને બરબાદ કરે છે

જનથી. હું કેવળ એવા સમયની કલ્પના નથી કરી શકતો જ્યારે માનવી કર્તવ્યોથી દૂર માનવ સમાજ રહેશે અને તે છતી શકશે !

આ મારે આપણે એક પ્રભાવસિ વિચારીએ :—

એક પ્રશ્ન છે કે "Where is the beginning of Religion?" (ધર્મનું મૂળ ક્યાં છે?)

તેનો જવાબ આ રીતે: It's in the heart of Human being " (તે માનવ હૃદયમાં છે.)

બીજો પ્રશ્ન છે "When Does the Religion begin?" (ધર્મની શરૂઆત ક્યાંથી થઈ?)

"Since the First day man saw the World" (જે દિવસે માનવીનો આ દુનિયા પર જન્મ થયો તે દિવસથી.)

ત્રીજો પ્રશ્ન છે "What is Religion?" (ધર્મ શું છે?)

જવાબમાં: "Religion is Humble Duties of a Man to a Man." (ધર્મ એ માનવી માનવ પ્રત્યેની પવિત્ર ફરજ છે.)

માનવી અને ધર્મ

આ પ્રભાવસિથી માનવી અને ધર્મનો સંજોગ શું છે તે સમજી શકાય તેમ છે. સાથે જ એ દક્ષિત ધાવ છે કે "માનવીની માનવી પ્રત્યેની પવિત્ર ફરજને એજ ધર્મ છે." અને એ ધર્મનું અસ્તિત્વ જૂલકાળમાં હતું, વર્તમાનમાં છે અને ભવિષ્યમાં રહેશે. એનું અસ્તિત્વ જે દિવસે મટી જશે તે દિવસે માનવ સમાજનું જ અસ્તિત્વ નદિ દોષ. હશે તોય તેની હાથપ પ્રાજ્ઞ વખરના યજ્ઞા જેની હશે

આભારે જે ધર્મના નાશ મારે જિતા એવાય છે તે ધર્મ હજી જાગ્યો જોડા કિપાકિડા પૂરતો જ છે. માનવ સમાજે આને ઉધે રસ્તે પેલાની બાવનાઓને પોતી છે.

તે માને છે કે ક્યાંના કારણે અધુરને વિનય વિશાલ માણવતા દલ છે. તે માને છે કે જગતના આતીને બાકોના કુખ દૂર કરે છે અને ચમત્કારો કરે છે. તે માને છે કે જગતે ઉચ્ચ દેવતા તે બીજને અડકશે તો નીચ પડ જશે તે માને છે કે માનવતાની જુનાય રાજ્યા વગર કિડી મગીડીની દાણી પ્રેમ મળશે. તે માને છે કે જગતનાની આરતીએ ઉનારદાણી

સાજ મળશે. અને આ બધી બાવનાઓને જે માનવો નથી તે માનવ નથી. એવું જોડું તૂટ માનવ સમાજના મોટા બાજના માનસમાં બરાધું છે. આ તૂટ એટલું બરાધર છે કે જે કેવળ તેને માનવ તૈયાર ન થાય અથવા તેનો વિરોધ કરે તો તેને જાનથી મારી નાખવા સુધી પહોં તેઓ તૈયાર છે. આ છે ધર્મનો જોડી ઘેઘા! અને આની ઘેઘા માનવ સમાજના કુબીએ માનવ જગતના તારણદાર અને આ ઘેઘાઓને દૂર કરનાર ક્રાન્તિકારીના નામે જ ઘડાવવામાં આવે છે.

દરેક ધર્મના સંસ્થાપકોએ પોતપોતાના દેશ અને કાળ પ્રમાણે માનવ સમાજના ઉદાર મારે તેમને સજનો માર્ગ દેખાડતા મારે તે વખતનો પ્રચલીત મૂલ્ય જરૂરી માનવતાઓ સામે જેઠા જગતી. કમળીને તેમના નામે નવો વાદ રચાવો મરે. જેમણે માનવ એકતાનો પ્રવાસ આરંભ્યો, તેમના નામે માનવ સમાજ દુકરે દુકાશમાં વહેવાય ગયો.

ધર્મ અને ધર્મનાં તત્ત્વોનું અસ્તિત્વ

એટલે એ તારવો કે જેણે માનવ સમાજમાં મોટા ભાગે સજા છે, જેણે માનવ માનવ તરફે ધર્મથી વધાર્યું છે અને માનવ જીવનને વિષમ ગતામ્ય છે તેનો નાશ યરાનો જ છે. બીજા સંજોગમાં એમ પહોં કરી કે સજા કે વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં એજ ધર્મ કે એ જ તત્ત્વોનું અસ્તિત્વ રહેશે, જેનાં કે—

(૧) માનવ માનવને માનવ તરિકે એજમખરે, (૨) માનવતાના બેજુમાં તે જાતિ-પાતિ, ધર્મ-સંપ્રદાય, ઉચ્ચ-નીચ, કાગા-ધીળા વગેરે બેઠાનાં તત્ત્વોને નાણુ કરશે, (૩) દરેક માનવને માનવ તરિકે જીવવાનો અધિકાર છે-તેનું જે જ્ઞાન આપશે અને જે એ રીતે જીવવા સજા કરી આપશે.

આ તત્ત્વોનું જ અસ્તિત્વ વર્તમાનમાં રહેશે એમ મારું માનવું છે, એને જ હું 'વર્તમાન ધર્મ' કહી શકું.

'વર્તમાન ધર્મ' નામ સાંભળીને પણ એમ જણ કરશે કે શું જીવજાળમાં ધર્મ બીજે કતેલ અથવા ભવિષ્યમાં તેનું કયા કંઈક જીવ જ રહેશે? હું જગતીય કે માનવતા તો હંમેશાં એ સરખી રહી છે. એ ધર્મ જઘણો નથી, પણ ધર્મના નામે વિધવાઈ

તત્ત્વો જૂતકાળમાં હતા તેમણે બધી કષ્ટતાઓ જાનવી છે, એ દષ્ટિએ જૂતકાળમાં જે ધર્મ મનાતો તેની અપેક્ષાએ વર્તમાનમાં શું ધર્મ હોવો જોઈએ તેનો વિચાર કરવો પડે.

ધર્મને આપણે એ દષ્ટિએ વિચારીએ, જેમાં એક તો ધર્મ એટલે વાહ-વિચાર નહિ પણ સર્વ સામાન્ય, માનવ માનવ વચ્ચેની ભાવના-એ દષ્ટિએ ધર્મનું અસ્તિત્વ કાંઈ દિવસ નાશ નહિ પામે. પણ એ માનવાને અમલમાં લાવવા મારે દેશકાળ પ્રમાણે તેના પ્રયોગો તેની વિચારણા કે આચાર વર્તેનું પૃથક્કરણ કરવું પડે.

એક સમયે સત્ત્વ બોધનું, કુસારધો દૂર રહેવું એ નીચી જાતનો માનવ જીવનના અવસ્થક અંગ્રપે મનાવી, ત્યારે માનવી એ અતીતિથી દૂર રહેવો અને કાષ્ટક વાર એ તે બોધનું કૃત્ય કરી બેસતો ત્યારે તે એમ સમજતો કે તે જીવવા લાયક નથી રહે. આ કાળના નિયમ પ્રમાણે આ વસ્તુઓ એક સમયે સત્ત્વપે હતી એ સમયે માનવતાનો પ્રચાર કરવો પડતો ન હતો પણ માનવતાએ માનવનું એક અલભ્યક અંગ સેખાનું હતું. માનવીની ફેરવન અને અનૈતિકતા.

આજે એવી વસ્તુ રહી નથી, આજે એનું લાભ છે કે આપણે માનવી સિદ્ધિતાથી ધણે જ દૂર જઈને પડ્યા છીએ. આપણે માનવતાની મોટી વાતો કરતા હોઈએ સાંભળ્યું પણ જીવન વ્યવહારમાં એ વસ્તુ એટલી જ અલભ્યક છે તેનો સ્વીકાર અને તેનું આચરણ આપણને તેમના જીવનમાં લેવા નહિ મળે, બધું દરેક કંઈ... દરેક પહે એક મોટી ભાવના વ્યાપ્ત થઈ જાય છે કે માનવી જુદું બોધના સિવાય જીવી શકે નહિ. અતીતિ વધારે ધણી થાય નહિ. કુખ્ય તો એ વાતનું માન છે કે જેઓ અર્થિકસાની બેઠી મોટી વાતો કરે છે તેઓ, માનવીઓ ભૂમે મરે છે, નાશાકર છે એ જોઈ શકે છે. તેમનું કુખ્ય દૂર કરવું એ તો બીજી વાત, પણ એવી વાતોનો પ્રચાર કરે છે કે જગતમાં એમ માનવું જ આવ્યું છે.

આ વસ્તુઓનો નિર્દોશ કરવાનું પ્રયત્નન મલક એટલું જ છે કે આજે માનવતા માનવીની એક ફેરવન બની ગઈ છે. ફેરવન એટલે એક પ્રકારનો જેવો શીખ કે જેની આડમાં ગુપ્ત બધું છુપાતો રાખ.

કામચાતરીકે સિદ્ધિ અને સંસ્કારી માણસો આજે તેને કહેવાય છે જેઓ સારાં કપડાં પહેરે, સારાં કામો કરે, એ માણસ એથી વધુ સરકારી છે એમ મનાવું નથી. એટલે મુત્તર કપડાં પહેરીને પોતાની ગદી જાનને છુપાવવાની જેવી ફેરવન છે તેવી જ માનવતા પણ માનવીની ફેરવન વર્ણ પડી છે જેની આટો માનવી પોતાના રંગાઈ કૃત્યો-અમાનવી કૃત્યો છુપાવે છે.

એટલે કાળની અપેક્ષાએ કર્તવ્ય શું અને તેનો પ્રચાર કેવો અને કેટલો 'સક્રિયતા' હોવો જોઈએ તેનો વિચાર કરતાં એવું જરૂર લાગે છે કે જૂતકાળમાં તે કર્તવ્ય સરળ હતું. આજે તે વધુ પડતું કાષ્ટક થતી ગયું છે.

અસહ્ય અને નાશ એ એ તત્ત્વો એટલા નજીક આવી ગયા છે કે ધર્મનું અસહ્ય તત્ત્વ માનવ પારખી શકતો નથી. નાશ તત્ત્વો વધુ સરળ અને સરળ છે. માનવમાં એટલી સક્રિય નથી રહી કે તેને અસહ્ય તત્ત્વ મેળવવા મારે જેટલો ભોમ અને લાભ આપવો જોઈએ તે તે આપી શકે. પરિણામ એ આવ્યું છે કે કાળના વેગના પ્રવાહમાં આપણે દિવસે દિવસે અસહ્ય તત્ત્વના નામે નહીં તત્ત્વોને અપનાવતા જઈ રહ્યા છીએ, અને તેમાં જ અસહ્ય તત્ત્વોનો સંલેપ માનીએ છીએ.

પણ આ જુને તત્ત્વોની વચ્ચે અસહ્ય તત્ત્વોનું મુલાકાત વધારે છે. તે જ માનવ સમાજને વધુ ઉપયોગી થશે. એ પ્રકારનો પ્રચાર નહિ પરંતુ એવા અત્યારપૂર્ણ સયમી સાધુ પુરોહીતો વધુ જરૂર છે, કે જેઓ પોતાના આચરણથી એ સિદ્ધ કરી આપે.

સત્ય બોધનું જોડાણ, ન્યાય અને નીતિનું આચરણ કરવું જોઈએ. આ વાતો તો આપણા હિંદી જીવનમાં દરેક વ્યક્તિના, મુખેથી સાંભળી શકાશે, પણ વ્યવહારનું શું જ વ્યવહારમ જે નથી વધુ મેળવવાને નીતિ મનાવી હોય અને એ રીતે અતીતિને નીતિ મનાવી હોય અમર બે પેઢાનો લાભ મળતો હોય ત્યારે હસનાં હસનાં જુદું મોટી રેલુ અને એ વ્યવહારકુશળતા મનાવી હોય તેનું શું કંઈ. પણ વધુ કષ્ટતા બનેં હિયારો તો એ છે કે એ રીતે એકા કરના પેઢાનો ધૂમાડો વિશાલ વખતે માર માર કે છ-છ મેંડ અથવા બીજા જરૂરી તત્ત્વો પાછળ કરવો અને તેથી પોતાની રૂબા વધે છે એમ માનવું..... આવા પર્ણો

તત્ત્વો જતાવે છે કે ધર્મનું અસદ્ય તત્ત્વ પ્રકાશતાં અવગત
તેને પ્રકાશમાન બતાવવા માટે સમય અને શક્તિની
વધુ જરૂર છે.

અધર્મથી અને ધર્મ સંસ્થાપકો

આ વહેમ અને અધર્મથી ધર્મ મનાતાં હોય,
ધાર્મિક સ્ત્રીઓ વડે મેલ મેલે છે એમ મનાતું
હોય, તેમજ પોતે ને સંપ્રદાયને માને છે તે સિવાયના
અન્ય સંપ્રદાયના માનવીઓ માનવ નથી એવી અણુત્રીએ
સોફ સમુદાય આગળ વધી રહ્યા છે, તેના સમયે
એમની વિશ્વ કઈ રીતે આગળ વધવું.....?

પણા સોફા એમ માને છે કે કામડા અને કાન્ટો
વડે એ પરિવર્તન શક્ય જનરે.....એ શૂંધ ભરેલું છે.
આ બધી પેઢીઓનું જન્યરયાન હવે છે અને તે
હવે પરિવર્તન સમજાવવાનું ને દસ્તાવે આવે તો
જ તેમાં સજાતા મળે, જુદા જુદા ખોળીની ઉત્પત્તિ
નેથી તો તેના ધર્મ સંસ્થાપકોની કાર્ય પ્રજ્ઞાવિમાં
આ વસ્તુ—“સમજાવવાનું હવે પરિવર્તન કરાવવું”—
અમ જોઈ શકાશે પણ એ માટે સતત કાર્યસિદ્ધતા,

કંપનીની સ્થાપના અને ૧૯૧૦

ખેતી માટે

જ્યાં તથા નદીમાથે અને તેલથી બીજાથી વેળા

નેર પણ પાણી ખેતનાર

નેરિયા જેઠ અને પંપ

લંડી અને સારી ખેત કરનાર

હોખાડી હજ

મરદીમાંથી રસ કાઢવાના

કોલુ ચીથોલા

૧૯૧૧ વસેતવાના મુદ્દા અને મળ્યું

હોખાડી રથેયા

તેમજ

ફેલ પ્રકારની મરીનરી અને ખેતીવાડીનાં

હથીઆરો

તથા

બોરીંગના કામકાજ માટે પૂઝા પા મળે—

અબાલાસ એમ. પેરેલની કુંપની

માલિક : ફરસુરામ એન્ડ કું.

(૧૫) હીઆપુર, પોથ પેળ, અમકાવાડ.

ધીરજ અને અપૂર્વ આત્મશક્તિ તેમની પાસે હતી.
એટલે તેઓ તે સમયે એ વસ્તુ સિદ્ધ કરી શક્યા; ત્યારે
તેમની વાક નેઓ આગા, તેમનામાં એટલી ધીરજ,
કાર્યસિદ્ધતા કે મક્કા ન હતી. તેમણે એ ઉપાયો કરતાં
જુદા જુદા ઉપાયો પોષ્યા. જેમાં જગાતકાર, માર્ગદર્શ,
સ્વર્ગ નહોતો બપ વિષેરે હતો. અને તેનું પરિણામ એ
આવ્યું કે પોતાની અયોગ્યતાના કારણે તેમણે માનવ સમા-
જમાં એવું ક્ષાતી રીપુ કે ધર્મ સંસ્થાપકો પાસે તો
કોઈ દેવી ચમત્કાર છે

આ બધું જતાવતાનું પ્રયોજન એટલું જ છે કે
જૂતકાળમાં ને કારણે માનવતાનાં સિદ્ધાંતોથી ધીમે
ધીમે આપણે દૂર થતા ગયા અથવા કેવી રીતે તેને દૂર
કરતા ગયા, તેના અમામ આવે કારણ કે ભવિષ્યમાં
આગળ વધતાં પહેલાં જૂતકાળ ઉપર દ્રષ્ટિ નાખવી
પડશે; જૂલોનું પરિવર્તન ન માપ તે જોવું પડશે.

આને આપણે ને વર્તમાન ધર્મ વિચારવાનો છે
તે માનવ ધર્મ છે. માણસો દિલિ મંદીરી અને
સંવેદના-દયા બતાવે છે, પણ એના કરતાં વધુ જરૂરી
છે કે તે માનવ પ્રાણે પણ સંવેદના અને દયામાન
રાખે. પોતાના મોજશીખ અને વેમર વિશાસ પાછળ
માનવકુળનું સત્વાનાશ વળતું હોય તો તે બધું થવું
જોઈએ.

પાપ વિશ્વતાની લાગણી જન્માવે

આ ક્યારે પણ? આપણે ક્યારે માનવતાને નગર
સમજી રાખીને કોઈ કર્તવ્ય કરીશું ત્યારે? કાપો
માનવીઓ શૂંધે મરતાં હોય અને આપણે કામચૂંપ
અને મોજસોમ પાછળ લખલૂટ ખસી કરીએ...આ
નૈતિક મૂલ્યો ગણાવે જોઈએ. કાપો માનવીઓ
કંડીમાં, વરસાદમાં, મક્કાન વમર બીજતા, મરદારવા,
મરણ પામે, ક્યારે આપણે જરૂરત કરતાં વધુ મોજાઓ
રોજી બેઠા હોઈએ તે પાપ ગણાવું જોઈએ.

આ નૈતિક મૂલ્યો અને પાપવિશ્વતાની લાગણીઓ
આપણા દિલમાં જન્મવી જોઈએ. અર્થાં સુધી માનવી
શૂંધે મરતાં હોય, નાગાં કરતાં, અને આપણે કુખ ન
જાન્યવીએ, કુખ જાન્યવીને તેનું નિવરણ કરવા તૈયાર
ન થઈએ ત્યાં સુધી આપણે કુખ અને શાંતિ ધર્મને
તે નહિ આવે. કોઈને લંડીને કોઈનું પચાવીને આપણે
ધર્મીએ કે આપણને મુખે નિકા આવે તો તે બોલ

છે. એમાંથી તો માનવજાતના કારણના બધાં ફુગો... હૈં... મોટી... યુદ્ધ... વગેરે પેદા થયા વગર નહિ રહે. એટલે મને તો લાગે છે કે વર્તમાન ધર્મ તો એ જ હોઈ શકે કે માનવીને સાચું જ્ઞાન મળે. આ બધાં ફુગો માનવી ભોખવે અને તે ફુગો બીજા માનવ સહી શકે છે તેવું કારણ આપવા છે. અને તેથી જ માનવજાતને ફુગોનો અભ્યાસોનો તે સામનો કરી શકે નહીં.

તેને સાચું જ્ઞાન આપવું એ દરેક જ્ઞાનીની ફરજ છે, અને સાચું જ્ઞાન પોતાને મળે અને તે જ્ઞાન મળ્યા બાદ હિંમતપૂર્વક અભ્યાસોનો સામનો કરવો એ જ માનવીનું પવિત્ર કર્તવ્ય છે. આ સાચું જ્ઞાન માત્ર શબ્દો કરતાં વધુ જરૂરી છે કે તે માનવ પ્રત્યે પણ સવેદના અને દયા ભાવ રાખે. પોતાના મોતશોષ અને વૈભવ વિદ્યાસ પાછળ માનવજાતનું સત્તાનાશ વળતું હોય તો તે બધું થવું જોઈએ.

આ ક્યારે થાય?

માનવતાને નજર સમક્ષ રાખો.

આપણે જ્યારે માનવતાને નજર સમક્ષ રાખીને દરેક કર્તવ્ય કરીશું ત્યારે લાખો લાખો મરતાં હોય અને આપણામાંથી ધણીને ધૂમધામથી પરણવું હશે તો એ નૈતિક ગુનેહ ગણાવે જોઈએ. લાખો લાખો ફરી અને મહાન વગર વરસાદમાં બીજાને નિશાર સળે મરી જતાં હોય, ત્યારે જરૂરત કરતાં વધુ ચીજો રાખવી એ પાપ ગણાવું જોઈએ.

આ નૈતિક ગુનેહો અને પાપોજાતની લાગણીઓ આપણા દિશમાં જન્મવી જોઈએ. આપણા દિશમાં સુધી માનવીઓ ભૂખે મરતાં હોય, નાશ કરતાં હોય, જ્યાં જ્યાં ન જન્મી શકે, ફુગ જન્મીને તેનું નિવારણ કરવા ન તૈયાર થાય ત્યાં સુધી આપણે સુખ અને શાંતિ ઇચ્છીશું હોએ તે નહીં આવી શકે. મોટી ભૂતીને કેમકે પચાસીને આપણે એમ ઇચ્છીએ કે સુખની નિદામાં સુષ્ક શરીરો તો એ ખોટું છે એમાંથી માનવ જાતનાં કષ્ટતા બનો ફુગો હૈં... મોટી યુદ્ધ વિ. પેદા થયા વગર નહિ રહે.

એટલે મને તો લાગે છે કે વર્તમાન ધર્મ તો એ જ હોઈ શકે કે માનવીને સાચું જ્ઞાન મળે. આ બધાં ફુગો માનવી ભોખવે છે, અને તે ફુગો બીજા માનવ સહી શકે છે તેવું કારણ આપવા છે, આજાન છે એટલે જ માનવી જનિત ફુગો અભ્યાસોનો સામનો માનવી કરી શકે નહીં.

સાચું જ્ઞાન તેને આપવું એ દરેક જ્ઞાનીનો ધર્મ છે અને સાચું જ્ઞાન પોતાને મળે અને એ જ્ઞાન મળ્યા બાદ હિંમતપૂર્વક અભ્યાસોનો સામનો કરવો એ જ માનવીનું પવિત્ર કર્તવ્ય છે. આ સાચું જ્ઞાન આ શબ્દોમાં આવી જાય છે.

“ફુ માનવ હું, મને માનવ તરીકે જીવવાનો અધિકાર છે—એ અધિકાર મેળવવા હું અભ્યાસોનો સામનો કરીશ જેમ કે માનવ હું તેમ જીવ પણ માનવ છે—તેમને પણ જીવવાનો અધિકાર છે. તેનો અધિકાર તે મેળવી શકે તે માટે હું તેને સહકાર આપીશ માનવ જીવનના વિરુદ્ધ અગ તરીકે સત્વ-અહિંસા-સંવમ જ જીવનને સુધી કરી શકે છે એ વાતનો હું પ્રચાર કરીશ.”

એ જ વર્તમાન ધર્મ છે. આ ધર્મનો નેટલો વધુ પ્રચાર થશે, તેટલો માનવ સુખી થશે અને એના અભાવમાં માનવ ફુગો થશે એમ સમજીને દરેક માનવે તેનો વધુ પ્રચાર કરીને તેવું જીવન બનાવવું જોઈએ.

કાઉન

ધાપ

એલ્યુમિનિયમ

તથા પિત્તળનાં વાસણો

તેમજ ઔદ્યોગિક, વિદ્યુત, રસાયણિક તથા ઘર-ઘરપાયાની દરેક બતની ચીજો તથા સાધનો આદે

મથા થા લખો:—

જીવનલાલ [૧૯૨૬] લિ.

દલકતા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રી, દિલ્હી, રંચન, ઓગડા.

માણસ પોતાના રોજતા વ્યવહારમાં અને નજીવા સ્વાર્થમાં રચ્યોપચ્યો રહે છે પણ એક જ પ્રસંગ જીવનમાં એવો આવી જાય છે કે બ્યારે તેના આખા જીવનનું અને રહેણીકરણીનું પરિવર્તન થઈ જાય છે.

મનસુખલાલ શાંતી કુશન અમદાવાદમાં મારી સાથે જ છે. અને વેપારધંધામાં કાલ્પ અમારો એક જ મત હોય છે તેઓ ખાસ કરીને મારી કુશનમાં જ જોવાના આદી જમાવી બેસે છે, પણ રહે છે કુટુંબપરિવાર સાથે ક્ષોધમાં. અમદાવાદમાં પણ મકાન રાખેલ છે, પણ પછે બાજે તેઓ ક્ષોધમાં જ રહે છે. તેઓ અમદાવાદથી ક્ષોધ અવા અને અચાનક જ ગિનાર પડી અવા અને સાથે દિવસે અમરમળા એટલે મિત્રતાને દાવે કે તેમની તળીવત જોવા ક્ષોધ આવ્યો હતો. હવે તો તે સારા થઈ ગયા હતા, પણ જરા નમળાઈ રહેતી હતી અને મને પરાણે પણ બે દિવસ રાખવા તેઓ કિસ્મત હતી.

હા, અહીં આવતા જ મેં પેલી જોપરી નોંધી. ખરેખર વિચિત્ર દસ્ત એક દિવસ તો મેં વિચાર કરવામાં જ આવ્યો અને પૂછતો પૂછતો અટકી ગયો કે આ કેમ અહીં મૂકી છે? મેં જોયું કે આગેય શેઠામા ખુબ પરિવર્તન થઈ ગયું છે. જાણે સાત નમતોની મરિત; પહેલાની માફક કમકાજી સ્વભાવ રહ્યો નથી. વળી સદાનુસૂતિ અને સંવેદના પણ પછી આવી અંધ છે.

પછી વિચાર કર્યો પણ એનો ગક ન બોલી અને મનને ત્યાંથી ખસેડી બીજે સમાવવાનો વિચાર કર્યો, પણ વ્યર્થ ગયેલ બાતો મુદર અને જુઓથી સળવેશા રેળસ પર માણસની જોપરી.

મકાન માલિક શેઠશી જે કાંઈ અણગળા માણસ હોય તો તેમને ડોક્ટર અથવા તો જૂત પ્રેત સાધનાર મળી બેસે; પણ એ મારા અડ મિત્ર છે જે એમને ક્ષોધને ઘેર તો કુ પહેલવહેલો જ આવ્યો છું, પણ એ મારા વર્તોના સાથીદાર છે. તેઓ ડોક્ટરો તો થું પણ જરી-છુટીય જાણના નથી. આર્થ સમાજ હોવાથી તત્ત્વમંત્રમાં પણ માનતા નથી. પછી પછી સમજાવ્યા ત્યારે તેઓ કંઈક પૂજાપાઠમાં માનતા થયા છે. - - -

- તેમના નોકરને પાસે બોલાવીને પૂછી જોયું કે આ મકાનમાં બીજા કોઈ ડોક્ટર બાંધે રહે છે? પણ તેણે તો નકારમાં ઉત્તર વાળ્યો.

"મકરનામથી કોઈ ડોક્ટર આવ્યા છે?"

"નાહી, ના."

પછી તો જરા પણ સંકોચ રાખ્યા સિવાય મેં પૂછ્યું.

"ત્યારે આ જોપરી અહીં કેણે મૂકી?"

નોકરે એક મારી પાસે આવીને હળવેથી બોલ્યો,

"શેઠ સાહેબ! આપને થું કહું? અમારા શેઠ મનવાડાંથી ઉપા ત્યારથી આ જોપરી રચનામાંથી લઈ આવ્યા છે. કાણ જાણે થું મ સ્વત વળગ્યું છે કે તેને જરીય અજાણી મૂકતા નથી. સાહેબ! હાકલો અરકયુ એ તે કાંઈ આપણે જાણીએ? આપ કાંઈ સમજાવો તો કદાચ માની જાવ."

તેની વાત પરથી મને સાચું કે તે સાત અણગળા છે એટલે તેની વાત ટાળતાં મેં કહ્યું-

"જર સમજાવીશ"

અને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

છેત્રે મારાથી પૂછ્યા સિવાય ન જ રહેતયું. એક દિવસ મેં કહ્યું.

"શેઠ! આપને એક વાત પૂછું જો અચો અહિં લાગે તો."

"તમારા મનિ ચેલ્યામેલખો સવાલ જ ક્યાં છે? જર પૂછો."

પેલી જોપરી સામે આંખો ચીંધીને મેં કહ્યું.

"આ કું છે?"

હસતાં હસતાં તેમણે જવાબ દીધો.

"એ તો મારા ગુરુ છે."

"મકરો તો મારે ક્યાં છે? સાચું કહેતો!"

"સાચું જ કહું છું અને એ જોપરી છે તે વાત તો તમે જાણો છો. મેં તેને જુઓથી વચમાં જવન કરીને કેમ મૂકી છે, તે બીના તમે જાણવા માગો છો ને?"

"જરાવર."

“તો સાંભળો! જો કે વાત થયી લાંબી છે, પણ તમને તો તેમાંથી થયેલો બોધ મળશે. અમદાવાદથી અડી બાવીસે અમ્યાનકે હું ત્રિમાસ પડી ગયો. અને ૬૫૫ ન્યુમોનિયા થઈ ગયો હતો.”

“પણ આપે તો મને અધુનવજ્ઞ રાખો.”

“મારી જૂથ થઈ ગઈ, પણ વાત સાંભળો! કાંઈક અને વેલો મુશ્કેલીમાં પડી ગયેલા, પણ તારા આત્મમાં તો જીવનની કાંઈ આશા જ સામેલી નહિ. મોત તો આંખો સામે નાચી રહ્યું હતું અને સાથે સાથે જીવનમરતા કરેલાં પાપો પણ નજર સમક્ષ નાચતાં હતાં. કેટકેટલાં મહાનોમાં જલ્દીથી ઠગાઈ! કેટકેટલાં કુમળાં બાળકોને ઘસણાવ વિનાનાં કરી નાખ્યાં! વ્યાપારની જગમાં કેટકેટલાંઓને ક્ષમાબદ્ધ, મરીજ માણસો મિથ્યાત્વ ભર્યા જીવનિયાતની વસ્તુઓ સિવાય કશુંકા ઠંઠાવા રિવસો જસાવ કરી રહ્યા હતા ત્યારે ઠાળાજીવનમાં બધો માત્ર જીવનભીતાઓને બેસી હતી દુકાને આજવા વાગીદવાળાઓને ભાડાં કાપક જતાબધા, ધક્કા ખમકાવ્યા, વાજમાં ઊંચા રાખ્યા, પાવકા નામે જ કાપક થકાવીને તે કાળા બલ્લરમાં નેચ્યું! આ બધાં થાપો આંખ સામે આવીને દસવી વસાં-ઉત્તા. જલ્દીકો! આપણે રેતને પણ કંપો છે અને માનવ બધુઓને પણ કંપો છે.

થયેલો બધાં સામેલ કરે! મારાં પછી આ સંપત્તિ તો કામમા આવવાની હતી! અંતરમાં ત્રિમાસતો હતો કે થોડુંક પુણ્ય કરેલું પણ માન આવે છે! પણ કંઈ હીન તો માન આવે! આ ગામમાં ધર્મસાગા મન-વરાતીને મોટી આરસની તાબી નામ મેતરાતી સમાતી રીધી. મનમાં એમ પુણ્ય જીવ્યા વી કે કોઈ પ્રેસ રિપોર્ટર ઉદ્ઘાટનને દ્વાડો દોડી પણ સાથે સાથે ઠાપસે તો ખર્ચના રીપોર્ટ આપીશ. એ નામનાનો જૂન સાથેનું પુણ્ય જ તો કામનું!”

કહી સુતી થઈ ગઈ હતી. અતે મેં પ્રાર્થના કરી કે:

“પ્રભો! મને થોડો અવસર આપ, ક્યામય થોડુંક આજીવ આપ! જેથી કંઈક સત્કર્મ કરવાની તક મેળવું!”

મનમુખલાસ રીધી આંખોમાં આંસુ આવી ગયાં. તેને લુગાં લુગાં કહેતા સાજા:

“રાજની મારી પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર થયો. એ કશુંક સાગરે મને નવું જીવન આપુ. પેલું જિવ જીવેલ ત્રિમાસીમાંથી ઉઠ્યો ત્યારે હું આવો હતો.” એક દોરો હતો પહેલાનો, તેની સાથે હતો મદાલ પછીનો જે ખૂબ ખ્યાનથી નેવા પછી એજામયો.

આ ચિત્રને એટલા જ માટે લખાવ્યું છે કે તે વખતની ઇચ્છા મને સ્મરણ રહે અને પ્રભુ પાસે જૂઠો ન હો પણ માયાની પ્રજાતાએ ધીરે ધીરે પાછો જૂથતો ગયો. એક દિવસ કરવા નિકળ્યો હતો, ત્યાં સમતાન બણીથી નિકળતા ઠોકર વાળી, નીચે વળાને જોયું તો આ બોપરી! સકસા સ્મરણ થયું કે મારી પણ આ જ ઇલા દવાની છે. મેં આ બોપરીને પ્રજામ ક્યો અને મેર લેતો આવ્યો. તે આ જ બોપરી!”

આજીવથી એ મનમુખલાસની વાત સંભળતો રહ્યો. કાંઈ બોધી ન શક્યો પણ હાથ મૂકતો બની ગયું હતું. કારણ કે હું પણ એક જ હોડીનો મવતા હોલ.

(૨)

દિવસે દિવસે થોડાંકો ધાર્મિક ઉત્સાહ સીમા એજામી રહ્યો હતો હતો પણ વધારે જાન કરવાથી એટલે પર એટલે આવે જતી હતી, છતાં પણ તેઓ પ્રસન્ન હતા. કદી કોઈએ એમને ચિંતા કરતાં નહોતાં જોવા.

અમદાવાદની દુકાન તો ખ્યાલ થઈ ગઈ હતી. થકા દિવસથી તેમને નેવા નહોતા, તેવામાં એક દિવસ તેમનો મોરો ફિક્કો ગમરાયેલી રિયાતમાં આવ્યો, અને તેઓ ક્યાં છે તે જાનની મારી પાસે પૂછપરછ કરી, ત્યારે અગર પડી કે મનમુખલાસ અચાનક રેતને કદવા ક્યો સિવાય જ વેચતી જીવડી મથા છે. વધારામાં ચિંતાનું કારણ એ હતું કે તેમની પાસે તેમજે કપડાં કે વાટખચી પણ રાખ્યાં નહોતા.

મને સમજાયું કે જરૂર તેમને વેરાજ આવી ગયો. તેમના કુટુંબીય પણ આજ માનવું હતું. મેં કહ્યું.

“આજીવ કરવાથી તરફ તપાસ કરવી જોઈએ.”

પણી દોડધામ કરી પણ ક્યાંક તેમનો પગો ન મળ્યો. પેપરોમાં તેમનો દોરો ઠાપીને ક્યાંક આવવાનો જરૂર અગર પણ આપી. પરંતુ ક્યાં જ પ્રયત્નો અર્થ અથા અને એમને એમ પાચ વર્ષ વીતી ગયાં.

ત્રિપુત્રના દિવસે કું ડાહર ગયો હતો ત્યાંથી હનુમાનજીનાં દર્શન કરવા જતાં ગોમતીને સાથે જિનરથી પસાર થતાં અચાનક એક જડાધારી સાધુ પર મારી નજર પડી તેમની મારી તરફ પીડા હતી.

કું તેમની પાસે જતા ઘાએ ત્યાં ઉભેલા એક માણસે કહ્યું કે “એ તો અપેરી છે.”

પણ મારે શું મારે તો તેમનાં દર્શન કરવાં હતાં. કું તે ચોતરા પર ચઢી ગયો. તેમને પ્રણામ કરતાં તેઓ જોરથી હસી પડ્યા. મારી દષ્ટિ તેમની સાથે મૂકી પેલી બોપરી પર પડી અને કંઈક સ્મરણ આવ્યું કે આ મનમુખાધાર શેઠ તો ન હોય! તેઓએ મને ખાનગી જોયા અને ફરીથી હસી પડ્યા.

“અરો આપ બહિર્વા! આ વેશમાં!”

“ભાઈ, નધા તીર્થીની યાત્રા કરીને જાહી આવી અરો છું, સંભવ છે કે આમ કરતાં કરતાં કપાંકિ છતવનું ડેઠાણું પડી જશે.”

“પણ આપને ધરમા તો કંઈ અડચણ ન પોલી.”

“અડચણ ન હોતી પણ અવગતતાએ થી હતી. મને ટેટલા દાન પુરા. હું પણ મને ઘાવ્યું તેથી કંઈ મારો હકોડો વળાવેલ ન હોતો. એટલે જો મનનું છે તેના દારોજ આવી પડ્યો છું કોઈક દિવસ પણ મુશ્કેલી ભટકશે તે મને આ ગોમતીને પારે મળી જ જશે.”

આમ કહેતા કહેતાં તેઓ રડી પડ્યા. મેં કહ્યું

“પણ હવે આ બોપરીની થી જરૂર છે?”

“મેં પહેલાં જ તમને ત હોઈ કહ્યું કે એ મારા યુદ્ધ દેવ છે એ સમાધ મને ચતુર સ્મરણ આપવા રહે છે. એનાથી કુંનુંદો. મારું તો ખજર નથી કોણ જાણે

મન શું નું શું કરે. બપોરે કું તેના તરફ નજર કરું છું ત્યારે જાણું કે તે મને કહી રહેલ છે કે જો તારી પણ આવી જ દેલા યવાની છે.”

તે આપો દિવસ મેં તેમની સાથે મળ્યો, પછે આમક કમો, પણ તેઓ મારા સાથે આવવા તૈયાર ન જ થયા.

(૩)

ડાહરના લોઠા બોપરી પાસે રાખના હોવાથી તેમને અપેરી સમજાતા હતા તેઓ પણ વખર માને જે કાંઈ મને તે પર જ મુજારો કરતા હતા સાધુઓનું ઉચ્છિદ્ધ થયી વાર તેમને મળવું જવું હતું. એમ તેમણે કહેયું અને એમ પણ કહેયું કે “હવે દર દર ક્યાંક જવાનો વિચાર છે.”

પણ તેમનાં કુટુંબીઓ તપાસ ન કરે તે માટે તેમણે મને એમ કહેયું તેની ખાતરી વર્ગ મારણ કે જીને વર્ગ જ્યારે કું ડાહર ગયો ત્યારે મને ખજર મળી કે તેઓને અપે મહિને ત્યાં જ દેહાંત વર્ગ ગયો છે લોઠાએ એમ પણ જણાવ્યું કે તેઓ મહાન સિદ્ધ પુરત હતા. અને લોઠાએ તેમની સમાધિ પણ ત્યાં ચલાવી હતી. તે સમાધિ પાસે પેની બોપરી પણ મૂકવામાં આવી હતી, મહાજીઓ તેની પૂજા પણ કરતા હતા, તેના પર કૂંડ પણ ચડાવતા હતા.

કું ત્યાં જોઠા. જાંબાધો અવિરામ આંધુ પડી જતાં હતાં, પેટને અને કુટુંબને ખાતર અનેક કાળાં ધોળાં કરીને પાપની આંધરી માંધનારાઓમાંથી એક માણસે વેળાસર એનીને યતિત મેળવી, બપોરે મારા જોતા કેટલાય હજી એ પાપોનો વધારો કરવામાં જ છાવની સાર્વજનિક માની બેઠેલા છે.

સમિતિના ધર્મ-પ્રચારમાં આપનો ફાળો મોકલી આપશે

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિમાં આપનો ફાળો-ફૂલ નહીં તો ફૂલની પાંખડી જે જાને તે આજે જ મોકલી આપશે. નાણાં મળતાં સમિતિની પ્રવૃત્તિઓ વિકસિત જનશે, કેમકે સમિતિ પાસે ખાસ દેહ નથી. આપની સહાય, સંપૂર્ણ પ્રેમ અને મહાપૂર્વક મોકલશે તો નાનો સદામ પણ મહાન જનશે.

— સારામાં પ્રસન્ને સમિતિને જરૂર પાદ કરશે —

મંત્રી : હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ, સારંખુર-ખડામતાની વાડી, વ્યમદાવાદ.

ગીતા સમજવાની દષ્ટિ

પ્રિય

: ૨જી કક્ષા :
સ્વામિ શ્રી. ચૈતન્યાનંદ
શ્રી રામકૃષ્ણમ મંથરમી, નાસિક

મોક્ષસો જુદી જુદી દષ્ટિએ ગીતા વાંચે છે. કેટલાક માણસોમાં સાદી સીધી વાળાકાના જેવી મદદ હોય છે. તેઓ માને છે કે ગીતામાં ભગવાન મીઠુમ્મના સંસ્કાર કાંઈકે વચનો છે એટલે તેમને મન ગીતાનું પૂજન થાય અથવા ગીતા વચન એટલે અસ. મંદિરે દેવદર્શને જાણે ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય વગેરે પ્રસાદને પ્રદક્ષિણા કરનાર માણસની મારક જ તેમને થાય છે. એમ કોઈથી મનને પૂરેપૂરો સંતોષ થાય છે કે કોયે કંઈક પૂજન કરું. એ જ તેનું કામ મંદિરે જનાર જેવી પંચાતમાં પડેલો જ નથી, તેના મનમાં એ વિચાર આવતો જ નથી, કે મૂર્તિ કંઈ પ્રાણી અનેલી છે, તેનું વજન શું છે તેના ધનનાર કાણ છે વગેરે. એથી જ રીતે આ જાતના મન માણસોના વર્ગ ગીતા એટલે ભગવાનની પ્રતિમા એમ માને છે, એવા માણસોને મારે તો ગીતા સમજેલી નિરતર માલી રહેલી સક્ષમ થયોએ અને પડિતોને આનંદ આપનાર વાસ્તવિક વારો છે જ નહીં, તને પણ હરો કે શ્રીરામકૃષ્ણ દક્ષિણેશ્વરમાં રહેલા, ત્યારે એક સાધુ ત્યાં આવેલો તેની પાસે રહેતા વચમાં વીરક્રિયા એક મોટું પુસ્તક હતું તેની એ રાજા ચંદન, કુશ, ધૂપ, દીપ વગેરેથી પૂજા કરતો સવાર સાંજ પૂજા કરતાં કેટલીયવાર તેની આંખોમાંથી આનંદની અમુકારા વહેતી. શ્રી રામકૃષ્ણને થયું કે એ પુસ્તકમાં છે શું કે એટલે તેમણે સાધુ-પાસે જાણે એ પુસ્તક જોવા માગ્યું. સાધુએ વરત પુસ્તક ઉપાડીને બતાવ્યું. ઉપાડીને જોતાં પરમ-હૃદયને નવાજ લાગી, કે પુસ્તકને પાને પાને મોટા અક્ષરે માત્ર 'રામ' નામ લખેલું હતું સાધુને તેનું કારણ પૂછતાં તેણે કહ્યું કે, માણસને જ્યારે ભગવાનના સંસ્કારકાર થાય ત્યારે તે સર્વ જાનના સાર અને ધ્યેયને પકોટી બાંધે છે. ભગવાન અને ભગવાનનું નામ એક જ છે. એટલે પોતાના છપ્પ દેવતાના નામથી તેને પૂજા સંતોષ કોનો અને એ પુસ્તકમાં તે નામ હતું એટલે તેની પૂજા કરતો.

જેમનામાં આવી સાચી અને છવંત મદદ હોય તેઓ ખરેખર કૃતાર્થ છે. તેઓ તો સંતોષ સમુદ્રને

તરી મના છે, જુદાવાદી પર એવું સુખ અને શાંતિ તેમણે મેળવી લીધી છે.

બીજા વર્ગના લોકો ગીતાને માળા-મંત્ર જેવી માને છે. માળા અને મંત્ર એ કાષ્ઠનાં નામ સંબંધી પારિભાષિક શબ્દો છે. તંત્ર મંત્રોત્પત્તિ એમના (વે) વિસ્તારથી કહ્યું છે. ભરિષ્ઠમાં બે અનુક્રુણ તક મળશે તો એના નિમે વિસ્તારથી કું તને સમજાવવાનો પ્રયાસ કરીશ. એવી માન્યતા છે કે, નિયમ પ્રમાણે મનને જાપ કરવાથી તેનું કામ મળે. મોટાપુર વાળા કે બીજા કોઈ મોટા અક્ષરે લખેલી ગીતા તારી પાસે હશે. લગભગ એ જાણી આદિત્યોમાં આનંદમાં ગીતા પારાયણ ક્રમ: એટલે કે ગીતા પારાયણના નિયમે હોય છે. એમાં એકગ્યાસ, કરગ્યાસ, હવગ્યાસ, લીજ છાકિ, લેષમા અને ધ્યાનનો સમાવેશ થાય છે. જ્ઞાનના મ્લોકાનુસાર દેવતાનું જ્ઞાન કરવાનું હોય છે. એને મારે અમુક મ્લોકો હોય છે, આ રીતે ગીતા પારાયણ થા પાઠ કરવાનું મહાન કાળ હોય છે. નિયમ પૂરેકે આમ પારાયણ કરનાર કેટલાકને કું જાણું છું. આ વર્ગના માણસો ગીતાના અર્થ કે મ્લોકોની વિવિધ વ્યાખ્યા સામે ઝાઝું લક્ષ્ય રેતા નથી. મ્લોકો એ મંત્રો છે, અને માત્ર તેમનું પારાયણ જ પુરતું છે. વિદ્યાન-વાતના આ જમાનામાં આવા માણસો જુદા જુદા છે એટલું જ નહીં પણ કેટલું હોય તો તારી સહાધ્યા-પીત્રીઓ તેની મનક જ ઉઠાવે. આપણા આશ્રમમાં વ તેનેનું હરો કે જ્યારે ગીતા, ભાગવત કે બીજા કોઈ પણ કથા મની હોય, ત્યારે કેટલાક મોતાઓ પ્રમથ મંદિરમાં જાણે દર્શન પ્રદક્ષિણા કરે, પછી વક્તા તથા મંથને સાધાર્મ નમસ્કાર કરે અને પછી કથા સંભિગ્ધા એસે. શ્રીરામકૃષ્ણના છવંત મંદિરમાં તે વર્ત્યું હશે, કે દક્ષિણેશ્વરના શાલીમંદિરની માણુના શ્રી રાધાકાંતના મંદિરમાં ભાગવતની કથા સંભિગ્ધા એક વખતે શ્રીરામકૃષ્ણને એક દર્શન થયેલું. તેમાં

નથી કે એક જ્યોતિ મુક્તિમાંથી નીકળી ને જાગવન મધમાં પ્રવેશીને ત્યાંથી નીકળીને ચોતાઓમાં પ્રવેશી ગઈ, અને જાગવત, જલતો, અને જનવાન એ ત્રણેને એકરૂપ મનાવી રીધા; ત્યારથી પરમહંસ દેવ કહેતા કે 'જાગવત-મકત-મનવાન એ ત્રણે એક.' આ માન્યતાથી પ્રેરણા પડેલા એ વર્ગના માણસો ચીતાની પૂલ કરે છે.

એ ઉપરાંત એક વર્ગ એવો છે કે તે ચીતાનો અર્થ સમજીને તેને ચોતાના રોજીદા જીવનમાં જોવારવા સાથે વાગે છે, આ લોકોમાંજ કાષ્ટક શ્રદ્ધા જેવું હોય છે પણ મનમાં તો કાંઈક હોય છે, ને તેમની સમજવાની રીત કેવળ જુદી હોય છે. હોવાને અને પરિણામ પણ સાવ નહતું આવે. આપણે જુદી વિના સાવ અધારી યાદીએ નહિ. મનુષ્ય જીવનનું વિશિષ્ટ ચિહ્ન જુદી છે. તદ્દશાંતના પાઠ્ય પ્રમાણમાં જુનો લખાયો છે કે, 'માણસ જુદીવાળુ પ્રાણી છે.' પણ આ જુદીની જુદી કક્ષા મર્યાદાઓ છે. એક આક્રમક અને જુદા વસ્તી પોતે જુદી પણ સામે ને આત્મનું તેના પર વધી પડે છે અને બીજી જગતો પ્રવાસ કરે છે. ધણીવાર એ આ જાણને હજી સુધી એકરૂપ નથી કરી શકતી, એટલે આ અલક્ષ્યના અજુખામાંથી એક જાતનો નસો પેદા થાય છે. અને તેમાંથી પછી ફરક પ્રકારની મિલનની વિચિત્રતાઓ, એક-કુનીપણું અને પૂર્વપ્રકાર પેદા થાય છે. ને માત્ર જુદીની સમજણ પુરતી ડોલ, જારે જરા સરખીએ અસરકારક હોત, તો તો પછી બધા કિમોવળાઓ, પડિતો અને પુસ્તકના કીડાઓ ને આપણે અને સતો કર્મ ગયા હોત, પણ આમ ન થવાનું કારણ! કેટલાક વિચારોને કાર્મમાં મુકવા માટે નેધર્માં પ્રેરક શક્તિ અને જગતના એકાએક ને સો દોષ, તો તેમાં જુદીનું પ્રમાણ માત્ર એક હોય છે. જાણીતા નવાલુ' લાગણી ઉચ્છાસિત, અને ઉર્ધ્વમાંથી આવના નંધએ, લોકો વારે વારે જોવા કરે છે કે સત્યે ઘડ, ધર્મે જરૂર. આથી વધુ સાચું, સાદું અને જીવ પાકાવાય તેને કલ્પતામાય નહિ આવે, હતા આપણામાંથી કેટલાક પ્રમાણિતતાથી છાની દોષોને ફની થોડે કે અમે આ ઉપરોક્ત રીત ને રોજ ફરક પ્રકાર આગળ કરીએ છીએ! એટલું જોઈએ, કે એનું કારણ જુદીની એવો અર્થ નથી

કળાવો એ નથી. આપણે તેને આચરણમાં નથી મૂકી શકતા એનું કારણ સ્વાર્મ, ગર્વ, ભય, મહત્વાકાંક્ષા, ઇર્ષ્યા, ક્રોધ, કામાદિ છે. આ બધા ચતુરો અતરસા રમવા લાગે અને આપણે ધર્મ, સદૃશ્ય અને સત્યના સીધા માર્ગથી અલિપ્ત થઈએ.

જુદીની આ એક જ મર્યાદા છે એમ નહિ. તેનામાં આપણને આડે રસ્તે લાઇ જવાની અને હજીવાની શક્તિ પણ છે. હોશીઆર વકીલ કેમ જોરો હોય તો પણ ચોતાની આજી સાચી કરવા કાલકાઓ તથા નિષ્ઠા મોના મારી મચકીને ચોતાને અનુકૂળ અર્થ કાઢી. એવી જ રીતે જુદી પણ જુદા જ સુદમ રીતે કળા ચીતને યોગ્ય રેખાકાંક્ષાનો પ્રવાસ કરે. આપણા અસર હેતુઓને તે લાગેને જણાવે છે. કેટલીકવાર તો નીતિ-લીન અને ચૈતાનિયતાના કામને પણ ન્યાય અને પવિત્ર કરવા તરીકે જરૂરનું બતાવે છે. આવા પ્રયત્નોએ, આપણી વાસ્તવતાઓને માને જુના પરિપુરોએ જુદીને સારી રીતે ધ્યાન આપી રાખી હોય છે. પ્રયત્નની જરૂરિયાત પ્રમાણે વાહી ના પ્રતિવાદીની તરફેણમાં દલીલ કરનાર વકીલની પેઠે જુદી પણ વર્તે એટલે આપણે આ હોશીઆર સેવકને કાણમાં રાખતા ચીખતું નોંધએ. એ તો એ ધારવાળી તથાવા છે. એને વાપરવામાં જુદા જ કલ્પતા અને સ્વતંત્રતા નોંધએ મનમાંથી વાસ્તવતાની નીકળી જાય ત્યાર પછી જ આપણે સલામત ધર્મ ચકીએ.

એ ઉપરાંત મોટાનો બીજો વર્ગ એવો છે કે ને ચોતાના તાત્ત્વિક વિચારો અથવા પથની માન્યતાઓના આધાર તરીકે ચીતાનો ઉપયોગ કરવા ઇચ્છતા હોય છે, એવાર આવા હિંદુ મિત્રથી ગીતાનો અભ્યાસ કરી એટલે એ મોટા એકમનિષ્ઠા અથવા ધર્મોધ પણ થાય છે. તેઓ ચોતાની માન્યતા સિદ્ધ કરવા, ઉત્સાહમાં આવીને ચીતાના અર્થને મારી મચકીને અવગણી કરી નામે છે અને માટે એક જુનો શબ્દ છે—'પુસ્તક-પીઠન'. હું ભગવાન પાસે માથું ધુ કે હું આ જુદીનો સિંહાર ન થઈ પડે. ચીતા કેટલી વિશાળ, વિશ્વગ્રાપ્ય અને સોની માન્યતાને સમાવનારી છે એ જણાવનારો મારા પત્રોનો હેતુ છે. આ જ કારણને લઈને એ તને જોમોઆ તરીકે ટીકાઓને લેવાની સામે સાવચેત કરી તરીકે ચોતાની સાડી સમજણ પર આધાર રાખવો

સંત શિરોમણિ નામદેવ

: લેખક :

શ્રી પ્રફુલ્લ પ્રા. દાકર

મહારાષ્ટ્રના મહાન સંત શ્રી નામદેવજી જીવન પ્રમથનના આ અઢંથી રીડ કરવામાં આવે છે. તેઓશ્રી શ્રી વિશ્વેશના એકનિષ્ઠ ઉપાસક હતા અને સન્મારિ હતા. આજે પણ સંત મહારામની સાથે નામદેવ સજીવું પણ જાતના કૃદ્યમાં એજ ચિરંતન સ્થાન છે.

છ

મહારાષ્ટ્રમાં આવેલા એક મામને મોંઘણ દેવતામાં આવે છે. આ મોંઘણમાં પરબણી નામે એક નિર્ભય છે. આ નિર્ભયામાં નરસીમજીણી નામે એક નામ છે. આજ મામમાં આજથી થણાં વતો પહેલાં દામારીની નામના એક કૃદ્યમ રહેતા હતા. તેઓ જન્મે જીજી હતા અને તેમની જીજી રેકાર હતી. દામારીની કૃદ્યમાં શિવતાને અને કાપઃ વેશતાને બધો કરતા હતા. આ બધામાં તેમણે સારી જેરી સફળતા મેળવી હતી અને તેઓ પેન્ના પણ રીક રીક કમાતા હતા, પણ તેઓ સદાચારી, સદ્ગુણી, પરાપ્રાપ્તી અને શ્રીવિશ્વના એકનિષ્ઠ ભક્ત હતા.

દામારીની કૃદ્યમાંથી નામ હતું ચેલુક. તે પણ તેમના નામ પ્રમાણે શુદ્ધ આચરણમાં અને શ્રીવિશ્વના ભક્ત હતા. પરંતુમાં પણ ચેલુક પણ જ પારખાં હતાં.

છીજ બધી રીતે સુખી મણાવી સકાય એવાં આ પતિ-પત્નીને એક પણ આજ નહોતું તેથી તેમને પણ કુષ્ઠ મટ્ટ પોતાને જાગૃત્ત વાલ તે મારે અને શ્રીવિશ્વની ભારે નિષ્ઠાથી ભક્તિ કરતાં હતાં.

શ્રીવિશ્વની કૃપાથી ચેલુક અમરવતી જન્માં, સં. ૧૧૬૨ ની કાલક શુદ્ધ અમિષાસને રિસે તેમણે એક જાગરને જન્મ આપ્યો. જાગક જોડ આ પતિ પત્નીને જી આનંદ મયો તેની વાલ જી થી કરવી? પોતાને એક શુદ્ધ જાગરને મેટ આપવા મારે દામારીની અને ચેલુક જને શ્રીવિશ્વના ઉપાસક માનવા કાળ્ય. જાગરું નામ તેમણે નામદેવ રાખ્યું. આજ જાગક પાછળથી મહારાષ્ટ્રના એક મહાન સંત બન્યા અને નાના ચોટા સો કાલ તેમને વહનીય અને પૂજ્ય મણવા કાળ્ય. નામદેવને જીજીજી નામની એક નાની પત્ની પણ હતી.

દામારીની અને ચેલુક જને શુદ્ધ આચરણમાં, પરાપ્રાપ્તી અને શ્રીવિશ્વનાં ભક્ત હતાં એટલે તેમને

પુત્ર પણ એવા જ શુદ્ધ આચરણમાં અને શ્રીવિશ્વનાં ભક્ત બને એમાં થી નાહાં?

નાના જાગરને અનુકરણ કરવાની ખુશ જ રેવ દોષ છે જાગરના મામા જી રીતે વર્તે એ રીતે વર્તવાનો તે દમોમાં પ્રવળ કરતા દોષ છે. નાનાપિતાને શ્રીવિશ્વની ભક્તિ કરતાં જોડ નામદેવને પણ નાનાપણથી જ એ ભક્તિનો નાદ કાળ્યો. તે માનીતા રેવ જાગરના કાકી ઉપર ચીંસડું જોડી તેની કળ જાગતા અને કાળ્યો મે જાગીયાં જોડાં જી તેની કરપર જાગી તેઓ જાગત કરતા. નામદેવની આ ભક્તિ જોડ તેમના મામાપને મટો સંતોષ મયો અને તેમને તે સાથે સાથે જાગરું પણ થતું.

મામમાં કાલ સાધુસંત આવે તો નામદેવ ત્યાં પહોંચી જ જતા દોષ. તેમાં તેમને મટો જાનંદ અગરો, તેઓ ત્યાં જઈ તેમનાં સેવ માગી કરતા અને તેમની સિવામણ ખાનપૂરક સાંભળતા. શેર કાલ સાધુ, પેરામી કાલ પણ શીખ માંચવા આવે તો તેઓ નામદેવને મટો સતોષ મયો અને તેઓ શેરિશેરિ તેને મેટ આપતા.

નામદેવની શ્રીવિશ્વ ઉપર મણી જી સદા હતી એ સંજોડી એક વાન પણ છે.

નરસીમજીણી જામ જકાલ એક દેવળ હતું. દામારીની રોજ નિશ્ચિત રીતે એ મંદિરમાં જ્યંત કરવા જતા. દેવને નિવેદ કરાવવા તેઓ એક વાળીમાં કુપ થઈ જતા અને સામાન્ય રીતે જધા કરે છે તેમ એ કુપ દેવને પરાતી તેઓ પાળા કાળ્ય.

એક વાર દામારીનીને કાલ કાલ અંજે મંદારમા જન્મનું મણુ. જાતી વખતે તેઓ નામદેવને કહેવા અથા કે તું રોજ દેવળમાં જઈ ભજવાવને નિવેદ કરાવી આવજો.

દામારીનીના કહેવા પ્રાન્ય ચેલુકએ નામદેવને એક વાળીમાં કુપ આપી એ નિવેદ ભજવાવને કરાવી આવવાનું કહે.

નામદેવ દુધની વાડી લઈ મંદિરે ગયા. તેમણે વાડી દેવને સામે મૂકી અને પછી ભગવાનનું ભજન કરતા જરાજરા બોલ ઘોડીવાર પછી નામદેવે આંખો ઘીવાડી વાડી સામે જોયું તો દુધ એમનું એમ જ પહોંચી હતું. પોતે ધરાવેલું દુધ ભગવાને ના પીયું તેથી નામદેવને કુચ થયું. તેમણે પ્રશ્નને કહ્યું, "ભગવાન! હું નાનો પુત્ર એટલે તમે મારા હાથનું દુધ નથી પીતા કેમ? મેં જાણેલું દુધ તમારે પીવું જ પડે. તમે જો દુધ નહિ પીઓ તો હું મારી ડોહ મરડી બંધીને બંધી મારા પ્રાણ ત્યજીશ." આમ કહી નામદેવ ફરીથી ભજન કરતા સાંજા ઘોડો સમય મયો. ભગવાન દુધ નથી પીના એ જોઈ નામદેવનો ધણું કુચ થયું તેઓ પ્રાણ આપવા તૈયાર થયા. તેમને ૬૬ નિર્જલ જોઈ ભગવાનને સંતોષ થયે. નામદેવ પોતાનો ડોહ મરડવા જતા હતા તેવામાં જ એક સમઠકાર થયો, ભગવાને લાખો હાથ કરી વાડી ઉપાડી અને ખૂન પ્રેમપુરવંક એ દુધ પી ગયા. નામદેવ ભગવાનને ચરણે પડ્યા આંખમાં આંસુથી ભગવાનના પગ બીજની દીધા. ભગવાને તેમને આંખીયોત આંખો ભગવાને જતે દુધ પીયું એ જોઈ "ક્યા આનંદ" તો પૂછ્યું જ થી તે ખાલી થઈ ઘેર આવ્યા.

નામદેવ ખાલી વાડી લઈ ઘેર આવે છે તે જોઈને જોયું. તેમને નામદેવને પૂછ્યું. "વાડીમાંનું દુધ ક્યા ગયું?"

નામદેવે જવાબ આપેલ "એ તો ભગવાન પી ગયા."

જોણા આશ્ચર્યમાં પડી ગયા. તેમણે ફરીથી નામદેવને કહ્યું. "નામદેવ! જરૂર, ભગવાન તો સાના દુધ પી જાય! હું જ તે પી ગયો દોષલ અને દરે ભગવાનનું નામ દે છે."

નામદેવે જવાબ આપ્યો, "મા, ખરેખર, એ દુધ પીયું નહીં અને રસ્તામાં રેલું" પણ નહીં કામે વું મારો સાથે મંદિરમાં આવે અને હું સાચું કું પું કે જાણું તેનો વું જતે જ ખાતરી કરી જોઈ."

જોણાને નામદેવનું કહેવું જવાબ સાચું ના લાગ્યું તેમને તો નામદેવને એવી જ સિખામણ આપી કે

"રસ્તામાં હવે ક્યાં દુધ રોગનો નહિ અને આમ જુલું તો કહિ જોશો નહિ"

જોણાએ બીજો દિવસે નામદેવને નિવેદ કરતા આ મંદિરે મોડવા નામદેવ આજલા દિવસની માત્ર જ આલી વાડી લઈ પાછા ફર્યા. હવે તો જોણાને નામદેવ ઉપર પૂરેપૂરો સંઘા આવી. તેમને એમજ લાગ્યું કે રસ્તામાં નામદેવ જરૂર દુધ પી જતા હોતા જોઈએ. તેમણે નામદેવને ધમકાવ્યા પણ ખરા.

દામાયેટી બહારગામથી પાછા ફર્યા ત્યારે જોણાએ તેમને નામદેવની બધી વાત કરી. નામદેવ કહી જોઈ જોઈ નહિ એવી પાછી ખાતરી દામાયેટીને હતી, નામદેવ ભગવાનની ભક્તિ કરે છે એટલે તેણે ધરાવેલું દુધ ભગવાન પી જાય તો નતાર્થ નહિ એમ તેમને લાગ્યું. આ વાતની ખાતરી કરી જોવાયું તેમણે નક્કી કર્યું. નામદેવને તેમણે દુધની વાડી લઈ મંદિરે જઈ નિવેદ કરતી આવવાનું કહ્યું.

જોણાએ નામદેવને દુધની વાડી મરી આપી. નામદેવ તે લઈ મંદિરે ગયા. પાછળ પાછળ દામાયેટી પણ તે ન જાણે તેમ મંદિરે ગયા. રાજના નિયમ પ્રમાણે નામદેવે ભગવાનને દુધ પી જવાનો વિનંતિ કરી પાઘમણ ઉપર ભગવાન ખુદ હતા નામદેવની વિનંતિ સંભળી ભગવાન વાડીમાંનું દુધ પી ગયા. દામાયેટી એ આ નજરોનજર જોયું. નામદેવની એકનિષ્ઠ ભક્તિ જોઈ તેમને આશ્ચર્ય થયું. મનમાં તે મનમાં તેઓ નામદેવનો ઇશ્વરભક્તિની તારોફ કરતા સાંજા ઘેર આવી તેમણે જોણાને બધી વાત કહી. તેમને પણ નામદેવની આ ઇશ્વરભક્તિ જોઈ ધણી નતાર્થ લાગી.

કાંઈ જારે નાનું દોષ છે ત્યારે તે પડી ના જાય કે તેને બીજા કાંઈ ધર્મ ના પડેવે તે માટે ખાસ સંભળ રાખવાની રહે છે. તે જ પ્રમાણે નાના જાળો જરાજ સેત્તને ના ચડી જાય તેની મા જારે ખાસ સંભળ સેવી જોઈએ. નામદેવ પણ એવી કાંઈ સેત્તતમાં જરૂર નહિ તે માટે દામાયેટી અને જોણા ખાસ ધ્યાન રાખ્યાં

યુદ્ધ અ.ચરણ, તીવ્ર જુલિ, નમતા, ઇશ્વર ભક્તિ વગેરે ગુણોથી નામદેવ બધાને પિય થઈ પડ્યા. માખતો જોઈએ માણસ તેમના ઉપર પ્રેમ રાખતો.

(કમલ)

એ પશુ જ વધારે સાફ છે. મીનાના પાનામાંથી કાઢી
સિંકાત જા તત્ત્વગ્રાહના વાદની શૈલી કરતી એ સુગ
વસ્તુને બૂટી જવા જેવું છે. બી રામપ્રદુસના છાત્ર
ચરિત્ર માટેની એ મિત્રોની વાત તને યાદ દશે. એ
મિત્રો એક આગાના મગિયામાં ફેરી ખાતા ગયા.
એમાંથી એક જણ પોતાની હોશિયારીને મારે જરા
વધુ મમ્મર હતો. તેણે પોતાની ડાબરીથૂક
કાઢીને તેમાં બગિચા મહેતા આંખાની સજ્જા, તેમની
ખાંડો, ડાળીઓ, એકદર પાંદડાં ફગ વગેરેના કિસાન
વખવામાં જ દિવસ કાઢી નાખ્યો. બીજો સીધા સાંઠો
માણસ તો જન જનની ફેરીઓ ચાખી, પોતાને ગમતી
હતી તે જનની ખૂમ પેટ ભરીને ખાઈને બેસી ગયો.
ઐતહાસિક સમય ધર્મ ગયો અને જનને મગિયામાંથી
મહાર અશુભ જણ પડ્યું તેમ જો આપણે ગીતા વાંચીને
તેના પૃષ્ઠકરણમાંથી માત્ર કાંઈ તત્ત્વગ્રાહનો સિદ્ધાંત

સાધતામાં જ રહી જઈશું તો આપણે પશુ પેલા ફેરી ન
ખાઈ પાંદડાં મગિયામાં દિવસ કાઢી નાખનારા હોશિયાર
મિત્રના જેવી જ થઈ જઈશું. પરમહંસદેવ પશુચાર
કહેતા કે, 'મગિયામાં ફેરી ખાતા આખા છે તે ફેરી
ખાઈને ચામચા જમ્યો. ડાળ પાંદડાં મગિયાની તમારે શી
પચાત?' ગીતાનો સાર એ જા ફેરી.

મારે કહેવું જોઈએ કે લોકો જ્યારે મુકેતા બચાવ
કરીને માણસોની ફાંસમાં ભરતી કરવા સાડુ મીઠા ટાંકે
છે ત્યારે અને ખરેખર દુઃખ થાય છે અને ધૂણી ઉપડે
છે. રાજદારી માણસોમાં પશુ હોતો જા પ્રાપ્ત્યભિ
સ્થર્ગ- કહીને જીવાનીઆંખોને ઉશ્કેરી મૂકવા એ જા
અશ્લીલ અને પાપપૂર્ણ રીતે ખોટો લાભ લેવાનું છે.
એને કહી ગીતાનો ભાવિયાર કહે છું.

ગીતાના અવશાસની ખરી દ્રષ્ટિ એ છે કે સપૂર્ણ
પ્રુષ્ઠ મન રાખીને ભગવાનશ્રીનાને તેના વ્યાપક અર્થમાં
સમજીને અને તેટલી જાતરણમાં ઉતરવી.

સત્ય-અસ્તેય-મહાવ્યર્થ

સત્ય, અસ્તેય વગેરે પશુ ધર્મ છે. સમગ્ર માનવ-જીવન જ્યારે એકરુપ છે ત્યારે તેનો
આધાર પશુ સત્ય જ હોઈ શકે છે, એ જ પ્રમાણે અસ્તેય પશુ ધર્મ છે. સ્તેય ચોરીનું નામ
છે. ચોરી બીજાની વસ્તુની ધર્મ શકે છે, પશુ બહોળી વિશાટ પુરૂષની હૃદયો બધાનું એક જ
જીવન છે એટલે આપણી જ વસ્તુની ચોરી કેવી રીતે કરી શકાય છે? વસ્તુ માત્ર પશુ
વિશાટ પુરૂષની છે, એ જા પ્રમાણિતનું છે, કાંઈ એક શક્તિનું બહોળું કશું જ નથી, જે બધાની
છે તે પ્રજા સમજીને સમર્પિત થવા માટે છે. સ્તેય અર્થમાં અને અસ્તેય જ ધર્મ છે.

બ્રહ્મવ્યર્થ

બ્રહ્મવ્યર્થ પશુ ધર્મ છે, આ (બ્રહ્મ) વિશાટ પુરૂષની સેવાને માટે (અર્થ) આચાર વ્યવહાર
કરવાનું નામ બ્રહ્મવ્યર્થ છે, કેમકે પ્રત્યેક બધાની એક જ કાર્યને માટે જીવે છે કે તે આ
સમજી હવે વિશાટ પુરૂષની સેવા કરે, એટલે જ આ બ્રહ્મ રૂપી વિશાટ પુરૂષની સેવા કરવાને
માટે જ પોતાનો બધો વ્યવહાર કરવાનું બધાનું કલ્પન ધર્મ પડે છે. એટલે વિશ્વસેવા ધર્મ
છે અને વિશ્વસેવાની પરાંતમુખતા જ અર્થમાં છે. આ સમજે વિશ્વસેવા કરવાની તૈયારી
કાંઈ કરવું નથી, બાકી જ જ્યાં ત્યાં દુઃખ જોવામાં આવે છે.

પંકિત મી. સાતવલોકરજી

કયી કાલ સારી હશે ? એ અંગે આ લેખમાં એક વિચાર રજુ થયો છે

ગાંધી કાલ સારી હતી કે આવતી કાલ ?

ગાંધી કાલનું સ્વરાજ્ય સાફ હતું કે આવતી કાલનું સ્વરાજ્ય સાફ થશે ? એના પ્રશ્નો પછાત માણસોના મનની અંદર વારંવાર આવે છે. ટેકાઠા હશે કે આગળનું સ્વરાજ્ય જરામત નથી પણ આવતી કાલે નહું ઠીક થઈ જશે. હાથેથી પ્રાપ્તને અમ, કાપડ, અને છાત્રની જરૂરીઆતની વસ્તુઓ નોંધએ છે. એ બધું મળી રહે તો પણ જ્યાં સુધી માણસની અંદર ધ્રુષ્ટિ અને બીક છે ત્યાં સુધી ભવિષ્યના વિચાર અત્યાકરમી અને એ બલિષ્ઠનો છેડા આવતો નથી.

ભવિષ્યનો છેડા સારવો હોય તો એમ માનવું નોંધએ કે સ્વરાજ એ સાધન છે અને તેનું ફળ હંધર પ્રાપ્તિ છે, બીજા દેશોમાં સ્વરાજ એ ફળ માનવામાં આવે છે, તેથી આપણા દેશમાં પણ એવું થઈ ગયું છે. ખાસ કરીને પાકીસ્તાનના ઉપર પશ્ચિમના દેશોની અસર એવી થઈ છે કે તેમને વધારે જગીર અને વધારે પૈસા નોંધએ છે. પાકીસ્તાનમાંથી સરકારની વાતો નહુ જોઈ નીકળે છે, એવો દેશ આપણી પાકીસ્તાનમાં આવેલ છે તેથી રાજ્ય કરનાર પ્રધાનોની મુશ્કેલી વધારે રહે છે.

જ્યાં દિલ એ એવી પ્રપાત છે એવીનો પછાત આધાર વરસાદ ઉપર રહે છે અને વરસાદ પ્રાપ્તિથી આવતો નથી તેથી કેટલેક અંશે પ્રારબ્ધ ઉપર આધાર રાખવો પડે છે તે જતાં વસ્તી વધતી જાય છે, તેના ઉપર પણ કટ્ટર રહી શકે નથી. તેથી ખેતરાક કપડાં અને હાથખાનામાં તેમજ રેલ્વે અને સીનેમાં પરીક્ષામાં બીક થાય છે, વગી વધી જતાથી પરના ખર્ચ પણ વધી જાય છે અને સરકારી ખર્ચ પણ વધી જાય છે. સરકારે ખર્ચ એટલું કરવા માટે જન-

વસ્તીમાં ઊંચા ઊંચાએને સાથે બહુતાની સખત કરી છે પણ તેમ કરવાથી નાની ઉંમરમાં જુવાન માણસોમાં સંપત્તિ રહી રહેતો નથી તેથી સંસાર સુધરતો નથી.

મનુષ્યનું જીવન શા માટે છે, તેનો છેડા ક્યાં આવે છે અથવા ક્યાં આવવો નોંધએ એ વાત વિચાર્યાએને પૂછીએ તો જવાબ આપી શકતા નથી. તેથી સો વર્ષ પછી એટલે ૨૦૪૬માં આ જન્મ તેનું થશે તે કાલ કહી શકે તેનું નથી. સામાજિક જીવનમાં એક જન્મના ઉપર પછાત કારણની અસર રહે છે.

જન્મને સાફ કરવું હોય તો પેલાને સારા થવું નોંધએ. સારા જન માટે સાફ સાધન નોંધએ, અને મોટા મુખ માટે નર્મી મુખ ઊઠવાની દિશત નોંધએ; વળી અગાળ હોય તેમાં પ્રમાણમાં ઈલાઓ વધતી જાય છે અને તેનો અંત આવતો નથી. બહારના કુદ કરતાં અંદરનું કુદ વધારે મોટું નાટક જાળવે છે. એવીસો અને કારખાના વધ્યાં છે.

સેષક
સ્વામીચી સાધવતીચી

પણ તેમાં કામ કરનારા માણસોની અંદર શાંતિ વધીએ એમ કહી શકાતું નથી. હથેલી ખેતરાક અને હરેરો વધ્યાં છે ખાંસ સેકન્ડમાં હાથેથી સાધવો માણસ મરી જાય છે અને તેના જન્મનો આંક આવી જાય છે. તેને માટે આ જન્મ રહેતું નથી, તેનું સ્વરાજ્ય, તેની ઈલાઓ, તેની આસાઓ તેની સાથે જાય છે અને તેમાંથી તેનું નવું જન્મ જાય છે. જેનું સ્વપ્નમાં જાય છે તેનું ચરણ પડો જાય છે. જ્યાં સુધી અગાળ છે ત્યાં સુધી જીવનની એક ચૂમ કાઢતાં બીજા દેશ અંદર પેસી જાય છે. રાજ્યમાન જગવણી કરીને માણસને પાંચતા સખતાં શીખવવાનું અને તે પછી

સમાજમાં બે મત તો હજીય પ્રવર્તે છે કે છુતું સોનું અને નવું સાફ : એ બન્નેમાંથી સાચી રીતે તો સમજીએ એ સમન્વય કરીને જીવનને ઉપયોગી હોય તે જ અટકાવ કરવાનું હોય છે. હા, વિજ્ઞાન આગળ વધે છે પણ તે જગતના કાયદા માટે કે નુકસાન માટે, તેનો નિષ્ક્રિય તો આપણે ક્યાંથી જ કહી શકીએ ?

તરત માણસના હાથમાં શીશારટ અને-શીનેમાની ભડેર ખમરો અને અર્ધનગ્ન સ્ત્રીઓનાં ચિત્રો આવે છે. તેનામાં સખતો બાળા વગર ડાઈ સજાનો સંભ વાળ છે. અને તત્વની વાતો કે ભગવાનની વાતો બહુ ઓછી સંભળવામાં આવે છે. દેશ પરદેશના જનાનો જાણના છતાં આવતી હામે શુ થશે" એ પ્રશ્ન જોઈ જ રહે છે, સારા સરકાર વગર એ પ્રશ્ન પૂરો થાય તેમ નથી. સારા સરકાર જાવિયને વર્તમાનમાં આવે છે, હાલનું જીવન બરાબર સમજાય અને રીઠ્ઠી યાજ્ઞ તો જાવિય રહેશે નહીં. ઉપનિષદોમાં કહેયું છે કે "તે તું હો", "તે તું વર્ષિ" એમ કહેયું નથી. તેથી આવરણ અથવા અગ્નિદુર જેવડી જરૂર છે. મુખ્ય અગ્નિ પોતાના આત્મા સંબંધિત છે. તે કાલેજોની કેળવણીથી પણ દૂર થઈ નથી. આત્માના અગ્નિને બાળ કરે તેવું યાન એ આત્મગ્નિ છે. તેને જોયું પ્રાપ્ત થયું હોય તેમની પાસેથી થઈ શકે છે.

સ્વપ્નામાં પોતાના અગ્નિમાંથી અનેક જાતના વિશ્લેષો ઉત્પન્ન થાય છે. જાતમાં પણ જીવું જ જોઈ છે. સ્વપ્નામાં જાવિયના વિચાર આવે છે પણ જાતમાં થતાં તેનો અંત આવતી જાય છે, પછી જાતમાં નવું જાવિય ઉત્પન્ન થાય છે. તેનો અંત શી રીતે આવશે તેની કળા આવડવી જોઈએ, જે જાવિય નિદ્રામાં નહોતું, સ્વપ્નામાં નહોતું તે જાતમાં થતાં જે રીતે ઉત્પન્ન થયું તે જાણવું જોઈએ. તે જાતમાં દેહના અંતિમગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યાં સુધી દેહનું અંતિમગ્નિ આવડું નથી ત્યાં સુધી કળા ઉત્પન્ન થતો નથી.

જીવ જન્મે છે ત્યારે તેને ખમર નથી કે પોતે જન્મ્યો. જન્મરે તેનામાં દેહનો અંતિમગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે તેને કળાના વિચાર આવવા માટે છે.

પણ કળા એ કાંઈ સાચી વસ્તુ નથી. આપણી પૃથ્વીથી કેટલાક તારા એટલા દૂર છે કે જહાંના જનાતનું તેજ ત્યાં પહોંચતાં બે વર્ષ લાગે. એવા કાંઈ તારા ઉપર કાંઈ માણસ હાથ જઈ શકે તો તે મહાત્મા આંખોએ દિવસમાં જોઈ શકે તો કારણ કે તે વખતના જનાતનું તેજ હાથમાં જ ત્યાં પહોંચતું હોય તેથી કળાને આધાર જોનારની જાણ ઉપર છે.

પ્રાચીનકાળમાં પહેલા જીવ જન્મત અને ધરતીના તરંગો શીખવવામાં આવતાં હતાં, અને પછી અવધારે સારા માથેના દોલ હાથ જીવનની રજાતમાં જ અવધાર વધી પડે છે, એવા તરંગો માટે દૂરસદ મળતી નથી અને જેમ બહુ મળી રહે છે તેમ ભગવાન પણ કાંઈ દિવસ મળે રહેશે એવી માન્યતા બાંધાય જાય છે. પણ તે જાવિયનો અંત આવતો નથી. સાવનની નવી નવી શોધથી ભગવાનને પકડી યાજ્ઞો નહિ જે સુધારાનો છેડો આવતો નથી તે સુધારાનો પાછળ પડવામાં લાભ નથી, શ્રી. અરવિંદ કહે છે કે "ને દિવસ જીવ દેશની માથે માત્ર સામાજિક, રાજકીય અને ધર્મા ઉલ્લેખોના વિચાર સાધી યાજ્ઞો અને પોતાનો સ્વધર્મ અને આત્મા જોઈ બેસશે તો પ્રાચીન દિવસો ઉત્તમ સરકારે અસ્થિ થઈ જશે. તેને પરિણામે જન્મતું કે આપણું કાંઈ મેલ નહિ થાય. જે પહે જન્મતો જોઈને જાણ દિવસ પાસેથી આખ્યાયિક પ્રકારની અપેક્ષા રાખી રહે છે તે વખતે જો દિવસ પોતાનો વારસો જેવો દે તો તે એક જાતની કષ્ટ થતો જ મથાળ આવણે જો દિવસો સાચા ભારિને થોડા રીતે સજા જનાવડુ હોય તો એક વિશાળ આંતરિક અને જાત પ્રતિષ્ઠિય વિચારનો જરૂર છે."

આ જાતમાં મુખ્ય મુશ્કેલી એ આવે છે કે જાતની પ્રતિષ્ઠિ દેતમાવ ઉત્પન્ન કરે છે અને જાતની પ્રતિષ્ઠિ અંતિમાવ જાત કરે છે. તેથી જ્યાં સુધી જાત દેશીય ક્ષય થયું ન આવે ત્યાં સુધી જાતના સરકારની સેળોજ થવા કરશે.

આત્માનું જીવન વર્તમાનમાં છે, તેથી જાતજાતની વાતો જાણી જાણી જોઈએ જાતનું જીવન આપણને જાતજાળ વાદ કરીને જાવિય તરફ નજર રાખવાનું કહે છે હાથના સંજોગો જ એવા થઈ ગયા છે કે માત્ર યોગીના પોતજુ માટે જ આખો દિવસ એટલી મહેનત કરવી પડે છે કે આત્માની જાણ વાતો ઉપર વિચાર કરવા જેટલો વખત પણ રહેતો નથી સાધુ-જોને માટે શિક્ષા માત્રીને પેટ ભરવા માટે શાસ્ત્રમાં આજ્ઞા કરેલી છે, છતાં સરકારે રેલની અને લાઇને કોઈને જાણવેલ છે કે તેઓએ કાંઈને શિક્ષા આપવી નહિ અને શિક્ષા માટે વધારે જાનાર રેલની અગાંધી લેવું નહિ. તે છતાં જોઈને જાતના જાત સાધુઓ અને

બીજા પણ પણા સાધુઓ (મિયા માને છે અને તેમને મળી રહે છે. આવા કામમાં શાસ્ત્ર પ્રમાણે નીતિ મનાવ છે અને સરકારી દુકાન પ્રમાણે અનીતિ થાય છે. તો કેવું પ્રમાણ સાચુ માનવું ? સરકાર દેશને સંભાળ રાખવાનું શીખવે છે. સાધુઓ કાળને છતાવાનું શીખવે છે. જાનેનો જરૂર છે. સધુતા કેળવવા માટે નવા સદ્ગુણોની જરૂર પડે છે. ત્યારે સદ્ગુણો કેળવાના નથી ત્યારે અદર ખાલી જગ્યામાં ફુગાંઓ ભરાય છે

નવું પ્રતિષ્ઠા માત્ર જાહેરુ દોષ તે જણાય છે. તેમા અર્ધ અને કામની વાતોનું પ્રમાણ વધારે રહે છે. તેથી આપણાં શાસ્ત્રોમાં અધિક ઉમર પછી વાનપ્રથમ આશ્રમનો અથવા સન્યાસ આશ્રમનો જરૂર જણાઈ છે. કેટલીક પ્રતિષ્ઠા અર્ધકાર અને ચમત્તા જોઈતાં થાય છે પણી પણી પ્રતિષ્ઠામાં તે વધી જાય છે. ખાસ કરી સમાજ, કામ અને દેશભક્તિમા પશુ અકંતા મમતા જોઈતી થતી નથી. ત્યાં અર્ધ રહે છે ત્યાં ભગવદ્ભાવ જોઈતો રહે છે.

રસાળ દીક હરવાની વાતો વધતો જાય છે તો એ નીક યગુ નથો. રત્ન રાજ્ય એટલે આક્રમણ રાજ્ય રહે અને તેનાથી ઉદ્ધિમાના ભોમમાં વેરાળ અને તો સામે રસો મળે તેવું છે. કાળના જે હોય

વધવાનું પ્રારબ્ધ થઈને જાત્યા દોષ છે તેમને મારે વરસાદ જરૂર આવે એ, તેમ જે માણસો સામે રસને વળ્યા દોષ તેમને મારે ચોળ સંજોગો મળી રહે છે. યોગ્યોયોગીય યોગ્યોયોગી અને એવાં જોગ મંજો માણસોમા ભાનુભાવ દેવતાવાનો પ્રયત્ન પણ વધી થઈ રહે છે. છતાં સચાનો શોધથી મંદિરોને ચિત્ત ભોમ મારે જે નતી નતી સમવડા મળી છે તેના પુત્રનો સારો એવા મરજોના એવાજ કામ કરી થકતા નથી. તેથી સરકારી કાવલ વધવા જાય છે, કર વધવા જાય છે, જાગ દેશના મોટા સંસ્કારનો અસર રહીએ અને ન્યુક્લેપર અને સનિમા દારા દેશાય છે. મોટી ઉમરના માણસોને નાનાં જિમરની વાતો મળે છે નતી જિમરના માણસોને સીનેમા અને હોદ્દાઓ મળે છે. આ મધા જીવનમાં ભગવાન દેશ નિષ્કાષ થઈ ગયો છે. શીશુજી ભગવાન જન્મ્યા ત્યારે એટલો વરસાદ આપ્યો હતો કે જન્મતાજીમાં પૂર આપ્યું હતું તેવીજ રીતે જો ઘેર ઘેર ભગવાનનાં ભજન કીર્તન થક માય તો વરસાદને મારે રાહ જોવી પડે નહિ. પણ ભજન થાય નહિ અને (વમાનોની યુસારી વધશે તો નિશાનના પખા આકાશની હવાને દંડી કરી દેશે અને તે વરસાદને આવતો આકાશથી મારે યચાથી મળતા મુખને રવત હોડી ચેતનના મુખ તરફ વળાચી સીને સામ થાય તેવું છે.

અપરિમ્લ

અપરિમ્લ એટલે આપણી પાને વધારેમાં વધારે જોગનાં સાધનો જોગાં કરવાં અને અપરિમ્લ એટલે તેવાં સાધનો જોગા કરીને ન રાખવા. જો બધા જ જોગ સાધન આ સમષ્ટિ રૂપી વિરાટના જ મુખને માટે છે તો પછી તેમાથી વધારે પ્રમાણનાં સાધનો આપણી પાસે રાખવાં તે અયોગ્ય જ છે-એ તો અધર્મ જ છે. તેમ કરવાનો કેળવે પણ કંઈ અધિકાર નથી. આવી રીતે વસ્તુઓ જોગી કરીને રાખવાથી અન્ય કેટલાય હોદ્દા એ સાધનોથી વંચિત રહેશે અને વિશાટ પુરૂષને એટલું કદ ચહન કરવું પડશે. એટલે પરિમ્લ વૃત્તિ અધર્મ છે આ પરિમ્લ ખાતર જ આને જગનમાં ત્યા ત્યાં હલેશ થઈ રહ્યો છે.

બધા જ માનવો મળીને એક અદિતીય જીવન જાને છે, આ જ્ઞાન આવતાં જ સ્વર્ગ અપરિમ્લ વૃત્તિ ઉત્પન્ન થાય છે, અને તે પછી બધા જ માનવો આ જ્ઞાનથી સિદ્ધ જની જાય છે એટલે કનું છે કે આ તત્ત્વને જાણવાથી બધું જાણવા મળે છે.

પંડિત ની. જ્ઞાનવતેકરજી.

અહિંસક રાજકારણ

: લેખક :
ડૉ. કાન્તિલાલ શાહ

ધીંછની વિચાર સરણીને તથા એને ગાંધીજીના મોહને ઉતારી પાઠ્યનો તથા એ નિષ્ફળ નીવડ્યા છે એવું સામીત કરવાની જાણે આજકાલ ફેશન પડી ગઈ છે અધીંછના વિચારોને 'અવૈરાનિક' નહિ પરંતુ 'પ્રાચીન વૈરાનિક' કહેવામાં આવે છે. એ કે આ સંદર્ભ મને તો અર્થ વગરનો માને છે, છતાં એ લેખકના સંદર્ભમાં એનો અર્થ 'ભૌતિક વિજ્ઞાન પદ્ધતિના ઉદ્ભવના પૂર્વના માનવ સમાજની વિચાર સૃષ્ટિ" એવો વાપ છે. આ અંગે કેટલાંક કથનો નોંધેલામાં છે.

(૧) વિશ્વમનો વાત છે કે હિન્દુ ધર્મ-જલકે બધાજ ધર્મો-મતોનો ઉત્તેજ કરવા અચકિતવાન નિવેદના કોવા છતાં લેખક (એટલે કે કિશોરીલાલભાઈ) સમજણથી કાંતિ સિદ્ધ કરવાના માર્ગમાં ધાર્મિક કાંતિને પ્રથમ પગલા તરીકે ગણાવે છે... સર્વ-નિર્વંતા પરોક્ષરની સર્વ નિર્વમન કરવાની માનવના આજકાલ નજીક પડતી જગ છે (પ્રધાન વર્ષ ૨૩ જાંક ૭ પૃષ્ઠ ૨) આટલું સખી અહીં આર્કી-બાઈ રોજેટસન નામના લેખકનાં વચનો ઉતાવાં છે કે 'વેદન જગતનું મૂળ સર્વશક્તિમાન સર્વનંદાર નથી પરંતુ કારણે વધેથી સ્વંન-વનું બેઠાંબે ઢાંબે સિમન મચી તેમજ તેજાનું વેચથી તેનો વિનાસ આપવી જાણી સાથે નિર્મલ્યું નિષ્કાર અધિજ્ઞાનથી એક અપરિહાર છે'

(૨) આપણા નેતાઓનો દરિદ્રાણ્ય પ્રાચીનવાનિક હેલાલો ધૂજરાતને જૂલો જળ માલધકાલોના ઉપર ઉપજના ઉપાયો યોગ્ય છે છત્વનાં ધાર્મિક, નૈતિક, સંસ્કૃતિક તત્વો આખરે આધિક્ષિક અને સામાજિક પરિસ્થિતિમાંથી ઉદ્ભવે છે. (પ્ર. વ. ૨૨ અ. ૪ પૃ. ૧૭૬)

(૩) "... વર્ગ નીતિમાં પછેલાં ઘાતવાળે માટે હવે પછેલાં પ્રધાન હે મુકામાં આવે છે. કે પરિસ્થિતિના પદ્ધતિથી હવે પછેલાં ઉદ્ભવે છે, નહીં કે હવે પછેલાં આયોજાયા આવી જાય છે " (પ્ર. વ. ૨૩ જાંક ૫. ૨૪૫)

આવા અનેક વાક્યો ઉતારી યમગ એમ છે પરંતુ નમુના ખાતર જસ ઘણે એમ માનું છું.

જ્યારે ધાર્મિક અને અવૈરાનિક કહેવામાં આવે છે ત્યારે એની પાછળ એવું અનિર્ણય હોય છે કે સમાજ-

વાદ વા સામ્યવાદ વૈરાનિક છે. વસ્તુતઃ સાકંસવાદ જે વિજ્ઞાન પર મકાનથી છે એ વિજ્ઞાનજ પ્રાગૈતિહાસિક જતી ગયું છે. જગતના પ્રખ્યાત વિજ્ઞાનીઓમાંથી કેટલોજ સાકંસના ભોતિકવાદનું સમર્થન કરતું નથી પ્રેમ એડીઅન અને ઇન્સ નેના મકાન વૈરાનિકો પણ આખાભવાદ તરફ દોષ છે એટલું જ નહિ પણ ડગ નામના છત્રવિધા વિચારકે Human Destiny નામનું પુસ્તક સખી પુરવાર થયું છે કે જગત પર માણસનું પેના થયું એ એક અકસ્માન નથી પરંતુ ઇશ્વરી યોજનાનુસાર છે કેમ આધીની શકિતના નિષ્પ્રયોજન તાડન-માથી ફુલવાનું સર્જન નથી મનું, પોતાની પ્રતાવનામાં આ લેખક ધણે છે કે:-

"આ પુરવઠો જેટ મનુષ્ય સમક્ષેથી વૈરાનિક મુશ્કેલી ઝીલવા અર્થ નિષ્પણ કરવાને અને તે દ્વારા દલિલપણ સમાજકાર પરિવૃત્તિ પ્રાપ્ત કરવાને છે, એ પરિવૃત્તિ પ્રશ્નની કપવાનું સર્વોત્તમ નિષ્પણ કારણ છે."

આરીજ રીને "Survival of the fittest" બીજીવાના એ માનના પુરાણા સિદ્ધાન્તને અવનન છત્ર વિદ્યોએ ઉઠારી દીધો છે (Fittals એટલે શબ્દગુહા એવો અર્થ પ્રચલિત હતો.) પ્રેમ નામ ધણે છે કે -

સોપી વધારે શક્તિશાળી સોપી વધારે જીવન અને મેંદ શરીરકે શક્તિવો ધરાવનારને જ છત્રવાનો દાક છે, એમ નથી પણ એનો સર્વજ્ઞ નૈતિક વિમલ વધો દોષ એવા મેંદ છત્રને જ છત્રવાનો અધિકાર છે

સાકંસવાદની વૈરાનિકતા (તેને નેરક દાક) ધણે છે કે.

લગભગ એક સેલા પડેલાના વિજ્ઞાન પર એવું મોઢાણ થયું છે જતની સાચામાં જજીવાન કોવા નરુરિષ્ઠિતિનાં એ કશું આરે તે સાજુ છે પણ ત્યાર બાદ વિજ્ઞાન પણ જ આગળ વધ્યું છે એટલે સાકંસના ફિલ્સૂફીતનાં પણ ખરા મુલમુલ નિવૃત્તિ દરે ચાખા રહ્યા નથી

સાકંસવાદી ફિલ્સૂફી આરે Ten modern propo-
hals નો લેખક મેડ્ડસ ધણે છે કે

"માકંસવાદની અંદરે બાધ વપાસતા કાંચ એદિક-વાદ કરતાં જીલ કોલપણ ફિલ્સૂફીનું, પરાધન્ય અલ્પ અલ્પ કાંચમાં જ અવિમ વાસ્તવિકતાનાં કશું વાપ છે એ મંદવ પાસે આ છત્રનાં વધારે અંડનામક વિવેચન નહિ થતું હોય"

અપરે જગતના પ્રચર ચિત્રોનો મદા અહિંસામાં એસવા માંડી, અપરે કાવમની વિષ્ણુતિ આરે

આફ્રિકામાં...

પ્રકરણ ૨૦ મું.
ઝેરીસખાખાની સંસ્થાઓ

યતિશ્રી હેમચંદ્રભાઈ કરેલા પૂર્વ
આફ્રિકાના પ્રવાસનાં સંસ્મરણો
અહિં રજુ થાય છે

ઝેરીસખાખામાં હિંદીઓનો વસવાટ સવત
૧૮૮૫ની સાધર્મ્ય છે અહિં સફુલો પડેલા આનંદનાર
સ્વર્ગરમ શાક શેવરજી ધરમશી હતા. તેમણે પોતાના
વખત દરમ્યાન એક હિંદી તરીકેની ધણીજ મુંદર ધાપ
પાડી હતી. તેમણે પોતાની સાથે બીજા હિંદીઓનો
મારે આ નવા દેશમાં વેપાર-વહાણ સાધવા માટે
પણજ કાર્ય શરૂ હતું.

ઝેરીસખાખા ખાતે તેજ વખતે આનંદનાર બીજા
હિંદી તરિકે શેખ હરિશ્ચંદ્ર હતા. આ જન્મેએ મળ્યો
હિંદી વસવાટ માટે ધણીજ સુદર પ્રપલ કરેલો અને
આજે ઝેરીસખાખા ખાતે કે લ્યુપીયા ખાતે હિંદીઓની
વેપારી પેઢીઓ છે તેનું જાણ થાય આ જાનેને શક્તિ
જાણે.

ઝેરીસખાખાની મુખ્ય સરકારમાં "ઝેરીસખાખા
ઇન્ડિયન એસોસિએશન" મુખ્ય છે. તેની સ્થાપના
સ. ૧૯૪૬માં થયેલી. આ સરકાર ત્યાંના હિંદીઓના
સામાજિક કાર્યો માટે કામ કરે છે. એસોસિએશન હિન્દુ-
મુસ્લીમોનું જોડે છે. સંપૂર્ણપણે હિંદી છે. ૬ વ્યાર
અથો ત્યારે નીચે પ્રમાણે તેના પદાધિકારીઓ અને
કાર્યવાહક સમિતિ હતી. —

મુખ્ય : સાંતિલાલ પી. મહેતા
સેક્રેટરી : જી. કા. રામાનુજ
જી. સે. એમ. બી. મરચન્ડ
ટ્રેઝરર : કી. જી. મુનજી

— : કાર્યવાહક સમિતિ : —

પી. મનુશાખાજી જી. લેજા
મી. હમ્મીમખાજી પાતડીવાલા
મી. મુશમખાજી મહમમખાજી

મી. કાદરખાન રહેમતખાન
પી. હસનખાજી વહીરખાજી
મી. નેશાલાલ વીરચંદ કી.
શ્રી. કાંતિલાલ હંસરાજ કામાજી
મી. જીવખાન મુશા સરખાજી

ઇન્ડિયન એસોસિએશનના સમગ્ર ૧૫ મેમ્બરો
નોંધાયેલા છે. તેના હસ્તક લાખસેરી થાય છે તેવો
સેક્રેટરી ખાનારી સાથે સેક્રેટરીની મુશાખાત વર્ષો
ને બાઈએ કુભાપીઆનું કામ કરેલું તે સંતિલાલ કી.
છે. બધા કાર્યકર્તાઓ અને કીસાકી સખા.

ઇન્ડિયન એસોસિએશનને મને લાંબી ઊંડી જાણી
તે આકાઓ આપ્યા છે તે આ પ્રમાણે છે —

પુરવો ૨૨૫ સમગ્રમ
આઓ ૫૫ "
બાળકો ૧૦૦ "

કુલ ૩૮૦ "

આ આક ઉપરથી ઝેરીસખાખામાં હિંદી વસતી
૬ હોતો ત્યારે એથી ૧૯૪૬માં ૭૫૦ થી ૪૦૦૦ થી હતી
અહિં ઇન્ડિયન એસોસિએશન દ્વારા હિંદી વસતી ઓળી
યઈ ગઈ છે.

મરીય હિંદીના ઉદ્ધાર અર્થે પ. મહમમખાજીએ
સુરધન ચક્ર સમાન રેડીઓ ફેરવવાનું સમજાવ્યું હતું.
પોતાના દેશમાં પેદા થયેલા કપાસમાંથી કાપે કાપે
અને વણેલી ખાદી પહેરવાનું મહત્વ તેમણે સરેશીત
વડે હિંદીની પ્રજાને સમજાવ્યું હતું અને ધીર ધીર રીતે
ફરે તેમજ લોહી લાધે કાપેલી અને લાધે વણેલી ખાદીને
પ્રચાર કરે એમ તેઓ હમ્મજતા હતા.

આમ એડીસનામામાં મારી હાજરી દરમ્યાન દરેક પ્રકારની સમસ્યા અને ત્યાંના મહાજનના આગેવાનો તરફથી મળી હતી તેમાં શેઠ નધુ મુળજીના મેનેજર સાલચંદ્રભાઈ, મહાજનના મંત્રી એનિલ રામાનુજ તથા ચાંતિભાઈ અને સાલચેરીના સંચાલક રતિભાઈ શેઠ વિ.તો આભાર માને માનવો જ રહ્યો.

એડીસનામામાં ઘરવા કરતા ધણી પેટી પેટીએ છે જેમાંની ધણી તે ૪૦ વર્ષની જૂનો છે. જેમાં શેઠ નધુ મુળજી પેટી ૪૦ વર્ષથી આગે છે. કેસવલાલ તમલચંદની પેટી આજુ થયે સમગ્રમ ત્રીસ વર્ષ થયા છે. એબીસીનીયાના પ્રવાસ દરમ્યાન દરેક ડોકલે શેઠ નધુ મુળજી અને જે. પ્રેમજીની પેટીએ મેં લેખ છે અને તેમાં કામ કરતાં ભાઈઓએ અને જાણ પ્રકારની સમવડ કરી આપેલી.

એડીસનામાની બીજી પેટીઓમાં નાચેતી પેટીઓએ અદ્યતનમલી હમરૂદીનની કુલ

સરકમલી અદ્યતનમલીની કું;

મનનલાલ અદ્યતન

કમાલીમ પાલડીવાસની કું.

જીવાખાન મૂલકા સરકમલી.

ઠોટાલાલ સામજી વીરાણી (રાજગોપલા)

રામજી સામજી વીરાણી (" ")

કેવરે સાત દિવસની મારી હાજરી પૂરી કરીને હું ફરીને એક જગ્યા માટે તૈયાર થયેલ આ વખતે એડીસનામાથી સીધું એરોપ્લેનમાં એક જગ્યા હવે એરોપ્લેન બિપર વિદાય આપવા ધણી ભાઈએન આપ્યા હતાં. એરોપ્લેનમાં મોડા ત્યાં સુધી મને એ વિદાય વસમી હાથી પણ એરોપ્લેન અમને જુદા પાડવા માટે ઉડ્યું.

જેવેલા લોડો એરોપ્લેન નજર નહાર ગયું ત્યાં સુધી એતા હશે અને હું એરોપ્લેનમાં એક જગ્યા તરફ ઉડી રહ્યો હતો.

વ્યક્તિની ઉન્નતિ

સનાતન વૈદિક ધર્મ વ્યક્તિની ઉન્નતિને સરસ કાર્યક્રમ બતાવે છે. મનુષ્યની અંદર શરીર, ઇન્દ્રિયો, મન, ચિત્ત, બુદ્ધિ અને આત્મા (જીવ) આ પદાર્થો છે. તેનાથી તે સારું થોડું કર્તવ્ય કરે છે. એથી જ આ ગાનવને અનુશાસનમાં રાખવો, વૈધક્ષિક ઉત્પત્તિ માટે અત્યંત આવશ્યક છે. આનું જ નામ 'વૈધક્ષિકે સ્વરશીલય' છે. સ્વયં શાસ્ત્રીત અથવા આત્માનુ-શાસીત તે જ છે અર્થાત્ યોગ તેને જ માટે છે. આસનેથી શરીર, ત્રાટકથી આંખો, ધ્યાનથી ચિત્ત, શબ્દાનુસંધાનથી જ્ઞાન, પ્રાણાયામથી શ્વાસ, ધારણાધ્યાન અને સંયમથી મન અને ચિત્ત તથા જ્ઞાન યોગથી બુદ્ધિ અને આત્માની પ્રસન્નતા સિદ્ધ થાય છે. આ અનુક્રમથી વૈધક્ષિક અનુશાસન ઉત્તમ પ્રકારે સફળ થાય છે અનુશાસિત વ્યક્તિ જ સમાજમાં આદર્શ અને ઉન્નત વ્યક્તિ તરીકે જાણખાય છે. આ જ અનુશાસિત વ્યક્તિ સમાજની સેવા કરવાને માટે યોગ્ય છે અનુશાસન વગરની વ્યક્તિ કોઈ પણ ઉત્તમ કાર્ય કરવા માટે અયોગ્ય છે. એટલે જ દેશમાં સાર્વત્રિક શિક્ષા એવી હોવી જોઈએ કે જેથી બધા જ માણસો પુર્ણરૂપે અનુશાસન ધરાવે.

પંડિત શ્રી. સાતવલેકરજી.

એકાત્મ પંચકમ્

(૧)

મૂલીને નિજાત્મા, ગણી દેહ આત્મા,
લીધા ઠાટી જન્મો સ્ફુરે આત્મ અંતે;
યતા સ્વસ્વરુપે, જુએ ભાગતાં તે-
મુખ્યો શું હું વિધે યથા કીર્ધ સ્વપ્ને !

(૨)

સ્વયં 'હું' ક્યે ને સદા વર્તમાન,
છતાં પૂછતો 'કેણુ હું ?' કયા જ આવ્યો ?'
સુરોમત્ત ઢેરી લવારી સમાન,
પૂછે જ્ઞાન મૂલી સ્વભાતિ, સ્વદેશ.

(૩)

ખરી પ્રતિ જો 'દેહ આત્મા વિષે છે,'
છતાં ને શરીરે જ જડ આત્મ દેખે,
રહ્યા છે પટાધાર ચિત્રો તથાપી,
મૂલે ચિત્ર માંહે જ પદ, જ્ઞાન્ત બુદ્ધિ.

(૪)

કીઠા શું અલંકાર મુવલું ભિન્ન !
શરીરે તથા કેમ આત્માથી ભિન્ન !
જુએ અગ્નિ તે દેહ આ, તેજ આત્મા,
જુએ જ્ઞાની અંતઃસ્થ આત્મા જ આત્મા.

(૫)

ખરે આત્મ વસ્તુ અનાદિ અનંત,
નિરા જ્યાં ન પહોંચી શી આદિગુરુની,
પ્રભોધે જ તેને સ્વયં મૌન ધારી,
ગતિ શી તહીં માનવી વાળી ઢેરી ?

ક્ર હાઉસીંગ સોસાયટીઓ દ્વારા મકાનો

લેખક : શ્રી. શાંતિલાલ દીનાનાથ મહેતા

યુદ્ધ પછી મોટાં શહેરોમાં વસ્તી ખૂબ વધી
અને તે બીજા બાજુ નવાં મકાનોમાં

રહેતા પણ મકાનો બાબતનો પ્રશ્ન પૂર કાપથી
માઠી રહી છે.

બાંધકામ આટલી જવાબી વસવડોને કુશળ પાયો છે,
મકાનોની સખ્ત તંત્રીના પરિણામે ગરીબ અને ખાસ
કરીને મધ્યમ વર્ગ બારે હાથાહો બોગવી રહ્યો છે.
મકાન માલિકો એક નાની સરખી એરડીના મારીક
રૂ. ૩૫ થી ૪૦ જેટલાં ભાડું લઈ સંતોષાને લાભ
મળે તેટલો લઈ રહ્યા છે. લોકોને રહેવાનો આટલો પણ
મળતો નહોતો હોવાથી મકાન બધી માટે તેટલાં ભાડાં
આપવા ફરજ પડે છે તબેલા નેવા મકાનના પાચ
અણાં ભાડાં બરીને પણ લોકોને રહેવું પડે છે.

મુંબઈ સરકારે પણ ઈલાકાનાં મોટાં શહેરો મુંબઈ,
અમદાવાદ, પુના અને સોસાયટીમાં સરકારી પ્રશ્નિકો
દ્વારા સખ્ત બંધ મકાનો બાંધવા તેમજ સરકાર તર
ફથી મકાનો બાંધવા યોજનાઓ કરી હતી, જાણે તે
વર્ષને બંને સરકારે ડેટલા મકાનો બાંધ્યાં? ડેટલી
સરકારી સોસાયટીઓને ઉત્તેજન આપી મકાનો બાંધ્યાં
વગેરે વિગતો તપાસતાં પરિણામ સંતોષકારક
લાભદાય નથી.

માત્ર બાહ્યરેલોથી મકાનો તોપાર થઈ જાય છે?
આ વિષય પ્રશ્ન લોકોની જવાબદારી સરકારની
છે. પ્રશ્નને જરૂરી મકાનો, જવાબ અને કપડાં એ
કુખ્ય જરૂરીયાતો સંપૂર્ણ રીતે મળે તેવી ગણતરી કરે
તેજ સરકાર લોકપ્રિય બને, જાણે કમીની સરકારે
માત્ર સામાનની સખ્ત તંત્રી છતાં લોક પછીનાં વર્ગોમાં
જાત્ર સુધીમાં એકલામ મકાનો બાંધ્યાં છે અને બીજા

ધર્મનંતર સેસાયટીના કામગીરી તરીકેના આવા રોક
વર્ષનાં અનુભવ પરથી લાગે છે કે સરકાર કામગીરી
યોજનાઓ પડે છે ખરી, તેની લાંબી બહેરોડો
પણ કરે છે અને તેની પાછળ
તે સમય પૂરતી સાચી ધનદા પણ હોય છે, પરંતુ
પછીથી તેને અમલી બનાવવા ખાસ પ્રયત્ન કરવામાં
આવતા નથી.

મકાનો બાંધવા માત્ર એક
કરોડ!

મુંબઈ સરકારે આખા ઈલાકામાં
હાઉસિંગ સેસાયટીઓ દ્વારા મકાનો
બાંધવા યોજના કરી પરંતુ આટલી
નોટી યોજના આરે માત્ર એક કરોડ
રૂપિયાનું મંજૂર કીધું!—અને તે
પણ ત્રણ વર્ષની લાંબી યુદ્ધ માટે!
એક કરોડ રૂપિયા પછર મા વીસ
સેસાયટીઓ વચ્ચે વહેંચાઈ જશે
એટલે દરે બીજા સેસાયટીઓને
ત્રણ વર્ષ સુધી લેબ આપવામાં
નાંદ આવે! જ્યારે કમરો નવાં
પર બાંધવાની જરૂર છે તે વખતે
માત્ર ત્રણ પાંચસો પર-બાંધવા
એક કરોડ રૂપિયા મંજૂર કરી
તે વહેંચી દેવાથી જ મુંબઈ

ના. નંદાલાલે શ્રી. શાંતિલાલ મહેતા પરિચિતિ સખાવે છે

બાંધવા મુંબઈ સરકારે શું કરવું જોઈએ? ૫૬

મકાનોની તાંગી દુર કરવા અગત્યનાં સુચનો

મરાઠની "હાઉસિંગ સ્કીમ" લોકોની જરૂરીયાત કોઈ રીતે સતેષી થાય છે.

મુંબઈ સરકારે ખરેખર હજારો મકાન બાંધવા હેતુ તે દિવસ સરકાર સમક્ષ યોજના અસરકારક રીતે રજૂ કરી એક કોરો નહિ પરંતુ તે માટે જરૂરી નાણાં—કોરો રૂપિયા મેળવી યોજના સફળ બનાવવી જોઈએ.

મકાનો બાંધવા મુશ્કેલી આપે છે

નાણાં ઉપરાંત પણ મકાનો બાંધવાની યોજના સફળ બનાવવા સરકારે બીજા અનેક સમસ્યા માટે નાણાંથી મળતે આપવાની જરૂર છે.

સરકારે સહકારી સોસાયટીઓને તમામ પ્રકારે ઉત્તેજન આપવાની નીતિ અપનાવ કરવી જોઈએ. મોટાં ઘરોમાં વસવાટોની કોઠાકરી જેવા સમય છે એક રીતે મકાનોની કુશળ છે. એટલે અનાજ સહકાર સમયે જેમ ખાસ છૂટકોટી આપી સોસાયટીઓને લે આઉટ અને બાંધકામના પ્લાન માટે જોઈતી મંજૂરીમાં થોડો સમય લાગે છે તેમ ન થાય તે માટે જદું સામાન્ય વિધિદાર તાત્કાલીક મંજૂરી મળે તેની અવરજા કરવી જોઈએ.

મકાનો બાંધવાના કાક નિયમો અને ટ્રાન્સેક્શની પદ્ધતિમાંથી સોસાયટીઓને મુક્ત કરી તેમને સવળ પ્રદાનની મદદ આપવામાં આવે તો જ સોસાયટીઓને ઉત્તેજન મળી શકે.

સરકારે ખરેખર કોરો રૂપિયા આટલી મોટી રકમ માટે જદું તજજી રકમ છે સરકારે તે યોજનાને અપજીતી બનાવવી ન જાય તો તે માટે કોરો રૂપિયા અથગ મુદ્દો સોસાયટીઓને છૂટથી નાણાં આપે તો એક જ વર્ષમાં હાનરે મકાનો ઉર્ધ્ધ્વ થઈ શકે તે વસવાટોની તમી આપોઆપ દૂર થશે.

હાઉસિંગની યોજનાને અમલી બનાવવા સરકારે આ પ્રકારના અનુભવ અને નિષ્ણાવેશ ખાસ મરજીનીમો હાથી કામકાજ થાય તેવાં પદ્ધતિ બરવાં જોઈએ. સહકારી સોસાયટીઓએ "યુ" લીફેટ

સરકારે સહકારી મંજૂરીઓ માટે તેના ગુણવત્તાની સંપૂર્ણ અને સંરજ સમજૂતિ આપવું સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ કરવું જોઈએ. હાથમાં માત્ર "યુ" લીફેટ નામની એક અંગ્રેજી પત્રિકા તેના સાહિત્ય તરીકે આપવામાં આવે છે અને સરકાર તરફથી તેને આધાર-ભૂત મણુમાં આવે છે.

આ પત્રિકામાં કમ્પેન્ડની તેમજ પરદેશનો સોસાયટીઓના આધાર થઈ ગુણવત્તાની બાધામાં સાહિત્યો આપા છે. સોસાયટીઓના પ્રકાર વિષે તેમાં લેખ સમજૂતી નથી; અને પ્રમોતે એટલા અધાર અને ગુણવત્તા બધી બનાવ્યા છે કે જેને સામાન્ય પ્રબળ સહેલાઈથી સમજી શકે નહિ. સહકારી અમલદારો પણ આ લીફેટના તમામ

ડૉ. નરહરિ, ડૉ. રેસાર્ડ, શ્રી. રાલ્ફ રેસાર્ડ યા સા જોવામાં આવેલા સહકારી મહેલો વચ્ચેના અર્થનવામાં બેસેલ હા હોડો.

કાપડાઓની પરિભ્રમણની સંપૂર્ણ સમજ આપી શકતા નથી.

આ અંગ્રેજી “યુ” લીફેટનું ગુજરાતી ભાષાન્તર આજથી સમગ્ર ત્રીસ વર્ષ પૂર્વે કરવામાં આવેલું હોય તેની ભાષા કદાચી છે એક વાર ફરીથી તે સરજા ગુજરાતી ભાષામાં સોસાયટીઓના વિવિધ પ્રકારોની સમજૂતી આપે તે રીતે તેમજ સહકારી સોસાયટીઓને ઉપયોગી કાપડા કાનૂનો સમજાવતી તાત્કાલિક પ્રગટ કરવાની જરૂર છે.

હિંદની પ્રગતિનો ઇતિહાસ ઉમેરો

આ નવા પ્રસિદ્ધ યનારા સાહિત્યમાં હેસ્થા પચાસ વર્ષમાં હિંદની હાલતીન સોસાયટીઓના ક્ષેત્રો અનુભવો તથા હિંદમાં સોસાયટીઓની પ્રગતિનો ઇતિહાસ ઉમેરવો જરૂરી છે. દાક્ષિણી તો “યુ” લીફેટમાં સર જોર્જ મોર્ફ, ઇંગ્લેન્ડના રજીસ્ટ્રાર શ્રી રાપરિસ, ઇંગ્લેન્ડના સોસાયટીઓ શ્રી શેલ્ડન અને ઇર્લેન્ડમાં, ઇટાલીમાં અને વગેરે દેશોની સોસાયટીઓના સહકારી અનુભવો પ્રગટ થાય છે.

પરંતુ હવે હિંદની રોજ પથદર્શ ગણ છે. હિન્દ આજનાં બન્યું છે. તો તેના સહકારી સાહિત્યમાં પર-દેશોના ઇતિહાસને જરૂરે આપણા દેશની હાલતિન સોસાયટીઓના દાખલા, પ્રગતિ તથા અનુભવો દાખલ કરવા તેમજ હિંદમાં વર્તે પહેલા સહકારી પદ્ધતિ દર્શાવે છે કેમ કે તે વિશેની વિગતો ઉમેરી તેને સંપૂર્ણ રજીસ્ટ્રાર સાહિત્યમાં પવનદારી નાખતી જોઈએ.

મુજબ સરકાર સહકારી સોસાયટીઓના સાહિત્ય આધુનિક બતાવ્યા અગ્રણ વગત સાથે આકર્ષક કરી પ્રસિદ્ધ કરશે તો સહકારી પ્રવૃત્તિમાં વિકસને સત્તીન વેગ મળશે.

સોન મેળવવાની મુશ્કેલીઓ

દાક્ષિણ સોસાયટીઓને સોન મેળવવા માટે દાક્ષિણી વેતની પડે છે. અને કામ ગ્રહણી ઉકેલાતુ નથી. ખાનાના અમલદારો જુની ૩૬ પદ્ધતિમાં રેવામિયા રેવાયાં મેલકારી અને લીધ કરે છે. વળી દક્ષિણી આરી પુરોએ ગતાત્રી મુજવામાં ઉભા કરે છે.

સોસાયટીઓને સોન આપવાનું હોય તો વાર વાર ગઈશું રહે છે. તેને પરિણામે કોઈ ચોક્કસ નીતિ પર સરકાર કામ રહેશે તેની ખાતી મેલી નથી.

વળી કમણા તો સરકારે સોન મેલના નવા ફોર્મમાં જણાવ્યું છે કે માત્ર ૫૦ સોન ચોરસવારના ગાંધામ કરેનારી સોસાયટીઓના જ સોન મળશે. (મધ્યમ) વર્તના કુટુંબો આપે ૫૦ વાર નેટલી કુટુંબી જગ્યામાં રહેવાનું મુશ્કેલ છે એટલે સરકારે આજમા આજી ૮૦ વાર નેટલી મહાશ રાખે એ છટ છે.

સ્ત્રીઓને ક્યાં પછી સરકાર

ફેરફાર કરી રહે ?

સોન મળ્યા પછી તેનાં તાલુકા મેળવનાં પણ કારે વિશંષ કામ છે અને તેમાં પણ કાપડને તામે નાના અમલદારો મરજી મુજબ ફેરવન કરી રાકે છે. સોસાયટી સાથે સ્ત્રીઓને થવા પછી પણ અમલદારો તેમાં મનસ્વી સુધારા અને ફેરફારો કરી રાકે છે. કાપડા તરીકે ધર્મનગર સોસાયટીને સોન ૧૨૬ મના મે લાખના મે લખા અને હેસ્થા એક લાખનો ગાડી રહેલી રકમનો કાપડો આપવાનું સરકારે નક્કી કર્યું છે. તે પ્રમાણે કોન્ટ્રાક્ટ પણ થઈ ગયો પરંતુ ત્યાર પછી મુજબ સરકારનો સુધારો આવે છે કે જેને જાહેર ત્યાર લાખનુ જાધિકાર થવા પછી જ સરકાર મે લાખને લીજને લખો આપશે. આમ ફેરી રીતે જતો પહેલા દક્ષિણ મેલકારી કપોલા મે લાખ વગર ૪૬ મના પછી વધારાના મે લાખ સોસાયટી ક્યાંથી આવે ? સરકારને ત્યાં જમીન અને મકાનો ગીરો મુકાબ મળ્યા પછી તેના ઉપર જીલ્લો કાણ હોય ?

સરકારે સહકારી સોસાયટીઓ મારેત મકાનોની તકી દુર કરાવવી હોય તો સોસાયટીઓને તમામ સાચી સજરો આપેલી જોઈએ.

કઈ સોસાયટી કંઈ

સોન મેળવી રહે ?

સહકારી સોસાયટીઓના મે વિમાય છે (૧)

૧૦૦ ૧૧ પાર્ટનર લીપ અને (૨) ૧૦૦૦ ઓનરલીપ. તેમાં ૧૦ પાર્ટનર લીપને ૭૫ ટકા સોન આપવાનું અને ઓનરલીપ સોસાયટીને ૧૦ ટકા સોન આપવાનું જનરે કર્યું છે તે અવગતવિક તેમજ અમલદાર છે. પહેલા વિમાયની સોસાયટીઓ ક્યાંકામાં ક્યાંકાં છે ? અમલદારમાં તો એક પણ નથી. મુજાબમાં ક્યાંકાં વોશો લીપ તેની સોસાયટીઓને ૭૫ ટકા સોન આપવાનું જનરે થયું છે એનો કો અર્થ ? જાને

વિભાગની સોસાયટીઓના મુળસ્થ સિદ્ધાન્તો એક જ હોય તો ખાવાં વર્ષોથીજ આજની નથી. હું આજે રાત્રી ૬ થી ૭ સરકાર આ તકાવત વહેલી તકે કુર કરી બન્ને પ્રકારની સોસાયટીઓને સરખા દિસે સોન આપશે તોજ સરકાર મદદનો હેતુ સચવાશે અને જાને પ્રકારની સોસાયટીઓ વિશ્રમ સાધી શકશે.

ખાતાના અમલદારોની બેઠકધારી

સરકારે ખાતાના અમલદારોને તેમજ હોલ્ડરને હાજિરીના પ્રશ્નો નિકાલ કરવા તાબદતેજ કાઢીએ મોકલવા તેમજ હાજિર સમજ સહાયત્વપૂર્વક વિચાર કરી ટુમ્બારોનો તાકાલિ નિકાલ કરવા ખાસ સૂચનાઓ આપવી જોઈએ.

રેવન્યુ ખાતામાં કાઢણમાં એકને બદલે બીજાજ ઓફિસોમાં મોકલવામાં આવે અને તેમાં ડેટલસ રિપોર્ટ નિરર્થક નજરે એવા પણ બેઠકધારીના કિસ્સા જોવામાં આવે છે.

મકાનોના ખાત મંજૂર કરવામાં પણ લાખો જુમ્બારાની માથે છે. આ ખાતુ વધુ ઝડપી મતાવવાની જરૂર છે. ખાત મંજૂર કરાવતાં મદદનજો લાગે અને તે માટે પણ સરકારી ઓફિસોમાં ધક્કા ખાવા પડે તો સરકારી સોસાયટીઓ ઝડપે પ્રગતિ સાધી ન શકે.

આ રીતે ખાત મંજૂર થતા જ મકાનોએ નીકળી જાય તો મકાનો કપારે જાપાઈ સરકારની મદદી નીતિ અને જાહેરાતો અમલી મતાવવી હોય અને અને રાખે છે. આ લાવવું હોય તો દરેક સરકારી ખાતાના ટુમ્બારો પર કલાકથી વધુ કાલ કેમણે રહેવા જોઈએ નહીં ખાતાનું ખર્ચ કરીકત સમજ સહાય-ત્વપૂર્વક તેનો ઉદ્ધેશ યાવવાનું હોય જોઈએ કેમકે કામદો રાખીને સેવા માટે છે. નેના સાહેબ મનવા માટે નથી.

સોસાયટીઓના વહીવટમાં સરકારી કબજા

અખતીન સુધીના ક્ષતિહાસમાં એક બાજુ સરકારે હાજિરી સોસાયટીઓને ઉત્તેજન આપવાની નીતિ રાખી છે તો બીજી બાજુ નાના અમલદારો દ્વારા થતી અમલદારી તેની પ્રગતિને નાશક પણ નીવડી છે. હવે તો રાખીએ સરકાર આવી છે એટલે

સરકારી ઓફિસો અને અમલદારોની અમલદાર શક્તિને બદલે શુદ્ધ લોકશાહી ધોરણે સોસાયટીઓને સ્વતંત્ર રીતે પોતાનો વહિવટ ચલાવવા દેવા જોઈએ સરકારી અને સરકારી અમલદારોએ માત્ર સલાહકાર તરીકે સોસાયટીઓને સ્વતંત્ર કામ પરમણુ મતાવવી જોઈએ સહકારી હાજિરી સોસાયટીઓની અવરચાપદ કમી-ટીઓએ પણ સહકારી ખાતાઓની નીત જરૂરી દરખા નખીરીતો સામનો કરવો જોઈએ.

હાજિરીના માટે સીમેન્ટ-સોપા

વહેંચવાની બ્યવસ્થા છે ?

સરકારે વસવોટીની તંબીનો પ્રશ્ન ઉઠેવેળ પ્રજાનો સાથ લઈ સહકારી સોસાયટીઓ સ્થાપના જણાવ્યું છે તે પણ પ્રયત્નની છે પણ ખાલી સોસાયટીઓને માથ સામાન પૂરો પાડવા કાંઈ અવરચા રાખી છે ખરી? કાલ જો કે લોખંડનો ભેગર ડિપાર્ટમેન્ટ તરફથી વહેંચાઈ રહ્યું છે પરંતુ સીમેન્ટનું શું? સીમેન્ટની હાલમારીનો પ્રશ્ન જાનકાશ ઉપ જન્મે છે કેમકે સીમેન્ટની વહેંચણી મખતબ સરકારે ભેગર ડિપાર્ટમેન્ટને નહીં સોંપતાં એક વેપારી કંપનીને સોંપી છે આ કંબોજોમાં સોસાયટીઓને સીમેન્ટ વગેરે જરૂરી માથ સામાન તાકાલિ પકોચાડવાની ખાસ બ્યવસ્થા સરકારે કરવી જોઈએ.

સોસાયટીઓને ખાસ વેચનો મળે અમર રહેણીપથ ટૂંકો દારા તેમનો માથ સામાન પકોચે તેમ સરકારે અવરચ કરવું જોઈએ જામ થાય તોજ મકાનો બાંધવાનું કામ સરકારે મંજૂરતાપૂર્વક કાચમાં લીધું તેની ખાલી થઈ. તે સિવાય હાજિરીનો પ્રશ્ન ઉઠેવેળ સોસાયટીઓની સ્થાપના એ માત્ર કારણ રૂપ જનશે.

એક કોલકસ યોજનાને વળગી રહેવાની જરૂર

અમલદારની મખતબ સોસાયટીએ પોતાના સભ્યોને વહેંચામાં વહેંચી તો મકાનો તૈયાર કરી આપવા તેમ જ જુદા જુદા વિભાગો દારા સે કડો મકાનો તૈયાર કરવા યોજના થઈ છે. આ યોજના સહકારી હાજિરીના સ્ત્રી મ ની જ કે રા તો ને જ હ વ કી ને એ ધોરણેજ ધવાત્યા આવી છે પરંતુ સરકાર પહેલાં વિભાગની સોન આપી ર્થજ ચાકી મદ. બીજા વિભાગનાં સોન કપારે મળેલી સરકાર વાર વાર રકોશો રિવાઈઝ કરો તેમાં એટલા મધા ફેરફાર કરે છે કે મજ કીમ બાજુએજ રહી જાય છે. એક જાહેર કરેલાં ચોક્કસ યોજનાને, સરકારે આજામાં

મેળા પાંચ વર્ષ વળતી રહેવાની નીતિ રાખવી જોઈએ. તોજ તે યોજના મુજબ કાર્ય કરનારા ફેદ મેળવી કંઈક સંગીત કાર્ય ખતાવો શકે.

શાખલા તરીકે અમદાવાદ માટે ૫૦ સમયોરસ વારથી વધુ જગ્યામાં પ્રવેશ કરોને ૮૦ સમયોરસવાર સુધીના નાંખકમની ક્ષુદ્ર આપવી જાહેરાત સરકારે અથવા વર્ષે વધુ જગ્યામાં મહાન નાંખવાની સોસાયટી સેલ નહીં મળી શકે. મ્યુનિસિપલ લીમીટેડ નકારની સોસાયટીઓને સેલ નહીં મળે તો આ સંલેખોમા સરકારનો મૂળ જાહેરાત પ્રમાણે યોજના કરનાર સંસ્થાઓએ શુ કરવું?

સોસાયટીને ભોખતોએ સેલ ન મળે, સોખક મળે તો સીમેન્ટ માટે મેસી રહેવું પડે. મહામહેનને સીમેન્ટ માટે પરમીટ મળે તો રહેવે વેમનોની યુજીસીઓ વળી છેજ તેથી સરકારને વિનવતિ કરવાની કે હાઉસિંગ સ્કીમ સંજોગ જનાવવા સોસાયટીઓને ખાસ સમય આપો અને તેમની યુજીસીઓ તાકાતે ફર કરવામાં મદદ કરી વેમજ છુટથી નાણા અને માથ સામાનની મદદ આપોતોજ સેક્ટર નહીં પરંતુ બજાર મહાનો પ્રાધી સમયમા તેવર ધર્મ શકીને રહેણાં માટે રખડતાં બજારો કુલ્યોના વિષટ પ્રસ છોડવાનો નથ સરકાર મેળવતી. રાષ્ટ્રીય સરકારની એ મદાન સિદ્ધિ મળાશે.

ફેદકરની જવાબદારી

હાઉસિંગ સોસાયટીઓને તમામ પ્રકારની મદદ કરવા સુચના સરકારના પ્રાંતનિધિ તરીકે કમેટીરને આપવી જોઈએ અને ફેક્ટરી વીજળી, પાણી, ગ્રાન્ટ-વતકાગ પ્લાનની મંજૂરી, રેકડાન, વગેરે જાળવતામાં સોસાયટીઓને શક્ય મદદ તેમજ માગદર્શન આપવું જોઈએ.

ધર્મનગર સોસાયટી સામરમાતમા હમેશીક પાવર હાઉસનાં જાણુમા જા. જા. કુવામાંથી પાણી ના નથા રાત્રે રોકાનો માટે જરૂરી હમેશીક પાવર આપવા ફેક્ટરી મહાના અખાવે ના પાડવાથી સોસાયટીને મારે અર્થ તથા તકલીફો ઉતરવું પડે. આ રમાતમાં સરકારી મદદ ન થતી તો સોસાયટી શુ કરે? આવા કેસમાં કમેટીરને મદદ કરવાના સવા અને જવાબદારી ઠેકવી જોઈ.

હાઉસિંગ કમીટીઓની જરૂર

સરકારે ફેદ મેળા કહેરોમાં હાઉસિંગ એજન્સી કરો કમીટીઓ નીમી તેમના દ્વારા અથા પ્રમો સમજ મહાનો આપવાની અપી નીતિ રાખવી જોઈએ. સરકારે હાઉસિંગ સોસાયટીઓના પ્રતિનિધિઓ સાથે પરિણ મેળા વેમની યુજીસીઓ તાત્કાલિક સંમિતવાનો જરૂર છે. આ અપી યુજીસીઓનું યોગ્ય નિવરણ નહિ થાય તો સરકારના મહાનો આપવાનો યોજનાઓ કાગજ પરથી આગળ વધતી નહિ.

હાઉસિંગના પ્રમથા કમલે કમલે યુજીસીઓ શા માટે આપવી જોઈએ? જો સરકાર તેની પાછળ છેજ અને પ્રવળના કાર્યકરો દ્વારા મહાનો નાંખવામાં સહકાર મેળવવો હોવ તો વેમજે વેમને તમામ જરૂરી ક્ષુદ છોડો અને મદદ આપવી જોઈએ.

આશા છે કે મુખાઈ સરકાર આ સુચનાઓ પાછળ રહેતી શુભેચ્છા સમજ તેનો મોઝ અમલ કરી હાઉસિંગ યોજનાને સરજ અને લોકમિલ જનાવી સાચી રાષ્ટ્રીય સરકાર તરોનું ઓરવ શોખાવશે.

(૬ મા પાનાનું ચાલુ)

(૫) ગુરૂ મહારાજની પ્રાર્થનાની રીત

(૨૦) હું આ રીતે રેતી મા ની પ્રાર્થના કરતો

‘મા’ ઇ આનન્દ સ્વરૂપ છે. જસ, ઇ મારી અમલ પ્રમટ થા ને યાજ.” અને રેલીક વાર કહેતો “દીનમન્યુ! દીનાનાથ! શુ હું તારા વિષયની નહાર છું? મારામાં યાન, અક્તિ કે તપ નજ કાંઈ નથી. હું કાંઈ નજીતો નથી. પ્રભો! હું તો માત્ર તારી કેપાનો બીખારો છું કૃપા કરી અને રક્ષન રે.”

(૨૧) મા! આજ સક્તિ! દિવ્યજનની! મને લોહના માનની જરૂર નથી, અને ઇન્દ્રિય સુખોની પરવાહ નથી, જના જમુનાના પ્રિયનની જેમ મારો આત્મા તારા તરફ સદાય પ્રવલિત રહે. મા! મારામાં અક્તિ નથી, યોગ નથી, હું દીન છું, નિરાખાર છું અને મારે કેષના વખાણ જાવનાં નથી; જસ, તારા અજુકમજમા માત્ર મન કામ વિષામ થો.

(૨૨) મા! હું બંધ છું, ઇ બંધો છે. હું ખર છું ઇ ધરમા રહેનાર છે. હું આજ છું ઇ તમાર છે. હું રથ છું ઇ રથી છે. ને પ્રમાણે ઇ મારી પાતે કાર્ય કરાવે છે તે પ્રમાણે હું કાં છું. જેમ ઇ મોહાર છે તેમ મોહુ છું. જાંવળી જેમ ઇ સમાપ્ત કરે તેમ આજ છું. ‘હું’ નહીં, ‘હું’ નહીં, પથ ઇ.

ભાવના

મુક્ત પાસે આવેલ પાંચેય આત્મા જ્ઞાનધોળી થી અત્યુભાષ્યે રમીલાં બને રાત્રિમાં શુધિમાં આ જાત સુત્રો સાદી બને સરળ ભાષામાં મનમુક્તોને ધણું ધણું શિશુસુખ આપે છે આ ભાવના-પુસ્તિકા બનેલી થી રામકૃષ્ણ સેવા સમિતિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થઈ છે, બને તેની વીંછી આવૃત્તિ નિકળે છે તેજ એ સત્રોની ટોકમિચવાની ખાતરી આપે છે. પ્રેમધર્મના વાંચકો માટે તેના પ્રકાશકના આભાર સાથે શુદ્ધ કરીએ છીએ.

(દોહરા)

ભાક્ષાતર વ્યાપી રજા, જે પરમાત્મા નિત્ય, આપે છે તે મુજને આને જ્ઞાન પુનિત. મુજ દેવો સખળા દલ્હી કરે હવે મુજ શુદ્ધ, જેથી આને હુ જનો સમર્થ થેતી પ્રભુદ. અસખા, ઈર્ષ્યા, કૌઠ ને, ક્રોધ, લોભ, અજ, દેવ, કોઈ તુલ્યા ન થયો હવે મારે હવે પ્રવેશ થત માત્ર પ્રતિ મુજ કરે પ્રકટે અર્પા પ્રેમ, હુ છપ્પું છવ માત્રનું સદા સર્વદા શ્રેય પ્રેમરસપ્ર પ્રભુ વ્યાપતા, મારા અર્જુ અર્જુ મદ, પ્રેમધરે મુજ કરે વિશી આને કમ કમ ધાવ. ધન્ય ધન્ય પ્રભુ આપેનો, મહિમા કલા ન નવ, આપ સ્વરૂપ આને મને, આપું વિશ્વ જગત પૂર્વદિશા રિચત સર્વનું કરે પ્રભુ કલાણ, વિહિત ભોમ છઠ સર્વને, અતે દે નિર્લોણ. કિતમ્મા રિચત સર્વનું કરે પ્રભુ કલાણ, વિહિત ભોમ છઠ સર્વને, અતે દે નિર્લોણ. પશ્ચિમમા રિચત સર્વનું કરે પ્રભુ કલાણ, વિહિત ભોમ છઠ સર્વને, અતે દે નિર્લોણ. દક્ષિણમાં રિચત સર્વનું કરે પ્રભુ કલાણ, વિહિત ભોમ છઠ સર્વને, અતે દે નિર્લોણ.

હું પ્રિય પુત્ર પ્રભુ તલ્હા, પ્રભુ છે મારા બાપ, અજ ચિંતા ખરી કેમ હું, હવે હું સતાપી પ્રભુનું ને બધું તે બધું, માફ નિસદેહ, દક્ષી દાનાં વધ રમું, પ્રભુ ને હુ પણ તેહ. કૃપણ પિતા સમ છે નહિ, મુજ પ્રભુ પિતા બખીધ, દે છે નિજ સુત લકી મને નિજ અર્થર્થ અખિધ. હું પુત્રો પ્રભુ આપતા, જ્ઞાન બને વિદ્યાન, આપે છે પ્રતિશ્રુ સદા, દેવી સપેદદાન. મુજ પ્રિય પ્રભુ પિતા તલ્હા, અખુટ ભરો ભંડાર, ઈનતા મારે કયા રહી, હવે કોઈ તથમાર પ્રભુની પવિત્રતા અનિ, ગાપ ન જેવું કલાવ, અર્જુ અર્જુ મારા આત્મા તે પવિત્રતામાં નહાય

લકી પ્રિય સુત પ્રભુનો મને, હવે સદાજ આ છવ, અનુક્રમ મુજને લખ રહી, સાધે છે મુજ વિવ. જડ પદાર્થ પણ મુજ પ્રતિ અનુક્રમ રાખે ભાત, ધન્ય ધન્ય પ્રભુ આપેનો કયો કોણ પ્રભાવ સી સુત ખંધુ અદિ ને, મુજ કુટુંબ સદાજ, પ્રેરે છે હર નેમને, જ્ઞાન સદા જનરાવ. દબીને તેઓ સર્વની, મતિવા વિધ વિધ દોષ, ઉત્તમ શુભથી તેમનાં ભરે ડહુ હકોપ આપે છે વળે તેમને સર્વોપમ આરોગ, સાધે છે તે સવનો સ્વરૂપથી સંયોગ. મુજ પ્રતિ ને જેનેયને મરે, મરે વળે વેર, તે સોને પણ ત્યાં કરે, મુજ પ્રભુ લીલા લેર. મુજ શત્રુની શત્રુતા, નિવારતા મુજ ઇશ, નિર્મળ પ્રેમથી તેમના, ભરે હવે દિનનિશ. દિવસે મુજ સખે રહી, રાત્રે રહી પણ તેમ, સતત પ્રભુ રહે મને, ધન્ય ધન્ય પ્રભુ પ્રેમ! મુજ મહાને છ કરે, પ્રતિશ્રુ મારા નાથ, અદિતનો ટકા નવ થતી, હવે મને મન સાથ. મુજને ને ને જોએ, અનુપમ રહી કોઠાર, આપે છે મુજ પ્રભુ મને, પ્રસારી હરત હનર. પ્રભુના નિર્ભવ અર્થમાં, પ્રભુના ઇલા માંજ, શુભથી પોતું હું હવે, દેવ સુપ્રસ મુજ ગાથ. દે છે મુજ પ્રિયતમ પ્રભુ, હિતનું આને જ્ઞાન, દિતાઅર્થમાં હું કૃતી જઈ, હું છું પ્રભુ શુભજ્ઞાન.

વિવિધ ભેદમય વિશ્વ આ, નગરે પાણુ જેહ, નથી જુની વસ્તુ બીજી, પણ મુજ પ્રભુ છે તેહ. એકજ પ્રભુ અસખ્ય આ વિચિત્ર ખરતા વેધ, જનત દરિ, દરિ જનત છે, શ્રુતિનો એ આદેશ. સદાજ વિશ્વ જગ છે હરિ હું પણ તવ હરિ કુળ, પ્રસન્ન હરે માનો હવે, ભાગ્ય હરિરૂપ મુજ. અઘાં હું હરિ, હું પ્રભુ, ધન્ય ધન્ય પ્રભુ આજ, ત્રિપુત્રન મોહિ છે. મધુ, આજ માઈ સાત્તાજ. નિજરૂપ શીખો ને મને, હવે શું શીદ છવ!

અમૃતકૃપી અમિમાં પરી યીર સાધુ અચિત્તે પ્રમુદપતા મારી હવે, વિચારી રહું હું મન, જીવનના વિચારમાં, હવે કવો ન સંસાર. પ્રેમ હું દોષ છૂટ નહિ, સકળ જન્મનો ધગ, અસાધ એના વચન હું, હવે કરી ન વરીશ હું જૈનન્ય સ્વરૂપ છું, હું સામર્થ્ય સ્વરૂપ, પ્રેમસ્વરૂપ પણ હું જ છું, હું જ ભૂખનો ભૂખ. યાનન્ય અધિસ્તર હું, સર્વન્ય હું મુગ, સર્વસ્વરૂપ હું સર્માં, હું મુદ્ધમ હું સ્વૂગ. ક્યું મને મળતુ હવે રહ્યું ન વિચરે મો, પૂર્ણામ હું ધર્મ રહ્યો, સત્ સિદ્ધિ રૂપ મહેલ. તત્ત્વમસિ વરી વેદ પણ, કે છે એ ઉપદેશ, કે નહિ પ્રેમ તું છર પણ, તું હું તેજ મહેલ દસ દિશ ને વ્યાપિ રહ્યા અનત તત્ત્વ સત્ બલ, તેજ હું, તેજ હું, તેજ હું, તેજ હું થી દરિ છ, પ્રેમ વડે પરિપૂર્ણ છે, થયુ આજ મુગ ઉર, આં ને પ્રેમસ્વરૂપ પ્રમુ, વ્યાપી રહ્યા ભરપૂર. તન મનના સદ્ બળ વડે, ધર હું પ્રમુ પર પ્રેમ, અદ્ભુતસ્વરૂપ મુગ નાથ તે, હવે હું વિચરું મેમી સર્વ પ્રકરનાં ના રહે, કાગ પણ તિમિર લમાર, મુગ, હવે પ્રમુ વ્યાપતા, રહે ન રૂઢવ નિરર મિતા ભવ કે મોઢુ નરે ન મુગમાં રથાન. મુગ હવે તો એ છે, વ્યાપક થી બમનાન વિપ્રદ પ્રમુનો મુગ ઉર, આને થતા નિવાસ, અનુપમ વિશુદ્ધિનો મનો, મુગ ઉર આને ભાસ. પૂર્ણ તમિ સાંતિ અને પૂર્ણ સુખ સતોષ, રાત્રે આને મુગ હવે, કં હું જા જા પોષ મતિ મારી રહેતી હવે, નિરોપમા સુરિયર, થયુ દિન મુગ મન અને, વાણી તણ સરીર સમર્થ પ્રમુડી સ્તિઓ, મારા મદ્દ નાદાર, અદ્દ ભળથી આગળી, ગણવે એપ્ર પ્રકાર દલ ધાન્ય પણ. પુત્રો, દિગ્દ બાન ને વચ, અગ્રાગ આપે પ્રમુ મને, પ્રમુત્તી દન સરસ કુપીનું ગાનિ, તણું દેવનું વિષનું દિન, કરવાનું નજ પ્રમુ મને, કે છે, અપરિમિત. અખિત વિષનું દિન પ્રમુ, નેમ કરે છે નિત્ય, હું પણ વિષ સકળ તત્ત્વ, તેમ કં છું દિન, પ્રમુમાં ને ને સદ્ગુનો તે સદ્ છે મુગ માલ, કં ને જાતંતર દુર્માં, વ્યાપી રહ્યા જન્મગ, નિનાનમાં વ્યાપતા, કાદ અન્નિ રૂપ થાય,

મુગમાં પ્રમુ વ્યાપ્યાથી હું, થવો વિષનો રાજ, જન્મજન્મ જન્મ જન્મીરજન્મ, જન્મજન્મ વ્યાપસ્વરૂપ, સિધ્ધિકરી મગ સિધ્ધમાં, નથી મહેલસિ રૂપ.

* * *

ને સાંતિને વાણી મેન, વણું રહે ન લેશ, અપૂર્વ એવી સાંતિ, હું. પામ્યો આજ અશ્વર. ને સામથી બીજો નથી, અધિક સામ દોષ અન્ય, પામી તે હું લાભને, આજ થવો છું ધન્ય, ને વિવામક દુષિ થવી, જીવતાં રજ તમ પાસ, તે રજીના મુગ હવે, પ્રકર્યો આજ પ્રકાસ. બોહું માંડ દુષણું, ગ્યું આજ અગપાસ, દિમની ક્ષણિ આપગી, જાલી નેમ જાગ્યાલી. સ્વર્ગમણિ નિજ સ્વર્ગથી, કરે લોહ નેમ લેમ, પ્રમુ નિજ સ્વર્ગથી સિવ મને, આજ કરે છે તેમ. હું સિવને ન રહ્યો હવે, કુખ તણો ભવ લેશ, નિમિત્તને રવિમાં થવો જ્યાથી કરી પ્રવેશ હું સત્ છું, હું રાત છું હું છું પૂર્ણનદ, એક સ્વરૂપ હું સદુ સ્વમે, નથી મુગમાં દદ. જન્મમરણ મુગમાં નથી, નથી વ્યાપિ, નથી દેન, કલિપ આ સદ્ બેઠ ને મુગમાં મનના જન્મ. મન મુગ દરિમવ જા જાતાં, થયુ સર્વ દરિશય, ખેવ માત રહેતાં હવે - ખાતા વાવો મુપ.

સિવ સ્વરૂપ પ્રમુ એકમા, વ્યાપ્યા વિષની, માલ, અચિત તણા ભળથી હવે, રહ્યું કપડું કપાકાં જા વિષુ ને બીજું નથી. ધરી પાવડની બીત, ચુ કરા ડેવ હવે, મિથ્યા માની પ્રતીત છે પ્રમુ પ્રેમસ્વરૂપ ત્વા, આ મારા જન્મકારે નીમસે કે વિધિ એવી ક્યાં, જિતા પડે સજાર નીમસે કણ કે અને દાધીને મણુ નિત્ય, વિષમર મુગ પ્રમુ લણી, કં ન રહું નિમિત્ત. પિતા મધુ માતા સખા, વિવા ધન પણ મુગ, અઘાંકે મુગ અદિતને, હવે કં મે. મુગ સર્વશક્તિ પ્રમુ છે સદા, મને રજા રાજત, વ્યર્થ અનર્થ બને ન હું, યજ્ઞ મિતામર. વસે અમવપ્રદ, દુમા, નિર્મલ હવે હું આજ, પ્રમુડી મોય મગ અને મનુ જન્મનુ રાજ. (આનાર સાંધે ઉપ્પુ)

"વિષયવ"

— સંસ્મરણ —

દક્ષિણ આફ્રિકાની એક હિંદુ સરકારના પ્રમુખ તરીકે સામે સમગ્ર સંસ્મરણનો અનુભવ લીધા પછી મને વર્ષ ૧૯૫૬ ભારતના દર્શન કરવાનો મને સાબ અવેશ. અંકાસમાના નામપુર અધિવેશનમા રાષ્ટ્રીય નેતાઓના દર્શન મને આપણા સંભળવાનો અપ્રતિમ સાબ વર્ષ, ઉપર હિંદુ નૃપા સોરભના લીધે સેઓનો પ્રવાસ કરી પછી દક્ષિણ હિંદમાં લીધાવું કરતા નતા સુદમાએ મત મે માસમાં મુખ્ય નમીયા મનેથી "સર્વધર્મ પરિપત્તિ"ની બીજા બેઠકના પ્રેક્ષક થવાનો પણ અનુભવો સાબ મળ્યો. તે પછી પુનામાં મહારાષ્ટ્રના સાહિત્ય પરિષદની બેઠકમાં પણ પણ જોવાનું મળ્યું.

મુખ્યધર્મ "સર્વધર્મ પરિપત્તિ"ની બેઠકનું દરમિયાન જોતાં જ નામપુર મેંસની સંપ્રતિના પંચકનો ખ્યાલ ખડો થતો હતો. મુખ્યધર્મના દેવતા સંક્રમિત વિચારના વિરોધીઓએ એ ધર્મ પરિપત્તિની ધર્મી કરી તેઓ તેની સાથે મુશ્કેલ અસંપ્રતિની છાપાની ઠાકોમાં બનાવેલું પણ નથી ચૂકવા, હિંદુ ધર્મ સાથે મૂળ દેવનાર નામુતો નથી કે એમાં મુખ્ય આજે નથી પડતો.

ધર્મની વિવિધતાને જાણવાનો આવો અર્થસમ સમય કરી ન મળે એમ સફળ થઈ જાયું હતું.

એક અનુભવીઓના મુખથી ધર્મના તત્વોને સંભળવા તરે, મન, ધનના બેરે પ્રતિરોધે આદિ દેવ હંતર માનવીઓ સાતિથી સમામાં જોવામાં રહે એ આ ધર્મ પરિપત્તિના વિજય નહિ તે બીજું શું છે?

સનાતન ધર્મનું જ બીજું નામ હિંદુધર્મ છે. વેદિક ધર્મ કે પુરાતન ધર્મ એ તેના જ પરીચ છે તેનો અસ્તિત્વમાં માનવ પ્રતિષ્ઠાસની સાથે સમ્મિત થયેલો છે. અન્ય ધર્મો આશ્વિન મગમાં રચાઈત થવાના પ્રમાણે મગા રહે છે એથી તે પુરાતન ધર્મ નથી ગણાતા.

ધર્મમાં જ્યારે જ્યારે સમય જતા પાપક અને દુશ્મનો વધી જાય છે, ત્યારે અધર્મનું જોર વધી જાય છે અને તે સમયે તે ધર્મનું સંશોધન કરવાની જરૂર પડે છે એમ બીતાદારે કહેલું છે.

"સાધુના રક્ષણને પાપીના નાશ કરાવે, ધર્મની સ્થાપના પ્રતિ જન્યું હું. કુરુ કુરુ."

(બીતા ૪-૮)

આ સનાતન ધર્મમાં પૂર્વકાળમાં એવા અનેક ધર્મ સંશોધકો હિંદુધર્મમાં યર્ષ મનાતા હતા. ધર્મિકાલમાં અજ્ઞાતે છે. અસંખ્યામાં રાધરાજી આંધરે સાતથી દસ હજાર વર્ષ પર થયેલા તેમણે પોતાના જીવન બ્યવહારમાં માનવ ધર્મને આંધરે જતાઓ. પિતા સાથે પુત્રે, પતિ સાથે પતિએ, માતા સાથે માતાએ, ગુરુ સાથે શિષ્યે એમ અસંખ્ય રીતે ધર્મની રીતને જાળવવાની છે તે પોતાના વર્તન પરથી જાળવવાનો જતાઓ એવું ધર્મ એ અંદર પુરતી જ ગુણ નથી, પણ જીવન બ્યવહારની ગતિ છે એમ સિદ્ધ કરી આપેલું છે તેમણે રાધરાજી અધર્મના પ્રત્યેક સંકારી, સદર્મનું પ્રમાણન કરવામાં અનેક સકારો સંકલન કરેલા છે.

તે પછી બીજાં આર-પાસ હજાર વર્ષ પિતા ગામ મથુરામાં પદ્મજયપુત્રી થી કુળને જાળવેલો તેમણે રસ, ચાણુર આદિ અધર્મના પ્રમાણનો નય કરી, સનાતન ધર્મનું સંસ્થાપન કર્યું.

એથી જ રીતે પ્રત્યેક મહાપુરોએ ધર્મને પોતાના બ્યવહારમાં આજીરોને ધર્મનું કષ્ટ. અમે સંશોધન કરવાનું મહાર મોરે કરેલું જણાવ આજીરો.

જ્યારે પ્રચલિત બીજા ધર્મો ગાંધીજીને કોળના છે; તેમાં પણ સમય જતા દુશ્મનો નીકળે પુણે એવું મુખ નથી તે ધર્મોમાં પણ જ્યારે સંશોધનની જરૂર થી પડે ત્યારે નવા પરિશોધકો બહાર આવશે. એના બોદ ધર્મોલંબીઓમાં થીનો અને દેવપુત્રોના પક્ષે એના પ્રમાણ છે.

હિંદુમાં જે જે સંશોધકો જનકાળમાં યર્ષ થયેલા તેને આજની હિંદુ જાતા ઉધરના અવતારરે પૂરે છે. એમાં ઉધરની મહત્તાને આંખ નથી આવતી પણ તેનો મહિમા વધે છે, તે દેવિન નથી, પણ તેને પૂજનારની કૃતિમિત દેવિત થાય છે.

એમ મનાય છે કે જે એક હંતર વર્ષે જાળવમાં ધર્મના મહાન પરિશોધકો જાળવે છે "એવેરે એવેરે જાળવે ધર્મની જાળ આરતે, અધર્મ નીકળે હારી-ત્યારે હું નિજને સંચુ." (ગીતા ૪-૭) આ સિદ્ધાંત સ્વ એનો પૂરાનો છે.

હિંદુધર્મ એ સમસ્ત જગત માટે માનવ ધર્મનું ઉદ્ભવ ગણાય છે અને એ માનવીય પદ તે પુરાતન કાળથી ભોમવાનું આત્મ્ય છે. ભૂતકાળ પર દર દર આવેલા દેશો પણ ભારતના તત્ત્વજ્ઞાનને ઝંખે છે એ કૈશ્વ નથી જાણતું !

ભૂતકાળના જેમ એ સનાતન ધર્મમાં અનેક વાર વિશુદ્ધ થયેલી છે, તેમ હજી સુદીમા પણ એમાં નિશ્ચિન્તે ગ્વાન છે એમ ધર્મ મિમામ્સકાએ જોયું. મહર્ષિ દ્વાપદે સ્વધર્મ ગણાતા સનાતન ધર્મમાં અધમદ્વા, મૃતિ પૂજની આતિથ્યતા, અરુપસ્થતા, અરુપતાની મરુણતા આદિ કુદરિઓ જોઈને જીવનભર તેના ઉચ્છેદ માટે પ્રયત્નશીલ રવા અને સમાજના એક “ન્યોતિર્ધર” તરીકે નિષ્પ્રાપ્તિ મેળવી ગયા કિન્તુ રીધકાળથી હીંદુમૂળ ધારી અમેલા પાપ ધર્મના ઉચ્છેદ માટે અર્ધસતી પર્ણાપ્ત ન થઈ. અને અવશ્યક કાર્યે કાર્ય બાનિ સરોધક માટે રહી ગયું.

તે પછી મહાત્મા ગાંધીજીએ એ સનાતન ધર્મનું બહુ જ અગ્રણ્ય નિરિક્ષણ કરી માનવધર્મને જીવન વ્યવહારમાં ઉતારી જોયો, એટલું જ નહિ પણ રાજ-કારણમાં પણ તેને વિમૂખ ન રાખ્યો. આમ કરતા જે જે દૃષ્ટિ સમાજના નીચલા ઘરમાં અને પાપકાંડા ઉપલા ઘરમાં ઘૂળી ગયેલા જણમાં તેને જીવનના સુવર્ણોએ દર કરવાના પ્રતિજ્ઞા લીધી. “કરજે મા મરજે” એ મહાત્મજીને વળગી ધર્મને માનવ ધર્મના એકે એક અંગ ઉપાંગને વિવેકરૂટ ચાળી વિશુદ્ધ કરી, એ જ સનાતન ધર્મને માનવ ધર્મ કે વિધધર્મનું મહદસ્થાન આપવાનું ભગીરથ કાર્ય કયું સનાતનધર્મમાં એક વધુ સરોધક ઘર્ષ ગયા છે એ જગતે જોયું છે તે બાનિ પ્રજામાં અવગારરૂપે હિંદુઓમાં પૂજન તો નવઈ નથી

ઋદ્ધિ સા, સત્તાના આ પેશનરને વિધવ ધર્મ ગિરદ મળ્યું, તે માટે હિંદુ મનમર રહેશે. સર્વધર્મ પરિપાતના પ્રત્યેક વિદ્વાનવગ્જાએ એ દિવ્ય મહાપુરુષને અંગરી આર્ષી હતી એ આ ભેમકે ખાસ પ્યાનપૂર્વક જોયું છે. ધર્મ છે તત્સવ

બાળકૃષ્ણને બંધનમાં
બાંધવા જતાં જશોદા
માતા, પોતેજ મોહના
બંધનમાં બંધાય, છે

પ્રભુની આવી અકળ લીલાની
મોહક ને પાવનકારી કથા :

રાધેશ્યામ

હિલજીતનું ભવ્ય ધાર્મિક
ગુજરાતી ચિત્ર

← મું
અંબાલીયું

દરરોજ (૪) ખેલ
૨૧-૫-૭૧-૮૧

રાહેરડું
માનીવું
ધાર્મિક જમીયર

નોવેલ્ટી

ભગવાન તથાગતની ભિક્ષુણી તરીકે જીવન વ્યતીત કરનાર સમ્રાટ અશોકની પુત્રી

સંધ્યમિત્રા

સંધ્યમિત્રા સુમતિદિનિવૃત્તી સમ્રાટ અશોકની

પુત્રી હતી. અશોક ઈતિહાસકારોએ સંધ્યમિત્રાને અશોકની બહેન બતાવી છે, પરંતુ તેમની તે શૂદ્ર છે. અને એ માટે તેમની પાસે કોઈ પૂરવું પ્રમાણ પડ્યું નથી.

મૌર્ય સમ્રાટ અશોકનું રાજ્યાતવું પરિત્ર દૂરતાઓ ભરેલું હતું. એ સ્ત્રીઓ અને ધૈર્યહીન જીવન વ્યતીત કરી રહેતા હતા અને આથી જનતા તેને ચડાઈક નામે ઓળખાવતી હતી. રાજ્યારોહણ થયા પછી તેણે ક્ષત્રીમંદિર પર ચડાઈ કરી, આ મુદ્દમાં તે વિજયી તો બન્યો, પરંતુ યુદ્ધમાં થયેલ જપ્તાર સંકલ્પેથી તેનું દુર હૃદય પીગળી ગયું અને તેના હૃદયમાં કંઈકાં ઉત્પન્ન થયું. પૂર્વનાં કરેલાં પુણ્ય કાર્યોનાં બધાં ઉદય થાય છે, ત્યારે મહાન પાપીના હૃદયમાંથી પણ પાપ વાહન નહીં થઈ જાય છે, અને જીવનમાં નવ પ્રજાતનો ઉદય થાય છે.

અશોકની પણ આ દંડા થઈ, તેના હૃદયમાં વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો અને પર રાજ્ય છોડવાની આકાંક્ષાઓ નહીં થઈ ગઈ. આ સમયમાં એક સક્રિયશીલ બૌદ્ધ ભીમુ ત્યાં આવી મકોબ અને તેણે આશોકના જીવન પર અધિકાર સ્થાપિત કરી લીધો. આથી તેના મનમાં આધ્યાત્મિક સક્રિયની ગૂઢ ક્રિયાઓ કામ કરવા લાગી. બૌદ્ધધર્મની તેણે દિક્ષા લીધી. ભગવાન જુદના મહાન આદર્શ અદ્વિસાતો તેણે સ્વીકાર કર્યો અને તેનું હૃદય નિઃસ્પૃહથી પરિપૂર્ણ બની ગયું.

આ પછી તો અશોકે ધર્મ પ્રચારમાં પોતાનું જીવન બેંટી દીધું. બૌદ્ધધર્મ રાજ્યનો ધર્મ બની ગયો. પણ દિક્ષા જાહેર કરવામાં આવી અને પશુઓ માટે રાજ્યમાં સ્વચ્છ સ્થળે પશુ-ચિકિત્સાલય, રોગીઓ માટે દવાખાનાં, દીનરૂઝીઓ માટે અન્નવત્રનાં ઘાન, તથા પ્રાણ ધર્મો માધ્યમો ઇત્યાદિ સાધે તે માટેના ધાર્મિક નિયામો વગેરે રજૂ કરવામાં આવ્યા. સાધુ સંતોને માટે મઠ બનાવા લાગ્યા અને એક ધર્મ માટેના વ્યાપક પ્રચાર થવા લાગ્યો. મંદિર અને મંદોની ક્રિયાઓ પર,

પર્વતની સિંધાઓ પર, સ્તંભો પર તથા નગરો અને ગામોમાં સર્વત્ર સ્થળે સ્થળે ધાર્મિક સ્થાનો તથા અશોકની ધર્મપ્રાપ્તિ અભિલેખોમાં આવી વિદ્યાન, ભિક્ષુ, સંન્યાસીઓની સત્તા સ્થાપિત કરવાની નિષ્ણેષ કરવામાં આવ્યો અને રોજી ધર્મોપદેશકો દેશ દેશમાં તથા વિદેશોમાં પણ ભગવાન જુદના વિશ્વપ્રેમના પ્રચારને માટે મોકલવામાં આવ્યા.

આ પ્રકારે ધર્મનિષ્ઠ સમ્રાટની દેખરેખમાં રાજકુમાર મહેન્દ્ર તથા રાજકુમારી સંધ્યમિત્રા લાલનપાલન તથા શિક્ષા દિક્ષા અપાતા લાગ્યા. આ બન્ને બાઈમહેન્દ્ર નેટલાં મુંદર અને તેમજની હતા તેજશાળી શીલ અને વિનયમાં સંવિધાતા હતા. એમને ઉચ્ચ શિક્ષણ અપવામાં આવ્યું અને સાધુ-સંન્યાસી તથા વિદ્વાન ગુરુજનોની વચ્ચે રહેવાથી તેમનાં હૃદયોમાં ધર્મભાવ ખૂબ જાગૃત થતા લાગ્યો. મહેન્દ્રનું વય ત્રીસ વર્ષનું હતું તથા સંધ્યમિત્રાને લગભગ અઠારમું વર્ષ એટલી યુગ્મ હતું. આથી મહારાજ અશોકે મુવરજ પદ પર મહેન્દ્રને અભિષેક કરવાનો નિમણ કર્યો. આ સમયે બૌદ્ધ ધર્મના ઈકે આચાર્ય સમ્રાટ પાસે આવ્યા અને કહ્યું કે,

“મહારાજ! જેણે ધર્મ સેવમાં પોતાનાં પુત્ર તથા પુત્રીને અર્પણ કર્યો છે તેજ બૌદ્ધ ધર્મના વારસાધિકારી ગિત છે.”

આચાર્યની આ વાણી અશોકને ગમે ઉતરી ગઈ. તેણે પોતાનાં પુત્ર-પુત્રીપર એક નેહકાંઈ દ્રષ્ટિ નાખી અને કહ્યું.

“મારાં બંધાર્થ જાણકો! તમે ભિક્ષુધર્મ સ્વીકાર કરવા માટે તૈયાર છો?”

મહેન્દ્ર અને સંધ્યમિત્રા જાનેનું યુવારવિદ્ધ આ પ્રશ્ન સાંભળીને ખીસી ઉઠ્યા તેમના મનમાં તેના ધર્મની ભાવના તો હતી જ, પરંતુ સમ્રાટના સંતાનો દોરાધી તેમના દિક્ષામાં એવી આદા નહોતી કે સધનું ઘરણું સેવાનું સર્વભાગ્ય તેમને પ્રાપ્ત થયું. તેમણે ઉત્તર આપ્યો કે-

“પિતાશ્રી! ભિક્ષુ અને ભિક્ષુણી બનીને કશ્ચામય ભગવાન જુદના દશ ધર્મોના પ્રચારમાં જીવન બેંટવાનું સર્વભાગ્ય પ્રાપ્ત થાય તો તેનાથી વધુ આનંદમય વાત બીજી કંઈ છે? આપની આદા મને તો આ મહાન જીવનું પાલન કરીને જામે અમારા જન્મનું સાર્થક કરીએ.”

સંપ્રાપ્તના હૃદયને પણ આ નિર્ણય સંભળવાથી પત્ની જ હર્ષ થયે તેણે બિમ્બ સપને સુચના આપી કે, “ભગવાન તથામતના પવિત્ર ધર્મ માટે જ્યોત્ષી પોતાનાં વ્હાલ્યાં પુત્ર પુત્રોને અપણુ કરી રહેલ છે.”

આ વાત વીળળીની માથે મનમ રાજ્યમાં પ્રવેશે પુણે પ્રસંગી મર્ષ. ગદ્યા લોકો ધન્યવાદ દેવા લાગ્યાં.

મહેન્દ્ર અને સંધ્યમિત્રા બોદ ધર્મની દિક્ષા લઇને બિમ્બ અને બિમ્બણી જતી ગયા. મહેન્દ્રનું નામ ધર્મપાલ અને સંધ્યમિત્રાનું નામ આશુપાલો રાજ વામાં આવ્યું. બન્ને પોતપોતાના સંધ્યા રહીને ધર્મનું પાલન કરવા લાગ્યાં.

જનોસ વર્ગની વયે મહેન્દ્રને ધર્મ પ્રચાર માટે સિદ્ધમદીપ મોકલવામાં આવ્યો. એ દેશને રાજ નિષ્ઠ ધર્મપાલના આધ્યાત્મ ન્યોતિથી તેજસ્વી બનેલા સુદર રત્નપતે જોઇને વિસ્મય બની ગયે. તેણે ખૂબ જ મદા અને સ્થાવર પૂર્વક મહેન્દ્રને પોતાની પાસે રાખ્યો. સિદ્ધમદીપ દ્વારો સ્ત્રી પુરોએ મહેન્દ્રને ઉપદેશ સંભળીને બોદ ધર્મની દિક્ષા લીધી.

થોડા દિવસો પછી સિદ્ધમદી રાજકુમારી અનુ માએ પાંચસો સળીએ ધાથે બિમ્બણી મત લેવાનો સંકલ્પ કર્યો. એ સમયે મહેન્દ્રના મનમાં એવો નિઝાર આવ્યો કે જાણી જોયોતે જરાજર ધર્મની દિક્ષા આપવા માટે અને જીવોમાં ધર્મનો પ્રચાર કરવા માટે એક સુદિક્ષીત તથા ધર્મ શીલ બિમ્બણીની જરૂર છે. આથી તેણે પોતાની મહેન સંધ્યમિત્રાને સિદ્ધમદીપ મોકલવા માટે પોતાના પિતાને પત્ર લખ્યો. સંધ્યમિત્રાને તો ધર્મ સેના સિવાય બીજા કોઈ ભાવના હતી જ નહિ, આ વાત સંભળીને તો તેના હૃદયમાં ખુબ જ આનંદ થઈ ગયો.

પુણ્યદિક્ષા સંધ્યમિત્રાએ ધર્મપ્રચાર માટે સિદ્ધમદીપ પ્રવેશ કર્યું. ભારતના દત્તિકાકર્મમાં આ પહેલો જ જવસ્ત્ર હતો કે એક મદા ઓરવસાગી સંપ્રાપ્તની કન્યાએ સુદર દિક્ષા દિક્ષા તથા ધર્મનુપાલ માર્ગે જીવનની પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત કરીને દૂર દેવનો નારીએને અગાનના અધારમાંથી મુક્ત કરવા માટે દૂર દેશ તરફ પ્રયાણ કર્યું. એ સમયે ભારતમાં સંધ્યમિત્રા આ ધર્મ પ્રવાણના સમાચારથી લોભાના હૃદયમાં તેના પ્રતિ મદાન આગરની ભાવનાઓ

કેવો બન્ધ ઉદય થયો હતો તેની કલ્પના પણ આજે થઈ શકે તેમ નથી.

સંધ્યમિત્રા બ્યારે સિદ્ધમદીપ દેશમાં પહોંચી ત્યારે તેનો તેજસ્વી મુખમુદ્રા, તર્પણનીનો વેપ તથા, અપૂર્વ ધર્મ ભાવના જોઇને ત્યાના સ્ત્રી પુરો આશ્ચર્યમાં પડી ગયાં. ત્યાં સંધ્યમિત્રાએ એક બિમ્બણી સંધ્યા રધાવના કરી અને પોતાના ભાઈ સાથે તેણે સિદ્ધમદીપના ધરમરમાં બોદ ધર્મની એ અમરજ્યોતિ સત્ત્રાપી કે જેના પ્રકાશમાં આજે જ્ઞાત દુનિવર વધે રીતો છતાં પણ સિદ્ધમદીપમાં નર-નારી પોતાની જાન-ધાત્ત વ્યતિત કરતા ભગવાન તથામત તથા, તેમણે ઉપદેશ ધર્મ પ્રમાણે સંધ્યા રત્નમુખા રવી જા વેપ કરે છે.

મકાર જ નામના બોદ ધર્મમાં સંધ્યમિત્રાને ઉચ્ચેષ્ઠ મન્દ્ર આવે છે. તે મથનો લેખક લખે છે કે “સંધ્યમિત્રાએ પુણ્ય જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું” હતું. સિદ્ધમદીપ વસવાટ ઇમિપાન ધર્મની ઉન્નતિ માટે તેણે ખૂબ જ પૂર્વ કર્યો કર્યો હતો અને ત્યાંથી તેણી મનધર્મ પામે કરવા પામેલ નહિ સંમરન જીવન જ સિદ્ધમદીપમાં પીતી ગયું, તેના સુતરેલની સિદ્ધમદીપ રાજાએ ખૂબ આદર સ્થાવર તથા કામમાંથી અત્યેષ્ઠી કીવા કરી લેવી.”

એ તેમ હો, આ પવિત્ર ભારત દેશમાં એકથી એક મરીવાતી આદર્ જીવન જીવાર નારિઓ થઈ છે, પરંતુ સંધ્યમિત્રાનું કામ સંપ્રાપ્ત અગોચરી કન્યાને અનુકૂળ જ હતું. સંપ્રાપ્તના ઈતિહાસકારોએ તેમને ‘મદાન’ની પદ્ધતિ વિષયીન કર્યાં પરંતુ, દેવી સંધ્યમિત્રાની મદત તો તેમનાથી પણ વધારે હતી, સિદ્ધમદીપ દત્તિકાકર્મ એવાતની સારી પૂરે છે. આપણા મદાન મદવર્તી સંપ્રાપ્ત જ્યોત્ષીની મદાન કન્યા હતી સંધ્યમિત્રાના પવિત્ર અને ઉન્ન જીવનનું રમરણ હતીને આજે પણ આપણુ મરતક કુટી જવ છે

સાભાર સ્વીકાર

પાટણથી શ્રી મજીલામભાઈ તથા ગ્રેગી માત્રામાયભાઈ તરફથી ‘પ્રેમધર્મ’ માસિક પ્રતે શુભેચ્છા જતાવાના રા. ૧૧ની ભેટ સપ્રેમ મોકલવામાં આવી છે, એ ભાઈઓએ લખ્યું છે કે “દૂધ નહિ ને દૂધના પાંચડી સમજીને રોકીશો.” ‘પ્રેમધર્મ’ એમનો ભેટનો સ્વીકાર કરે છે.

સન્નનતાનાં ઝરણાં

: લેખક :

શ્રી. રઘુનીકાન્ત યાજ્ઞિક

જીવનની અંદર સન્નનતાના પવિત્ર ઝરણો હોય તો તે મનુષ્ય સર્વેશ્વરની પોતાના જીવનને ઉચ્ચકક્ષાએ ધરી જઈને સાધક બનાવે છે આ ઝરણોના અંત નહીં છે એવા અથવા તો કોઈ વિરહાભામાં જ હોય છે, દેહમાં જોવામાં આવતા નથી. સન્નનતા મનુષ્યના જીવનને પવિત્ર બનાવીને તેને એક ઉચ્ચકક્ષાના આદર-નો પાઠ પઢાવે છે તેને અનુભવી, મનુષ્ય સમાજની અંદર ધણી જ હાતિમાન બને છે.

માનવનર શહેરની અંદર ધણી જ મનુષ્યો વસે છે. કોઈ અરીખ છે તો કોઈ તરબર. કોઈને ત્યાં લડકોઈની અત્યંત કૃપા છે, તો કોઈને ત્યાં તેણી દેખા જ દેતી નથી. આ પણ પ્રભુતી, આજ્ઞા ન કળા સ્વરૂપ તેવી લીધા છે. માનવનર શહેરના મહારાજા કોઈ વસ્ત્રોનું ધણી જ ઉદાર તથા વિવેકી હતા. તેમના હૃદયની અંદર ક્યાં માનવતા તથા સન્નનતાનાં પવિત્ર ઝરણો વળા કરતા હતાં, એ કોઈ તેમના પ્રેમશી ઝરણુમાંથી પાણી પીને પોતાની તૃપ્તિ મીટાવી શકતું તેમના શહેરમાં તેમના એક સુંદર બાગ હતો, ધણી જ રમણીય જગારે જગારે મહારાજાને મનનું નહિ ત્યારે તેઓ આ બાગમાં ફરવા આવતા અને પોતાના મનને પ્રશ્નિત કરતા. બાગની અંદર તથા તેના દારે મનુષ્ય પહેરા રહેતા. કોઈ પણ મનુષ્ય બાગની અંદર મહારાજાની રજા સિવાય પ્રવેશી શકતા નહિ.

એક વખત માવવતર પાણીનું મામતો એક પંદેશ માનવનર માથે ખરીદવાને માટે આવ્યો. જ્યારે તે પોતાના ઘેરથી નીકળ્યો, ત્યારે તેના નાના એ બહેન તેની પાસે આવ્યાં, અને તેને વળગી પડ્યા. તેઓ બેઠ્યા:

‘મામા, મીઠાઈ લાવજો હો.’

સાડુ, નાઓ, બધું જ બેસો. એટલું બોલી પંદેશ આજીવી પડી.

પંદેશ માવવતર આવ્યો, જે કાંઈ ખરીદવાનું હતું તે ખરીદી અને પાછો ફરી આમતો આમતો તે. મહારાજાનાં માથે પાસે આવ્યો. એટલામાં જ તેને સંજયુ.

કોઈ મારો કશી ચીજ લેવાનું તો બૂમી જ મરો? પોતાનાં, મનનાં, તપસ્યાં તો, ખાવાનું, ખરીદવાને અગામી રાત્રી પણ પચુ જમી નહીં. તેના યુગ પર નિરાશમાં જ મોઢા ફરી વચ્ચાર તેની આંખમાં આવી ગયા તે મનોગત બેઠ્યા.

“મેરે જઈય એરે તરત જ કોઈ પછે ૩ મામા, બાગનાં કાચાં સારે રૂ યુ જતાય રહ્યા.”

તેણે નિશ્ચયો નાખ્યો. પોતાની ખરીદાઈની તેને આજે જ ખવર પડી હતી. મારતો જેવા સમુદ્દેશની રિયતિ પણ ખરેખર આવી જ બની ગઈ છે. ખરી-વાળે ખરી જોઈનાં રૂપિયનું જેમ કાલે તેમ રસપાન કરવાની શરૂઆત કરી દીધી છે.

પંદેશ પોતાના મન સાથે મહત્તમ વિચાર કર્યો કે, ખરી જઈ સાઈ, પણ કોઈ મારો કશી ખારાની ચીજ લીધા વગર તો ઘેર ન જ જવું. તેણે જોઈ જોઈ પ્રભુને ઘણી કૃપા, સહસા તેણે આપાનું રૂપ જોયું. તેના પર મુંઝવે પરિપક્વ થયેલી ફેરીઓ સડકી રહી હતી. તેના મુખ-માંથી “હાટ” એવો જ હુકમ સરી પડ્યો. “વાહ પ્રભુ! વાહ કરતાની સાથે તે મારા સાથે જોયું તો ખરું વાહ, દયાના સામર.” તે બોલ્યો.

આખા પરની ફેરીઓ જોઈ પંદેશ તેને પાલવા વિચાર કર્યો. તેને થયું કે ફેરી આપીશ તો પણ કોઈ રાહ તો થઈ જાય. આ આખા રાજના (રાજાના) જમીયાનો હતા, તેની અંદરથી ફેરીઓની ચોરી કરવી એ મોતને આજ્ઞાન આપવા સમાન હતું. તેણે વિચાર્યું કે ક્યાં પહેરેશી આપણી પાછળ ફરે છે કે ખવર પડશે. એક પથર મારીશ એટલે મે-ચાર ફેરી લેવી પડશે તે થઈ ગયો. થઈ જાય. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણે નજીકમાંથી એક મોટા પથર લીધો અને જગમગ તાકીને તેણે આખા પરની ફેરીઓના એક મોટા ઝુમખા ઉપર ધા કરી. ધા જરામર ફેરીઓ પર વાળે એટલે સાત આઠ ફેરીઓ નીચે પડી. પંદેશ તે લઈ આવવા યકરો, પથ પથરે તો પોતાની તતિ ચમુ રાખી હલે શું મન્યું?

જરામર આ જ વખતે મહારાજા વસ્ત્રોનું જમીયાની અંદર ફરવા આવ્યા હતા. તેમને થયું કે, હાર આખા પાસે જઈ તપાસ તો કર. જો ફેરીઓ પરિપક્વ થઈ ગઈ હોય તો ઉતારાની લેવાનો માગીને દુકમ કર. ફેરીને તે આખાની પાસે જ મોકલો છે એટલામાં પંદેશ પથર ફેરીઓ પર વાળીને મીઠા મહારાજાના માથામાં પડ્યો. મહારાજાના માથામાંથી રક્ત નીકળવા માગુ નેમો લીધી જની ગયા. તેમણે આગ કરી.

“કાલુ છે એ? પડેડો સિવાયનો, જમી અહીં હાલર કરો.”

આખા ચર્ચાની સાથે જ સાત આઠ સિવાયનો દોષમાં અને જવાબ આપ્યા તો પંદેશ જમીથી આવી રહ્યો હતો. સિવાયનો તેની પાછળ પડ્યો. એક જમીએ જમી પડી.

“એવે હરમખોર! કોમો રહે, નહિ તો ત્રોળીને ફાંસી હુ.”

આ અવાજ સાંભળી પોરે પાછળ જોયું. તો બહુ તરેતી નેઈ. તેને જીક ધારી. તે જોતો રહ્યો. સિપાઈઓએ આવી તેને પકડ્યો. અને રાજ પાસે ધઈ આક્યા. બે તથુ જણાયે તો તેને રસ્તામાં અડાપાડતો માર પથુ માર્યો. બાકીનાયે ગાજો દેવામાં પાછો પાની તો નકોટી કરી એમ કહીએ તો પથુ ચાલે એક જણ બેલ્યો.

“તેજ મહારાજને પથર માર્યો હતો.”

આ સાંભળી પોરે થરથર મુજબા ધત્યો. તેને થયું કે હવે તો મરીજ અશે. તેણે પોતાનો જ કાજ પોતાની સામે ખડો ઘણેલો બેલ્યો.

બધા રાજ પાસે આવ્યા. રાજને હજી સુધી પથુ લોહી નીકળતું જ હતું. તે નેંધ પોરમતી આખમાં મોખાર અયુઓ આવી ગયાં. તેના હૃદયમાં પ્રાસંગી પામ્યો.

તેની આંખમાં આસુ આવેલાં નેઈ. બધા તેની હાસી ઉઘાડવા લાગ્યા કે સસી દેવા રોમ કરે છે? એટલામાં રીજાએ પૂછ્યું:

“તેજ અને પથર માર્યો હતો?”

“હા પ્રથુ તે જુડુ કામ મારણી જ થઈ અયુ છે.” પોરે પ્રયુત્તર વળ્યો.

“મારે અને તારે કંઈ વેર હતું?” રાજએ સવાલ પો.

પોરેએ એ કંઈ સર્વ કહીકત હતી તે રાજને કહી સંભળાવી મહારાજ પ્રસન્ન થઈ ગયા. તેમનામાં સંભળતતાના ઝુલેનો વાસ હતો. તે જુલિવાન તથા માનવવાન હતા. તે મોહ્યા.

“કાઝ જેના જાને પથુ જણીને પથર મારવા છતાં તે આપણને મીઠાં કળ આપે છે તો હું તો ચેતનવાતો, તો અને પથર મારવાથી મારે શું ફેલીત જનવું નેઈએ?”

લોહીવાર તે મીન રહ્યા. તેમણે લીંગેરી પરના કારકન ઉપર એક ચિહ્નિ લખી આપી અને જણ સિપાઈઓને આજ્ઞા કરી.

“જાઓ, આ પોરેને લીંગેરીમાંથી લખેલી રકમ આપાવો અને તેને તેના ઘેર મુરશિત પહેંચાડી આવેલો.”

આ આજ્ઞા સાંભળતાં જ બધા આશ્ચર્ય પામ્યા. સિપાઈઓને તો થયું હતું કે હમણું

મહારાજ આ પોરેને કાસીના મીંચે અઢાવવાનો ફકમ કરશે તેમણે આ આજ્ઞા સાંભળી રાખતી આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો.

આજ્ઞા તામ સંભળતા આવે જ કહી શકાય સંભળતાના પવિત્ર ઝરણ. આજ સંભળતાના ઝરણાની અંદર રાત્રી કરતે પેલા પોરે પોતાના જીવને મચાવ્યો અને ત્યારે તેણે મોટી નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી.

સંભળતા મેળવતી જુડુ રમતની વાત છે.

તેને આચરણમાં યુકતી તે મોતના પ્રમથ પામ્યા સપાટા જેવું છે, પરંતુ જે મનુષ્ય ધારે તો આ શ્રુષ્ટ સરેલાઈથી આચરણમાં મુકી શકે છે. આચરણમાં મુકી પોતાની છાંટી ચારિત્ર્યસીધ જનાવે છે. મહારાજને આમાં એક મરીજ પોરમતી શી પડી હેમ? પથુ તેજ સંભળતા કે નેણે રાજના આચરણમાં અમરોજ પ્રવેશ કર્યો છે. તેના જ આ ઉઘારના તેનીજ આ કાંઈયે પરાયણતા. તેજ સંભળતા રાજને માનવતાના પથે પ્રવાણ કરાવતા પ્રેમી સંભળતા પસીજ કાપણુકાર છે, કોઈ મનુષ્યે તેને અત્યંત મેળવી આચરણમાં યુકવાનો પ્રયત્ન કરવો નેઈએ.

અમદાવાદના મહોપદેશક

શ્રી. ઈશ્વરલાલ શાસ્ત્રીનું

રોકજનક અવસાન

અમદાવાદ ગીતામંદિરના સભા મી યુનિત મહારાજના મુક મી, ઉપરલાલ શાસ્ત્રી તારક જીક ના સનિવારે નિરંદુલક થયા છે તેઓએ અમદાવાદના મહામહોવાપાત્ર તથા રામકૃષ્ણ શાસ્ત્રી પાસે સરવૃત્તો અભ્યાસ કર્યો હતો, ઉપરલાલ શાસ્ત્રી જીને વ્યાખરણ ન્યાય, સદ્વિત્ય અને પોતમાનતા વિશેષ અભ્યાસ કરીને તેઓએ અમદાવાદમાં વક્તા તરીકે સારી પ્રખ્યાતી મેળવી હતી. મહામહોપદેશક શાસ્ત્રીશ્રી વિદ્વાન હજી મહારાજના સંપર્કમાં આવતાં ગ્રામીણોએ તેમની વિદ્યા અને વક્તવ્ય શક્તિથી આકર્ષીતને પોતાના કામમાં શાસ્ત્રી તરીકે નિવૃત્ત કરી દેના ળીતા મંદિરમાં પ, ગ્રામીણીની જરૂરદારીમાં તેઓ નિવૃત્ત થયા હતા.

શ્રી શાસ્ત્રીશ્રી હિન્દી વસ્ત્રવાન પ્રચાર સમિતિના સહાયક તેમ જ પ્રસસક હતા અને સમિતિના કામમાં મોટા મોટા શાખા આપરા હમેશ તૈયાર રહેતા.

તેઓ સ્વભાવે મિલનસાર સરસ અને ધર્મનિષ્ઠ હતા. પરમુપદેશકપરમાત્મા સદ્ગત આત્માને સદ્ગતિ આપે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખ્યપત્ર [માસિક]

મુખ્યપત્ર

સુવર્ણ
જિ. ૧૦૨
પૃ. ૩૪
૨૫-૬-૫૬

નેત્રી સાથે મતિશી રાજ્યવંદ્ય આપણા મુખ્ય સંપાદક શ્રી દેવાનાથ બાબુ છે

બીજી

૧૨ મા

પૃષ્ઠાંક - ૨૪

સપ્ટેમ્બર ૧૯૬૮

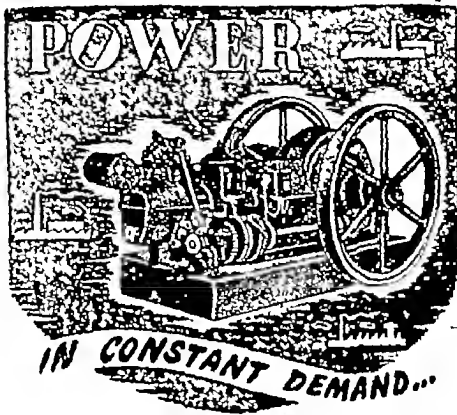
આપણી સાપ્તાહિક વિજ્ઞાન પ્રવાહ અધિકારી શ્રી દેવાનાથ બાબુ

તત્ત્વજ્ઞ

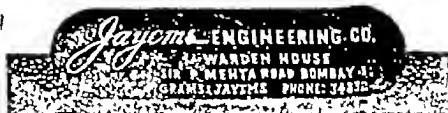
દૃ. હરિપ્રસાદ વૃજરાય દેસાઈ
મતિશી રાજ્યવંદ્ય

મતિશી રાજ્યવંદ્ય
શ્રી શાંતિકાલ દીનાનાથ મહેતા

The **IMPERIAL
KEIGHLEY
INDUSTRIAL
ENGINES**

Ahmedabad · Office LAL DARWAJA.

Phone · 2653

Grams 'JAYEMS' Ahmedabad.

We supply the following types of Machinery :

Machine Tools · Boiler House machinery · Power plants · Oil
 Mill Machinery · Diesel engines · Wood working machinery ·
 Welding sets · Electricals · Crushers & disintegrators · Lifting
 appliances · Garage equipments · Sheet metal machinery · Lawn
 mowers · Tool Steels · Pumping machinery · Radlors.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખપત્ર (માસિક)

ન ધનેન ન પ્રજયા ત્યાગેનૈકેન અણ્વત્તમાનશુ ।

વર્ષ: ૨	સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૯	‘પ્રેમધર્મ’ દાર્પણ સારંગધર-પ્રાણનાતી વાણી-અમદાવાદ.	વાર્ષિક લવાજમ રૂપાંશુ : ૧-૮-૦ વિરેશભાઈ ૮૫૨૦ [૧૩ સિ.]	અંક ૧૨ પૂર્વેથી ૨૪
---------	-------------------	---	--	-----------------------

માગ્યું મરણ મળે

માગ્યું છું એ મળે તો જાપણ સરજી મળે,
 ઘેવાના હેતુનું જરૂરી ધારણ કરજી મળે.
 રમીન જિજ્ઞાસના મળે કશિયાળી વણ મળે,
 ને જાપના સાનિધ્યનું સૌભાગ્ય રજી મળે
 એકાદી છું, ભલે રહો છવનના પંથમાં,
 જાણી મળે તો મનનું માન્યું એકતણું મળે,
 ના કે વિષાદ શાહી ખલનાની; જાપના-
 નામ રમરજીનું માત્ર એ કંઠાભરજી મળે.
 ઉજી સિતાવના વરેક વારેવાસ્ને,
 ઉજીના તાલેવાણું એકીકરજી મળે
 બીધી નહીં વરસ વણ મંચિલ તો નુર છે,
 ચોધું છું, શુદ્ધ સ્નેહનું મીઠું વરજી મળે.
 સારીની કે ઠાણની વમનાથી મને
 એ જાપના ધરજીમદી માગ્યું મરજી મળે.

જમિયત પંડ્યા

ભારતિય વિદ્યાભવન

શ્રીયુત કનૈયાલાલ

મુનશી અને શ્રીમતી લીલા-
વતી મુનશીના અધ્યાપ
પરિશ્રમના ફળરૂપે મુંબઈમાં
ભારતિય વિદ્યાભવનનું
ઉદ્ઘાટન નામદાર અર્વંર
નગર સ્થાપનાધિકારી-
ધરના શુભ દરે તે તા. ૮મી ઓગસ્ટના
રોજ થયું છે.

શ્રીયુત કનૈયાલાલ મુનશી વર્તમાન
હિન્દના તેજસ્વી કાર્યકરોમાંના એક
છે અને શ્રીમતી લીલાવતી મુનશી
તેમના યોગ્ય સાથીદાર તરીકે મુકદ્દમ
અને નજરે રહેવાની અને સેનામાં સાથ આપી
રહ્યાં છે. આ દંપતિના અધ્યાપક પ્રવ્રત્નો
વડે આજે મુંબઈમાં ભારતીય વિદ્યા-
ભવનની પ્રવૃત્તિઓ કુલીકાલી રહી છે
એ હેતુથી આ વર્ષની તેમની પ્રવ્રત્તિ-
ક્રમ પરથી જણાય છે. અધિરીમાં
તેમણે વિજ્ઞાનેશી સિદ્ધાન્તની સંસ્થાઓ
મુંબઈને યોગ્ય રૂપ છે અને હેતુ
ભારતીય વિદ્યાભવનનું પોતાનું મકાન
તૈયાર થતા તેમના પ્રવ્રત્નો પર કાર્તિ
ફળ શરૂ થશે છે.

ભારતીય વિદ્યાભવનના ઉદ્ઘાટન
પ્રસંગે શ્રી. મુનશીદંપતિને અભિનંદન
આપતો એક તાર હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન
પ્રચારક સંમિતિ તરફથી મોકલવામાં
આવ્યો હતો. તેમાં જણાવ્યું હતું
કે, "સ્વતંત્ર હિન્દના પ્રથમ
વાર્ષિકોત્સવ નામદાર ચક્રવર્તિ રાજ-
ગોપાલાચારીધરના દરે ભારતીય
વિદ્યાભવનનું ઉદ્ઘાટન થાય છે, તે
બદ્ધ આપ જાનેને—શ્રી. કનૈયાલાલ
મુનશી તથા શ્રીમતી લીલાવતી
મુનશીને અભિનંદન આપીએ છીએ.
હિન્દી સંસ્કૃતિના પ્રચારમાં
વિદ્યાભવન સંજીવન હશે આપણે
એવી આશા રાખીએ છીએ "

વિદ્યાદીપ

માસિક નોંધ

મુંબઈ બસમેલી નમરી છે.
એની બહુવિધ પ્રવૃત્તિમાં આ ભવન
સંસ્કૃતિનું કેન્દ્ર બનેા અને સાહિત્ય,
કલા, સંશોધન અને શાસ્ત્રીય
આધ્યાત્મિક નવજીવનનું એ પ્રેરક કેન્દ્ર
થાવ એવી ધમ્મર પ્રયે આમારી
પ્રાર્થના છે.

૧૫મી ઓગસ્ટનો ઉત્સવ
મધ્યમ વર્ગની અનેક ઉપાધીઓ
છતાં સમસ્ત પ્રવ્રત્તિ સ્વતંત્રતાનું
ચોક્કસ વર્ષ પૂર્ણ થવાથી અને
આભાર વૃત્તિથી ઉગ્મ્યું છે. કેન્દ્રે
સરકારે મેળવેલી અનેક સિદ્ધિઓની
પ્રશંસા કરે છે અને આશા રાખે છે
કે એમનાં આદેશો શુભ કાર્યો
પરિપૂર્ણ થાય.

તક્કી સ્વેચ્છ કાર્યકર્મોમાં વક્ત-
રાપણ કાર્ય અમને બહુ અમ્ય છે.
ધર્મનગરમાં પણ અમે દર્શારોપણનો
વિધિ કર્યો હતો.

નડિયાદમાં સાકુ સંમેલન
નવીપાલ સંતરામમાં ને પ્રગતિ-
માન જનનાની ઉત્તમ પ્રકારે સેવા
કરવા ઉત્સુક એવા વિદ્વાન અને શાસ્ત્રી
સંસ્થાપીઓ અને સાધુમહાશયો
મળ્યા હતા તેમના ફાલે અમે
જણીને ખુશ થયા છીએ.

અવિખેડે ને કાર્યક્રમ એમના
દાયથી ધારી તે નવજીવનને યોગ્ય
અને હદયાલુપ્ત થશે એવો અમને
વિશ્વાસ છે.

અધિભક્તી

આધ્યાત્મિક યુસ્તકિત,
અગ્નિ અને સંવેદનશીલ
મેક્ષ મેળવી લેવાની
લાઝમમાં પડેલી ગરીબ
ગુજરાત આવા સંમેલનો
દારા યોગ્ય દોરવણી મેળવશે
એવી આશા રાખીએ છીએ.

ધર્મનાં ધારો પોતાની અસહ
પ્રતિભા પ્રાપ્ત કરે, પવિત્રતા, ધર્મજન
અને પ્રેરક વાતાવરણ જામે, આજ્ઞા,
સ્વચ્છતા બચત બીખાર અને બેમ
ફુલાવાર અને અમલકારોમાં પડેલા
પાખંડીઓ, સાચા સત્વાના પ્રકાશથી
ઉપાસા પડે એવી ભારત માત્મ
વિદ્યાતને અમલી પ્રાર્થના છે.

પૂર્વપણ વ્યાખ્યાનમાળા

મુંબઈ અને અમદાવાદમાં
પરિષદ વ્યાખ્યાન માળા, આ વર્ષે
પણ સરસ ગોળાગળ હતી. એમાં
રહી ચૂસ્ત મેળોથી સુધારક નેત્રોના
આદર્શ શુદ્ધ તરી આવે છે.

સુધારકોમાં યુવકવર્ગ સ્વાભાવિક
રીતે જ વધુ છે એ અવિખેડે મારે
શુભ સ્વલક ચિહ્ન છે કે પદ્મ મંદિરો, કુલી
શુદ્ધિ, સંપ્રદાયિકતા તોડી નવિનોમાં
અમે ચાલ, સર્વમાલી દર્શિ, સર્વ
દર્શન પ્રાપ્ત કરવાની વિશાળતા અને
રાષ્ટ્રપ્રેમ જોઈએ છીએ.
મેળેતર વિદ્વાનોનાં વ્યાખ્યાનો
રાખીને અનુદાપકોએ ને દેવદાસ
અને ગુજરાત દર્શીઓ છે તેની અમે
કદર કરીએ છીએ.

પડીત સુખલાલજી, શ્રીયુત
પરમાર્મક શાપરીઆ અને શ્રીયુત
ધીરજલાલ બનજીનાં આમારો
કાર્તિક ધન્યવાદ છે.

સ્વામીનારાયણ અને હરિજનો
આખરે સ્વામીનારાયણ મંદિર
હિન્દુ સંપ્રદાયનું ધામ મોરે અવધુ
એ બાણીને જમને સંતોષ થયો છે
પરં જો આવા ૬૬ પ્રાચીન-
પ્રમીએને સલાહ આપી છે તે વાદ
દેવદાસવાળું જમને મન થઈ જાય છે કે
“જેઓ જાતાનાની જોય પ્રગતિ સાથે
ના રહી શકે એમણે આપઘાત
કરવો.”

પંડિત વિષ્ણુ દિગંબરની પુણ્યતીર્થિ

અમદાવાદના ધર્મભગ તમામ
સમીત શાસ્ત્રીઓએ બેમાં થઈ, જેમ
તાનસેનની જ્યોતી ઉજવાય છે તેજ
રિતે પોતાપોતાના ઉચ્ચ ઓતો આપને
સ્વ. વિષ્ણુ દિગંબરના વ્યાખ્યાને
પ્રણામ કર્યો હતો. આ કાર્યમાં
પણ અમે ગુજરાતનો મહાન શુણ
જોયો હતો. ને રાજ દેવનો અજાય,
સહકાર, પ્રેમ અને શુણગતા.
કુસપથી જ આપણી પાતી થઈ
હતી. સંપથી ચાલી જરૂર થયો.

વેડ મંદિરની સ્થાપના

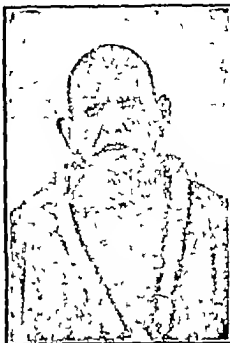
અમદાવાદમાં ધર્મના નવા ધારો-
માં ગીતા મંદિર હતું અને એમાં
વેડ મંદિર સ્થાપી આવકારદાયક
છેવે થયો છે. વેડ મંદિરનો
વ્યાખ્યાનખંડ સમવડવાળો અને
જમન જન્મો છે અને ત્યાં સરસ્વતી

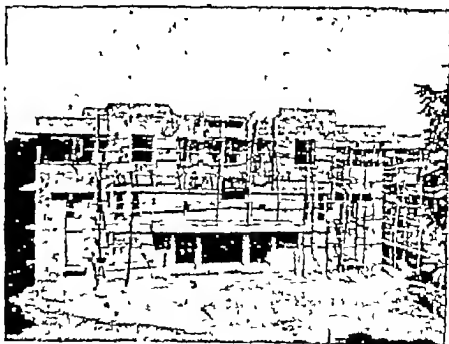
સ્વામિશ્રી સર્વાનંદજી

મંદિર એટલે વાંચનાશય અને મંદ
બંડાર થોડા જ વખતમાં સ્થપાયો.
હવેથી ભાવિક ઓ પુરોએ
એ પ્રસંગે જાન સખાક ઉજવાયો.
તેના કામ લીધો છે. મહામંદિર
મજેશ્વરનંદજી અને સ્વામિશ્રી
સર્વાનંદજી પ્રગતિમાન રાષ્ટ્રધર્મને
સમજવાવાળા અને જાનુશીર છે.
કામના કતબોનો પ્રગળતોને જોય
મળે, દેશકાળને વિચારીને આચાર્યો
અને ધર્મોપદેશકો પણ મુખર અને
જાન, ભક્તિ સાથે થોડાસેવાનાં
કાર્યો મંદિરો દ્વારા થાય એવી
એમની મનોકામના છે.

સ્વામિશ્રી મજેશ્વરનંદજીનાં
વિદ્યાપણુ વ્યાખ્યાનો તથા વેદાંત-
શાસ્ત્રને સરળ રીતે સમજાવવાની
શૈલિ પર અમદાવાદના શહેરીઓ
મુગ્ધ જન્મો છે, તેમજ સ્વામિશ્રી
સર્વાનંદજીનો મિશ્નસાર સ્વભાવ
તથા વ્યાખ્યાન પદ્ધતિએ પ્રજા પ્રેમ
સંપાદન કર્યો છે. એ પ્રેમના પરિ-

મહામંદિરેશ્વર મી. ગજેશ્વરનંદજી
પાક રૂપે પ્રજાનાં નાણાંથી વેડમંદિર
જીવું થયું છે એ હરોષ મારે
જાનંદો વિષય છે. આ દોષનો
ઉપયોગ શહેરના ધાર્મિક ઉત્સવ
સમારંભો મારે ખૂબ ઉપયોગી
બનશે.

“વેડમંદિર” જેવું ગયે મહિને ઉદ્ધારન કરવામાં આવ્યું.

અમદાવાદના બંદેર, ઇતરનાં રાજકિય, સામાજિક અને સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં તેજદેવ નથી એવું પ્રમાણે અત્રેની ધર્મની પ્રતિભામાં પણ નીમકક મહારેવ, જગન્નાથજી, સરજી દાસજી, શીતામંદિર, સન્નાયસાધમ, મણ્ડીવાળા આશ્રમ, ઇંદરાયાજી, રામાયણ સમિતિ, વિવેકાનંદ રામકૃષ્ણ, તરવટાન પ્રચાર સમિતિ વધાર્યા એક જાતનો મળે અને સવાર છે.

એવા જ સવારથી પ્રેરણા વેદ મંદિરના મહોત્સવમાં મહામંડલેશ્વરે, મહંતો, બળત્રિકો, ઠાકારો અને નિકામીના સુખ પ્રેમ અને સહકાર લેખ પ્રજા રચે છે

એક ધર્મી આપી ધર્મી

આપીમે પુનિ આપ,

તુષારી સખત સંતાડી

હરે મંદી અપરાધ,

એમ આપી કે એક ધર્મી

હી પણ સમાધ અને લગભગ

તાપો માનજી માસ અમદાવાદનાં

દાણુ બહતજાતેની દરિયસના

નાનંદમાં અને સત્સખમાં મળે છે

વેદ મંદિર બધાવી આપનાર

નિકા, સ્વધાર મહેશ્વરાનંદ અને

રામીમી સત્તીનંદને અમારાં દાર્દિક

અભિનંદન છે.

મુળધર્મ સરકારને અભિનંદન

ધર્મનગર સોસાયટીને મુળધ

સરકારે એકવીજીસનમાંથી મુક્ત કરી

ને પ્રજાસતીય પત્રક બધું છે તે બદલ

અમારાં દાર્દિક અભિનંદન આપીએ

નીએ. રવિવાર તા. ૩૧-૭-૪૯ના

રાત્રિ ધર્મનગરના તમામ સભ્યોએ

વિશેષ સખા બંધી હતી અને ત્યા

સરખ. સામે રેણ, અને વિરોધની

પ્રજાને લાગણી જણાતી હતી, ત્યારે કમળના નોકોતી કે મુળધ સરકાર વફો તકે સોસાયટીની વિનંતિ માન્ય રાખશે. પરંતુ આ પ્રજામાં મુળધ સરકારના રેવન્યુ પ્રધાન માનનીય શ્રી મેદારજીભાઈએ જૂન દિવસ તેમજ સરકારે આપેલા વચ્ચે અને બંદેર કરેલા આદેશો પાળવા પ્રત્યેની મક્કમતા નાનાની સાબીત કરી આપ્યું છે કે કેમિસ સરકાર પ્રજાનું હિત જોનારી અને તે પ્રમાણે વર્તનારી સાચી લોકશાહી સરકાર છે અને તેથી જ બીજી સરકારે ન કર્યું હોત તેવું પ્રજાસતીય પત્રક નાનાની તેમજ ધર્મનગર સોસાયટીને મોઝ ન્યાય આપ્યો છે.

ધર્મનગર સોસાયટીની કારોબારી

સમિતિની તા. ૧૪-૮-૪૯ના રોજ

મળેલી સભાએ સરકારને અભિનંદન

આપવો હસત કરી તે મુળધ સરકારને

મોઝથી આપ્યો છે

“ધર્મનગર-કા-એ પરીટી વ

હાકરીંગ સોસાયટીના અચેરની

સીમના સરવે નગર ૪૬ અને પટ/૧

મા બધાઈ મયેલા મકાનો સાથેની

જમીન એકતાપર કરવાની સંમતિ

નહી આપીને મુળધ સરકારે આમ-

પ્રજાની સરકારને શોભે તેવું પગલું

બધું છે, તે બદલ ધર્મનગર સોસાયટી

પ્રધાનમંડળને અભિનંદન આપે છે.

મધ્યમવર્ગને મકાનોની અલગતંત્રીમા

રાહત આપવા માનનીય પ્રધાન

શ્રી મેદારજીભાઈએ સોસાયટીના

તરફ એકવીજીસનમાંથી મુક્ત

કરી સોસાયટીને ન્યાય તથા મોઝ

રક્ષણ આપવામાં ને હિંમત અને

ઝડપ જતાથી છે તે બદલ ધર્મનગર

સોસાયટીની મેદારજી કમીટીની

આજની સખા તેમને અભિનંદન આપે છે અને મધ્યમવર્ગની તથા ગરીબપ્રજાની સેવા અર્થે તેઓ દિલીપ્ત બોજવે તેવી પરમ દુષણ પરમક્રમાને પ્રાર્થના કરે છે.”
હરિપ્રસાદ દેસાઈ
પ્રકીર્ણ

સ્વીકાર

સારતને પ્રકાશઃ રામિ
શ્વેતાનંદ, રામકૃષ્ણ આશ્રમ,
રાજકોટ, હિમન-સત્યાપીડે.

રામિશી વિવેકાનંદના 'On India and Her problems' નામના પુસ્તકનો આ અનુવાદ, સરજી અને જીરસાદર ભાગમાં થયો છે. રામિશી વિવેકાનંદે પચાસ વર્ષો પૂર્વે રજૂ કરેલા વિચારો અત્યંત ભારત મંદે બાને પણ એટલા જ નરીન અને પ્રેરણાદાયી છે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર

સમિતિ તરફથી

યોગએશ્વર મેડીકલ બોર્ડ

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ

તરફથી ગરીમ તથા મધ્યમવર્ગને

દાર્દિક સમાધ અને સારવર

આપવા મોજના કરવામાં આવી છે.

આ મોજના અમલમાં ચક્રવા

અમદાવાદના નીચેના અધ્યક્ષ અને

પ્રતિષ્ઠિત દાર્દિક મિત્રોએ સમિતિને

પોતાની સેવા આપવા કૃત્તમાત

આપી છે.

(૧) ડૉ. હરિપ્રસાદ મનજીવ

દેસાઈ.

(૨) ડૉ. હરિપ્રસાદ ચક્રવાત

પાસાનાળા.

(૩) ડૉ. કેતવદાસ ઇનજીનિયર

બાં.

(૨) ડૉ. દીનદાસ સાંઝા-
ચંદ્ર દલાલ

(૫) ડૉ. સિદ્ધુભાઈ દીવેડીયા

(૬) ડૉ. સરસ્વતિ મુખધાસ
શેઠ.

આ સમિતિ ૧૯૪૯-૫૦ ના
વર્ષો માટે પોતાની સેવાઓ આપશે.

સપ્ટેમ્બર માસના પહેલા અઢી
વારના દરમ્યાન આ મેડીકલ મોડર્ની
પહેલી મીટીંગ મળશે, તેમાં મોળ-
નાની વિનવો નહીં કરવામાં આવશે.

**‘પ્રેમધર્મ’ બીજું વર્ષ
પૂરું કરે છે**

‘પ્રેમધર્મ’ ના બીજા વર્ષનો
આ ઉત્સોગ છે. આવતા અઢી
‘પ્રેમધર્મ’ ત્રીજા વર્ષમાં પ્રવેશ કરશે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર તરફથી
ઉમેશા બે વર્ષથી પ્રયત્ન થતા આ
માસિકનો પ્રગળે સુંદર લાભ લીધો
છે. એની સામ્પ્રીતી આપતા પત્રો
કાષોધર્મમાં મળે છે ત્યારે લાગે છે
કે માસિક પ્રગળે જરૂરી આખાભિક
ખેરાકે પૂરો પાડવામાં કેક પછ
હજો આપે છે. યુગદાતામાં બે કે
દિન પ્રતિદિન વાંચન થીય વધતો
જવ છે તેમ છતાં હજી માસિકો
મોટું પગમર જનવાલુ સફેદું નહો
બન્યું આજથી પંદર વર્ષ પૂર્વે
પત્રકારત્વ એ કષ્ટાધારી દ્રષ્ટિએ
ખેલતો વેપાર જ અજાતો તેમ
આજે એટલો સુધારો થયો છે કે
દૈનિક પત્રો મોટો મોટો નવરિવાત
વધી છે અને તેથી દૈનિકા પગમર
બન્યાં છે એટલું જ નહીં પરંતુ
કેટલાંક પત્રો નફો પછી કરી રહ્યાં છે.
ત્યારે માસિકો હજી ખેલતો ધધા જ
કરી રહ્યાં છે.

આ સંલેખોમાં ‘પ્રેમધર્મ’
નકાનો કષ્ટ જનવાવાની કારણ
રાખતો એ અરથાને છે પરંતુ તે
પગમર જનવાવા સમિતિ પ્રગળીય
છે ‘પ્રેમધર્મ’ ના બે વર્ષ આર્થિક
દ્રષ્ટિએ ખેલતો જ આજે જનવા
છે તેમ છતાં સમિતિને ખાતો છે
કે આ ખેલ સફળક વર્ગ તરફથી
સંલેખથી પૂરાર્થ જશે.

આ તમે જાણે ‘પ્રેમધર્મ’
ના લેખકો, પ્રકાશક, વાચકો અને તેને
જાહેરજનર દ્વારા આર્થિક મદદ
આપનાર ભાઈઓનો હાર્દિક આભાર
માનીએ છીએ અને આજા રાખીએ
છીએ કે નવા વર્ષમાં તેઓ તેમનાં
શુભેચ્છા અને સહકાર વડે ‘પ્રેમ
ધર્મ’ ને જાગતાની વધુ સેવા આપે
સમૃદ્ધ જનવાવામાં સહાય થય જનશે.

આ વર્ષે ‘પ્રેમધર્મ’ સાથે
વડેદારથી થતીશી હેમચ દશ રચાપિત
‘યુગસુદેશ’ માસિક નેહી દેવામાં
આવ્યું છે તે એ રીતે ‘પ્રેમધર્મ’
નો વાંચક વર્ગ તથા સહાયક વર્ગ
વિશાળ બન્યો છે ‘પ્રેમધર્મ’
તરફથી નવા વર્ષમાં અમે સોને પ્રેમ
અને શુભેચ્છાની લાગણીઓ પાઠ
વીએ છીએ!

**મંત્રીઓ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન
પ્રચાર સમિતિ**

**સમિતિ તરફથી ચાલતા
અભ્યાસ વર્ગો**

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ
તરફથી ચાલતા અભ્યાસવર્ગમાં
દર મનિવારે સાંજના સમિતિની
આધિસમાં તથા ગ્રામ્યના સમાજમાં
દર રવિવારે સવારના ડૉ. હરિપ્રસાદ

દેસાઈએ અને મહિને ત્રીજે મુળજના
જુદા જુદા વિષયો પર વ્યાખ્યાનો
આપ્યાં હતાં. સંસ્કૃતિ, નવજીવન,
પ્રેમધર્મ, સિલ્પ રચાપત્ત, સાહિત્ય
અને જીવન, જીવનમાં-ધર્મ કેમ
જિતારવો, અદ્યમ ગાન, સોન-ધર્મનાં
દર્શન, તેમજ આજીવી યુર બંધિત

આ વ્યાખ્યાનોનો વિદ્યાર્થીઓ
તેમજ નામરિકોએ, સારી સંખ્યામાં
લાભ લીધો હતો. આ અભ્યાસ
વર્ગો હજી ચાલુ જ છે અને તેમાં
નિમિત્તિ હાજરી આપનાર મધુઓ-
ને પ્રમાણપત્રો આપવામાં આવે છે.
સ્વામીશ્રી રામદાસ, સમિતિની
સુચાકતે

કાન્દનગઢ (હસિલ) આમમવાળા
સત મી રામદાસ જ્યેનો પરિચય
તથા જીવન પ્રસ મ ‘પ્રેમધર્મ’ ના
આ અંકમાં અન્ય પ્રસિદ્ધ થયેલ
છે. તેઓશ્રી તાન્તેતરમાં અચલાવાહની
મુલાકાતે આવ્યા હતા અને પંદરક
દિવસ અમદાવાદની પ્રગળે તેમના
સત્સંબો લાભ મળ્યો હતો.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિના
કાષોધર્મમાં તેમનું જ્વાગત કરવામાં
આવ્યું હતું અને તેમના આમમને
સમિતિ તરફથી શ. ૧૦૧૭ની રકમ
મેટ તરિકે અર્પણ કરવામાં આવી
હતી.

સ્વામી મી રામદાસની સુચાકત
પ્રસ મની તરફીર ‘પ્રેમધર્મ’ ના આ
અંકના મુખપુષ્પ પર પ્રયત્ન કરવામાં
આવી છે. સ્વામી મી રામદાસ સાથે
ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ, મી શાંતિલાલ
મહેતા તથા મી જયેશ્વરભાઈ મેડેલા
જન્યા છે.

ધર્મનગર કે. એ. હાઉસિંગ સોસાયટી લીમીટેડ.

તા. ૨૫ મી સપ્ટેમ્બરને રવિવારે
મળનારી વાર્ષિક સામાન્ય સભા

ધર્મનગર કે. એ. હાઉસિંગ સોસાયટી
લીમીટેડની વાર્ષિક સામાન્ય સભા રવિવાર
તા. ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૬ ના રોજ ચાર વાગે
સારંગપુર ખાણતાની વાડીમાં, ધર્મનગર સોસાયટી
લીમીટેડની ઓફીસમાં મળશે.

સભામાં નીચેના ઠામકાજ કરવામાં આવશે.
એજન્ડા

૧. નવા વર્ગની યોજના જમીનના બે સમૂહો છૂટા
ચાલ છે (જેઓ કાવેસર ફરી ચુકાવા
હકદાર છે) તેમની ખાસી પડેલી જગ્યાની ચુકવણી
કરવા બાબત.
૨. સોસાયટીની શેર ફેપીટલ વધારવા બાબત
૩. સોસાયટીના ફિસાલનું ધ સ. ૧૯૪૮-૪૯ નું
ઓડીટ થયેલું સરવૈસ મંજૂર કરવા બાબત.
૪. સોસાયટી માટે બસ ચાર કરવા બાબત.
૫. સોસાયટી માટે કે-ઓપરેટીવ રોલ્સ ચાર
કરવા બાબત.
૬. સોસાયટીના ઓડીટર નીમવા બાબત.
૭. ધર્મનગર સોસાયટીની કેઓપરેટીવ બેંક ચાર
કરવા બાબત.
૮. મત્રો તરફથી રજુ કરવામાં આવે તે.

ધર્મનગર સોસાયટી લી. (સહી)
સારંગપુર, ખાણતાની વાડી, S. A. Thacker.
અમદાવાદ, તા. ૧૬-૮-૪૬ } મોનરરી સેક્રટરી.

વલ. ક. પ્રેમચંદ્ર જમીનમાં ઉસા રહેવા હાજરતા રાખશે
માટે જ ઉમેદવારી ફોર્મ ફરેક સંસ્થાને દવાલ
માફક મોદલવામાં આવ્યું છે તે ફોર્મ
ચલિવાર વા. ૧૦ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૬ સુધીમાં
જરીને ઓફીસમાં પહોંચાડવું.

ઉદ્ધમ સાથે ધર્મ

શિખાળાનો દિવસ હતો. સ્કવારે ફું ફરવા નીકળ્યો.
હવે ભરમાંખર થવા આવ્યું હતું. સડકની બાજુમાં
વણકારાની એક પેલ પડી હતી. વણકારાની
ઝીંઝો એક કુંડલ મળી જંગલી હતી. વચમાં
સળખાવેલું તાપલું સોને મીઠા તાપ આપી રહ્યું હતું.
નાની મોટી છ સાત બળાઓના હાથ નાની નાની
ધંડીઓ ઉપર ચક્કર ચક્કર ફરતા હતા. સડક પર
ચાલતાં ફું આ બધી કિંવા બોધ રહી હતો; અને નહ
જાતલ તો મને તેમની પાસે જવાનું મન થયું. સડક
ઉપરથી ઉતરી આ બળાઓના રોળાની નહકે જઈ ઉભો.
ફું તેમની ચપળતાભરી કિંવા નિકાળી રહી હતો.
બાજુઓએ માનેલું કે ફું બીડી સળખાવવા અથવા
તાપલુંએ તાપવા માટે આવ્યો હોય. પણ મારી
જ્યાંસા બીડ જ હતી.

મે પૂછ્યું. "આ શું કરો છો?"

એક આપેક બાજુએ મરી બંધ રાખી તેમની રક
ભાષામાં મને જવાબ આપ્યો. "આજે જંગલે છીએ."

મે પૂછ્યું "તમે ફરેક જગ્યા જંગલી વખતે શું
ચાલ છો?"

પેલી બાજુ. "અને અમારી બોલીમાં બળન
કરીએ છીએ."

મે કહ્યું. "એક જાણ અને બીજા સમયે તો!
અથવા બધા એક પછી એક વારા ફરતી જાય તો?"

બાઈ કહે. "ફરેક બાઈ જંગલી વખતે ભળન ન
જાય તો ફરેકો આપે જોડારો મજાલ. ભળન આપ
વિના જોડા જાણના રોટલા અને તો ફૂતરોને વ
ન નાંખીએ."

સદા જગમમાં જીવન ગળનાર અમલુ કહેવાતી
પ્રજામાં કેવા કોંચા પ્રકારની ધર્મ ભાવના!

ચુલ્હીબોજમાં પણ ધર્મના કેટલા ભેંડા મળે છે.
આમ જાનક મંજળ કરતી બાળાઓને બોધ ફું
પ્રત્યક્ષીયામાં બે મરી મુલ્ય થયેલ.

પણ, તરત જ અંતરમાં બગાડો થયો કે "દે
પ્રજુ, અમારા આ ઉદ્ધમ અને ધર્મને જાણે તે મરી,
માણી એને જંગલના સમાવી સતમા અમને કેમ
ચાલના!"

શંકરલાલ દારદાસ મરીબ

ક પૂર્ણ પુરુષોત્તમ શ્રી કૃષ્ણ ક

: લેખક :

શ્રી. ઇન્દ્રવદન નરોત્તમદાસ દેસાઈ

વે. અને ઉપનિષદોમાં જે સુન્દર સ્વરૂપનું નિરૂપણ થયું છે અને સ્વચ્છિન્નિએ જે સ્વરૂપનું ચિંતન કરતા હતા, તે સ્વરૂપ પૂર્ણ વિશિષ્ટ રૂપે ત્રેતાયુગમાં પ્રગટ થયું; પણ તેમાં પૂર્ણ પુરુષોત્તમ સ્વરૂપની આત્મી હોવાથી તે સ્વરૂપ પાછું સ્વેચ્છ કર્તાએ હાથે મુગમાં ખીલ્યું.

કળા મેઘલી અધારી રાત, કારાગારનો અધકાર બયો ખૂલ્યો, જનતાના દીકરા પણ અધકાર, કાન ઊભાસનું નામ નહિ મળે, ત્યારે પૂર્ણ પુરુષોત્તમ સ્વરૂપ પ્રગટ થયું અને એ સ્વરૂપ પણ સ્થામન, ક્ષત એ સ્વરૂપની એ આંખો ટપકાવે, ચેતન પાથરે તે હસવો પુરુષોત્તમ બયો આશાનો દીપ પ્રદિપ્ત રાખવો ચરેરે, એ વધારામાં.

આપણું રાષ્ટ્રી કહે છે કે માણસ પ્રથમ જન્મ્ય રમાંથી વિશિષ્ટ પામ્યો રચનચર પદ્ય મયો, તે વેમાંથી તેણે માનવીનું રૂપ ધારણ કર્યું આપણને પહેલી કોવિ-નની પાંદર નાક કણ નહો. બંધે મુરોપિપનો વાદ્ય કે આકાશમાંથી હાવન થવા હોય, આપણે ત્યાં તો મત્સ્ય અવતાર પહેલો થયો ને પછી કલ્પમાનું રૂપ ધરી પૃથ્વીને બચતો એવું નિરૂપણ છે, એટલે કલ્પ સિંહ-માંથી માછલી ને વેમાંથી કાચનો થયો ને પછી વરાહ-રૂપ પ્રગટ થયું. પછી તુલસિ રૂપ પ્રગટ થયું. અહિં માનવ અંશ પ્રગટ થયો, તે પછી વામનસ્વરૂપ પ્રગટ્યુ.

માનવીના આ સ્વરૂપ તોય પ્રકૃતિને પૂર્ણ વિ-સિત ન હાલ્યું, એટલે એણે પરશુરામનું પ્રચંડ સ્વરૂપ ધારણ કરી તે વખતે પ્રચલિત બદ્ધજ્વ પર્વના પુનઃ-હાર કર્યો ને કુત્તિઓ જે છત્રી અથા હવા વેને દંડયા, અગર કાસળ કાઢ્યું, તોય કાવિઓ કાઈ એકા વચા નહિ.

પરશુરામમાં કોપનો અંશ વધારે પ્રમાણમાં ઉતરી ગયો, તેથી સૌમ્ય મુર્તિના જર જણાય, ને કાવિઓ છત્રી અથા હતા, માનવો બેઠેલી અથા હતા, એટલે મધ્યે પુરુષોત્તમનું સ્વરૂપ ધારણ કરી સૌમ્ય ને રોહિ-માન રામ પ્રગટ થયા. આ રામના આદર્શજનને ધણા

વિહારોને માનવીમાંથી દૂર કરવામાં મદદ કરી છતાં; પ્રકૃતિને ઘાલુ કે આટલા બધા જિવ્ય આદર્શોવાળા સૌમ્યમુર્તિની જર નહો હજી માનવીના ઝુલવાળા પૂર્ણ સ્વરૂપની જરૂરત છે; કે જેમાં બધું જ હોય, તોફાન ને તાકમો, અંકુશાતને ઉઠાવાત, પ્રેમને ત્યાગ, કપટ-ને કતબ, કિંસાને અહિંસા, જળને જળ, ભોળને વેરભવ, બધાનો પ્રેમ મેળવી પૂર્ણ પુરુષોત્તમ સ્વરૂપ ધારણ થયું તેજ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ.

માનવમાં એણે નિર્દોષ તોફાનો કરી ચતાપિતાને હસાર્યા ને જાનક આપ્યો. કિશોરાવસ્થામાં જામની બાળક બાળકીઓ સાથે રમી મોહકતા ફેફાં ઘેરા કરી મુશ્કાલ કુવાનીમાં પ્રવેશતાં જ કુલ્યોનો નાશ કરવા માંડ્યો, ને અજરાધીઓને દંડના માઠા. બધા જ પ્રકારની કળા ને કારીગરી ચિખી લીધી, ચિણ્ણને સર્વોદય પણ સાધી લીધો. જગતપટને બળના પ્રકારમાં પણ એણે શારધા બન્ધા.

એકાએક પ્રેમમાં તરેભળ કરી ઘેલું જનારી દીધુ હતું, પણ એકાએક છાડ્યા પછી પાછા ફેરવિસ એકાએકમાં ન ગયા આવી લાજ તો શ્રીકૃષ્ણ જ કરી રોકે. મથુરાની ગાદી છત્રી, તેના અસહ રાજને આપી, પોતે માત્ર King Maker જેવા જ રહે સુધી રહ્યા અને મોખજીને અભિ-માની, જીભીને કુચ્ચ રાજ્યોનો કચ્ચરધાણ વાળ્યો, પણ પોતે નથી રાજ્યાદી સ્વીકારી કે નથી રાજ્યનો વિસ્તાર વધાર્યો. મથુરાંથી દારૂ આત્રીને વસ્થા, પણ પછી મથુરાં ફેરવિસ ગયા જ નહિ. આ તો કૃષ્ણ જ કરી રોકે. આવી નિષ્કૃતા તો પ્રેમ સ્વરૂપ કૃષ્ણ જ આત્રી રોકે.

શ્રીકૃષ્ણને આદરો. અવતાર અણવામાં આવે છે. ભાગવતમાં બધાવ સ્વરૂપેનું અરધુ બાન આપુ છે. "નિમિત્તે રહસ્ય" નામના પુસ્તકમાં આ બધાવ અવતારોને ગર્ભધારણથી જન્મકાળ સુધીના નવમાસનું સુધીનું અચ્છ રૂપ આપુ છે. ગર્ભાંધાન પછી બાળકનું સ્વરૂપ પ્રથમ માસે મલ્લ જેવું જ હોય, ને બીજે માસે કાચા જેમ અંજ પ્રગટે ને સહેલાય, એમન ત્રીજે વરાળને ચોસે નરસિંહને પાંચમે વામનનું ડુંકે અવર

ધારણ કરે છે એટલે આશર પામે છે, જો મંદિને એ સ્વરૂપનો અર્થમાં રોપ વધી ગય છે, તે કૂટે છે, લોહાન કરે છે તે હેરાન કરે છે. સાતમે મંદિને એ સ્વરૂપ ગર્ભમાં સીમ્પલું ધારણ કરે છે. આઠમે પૂર્ણકાળે પૂર્ણોચી પ્રત્યેક અમ પ્રત્યેક ખાલી હોઈ છે. ને નવમે મંદિને હવે આ કારાગારમાંથી હોઠાવા મટે એ શુદ્ધ જની ખ્યાન કરે છે કે હવે તો હોઠા એ મરી ને જ છત્રી વિનવી સામળવામાં આવે છે, ને જન્મ થતા જ દશમે કમ્પી અવતાર એ જીવ જની ગળ છે. દશમે મંદિને એટલે જન્મ્યા પછીનો પહેલો મંદિનો તેમાં એ લીધા વાપા એ પહેરશે, ને તોરણો પણ ખાણે જધારશે.

આપારે આ જમાનામાં આપણે બાળકોના જન્મથી કંટાળીએ છીએ. ધણા તો બાળકોની રત્નચી વાસે છે. ભોગવિધાસ ભોગવવા છે, પણ તેવું જી ન જોઈએ. એવી માન્યતા આજકાલ પ્રવર્તે છે અસહ્ય તો જેમ બાળકો વધારે તેમ વધારે સમૃદ્ધિ એમ અણાવું. તેમાંજ સગર રાખને હળરો પુરો ને કોરવામાં સો પુરો વજોરે પુરાણોએ લાંબી કારમાળા આપી છે; પણ ત્યારે પૃથ્વીને વિકસાવવા મટે વધુ બાળકોની જરૂર હતી. જેમ જર્મનીમાં લાઘ્ય પહેલાં બાળકોનું ઉત્પન્ન વધારો ને ધનામ લો ની પ્રધા હતી, એવી રિવિતિ હિન્દુસાહનમાં ફરી ફરી જાણવાની નહીં. અત્યારે તો એટલી વધી વસતિ વધી ગય છે કે દેશના મનમાં એમ છે કે ક્યારે આ વધી પડેલી વસતિનો નાશ થાય.

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ એ ભારતવર્ષમાં જન્મી ધણા ઉપયોગી અને ઉપકરક કમો કર્મી. આ કારણે જ્યાં સુધી પૃથ્વી પર મનુષ્ય જાતિ હતી ત્યાં સુધી વખણાઈ એવા છે. શ્રીકૃષ્ણનો જન્મનાદ ગત્ય પ્રેરણા અર્થે છે. હજી પણ આપણને એ જાતી લેવા જનાવે છે. ને ક્યાંક જાંતી ભોતા જ શ્રીકૃષ્ણ માં આવી ગય છે. શ્રીકૃષ્ણને મહેશ્વર શરીરે જ એટલું જાણુ તેજસ્વી છે કે એ વીરનર ગમે ત્યાં જાળી જીતે રહે તેમ પ્રમાણ પાડે એ જાનુને જાણે છે, ને જાણે જન્મથી જ યોગિકશક્તિવળી હોય એમ લાગે છે.

આ યોગિકશક્તિ કદાચ જન્મ જન્મોત્તરના તપ ને આધારે શ્રીકૃષ્ણને મળી દોષ, એમ માનવાને આ

બૌદ્ધિક મુજમાં ધણાં કારણો છે. આપણે કદાચ અવતારોમાં ન માનીએ, તો પણ શ્રીકૃષ્ણ એક પૂર્ણ વિકસીત, અદ્વિત માનવી હતા. એમ માન્યા વગર કાષ્ટનો જ છૂટકો નથી.

પાંચ હળર વરસ પૂર્વે તેઓ યજ્ઞ ગયા, છતાં મર્ક કાસે જ મર્ક ગયા હોય, અરે! આને જ આપણી પાસે બાળ સ્વરૂપે ચાતા ને કિશોર સ્વરૂપે બરી જાળવતા, મધુનાના તરૂપર જોખમળકો સાથે ભમતા, ને ઝોપીઓ સાથે રાસ ખેલતા ભોઈએ છીએ, એવું નથી લાગતું! ધણીવાર સ્વપ્નામાં દ્રષ્ટિગતમયી દેખાય ને અનેક રાણીઓથી વિસ્ત્રાપ્ત એ કૃષ્ણચંદ્ર ચોવનમરત જની શો ખેત્ર કરતા હશે! અત્યારે એ સત્યમાત્રા કે કદમણી ભેડે થી લાન કરતા હશે! એવા વિચાર ધણાં જીવાન નરનરીએને આવતા હશે. માતાઓને તો બાળક શ્રીકૃષ્ણ વરીણ પાસે રમતા હોય તેવાજ દર્શન થાઈ ચોખીએને મીતા પ્રભોધતા કૃષ્ણના જ વિચારો આવે. છતાં ધણાં મામે શ્રીકૃષ્ણ બાળ સ્વરૂપે જ આપણા રીધમાં વસી ગયા છે.

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણની લીલાઓને દ્યુવિત કરવાનું કામ વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના કેટલાક આચાર્યોએ અને લાઇ માત્રાઓએ કરું કરું, અને એ જીવન સાથે કેટલીક અવિતર્યોક્તિ ભરી વાતોથી આમનો સુવક સમાજ બૌદ્ધિક રીતે વિચારતો ધર્મ ગમે હોવાથી, અમતકારોથી ભરેલા શ્રીકૃષ્ણના જીવન પ્રસંગો તો ગમે ત્યારે ગમે તેને વાચવાને સામળવા ગમે એવાં છે, છતાં શુદ્ધ જીવિઓને એમાં કદાચ વધારાપણું લાગે.

છતાં આને પાંચ પાંચ હળર વરસ પુરાં થવા આજમાં છતાં શ્રીકૃષ્ણ તરફનો પ્રેમ કાષ્ટનો એટલો થતો નથી. નિલ નવીન રૂપે ભગવાન કૃષ્ણ જાણે આપણી સમીપ આવતા હોય, આપણને પ્રેરણા આપવા-આપણને દર્શન આપવા તથ્યસતા હોય એવું લાગ્યા વગર રહેવું નથી.

વીર અર્જુનને યુદ્ધ ભૂમિ પર ચમેલા વિધાવતું નિરાકરણ કરતા કૃષ્ણ અરેઅર મહાન મોગો, મહાન અભ્યાસી, અને હા તત્ત્વચિંતક માસમ પડે છે. મેટો અને ઉપનિષદોનું કોઠન મીતા છે, છતાં જ કર્મ યોગ અને અનાત્મક્રિયોગ, યામયોગ અને વિશ્વરૂપ દર્શન વગેરે કૃષ્ણએ વર્ણવ્યા છે તેવા દુનિવા ભરમા કાષ્ટપણ ચિંતકે હજી વણ્યા નથી.

હેવટ ફાળુએ નાદવારનો કરતી
કાર્યમાં નાસ અને યાદવગુણ નિર્દેશ કરાવ્યું. એવા
અત્યેય ધણાં એમના પર મૂકે છે પણ અતિ વિચળ
પ્રસન્ન નેમ અંધાર ફેલાવે તે બલકર વન બનાવરવું
રહેઠાણ થઈ પડે તે બીજીને અમલીત કરે ત્યારે તેનો
નાદ કરતો સારો તેમ યાદવગુણ એટલું નહું ફાળુ
ફાળુ થઈ અને એ કળતા શુભાનેલા એવી સ્વપ્નદેતા
એવી અર્ધદેતી કે એ કળનો નાસ કરાવેના ન એમણે
સમિત ધારો હેમ, અગર કુસ્તરે એવું નિર્ણય થયું
હેમ, આપણને થઈ કે જામ કેમ? શ્રીકૃષ્ણ એવા
ચિત્તાને પરમચેતિવરને ત્યાં આપા દુર્લાભારે સ્વચ્છંદી
કુવાનો મ્વાંધી પાક્યા ન્યાય આપણી સાથે આને
નોખવું છે. અહાત્યા અંધી એવા સતપુરુષ, પરમતપસ્વી ને
સર્વથી પુરુષનો સકલસ્ય એવા બ્રાહ્મ, હેમસા કિતસેમાં
બાને આ, કેમિસીઆ કેવા નવી ગયા છે, ને એમણે
પુ થી મોણે કરવા માંડ્યું છે કે એ જનતા સારી
રોતે નાંખે છે એટલે વરોળ પસંદના છૂન છેવાની ન એ
નિર્વિવાર સત્ય છે.

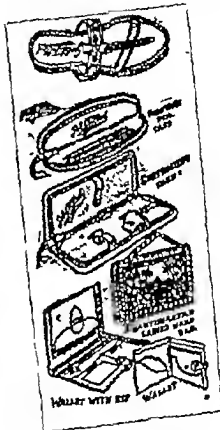
આપણાં કવિઓએ શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપના અને એમના
અદ્યુત મોંઘીનાં ને વળુતો ને ને પ્રકૃતિ આપાં છે ને
રચ્યાં છે તે રેઠાં મ્વાંધી પ્રેરણાપાક છે આપણને
એમ કાલકેએઆપણે ને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના વખતમાં
તેમની પાસે હોત તો શ્રીકૃષ્ણને નિરખ્યા ન કરત
એમના પ્રેમભાવો સ્વરૂપનાં દર્શન કરી ન કરત.

આપણી બાંધો ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને તોળેને
ધરાવી ન નથી. નાં છે એ આનંદ સ્વરૂપને
બાંધો મરી મરીને એવા ન કરીએ! ત્યારે આપણે
સમજને સુન્દર પ્રશ્ન પૂછી પા કળુ મોઢાં પાકશે નહીં,
એટલે ન એ ભગવાન તરફે પુલક છે.

આપણે રોળના કિતનમાં, ને રોળના નામ
સ્મરણમાં શ્રીકૃષ્ણનાં નામ અને કામ જનનિતા બદ્ધ
પાળવી બાળ છે. આપણે એમના સ્વરૂપને સ્તુતી સમજા ન
નથી. અભાવે કે ભાવે પણ કૃષ્ણને ન જાણ નવાય છે.
કરી એ કૃષ્ણ સ્વરૂપ તરફ ભગવાન કાલક થતો ન નથી.
કેટલી પ્રેમભય ને બાહ્યમંથ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણની
બાંધોને ને કુચેલાં કુચો સુધી આપણને નથી પ્રેરણા
અને તાત્કાલો બધું જનન મળી રહે છે.
કેટલી રોળી નમન હો એ પૂર્ણ મુકરોત્તમ ભગવાન
શ્રીકૃષ્ણનાં!

રજા અને તહેવાર માં

એકાદશ્ય, સ્તીમર અને રહેવા
— પ્રવાસે જતાં પહેલાં —
અમારા શ્રીકૃષ્ણની મુલાકાત હો.

ગોલ્ડ-સીલ્ડ
લેધર વર્કસ

પ્રીન્સિપલ ડ્રીટ અને
સેન્ટ્રલ ડ્રીટ
મુંબઈ. } અને { ગાંધીચોક,
અમદાવાદ

જય જય ગરવી ગુણીયલ ગુજરાત

જેભામાં દૂર દૂરના ધણા ગુજરાતી બાલકો માતાની દાઢક પરી ત્યારે પુણે પુણેથી આવ્યા હતા ગુજરાતના ખેતા પુત્ર મહાત્માજીએ, ભારતમાતાને સતત ધરવાની આજવાની લીધી છે એ જોઈ દિન્દિ બરના ગામેમામણી સેંકડો વર્ષથી છુટા પડેલા ગુજરાતીઓ એકત્ર થયા અને ગુજરાતના લોકાચાર, કુલાચાર અને સિદ્ધાંતને સંભારતા એક કુટુંબનાં બાંધુઓની જેમ સંયુક્ત કુટુંબમાં રવાના થવા લીધા હતા.

જારણી, અદમનગર, સોધાપુર, પુના, ચાલુક, શુરદાનપુર, ખાનદેઠ, નાસિક અને કરાચીથી ગુજરાતનું ગૌરવ જળવવા અનેક બાલકો આ વેળાએ પોતાપોતાનાં મુજ વતનની રસભરી વાતો કહી ગયા છે.

બહાર ગુજરાત, ગુજરાતની બીરોધક સીમાથી પુણે દરદર વસેલું છે અને કવિ ખજુરદારની ગિરદાવણી છે કે 'ભૂમિ ભૂમિ વસેલું છે ગુજરાતી ત્યાં ત્યાં સદાકાળ ગુજરાત'.

પાંચસો વર્ષ પર અદમદાવાદ વર્ધનમરના એક ત્રિવેદી "વેદવારી"ને અલ્લાહ લેકેરીના રાજ્યોએ દમમાં આપેલી ભૂમિ પર હાથનું આક્રમણ કરેર વસેલું છે.

મદુરામાં સોરોજના પ્રાણલો આને અગ્રેસર રચાન બોજવે છે મદ્રાસમાં એકાગ્રાજ્યાલોની પેટીઓને (વેન્ડેને) લીધે એ આખો વિભાગ રાજદુરારેને નામે એળખાય છે. કચકતામાં ૬૦ દળર અને પુનામાં ૪૦ દળર ગુજરાતીઓ છે. અચક અને ચાલુ અને પુના મુનિસિપાલોટીના પ્રમુખપદે ગુજરાતીઓ હતા. કરાંચી એનર એર ફાયસના પ્રમુખ દરિદાસભાઈ પાણીસ્તાન આવ્યા પછી પણ કરાંચીમાં રહ્યા છે. શુવનેશ્વરના વિશ્વવિખ્યાત રાજરાણી મંદિરના છત્રોદ્ધાર કરનાર કચ્છના મેન્ટ્રેકરે દતા દોરને ઈશ્વેશ સમર્થનાં નવજીવન એક કાર્યાલયમાં અપાન્યું હતું. બનારસ, અહાલ્યાદ અને કાન્યુરના ગુજરાતીઓ મુખ્યસિદ્ધ છે. હિન્દુસ્તાનમાં કેટલાં એ રહેર કે ગામડામાં આજના જૂતાગના ઠાઈ સમયનું ગુજરાતી કુટુંબ નહિ વસવું હોય એવું બાળે જ

હોય છે. મદ્રાસમાં સત્તનારાયણનું મંદિર, કાચીનો અને મધુરાની ધર્મશાળાઓ અને પ્રેમચંદ રાવચંદનો યાત્રાનાં સ્થળોએ બધાવેલો ધર્મશાળાઓ તે વખતના ધનિકેત્રી કાન્યકિત્ત કસોવતા ઉભાં છે.

એડન, સીસેન, ખમો, ચીન, જાપાન, ઈન્ડોનેશીયા, આફ્રિકા, શીલીપાઈન્સ તથા યુરોપ-અમેરિકાના કેટલ પણ બાળમાં તમને ગુજરાતી તો મળાતો.

દરિયા કિનારાના અધાસો કોળિયો, બોલ્લો મેમણ તો છેક ધાત્રીય ન્યુઝીલેન્ડ, અને વાનકુવર સુધી પહોંચ્યા છે.

મણીગણી છરાદાપુર્વક વ્યાપાર ખોલવવાનાં જીતિથી તો ઘણા જ સ્વદેશ છોડીને જાયેલા છે, પણ

દૂર દૂર વસતા સાહસીક ગુજરાતી
બાંધુઓની અસ્થિતા અને વ્યવહાર-
—કુશળતાનું દર્શન—

ધણ્યોએ તો વખાતા માણે સાદસ અને વીરતાથી દેહાન કમો અને મુખી થયા છે.

સીકા ઘણાં પૃથ્વીને નોળે છેરે દરી તો પણ એમની

પોતાની સ્ત્રીઓ ગુજરાતી વસો પહેરે છે, ધરમાં ગુજરાતી બોલે છે, દૂર રહે રહે માનુષ્યમને યાદ પણ કરે છે.

આ લેખમાળામાં બહાર ગુજરાતીઓમાંથી મુખ્ય મુખ્યનાં જીવનચરિત્રો અને આપીશું. એમના હાથથી ધણેવ સેવાઓ, દાન, કાર્તિ અને સ્વદેશ-શક્તિ, પરાક્રમ અને સિદ્ધિઓ તરફ વાચક વર્ગનું ધ્યાન ઝેચીયું.

એમણે સાધેલો ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષનો પુણ્ય કમાવો જાણીને ગુજરાતીઓને ખાત્રી થશે કે આપણે કેટલી ઉતરતા તો નથી. આપણે આત્મવિશ્વાસ, આત્મગૌરવ અને આત્મમગન એ ત્રણે ગુણો જરૂરનાં છે.

આમ છતાં આ લેખમાળા સમજાવેલો અમારો હેતુ કેટલો પ્રાન્તિક મિત્રાભિમાન યોગવાની નથી. એટલો ખાત્રી આપીએ છીએ. આપણા જાણનાર, સંસ્કૃતિ અને સ્વદેશાભિમાનનાં શુદ્ધ કરી, દેવી ભારતમાતાની સેવામાં ગુજરાત પોતાનો ફાળો વધારેને વધારે આપે એજ અમારી મનોકામના છે.

હિન્દી વહાણવટાના કર્મઠ કર્ણધાર

શ્રીયુત વાલચંદ હીરાચંદ

[૧]

સ્વાસ્થ્ય મળ્યા પછો મહત્વનો બીનો પ્રસંગ યુગપ્રતા બેઠાપિયર પર મળ્યો હતો. સરકારી સ્ટીમર "હિન્દી" નો સ્ક્રાપ કરવા પડીત જવાહરલાલ નહેરુ પધાર્યા હતા. ત્યારે કું અને બીજા ધારાસભાના સભ્યો છેક પૂનાથી એ પ્રસંગ આગેઆમ નિકાળવા જંદગી પર આજ્ઞા હતા.

પરિણત સ્ટીમર પર ગયા. નોકસેનાને મળ્યા કે તરત બેન્ડમાં "જનગણ મન આધિનાયક જય હે" ભારત ભાજ વિધાતા." અવાજ અને ધવજ વડની રજામાબરી કોવાર વધ. 'યુગદાત રીસય' ત્રિમાસિકના વિદાન તરો શી પોપટલાલ શાહ મને ઇજામાં જ મળ્યા. એમણે કહ્યું કે વાલચંદ નગર ભેંધ આવ્યો.

અને પછી શેડાજ દિવસોમાં વાલચંદ શેડાના બાઈ ધીયુત યુસામજી દલાલ અમને મળ્યા પુના ધારા-સભામાં આજ્ઞા અને દિવસ તથા સમય નક્કો કરી અમને વાલચંદ નગર જવાનું ભાવબીનુ આમ-જણ આપી ગયા.

ઉપર યુગદાતાના ઇડર પાસેના વાંકાનેર નામના માર્ગેથી આજ્ઞા ૮૦ કે.સે. વર્ગ ઉપર ફિજનર જેન ગાંધિનાં આશરે એક હજાર કુડંગો, વેપાર ધંધાની સૌધમાં દક્ષિણ તરફ ગયા હતાં. એમાંના કેટલાકે ફેલ્ટન, આકસકેટ ગયાં. શેડા નિકાળતા હેડલાલ રાજમમાં આવેલ અને ઉરમાતાલાલ ગયા અને બાઈનાં પુત્રો, શેડાપુર, પંજરપુર અને નાતીમતી પાસે વહેંચાઈ ગયાં.

વાલચંદના હાલનું નામ તેમજંદ દોશી.એ શેડાપુર રજા અને ધીરપ્રભની પેટી જમાવી. ત્યાંના જનસમુ-દાય સાથે કુધમાં ખાંડ મળે એમ એ અને એમના પુત્રો સખારામ અને હીરાચંદ દોશી ભળી ગયા. હીરાચંદના ત્રીજા પુત્ર વાલચંદ એમનો જન્મ ઈ. સ. ૧૮૮૨માં થયો હતો એટલે આજે એમની ઉંમર ૬૭ વર્ષની થઈ છે. બચકપ્રદરને લઈને એમને હમણાં તો પશ્ચાત થયો છે અને પશ્ચાતીવર રહે છે, એ

શ્રી. વાલચંદ હીરાચંદ

મને ઇલા રહેવાની જગ્યા આપી. અને કું પૂરનીને હલાલી નાખીય.

કુડંગના અને બીજા હાણી યુગદાતાએને નેપ્રએ તો પહેરવેશ, ભાષા, રીતભાવ બધું હાણીએના જેવું જ લાગે. મરાઠી થયું એ બધા શુદ્ધ ભાષરણની શુદ્ધ વચર લખે મોલે અને નેમચંદ શેડાની પેટીના ચોપડા થયું મોટીમાં લખાયા. માત્ર એમનો ઓવર્ગ, યુગદાતા પહેરવેશ પહેરે અને પ્રરમાં નધાં યુગદાતા મોલે.

વાલચંદનાં મા, એમને નાનાં મૂકીને મરી ગયેલાં એટલે ધરવાવતી વખતે એક જકરીને, સીના હુગડાં પહેરાવીને એમની પાસે લાવવી પડતી, તેને લાવોને, એ હિંચાં છે.

ગોરગામડા, પુના અને યુગદાતાં એમણે જેલવણી લીધી હતી અને પુનાની કેકેન કોલેજ તથા યુગ-

ધની એવીયર્સ કોલેજમાં ઇન્ટર સુધી એ ભણ્યા. પછી પ્લેગમા એમના જન ગોદાલાલેએ મૂતરી જવાથી બી. એ. થતા પહેલાં એમને અભ્યાસ છોડવો પડ્યો અને ધંધામાં જોડાયા. શરાકી પેટી ઉપરાત, સુતર અને કાપડનો દલાલી થયું હીરાચંદ કરતા અને પોતાનો પંધો જામેલો અને હડા લોકીનો છે એમ માનતા.

પણ વાઘચંદના નચીખમાં એ ઠંઠા લોહીનો રોડસો નોતેલ એક હાથરમેને ૨૦૦ રૂપિયા એમની પાસે ઉછીના માગ્યા અને સીકન પછી રકમ પાછી આપવા અને ૩૦ ટકાનું બ્યાજ આપવા કહ્યું. એ લાકડાનો કોન્ટ્રાક્ટ લેતો હતો અને પગાર ક્ષિપરાત કોન્ટ્રેક્ટમાંથી સારી જેવી રકમ પેદા કરતો આ રકમ આપવામાં કેઈ જોખમ નહોતું પણ હીરાચંદ સોઠે એ જોખમ લેવાની ના પાડી. વાઘચંદ તેમ છતાં એ રૂપિયા આપ્યા અને થોડાજ વખતમાં બ્યાજ સાથે રકમ પાછી મળી, આ ઉપરથી કોન્ટ્રેક્ટો લેવાનો ધંધો વાઘચંદને સૂઝ્યો અને બાપની મરજી વિરુદ્ધ એમાં કુકળ્યું.

તે વખતના જુવાનીઓનાં મન, કોન્સેપ્શન અને ફોનોમીક પ્રદર્શનોથી ઉરોરાપેલા રહેતાં. જોખમે, તીવ્રક એનરજી અને શીરોચ્છાદ મહેતા, જુવાનોઓએ સાદુ-સિદ્ધ, પ્રશ્નાર્થો અને ઉઘમી યવા પ્રેરતા-દેશનો આર્થિક સ્થિતિ સુધારવા, નવા નવા ધંધા ખીસાવા અને ખેતીવાડી સુધારી કરખાના વધારી અને સાવન્ય તથા પાત્રિક શક્તિઓથી ષરોપ લેવા આમગ વધું છે તેમ આમગ વધવા દિન્દોઓને પ્રોત્સાહન મળતું. રાનાડે, દત્ત અને મદામાઈના પુસ્તકો તથા બાપજોથી રહેતે રાનાઈક ઓલોમિક પુનર્જીવન પાપવાની દીક્ષા મળી હતી.

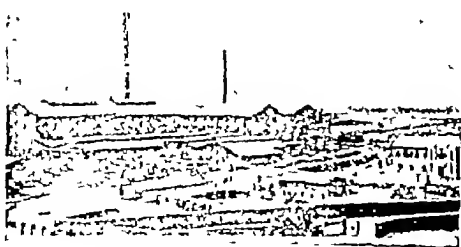
જાપાને ૩૦ વર્ષમાં જે પ્રગતિ કરી હતી તે પણ દંદોલ સેવા ચેત્ત્ર હતી. સ્વદેશી હીલ્થાઈ, ખાંખાના બાજણ પછી પૂરવેશમાં ચાલી હતી અને વાઘચંદને કેઈ નવું નવું દેશને કાપડો વાળ જોવું અને સર્જનાત્મક કરવાની રહ લાગી હતી.

એવામાં રહેવે એન્જિનિયરની ડિગ્રીસના એક મી. કાટકે, બારસી રહેવો એક હાથે વેપાર કરી આપવાના કોન્ટ્રેક્ટમાં વાઘચંદને બાજ રાખવા કહ્યું અને વાઘચંદ એમાં નોડાવડ તે દિવસથી વાઘચંદના જીવ નવા પાસા નખાયા અને એક પછી એક દાત એ છતાં જાણ.

જાલો, નાસીક પાસે રાવગામ અને પૂતાથી દોઢસો માઇલ પર વાઘચંદ નગર એ ખેતીવાડી તથા કારખાનાંનાં નમરો, લોડાનાં વજો જનાવવાનું કારખાનું કપર એન્જિનિયરીંગ લીમીટેડ, મોટરો જનાવવાનું જર્મી કારખાનું (યુગાર્થ સાન્ટાક્રુઝ પાસે) માલસેર, ઇન્ડીઆ સરકાર અને દિન્દુસ્તાન એરક્રાફ્ટ લીમીટેડના બાજમાં એરોપ્લેન જનાવવાનું કારખાનું, સીંધીઆ મટીમ નેવીગેશન કંપની, લગુમ પાર્થિવ જનાવવાનું કારખાનું અને દિન્દુસ્તાન કન્ટ્રીકલન કંપની એમને ઉભા થયાં અને ખીલ્યાં છે.

અમદાવાદના સરદાર વલ્લભભાઈ પુલ અને ગાંધી પુલ, નર્મદાનો નવો પુલ, લોનાવધા પાસેનો જુમ્લો,

જેથી ચક્રર મારીને જ જાણ. પી તે પાછું જાવનું પડ્યું હતું તે સુધારીને પદ્મા તેડીને કરેલો સીધો રસ્તો એ નવું દિન્દુસ્તાન કન્સ્ટ્રક્શન કરી દિંદોઓનો એન્જિનિયરીંગ કામમાં કેટલી નજર લઈ રહ્યો છે તે સિદ્ધ થયું.

વાઘચંદનાજીનું એક કારખાનું

મોટરોનું કારખાનું વાઘચંદના બાજ લાકડાંની રેલવેખ નીચે છે. એના મેનેજર બાપજી સુખાઈની પારાસખાના સજ્જ થીલત મનભાઈ છે. એ ચોને અમેરીકા વચ્ચે રોશમાં લઈ મોટરોનાં જર્મી કારખાનાં જોડ

જાણ્યા છે. એ કહેતા હતા કે ત્યાં દરરોજ ૫૦૦ મોટરો જાને છે, બ્યારે રેલવેની ગલી પાસે મોટરો જાને છે અને તે પછી અમેરીકાથી આવેલા ૨૦૦૦ નેટલા માથેને માત્ર એકા કીએ છીએ

આ દિશામાં હજી આપણે કેટલી બધી પ્રગતિ કરવાની છે તેના ખ્યાલ અહીં ધારણમાં. વખતે કારખાનામાં અમને જાણે મનનમાં સહ જણ ત્યારે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી એમણે જતાબું હતું. પંચિક વર્ષમાં બધા માટે પછી આપણે મનાવીશ અને સરકારી તંત્ર અનુકૂળ થાય - તો હિન્દુસ્તાને ભેગતી બધી મોટરો, ઇસ વર્ષમાં દેશમાં જાને એમ મનનમાંજી જામને કહેવું.

આ મોટર કારખાનાની પ્રેરણા પછી મળ વાલ-મંદની. એ કારખાનું જોતા, પશ્ચિમે વિજાનની કેટલી બધી સહિતઓ ખીસરી તેના ખ્યાલ અત્યંત હતા છુદ્ધિ સ્વાતંત્ર્ય. વિજાન અને પુરુષાર્થના કૃષ્ણ આપણામાંથી વાલમંદના જેવા લોકો પછી સુચિપાંચ - સહ રહે છે, તે જાણ પછી સહ રાષ્ટ્રી એવી આશા જાપાલી હતી.

એક કાણું પાસું હોય અને તે પછી લોકમાંથી તો આપણે સારી લાગીએ, એક જણ જાણે, બીજા દેશી એવે ત્યારે પાલ મિનિટ એક સાર પડે. મોટર કારખાનામાં જાડા લોકોમાં કાણું પાસું હોય તો ૧ મિનિટમાં ૬૦-૭૦ કાણું પડી જાય અને જાણીએમી ઉપડેથી કરવો સાથે સાથે જાણ જાય છે. મટમાં એટલે પડાં પરના રક્ષણને મારે ગોળવાણેલા લોકોના જામ તે પાલ મિનિટમાં તૈયાર થાય છે. રાજ અગવવાનું પેલિય યવાલ, આદીઓ નાખવાનું એ જાણ કામ જાણિક સહિતએમી અપાયાજ સહ જાણ હતું. જામને એ પશ્ચિમની વિદ્યાએ અકોટ હતી તેટલા જ અકોટ આપણા લોકો પછી એ વિદ્યાએ અપણી શીખો રહે છે તે જોઈને અમે કહેવા મીથુત મનનમાં વચર જામે આ

મોટરનું કારખાનું કે વાલમંદનાર જોઈ રાખ્યા હોત નહીં.

હિન્દના ૪૫૦૦૦ માથેના દરિયા કિનારે એક પછી દેશી સ્ટીમર ન હોય એ સરમ બરેલી હજીકત વાલમંદ પહેલ વહેલો આપણી નગર સમક્ષ આપણી. એક સમયે હિન્દ, હોડીઓ બાજવાની કળામાં પહેલે નજરે હતું અને પૃથ્વીનાં તમામ બરેલોએ જોનાં બાણ લાગતા. નેસન ને "વિક્ટરી" નામના જહાજથી મુખસિદ્ધ નીકા મુદ્દા હતો તે જહાજ, મુંબઈના જારામાં નાખાયું હતું. પછી પછી હજી વેપારીઓની સ્વાયં છુદ્ધિ દેશમાં પરદેશી સરકારે આપણો એ ઉલોગ મારી નાખ્યો. વરજાવ જોની શીધ પછી સ્ટીમરો આવી અને આપણે છેક પરાવ-લોષી સહ જાય.

હિન્દના કિનારા પર દરિયાઓમાં હિન્દી સ્ટીમરો ફરતી જોઈએ એ જામત વાલમંદ અહીં સરકાર સામે ઉમ્મ જાણવન અધાર્યું હતું. અનેક નિંદાસાઓ, ધપો, બેર અને વિરાધોની સામે જામ એ હક્ક એમણે સાજીત કર્યો.

૨૫ વર્ષથી સીંધીમાં કપનીની લાંત, અન્નામથો વેપાર પચાતો પડેલા હજીએ સામે ચાલી હતી. આવી અસમાન હરીશમાં મોટા કેટલી ચેક પનીએ

વાલમંદનારમાંની વૃદ્ધરાજી

ખરાબ ખસ્તે થઇ ગઇ, પણ સીંધીઆ આખરે ફાવી એવું કારણ વાલ્ય હતું સ્વદેશભિમાન, ખત, દીર્ઘદિષ્ટ અને નિઃશયનતા હતાં. એમની પાછળ શેઠ નરોત્તમ મોરારજી, સર લક્ષ્મીભાઈ સામળદાસ અને દીનશા વામળા હતા.

૧૯૪૮માં, મુળાઈ સીંધીઆ હાલિસની ઉદ્ધવાદન કિંવા સરદાર વલ્લભભાઈએ કરી હતી. પછો તો વીજાગ્રાપદનથી પણ દમણા હંમણા એમની સ્ટીમરોએ સફર કરીને વિધિ થયો છે, પણ ૩૮ની કિંવા વખતે સરદારે કમ્પ્લી હવે કે:—

“જે બાંધકામ કયા, તમને કિન્તી વેપારી નોંદા અંજ (બૂન, ભવિષ્ય અને વર્તમાનની) ની કલ્પનામાં બાવી તેમા વાલ્યદે માત્ર પોતાનું જ નામ અને કામ ગણાવ્યાં નથી.

રામાયણની કથામાં રામે જે પચાકમ કર્યાં અને યશ મેળવ્યો તે બાદ કરે તો રામાયણ કેવુ સાચું વાલ્યદ વગરનું કપનીનું કાવું એવું જ હોત. એમની મહાન શક્તિ, હિંમત, સ્વદેશભિમાન અને બચાવ પરિધમનાં નેટલાં વખાણ કરીએ તેટલાં જોઈએ છે એમના વગર કપનીને બાદલી ફેલેડ મળત નહીં. સિંધીવાનું એ સહભાગ્ય છે કે એમને વાલ્યદ જેવા મુળી મળ્યા છે.”

દલે વાલ્યદનગરની વાત કુકાર્માં કહીએ. વાલ્યદનગર, ૫૦ માર્કસના ધેરાવામાં, નીરા નદીના બન્ને કિનારે આવેલું છે. ૧૫ વર્ષ પર એ જમીન પહાડી, ખારી અને ષતર જેવી હતી. અને વર્ષે ૨૦,૦૦૦નું ઉત્પન્ન આપતી. ત્યાં આજે જંગમમા મંગળ થઈ ગયું છે નદીમાંથી પંચો વાટે અને ન્દેરા કહાડીને, એન્જનો અને ટ્રેકટરોના તથા ઉત્તમ ખાતર અને કૃતિશાસ્ત્રના વિદાનો દ્વારા લેવાય એટલા સામ લેવાથી આજે માત્ર ટ્રેકટરોના પાકનો હિંમત વર્ષે ૧૭ લાખ થાય છે.

ટ્રેકટરો ઉપરાંત, સાકાભાજી, ષડે, બાજરી, જુવાર, કોળ, તથા વજેરે ધાન પુષ્કળ થાય છે. ૮૦૦૦ માનુ-સોનો વાલ્યદનગરની વસતિને પ્રકૃં પાડવા પછી એ પુના મુખીનાં જાળશમાં વેચવા મોકલવામાં આવે છે,

હતાં ફળ તથા સાકા વધે તેની રાસાયણિક પદ્ધતિથી મુકવણી કરાય છે. મુખ્ય પાક ટ્રેકટરો, જે રાસનાતમાં ૧૦,૦૦૦ ટન થતી તે ૪૨-૪૩ ના વર્ષમાં ૧૪૬૦૦૦ ટન તો પીસાઈ વૃદ્ધી હતી. સરકારને પાણીનો દર જે વર્ષમાં ૨૩૭૬૩૦ રૂ. મળ્યો અને જરૂર પડે ૬૬૬૨૨૮ રૂ. આપવામાં આવ્યા હતા. એકદરે દિઠ ટ્રેકટરો પડેલા તો ૩૫ ટન થતી તે વધી વધીને ૫૩ ટન અને ૧૦૪ ટન મુખી થવા માંડી છે.

કુપરમાં જ બનાવેલાં એન્જનો. પાકપો, પંચો અને આપણા જ એન્જનિયરોની દેખરેખથી ૫૦-૫૦ ફીટ થી વે પાણી બેચાપ છે અને માછીયાના વિસ્તારમાં ફેલાઈ જાય છે. ૧૦ તો ટ્રેકટરો છે.

ખાંડ બનાવવાનું કારખાનું એ બચ્ચ છે. એક હેડે ટ્રેકટરો મૂકવાથી તે બીજે છેડે ખાંડ તેવાર થતા મુખીની તમામ કિંવા ઢાંચી થતો દારા અને કુલળ કરીમરેશો માય છે. ઊંડ, દોરાને બનાવવામાં આવે છે. કુચામાંથી પુર્કાં અને કાગળ બને છે, એવું જુદું કારખાનું છે, અને કચરો, બોળની રાપી જેવા સ્કે છે, તેમાંથી પાતર આક્રોશ બને છે. એ સ્પીરીટ બનાવવાનું કારખાનું હંચામાં હંચુ સાતેક માળનું છે અને એની બનાસીમાંથી કિતિજ મુખી પ્રસરેલાં ખેતરો, રસો અને ગીરી પ્રદેશનું સદિ સોન્ધવું હિં બાવર થાય છે.

નગરના કચરા “નાવ ગ્રેમ્પટસ” એટલે નકાળી જતી ઝીંને અને બોળ વજેરે જરૂરીઆતોમાંથી, તેમજ કારખાનું, વેછરેમલ ઘી, પેન્સીય, બસ, સાપુ, વજેરનાં કારખાનાં થયાં છે અને ૨૦૦૦ દોરાનો ટ્રેક્ટર છે. અડધે અડધે માર્કસને અતરે મજૂરો અને કર્મીકર્તીઓ મટે ગાત્રો વસાવ્યા છે. ત્યાં પાકાં મકાનો, કમ્પાઉન્ડ, જનકા, નગ અને અટર તથા વિગળીક દીવા આપવામાં આવ્યા છે. સરકારી પદ્ધતિથી ચાલતા ટ્રેકટરો, રમત ગમતનાં મેદાનો, ફાવાખાનાં તથા નાળ માર્કસ અને જાળરો છે.

નર્ધા જાળગોને લેવાયું મરત અપાય છે અને કાર્પરકૂશ મુખીનું બહુતર તથામાં નતી પદ્ધતિથી મળ એવી ગોવાય છે. કાર્પરકૂશ મારેવું મકાન મુંદર છે. અને હેડ મસ્તર એક આલ્સ દિશક મળ્યા છે.

ત્યાં છાત્રીઓ પણ સારી સંખ્યામાં ભણે છે. કચ્છો, અખાડા, વાંચનાથપો, ઘાંચેરી, બાગ જગોયા અને પ્રસૂતિશુદ્ધ છે. દવાખાનાંમાંથી, ખાસપાસનાં ગામનાં દરોજોને પણ મફત દવાઓ અપાય છે. ઓઝોની કક્ષમ, સીતેમા, વ્યાખ્યાનશુદ્ધ અને મંદીર છે. ઉત્તમ વોટર વક્રસ; રેડિયો અને અટોર પાકી સડો અને સુમધી પુષ્પો વાર્ણા વૃક્ષો છે.

વાલમંદ પોતે નૈનદોલાથી મંદીરમાં મહાવીર સ્નાયો મુખ્ય દેવ છે, પણ સાથે શુદ્ધ, વિષ્ણુ, મહાદેવ હનુમાન, મણેશ વગેરેનું રાઉન્ડ ટેમ્પલ મોનસ્ત્રસ રાખ્યું છે. વિષ્ણુ અને મહાદેવ તો પોતાની શક્તિઓ, લક્ષ્મી અને પાર્વતી વગર રહી શક્તા નથી, પણ જ્યાં મંદીરમાં એમને એકલા રાખ્યા છે એ દીક નથી કહ્યું. મહાવીર, શુદ્ધ અને હનુમાન ભલે એકલા રહે.

નગર વચ્ચે અતિથીશુદ્ધ અને વિશાળ બાગ છે. બાગમાં પુનાથી વાઘવદ નગર સુધીનો અને તમામ સંભાલિત સિંજરો અને નદી નાળાનો 'શીશીર' મેપ છે. અને બીજો હિન્દુસ્તાનનો નકશો પણ સાથે પહોંચે અને નદીઓ રેલ્વે અને જળ માર્ગોનો મોટા પાયા પર બનાવરાખીને મૂકે છે પ્રવેશ શાળાઓ, મા નવી નવી શૌધખોલો ઘણ છે અને અતિથીશુદ્ધ પાસે રંબીન કુવારો અને કળા કરતા મેર છે. રમણે રમણે વેસો, લતામંડપો, વૃક્ષો અને કુસો નેતા આખો દેખાવ કોઇ ઉદ્યાન નગર જેવા રંજિતપાસે ઘણે છે. ગુલાબવનજ પ્રેમી અને હસ્યુષ્ણ છે. એમણે રેરીમાં ભેંસોના તમેલા પાસે "બાંજીની સમાજ," ગાંધીની જગ્યાએ "વનિતા વિભાગ" અને વાહાં પાસે ના કમ્પાઉન્ડ ને "બાગ મંદીર" એવાં નામ આપ્યાં છે.

કુલ ૧૧૪ ગામોમાં ૧૩૪૮ કુટુંબો, સ્વચ્છતાથી પાકાં ધરોમાં રહે છે. એમાં ૧૪૦૦ અશ્વત્થાસોના જંગલો છે. ખેતીવાડી, ધનનેરી, રસાયણ, ઘાંચેરી,

શિક્ષણસાજ, ડરીસાજ વગેરે ખાતાના સ્નાતકોને ખાસ પસંદ કરવામાં આવ્યા છે. પ્રોફેસરશ્રી બેઠવણુ છે. ઓ દાકતરો, પરિચારિકાઓ અને શિક્ષકાઓની સારી સંખ્યા છે. લેબોરેટરીની શોધો નગર બહાર પણ કામમાં આવે એવી ઘણ છે.

વીમા, પોસ્ટ, રેલીમાફ, રેલીફેનની ઓફિસો ઉપરાંત પોતાની રેલ્વે, મોટરો અને ૪૦-૪૫ દુરનાં રેલ્વેનો સુધી જવા આવવાની બસ સર્વિસ છે.

દવાખાનામાં વૈદ્યો છે અને દાકતરો છે. તબીબી અને એકસ રે, ડાયાબરમી અને ઇન્ફેક્શનો વગેરેની નવામાં નથી બવરસા છે. અહર રાખવાના ખાટલા અને બહારથી ખાસપાસનાં ગામનાં સુધીના માણસોને મફત દવા મળે છે.

મથુરોને નગર બાવ કરતાં ૧૧ મણા દર અપાય છે અને મથુર કુટુંબોને 'મળીને' અને રજાર પુકથું ત્યારે એમણે કેલ જાતની ફરીયાદ કરી નથી.

મથુરોના સત્વા દિતચિંતકો તમા રાષ્ટ્રીય કાલકરો અને વાલમંદનગરના વહીવટદારો વચ્ચે તેમ છતાં વેમનરપ રહા કરે છે અને નવા વિચારો પ્રમાણે યુદ્ધી મથુરી, મૂદી અને રાષ્ટ્રીય સરકાર તમા બવરસા અને શેર હોલકરો વચ્ચેનાં સખંધો ઉત્તમમાં ઉત્તમ હોમ અને એ જેવા ગુલાબચંદ્રભાઈ બંદુ આપુર છે એમ અમોને લાગ્યું

એક દિવસ અને એક રાત્રી અમે ત્યાં બંદુ સુખ અને આરામમાં ગળ્યા એમનું ખાનગી મંદિર કાલ અને દિવા વચ્ચે કુલ અને શણગારથી દેહિખ્યાન ઘામનું હવું. પુસ્તકો હવા, સુષ્ટિ શોભા, વિશાળ આકાર અને મંદિરથી શોભતી શાન્ત શાન્તિ અમારાં રમરણમાં રમી રહી છે.

૧૦-૮-૪૯

હરિપ્રસાદ

વસ્ત્રપૂતં પિયેન્નલમ્

• દેખક :

શ્રી. માવલ દામલ શાહ

સુવાંચુદરજીવન જીવતા માહતા મનુષ્યોએ 'વસ્ત્રપૂત પિયેન્નલમ્' એટલે પાણી ગળાને ન પિવડાવે નિવમ રાખવો જોઈએ. વિદ્યાળયોએ અર્થ કરતાં આ શ્લોક ધણી બાવો સમજાવી શકે તેમ છે.

આને લોભા એટલા બધા ઉતાવળીયા અને ધમાલિયા બની ગયા છે કે, તેઓ પાણી ગળવું અને નદિ ગળવું એને સમજાવ સરખું જ સમજતા હોય છે. પાણી ગળાને વાપરનારાઓને કેટલાક તે વળી એમ પણ કહેવા નીકળી પડતા સાબળ્યા છે કે, "પાણી તે વળી ગળવાનું હોય! એમાં તે વળી ક્યા જીવડા પેસી ગયા છે કે, તમે પાણી ગળવા લાગ્યા છો! આણુ બોલનાર રમૂસ શુદ્ધિવાળા માણસો જાણતા નથી કે, "પાણી કેવળ જીવમય છે." દૂધાના, વાવના, નદીના કે સરોવરનાં પાણી વિવિધ પ્રકારે કાવડો અમર ગેર-કાવડો કરે છે.

દેખીલી રીતે અજાણજી પાણી વાપરવા કરતા ગણેહ પાણી વાપરવું અનેક રીતે કાવડાકારક છે. અને કેવળ વેલકશાસ્ત્રનું જ નહિ પણ ધર્મશાસ્ત્રનું પણ વિધાન છે. આને લોભા એ વિધાનને ઠોકરે મારી પાણીની બાનતમાં ને અપ્પહરી વર્તન મધ્યાવી રજા છે, તેનું અતિશયિત દિવસદાન આ પ્રકરણમાં વર્ણવે.

કેટલાંક વર્ષ ઉપરની વાત છે કે મુનબના ઠાટના દુવાડું પાણી ગમડી મણુ દળું, ગમડી ગમેણુ પાણી નરી આખે દેખાતું નથી, તે પાણી જેવું પાણી જ હોય, પરંતુ પીવાના પરિણામે સંખ્યાત્મક માણસોને 'વાળા' નીકળ્યા હતા. આ અતિ ત્રાસદાયક વ્યાધિથી પીમાતા એકંડો માણસોને લેખકે નજરે જોવા હતા.

પાણીને સમગ્ર પ્રકરણ માણસ દેવાથી પાણી જેવાં કેટલાંક પ્રવાહી પીણાના વિચાર અર્થિ કરવાના આવે તે તે મેળવજ કષ્ટ પડશે. પાણી પીવાનો જલ્લુ ચોક્કસ વિધિ હોય છે. મહારાષ્ટ્રી આપને એકમ ઉતાવળે પાણી ગળાટાવી જવાથી બાંછ ત્રીજી નળ્યામાં ઉતરી જાય છે અને અજાણજી કરી મૂકે છે.

પ્રાણીમાત્રે પાણી ખૂબ જ જરૂરના વસ્તુ છે. ખડું જીવન જીવતા માહનારાઓ કુદરતી નિર્મળ પાણીનો જ પીણું તરીકે ઉપયોગ કરે છે. તેઓ

શાસની આજ્ઞા છે કે: (૧) બળવીને પગણું ભરવું; (૨) ગળી ગળીને પાણી પીવું; (૩) વિદ્યાનયુક્ત વાણી બોલવી અને (૪) વિવેકી વર્તન રાખવું એમાંની બીજી આજ્ઞા પરતું આ વિવરણ મનનીય હોઈ રહ્યું કહ્યું છે.

કાકામાં જોવામાં આવતાં અનેક પ્રકારનાં વિદ્યુત પીણાઓ તરફ નજર સરખી થે કરતા નથી. જીવનને માટે નિર્મળ પાણીની જ જરૂર છે. અધમત વિદ્યુત પીણાઓ શરીરને તેમજ મનને થોડો વખત ઉત્તેજક જરૂર બનાવતાં હોય, પણ સમય જતાં એ અકુદરતી પીણાઓ જીવનમાં ધર કાઢે છે—અરુ જમારી રહે છે અને મદામદેનતે કાકાં પણ નીકળતાં નથી! વળી શરીરના કુદરતી લોહીને વગાડી મૂકવામાં અમર તે તેવું પાણી કરી નાંખવામાં આ વિદ્યુત પીણાઓનો ફાલો નાનોહોતો નથી એ નહીં માનવો.

કોઈ કોઈવાર શરીરમાં સહજ ટાક લાવવા બાજાં પીણાના આકાષ લેવા મન લક્ષ્યાય છે. પીણું પીવાય છે પણ ખરું. પણ પાછળથી શરીર સરડીતો ભોમ બની જાય છે. આમ ભક્ષ કરનાં ઉંદ પેસી જવા જેવું બને છે, એટલે શરીર કાકા માટે ગરમ દવાઓ પીવી પડે, લેપ લગાડવા પડે વગેરે અણધારી ઉપાધીઓ વડોરતી પડે છે. ગરમ પીણાઓ પીવાની રેપ પણ પરિણામે એટલી જ હાનિકારક છે. અમાકાના જમાનામાં અપોષ્ય જેવાં દરોથી પીડાના માણસોને તમે માખે જ જોવા પામે. પણ આને ગરમ પીણાઓની કુટેવે અપોષ્યની ફરીમાદ કરતા એકંડો જ નહિ પણ હમ્મરે માણસોને તમે જોઈ શકશો.

આને મનુષ્યો વિદ્યુત પીણાં પી પીને પોતાના શરીરના લોહીને સ્વાભાવિક રહેવા દેવાને જાહેર એટલું મધું વિદ્યુત બનાવી મૂકે છે કે, પ્રાણ લોહીને અત્યંત બનાવતાં ધણી વખત વ્યતીત થાય છે.

અમ, અરજતુ, કાકર, કાક વગેરે આમડીનાં અનેક પ્રકારનાં દરો વિદ્યુત બનેલા લોહીનું બીજા સ્વરૂપે જ ફર્તન છે.

મનુષ્યો જો પોતાનાં મન ઉપર થોડો કાબૂ ધરાવે અને સવારથી રાત સુધીમાં વિદ્યુત પીણાઓના અનેક

(જુઓ અનુસંધાન પાન ૫૮)

જીવને મને શું શીખવ્યું?

મેરી હેમીલ્ટન, કેપીટલ ડાયેનમાં હૃદય સિદ્ધિથી લીધા બાદ ચાલકાતમાં પડ્યાં હતાં ૧૯૪૬ થી ૧૯૪૭નાં બે વર્ષ એ પાઠાભિનયનાં શેઝલર ધરેલાં. ૧૯૪૭ થી ૧૯૪૭ સુધીનાં ૪ વર્ષ અર્ધનસા હોવા પર હતાં, મલ્ટર નેતાઓનાં જીવન અસ્થિ સિવાય બીજાં પણ કોઈનાં પુસ્તકો એમણે લખ્યાં કે એમણે એ “જીવને મને શું શીખવ્યું એ વિષે લખ્યું” છે તેનો ભાવાર્થ વધારે હૃદયો ઉમેરીને આ લેખમાં આપ્યા છે.

જન્મ ત્યાંથી સવાર

“જીવને મને શું શીખવ્યું?” એમ ત્યારે તમે મને પૂછો છો ત્યારે સહે ‘છે’ કે શીખવાની તો ધણીએ તમારે મેં યુમાવી છે. મારા સંભોગો તો એટલા બધા મારા હતા કે હું સંસારના ડેરલાએ વધારે ભલ્લા લઈ રહી હોત! જીવની પછી આગળ વધવાને બદલે ડેરથી બાળકમાં તો હું પાછળ પડી છું. એના હવે મને પશ્ચાત્તાપ થાય છે.

પરંતુ હજી છેક મેહું નથી કર્યું, ફરી જીવન ફરી જાણના દાવ નાખવા માંડ્યા છે અને આ વખતે જીવવાની આરા રાખું છું.

હમણાં હમણાં સંસારમાં મને પહેલાં કરતા વધારે રસ પડવા માંડ્યો છે. મોટે કમરથી જીવો છો, વળ ધોળા થવા માંડ્યા છે, આખે વસ્ત્રા પહેરવાં પડે છે અને ઠંડિત પણ જીવવાનીમાં હતી એવી નથી; છતાં વર્ષ વર્ષનાં કામ કરે એવું મને કુખ નથી, જન્મનાં ત્યારથી સવાર.

મને જાણત રહેલું ગમે છે

જ્યાં બધું પૂરતું અને એના સોફા પહેલાં કરતાં મને હવે વધારે બહાર લાગવા માંડ્યા છે. સોફાનું જગ્યા ના વધી જાય તેટલા મારે પણ કરવા હસવાની અને હસત કરતાં રહેવાની મને જરૂર લાગે છે. “રહેને વળી આટલા બધા રસ સાથે” એમ કહીને તમે મારી મશ્કરી ના કરો તો હું મૃત્યુ છું કે મને જાતતાની સેવા કરવામાં લાગણી પ્રધાન, પ્રતિભા, ઠંડિતશક્તિ અને જાણત રહેલું મને છે.

કહો તો નૃત્ય કરવા અને તરવા હું તમારી ભેટ આનું. વિશાળ માનવતાના સંસ્કારથી મળતા પ્રકાશનાં

દર્શન, મારી જાન કંઈને વધારી રહ્યાં છે. સ્વાસ્થ્યમાં ફેરફાર હતો ત્યાં સુધી મારા ધરની જારીએ જાણે નથી હતી. એ જાણે હવે ઉપાધી નાખી છે. બીજાને મારે જીવવાના ને આનંદ છે તે પોતાને મારે જીવવામાં નથી.

સોફા સેવાના કામેમાં તાત્પરતા, જુસ્સો, નવું નવું જાણવાની જીજ્ઞાસા, સંદિગ્ધતા, ધીરજ એ બધું મારે પહેલાં કરતા વધારું પડ્યું છે.

મારાં માતા, પિતા અને બાળપણ

મારાં માતા પિતા જન્મે મારાં હતાં. ડેરલાક યુલો તો જાણે ખુદ હમણે એમને જાણીસમાં આપ્યા હોય એવા હતા એમનો સંસ્કાર મને જાણાવક નીવડ્યો છે.

મારા ભાઈ-બહેનોની મજાળ રોક અને મુખમાં રહેતી હતી,

આપણા તો ખનવાત નહોતાં પણ પર મોટું હતું અને જોઈતી બીજો મળી રહેતી. સંતાકુકરી અને બીજા રમતોની દોડદોડ અને પરમાં રમી મક્કતાં અને એકાંતની જરૂર હોય ત્યારે અભાસ મારે જમને એકાંત પણ મળી રહેતું.

પુસ્તકો, ચિત્રો, સંજીત અને વાતોવાપના લાભ અમને મળતા. મહેમન-પરોણાથી અમારાં પર મરેલું રહેતું. નાતાં મોટાં, અનુભવી અને જલ મિત્રો પણ અમારા કુટુંબને ધણી હતાં. જાણતી વખતે રહેતી અને લાંબો રખાતાં માથે રહેતાની મજા અમે જોઈએલી છે.

કરવા જવાના, ગ્રામ પર મશવના, રેનોસ રમવાના કીકટના, તરવાના અને નોકિવિદાતાના લાભ અમે જીવ લીધા છે.

આ અંકમાં મેરી હેમીલ્ટનની નોંધપાત્ર વાંચકો સંમક્ષ રજુ થાય છે

ધરમા ઠાકતે ઠાક તો આતું જ હોય. રસદાવક વાતો આપ્યા જ કરે જા હોય પણ એ નાનપણના દલાડા કરી મળે તો 'તેવું' સાથે એમ અને ધાગ્યા જ કરે છે.

ઉલ્લેખ દુષ્ટિબિંદુ

આ બધું દે મળાવું છું ખરી પણ પાપ છુટી એક વાન મારે દબણ કરતી જોઈએ કે દુ એ દિસોમાં મુખી નહોતી. એવું કારણ કે પોતે જ દત્તી બીજા ઠાકતો એમાં વાંક નથી.

મહા સ્વાધર્મી કેદખાનાનો દીવાલો મારી આસપાસ બંધાય ગઈ હતી એક જાતનો ખોરો અસંતોષ અને ધેરી વચ્ચે હતો.

જન સમાજ તરફનું દુષ્ટિબિંદુ જ મારું જીવનરસું હતું. કેં દુનિયાને ખરાબ માનવી અને નિરાશવાદી હતી. ધરતું સુષ્ટિસોદર્શ તો દહે અને સમગ્ર છે કે બધું સાથે હતું પણ કેં જ કુપાત્ર હતી.

અને ઉછરતા દત્તા, ત્યારે સસરમ્મા પહેરૂરી સધામતી હતી અને માનવચતિ, દિનપ્રતિદિન ઉત્કૃષ્ટિ પામી રહી જે એમ જગ અને ખાત્રીથી માનતાં હતા.

નવી સમજણ; લોકસેવા

પણ બન્ને વિશ્વ સંદર્ભક યુદ્ધોએ મારી એ આશાના ગૂંચેરો કરી નાખ્યા છે. જંગમી સમયની દેનાનિષ્ઠ દંડ સંસ્કૃતિની નોએ હતી એવી ને એવી જ છે.

ત્યારે દહે કરવું સુધી જંગી મનન અને ધાગ્યા અનુભવને અને એક ઈલાજ મને જલ્દી છે કે આપણું સજીવનના સાધો-જીવનરસી સરખાં સાથે આધર્મી મુમારેને આપતા. લોકખોર દુષ્ટિ અને ક્યમ્મ ઉઘી રેલી નછી બાજતોને મુશ્કેલી વસુભોધી છુટી પાડતી અને મનન કલ્પનનાં કામોમા જ રેળ નિલાય રતિથી જોડાવું.

સંસાર આપણી મારજી પ્રમત્તે નદી સાથે, પણ આપણે એના મુખ આસપો સાથે તાલ મેળવી રેવા.

સમાજ તરફ પ્રેમ માત્ર રેગવાય તો પ્રભુની કૃપા મગજની લોકસેવાથી સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બન્ને સમાપ્ત છે.

પ્રેમમાં લાસ અલાસ શો ?

હવે પ્રેમજી હોય તો આપણને ત્યારે પોતાની જાત પર કંટાળો આવે છે, ત્યારે એટલી જવા જરૂર રહે છે કે જમતમાં ઠાક રમથો અને એક આદમી એવું મગથો કે જેની મિત્રતાથી કે મારી અપૂર્ણતાએ પરી કરી રહીય. એકલવાપોને ઠાક સાથે એવા મગથો જ કે જેના જીવનગરના સંગ્રામથી કે સંકુર્ણ સુખ પામી રહીય.

એ યજ્ઞ લક્ષ્યરતની વાત, પણ માનો કે લક્ષ્ય જીવન પ્રેરણા સજી ન થયું તો પણ પ્રેમાગ રાખાવને પ્રતાપે, નિર્મળ સમાન ધર્મી મિત્રો તો મગી જ રહેશે. એ મૈત્રિમાં આપણે આપવાનું વધારે રાખીશું અને લેવાનું આપણું રાખીશું. પ્રેમના સમયમાં લાભ અજાણનો વિસાગ હોય નહિ.

ગુણદાપતી પારાશરીશી બહારો

બીજાના હિતો જોવાની દુષ્ટિ, પ્રેમધર્મની વિશી છે. પારાશરીશી હોય મોક્ષવા સહેલા છે, પણ શુભ પાર-ખવા અધરા છે. બધુંતર આપણે એજાબીના અને મિત્રોના લેવાય એટલા લાભ લઈને પછી જાણે આપણામાં ખાસ દોષિવારી હોય એમ માની, એમના દોષોની માત્રી કરતા બેસીએ છીએ. નીતિ અને ન્યાયનું એક સખ્ત ધોરણ તમે પોતાને મારે પણ નથી રાખતા તેના ધોરણથી પછી બીજાં એને તપાસો છે અને માણે જ ઠાકને પાસ કરો છે.

બીજાઓના મુખોને સરવાળો કરીને એમનું ચારિત્ર નહીં નદી કરતાં, એમના દોષોને અરવાળો કરીને આપણે એમને અમુક જાતના માણસ રાતો બેસીએ છીએ અને પાછાથી એવા અભિપ્રાયમાં ફેરફાર પણ કરતા નથી. પોતાને મારે અભિપ્રાય અને પારખોને મારે કુમાત (Pride Prejudice) એ એ આપણો સામાન્ય હોય છે.

ફરક નવલકથાકારને અનુભવ છે કે વાતોમાં નહારા માણસનું ચિત્ર આપવું ગ્રેધ છે, પણ ઉત્તમ પાત્ર રજૂ કરાવે મારે અતિશય મહેનત પડે છે. ઉચ્ચ કલ્પનાશક્તિ, અવલોકન, હૃદયી વેધક દુષ્ટિ અને સમજાવ વગર સારાં પાત્રો, તારણ નથી કરાતો

સકાતાં. એનો અર્થ એ કે મુશ્વેા જોવા માટે આપણે પોતે મુશ્વેા થવું પડે છે.

પોતાના હોય જીવો -

આપણી આસપાસ રહેતા મનુષ્યોની પ્રેરણા માહિતી વગર એમને વિષે અભિપ્રાય બાંધવાથી અન્યાય થવાનો સંભવ છે અને તેમાંથી આપણી વિવેક-શક્તિ પણ શુભ રહેતી નથી.

જેમની જોડે રોજ આપણે રહીએ છીએ, કામ કરીએ છીએ, વ્યવહાર બાંધીએ છીએ, તેમનાં જીવનમાંથી કંઈ પણ રસ પડે એવું કે પ્રેરક તત્વ, આપણને ના મળે તો સમજવું કે આપણો જ વાક છે.

હવે આપણી પોતાની વાત કરો. જીંદગી જોગ-વવાની શુદ્ધિ છે. જે કામધંધા આપણને મળે હોય તેમાં આપણી પ્રેરણા શક્તિ વાપરવી. એમાં હરામ-ખેલી કંઈ ના કરવી. કામની ઝીણમી ઝીણી માનવ' સમજવી અને એમાં પ્રવીણ થવા મહેનત કરવી. આટલું કરવાથી એ ધંધા ખર્ચે તેવો હોય પણ રસ પડ્યા વગર રહે જ નહીં.

મોઢા પણીવાર સંસારીકામીને રહેંટની ધટમાળ જોડે-સરખાવે છે અને એવું એ કામ રાજને રોજ એકજ રીતવું કરવડું હેતાથી અતિશય કટાક્ષતા અને માથા બાંધતા અને પોતાનાં નશીબને કટી નાખતા જોવામાં આવે છે. એવા લોહી કહે છે કે માથા કે મિત્રકાર કે શિષ્ય કે કવિ જેવા કલાકારોનાં જીવન તો રસમય ખર્ચે પણ વૈતર્યાં કરનાર, હિંસાજ લખનાર કે રસોઈ કરનાર કે કારકુન પટાવવાના જીવનમાં શુ રસ હોય શકે ?

મજુરી કરનાર પણ પોતાના જીવનમાં રસ મેળવી શકે

પણ કળાકાર ને, જો પોતાના કામમાં રસ પડતો હોય કે મુખ થવું હોય તો એવા રસ અને મુખ વા બંધી, મજૂર કે ખેડુત જેવાને પણ મળી શકે, જો સસારની લીધામાં એ પોતાના રચનાઈ મક્કલ સ્વતંત્ર ને : કામને પવિત્ર કરજ અને જોને આજ કાન ઉમાં રાખે એટલી ચરત.

જીવન એ વો લ્હાવો છે, એ વેલ નથી. આપણે બધા ખુદ પ્રજુના કમીસન એજન્ટ છીએ.

કાછીઓ શાક અને ફળ લાવે છે. માછી કુલ લાવે છે. માંચી ધારણી પીંથીને તાજી વેલ બનાવે છે. કુબાર માટીનાં વાસણો બનાવે છે, રોચી જોડા શીવે છે. આ બધા પોતપોતાના રચાને યેલ નથી ? એ બધાં સમાજનાં મુખ્યમુખ્ય સભ્યવર્ગમાં કંઈ જેવા તેવા હિસ્સો નથી આપતા. માત્ર એવું એમને પ્રેરણા મળ નથી. જમી વેચનાર, રખેજ, મકાની, નટ, બર્જનકો, પાનવાલા, એ બધા પોતપોતાને રચાને મહાન છે. કારણ કે સમાજને એ આનંદ, વિનોદ, શાન્તિ અને શોભા આપે છે. હાકતર રોગ મટાડી તફરતી આપે છે. વધીસ ન્યાય આપાવે છે. શિક્ષક બજાવે છે. પોલીસ રક્ષણ કરે છે બાકીઓવાળો યાક બનાવે છે. આમ સસારનાં એક એક કામ જેમાં દુરાચાર કે, નીતિ ખટતા નથી એ બધાં અરસપરસ ઉપકારક અને સહાયકારી હોઈ માનવ ધર્મના પોલક છે.

શિસ્ત, જ્ઞાન અને ફરજની જરૂર

દરેક ધંધાકારી, પોતપોતાના ધંધામાં પ્રવીણ થવા માટે, જે જે શિસ્ત અને જ્ઞાન જરૂરનાં હોય તે મેળવે અને સાધન સામગ્રી ઉત્તમ રાખે તો બજવાનનાં એક એક અક્ષની વિમુક્તિનો એ અધિકારી થાય અને આદરમાન પામે.

ધર્મ સમજીને જો દરેક ધંધાકારી કે વેપારી કે નાકર, પોતપોતાની ફરજ જાણે, તો એને પોતાના કામમાં અત્યંત રસ પડે અને કલાકાર કે ગાયક કે કવિના જેવું જ મુખ એને પણ મળે. ભક્તમાં અને એનામાં પછી કશો ફેર જ ના રહે એનાં બધાં કામ શોધોની એટલી ભગવાનની પૂજા જેવાં પવિત્ર અને શાંતિ આપનારાં થઈ જાય.

કેવળ સ્વાર્થી અને પોંડપેલો જીવને જ સસારમાં શુભતા, એકલવાપાણું કે એકીબાનામાં પડ્યા જેવું લાગે છે. જીવનનો કટાક્ષ પણ એમને જ આવે છે.

પ્રેમજ્ઞ, પરાપકારી, અને વિશ્વજ્ઞ હૃદયનાં સેવા-બાળી લોખંડે સસાર મોઢા અને ઉન્નતિ કરનારાં લાગે છે.

સ્વાર્થી રચના પૂર્વા રહેનારને જમવ પાસેથી કાઢું ગાન મળવું નથી. પૈસા મળે છે પણ એ તો ઉચ્છા ઉપાધીશ્વ થાય છે.

સમૂહગત કાર્યની મઝા

આપણા લોભને સમૂહમાં તો જાણે કામ કરતાં જ આવડતું નથી. "કું મોરો ને વું મોરો" હરવામાં જેમ વધારે લોક એકઠા થાય છે તેમ દરેકની સહિત વધવાને બદલે ઘટે છે. પરંતુ પચ ત્યા પરમેશ્વર છે એમ સમજી નમતા પુર્વક ઈલગ સમાજની સેવાબાજ નાથી પ્રેરાઈને પોતાને જુલો જઈને હજીમળીને કામ કરીશું તો ઝાઝા હાથ રળિયામણા.

ધારો કે ઈશ પરિવર મારે આપણે મંડપ બાંધવા માંડેલા છે. ધોતે ધોમે મેહોડા, દરવાજા, લોરણો થતાં આવે છે અને મઝાક પડે છે.

સમૂહ રમતોમાં પણ આવીજ મઝાક પડે છે. પ્રેમ-પુર્વક, સંસારના કાગ કરનારને નિત્ય કામમાં મંડપ બાંધનાર કે સમૂહ રમત રમનારના જેવીજ મઝાક પડે છે અને ઘણી વાર તો આજુબાત રસનું એ પાન કરતો કરતો જીવન નિર્મમન કરે છે.

સંસારીથી પાત્રામાં આપણી સાથે ચાલતા, જન્યુ અને ભગિની યુસાફર સાથે ચાલો ત્યારે આપણે બળીએ. અતડાં અભિમાની કે તટસ્થ રહેવાથી મન થતામાંથી મળતો પ્રકાશ અને ગરમી આપણે ગુમાવીશું. પુસ્તકો કરતા પણ જનસમાજની મૈત્રિ અને ધાડ મંબધ, વધારે યાન આવે છે.

એમો સનેત્રોની સાથે મેહવત્ત નથી રાખ્યાં અથવા સમાજના અન્યાયી જ પારણમાં દસર્ધ પડ્યાં છે તેમની પ્રત્યે સહાનુકૂળિત દેતી નેહએ. પૂંજીપતિઓ પ્રત્યે પણ છર્ષા કે તિરસ્કારની ટીંચને બદલે દયા કે કરજી રાખવી ચોખ્ખ છે. એમની તરફ છર્ષા કરવા નેહું તો કંઈ છે જ નહીં. પૈસાના અતિ લોભમાં એ બિચારો યાન ચારિત્ર્ય કે સેવાની દૈવી સંપતિ ગુમાવી બેઠો છે.

સમસાવ કેળવો

ગરીબોમાં દુ.ખ નહીં સમજવા નેટલા ને આપણે અભિગા રહીશું તો પામરતા અને દ્રઢવનો દુર્ભંગતા જ રહેશે.

અને આપણા પણ જાણ દિવસો સરખા જશે એની શો ખાતરી છે? અભિમાનીએના અભિમાનના કારણથી પણ પડતો થાય છે, ત્યારે ને એમણે કાર્કની તરફ સમભાવ કે મદદનો હાથ લાંબાવ્યો નહીં હોય તો એમની દયા ખાનાર ઈશ રહેશે નહીં. પોતાની અડતીના દિવસોમાં ને લોભએ પોતાના આનંદમાં જીભએને બાજ નહીં આપ્યો હોય તેમને દુ.ખના વખતમાં હીથસો આપનાર ઈશ મળશે?

મારે જનસમૂહમાં આપણે બળવું, પ્રેમ દેવો અને સેવા એમની વધારેમાં વધારે સેવા કરવી. નહીંતો મનુષ્ય જીવનની છેક નીચી સપાટીએ આપણે ઊતરી પડીશું.

મનુષ્ય જાણીએનાં સુખ દુ.ખ સમજી, એમના હલવા ખજાર સાથે નેહું પોતાના હલવા તાર મેળવ્યા છે તેમને ધન્ય છે.

જગત ભ્રમ્ય છે.

મનુષ્ય માત્ર જુલને પાત્ર છે. સાચો સમાજનાદ માનવીમાત્રો પૂજક છે. એનો અર્થ એ નથી કે મનુષ્ય સ્વભાવ આજે છે તેના કરતાં બગ્ય માનવો. માત્ર એટલું માનવાને કારણ છે અને માનસસાક્ષીએ એટલું તો નેહ રાખા છે કે ઈશ માણસ છતાપૂર્વક કુટ નથી થતું. એટલેક મનુષ્યના સ્વભાવના ભિન્નભાવો સારાપણ રહેયું છે. આત્મા તો જાણ દિવ્ય છે. માત્ર એના પર અવિદ્યાનાં આવરણો અડેલાં છે.

જગત ભ્રમ્ય છે એની રચનામાં, કંઈ દિવ્ય ઉચ્ચ રિયલિટીએ જવાની યોજના છે. ભગવાનની આ હીથમાં એના આજુબાત રસથી ભરપૂર એવા નાટકમાંથી આપણે પણ ઠીક વેળ બજાવ્યો હતો એવું કહી શકીએ તો જસ છે.

સંવેદનાની જરૂર

કવિવર વર્ષાવર્ષ એતાને છે કે—

આપણા બાલ્યકાળમાં સ્વર્ગ, આપણી ચારેમાન્યુ વિંટામેશું રહે છે.

પણ જેમ જેમ ઉંમર વધે છે તેમ તેમ સ્વાર્ગ-

કપી કેદનાની દીવાલો આપણી આસપાસ ચણાઈ આવે છે.

મેઠ, સ્વાઈ અને અમાનતાનું 'કેદ' આપણને હવા ઝોંધી રાખે છે એનું પ્રયત્ન કરવા તો કવિ બેસતો નથી, પણ બંદીખાનામાં ચારેતરફ જારીઓ મૂકવાની સલાહ આપે છે. એ કહે છે,—

“આપણાં અતઃકરણને ધન્ય છે!
લાગણીઓ છે તો આપણે છતીએ છીએ.
કંઠની કુદામળતા, ભાવિ મોઝે ચિંતા
અને પ્રેમનો આનંદ મળે છેવેલો !

હજી મનુષ્ય કહેવાના કિંદાણમાં The whole art
manic of humanity— જિવ્ય દેવીજીવન હજી કેમ
હાથમાં નથી આવતું, તેની ચિંતાનું કરણ સંજોત સાથી
રહ્યું છે એ સાબળી ચાલે, આપણે હજી પુરુષાર્થ કરી
પૃથ્વી પર સ્વર્ગ લાવવાના કાર્યમાં સંકલ્પભૂત લઈએ.

પ્રેમધર્મ

શુદ્ધ સ્વા માનતા એ માનવચેતનને મારા
માન બીના અણુમ છે !

એનો પ્રકાર, મેં સૂચીતના રંગોમાં ભેગો હવેલ
પૃથ્વી પર એની મતી મેં અનુભવી છે. હવામાં એ મને
લાગે છે. ભૂરા આકાશમાં ને છે તેજ માનવીના
મનોભાષાર ચલાવે છે.

મરી એકીના મનો, વ્યાપાર ને ચલાવે છે તેજ
માનવ સમાજને હલાવી રહી છે

સ્વાયંતો વિચાર દૂર કરી જનતાની સેવામાં ભેગું
હવેનું જીવન નિર્માન કઈ તો બજવાનું પૂર્ણ સ્થાન
પામવાની આજી રાણું છું. આ પ્રેમધર્મ છે. જીવને
એ આ શીખવ્યું છે

(આ લેખમાં વચર ક્ષરે લેખિકાના વિચારોમાં ચારા
વિચારો બહુ ભેજવાઈ ગયા છે. બાવાઈ કરતાં પણ કંઈ
બહુ દૂર મારા પેતાના મનોરાજ્યમાં યસ્યાઈ ગયા છું.)

હરિપ્રસાદ

રાજકંઠ જેવી શુભતા.

આયોધ્ય
જુનીંગાના
ડૉક્ટર જી. બી. પટેલ
વાપરો.
ધા
આયોધ્ય જુનીંગા મીલ્સ
અમદાવાદ

ફક્ત કાર્યો કરીને તમે જીવો એ તો દરેક જાણે છે. ધર્મ આરાધન તેનાથી એક પગાંધીયું વધારે ઉપર છે. એ બતાવે છે કે તમે તમારો પાતે જીવો પણ એક શરતે 'બીજાને જીવતા ધો.' તમારા કાર્યો-તમારાં કાર્યો વડે તમારા સ્વાર્થ અટકી બીજા તો ફક્ત બચી જતા, બીજાનું સત્યાનારા તો નથી વળતું ? તે બોલું બહારી છે.

આપણે અગાઉ જોયું ગયા છીએ કે

વ્યક્તિ વિકાસના પ્રથમ પગથીએ આપણે આપણી જાતને જાણવાનું રહે છે. પોતે કોણ છે એ જ ન સમજે તો તેનો વિકાસ સંભવે નહિ. ત્યાંથી આગળ વધતા માટે જીવન બ્યવહારમાં શુભદૃષ્ટિ ડેગરવી જરૂરી છે અને તે બીજું પગથિયું છે. શુભદૃષ્ટિના અભાવે કદા પારખના ઢોળો સિવાય બીજું કશું ઉતરતું નથી. મુજો જોવાથી મુજો ડેગરવા છે અને ડેગરવાએ મુજો-વાણ જીવન પોતાના વ્યક્તિત્વની નિરાળી ઘાપ પાડે છે.

આ દૃષ્ટિ ડેગરવા માટે ધર્મની જરૂરિયાત છે. જીવન-વિકાસમાં ધર્મ એ એક મુખ્ય અંગ છે પણ ધર્મ કેનાં તેનું સ્વરૂપ શું ? વિવેકે વિચારવાનું રહે છે.

લોહોના મોરો બામ એક એ પણ પ્રથમ પુછે છે કે પ્રતિદાસમાં જાણી લગાડાએ ધર્મના નામે નોંધાવતી છે. દિંદુ-સુશ્રીમ દુષ્ટરો વિચેરે પણ ઘાવ છે તો શું સાચે જ ધર્મ કેવું એની વસ્તુ છે કે તેનાથી ક્યાંયુ વધે કોઈ ?

આ પ્રથમ વિચારવા જેવો છે આના જવાબમાં મુ અજગ મહાન રિષિમુર શી. વાડીસાવ ગોતીસાધ ચાદેના એક કારો રંગુ કરીકે કે —

"જીવનને જીવ જનાવે એ જ ધર્મ" અને માન્ય છે. ધર્મ એ જ મળ કાંઈ, કિયાએ અને જાતનાએ જો જીવનને જીવ જનાવનાના આકૃષ્ટથી વસિત દોષ તો તે કાંઈ, કિયાએ અને જાતનાએ માન્ય નથી પડી તે અને તેના પ્રતિજીન પુરકથી કે અલગથી મોઝાએથી કહેતાની દોષ તો પણ શું ? ધર્મના નામથી થતાં જે કરમાન મર્ફ જીવન-આરોગ્ય સરકારને મદદમાર થતાં દોષ જે ધાર્મિક કિયાએ અને કુનિયા પ્રવેશા મારાં કર્નવો અવરવામાં જોઈતું જગ ધીંગની દોષ અને જે ધાર્મિક જાતનાએ અને આધો, આધિ અને ઉપાધીના ત્રિસંતમ મદદમારમારો અદર રહેતાની રજા યીજ વાડીની દોષ તે જ ધર્મ અને માન્ય છે."

ઉપરના નિવેદનથી આપણે જોયું ગયાએ છીએ કે ઉપયોગ વચરની કિયાએ જાણ છે, એ કિયા કરનાર માણસો જાણે પાત્ર છે. આજના જમાનાનું દ્રશિનિદુ છે ઉપયોગ માણકતા, જે કિયાએ તમારા જીવનમાં-તમારા વ્યક્તિત્વ-વિકાસમાં સાધનરૂપ જો એ જ કિયાએનું બીજું નામ ધર્મ છે.

ધર્મ એટલે કર્તવ્ય. ધર્મ એટલે અમમાને જાતના માટેની માનસિક તેમજ વ્યવહારિક કિયાએ, ધર્મ એટલે અંતરનો જોળો દગવો માવ તેની દવા, ધર્મ એટલે જાતમાના જાડે જાવના ધર્મનાં આરજીન તોડવાર અમોષજન, ધર્મ એટલે ચાતિ, ક્યાંયુ અને સીકડિત-જીવનના ક્યાંયુ અને પગમે રહેતી આપણી પૂનિત જાવનાએને માન આપવું એ ધર્મ છે.

આટલી રજક વ્યાખ્યા દેતા છતાં પણ ધર્મના નામે અપકારો, કાઠકારો થતા પામી છે. લોહોના મારામારી થાય છે. પડિતો ચાચાઈ કરવા જેસે છે અને જમા માણસો જોર સિદ્ધ કરતા જેસે છે કે "અમારો ધર્મ સાચો !"

'આ મારો ધર્મ' અને 'જા તમારો ધર્મ' આંધળો સાબળો ને લોક-સમાજ ઘાવો છે એ કહે નારાંજો પોતે તો અધર્મનું મેડન કરે છે. માર્ફ જ નજીરો છુડિના માણસોને પણ તે આંધળાનિજામાં ઘળી રહે છે.

'તમારો' કે 'અમારો' શા માટે ? ધર્મ તો જમા માટે છે. જે પાછો છે તેનો ધર્મ છે. તેને અમારા તમારાની પાત્ર આધો શા માટે સંકુચિત કરવામાં આવે છે ? અમારા તમારાના નામે જે ધર્મ છે તે વાનવિક દ્રષ્ટિએ ધર્મ નથી, પણ ધર્મ અજેની કહેનાર વ્યક્તિની પોતાની સમજબુદ્ધિ છે એ અપૂર્વ છે. જો પૂર્વ દોષ તો અમારો તમારો રહેતા પાછો નહીં.

રજક ધર્મની રચાવના નીચેના સિદ્ધાંતો ઉપર મર્ફ સોઝાળાનું, કાંતિ, સુખ, આનંદ, સ્વાસ્થ્ય, કનિ આનંદ.

સંખદ :
યતિ શ્રી. દેમચંદ્રજી

ઝેટલા માટે દરેક ધર્મે પોતાના સિદ્ધાંતો સ્થાપીને આ સિદ્ધાંતો પાછળની ભાવના તો ઉપરની જ છે કે માણસ પોતે કશાણુ સાધી શકે, સાથે જ બીજાનું કશાણુ પણ સાધી શકે.

કુણે શા માટે કમચોગની રચના કરી છે! શા માટે એ પાંડવોની જોડે રહીને મદામારતમાં લકાયા! મદાવીરે શા માટે બાર વર્ષનું તપ કર્યું!

શુધિ શા માટે રાજપાટનો ત્યાગ કર્યો! મહામર પથન બરે શા માટે હીજરત કરી! કુણે શા માટે ખીલા ઠોકવામાં આપ્યા!

ઉપરના ધર્મ સ્થાપકો બધા શક્તિશાળી હતા, વૈભવશાળી હતા... પણ તેમની ભાવના હતી કશાણુની, જગત કશાણુની, પોતાના અને પારદાના કશાણુની અને લોક કશાણુની ભાવનાએ સ્વપામેષ એમના ધર્મ આને ભાવનાની શુષ્કતાના કારણે જન્મ્યા છે. લોકો કિંમતોને પકડીને ભેટી ગયા છે ભાવનાનાં યુગ તે ભણી-ચકતા નથી, આને આત્મા કારણે ધર્મના નામે શુષ્કશુષ્કામણી થઈ રહેલ છે દરેક ધર્મનો પ્રવાહ અચળ છે, પણ ખેવ-લોક કશાણુ, તો એક જ છે.

આ શુષ્કશુષ્કામણી કેવી છે તેનું ઉદાહરણ સ્વામી રામલીલે સારી રીતે આપ્યું છે. એક નદીના યુગ માટે બે બાઈઓમા વાદવિવાદ થયો. એકે કહ્યું કે, 'નદી હંજરમાંથી નીકળે છે!' ત્યારે બીજાએ કહ્યું 'પાણી નરમ અને પ્રવાહી છે ત્યારે કુંજરતો પત્થર, ધન અને કંઠણ છે. ને પત્થરમાંથી પાણી નીકળી શકે તો જ માની શકાય કે કુંજરમાં નદીનું યુગ છે.' બીજાએ પત્થર ઉપાડીને નિર્મોલ્લું રાકે કહ્યું, 'પણ એમાં ક્યાંથી પાણી નીકળે' તેણે કહ્યું, 'મારું મનનું એવું છે કે એક મોટો રાક્ષસ છે, તેના પરસેવામાંથી આ પાણી આવે છે.'

પહેલાએ કહ્યું: "એ બોલી વાત! કેમ કુંજરો દરી તેમાંથી એ નીકળી દશે!"

ત્રીજાએ વચમાં પડીને કહ્યું: "ગદાસે પેલાજી કર્યો દરી, એટલે જ આ પાણી વહે છે."

આ કણેનો ફેંસલો કેમ થાવી શકાય! નદીનું યુગ કુંજરમાં છે, એ જોવા વગર જ પ્રવાહ માટે કપવાનો. બાંધો એને જ પકડી ભેટી જાણારા આ ડુનિયામાં મણા છે, પણ નદીનું યુગ કુંજરમાં છે એ સત્ય જાહેરાત નથી.

આને માણસોની એ જ સ્થિતિ છે. પોતે મોઢ માથા લોભ રાગમાં ફસાયેલા છે એટલે ધર્મ કે સમ્બિદાનક સ્વરૂપ જોખળી ચકતા નથી. બધાનપણને લીધે લોકો ભાવના અને કિંમતો અભાવે ન તો સાચા ધાર્મિક રહ્યા છે તેમજ સત્ય પણ મહેણુ કરવા લેવાર નથી.

આનું પરિણામ શું આપ્યું છે! આને ધર્મનું અછણું થઈ ગયું છે અને ધર્મોધતાએ જગત ઉપર પોતાનું સમ્બાળ્ય સ્થાપ્યું છે. હજારો મનુષ્યની કતલ ધર્મના નામે થઈ રહી છે. ક્રિંચ નીચના ભેડો, આડંબરો અને અધર્મની કિંમતો વધી છે.

ધર્મના નામે જગતમાં ને ઉલ્કાપાત મચ્યો છે તેથી જગત અને જનતાને ને સહન કરવું પડ્યું છે તે ધર્મો પ્રતિ માણસને અવિશ્વાસ પેદા કરવાના છે. વિશ્વાસ જતાં સત્ય ધર્મથી માણસો વિચુપ્ત થઈ છે. ધર્મ એ મારામારીનો વિષય બની ગયો છે.

ધર્મનો વિચાર આને હકત અચુક કિંમત પુરતો રહ્યો છે. "અમારી પાસે જ મેણુ છે અને બાકીના બધા તરફ જાયો." આવી બોલી માન્યતાઓ અને અધર્મોએ ધર્મોનું વસ્તવિક સ્વરૂપ દર્શી દીધું છે.

ને ઉપરની માન્યતા સત્ય હોય તે પછી કું તથાને એ કહું કે ધર્મનું આરાધન કરો, એ છવન વિકાસનું સોપાન છે. વ્યક્તિત્વ વિકાસનો રાજમાર્ગ છે, તો તમે નહિ માનો.

પણ ઉપરની માન્યતા એટલા માટે રજુ કરવાની છે કે આજના અધર્મની, ધર્મોધતાની, તકની આને શુદ્ધિવાદની જગતમાં સફેદ દોષ પોતાપોતાની સમજને ધર્મ જાણી ભેટી ગયા છે એ તરફ રમે તમે બરમાલ!

ધર્મનો આપણે વિચાર કરીએ. ધર્મ એટલે શું! કેમ પણ વ્યક્તિ બને દિ'કુ હોય કે મુસલમાન, પારસી કે ઇસાઈ, જૈન કે બૌદ્ધ, તેને પૂછ્યો કે બાપ, તમે શા માટે ધર્મની કિંમતો કરો છો!

એના બે જવાબ મળશે. એક તો એ કે અમારા બાપ-દાદાઓ આ ધર્મને પામે છે અને બીજું એ કે તે પોતાના ધર્મની વિશેષતા જતાવશે.

બાપ-દાદાઓ ધર્મનું પાલન શા માટે કરતા હતા એ તો એ પોતાના ધર્મની વિશેષતા જતાવશે ત્યારે જ સમજાય જશે.

દા. ત. પારસી કહેશે કે જામે અમરી અમીઆરીમાં એટલા માટે નહીંએ છીએ અને અગ્નિને પ્રજ્વળ રાખીએ છીએ કે જ્યોતિ વળતી રહે. જેણે બાપજીને પ્રકાશ આપ્યો છે તેને યાદ કરવો જોઈએ વિચરે વિચરે.

મુસલમાન કહેશે કે હું નમાઝ એટલા માટે પડું છું કે મારા 'પ્રુદા'ને-જેણે મને બનાવ્યો છે તેને યાદ કરું અને ઈશ્વરે કે હું સાચો મુસલમાન-ઇમાનદાર થાઉં.

એવીજ રીતે હિંદુ કહેશે કે 'સોહમ'ની-હું તેજ પુની-ભાવના પ્રગટ કરવા-અઘ્રાથી પરમપ્રમા બનવા માટે પૂજા પ્રાર્થના સંધ્યા કરું છું. જેનો કહેશે કે જામે મુક્ત થવા માટે-કર્મબંધન તોડવા માટે-અપલો કરીએ છીએ. ઇસાઈઓ 'ક્રાઇસ્ટ'ને સન્દેશપ્રેરમા યાદ કરીને વિશ્વમધુલ્ય દેશાવ તે માટે પ્રાર્થના કરશે, તેમજ બોદી અનાસક્તિ યોગ-જીવો અને જીવવાલોના યજ્ઞિન અનુસાર મધ્યમ માર્ગે ચાલતા હશે.

આ તે બધા ધર્મોની બાબ અને નિત્ય ક્રિાઓ અંગેનું વિવેચન થયું. બધામાં એક દષ્ટિ તો રહેશે કે કે માણસે જન્મ લીધો એ અર્થ જ પણ તેના જીવનમાં અમુક કર્તવ્યો રહેલાં છે, જે એણે કરવાના હોય છે.

એ દષ્ટિએ ધર્મનું બીજું સ્વરૂપ આપણે કમચોક્કસ રીતે જાણીએ છીએ. આ કમચોક્કસની સીધી સાદી બાબના નીચે મુજબ થઈ શકે છે

"હું સાફ છી છું", બીજાને તે મુજબ જીવતાં સિંચવાડું નજરતું કલ્યાણ થાય તેમજ જન્મતમા મુખ્ય સતિ પ્રસરે.

ધર્મની બાબના આ સિવલ બીજી રીતે દોષ સો નહિ આજ એ કમચોક્કસ છે. જેને ધર્મ કહેવામાં આવે છે અને ટુર્ગીવો પ્રસામ ધાર્યલિ ડુર્ગતિમાયો પર્જા બધાવે તેજ ધર્મ છે. એ સ્વરૂપ આ સિવાય બીજું કંઈ હોઈ શકે નહિ. એજ જીવનનો સખાવ છે. વસ્તુતા સ્વ-ભાવને પણ જેનો ધર્મ કહે છે. 'વધુ લાભો ધર્મો' આ સ્વભાવ તે ઉપરની ભાવના છે કે તમે પોતે જીવો અને બીજાને જીવવા દો.

હવે કાંઈ કરીને તમે જીવો એ તો દરેક જીવે છે. પરોપકાર તેનાથી એક પદ્ધતિ વધારે ઉપર છે. એ ખતાવે છે કે તમે પોતે જીવો પણ એક કરતે 'બીજાને પણ જીવવા દો. તમારા કારણે-તમારા કાંઈ વડે,

તમારા સ્વાર્થ માટે બીજા' તો કુઝી નહો થતાં, બીજાનું સલાનાસ તો નથી વળતું' એ જોઈું થવું જરૂરી છે.

જેણે પોતાની જાતને એજાબી છે અને મુલ્યદિ કેળવી હશે તેને મદદ આ કમચોક્કસ સરળ છે. એ દમોમાં સ્વ સાથે પરતું જોશે.

બંધિતવિકાસની સાધનામાં આવા ધર્મોરખનની અમલ છે. તમે પોતે તો જીવો અને બીજાને જીવવા દો એ દષ્ટિએ તમારાં જીવન કાંઈ દેવાં જોઈએ.

દુનિયામાં બીજા માટે જીવી જીવનનું બંધિતલ થવું જોઈું માનવામાં આવે છે. એ પંથ કંઈ સરળ નથી, પણ ધીમે ધીમે એ તરફ અમસર થવા તો સ્વાર્થભાગ અને સ્વેચ્છાઓનું બંધિતલે દેવલ્ય તો એ જણ સાધી શકાય છે.

તમે દુનિયાના બધા ધર્મોનું હાર્દ તપાસજો તમને એમાં રહેલી આ ભાવના સ્પષ્ટ જણાઈ આવશે, એટલે પોતાના વિકાસ માટે ધર્મનું આરાધન જરૂરી છે.

કાઉન ડાય

એલ્યુમિનિયમ

તથા પિત્તળનાં વાસણો

તેમજ ઓલોમિક, વિદ્યુત, રસાયણિક તથા ઘર-ઉપયોગી દરેક બાવની ચીજો તથા સાધનો માટે

મજા પા લખેલ—

જીવનલાલ [૧૯૨૯] લિં

દસકતા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રી, દિલ્હી, રંચુન, એલ.

ગીતા સમજવાની દષ્ટિ

: ૨મી ક્તી :
સ્વામિ શ્રી. ચૈતન્યાનંદ
શ્રી રામકૃષ્ણમંત્ર પંથકની, તાલિકા

પ્રિય.....

૬

તું કહે છે કે મોટા ભાગના વિદ્યાર્થીઓ
ધર પ્રમે કે ધર્મમાં મદા નથી. આ
દરિયા વેનું કુદીનમાં પાસેથી પણ કણીવાર
સંભળું છું. બધાનારા છાત્રા છાત્રીઓને એ એમ
પણ બોલતાં સાંભળ્યા છે કે 'ક્રિષ્ટ માથે પરમેશ્વર
અને ટેનીસ મારો ધર્મ !' એવો બાવાય એ લેવો
નેમ્સ કે ધર્મ અથવા ધર્મરત્ન સૌથી વધુ મુશ્કે છે,
અને છપનના બીજા બધા સ્વામી તેનાથી ઓછુ લેવા
નેમ્સ; તેને માટે બધુ ન્યોહાતર કરી નાખવાની
તેમણે લેવી નેમ્સ. પસંદગી કરવાની હોય તો
માણસ પોતાના ધર્મર વા ધર્મને માટે જ બધું હોડમાં
ચડે, નહિ કે બીજા કેમ પદાર્થ માટે. પણ કુબીન તો
એ છે કે આધુનિક દેવતાઓ, ઉપાસકો તેમજ પુરાણી
જના જીવવાણીઓ ને માનવાનો કાલો કરે છે તે
ખરેખર માનતા નથી તેમ તે પ્રમાણે અત્યરણમાં યજ્ઞ
નથી, તું અને હું ધર્મમાં મદા રાખીએ છીએ, કંઈ
નહિ તોય આપણે એમ માનીએ છીએ. પણ આપણને
ધર્મરનો સાચો અથવા જરાજર ખ્યાલ છે ? હું તો
છૂટી થયો, તો મ આ સવાલનો જવાબ સતેષકારક રીતે
આપી શકું નહિ. ધર્મર વિષેના વિચારો સફૂના એક-
સરખા નથી. બધાની ધારણા હોય છે કે ધર્મર એક
સર્વસંપાદીય, જીવનમર, જમતના ઠોટવાય જેવો
એક પુણ્યતત્ત્વ પ્રિય વ્યક્તિ છે; અને તેની પુરાજત
કરવાથી તે પ્રસન્ન થાય છે. બીજા કેટલાક વળી તેને
ન્યાયવરાણ, કલ્યાણમ, અને પ્રેમચૂર્ત માને છે સ્વામી
વિવેકાનંદ કહે છે કે 'જેલનો ધર્મર પૂજો તો એક
મોટો પાપો'; તેમ માણસ પેલાની સમજણ પ્રમાણે
ધર્મરની કલ્પના કરે છે. કેટલાક આપણોવાય વળી
ધર્મર એકલે મનુષ્યની કલ્પનાનું ઉદાત્તમ ઉદાત્ત સર્જન
એમ કહે છે !

ધર્મરની આપણી મરે તેવી ધારણા હોય, પણ
જરવું એ છે કે આપણા રાજકીય જીવનમાં અને
આત્મરણમાં એ કેટલી અસર કરે છે. એ એક જીવંત
અસર છે કે પંચ માત્ર વાર તહેવારે તે ખરિરે જ્યા
નેહું છું આ મનથી માપવા જઈએ તો જમતમાં

બધુ લેણા જ ખરેખરા ધાર્મિક અથવા ધર્મરમાં
જલ્પવાન કહી શકાય. અગાઉ કેટલાક કાલમાં તે
પુરાણ પ્રિય જીવનવાણી લોકોની મળક ઉઠાવી છે.
તેમની માન્યતા અને આત્મરણમાં રહેલું વિરાજ જાંતર
રખાયું છે. આપણા મંદિરોમાં નજરે મરી આવતી
ઉપાસી અસમદતાઓ, ત્યાંની અસ્વચ્છતા અને મંદવાડ,
જ્યાં પાપા પુજારી મટજી પૈસાની ભેટ પૂજા માટે
જાણી પોંદે વજમરું વજરે પ્રત્યે તે તારી અણમરો
જતાઓ છે. તારું માનવું છે કે બધી પૂજા વિધિઓ
અને કમંડલમાં એક માત્રો કર, કિંવા આધિપતી પ્રણાલી
પૂજા સિવાય બીજી કંઈ નથી. એ ઉપરાંત બીજા
કેટલાક આલેખો જીવનવાણી અને પુરાણપ્રિય લોકો
સામે ફૂંચીમેરી શકું, પણ તમે આધુનિક એમનાથી
કંઈ તરો એમ નથી. કદાચ તમે ઉઠટા વધુ ભેગ છો.
તમે ચૂંતિપૂજની મરકરી કરો છો પણ તમે મ એટલા જ
આજ્ઞા અને કડકડતા ચૂંતિપૂજો છો. કરક માત્ર
ચૂંતિઓમાં જ છે, કેટલાક વરસ પહેલાં હું નામપુરમાં
હોય, તારે ત્યાં એમ સી. સી. (ક્રિષ્ટના મેલાડીઓની
મરજી) આવી. એ વખતે ધમધમતો જીવણો હોય, આપણે
દેવ ઉજ્જીરિનંદમાં આવેલો છે એ જાળજર
વચ્ચરિતિને ખ્યાનમાં ન લેતાં તમે લોકો આધિપતી
ચૂંતિ પૂજોની પોંદે ૧૧ થી ૫ ની વચ્ચે ક્રિષ્ટ રજવાની
પદ્ધતી રેવને અનુસરો. બીજા દેશો અથવા સમ-
શીલોષ્ય હવામાનને ને સારું, અને સમય બધું હોય
તે આપણને અનુજા ન હોય. નામપુરમાં કંઈ જોવા
માસ દેશો મરીને લોકો. આવી પડવા એક દિકાટની
કિમત પચીસી રૂસ રપિયા મરીને સવારના રૂસથી
સંજના પાંચ સુધી તમે રીમતા લેકો છો. છાત્રા છાત્રી
ઓની તું કલ્પના કરી લે. અને તારું માનવું હો તો
બધી લેકે એમાંથી કેટલાયને માયાના કુખાવા, શરડી,
સકેજમ અને બીજા મંદગી લઈ પડેલી, લખમજ એજ
વખતે 'ધર્મરની જર' એ વિષય પર વિષય વિલાસોની
પરપર ચર્ચો ગોઠવાય હતી. તેમાં લેણા જ મતની
ખાગીથી 'ધર્મર બાજુ' વાળા કારી ગયા. એ ચર્ચો

દરમ્યાન વિરોધી બાબુવાળા વિવાદીઓએ આસ્તિક મતવળાઓ પર પાત્રાઓ, પૂલ, દેવ દર્શનાદિમા ખર્ચાતા પૈસા એ બગાડ છે એમ કહીને મરઘરીના ટોપલા સારા પ્રમાણમાં હાથબા. એ સાંભળીને મને બહુ અમન થઈ અને મેં ઢેલાક વિવાદીઓને કહ્યું કે તમે બધા માત્ર 'મારો કહ્યો ખરો' એ કહેવતના ઉદ્ઘારણ રૂપ છે. આ મંત્ર નોવા આવતારા જીવવાનીઆએ નાનપુરની બહારના છાંયાઓમાથી, પોતાના નહિ પણ સામાન્યતા પરસેવાના પૈસા બચાડીને ધન્યધનતા તકકામાં જીભા જીભા મંત્ર નોમને મીઠા પડ્યા' એ પૈસાનો દુરુપયોગ નહિ; માત્ર જીવનવાણી સોઠા માત્રામાં પૈસા વાપરે એ જોડું."

હું ધણીવાર કહું છું કે જેમ જીવનવાણી સોઠા વિશ્વ અથવા સિવ પાસે નમરકાર, ધૂપ વગેરેથી પૂલ કરે છે, તેમ દાસનો જીવનવર્ગ પોતાની માનેલી ત્રિમૂર્તિની પાસે તેમ કરે છે માત્ર તેમની વર્તમાન ત્રિમૂર્તિ છે-વિજ્ઞાન, રમતમતો અને સમાજવાદ. મને કેઈ પણ ત્રિમૂર્તિ સામે વધી નથી ભયેને ક્રિટ તમારો ઈશ્વર દોષ અને સમાજવાદ તમારો પદ દોષ, તેમાં મને વધી નથી. પણ તમારી પોતાની આખ સામેના સામેલાની અવમજનતા કરીને કેવળ પારકાની આખો મંદિતુ કહું જ માત્ર સો અને દોષ હો એ ન ચાહે. વારુ, સમાજવાદ સો એ પદ અથવા સંપ્રદાય વિષે વર્તમાનમુખો કેઈ વિવાદોમાં રહાશીન નહિ દોષ, પણ કેવળ સંજોની સેવા અથવા સમાજવાદના સાબિતકારી ઉપરાંત નો તે કાષ્ટ કરતો હશે, તો તે માત્ર સમાજવાદીઓનો મુદ્દ દાહ છે- "સૌને રાટલો મળ્યા પહેલાં કેઈએ શીરો ખાવાનો નહિ,"-એનો પોતાના લાભાર્થે ઉપયોગ કરતો હશે. વસ્તુસ્થિતિ એમ છે કે થોડાક શીરો છે ને થોડાક રાટલા છે, તે સૌને પૂરા થાય તેમ નથી, પણ કેવળ કમ્પ્રોમિસ અથવા મુદ્દ દાહની બૂલો પાડવે રાટલા પેદા થવાના નથી.

સમાજવાદીની એકની એક પ્રવૃત્તિનો આખરી અંતમ એ આવે છે કે પારકા પરસેવાની કમાઈ અને જાત મહેનતનો શીરો થોડાક પોતાના મોઢામાં પડે છે, ને બાકીનો પોતાના ખીસામાં પડે છે. રમત મમતના ક્ષેત્રમાં બેસાડીપણું કેટલે અંશે જળવાય છે એ તો તમ લાગે, પણ ને કાંઈ જરૂરતારા નજરે મટે છે

તેમ પ્રતીમતાના સહાયી ઝેરી ને કુપિત થયેયુ છે. જીવનના વિચાર ક્ષેત્રમાં, કુનિયામાં, સાચી ખેલદિલી એ બહુ મહાવશી ઝીંગ છે. સાચી વૈજ્ઞાનિક વૃત્તિ પણ એટલી જ જીંગ છે. તમે બધા છાપામાં આવતું એ ને લખાણ અથવા આર્થસાધુ રાજકીય ક્ષેત્ર મંદિતો માણસો ના વક્તાઓ ને કહે તે ખુબું કેવું આવ્યા વગરનું આખે આખુ મળ્યે જાઓ છે તેવી તો નોંધ સો એટલે ખજર પડે. હવે તને દેખાશે કે જીવના મંતવના માણસોમાં બૂલો અને નમજાઈઓ છે, તો તમે પણ કાષ્ટ એથી વધીઆતા નથી. તારે એટલું શુધ્ધ નહિ કે પોતાના પત્ર આગળ સળગતું કોપ ત્વારે પારકાનું સળગવા માટે તેને નેપા દેવા દોહડુ નહિ.

હવે ઇશ્વર અથવા ધર્મ પરની બદાની વાત પર પાઠા આવીએ. રસોઇની ખજર ખામે પડે. ધર્મની માન્યતા અને બદાનું પારખુ, ઠરીરના અંગો ઉપરના તિષ્ઠા છાપાની સંખ્યા કે અગિયારસ વગેરેના મત-ઉપવાસો કે મંદિરોમાં બટાની બટાઈને પૂલ કરવામાં નથી, પણ આખુ જીવન અને વર્તન છે. શી રામકૃષ્ણના જીવનમાં આનું ઉદાહરણ છે. થોડા થોડા પડિતો અને વિદ્વાનો અને ઇશ્વર, ધર્મ, તત્ત્વજ્ઞાન વગેરેની લાંબી લાંબી વાતો કરનારાઓને હેઠેશીને પરમહંસરૂપ કહેતા કે, 'ગ્રીષ્મ, સમગ્રી બહુ જ જિંવે ઉઠતા દોષ પણ તેમની નજર ઉકરડા ઉપર કે સહેલાં માર્ગ ઉપર.' કામિની અને કામનની વાસના એ સહેલું માર્ગ. અરે, જેઓ ધર્મ ધર્મ સાચા દિગ્ધી કરે અને છર્તા વિશ્વ વ્યવહારમાં રચના પથ્થા રહે તેમને માટે પણ પરમહંસ કવ કહેતા કે એ થોડો સાધારણ માખી નેવા છે સાધારણ માખી મિટાઈ પર પણ બેસે અને પછી ત્યાંથી જીંવે સહેલાં ધા કે વિટા પર પણ બેસે, પરંતુ સાચા ધર્મમાં માણસનો આદર્શ તો મધમાખી છે. મધમાખી માત્ર કુસો પર બેસીને જ મધ પીએ. ધા કે મેલાં પર કદિ ન બેસે. તેમ સાચો ધર્મમાં માણસ કેવળ હરિ ચરણ કમધર્મ જ મન રાખે. સંસારના વિવેચના અલગમાં નહિ.

તેમણે જ કહેલી ખીજ પેલા ચોરની વાત થાં આવે છે એક ચોરદામાં ખૂબ મોટા ખળતો પડ્યો (જીવો અનુસંધાન પાન ૩૬ મું)

સંતશિરોમણિ નામદેવ

લેખક :

શ્રી. પ્રદુસ મા. ઠાકોર

વિદ્યાભ્યાસ ને લાભ

નામદેવ પાંચ વર્ષના થતાં દામા સદીએ તેમને શાળામાં મૂક્યા.

આને જેવી સરકારી શાળાઓ છે તેવી શાળાઓ નામદેવના સમયમાં ન હોતી. તેમના સમયમાં શેરિ બાને ખાનખી માલીકાની ગામડી શાળાઓ જ હતી. ગામના બધાં બાળકો આવી ગામડી શાળામાં અભ્યાસ કરતાં. નામદેવને પણ આવી એકાદ ગામડી શાળામાં અભ્યાસ કરવો પડ્યો હતો.

આને તો અભ્યાસ કરાવવાની પદ્ધતિ પણ બહુ સરળ બની છે, પણ પહેલાં તેવી ન હોતી. તે વખતે તો વિદ્યાર્થીઓને બહુવું જો જોક મોટા ત્રાસ સમાન હતો. ના બાપડે તે મુશ્કેલી ધારતા પણ ખરા.

નામદેવ બહુ ટીન છાંદિના હતા. તેમને ગમે તે વિષય એક વાર સમજાવવામાં આવે તો તેઓ ટુરત જ સમજી જતા. વળી તેઓ મહેનત પણ પછી જ. બહુવાની ભાવનામાં આગસ તેમને પદ્ધતિ નહોતી, તેઓ પોતાનો અભ્યાસ બહુ મહેનતથી અને કાળજીપૂર્વક કરતા. અભ્યાસ કરતી વેળાએ તેઓ કરી ભટકતા નહિ અને શાળાના અન્ય, વિદ્યાર્થીઓ સાથે કળા-મજાને રહેતા.

આગળ કહ્યું તેમ નામદેવ બહુ હોશિયાર અને મહેનતુ વિદ્યાર્થી હતા. એટલે શુરુએ તેમના ઉપર શરે પ્રેમ રાખતા અને જુલાને મોટે નામદેવનાં પ્રુષ્ઠળ વખાણ કરતા નામદેવની પણ પોતાના શુરુએ ઉપર જાણી ભક્તિ હતી. શુરુએ જતાવેલા પદ્ધતિ તેઓ ત્યારે ત્યારે જ મોટે કરી નાખતા. પોતાના ગુન્ની એક પણ બાપા તેઓ છોપાતા નહિ.

નામદેવના સમયમાં ગણિત, હિસાબ, ક્રિયાળ, જાપાન અને વાંચન એ મુખ્ય વિષયો હતા. આ વિષયોમાં બાળક પારંગત અને એટલે કે પદ્ધતિ ભવ્યો છે એમ ગણાવતો. નામદેવે આ દરેક વિષયમાં પારંગતતા મેળવી હતી.

શાળામાં અભ્યાસ પૂરો થતા દામાસીદી નામદેવને ચેર વર્ષ આપ્યા. હવે તેમની ઉંમર આઠ વર્ષની થઈ હતી. એટલે દામાસીદીએ તેમના ધનની વેપારી કરવા માંડી. ખેતી ગામમાં ગોવિંદરામ સહાયતો નામના એક હક્કર રહેતા હતા. તેમને રાજાઈ નામનો એક કન્યા

હતી. તે દેખાવમાં વપરપનો અંગાર હતો અને છુદ્ધમાં ભલભલાને પાણી બરાને તેવી હતી. દામાસીદીએ આ કન્યાનું પોતાના દીકરા નામદેવ માટે મણુ ક્યું.

દામાસીદી પેસે ટોંકે મુખી માણસ છે એ ગોવિંદરામ સાગી રીતે જાણના હતા. તે ઉપરાંત નામદેવ પણ રખતાન અને કાલા હતા, એટલે રાજાઈને નામદેવ સાથે પરણાવવામાં ગોવિંદરામે મોઢ કરકત ના જોય. તેમણે બધી ધામધૂમથી રાજાઈનાં લગ્ન નામદેવ સાથે કર્યા.

પાપનો પશ્ચાત્તાપ

નામદેવ ખરાબ સોજતે ના થડે એ માટે તેમનાં માળાપ પહેલેથી જ બહુ તકેદારી રાખતાં હતાં. એ આપણે આજના પ્રકરણમાં જોઈએ, પણ નામદેવ જેમ જેમ મોટા થતા ગયા, તેમ તેમ માળાપના ઉપદેશને અવગણવા લાગ્યા અને ખરાબ માણસોની સોજતમાં રહેવા લાગ્યા. હવે તેમણે પ્રગુની ભક્તિ અંતરાય ઉપર મૂકી. ખરાબ માણસોની સોજતમાં રહેવાને કારણે તેમણે નાની નાની ચોરીઓ કરવાનું પણ શરૂ કર્યું.

માણસને એકવાર નાની ચોરી કરવાની રેવ પડે છે, પછી તે મોટી ચોરી કરતાં અવગણી નથી. નામદેવના સંબંધમાં પણ એમ જ થયું. નામદેવે હવે નાની ચોરીઓ છોડી મોટા પાસા ઉપર ચોરીઓ કરવી શરૂ કરી. પોતાના ચોર મિત્રોમાં નામદેવની આખા હવે એક 'રાજા' તરીકે પ્રકાશ. બધા મિત્રો નામદેવનું કહ્યું કરતા નામદેવનાં માતાપિતાએ તેમને સમજાવવા ખુબ પ્રયત્ન કર્યો, પણ બચ્ન' ચોરી કરવાનું તેમણે ગિજકુલ છોડ્યું નહિ.

પુત્રની આવી રીતભાત જોય દામાસીદી અને એણાઈને ખળું ફૂંચ થયું. તેને સમજાવવા તેઓ બહુ

૦

મહારાષ્ટ્રના મહાન સંત શ્રી નામદેવનું જીવન ચરિત્ર પ્રેમધર્મના ગતાંકથી શરૂ કરવામાં આવ્યું છે. આ અંકમાં શ્રી વિકલેશના પુરમ કોપાસકની વિદ્યાર્થી-જીવનની કારકિર્દી લગન અને તે પછી ખરાબ સોજતના પરિણામે થયેલ જીવનનો ક્ષણિક પદ્ધતિ રંચુ કરવામાં આવેલ છે.

અપ્પાન કરી શાક્યાં. નામદેવને બજવાન સમુદ્ધિ આપે એ મારે હાથાસેટી અને જેલુપ્પાએ પ્રભુની પ્રાર્થના શરૂ કરી.

નામદેવે જે ધાંડો પાડી, તેમાં ધણા માણસોના પ્રાણ પશુ અવા પોતાની બાજુમાં આવેલાં ગામડાંમાં તેમણે આ ધાંડોથી કાઢાકાર મચાવી દીધેલ. બાજુરે બ્યારે રાખના કાને આ વાત મધ ત્યારે તેમણે નામદેવને પકડવા માટે ધોરેસ્વારો મોકલ્યા. રાખના ધોરેસ્વારો અને નામદેવની ટોળી વચ્ચે કાપાકાપી થઈ. નામદેવની ટોળીએ રાખના ધણા ધોરેસ્વારોને હાર માર્યાં. બાકી રહેલા ધોરેસ્વારો પોતાનો છવ બચાવવા નાસી છૂટવા. નામદેવને વિજય મળેલ. હવે તો પૂછવું જ શું? એક બડખોર તરીકે તેમની ખ્યાતિ ચારેબાજુ ફેલાઈ. લોકો હવે નામદેવના નામ માન્યતા વરધરવા લાગ્યા.

અરામ સોમતનું ક્યું પરિણામ આવે છે તે જોઈએ તે? જે નામદેવે નાનપણમાં પોતાની મહિતથી સજ્જાત બજવાનને ક્ષેપ પીવડાવ્યું હતું, તે જ નામદેવ હવે એક દુટારા અને બડખોર તરીકે બળીતા બન્યા! પશુ તમને એક વાત બલ્લી બાકષ્ય થશે. નામદેવ બડખોર બન્યા એ વાત સાચી, પણ તેઓ જોડખાના નામ મહાદેવનાં દર્શન કરવા રાજ જતાં એમના આ કમમાં તેઓ ભણે જ શકતા.

રાખના ધોરેસ્વારોને હરાવ્યા, તેથી નામદેવને બહુ ખાનંદ થયેલ. બાકી રહેલા ધોરેસ્વારો નાસી જતાં નામદેવ જોડખાના નામ મહાદેવના દર્શન કરવા મંદિરમાં જવા ત્યાં એક ગરીબ બાઈ પોતાના બાળકને કાઢ મહાદેવનાં દર્શન કરવા આવી હતી તે સમયે મંદિરનો પૂજારી મહાદેવને યાત્રા કરાવી રહ્યો હતો. યાત્રાની વાનગી પેલા બાળકે જોઈ “મારે પણ આવી જ વાનગી જોઈએ” એવી હા પકડી એ બાળક રડવા લાગ્યેલ. તેની માએ “બાળકને પૂજા સમજાવ્યો, પણ બાળક જેનું નામ! તે તો હા કહતે જ નેરો. હવે માને તેના ઉપર ગુસ્સો ચડ્યો અને તેને તે ત્રણ ધોલ કમતી દીધી. બાળક હવે ધણ રડવા લાગ્યેલ. બાળકને રડતો જોઈ નામદેવને ક્યું કુલ થયું. તેમણે બાળકને કહ્યું: “બહેન, બાળકને શું કરવા મારો છો પેર કઈ જાણો અને જે વાનગી માણે છે તે બનાવી આપેલ.”

બાઈ કહે, “અમને ગરીબ માણસોને એવી વાનગી બનાવવાનું ક્યાંથી પામવે? મારા પતિ દેવત તો વળી કંઈક કરી શક્ત, પણ પરમ દિવસે જ પેલા દુટારા

નામદેવે તેમને હાર મારી. હવે હું તે શું કરું? આ બાળક તો મારો છવ સેવા મેંદો છે.” બાઈ કરી તેણે રડવાનું શરૂ કર્યું.

એ સ્ત્રીને આમ રહી જોઈ નામદેવના કલ્પને સખત આધાત લાગ્યો. “મેં દુટારાને કાપી શરૂ કર્યો ત્યારથી કેણ જાણું કેટલાય માણસોને મેં મારી હશે! કેટલીય સ્ત્રીઓ મારા કારણે વિધવા બની હશે” કે દેવ, હું જુદું જ પાપો અને કુલ છું” કે વિધ્વ, તું મને આ પાપમાંથી બચાવશે? મારાં માતા-પિતાએ મને કેટલો સમજાવ્યો, પણ મેં તેમનું મ માન્યું નહિ. મારા જેવો પાપી આ જગતમાં કેઈ નહિ હોય. હવે મારે છવીને પણ શું કામ છે? આ મંદિરમાં જ હું મારા પ્રાણ પ્રભુને અર્પું છું.

હૃદયપલટો

નામદેવ દુરત જ મંદિરમાંથી બહાર આવ્યા. તેમની ધાડી, વસ્ત્રો, પાસે જે પેસાટકા હતા તે જુદા ગરીબપુરમાં વહેંચી દીધું. પોતે પહેલાં શ્રીવિક્રમના એકનિષ્ઠ શક્ત હતા તેનું તેમને જ્ઞાન થયું. અરામ માણસોની સોમતે ચલાવી કરેલાં પાપ બદલ તેમણે લાકમાં કટાર લીધી. મંદિર નજીક આવ્યા અને બગામાં એ કટાર ભેંજી દીધી. બગામાંથી દડાડ કરતું સોદી વહેવા માંડ્યું. એ સોદીની ધારાનો તેમણે મહાદેવના લીંગ ઉપર બાળિયેકે ક્યો.

ગોડેથી પૂજારી કરીથી પૂજા કરવા મંદિરમાં આવ્યો. ત્યારે તેણે મહાદેવના લીંગને સોદીમાં તરભોગ કરેલું જોયું. તેણે તો અચરસને ભેળોને ભેગા કર્યા. ભેળોએ જાણું કે પુષ્કળ સોદી વહી જવાને કારણે નામદેવ પાસે જ ભેળાન પડ્યા હતા. ભેળો તેમને બહાર લાવ્યા. ધા ઉપર પાટાપોરી ક્યો. સોદી વારે નામદેવ બાનમાં આવ્યા. ભેળોએ તેમને જાણ કરવાનું કારણ પૂછ્યું. નામદેવે તેમને અરેબરી હકીકત જણાવી. બડખોર નામદેવને આમ એકાએક બદલાએલા જોઈ ધણીને નવાઈ લાગી. કેટલાકે તેમને સલાહ બાપી. “તમે પરચુર જાઓ. ત્યાં શ્રીવિક્રમની મહિત કરશે. તો તમારાં પાપ ધોવાઈ જશે.”

શ્રીવિક્રમ પોતાના અવરણને હાથા બાપરી એવી પાકી મહા નામદેવમાં જગી. પોતાનો ધા મોટો હતો તેમ છતાં તેની જરાલ દિશર ક્યાં વધર તેઓ પરચુરને રસ્તે પડ્યા.

(અમલ)

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ

— તેમના આધ્યાત્મિક જીવનના અનુભવો. —

પૂજા કરવાનું મારે મારે જાણ પડી નહીં. એક વખત હું કૃષ્ણ તોડતો હતો, એકાએક મને અનુભવ થયો કે એકેએક કૃષ્ણ પરમાત્માના વિરૂદ્ધ સ્વરૂપને સજ્જારી રહ્યું છે. તે દિવસથી કૃષ્ણો તોડવાનું પણ મેં જાણ કર્યું.

જો પૂરી સત્યપરાયણતા હોય તો જ પ્રજ્ઞ-ઈર્શન થાય તેથી ઉચ્છેદ, ને સત્યથી વિમુખતા હોય તો ધીમે ધીમે સર્વનાશ થઈ જાય. ઈશ્વર સદાકારની રિયતિ અનુભવ્યા પછી હાથમાં કૃષ્ણ લઈને કહ્યું હતું કે, “મા! તારું (તારી સહિત) જ્ઞાન પાણું” લે અને અજ્ઞાન પણું પાણું લે, તારી પવિત્રતા પાછી લે, તારું સાફ પાણું લે અને નરક પણું પાણું લે, તારું પૂરણ પાણું લે અને પાપ પણું પાણું લે; માત્ર અને તારી શુદ્ધ ભક્તિ આપ.” પરંતુ બ્યારે મેં આ બધું કર્યું ત્યારે એમ બોલી ટક્યો નહિ કે તારું સ્વપ્ન પાણું લે અને અસત્ય પણું પાણું લે. બીજું બધું મને જાણું આપી ટક્યો, પણ સત્ય પાણું આપી ટક્યો નહિ.

સારાં-નરકમાં જન્મેમાં એક સરખી રીતે ઈશ્વર

૨૪. ઈશ્વર સદાકાર થયા પછી જ્યાં કમ આયોઆપ ખરી પડે છે, મારી મદિ પૂજાનો આ રીતે જ જનંત આવેલો. હું કાલોમંદિરમાં પૂજાવિધિ કરતો. એક દિવસ મને એકાએક એવો અનુભવ થયો, કે બધું ચિન્મય છે. પૂજનાં વાસણો, પક્ષીઓ બધું ચિન્મય છે, અને જાણે પામસ થઈ ગયો હોય તેમ, મારે તરફ હું કૃષ્ણ વેરવા લાગ્યો. જે કાંઈ મારી નજરે પડતું તેની હું પૂજા કરતો.

એક દિવસ સિવની પૂજા કરતાં કરતાં હું સિવધિન પર બીલી ચડાવતો હતો. ત્યાં તો મને બાન થયું કે આખું વિશ્વ સિવ સ્વરૂપ છે અને આ વાતનું છુદ્ધિ દારા ઘાન થયું નહોતું. એ તો એક અનકારા મારું મારી સમજનાં બાબતું. તે દિવસથી ચિત્તિઓ દારા સિવની

બ્યારે પ્રત્યેક સ્ત્રીમાં તેમને મા કાલીનાં દર્શન થવા લાગ્યાં ત્યારે તેમણે માની પૂજા છોડી. એમણે એકું કે મા જ સર્વ સ્થળે વિદ્યમાન છે ત્યારે હું પૂજા દોની કરું? એક વિચારી સ્ત્રીમાં પણ તે છે અને વેશવાસનાં પણ તેજ છે ફરક છે તો. માત્ર અવિદ્યા — અને વિદ્યાણી મામાનો —

Synop of Shree Ram, Krishna

પરથી તેમના અવાજ

શ્રી જ્યાંતિલાલ મંગળજી ઓઝા

બી. એ. બી. ડી. એચ. એલ. બી.

૨૫. એક વખત મને એવું દર્શન થયું કે એક જ તત્ત્વે જાણે કે સમસ્ત બ્રહ્માંડનું સ્વરૂપ બારણું થયું છે, જ્યાં પ્રાણીઓ પણ એ જ તરવરમાં જન્મેલાં છે જાણે બીજાનું જનાવેલું મોડું મકાન હોય અને માણસો, પ્રાણીઓ, જંગલીઓ, રત્તણો અને બીજાં બધું એકલા બીજાનું જ જનાવેલું હોય એમ સાચું થઈ.

૨૬. મને શું દેખાય છે તે જાણે છો? બધું પરમાત્મામય જ મને દેખાય છે! માણસો અને પ્રાણીઓ, જાણે ખરેખર આમકાનાં પુતળા તો હોય અને માથું તથા હાથપગ હંધાતયાં હોય; પરંતુ અંદર પરમાત્મા છે, એવું મને દેખાય છે.

૨૭. મને માતાએ બકતની અવસ્થામાં— વિદ્યાનીની રિયતિમાં ગ્રસ્તો છે, તેથી તે હું રાખામ (સ્વામી જીદાનન્દ) અને જીભ સાથે મળક છાતી ટકું છું. હું જો જ્ઞાનની ક્ષામાં હોત તો એમ ચાલ નહીં આ રિયતિમાં અને એમ દેખાય છે કે માતા પોતે આ બધું જાની છે. મને સર્વત્ર તેનાં દર્શન થાય છે. કાલી મંદિરમાં મને દેખાયું કે પાણી — માત્રત પડિતો બાપ પણ-માનું જ સ્વરૂપ છે. મેં પુખ પ્રપ્ત થયો પણ હું રામચાસની માને કરતો આપી ટક્યો નહિ. મારા જિવામાં બાબતું કે તે પણ માનું એક સ્વરૂપ છે. કયા-રિશાઓમાં મને માનાં દર્શન થાય છે તેથી હું તેઓની પૂજા કરું છું. રામચાસની કાકી (શ્રી શારદામણીદેવી) મારા પગ કામે છે પણ પછી હું તેને પ્રણામ કરું છું. અને જાની

શિવિતમાં મુકવામાં આવ્યો છે તેથી મારે તમારા નમસ્કારના બદલામાં નમસ્કાર કરવા પડે છે. કુષ્ઠ માણસ પ્રત્યે પણ હું તિરસ્કાર ભતાવી શકતો નથી. પુલ્કશીલ અને તેટલું નાનું હોય જ્યારે સ્કાર્ડ અનેક હોય તો પણ દેવને ચઢાવાય.

૨૮. મારી નજરે કેવું દેખાય છે તે કહો ? આડ, ઊંઘાઓ, માણસો, પ્રાણીઓ, ઘસ આ અને બીજું બધું અને ઝોલીકાનાં ખોળીનાં જેવું લાગે છે કેટલાક સરસ ફૂલો બનાવેલા હોય છે, બ્યારે કેટલાકમા ફૂલો ગદા ગદા હોય છે, પરંતુ આ બધી ખોળીની બહાર એક જ પદાર્થ ફૂલ હોય છે તેજ રીતે વિશ્વના સમગ્ર પદાર્થો સચ્ચિદાનંદથી બનેલા છે. જદો જદો વેપ ધારણ કરીને મા જ એ બધામાંથી ઊઠીવાં કરતી હોય એમ લાગે છે. એક સમયે હું એવી અવસ્થામાં હતો કે, કાંઈ કાંઈ અને આપુ દર્શન થતુ મારી આવી શિવિત નહિ સમજાયાથી માણસા અને શાન્ત કરવા આવતા. રામધાસની મા આ નેહીને રહતાં. તેમના તરફ જોતો તો મને દેખાતુ કે મંદિરમાં

જે મા છે તેજ એવો પોવાક પહેરીને આવ્યાં છે. હું તો ફરી ફરીને વાણી ગયેલ અને કહેવા લાગ્યો વાહરે વાહરે કેવા સરસ કપડા પહેરીને તમે આવ્યા છો !

એક દિવસ કાઠી મંદિરમા બેસીને હું માનું ખોલ પરતો હતો. તેમની મૂર્તિ દષ્ટિ સમીપ હું ખડી કરી શક્યો નહિં. થોડા સમય પછી પૂજા મારે વપરાતા વાસણની પછવાડેથી મા બહાર નીકળ્યાં હોય એવું મારા જોવામાં આવ્યું. પાટ પર ન્હાતા આવતી રમણી નામની વેશ્યા જેવું માનુ સ્વરૂપ હતું. હું તો આશ્ચર્ય મુગ્ધ બની કસવા લાગ્યો અને બોલી શરૂ થી "બહુ સારું આવ્યો તમને રમણી યવાનો છત્તા થઈ છે" તો આવ્યો તે સ્વરૂપમાં મારી પૂજા સ્વકારેલ" આ રીતે માએ અને સમગ્રવ્યુ" કે, વેશ્યા પણ હું પોતે જ છું. મારા સિવાય બીજુ કોઈ છે જ નહીં." એકવાર મધુઆ જાગરમા થઈ જતો હતો, ત્યારે સુદર કપડા પહેરી કપાળમાં ધોળ કરી, માનુ શણગારી, ફૂકો પીવી પીતી મા બાજે આવતા જતાને મોહમાં નાખતી હોય, એવું મને દેખાયું, વાહ વાહ !

યુનીવર્સલ
ફિટની એક સધર
અને સ્વદેશી વિમા કંપની છે

જે. પી. લીલીડીંગ
પતાસા પોળ ચામે. ટે નં ૨૭૭૮

રહેઠાણ:- પડે, સરકીવાડ, સારંગપુર.
અમદાવાદ

જે. પી. લીલીડીંગ
દરિયાઈ, મોટર-
વર્ક મેન્સ
કોમ્પન્ટેશન વિ
લમામ જાતના
વિમાના કામકાજ માટે
મળેલા લાગે

માએ આવું સ્વરૂપ પણ ધારણ કર્યું છે. " એમ મોક્ષી
ને તેને નમસ્કાર કરી.

૨૯. પરમતત્ત્વ એજ સત્ય છે. એવું હું મારી
સમી આંખે જોઈ છું, તો પછી મારે તક કરવાની
થી તરત હું ખરેખર જોઈ છું કે, પરમાત્મા જ
આપણી આસપાસ રહેલું સર્વ કાષ્ટ થયેલ છે. જીવ
અને દેશ્ય જન્મત તરીકે એજ દેખાય છે આ સત્ય
સંમતિવા માટે આધ્યાત્મિક જાગૃતિની જરૂર છે એક
માત્ર પરમાત્મા સત્ય છે, એમ જ્યાં સુધી ન સમજાય
ત્યાં સુધી તક અને વિવેક શક્તિને ઉપયોગ કરી નિતિ,
નેતિ, કરવું પડે. એ ખરું, કે માત્ર એમ કહીએ કે સર્વ
કાષ્ટ તેજ થયેલું છે એમ અને પૂરેપૂરું સમજાવ્યું છે, તેથી
કાંઈપણ નહીં માત્ર એમ મોક્ષનું પુરતું નથી. ઉપરની
કૃપાને લઈને આત્મામાં તબ જાગૃતિ આવવી જોઈએ.
આધ્યાત્મિક જાગૃતિ પછી સમાધિ થાય છે. આ ઋતિમાં
પોતાને સ્થિર છે, એ વાત પણ જુદાકાં જાન છે
સંસારિક પદાથી મર્યાદા-કામિની કાચન મર્યાદા-
નથી આસક્તિ દૂર થાય છે. ઉપર સિવાયની વાતચીત
અમની નથી સાંસારિક જાગૃતિ સાંભળવી પડે તો
કહવી એર જેવી લાગે છે આત્મા જાગૃત થાય એટલે
પછીનું પચ્ચીયું પરમતત્ત્વના સ્વાદાનુભવ છે.
આત્મા જ આત્માનો અનુભવ કરી શકે.

૩૦. પછી વળી પહેલાં અને વૈષ્ણવધર્મને કહ્યું
હતું કે, ત્યારે ઉપરદર્શન થાય ત્યારે જ પુણ્યજાન
પ્રાપ્ત થાય. હવે અને દેખાય છે કે, જરૂરે જરૂરે
તે જ વિચારી રહ્યો છે. પદ્મી પ્રમાણિક મનુષ્ય તરીકે,
પદ્મી કુટુંબ અને લક્ષ્મી તરીકે. તેથી જ હું કહું
છું કે, "પ્રમાણિક પુણ્ય તરીકે નારાયણ, કમ તરીકે
નારાયણ, કુટુંબ તરીકે નારાયણ, લપટ તરીકે
નારાયણ." હવે સવાલ એ છે કે એ બધાનો કુંડલી
રીતે આદરસત્કાર કરી શકું કે હું દરેકને જોળી
કરાવવા માગુ છું, તેથી દર વખતે હું એકએકને
મરી સાથે રાખું છું અને તેના આદર સત્કાર કરું છું.

૩૧. ત્યારે હું ચારિત્ર્યથી સારા કુંડળીની
ઓ જોઈ છું, ત્યારે દેવી શાને વિજયસ્થાન દેવી
સ્વામીમાં જોઈ છું, અને વળી ત્યારે સ્થાની વેશ્યા-
ઓને પોતાનો ઝોસરીમા જાતી કાનિને નિર્ધન જોઈ
છું ત્યારે પણ જીવિજીવ રીતે લીલા કરતી એ જ
માતા અને દર્શન થાય છે.

૩૨. ઉપરમાં વિદ્યા અને અવિદ્યા બંને છે વિદ્યા-
માયા મનુષ્યને ઉપર તરફ ઘેરે છે, અવિદ્યા માયા ઉપરથી
દૂર ખેંચે છે, શાંત, વિવેક, વૈરાગ્ય, તથા આ બધા

વિદ્યા માયાનો આવિર્ભાવ છે; તેમની મદદ દ્વારા જ
ઉપર પ્રાપ્તિ થાય. પરંતુ જો તમે એક પચ્ચીઈ જોએ
ચંદ્રો, તો જાણ્યાન મહે. આ અવસ્થામાં અને અનુભવ
થાય છે કે અરે! હું નાજરનજર જોઈ છું કે તેજ
આ જુદું થયેલ છે. છોડવાનું કાંઈ ન હતું, તે મદદ
કરવાનું વે કાંઈ ન હતું. કાંઈવા પર ગુસ્સે થવાનું
મારાથી જનતું નથી.

એક વખત મોડાગામીમાં મેસીને જતા હતા તેવામાં
આશીમાં હમેશી બે વેશ્યાઓ મારી નજરે પડી
પરંતુ તેમાં અને તો દેવી માતા જ દર્શન થયાં અને
મેં તે બંનેને પ્રણામ કર્યાં.

ત્યારે આ જાતની બાવનાનો ઉત્તમ થયો ત્યારે
પછી હું કાલીમંદિરમાં મા કાલિની પૂજા કરી શક્યો
ન હતો, કે તેને કાંઈ નેવેલ ધરી શક્યો નહીં, એમ
થઈ ત્યારે મંદિરનો અવસ્થાપક મારા પર વિદ્યમ્ થયો.
અને જેમ આવે તેમ મોક્ષના લાગ્યો. પરંતુ અને તો
જતા પણ ઝરસો ચડ્યો નહીં, ઉઠ્યો હું તો જસવા
લાગ્યો.

(અનુસંધાન પાન ૩૪ નું માધુ)

છે. તેની જાણનાં આરંભમાં એક ચોર સૂતો છે.
વચમાં ગાત એક દિવાલ જ છે. જરાક પાછો પાંચે
તો બધી ખજાનો હાથ આવે તેમ છે. હવે વિચાર કર
કે એ ચોરને બંધ આવે ખરી કે દિવાલમાં કેમ
જાકોટું પડાય અને ખજાનો હાથ કેય આવે એમાં જ
એનું મનું મનું પરાવાદ જશે. ઉપર આવે જ કિમતી
ખજાનો છે. જો આપણને ખરેખર તેની શોધ કરવાની
છમ્મા હોય અને મહા હોય તો સૌથી પ્રથમ તેનાં
દર્શન કરવા માટે તનતોડ પ્રયાસ કરીએ, અને નહિ કે
કુનિયાની આ કે પેલી મહેન્દ્રાઓ પૂરી કરી લેવા
મર્યાદા. આપણામાંના કેટલા કહી શકે એમ છે કે,
અમારી ઉપર અને ધર્મ પરની મહા આ ધોરણ
સુધીની છે કે નાનપણથી તે આખી જીવન સુધી
સુધીમાં જીવન જીવનમાં વર્તી અપા તેમ આપણમાંના
કેટલા વર્તી શકે તેમ છે કે એ કહેતા કે
પંડિતપણ, પેસા, સંપત્તિ, નામ, વશ વગેરેથી જો
ઉપર દર્શનમાં અનુકૂળતા ન મહે તો મારા અનુભવ
જીવનની એક કાણ પણ હું તેમની પાછળ ખોલ્યો
નહિ. હું ઉપરદર્શન માટે નિરંતર પ્રયાસ કરોય.
એને જાણવાથી મનુ જાણી શકાય; એને પ્રાપ્ત કરવાથી
બોલુ કાંઈ પ્રાપ્ત કરવાનું રહેતું નથી. તસ્મિન્નિજાતે
સર્વે વિજાતે મર્યાદા. ઉપર અને ધર્મમાં સાચી
મદદનું પારખુ આ.

ઉધરસને

અટકાવો

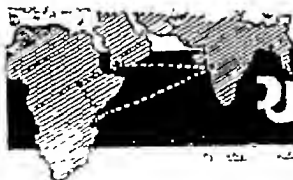
રહેલ ખાંચીની સામ્રાટ થવી
એ માણ, સ્વચ્છતા, સાચાં પાણી
એ રહેવાના સામ્રાટી કારણ વધેની
પ્રાણીમાં થેલવણી છે.
એ થેલવણી વચ્ચે જ્યાં જ્યાં
વાતપણી જાયતોડીન-૨૫-
વચ્ચાં લેવાડ મારુ રહે. એ
જોખને ખુબખાંચી જાયતોડી
છે, વાંચીને રાંધે રહે અને
ખાંચીને નાશુડ રહે છે.

ખાંચી જાયતોડી પાંચે
ખાંચી વચ્ચાં જાયતોડી
સિંચાડ ૨ જાયતોડી
વચ્ચાં રહે ૨

જાયતોડીન
ટર્પ - વચ્ચાં

જાયતોડીન-૨૫- વચ્ચાં લેવાડ મારુ રહે. એ જોખને ખુબખાંચી જાયતોડી છે, વાંચીને રાંધે રહે અને ખાંચીને નાશુડ રહે છે.

આફ્રિકામાં...

પ્રકરણ ૨૨ મું.

પુનઃ ઝોનનાં

એ

ઝોનનાં આખ્યા બાદ માવજી વદ દયમના રોજ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી કલ્યાણચંદ્ર મ. ની જન્મતિ ઉજવવાનું નક્કી થયું. પૂજ્ય શ્રી જામારા મતિ સંપ્રદાયના મોટા ગુરુ હતા અને ફરક વ્યક્તિને પોતાના ગુરુ માટે માન હોયું તોયે એમ કું ચોક્કસપણે માગુ પડે. એટલે બીજી વ્યક્તિ વિશેષતઃ જન્મતિ સાથે જન્મનો વારસો મળે. રોષ તેની જન્મતિ ઉજવતી એ કું જ્યાં જઈ કું જ્યાં મોરો કાર્યક્રમ સમજાય અને છે.

માવજીવદ દયમના રોજ ઝોનના મેટ્રોપોલિટન બનાય કર જોડના પ્રમુખપદ નીચે આચાર્યશ્રીની જન્મતિ ૨૮૦૦ વ્યક્તિઓની હાજરીમાં ઉજવવામાં આવી. આ પ્રસંગે તરતમાં જ ગ્રંથપાલેશ હિન્દુ મેડા મળના સભ્યોએ “બુધારજી-વાદ” ઉપર એક સુદર નાટિકા મળતી હતી. આ નાટિકાએ સુદર મનોરંજન પૂરું પાડેલું અને નાટિકાને સફળ બનાવવા માટે જીવુન પરમાર અને તેમના પત્નીએ ધણીજ જડમત ઉઠાવી હતી.

આ સિવાય અન્ય કાર્યક્રમો થયા જ સુગતાથી પાર પડેલા અને જે પૂ. આચાર્ય શ્રી કલ્યાણચંદ્ર મ. ની જીવન-ગંધા કરાવી, તેમના જીવનની વિશિષ્ટતાઓ રજૂ કરી હતી. તે દિવસ એક પર્વના દિવસો જેવા લાગતો હતો અને ચિરંજીવી માદમાર રહે તેવી રીતે તે દિવસનો કાર્યક્રમ ધૂમધામથી બહાર પડ્યો હતો.

માવજીવદ દયમ બાદમાજી જ દિવસે એટલે માવજી વદ વેરસે પુર્ણપણ પર્વ રજૂ કરવામાં હતા, તેથી રજાના જ આચાર્ય શ્રી કલ્યાણચંદ્રની જન્મતિથી ન થઈ હોવા તેવું સામગ્રું હતું.

યતિક્ષી હેમચંદ્રજીએ કરેલા પૂર્વ આફ્રિકાના પ્રવાસનાં સંસ્મરણો

—અહિં રહ્યું થાય છે—

પુર્ણપણના પ્રથમ દિવસથી સંવત્સરી સુખી સોજામા ઉત્સાહ માતો નહતો. આ દિવસ દરમ્યાન જડ જ ધામધૂમથી ધર્મની માનનાઓ સતત રીતે વહેતી હતી. પણ જ સારા પ્રમાણમાં ધર્મધામ સેવાઓ હતો. તપસનાઓ પણ ધણી જ સારા પ્રમાણમાં થઈ હતી.

જે પણ આ દિવસો દરમ્યાન રજા-દાન-ધર્મ વિ. વિવિધો ઉપર મારા પ્રવચનો શરૂઆત અને પુર્ણપણ દરમ્યાન અટકન અને કુર્મળ માનવો માટે રાહત દેવા કરવાનો પ્રસ્તાવ પણ મૂક્યો. તે દરમ્યાન અમદાવાદ સાવરા ઝોનની ઉત્સાહી પ્રજા તૈયાર હતી અને રૂ. ૧૨૦૦૦ નું બંટોળા તે વખતે જ થઈ ગયું હતું. આ ઉપરાંત નાના મોટા અનેક સામાજિક કાર્યો પણ થઈ હતા.

જનસન્નાત ઉપરના પ્રવચનના કારણે જોઈ શકાયો હતો કે પણ માથાઓએ મદ-માસ, સીજાચે વિ. ના ત્યાગના પછમાણ લીધેલાં.

ઝોન માટે એ પર્ણપણના દિવસો થયા જ આનંદ-હાથી અને અપૂર્વ હતા. આટલી ધૂમધામથી મહાવાર પુર્ણપણ પર્વની ઉજવણી થઈ હોય તો પહેલી વાર જ ત્યારે વ્યક્તી.

હવે સંવત્સરીના દિવસ આખા અને સમસ્ત સુધે રચનાકવસતી અને રોજાસતીના બેદરબાવ વગર એક સાથે પર્વની આરાધના કરી.

“જામેમિ સયે જીવા
સયે જીવામિ જમતુમે
મિત્તીમે સમ્ય મુપેસુ
છેરં મજ્ઞ ન વેરર્દ”

ના પાઠ સાથે બધાએ પોતાના જૂના વેર-વિરોધને ભૂલ્યાની, જમતના કાલે સાથે મેલીના સોજદ લીધા સાથે જ એ પ્રસંગ અપૂર્વ હતો.

(૨)

એબીસીનીના જતા પહેલાં મોખાસાથી પરમીટ વિ. આવી ગયેલી, પણ ત્યાં જતા પહેલાં એબીસીનીના થઈ આવવું વધારે અનુકૂળ રહેશે એમ થતીને મેં એબી-સીનીવાનો પ્રવાસ ખેડેલો. પચાસ પૂરા થયા બાદ હવે મોખાસા જવું એમ હતું વિચારવો હતો અને તે વખતે મોખાસાના ઓ સંઘ તરફથી આમંત્ર બધો પત્રો આવતાં હવે વખરે વિશ્વને મોખાસા જવું એમ નહીં કરવામાં આવ્યું અને તે માટે દિવસ નહીં કરવામાં આવ્યો.

પહેલાં તો એરોપ્લેન વડે જવાનું નહીં કરવામાં આવ્યું, પણ જાણના અભાવે સ્ટીમરમાં જવું એવું નહોતું થયું. વહેલામાં વહેલી સ્ટીમર ૧૮-૯-૪૬ ના દિવસે જતી હતી અને તેનું નામ હતું "અલ્બર્ટા" એટલે મોખાસા તરફના પ્રવાસનો દિવસ પણ ૧૮-૯-૪૬ નહોતો કરવામાં આવ્યો.

આંક એક વસ્તુની ચોખવટ કરવી આવશ્યક અણસી કે અને એરોપ્લેનમાં ઉડવાનો સોખ નથી. એરોપ્લેનની મુસાફરીએ ભેળેને રમે કાઈ એમ બારે. પણ થોડા દિવસોમાં વધારે પ્રચાર થાય તે માટે જ આ પ્રકારની વ્યવસ્થા લોકો કરતા હું એમ માનું છું કે આપણે ધર્મ કેટલીયે મેં મુંદર કેમ નહોતો, પણ ને તેનો પ્રચાર વધુમાં વધુ ન થાય તો તેનાં મુંદર તત્ત્વોની કુનિયા જાળવું રહેશે.

કુનિયાના વસ્તે પ્રતાદની સાથે ને પ્રચાર માટે જાને આપણે હાપખાના-લાઈડ રપીકરનો પ્રયોગ કરી ચક્રતાં હેઠળે તો બીજા સાધનોને પણ અપનાવતાં શીખવું ભેષ્યે. એમાં પાપ લાગશે કે યુવક થશે તે જોઈએ. પાપ-યુવક તો સાધનના યતન પૂર્વકના ઉપ-યોગમાં છે પણ તે અને તે હોય. ને અવતનને જીવન જવું હોય તો તે પાપમય છે આ પ્રમ ચર્ચા-સ્પષ્ટ છે તેની સ્વતંત્ર ચર્ચા કોઈક બીજા રસને કરીશ, પણ મારું ને મતલબ છે તે ઉપર મુજબનું છે.

તા. ૧૧-૯-૧૯૪૬ ના દિવસે એક ભલે મોખા-વડો સમસ્ત હિંદુજનતા તરફથી ભરવામાં આવ્યો. એડનમાં જઈને મેં થું કહ્યું, તેનું હું ને વધારે

વિશ્લેષણ કરું તો આશ્ચર્યમાંનાં હોયને બાજી થવું પડે છે.

પરંતુ અને અપામેલ માનવત્વ પરથી સૌ કોઈ સમજી શકે છે કે મારી અને એડનની જનતા વચ્ચે કેવી ભલી થાજણીએ બંધાઈ હતી અને એ થાજણીના કસરે એડનના ડોક ઉપર વિદાય દેના આવેલી જનતાને હતી નહિં ભૂલી શકું.

એ હતી તા. ૧૮-૯-૪૬, અને હું તેમ જ મારા સાથીઓએ, મોખાસા જવા માટે સ્ટીમર અલ્બર્ટામાં પણ મુક્યો. એકવાર મારું અત્યંત કરણ ભરતું આવ્યું, પણ મારે વિદાય લેવાની જ હતી અને સંતોષ હતો કે મેં ચારમાસ દરમ્યાન કંઈક કર્યું જાળવ્યું છે.

એવા સંતોષ સાથે સ્ટીમર અલ્બર્ટા ઉપડતાની સાથે મેં એડનની સમસ્ત હિંદુ જનતા પાસેથી વિદાય લીધી જેઓ હું સમયમાં મારો ચિરપરિચિત બની ગયેલા અને સ્ટીમર અલ્બર્ટા પણ અમને ભૂલા કરવા જ માટે એડનથી મોખાસાના માર્ગે આગળ વધી રહી હતી.

કંપનીની સ્થાપના અને ૧૯૧૦

જેતી માટે

હવા તથા નદીમાંથી અને તેટલી જિંદગી થોડા

નેરે પણ પાણી જેવનાર

નારિયો જેવ અને પંપ

બીડી અને સારી એક કરનાર

સોખરી હજી

કેરડીમાંથી રસ કાઢવાના

કેસુ ચીથોડા

હાલ વસેલવાના મુંદર અને મળજી

સોખરી રવેયા

તેમજ

ફરેક પ્રકારની મશીનરી અને જેતીવાદીનાં

હથીઆરો

તથા

બોરીંગના કાચકાજ માટે પૂજો થા અંગ્રા-

અંગ્રાહાસ એમ. પોસ્ટની કંપની

માલિક : ફરસુરામ એન્ડ કું.

(૧૫)

હીઆપુર, પટેલ પેળા, અમદાવાદ.

દુનિયા બરમા જણીતા વૈદ્યાનિક ઇન્ડીને એવો સિદ્ધાંત દુનિયા સમક્ષ રજૂ કર્યો છે કે મેટર-કમ ને એનર્જી-સંક્રિતમાં ફેરવી શકાય તેમ છે. આજ સિદ્ધાંત આપણા હિન્દુસ્તાનમાં વૈદિક દ્વિત્વ-સૂત્રીમાં જાન્ય થયેલો છે, પરંતુ આદ્યેલો દુનિયા જ્ઞાગળ વધેલી નહતી.

આ સિદ્ધાન્તને લક્ષમાં રાખીને જાપાનના ટકેર હોરોમીમા ઉપર ઝીંકેલો બોળ જેને 'એટમ બોળ' તરીકે ઓળખવાથી આવે છે તેની શોધ જર્મની-કર શકે તે અર્થેમાં મિત્ર રાજ્યોએ, ખાસે રિકન, બ્રિટીશ, ઇટાલીયન અને જર્મન વડુદી વેદા નિકોની મદદથી શોધ કરેલી છે અને જર્મની આજ સિદ્ધાંત લક્ષમાં રાખીને તેની શોધ કરતું હતું રહેન્દીને-વીજામાં આવેલી હેમોરોઈરી, બ્રિટીશ જાસુસોએ જર્મન વડુદીઓની મદદથી તેણી નાખી જર્મન લેકા અને Helly water-આરે પાણી તરીકે ઓળખતા હતા એટલે કે એટમ બોળની શોધમાં જર્મનીના શોધ કરવાનાં સાધનો તેણી નાખ્યા તેમની પોતાની શોધ અમેરિકામાં યાહુ રાખી, 'એટમ બોળ' એટલે ન્યુક્લીયર એનર્જીની શોધ પૂરેપૂરી કરી જન ૧૯૪૫ માં મેક્સિકોમાં મોટા પ્રમાણમાં તેનો અખતરો કરી ભોધ પછીથી પહેલો જ એટમ બોળ જાપાનના હોરોમીમા ટકેર ઉપર તા. ૬-૮-૪૫ ના દિવસે સવારના ૬ વાગે ઝીંકવામાં આવ્યેલ આ અંગેની મુખ્ય તપાસકાની શોધમાં ઓઝો કે જે સર્જન સક્રિત મણલ તેઓએ જ વિનાશક જાતને સાથ આપ્યો છે-મુખ્ય ભાગ બન્યો છે. એટમ હ્યુરીએ એવું સાબીત કર્યું કે એટમ અસ્થીર છે અને તેમાં રહેલો એક્ટીવીટી સાથ છે, ત્યારબાદ તેમના જ હિકરી જમુલીએ તેમાં પૂરતી કરી, અને તેમના પતિએ ન્યુ ક્લીયર એનર્જીનો બોલો તપાસેલો અને તેમાં જર્મન ઓ ડોક્ટર લાઇ-સલીટનર કે જેઓ જર્મન વડુદી છે અને હીટલર જર્મને કાઢી મૂકેલાં, તેમણે બીજા વૈજ્ઞાનિકો સાથે રહેને એટમ બોળની શોધમાં મુખ્ય ફાળો આપેલો છે. સૌથી પ્રથમ હેન્ડ, વીટનર, ફીસ અને સ્ટાસમેન નામના

ચાર જર્મન વૈદ્યાનિકોએ આ શોધ અગ્રાજી ચલાવી, પરંતુ બ્રિટીશ જાસુસોએ જર્મન હેમોરોઈરી તેણી નાખ્યા પછી આ શોધ જર્મનીમાં ખાટી પડી અને મિત્ર રાજ્યોના તથા ઇટાલી અને વડુદી જર્મનીના વૈદ્યાનિકોએ મળીને તેને ૧૯૪૫ માં પૂરી કરી. ખરો મત તો તે અંગે હેન્ડ, વીટનર, ફીસ અને સ્ટાસમેન ના ફાળો જાણ છે. - તેમણે જ ઇન્ડીનેનો સિદ્ધાન્ત સમ્પીત કર્યો કે મેટરને એનર્જીમાં ફેરવી શકાય છે. પ્રથમ એ હતો કે આ કેવી રીતે થઈ શકે! તેનો નિયોઃ ૧૯૪૫ માં મિત્રરાજ્યોએ આપ્યો અને તેમ કરીને બે લાખ ડોલરના ખર્ચે હોરોમીમા ઉપર આ બોળ ફેક્ટરી તેના ૬૦ ટકા એટલા ભાગનો (૬૦૬ ચોરસ માર્કમાંથી ૪૦૧ માર્ક) નાશ કર્યો છે. હોરોમીમાની બે લાખની વસ્તીનો નાશ કર્યો. બીજા ડેલાએને શારીરિક ઇજાઓ પણ થઈ છે જેનો ઉપરોક્ત સમ્પ્રદાયમાં ઉલ્લેખ કર્યો નથી. બોળ નાખનાર 'સુપર ફોટો' જે રાજ્યોને દસ માર્ક સુધી તેના મૂલ્યના લાખ છે અને બોળ નાખ્યા પછીથી બેન મિનિટમાં ઉછળતી ધૂળનું એક કાણુ વાજા ૪૦,૦૦૦ ફીટ ઉપર ચડી આવેલું, અને ફરિયાદ ૧૬૦ માર્ક ફરથી આ ધૂળનું વાજા દેખાઈ હતું બોળનું તેજ જ્યારે ૧૭૦ માર્ક સુધી દેખાઈ હતું.

એટમ બોળ એટલે ન્યુ ક્લીયર એનર્જીનો સક્રિય છે તે સક્રિય દુનિયાની મૂળ સક્રિય રૂપ છે અને જર્મની સમ પોતાની સક્રિય મેળવે છે તેજ સક્રિય આ બોળની શોધથી પ્રાપ્ત થઈ છે, નીચેની દશિક્રિતથી આ સક્રિય બો તેના સર્વઉપયોગ કરવામાં ન આવે તો ઇટલી ભયંકર છે તે સમજી શકાય. એટમ બોળ એ

વિજ્ઞાન જ્યાં સુધી માનવતાનું રક્ષણ કરે ત્યાં સુધી તો તે જરૂર આવકારદાયક છે-તેના વિકાસને માનવતા જરૂર સત્કારશે. પરંતુ જ્યારે એ જ્ઞાન માનવતાનો કાસ કરે છે ત્યારે તેનો દુરુપયોગ કરતી લોહપતા માટે તો કાર્થિક ધિકારણ ઉત્પન્ન થાય છે.

દુનિયામાં સત્વનુ રાત્રી સ્થાપવામાં બપોરમાં બપોર :
રહે છે.

શિટીરના બપોર મોજ તરીકે જાણીતા 'માન્ડ
સ્થાવ' બોલના કરતાં બે કલાક અગ્રી વધુ બસ્ટ
કરવાની સક્તિવાળો છે. વીસ કલાક ટનટી. એન. ટી.
નામની બપોર એક્ટ્રોસોલ્વ સક્તિ કરતાં વધુ
વધુ સક્તિ ધરાવે છે.

આ બોમની શેષ પાછળ અમેરીકાએ બે અઘણ
કાલર અચ્છો છે અને તે અચ્છો સારું અમેરિકન
પ્રજાનો એકના નેતા ફેરીક રજવેટ ઉપર એટલો
વિશ્વાસ હતો કે મેગિસે આ પેસા કયા અચ્છો
તેના કિસાન વધુ નથી પૂછ્યો. આજ બપોર મોજ
શોધીને મિત્રરાત્રીએ બપોર છપર છાત મેળવી છે.

આ મોજની સફાઈનો ખસાસ આવવા સાર
એટલું જ જણાવવું બસ છે કે બે મનુષ્યના માથાના
વાળની નીચાણ માપ સક્તિ આવે તો તે એટમની
નીચા કરતાં વીસ વાજ અગ્રી મોટી થઈ જાય. જોઈ
રીતે વિચારીએ તો બે પાણીના ટીપાને પૃથ્વીના
મેળા એટલું મોટું માનવામાં કે બનાવવામાં આવે

તો અને તે જ ધારણે એટમને મોટું કરવામાં આવે
તો એટમની સાબક નાર બી એટલી થઈ અને એટમની
અંદર આવેલ "ન્યુક્લીયરી" માંથી વધુ નાનું અને જો
એટમ (પુ ૨૩૫) માંથી એટમ બનાવાયો છે તેમાં તો
આવા ૨૩૫ ન્યુક્લીયસો ભે. ન્યુક્લીયરીની સાબક
એટમની સાબકના બે અઘણના મા
ભાગ કરવામાં આવે અને તે બે અઘણના ભાગનો
દર ભાગનો ભાગ કરવામાં તેટલો થાય.

આ મોજમાં નવાયો ત્રીંધો એક માર્ગ દ્વારા
ફેનની અંદર બેઠેલા માણસોના નાચ કર્યો છે. બીરાથી-
માના નાચ કયેલા ભાગની રિયલિટી વધુ ન એક સરકરી
અમલદારે એવું આપેલું છે કે કોઈ રાજ્યે પોતાનો પગ
મૂકીને આખા બીરાથીમાનો બુકો કરી તેની રજાકુ
બનાવી દીધેલ છે.

આ તેની ત્રાસદાયક વિનાશક સક્તિનું વર્ણન છે. હવે
તેનો સફળદિધી સફળિયોગ કરવામાં આવે તો
જગતનું ટેકુ કયાંલુ કરે અને તેનામાં તેવી ટેકલી
સક્તિ છે તેનું વર્ણન હું હવે પછી આપીશ.

આયોદ્ય સ્પીનીંગ
મુંદર ૧૯૫૦ કાપડ
સ્પી. લોની
મલમલ લીમલ.
સર્જિ. દલીલ.
પીલ. દેવેલી.

આયોદ્ય સ્પીનીંગ
અન્ડ લીવીંગ કં. લી.
અમેલિયે

અપકારનો બદલો....

“સેનાપતિ ! તમે પણ રાજપૂત હતા.

તમારામાં જ્યારે પણ રાજપૂત રકત વહે છે. તમે સમજી શકો છો કે રાજપૂત રાજપૂત પોતાનું અપમાન કેવી રીતે સહન કરી શકે ? એમણે ને ક્યું છે તે પોતાના માન-સન્માન માટે ક્યું છે એમની રક્ષા કરવી એ તમારા કાયમાં છે. તમે શૂલી તો નહીં જ ગયા હો કે સંજયે હું તમારી બહેન થાઉં છું. તમે મને વિધવા ન બનાવશો.....”

સેનાપતિ ખરેખરખાને ઉપરોક્ત પત્ર વાંચ્યો, ફરીફરીને વાંચ્યો, તેના પર વિચાર પણ કર્યો અને બોલ્યો : ‘કદી એમ ન બની શકે. માસિકની આપણું મારે પાલન કરવું જ નોંધ્યું.’ અને પત્ર લઈ આવનારને કહેવાયું કે “વિચાર કરીશ.”

સરદાર રામસિંહને દેહાત્કંડની સળ તાલેર થઈ ચૂકી હતી. ખરેખરખાને ખાણું હોત તો અત્યંત આગ્રહ કરીને પણ તેણે સળ માર કરાવી હોત, પણ તેણે ચોક્કસ ઉપેક્ષા કરી. બેઠીઓથી જાણવામાં એ રાજપૂતનું માયું નહોતી તથાવે જુદું વર્ષ અર્ધ.

શુન્દો તો એટલો જ હતો કે લગ્ન માટે અંધેશ આ રાજપૂતને પાછા આવતા માત્ર એક જ દિવસ વધારે થયો હતો. બાલ્યાદે તો કંઈ જ ન કર્યું પરંતુ ઉપસેનાપતિએ બીજો દિવસે તેને ન કહેવામાં વચનો કર્યા અને પરિણામે રાજપૂત સોદી ઇશ્યુ અને ઉપસેનાપતિને તેણે તક્ષતરથી લીધી નાંખ્યો. ને સૈનિકો સામા થઈ તેમની પણ એ જ દસા થઈ.

આ બનાવ બન્યા પછી જો તે સેનાપતિને મળ્યો હોત તો કંઈક પરિણામ હજીવું અલગ પરંતુ તે સીધા પોતાના નિવાસસ્થાને ગયો અને સમાચાર મળતાં જાણ્યાં માની લીધું કે તેણે વિરોધ કર્યો છે- જાણ્યો કર્યો છે આથી તેને દેહાત્કંડની રક્ષા આપવામાં આવી.

એની નવવધૂ બિચારી યું કરી શકે ?

કુશલ્યએ તેને સતી થવાની રમ્મ ન આપી. અને બીજો જ દિવસે રાજાવનનાથી નિકળ્યો. એકલી જ ક્યાંક ચાલી અર્ધ. તે પછી રાત્રીને પણ રામસિંહની વિધવા પત્નિનો પતી ન લાગ્યો, તેને રાત્રીએ ફરીથી નોંધ પણ નહીં.

પુતનો બદલો પુતથી લેવાથી કદી પણ વેર ઓછું થતું નથી પણ વધે જ છે. જ્યારે જીવનદાન આપીને બદલો લેવામાં જે મહાનતા છે તે વીરસ છે. રાજપૂત યુગમાં એવી વીરસતા એક સ્ત્રીએ બતાવી છે. એ ઐતિહાસીક કથા અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે.

ક

(૨)

તે પછી ખરેખરખાને બાલ્યાદે વિરલ વિરોધ જતાઓ. સુવરાજના સેનાપતિપણા હોજ વિભાજ સેના તેની પાછળ મોહકવામાં આવી અને સામસામી સામનો થતાં અર્ધર સંભામી રાજાત થઈ.

રોજ સંખ્યા સમયે રાઈ સરે કપડાં પહેરેલ વ્યક્તિ આવતી અને બાવલ થયેલા સૈનિકોને ઊભી ન્તી જ્યારે તે સૈનિકો સાળ થઈને આવતા તો કહેતા કે “બાલ્યાદેમાં જ રાઈ વન્યા એક મુર તંજુ તાણે છે જ્યાં રોગીઓના ઉપચાર માટેની નવી ન સામગ્રીઓ તૈયાર રહે છે અને રાઈ છુરખાવણી વ્યક્તિઓ ખાણેલી મુર સેવા કરે છે. ત્યાં કામ કરનારાઓ કદી વાતચીત કરતાં નથી તેમ મોડું પણ મતાવતાં નથી. ત્યાંની સ્ત્રીઓની યુક્તિ દેવી તરિકે એળખાય છે. દિવસમાં એકવાર આવે છે અને જમીને આમ્યાસન આપી જાય છે.”

પછી મોખમેળ કરવા છતાં પણ એ વનનો પતી રાત્રીને ન લાગ્યો. બાલ્યાદેને લઈ જતા અને લાગતાં સેવકો અર્ધ પર પોરો ખાધા હતા. આ સૈનિકોને માત્ર “સત્તુઓનું સન્માન કરો અને પરિરિપતિ સમ-જ્યે કોષ કરો.” એટલી જ શીખામણ સાળ થતાં આવવામાં આવતી હતી. ‘મુકની દેવી’ એ નામ ખૂબ મહાનો વિષય થઈ પડ્યું હતું તેનાં માણસોને રાખાનું કે તેમના કાર્ગમાં વિમ નાખવાનું સાકસ રાખી થઈ રહ્યું નહોતું.

એક દિવસ અચાનક હુદે ભવ કર સ્વરૂપ પડ્યું. સુવરજ પોતે મુકનું સ આલન કરી રહ્યો હતો. ખરેખર

રજુ કરનાર.
શ્રી આત્રેય

મખાન સહસ્રા બાલક યમી દાસી પરમી નીચે ઢળી પડ્યો. શાહી સૈનિકોએ એને મારી જ નાંખત પરંતુ જ્ઞાનિ-ધાન એક ધોળો થોડો પૂર ગરબે ન્યાં દોડતો આવ્યો. અને તેના પર બેઠેલ સફેદ વસ્ત્ર પહેરેલ વ્યક્તિએ કહ્યું-
“જસ હાથ બંધ કરો. હું મુઢની દેવી તમને આજ્ઞા કરું છું.” આ શબ્દો સાંભળતાં જ મધ્ય સૈનિક સન્માનથી ઝૂકી પડ્યા અને તે વ્યક્તિ બહેરામખાનને ઉઠાવીને રજુક્ષેત્રમાંથી જલ્દન થયું.

(૩)

વારંવાર બહેરામખાન વિચારતો હતો કે હું ક્યાં છું? આ શોધો શેષ છે? મુઢમાં મારા પ્રાણ બચાવનાર એ દેવી કોણ છે? ” પણ તે કષ્ટ જાણી શક્યો નહોતો. દિવસમાં ત્રણ ચાર વાર દેવી આવીને તેની ખજૂર માણસો દ્વારા કાઢી જતી હતી. સેનાપતિ પૂછે તો એટલે જ જવાબ મળતો કે- “અમે સેવકો છીએ. સેવા કરવી એ અમારું કામ છે. આપ પણ મનુની પરિસ્થિતિને સમજો અને પિડિતાની સેવા કરો તો કેટલું સારું? ”

કેટલાક સ્વિસે પછી સેનાપતિ સારો થયેલ એટલે તેનાં નેત્રો બંધ કરીને એક પુરુષ તેને થોડા પર બેસાડીને દૂર દૂર છોડી આવ્યો. તે પછી બહેરામખાન જાગ્યો તરફ ચાલ્યો. અમે કારણ કે તેને પકડાઈ જવાની ધારતી હતી અને મુરરાજ પણ યાદી કારીને છેવટે દિલ્હી તરફ પાછો ફર્યો.

માર્ગમાંથી સેના એકત્ર કરીને બહેરામખાનને જંગલના ક્ષેત્રોની નવાજને પરાંજત કર્યો. અને તેની પાસેથી ઠર વસુધ કરીને તેને દિલ્હી તરફ હાજી કાઢ્યો. આથી બાદમાં જુદા થઈ ગયેલ તેણે સેનાપતિને કામ આપી આશીર્વાદો આપ્યાં અને બહેરામખાન પોતાના રથાન પર ભાગી બેઠો.

(૪)

સમય એવો આવી ગયો કે દિલ્હીના રાજમહેલમાં અટપટ ભાગી મધ્ય બહેરામખાન ગેરમના માર્ગમાં રોડ સમાન હતો. બેમત પોતાના પુત્ર મુરરાજને સિંહાસન પર બેસાડવા માગતી હતી ત્યારે બહેરામખાન મોટા મુરરાજના પક્ષમાં હતો.

બાદમાં મુરરાજને માફતો હતો. પછી તે રાણીને વસ થઈ ગયો હતો. બારી શાકેન્દ્રી શું આ રીતે આવી પરથી વ્યથિત થાય તેમ હતો?

મુરરાજને એક પામત રમ્યું, સુતેલા સેનાપતિનો વધ કરવા મટે તેનો જ અનુચર તૈયાર થયો. તેને સાક્ષ્ય આપવામાં આવી કે કામ સંપૂર્ણ થતાં સેનાપતિ બનાવવામાં આવ્યો. લેખને વસ મનુષ્ય કેવી કેવી પાપ કરે છે.

સેનાપતિ પોતાના શપ્તનાશ્રમ સૂતો હતો. બહાર પડેલાં ભરતા સનીનો રાત્રિનો પ્રથમ પ્રદર પૂરો થતાં જ એક છુરખાધારી વ્યક્તિએ અંદર જવાની માગણી કરી. અને જરા હા ના, કરીને કારપાસે બહાર જવાની રજા આપી.

નિદ્રામાંથી જાગતાં સેનાપતિ અમકા ઉઠ્યો. તેણે પૂછ્યું કે કોણ છે તમે? “મુઢની દેવી” જવાબ મળતા જ તે પક્ષ પરમી નીચે ઉતરી અને તેના પગ સમીપે મુંઢણ ભર બેસી અને બોલ્યો-
“મારે માટે કાંઈ આજ્ઞા છે?”

“હા, તમે તમારા વચ્ચે જાહો મૂકીને ઉપરના કમરામાં ચાલ્યા જાવ. રાત્રે બહાર ન આવના.” આજ્ઞા મુરત બહેરામખાન પાલન કર્યું.

(૫)

સવારના આશ્વર્થભર્યો સેનાપતિ, દેવીએ વિદાય કર્યો હતો તે કમરામાં આવ્યો અને ત્યાંનું દ્રશ્ય જોતાં જ તે બચાક જતી ગયેલ તેણે રાત્રે કહિયાં વચ્ચે પહેરીને પક્ષ પર કાંઈ મુઢ રજુ કર્યું આનુગાહ્ય થોડી દેલુ પડ્યું હતું. જાણીને પણ શોધીથી ખરડાયેલી હતી. સેનાપતિએ જોયું કે તે એક સ્ત્રી હતી. પાસે જ થોડું એક બંધ કવર મળ્યું. તેણે તે વાંચ્યું કે-
“સેનાપતિ! રાણીએ તમારા વધનું પક્ષત રમ્યું કર્યું કે ચારી જાતને બચાવી સમત પણ મારે વધતીને પણ જમાવેલાં હતાં. બાકી ન-સેશી. અને લેવા જોય તો મારી માથે સેને તમે મારા પતિને ન જાણી શક્યા, પરિણામે મને વિધવા બનાવી. આ તેનો ખરો છે. સેવા જ માત્ર સચો ખરો છે. મેં મારા ભાઈની સેવા કરી છે. એ મારું કર્તવ્ય હતું તમારી જાણ..”

પત્ર હાથમાંથી નીચે પડી ગયેલ એ મહિલાના ચરણો પર માથું મૂકીને સેનાપતિ કેષાદ્ર ૨૨મો. એનો પક્ષસ્થાપ કર વટારી ગયો હતો. આમગમન પણ દેવ વટારી ગઈ હતી. તેણે મુરત એક પત્ર લખીને રાણીને મોકલી આપ્યો.

(જુઓ અનુસંધાન પાનું ૪૮ થી)

== ગોવધ બંધ થવો જ નોંધ્યો ==

હિન્દુઓની વાત છે કે હિન્દુ સ્વતંત્ર થયા છતાં પણ હજી ગોવધ પર પ્રતિબંધ નથી મૂકાયો. મદદમાં આપીએ એ ગોવધ બંધ કરાવવા મુજબ પ્રણેતા ક્યો હતા, આપણા નેતાઓ પણ મધ ચૂંટણી વખતે કહેતા હતા કે સ્વતંત્રતા મળતાં જ ગોવધ બંધ ચર્ચા નહીં, પરંતુ બીજા પ્રાધિકારીતાના નામ પર (Secular State) હિન્દી જનતાની સહાની આ માગણીની અવગણના કરવામાં આવી છે. હિન્દી મોટા બામની જનતા કહે છે કે હિન્દુઓ ગોવધ બંધ કરવામાં આવે, ન તો ગોમાંસ ખાનારાઓને મારે, ન તો ધર્મને નામે ન વિવાદ વચેરમાં ગોવધ શબ્દ કેટલાક સમજાવે મુસલમાનનાઓને પણ કહેવું છે કે તેમના ધર્મોપદેશ કરનારીના રૂપમાં ગોવધનો કંઈ જરૂર નથી. છતાં હજી ગોવધ ચર્ચા રહે છે.

તાજેતરમાં આજમદમાં ઉત્તરપ્રદેશ એક લગ્ન પ્રસંગ સમયે ગોવધ થયો હોવાનું સંભવિત હતું. કેટલાક સમય પહેલાં ગોવધપુરમાં પણ આવે જનાવ જન્મે હતાં. આપણા નેતાઓ સ્વતંત્રતા મળ્યા પછી ગોવધ બીધકુલ બંધ કરવાનો કાર્યો ધડવાની આરંભકતા દેવી, પરંતુ જનતાની સમિતિની અવગણના કરીને તેમણે હજી સુધી કાર્યક્રમો ગોવધ બંધ કરાવ્યો નથી જ્યારે જનતાની સમિતિ વિરુદ્ધ અન્યાય મુક્ત હિન્દુ-કોંગ્રેસ નેચા કાગો કાર્યો ધડવા મારેના પ્રયાસો થયા છે.

હમણાં જ મધ્યમ સરકારે પ્રાંતીય સરકારને ગોવધ-નિર્બંધ સંબંધી બીધ અર્જનું એક લખાણ મોકલ્યું છે જે મારે કન્વેન્શન થયે છે. પરંતુ તેમાં અપેક્ષા છુટ્ટાટ પ્રમાણે ઉપયોગો અને બીધ ઉપયોગીના બહાના હેઠળ ગાયો મરતી રહેશે. હુદના સમયમાં પણ જાણુ અસહાયી વિપત્તિ કેટલાક પ્રાંતોમાં થયેલું હતું, પરંતુ ઉપયોગી પશુઓ માગવામાં આવતા જ હતાં. આ બીધ પ્રમાણે ચોદ વર્ષ ઉપરાંતનાં જમને ધારણ ન કરી શકે તેવી રાખી, પશુઓ મારવામાં આવશે. આ મારે પેતાનો અભિપ્રાય અપવાત સન્માર્જે ચોખ જ લખ્યું છે કે: “જ્યારે જલ પશુઓ મારે આવે નિર્બંધ છે તો જલ મનુષ્યો મારે પણ આવે નિર્બંધ હોયો નોંધ્યો; કારણ કે તેઓ પણ સમાજને માથે માર રૂપમાં પ્રતીત

થાય છે.” આજકાલ માનવતાની મોટી મોટી વાતો કરવામાં આવે છે, તો શું માનવતાનો આવે જ અર્થ છે કે મનુષ્ય પોતાના મુખને મારે બીધ પ્રાણીઓને નાથ ક્યો કરે? આ કેટલી મોટી સ્વર્ણપરમણુના છે? અર્થિકસામાં વિધાસ રાખનારી આપણી સરકાર તરફથી જ્યારે આવી આજ્ઞાપતિકા નિષ્ક્રિય છે ત્યારે તો ખૂબ જ આશ્ચર્ય થાય છે.

કેણ જાણે છે કે બંધિયામાં નિરપેક્ષી માણસો મારે આવે કોઈ કામો અમલમાં નહીં આવે! પરંતુ આવેના પ્રશ્ન તો ધાર્મિક છે. એક પણ મોહના સમાજમાં કેટલાં હાથોને કન્વેન્શન નામે છે? આ પરિસ્થિતિમાં ચોદ વર્ષની ઉપરની ઉમરની અથવા નિરપેક્ષી જણાતી ગાયોને મારવાની છૂટ અપવી એ તો ખુલ્લે છેલ્લે વધુ પ્રમાણની સમાજની ધાર્મિક લાગણીઓને અપમાન આપવા જરાવર છે અને જનમતની અવગણના કરીને મોહકાસને મજરી પાત બનાવવા જેવું છે.

આ નિતમ એક વાત વળી વધુ બવાનક છે. તેમાં ધર્મને મારે, ચિન્તિત સંબંધ તેમજ સંશોધન મારે પશુવધ કરવાની છૂટ આપવામાં આવી છે. આ અંગે અખિલ ભારતીય ગાયોવધ સમાજના મંત્રી અને ખાસ સરકારે નિયુક્ત કમિશન ગોવધ અને ગોસંવર્ધન સમિતિના મેમ્બર શ્રી હરદેવસહાયજીએ નીચે પ્રમાણેના અભિપ્રાય અપેક્ષા છે:-

“ભારત સરકારે ઉપયોગી ગોવધ તથા બેંસના વંશના વધને રાકવાને મારે પ્રતિબંધ સરકારો પર ને મરડો મોકલ્યો છે, તેમાં ૧૩મી કક્ષમ પ્રમાણે ધાર્મિક કામો મારે ગોવધ અને પશુવધ કરવાની છૂટ આપવામાં આવેલી છે. કોઈ પણ ધાર્મિક કામને મારે ગોવધ જરૂરી નથી. કેટલાક મુસલમાન નાસ્તાફો તથા મુગલ સામ્રાજ્યમાં ગોવધ બીધકુલ થતા નહોતા. પં. સુરલાલજી નેચા સંપ્રદાયિકતાના કદર વિરોધી વિદ્વાને પોતાના ‘ભારતમાં અંગ્રેજી રાજ’ નામના પુસ્તકમાં જોર જોળે જોવા ધર્મીય બાંધકાના સમયમાં પણ ગોવધની બંધી તથા હાથ ગોવધ સપાટ જલારૂપમાં હતા અંગ્રેજોએ યાદ કરેલ ગોવધના નિર્બંધની ખાસ અધ્યાનો નિર્દેશ કરેલ છે. ને મુસલમાનો મારે ગોવધ જરૂરી હતા તો મુસલમાન નાસ્તાફ ગોવધ બંધ ન કરાવત.

જોવધનો આરંભ અંગ્રેજી અમલના આરંભથી થયો, એ રાત્રી જવા સાથે જોવધ પણ બંધ થયેા. જોધએ પરંતુ આપણી મરકારે બધા આપણું નથી. અંગ્રેજ સરકારે ૨૪-૭-૪૪ની તારીખે ઉપયોગી પશુ જોતો વધ બંધ કરવા માટે ને વિચારિ બહાર પાડી હતી તેમાં પણ ધાર્મિક પશુવધની છૂટ આપવામાં આવી નહોતી. શ્રી વિનોબાભાવે પણ ધર્મના નામ પર જોવધ અથવા પશુવધને ચોખ્ખો સમજતા નથી. જનતાની માગણી બારત સરકારે જોરશબ્દ તથા જોસંવર્ધન સમિતિ બનાવી છે તેના અન્તિમ ધ્યેયમાં પણ પશુ વધનો નિર્દેશ નથી. તેઓ કહે છે કે "નો ધર્મના નામ પર પશુવધની આઘાત આપવામાં આવી તેા ચામડાં, ચરબી, હાડકા, લોહી વગેરે તેા વ્યાપાર તથા વ્યવહારથી પૈસા પેદા કરનારાઓ આ કામદારો અનુચિત લાભ ઉઠાવશે. ઉપયોગી પશુ વધ તેા આપણે રહેશે જ પરંતુ આથી સંપ્રદાયિક કમગાંઓ પણ વધશે. બારત સરકારે ૧૯૫૬ કદમ આ કામદારોથી દૂર કરવી જરૂરી છે ચિકિત્સા માટે પણ પશુઓનો વધ ન થાય. લોકસાસનમાં જનતાની સમિતિ અમરમાન બોલે છે, જનતા જોવધ ઇચ્છતી નથી. સરકારે, મુસલમાન બાદશાહોની માફક જનતાની લાગણીને સમજીને જોવધને બીલકુલ બંધ કરવો ચોખ્ખો હતો. પણ કુખની વાત છે કે તેમ કરવું તેા દૂર રહ્યું, પરંતુ ઉપયોગી પશુઓનો વધ થતા રોકવા માટે પણ એવર્ષની દીલ કરી છે આને વર્ષમાં લાખો ઉપયોગી પશુઓ માર્યા ગયાં. અત્યારે દેશમાં ઉપયોગી પશુઓની અછત છે ને કારણે કુધ લી નામ માનનાં રહ્યાં છે. ઉપયોગી બળદની પણ અછત છે. રેન્ડિય તથા પ્રાંતિક સરકારોએ ઇચ્છવા ચોખ્ખો છે

કે જનતાની ધાર્મિક-સાંસ્કૃતિક બાવના તથા આર્થિક તેમજ સારીરિક ઉત્તિ લક્ષમાં રાખીને જોવધ બીલકુલ બંધ કરવો જોઈએ. આ સુધી જોવધ બંધ નહી થાય ત્યાં સુધી નિરૂપયોગી પશુના નામે ઉપયોગી પશુઓનો વધ થવા જ રહેશે."

આ લખાણ પર ચર્ચા કરવી અચોક્કસ છે. આપણી સરકારને પ્રાર્થના કરવાની કે તે હજી પણ લોકમતને આવકારીને જોવધ બીલકુલ બંધ કરવોનો કુશલ કરે. જનતાએ પણ પોતાનો અવાજ સરકાર સુધી પહોંચાડવો જરૂરી છે.

(કલ્યાણ)

(અનુસંધાન પાન ૪૬ 'તુ' માંથી)

તેમાં લખ્યું હતું કે "તમારું કાવતું" નિમ્બળ મધું છે, પણ સજ્જ થયું હોત તેા પણ વધારે સાફ થાત. આ નીચની રક્ષા કરતાં એક સ્વર્ગની દેવીએ બાલકાન આપ્યું છે. હવે હું તમારા મામંમાં અડચણરૂપ થવા માગતો નથી. હવે મહા હજ કરવા ભઉ પું."

નરસિંહાનનું કામળ હાથ કાળી ઉઠ્યું તે વૃષયાષ-ગુપ્તકાર મારકે ત્યાં આવી પહોંચી અને દેવીના તળને નેચું, તેણે લખેલો પત્ર પણ વાંચ્યો અને અશ્રુ સાથે પ્રણામ કરીને નરસિંહાનની પણ માફી માગી, તેમજ લાકણો પાસે તેના અગ્નિ સંગ્રહ કરાખેા અને તેની દેરી ચણતો

આને પણ દિલ્હીના કિશો પાસે સતીના મળતારા તરિકે તે જગ્યા મળ્યાત છે.

સમિતિના ધર્મ-પ્રચારમાં આપનો ફાળો મોકલી આપશે

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિમાં આપનો ફાળો-નૂથ નહીં તેા કૃષ્ણની પાંખો ને બને તે આને જ ચોક્કસી આપશે. નાણાં મળતાં સમિતિની પ્રવૃત્તિઓ વિવિધિત બનશે; કેમકે સમિતિ પાસે ખાસ ફંડ નથી. આપની સહાય, સંપૂર્ણ પ્રેમ અને મદાપૂર્ક મોકલશે તેા નાની સહાય પણ મહાન બનશે.

— સારામાહા પ્રસન્ને સમિતિને જરૂર વાદ કરશે :—

મંત્રી : હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ, સારંગપુર-અંકામતાની વાડી, અમદાવાદ.

દાનવીર

[એકાંકી નાટક]

લેખક :

શ્રી. શીવરાંકરજી વસિષ્ઠ

[મહાનંદા સાગરની ઉ, અભિમાન દુર્ગેશનનું ઉ, ખર્ચ સુધિરિતો ઉ તે જ પ્રમાણે દાનવીરતા ક્યુંની જ ઉ. એવો દાનવીર ઠાઈ થયો નથી થવાનો પણ નથી શી વસિષ્ઠએ મહાભારતના એક પ્રસંગને આઢી નાટક રૂપે ધમતી સુંદર રીતે રજૂ કર્યો ઉ.]

(અરતાગળ તરફ પ્રયાણ કરતાં ભગવાન ભારકરનાં અંતિમ કિરણો દુરદેશની વિશાળ રક્તરંજિત ભૂમિપર પડેલા ધામધ યોદ્ધાઓને દીનભાવથી નિહાળી રહેલ છે મહાબીષ્મ રાખ્ય-લામસાની મુદ વેદીમાં અનેક ભારતીય વીરોનું બલિદાન દેવાઈ ચૂક્યું છે. મહાભારતની મહાન વિનાશક જ્વાળા ભારતવર્ષના ખુલ્લે ખુલ્લેથી પ્રબલધિત થઈને આતરરાષ્ટ્રીય પ્રદેશો સુધી પોતાના ધૂમજેટ મસારી રહેલ છે. યુદ્ધનો પશ્ચિમ દિવસ વીતી ગયો છે સૂર્યના સોનેરી ધારણોની સાથે આજના યુદ્ધનો અંત આવ્યો છે. બન્ને પક્ષના બન્નેથી યોદ્ધાઓ પોતપોતાના શિબિરમાં રાત્રિ પસાર કરવા આજ્ઞા ગયા છે દુરદેશની રક્ત રંગી જ્વાળા યોદ્ધાઓનાં મસ્તકો અને લાશો, મરેલા જળરિત પશુઓ અસ્તવ્યસ્ત પડેલા ધામધ સૈનિકો અને તુરેલાં યુદ્ધોથી ખરડાઈને ઠાઈ બીભત્સ સૃષ્ટિ ઊભી કરી રહેલ છે. ચારે બાજુએ નીરવતાનું સામ્રાજ્ય સ્થપાએલું છે. હલિક કૃતરાંજા રેલાતો અવાજ, શિખાળવળો ઝીંકાર, બીધાંની પાંખોનો કહકાટ અને ધામધ સૈનિકોની ઝીસો દિશાની નીરવતાનો ભંજ કરે છે આ સમયે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ અને પાંડવ-નીર બળ્યૂન આ બીભત્સ સૃષ્ટિ પર એક બાજુએથી બાજતા જણાય છે.)

અર્જુન કેવલ, તમે મને કયાં લઈ આવ્યા ?

શ્રીકૃષ્ણ : બીક લાગે છે કે ?

અર્જુન ના જ્યાં સુધી અર્જુનના હાથમા અડીવ છે અને મધુસૂદન એના સદામક છે, ત્યાં સુધી તે આ ત્રિલોકમાં કોઈથી પણ ડરતો નથી.

શ્રીકૃષ્ણ તો પછી બધું આજ્ઞા બાદ આટલું બધું આશ્ચર્ય કેમ ?

અર્જુન : મધુસૂદન, આશ્ચર્ય નહિં, ખેદ.

શ્રીકૃષ્ણ : ખેદ ?

અર્જુન હા, પોતાનાં પ્રિયજનોની આ સ્થિતિ જોઈને ખેદ જ થયો જોઈએ. આ હાથ પિતામહ ભીષ્મને વીધી રહે છે, સુક શ્રેષ્ઠનું માથું માપી રહે છે, મહાબીર ક્યુંને

ધરાધાવી મનાવી રહે છે અને તે બધું નગરે જોઈ પણ રહે છે; પરંતુ અહીંનું આ દર્શન..... એનાથી જોવાનું નથી. મધુસૂદન, એકાંકી આંખે અંધારાં આવે છે.

શ્રીકૃષ્ણ અર્જુન, ભાવનામાં તણાઈત નહીં. ભાવના કરતાં કંત્રીય યોદ્ધ છે. ભૂરી ગયો, ગીતાનું એ અમૂલ્ય વાક્ય ?

અર્જુન માફ છે. આ સેવકનો અગિયો ટકાર છત્તોએના હૃદય પર તેની સ્થાપી ડાપ જમાવે છે, તેની રીતે તે મારા રમ્પિ-પટ પર અંકિત થયેલું છે.

શ્રીકૃષ્ણ પછી આ મોહનું કારણ ?

અર્જુન મોહ ! કેવલ ! મોહ ! નહીં. આ દર્શને જોતાં જ હૃદયના તાલવંત છવનની કણ્ઠભથ્થરતા મારે વિરક્તિનો પ્રાકુભાવ થાય છે. જો કું આ વાતાવરણમાં વધુ વખત રહીશ તો નહીં મારી આ ભાવના પર વિભ્રમ પ્રાપ્ત કરી છોડી નહીં.

શ્રીકૃષ્ણ (યુદ્ધ હાલ્ય કરતાં) વિરક્તિ પામ્યા ?

હા અને વિરક્તિ હલ છે તે અજ્ઞા પ્રતિતિની એક વિકૃત રૂપરેખા છે. તે તેની અનુકૂળ પરિસ્થિતિમા હૃદયમાં સ્થિર થયેલા સચારી ભાવોની પ્રેરણાથી છદ્મગ પામી, માણસની વિચાર ધ્રુવજાલી હિમોને જળરિત મનાવી દે છે, અને પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિમાં વીજળીના ઝગમગારાની જેમ પોતે જ કુપ થઈ બળ છે.

અર્જુન (આશ્ચર્યથી) કેવલ ?

શ્રીકૃષ્ણ હા, અર્જુન આજ્ઞા આવ.

અર્જુન : પણ ક્યા ?

શ્રીકૃષ્ણ જ્યાં મહારથી દાનવીર ક્યું જેવો પેલી હાલવિકૃત અવસ્થામાં ચતુર્ન આરાધન કરે છે ત્યાં.

અર્જુન : 'મહારથી' 'દાનવીર' કેવલ તમારા આ રાજો ? ક્યું મારે સુખોચ્ચ નથી.

શ્રીકૃષ્ણ : કેમ ? શું તું ક્યુંને મહારથી નથી માનતો ? તેને દાનવીર નથી માનતો ?

અર્જુન : ક્યું મહાવીર લેઈ રાકે છે, પરંતુ તે મહારથી તો નથી જ. કેવલ, મને સ્વપ્નામાં પણ વિચાર આવતો નથી કે મુનેના પુત્ર દાનવીર કવી રીતે લેઈ રાકે ?

શ્રીકૃષ્ણ : પાથે, તારી જૂઝ યાજ છે. તે કુદના કાદવમા ખૂંચેલા રથના પેલ કાદવામાં રોકાવેલા યજ્ઞ-લીન કણને તારા લીન જાણીથી વીધી નાખ્યો. આના અભિમાનથી તું તને મહાત્મી સમજતો હોય તે સંભવિત છે; પરંતુ તને અજર નથી કે કણને ધરા-ચાથી જનતવવામાં એકલા તેજ નહી, પરંતુ બીજા યજ્ઞિઓએ પણ કાર્ય કર્યું છે તદુપરાંત કણના પરાજનનું મુખ્ય કારણ છે તેની દાનવીરતા.

અર્જુન : આરા માનવામાં નથી આવતું.

શ્રીકૃષ્ણ : તેજ કુદરત અને કવચનારા પિતા સૂર્યને આપેલાં તે તું જુદી ગણે! છતાં પ્રસન્નને પ્રમાણની આવશ્યકતા નથી. ધનન્ય. મારી સાથે આવ. હું તને કણના મહાન વ્યક્તિત્વનો પરિચય કરાવું.

(પડશે)

દૃષ્ય બીજું.

સ્થળ : કુરુક્ષેત્ર, લોહીભીનું રણમેદાન.

સમય : સાંજે ૬ કાગ.

(બે સાધુઓ પ્રવેશે છે)

અર્જુન ડેશન, આ વેપમાં તો મને મળતા કુન્તી પણ એળખી શકે નહી. સત્તેજ વાયક જેવા દેખા-એ છીએ.

કૃષ્ણ : હા, અર્જુન સાવધાન. ત્વ સામે ત્વે અંજરાજ કર્ણ સુતા છે.

(કર્ણની પાસે જઈ)

જન્મેજલ્લ અંજનરેશનો જય હો!

કર્ણ : (જન્મે તરફ જોતાં હીજ ગરવી) તમે તમે કાણ હો મહાનુભાવો!

શ્રીકૃષ્ણ અને વાયકો હીએ.

કર્ણ : (જોતા ઘરાનો નિષ્કર્ષ પ્રવળ કરતા) ધન્ય માન્ય માર્ગ! જીવનની અનિમ પરીએ પણ કર્ણ વાયકોના દર્શનથી કૃતાઈ અને છે, પરંતુ તમે અહીં... આ વાનાવરજમા કેવી રીતે પધારો!

અર્જુન વાયકોનું કાર્ય વાયના કરવાનું હોય છે. અંજરાજ, એમને વખત જવખત જોવાનું હોય તથા તમે તમારી દાનવીરતાને લીને દેહ-દેહાંતરમાં પ્રસિદ્ધ હો. એટલે કંઈક મેળવવાની આશાએ અને પામેના પ્રાપ્તિ અહીં આપ્યા છીએ. જનર પરી કે તમે આપનાં કુદમાં પરાક્રમ દર્શાવેલી પવિત્ર ભૂમિમાં પડ્યા હો દાનવીર કર્ણનાં અતિમ દર્શનની

લાક્ષણિકતાએ એ રોષી યજ્ઞ નહી, એટલે અને આ રણમેદાનમાં ભવાનક દરવો જોતા જોતા અને ડરતા-ડરતા તમારી પાસે આવ્યા છીએ.

કર્ણ : (ધીમા સ્વરથી) ધણી જ કૃપા. હો, અહીં હું તમારી શી મેળા કરી શકું છું!

શ્રીકૃષ્ણ : અમારે બે વાક્ય સોનું જોઈએ છે.

કર્ણ : સોનું! વાયક, અહીં સોનું ક્યાંથી હોય! (વેદનાને લીધે પામું ફેરવતાં) અહીં તો આરે વાણુ સોહી.....તમે જોઈ શકો છો, તમે મારા મિત્ર દુર્યોધન પાસે જાઓ ત્વ તમારે જ જોઈનું દસે, જે માગશો, તે વધુ તમને પ્રાપ્ત થશે.

શ્રીકૃષ્ણ : અંજરાજ, ચિંતા કરશો નહીં. અને તો ફક્ત તમારા દર્શન માટે જ આવ્યા હતા. તમે અમલી ધૃતિ અને પુણ્ય, એટલે અમેએ કણુ. જાણી વાચનાના કશો દેવ નહોતો. અત્યારે બે વાક્ય સોના માટે કોરવેના સિમિરે કાણ જન્ય અને તમારા મિત્રને કષ્ટ આપે.

અર્જુન : વાક, જેવી અગતરચની આવ્યા.

(ત્યાંથી નીકળવાની તૈયારી કરે છે.)

કર્ણ : વાયક ઉમા રહેલ કર્ણ પાસે મામણી કરનાર આજ સુધી પાછો ફર્યો નથી. તમે પણ પાછા નહિં ફરો. હું મારા મેના આ સોનાના દાંતથી તમારી વાયના પરી કરીશ.

(કોણે મારીને દાંત તોડે છે. એમાંથી લોહીની ધારા જોરથી વહેવા માંડે છે.)

કર્ણ : (દાંતને વાયકોની તરફ ધરતાં) વાયક, શ્વેદ કર્ણના જન્મનું આ અતિમ ચિદ, અંતિમ પરીએ, ઉત્તરી વારનું કર્ણના દાયથી શ્વેદ. આજે હું પ્રસન્ન છું. પછો જ પ્રસન્ન છું.

શ્રીકૃષ્ણ : હી, હી, રાજન! જુદાંકાગા દેતા છતાં મેળિત આ એકો પદાર્થ માત્રજુને જાનમાં આપો છો, જે આપણ જ હોય, તો એને પાણીથી ધોઈ શુદ્ધ કરીને આપો.

કર્ણ : પાણી..પાણી પણ નથી...ત્યારે...હું...હું શું કરું! પાણીમાં હા આ...આ, વાયક, કંઈ તો પડશે, પરંતુ ત્યાં પડ્યું છે તે ધનુષાણ ઉઘારીને મને જવા આપો.

(જુઓ અનુસંધાન પાન ૫૨ પું)

સાધુ-સંન્યાસિયોનો સ્ત્રીઓ સાથે કેવો વ્યવહાર હોવો જોઈએ ?

[ચરણરૂપણે ઠાવવા, ચરણાશ્રુત પીવા રેતું, પગથંપી કરાવવી, સ્ત્રીઓ સાથે એકાંતમાં મળવું, આ બધીજ સેવાઓ જરૂરતાને મુજબ છે અને તેનાથી સંન્યાસીનું પતન થાય છે, આવી સેવાઓ શાસ્ત્રનિવિરૂદ્ધ પણ છે જ આ બાબતમાં મુખ્યત્વે 'કલ્યાણ માસિક'ના તંત્રીશ્રીએ પ્રગટ કરેલા વિચાર લઘુવાં એમ હોય અને રહ્યું કંઈયં છે]

મુપ્રમ હરિચરણ આપનો પત્ર મળ્યો. આપે લખ્યું છે કે "સ્વામીજીતથા તેમના સિખ...એ કુમારી, સધવા, વિધવા, યુવતિ, વૃદ્ધા વગેરે અર્ધ-અર્ધ ઓછોને પોતાની શિષ્યાઓ બનાવી છે અને તેમને ધંધર કરતાં પણ ગુરુને વધારે મહુવાનો ઉપદેશ આપે છે. " ભગવાન શ્રી રામચંદ્રજીએ પણ ગુરુ સેવા કરી હતી, ગુરુના ચરણો દમાખા હતા, તેમનો પૂજા કરી હતી, પરિણામે તેમની કૃપાથી તેઓ રાક્ષસોના સંહાર કરી યજ્ઞના હતા." એટલે ગુરુસેવા જ સારરૂપ અને મોક્ષને આપનારી છે એમ હસાવે છે.

શ્રીઓ પાસે ચરણ ધોવાવવા અને ચરણાશ્રુત પાન કરાવવું, પગથંપી કરાવવી, પગો નખાવવો, પોતાની પૂજા આરવી કરાવવી અને માતા, પિતા, બાઈ, બહેન, સાસુ સહરા અને પતિ સુદાન્તના વ્યવહારો નકામી નજીવીને ચૂકરશોઓ પાસેથી ગાથ મશીદા મેળવે છે તેઓ કહે છે કે સાસુ સહરા અને પતિની સેવા કરવી નિરસાર છે, ગુરુની સેવા જ મોક્ષનું સાધન છે. આ રીતે ઘેર ઘેર તેઓ લાડાડ્યો નજીવે છે. " આ પ્રમાણે લખીને આપ નજીવે છે કે, " શું આત્મ-સાધનાથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ થાય છે ? શું સંન્યાસીઓને ચૂકરશો ઓછો સાથે આવો સંન્યાસ હોવો જોઈએ ? આ સ્વામીજી બાલું કહે છે તે બધું સત્ય છે ? શું સંન્યાસીઓએ ચેષ્ટાઓ બનાવવી, તેમને ચરણાશ્રુત આપવા, પોતાની પગથંપી કરાવવી, એકાન્તમાં મળવું, પોતાની અન્ન પ્રકારે સેવા પૂજા કરાવવી અને આરવી ઉતરાવવી મોજ છે ? તેમને તેવો અધિકાર છે ? અને આવી સેવા કરવાથી સ્ત્રીઓનું કલ્યાણ થાય છે ? "

આ બંને સાચી વસ્તુ રિયત એ છે કે સાચા ગુરુનો અધિકાર મહાન છે. જીવનના પરમ ધ્યેયપ્ર ભગવાનની પ્રાપ્તિ મુકદ્દર જ કરાવે છે, આથી સિખ માટે તો ગુરુ ભગવાનથી પણ વધારે છે. પરંતુ આવા ગુરુઓ વિલક્ષણ જ હોય છે. આપે જે સ્વામીજી તથા તેમના સિખની વાત લખી છે તેઓ કેવા છે તે કહી નાહોતો નથી, પરંતુ સંન્યાસ ધર્મને લાગે વળગે છે ત્યાં કુધી તેમનાં આવરણ તદ્દન અવગાં અને સાચા વિદ્વદ્ધ છે સાથે સાથે બીજાઓને માટે તદ્દન ખરાબ આદર્શ રૂપ છે. ચારી સમજ પ્રમાણે તો

એ માતાઓ અને મહેતેલી પણ મોટી શૂચ છે, જેઓ પોતાના ભોળા સ્વભાવને કારણે આતા પ્રકારની બનાવટી વર્તણૂકમાં ફસાઈને પોતાનું બકલ્યાણ સાધી રહેલ છે. શાસ્ત્રની આજ્ઞા તથા સત્યશ્રીનાં આચરણનુસાર ન તો કોઈ સ્ત્રીએ પરપુરવતો રૂપ ધરવો જોઈએ ન તો કોઈ સંન્યાસી ત્યાગીએ સ્ત્રી માત્રનો રૂપ ધરવો જોઈએ, આમ કરવું તે પાપરૂપ તો છે જ પરંતુ પાપને વધારનાર પણ છે. આથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ તો દૂર રહી, નરકમાં પડીને ત્યાં પણ વેદની પડતી બીવણ પત્રણાઓથી છૂટવું મુશ્કેલ છે.

એ મનુષ્યનો મોહ છે કે વિપ્રવાસક્રિતવશ દુરાચાર કરતી વખતે તેના ભવાનક પરિણામનો વિચાર પણ ન કરવો, આમ અવિચારે જ તેઓ નિપિદ આચરણ કરે છે. જે લોકો જરૂર કરીરને મહત્વ આપીને નજીવી જોઈને પોતાના પત્ર પૂળવે, ચરણાશ્રુત પીવારાવે, શ્રીઓ પાસે પત્ર દમાવરાવે, એકાન્તમાં મળે, પૂજા-આરવી ઉતારાવે તેઓ મોહાક અને કલ્પને પાત્ર છે. આથી કોઈનું કલ્યાણ થવું નથી. હા, એક એવું પરિણામ આવે છે કે નેતાથી મીરાજાઈની માફક ભગવત પ્રેમ-નિવિદ્ય બનીને પર-દાર છૂટી જાય છે. ભગવાન શુદ્ધ તથા ચૈતન્ય પ્રણીત મહાક ધરના મહાસેને વિલાપ કરતાં મૂળીને જનું રહેવું પડે છે, પરંતુ આ રિયતિ કાંઈ જાહેતે પ્રાપ્ત થતી નથી. કોઈને જો એવો પ્રેમ કે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય તો અન્ન કર્તવ્યોનો ભાર તેના પર રહેતો નથી. બીમારી, અશક્તિ અથવા રોગને લીધે આવી રિયતિ કટીક થાય છે, કે નેચો પત્ર દમાવતો પડે, રૂપ ધરાવતો પડે અને સેવા પણ કરાવતો પડે અથવા નાથ જાન ન હોવાને પરિણામે એ બધો સેવાઓનું કાંઈ ભાન પણ રહેતું નથી. માથા પર આસડાં પડે તેવું પણ ભાન આ રિયતિમાં રહેતું નથી, પણ આ બધી અસાધારણ રિયતિ છે. કુકળ બોલીને શ્રીઓને શિષ્યાઓ બનાવતો, તેમની પાસે નિપિદ સેવા કરાવતો, એકાન્તમાં મળવું વગેરે પ્રત્યક્ષ બનાવ્યાર છે. આજ્ઞાકાંધ અધ્યાત્મના નામ પર આતા બનાવ્યાર ખૂબ પ્રચાર પામ્યા છે, આથી પણ અર્ધ નુકસાન જ થાય છે. તેઓના ક્યારેક પ્રત્યક્ષ અપ્રત્યક્ષ દોષિત જ હોય છે. કેટલાકો સરજનાથી

તારાં ગીત

[વિદાય]

ગીતકાં તારાં ગાઈ કિરતાર,
તરવો દુસ્તર આ સસાર.
ગીતે ગીતેથી ગુઝ અમીનો અતો,
ગીતલ અનુપમા સ્વાદ,
પીતા આ ભવનો પ્રસાદ કે,
ગીતકા તારાં ગાઈ કિરતાર. ૧

કાચર હોય એ રહે અડશે શું
એ તો ગુરવીરનું કામ,
કાચીને માચડે અડતાં મુખી પણ,
લેવું હરિ તારું નામ રે :
ગીતકા તારા ગાઈ કિરતાર. ૨

જુલક સ્વરે તુજ શુભો પૂકાઈ,
દશે દિશે પટે હાક;
ગીતોની પૂન ચારે ખૂલે મચાવું,
કાયા હો ચાય ને ખાક રે :
ગીતકા તારા ગાઈ કિરતાર. ૩

મોહન કહે છે અસાર ભવનાં,
આર હરિનું નામ,
જીવન સજીવિની જેતે એ પીધી,
તેજે ખઈ કયું કામ રે :
ગીતકા તારાં ગાઈ કિરતાર. ૪

ગીતકા તારાં ગાઈ કિરતાર. ૫

‘મોહિનીચંદ્ર’

(૭)

પણ આમ દરે છે, પરંતુ પોતાનું ક્યાંય ચાહનાર
શુદ્ધિમાન પુરોએ આવા દોષોથી જરૂર બચવું જોઈએ
અને સ્ત્રીઓએ તો સર્વશા એથી દૂર રહેવું જોઈએ.
સાધુ મહાત્માઓમાં થકા-અકિન એટલી ઘેતી જોઈએ
કે તેમને સાચી થકા અને આદરપૂર્વક શીશુ આપવામાં
આવે, તેની શારીરિક રિયતિ પ્રમાણે તેને આરામની
ઠગમ તેટલી અને યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવામાં આવે અને
શાસ્ત્ર પ્રમાણેના તેના ઉપદેશો પ્રમાણે જીવન ધરવામાં
આવે. સાધુ સંન્યાસીઓને ધન આપવું, વિદ્યાસની
સામગ્રીઓ આપવી અને તેના ઉદ્ધિર નિકારો સમજ
બને તેનાં કામો કરવા તે તો તેને સત્વપદ્ધતિથી ચર્ચિત
કરાવવા સમાન છે અને તે એક પ્રકારનું પાપ છે
શૂદ્રરોએ આ વાત સમજતી જોઈએ.

(અનુસંધાન પાન ૫૦ નું સાધુ)

શ્રીકૃષ્ણ : પેલું ધનુષ્યાણ ..ના, રાગના તો તો
લોલીથી ખરડાપેલું છે અને તેના સ્વર્ણ કરીને અમારા
દાધાને દુધિન નહિ કરીએ.

કર્ણ : વાર તમે તમારા દાધાને દુધિત કરશો નહીં.
કર્ણ પોતે લેવાની લેશે.

(જમીન પર પસડાતા જમીને ધનુષ્યાણ ઉઠાવે છે.
એક દાધાથી ધનુષ્ય પકડીને જીભ દાધે પહોંચ સડાવી,
જમીનના પૂટ આગ પર બાણ મારે છે. નેમુથી
પાણીનો કુવારો નીકળે છે. તે પોતાના દાધાને કર્ણ
તેમનાં લેવાને માચડા તરફ ધરે છે.)

કર્ણ : વાચક, જ્યે. તમારી વાચના પૂરી થઈ.

અર્જુન : હા, કર્ણ, અમારી વાચના પૂર્ણ થઈ
અને સાથે જ તમારામાના અવિધાસની કાલિમા પણ
ધોવાઈ ગઈ.

કર્ણ : (આશ્ચર્યથી) કાળુ તમે અર્જુન અને ..
તમે... તમે શ્રીકૃષ્ણ ! (નમસ્કાર કરે છે.)

શ્રીકૃષ્ણ : હા, કર્ણ ! હું અર્જુન ને તમારી પવિત્ર
ચરતા અને જ્ઞાનીરતાનો આદર્શ બતાવવા માંગ્યો
હતા. ધન્ય છે તમને અને ધન્ય છે માતા વનુષરણે.
જેના ખેતીમાં તમારા જેવા જ્ઞાનીરોનો જન્મ થયો.

(શ્રીકૃષ્ણ અને અર્જુન કર્ણ તરફ નિદરજા
દર્શાવે જાય છે. તેજ વખતે અધારમથી રાજિમા
પડેશો તારો ખરીને કંઠર તરફ ધરે છે.)

(પડેશો)

સા. પ નાં રૂ પ માં રામ નાં દર્શન !

તાલેતરમાં અમદાવાદની મુલાકાતે આવી અમેલા અને વબરે. ખર્ચભૂત્રામુઓની ભૂત્રાસાને સુવોપી મયેલા કાન-કનખઠ આદ્યમવાળા વનવડ સ્વામિશ્રી રામદાસજીના "ઈશ્વરના સાનિધ્યમાં" નામના પુસ્તકમાંથી આ પ્રકરણ પલ્લુ હતું છે. સ્વામિશ્રીની શ્રી પામ પ્રત્યેની ખટલ સદ્ગત-સંસ્થિ તેમજ નિર્ભયતા અને તેમનો નિર્મલિપ્તની સ્વભાવ આપણને ઘણુ ઘણુ શીખવી શકે છે. કેવળ રામના બાંસે, અકિંચન સ્થિતિમાં હિન્દની તીર્થધામ્યા કરનાર સ્વામિશ્રીનાં અનેક સાવસેધ, પુસ્તિકા વાંચ્યા પછી માત્ર આપણને આશ્ચર્યચકિત ન થઈ કરતાં પરંતુ પરમ સદ્ગત તમને કરાવી શકે છે

જીવન ઝરમર

અમિત્રાનું પૂર્વજાનું નામ નિરુધરાજ. મેટ્રિકની પરિક્ષામાં બે વખત નિષ્ફળ નિવડ્યા પછી ચિત્રકામના અભ્યાસ પાછળ તેમણે વર્ષો ગાળ્યાં. તે પછી રિપની ગ મસ્તર અને વિવી ગ માસ્તર તરિક્ષેની શોખના પ્રાપ્ત કરી, સાથે સાથે ડાક્ટર બીચીચીનું કામ પણ કર્યું. તેઓશ્રીએ નડિવાદ, અમદાવાદ તેમજ દાદિયાવાડમાં નોકરીઓ પણ કરેલી, પરંતુ આશ્વરના ખટપટીયા વાતાવરણથી તેઓ કદાચીને બે મલોર અથ, ત્યાં વિવી ગ ફેક્ટરી સાથે ડાક્ટર, બીચીચી, શ્રીનીનું પણ કામ કરવા મરિહું તેમની સમ્મત અને પ્રમાણિકતાથી માફકે આકર્ષાએલા, પરંતુ આખ્યાત્મિક જીવનનું બેલાણ, બામીદારની સ્વાધી મનોદૃષ્ટિ અને ભક્તિમાં વધુ વખત ખ્યાન આપવું પડતું હોવાથી તેમને વધાર્યાં ગુરુજાન ગયું.

અને આ પછી તેમના જીવન-કાર્યની રમ્પ જલ્દસા પહેલ વહેલા પિતાશ્રી પાસેથી તેમણે "મારામ જ્ઞરામ જ્ઞમ જ્ઞમ રામ" નો મન મેળવેલા આ મન-જ્ઞપથો સંસાર પરનો મોઢ દૂર થઈ ગયો. ધર્મ પલિ કાવ પ્રસંગે એક દિવસ મારે પીયેર ગયા તે સમયનો લાખ લખને માત્ર પચીસ રૂપીઆ લઈ તેઓ એ મુદત્તવાન થયા. એ પૈસામાથી દીકરી વગેરે સેતાં જયેલા પૈસા તેમણે ગરિએલા વહેલી દીધા.

સ્વામિશ્રીએ ખુદે પને અને ઈશ્વરને બાસે હિન્દના એકેએક તીર્થધામોની યાત્રા કરી છે, સેકો મુમુક્ષુઓ અને સંસ્કારી, અસંસ્કારી બકિતઓના પરિચયમાં આઆ છે અને ગુરુમતે પણ પુષ્કળ મેળવ્યા છે હાલમાં દક્ષિણ ભારતમાં આવેલ કાન-કનખઠમાં તેઓશ્રી રહીર થયા છે અને તેઓશ્રીના પરિચય અને સહાયતાને પરિણામે એ આમમમાં હરિદનારાયણે હનસાંતિ મેળવે છે અને એ ઉપરાંત હરિજનો તથા તેમનાં બ્રજાને અન-વચ તથા શિશુલુ આપવામાં આવે છે.

બીજે દિવસે પ્રાતઃકળના ચાર વાગે રામ-

ચરણદાસ રામદાસને મુકીને નિજીયો, રામદાસ તજ્જ કલાક મોડો નિહ્યો. અધ્યાન રામદાસ એક આમડ પહોચ્યો ને ત્યાના મદિના ઝોટને યાક ખાવા બેઠો. બીજી પણ દરને આવેલા એક ભક્તજન એને પેલાને ત્યા લઈ ગયા અને દલી ભાત ખવડાવ્યા, તેજ સાંને બીજે ગામ પહોચી ત્યાના એક વડ નીચે રાત રજો. રાતે જલુ પ્રચડ વોશાન થયું અને એ બેઠો હલો ત્યા માખીઓનાં ટોળાને ટોળા ઉમરાવવા લાગ્યા. વટોળિયાતું વોશાન જોતો અને અસંખ માખીઓની સતમણી વેળો એ આખી રાત સુપચાપ મેસી રહ્યો.

સવાર પડતાં પ્રવાસ જરી થયો. એના પયનો યા લમજમ જાઈ ગયો હલો, જૂની મામડી ખરી પડતી હતી અને નવી આવેલી મામડી કંજુ થતી હતી. જયેર પડના એક મોટું તળાવ આપ્યું. તળાવની ચારે બાજુ મોટા ઝાડ ઉગેલા હતાં મુખ્યત્વે મુસલમાનોની વસતીવાળા એક ગામની બાજોએ આ તળાવ હતું એક મોટા ઝાડની કાપાયા એ બેઠો. થેડીવારે એ જોણા માગવા નિકળ્યો. પહેલા એક માસની ઝુપડી ડેખાઈ ત્યાં ગયેલ પરની સ્ત્રી ઉમરામાં ઉભી હતી, રામદાસે હિન્દીમાં કહ્યું:

"માણું તમારા બચ્ચાને રોડી આપશો!"

"અરે સદારાજ" હું તો મુતલીમ છું અને આપલો હિન્દુ સંસ્કારી છું. મારા હાથલુ આપ કેવી રીતે ખાશો!"

રામદાસે ઉત્તર આપ્યો

"હિન્દુ અને મુસલમાન એવા બેઠે રામદાસ જાણતો નથી. તમે એવી મા છો એ તો એટલું જ સમજો છે, અન્ય નહિ."

તરત જ એ ગદર મઈ અને એક રોટલી તથા કાચી ખીરું કમુજર લઈ આવી. આંખણમાં જ

બેરીને રામદાસે ખાઈ લીધુ. અને એકબે બોખા પાણી પી બીજા ઘેર ગયો. આ બર પછુ મુસલમાનનું ઢાળું એટલે અહીં પણ એજ કમ બન્યો. એને મુસલમાનની રસોઈ ખાવાનો વાંધો નહોતો. એવું એણે જણાવ્યું. એટલે તરત જ ઘરની સ્ત્રીએ એક રોટલો તથા ઘીનું શાક લાવ્યાં. એનું પેટ ભરાઈ ગયું. દવે અહીંથી ઉપ-લાવેલો વિચાર કર્યો. ત્યારે તે ખૂબ દુઃખ. ઘણીવાર ભર બપોરે આરામ લીધા વિના એણે મુસાફરી કરી હતી.

રામમાંથી એ જહાર નિકળતો હતો ત્યાં એક ઘાઠણે એને રોક્યો ને એનો હાથ પકડી પેતાને ત્યાં લઈ ગયો. પછી એણે રામદાસ સમક્ષ પીરસેલી ઘણી મૂકી. રામદાસને ખૂબ હતી જ નહીં, પરંતુ પેતાને ઘેર બીજા લેવડાવ્યા વિના ઘાઠણે છેડે એવો નહોતો. એટલે રામદાસને મોજે રોટલો ખાવો પડ્યો. ત્યાર બાદ એ પેતાને રસ્તે પડ્યો.

પાંચને શુભરે એ પડાણોડ પરેવ્યો. રસ્તે એણે એક મંદિરનું ઘિબર જોયું, એટલે એ મંદિરમાં પેડો અને નેતાં વેતળ મંદિરનો પૂજારી ખૂબ દર્શમાં આવો અયો. જાણે કેટલા વખતથી એની શક ન એનો દોષ' એ પ્રેમ પૂર્વક રામદાસને બેઠી પડ્યો ને પોતાની પાસે ખાટલા પર બેસાડ્યો. એણે રામદાસને કહ્યું 'શીકુ શીકુ પાણું' અને બાવલો વાતે વળગ્યો. રાત પડ્યા આવો હતો.

રામદાસે કહ્યું:

"મહારાજ! તમારા મંદિરની એકાદ તરફ એકાંત એરડીમાં રાત ગાળવાની રામદાસનો ઇચ્છા છે કૃપા કરી એવી જગા બતાવો."

પૂજારીએ તરત જણાવ્યું કે મંદિરના મુખ્યભાગની નીચે બેઠું હતું. એમાં મુશાના આધારની એક નાની સરખી એરડી હતી જ્યાં જહારની કસી ગરજા પ્રવેશી એમ નહોતું આ જગા ઘણા વખતથી અવાજ પડો હતો છતાં એમાં રહેવાય એવું તો હતું જ. રામદાસ ત્યાં રાત ગાળવા કમુક થયો. એક જૂની સાદી લઈ પૂજારી એને પગથિયા ઉતરી નીચે અધારા બેઠરામાં લઈ ગયો. આ જગા ધન્યજન દસ ફૂટ લાંબી પડેલી હતી. કેટલાંય વરસોથી પડેલી ધૂળના ઘર જાણ્યા હતા. પૂજારીએ પાથરેલી સાદી પર રામદાસ બેઠો ને પછી પૂજારીએ રાત લીધી.

પૂજારી ચાલ્યો ગયો. જહાર રાત પડી એટલે બેઠરામાં ઘેર અધાર' આપી ગયું. જહારની જાળીની સપાટીએ એક નાનું જાળીનું મૂકું હતું.

કેટલાંય રહિત થઈ રામદાસે કેટલાક કલાક સમાધિમાં ગાળા કરી. ત્યાં કેટલાંય વગરવધો બેઠો વૃત્તિ બદલ્યું જ નહીં. આખો ઉપાડો જોયું તો ત્રણ માણસો બેઠરામાં આવતા હતા. એમના હાથમાં હાનસ હતું. એક હાથમાં હર્મોનિયમ હતું ને તળમાં હતાં. પૂજારી રામદાસ મારે મોટા લોચા ભરીને દૂધ લાવ્યો હતો. એના આમદયો રામદાસે દૂધ પીયું, પછી પૂજારીએ કહ્યું: "મહારાજ! અમારો વિચાર થાયું" બજન હીતન કરવાનો છે, તેથી આ સાજા લાગ્યા છોએ."

"બહે, તમારું સંખીત સામજવાની રામદાસને તો મજા પડે."

હાનસ વચ્ચે મૂકવામાં આવ્યું અને એ ત્રણે જણ રામદાસની ગાળી નાળુએ પમણાંની પાસે હારખ બેઠા બજન કરી ગયું. કેટલું જણીતા સંતનું-લિની પડ હતું એમણે બજનનું પહેલું ચરણ માનું બાજા' હતો "જેને રામનામનો સ્વાદ જાયો છે તે જીવન મુક્ત જ છે." પહેલું ચરણ પૂરું થતાં મીતમાં એકદમ અંગ પડ્યો. નરથા ને હારમોનિયમ પણ મૂકાં થઈ ગયાં. શુ થયું તે જોવા રામદાસ એમની તરફ ફર્યો. ત્રણે જણો મો વિકાસી આંખો ફાટી, દિવાની પેલી નાળુએ રામદાસની જમણી તરફ જોઈ રહ્યા હતા. એક બધર વિપધર ધીમે ધીમે રામદાસ તરફ અધવતો હતો. એકદમ ત્રણે જણ ફરીને ઉભા થઈ ગયા ને રામદાસને ઉઠાડવા લાગ્યા. પૂજારીએ કહ્યું

"મહારાજ ચાલો અહીંથી જતા રહોએ. હું આપને બીજી જગા આપીશ. આ સાંપ જડ જ બધર દોષ છે. મોંઘી પૂજા મુધી એ નખાં એકી બરેમો દોષ છે કૃપા કરી જલ્દી ઉઠો ને ચાલો."

રામદાસ ઝાંત તથા સ્વસ્થ હતો. એણે કહ્યું.

રામ' આ સાંપથી ખાટલા નખા ડરો છો. મારે આ રૂપે સાક્ષાત્ પરમાત્મા જ આપણને દર્શન આપી ગયા છે. કેટલા પ્રેમથી એ તમારું બજન સાંભળવા આવ્યા છે! તમને એ કસી ધન નહિ કરે. એસેને હીતન કર કરો.

અજક્ય મહારાજ' સાક્ષાત્ મમદુતની હાજરીમાં કીર્તન' અને તો ચાલ્યા ને આપ પણ સાથે આવો એવી આમરી સલાહ છે."

રામદાસે આજ્ઞા કર્યો:

"પણ મરેલી નહિ, સાપ તમને નહીં કરે, તમારે ન આપું' હોય તે ન ઓસો, પણ બાળી સા મરે નાઓ છો! જુવો તો ખરા કે સાપ મિત્ર છે કે દુરમત!"

પણ એ લોકો બેસવા, તૈયાર નહોતા, જેમ જેમ સાપ રામદાસની પાસે આવતો એમ તેમ તેમ આ તરફે જણા મરિયાળના કાટાની ચાક્ર કરતા એની પુછડી બાજુ જતા રહ્યા. સાપ રામદાસની છેક નજીક આવી પહોંચ્યો, રામદાસે એને આવકાર આપ્યો.

"ચાલ્યા આવો રામજી! અચકારો નહિ."

પેલાના વચ્ચે છેડે જોળાને કટકો નાંધેલા હવે તે છોડી એણે સાપ આગળ મુક્યો ને બોલ્યો.

"પ્રિય રામ! તમને આપી શકાય તેવું આ સિવાય રામદાસ પાસે કંઈ જ નથી."

સાપ જોળાના ટુકડા પાસે આવ્યો તેણે પોતાની ફાલ વળી છબ થોડીક ફાંચુ એના પર ફેરવી ઝોળ આપ્યો ને પછો આગળ વધ્યો. હવે સાપ રામદાસથી એક તણુ જેટલો જ વેચ્યો હતો પૂછતાં રામદાસ નિશ્ચય બોલો હતો. સ ને અવશ્ય સાપ એને ન અપહરતાં એની પાછળ પાછળ ચક્રર લઈ ડાબી બાજુએ નિઃશ્વરે એ સાપ આવ્યો એટલે પેલા મિત્રો જમણી બાજુ ફરી સાપની પૂછડી અને પોતાની વચ્ચે ઓઝામાં ઓઝા' એક વારતું' અંતર રહે એની એ ખાસ ચીવટ રાખતા. સાપ ધીમે ધીમે ફાટ ભળી ગયો. ને એક છેડેથી પમથિાં ચડતા લાગ્યો.

પૂજારી ભયભીત સ્વરે બોલી કીધો:

"મહારાજ ઉપર પહોંચવા મરે લખમજ ચાલીસ પમથિયાં ચડતાં છે ને માલસાહી રીતે આ સાપ સાથે છે એ રીતે એને પમથિયાં ચડતા તે કસાડો વરો. આપણે ત્યાં સુધી તો અહીં જ સપદાવાળા વળી એના મનમાં પાછા ભોંયરામાં ફરવાનું નહીં આવે એની પણ શી ખાતરી! આપણે તો મૃત જ પાયા."

રામદાસે સલાહ આપી "રો નહિ સાપ તો એક માણસેથી ચડે છે, તમે બીજા માણસેથી ચડી જાવ."

"અરે વાત શી કરો છો! એમ તે ચલાવ કે! તમને સાપનો વિશ્વાસ છે' એવો બનને નથી."

પછી રામદાસે રસ્તો ખતાવ્યો કે સાપની અને દિવાલની વચ્ચે પોતે જોસો રહે અને એ લોકો રામદાસ અને દિવાલની વચ્ચે ચાલે (સાપથી જુદી બાજુએ) ઉપર જાય, એ લોકો સમત થયા એટલે રામદાસ કહ્યા પ્રમાણે જોસો રહ્યો. વારાઘરતી એ લોકો પમથિયાં ચડ્યા. ચારચાર પમથિયાં સામ્યાં જ દુહીને ચડી ગયા' જતા જતાં એ લોકો સાપના ભયની એને ચેતવણી આપતા ગયા અને પોતાની પાછળ પાછળ નાસી આવતા વિનંત કરતા ગયા. તમમાં ને હારમોનિયમ ઉપરાત એ લોકો ફાનસ પણ સાથે સાથે લેતા ગયા.

ફરી પાછો રામદાસ કાળજીકળા અધિકારમાં ગરક થઈ ગયો. એ પાછો સાઘરી પર બેઠો. સાપે આખેલા ઝોળના ટુકડા મરે એણે અધિકારમાં જ લાચ ફેરવવા માંડ્યો, ને ફેળાતા ફેળાતા ઝોળ જુદી ગયેલ. સાપે પ્રસાદ તરીકે રહેવા દીધેલો આ ટુકડો રામદાસે પેલાના મોમા નાખ્યો ને ખૂંચ આનંદથી ખાધ ગયો. આખી રાત એ નિગનદમાં ઢૂંમેલો જ બેઠો રહ્યો.

પેલા ભળીવામાંથી પ્રભાતનાં શિરણો કૂટ્યાં ત્યારે એણે દાંડમાંથી ઠેકની ડોળીયું કસ્યું' કેપ્પું'. રામદાસ જાણે છે કે મરી ગયો છે એ જોવા પૂજારી મહારાજ આવ્યા ઠેકિયું કરતા હતા. એમને જોઈ રામદાસે સ્મીત ક્યું. પછી રાતરાળા પેલાના મિત્રોને લઈને ભોંયરામાં આવ્યા, એની સાથે તેઓ બેઠા ને આમનચુચ્ચ બની એને જોઈ રહ્યા. પછી પેલા ઝોળના કટકો વ્યાં પડ્યો હતો ત્યાં પૂજારીની નજર પડી. કટકો ન દેખાતાં એનું શું થયું એમ એણે રામદાસને પૂછ્યું. રામદાસે જણાવ્યું કે એ તો સાપનો પ્રસાદ હતો એટલે પોતે ખાઈ ગયો હતો.

"આપરો! તમે તો અજ્ઞાન બાદશી છો! મજ'કર!"

"રામદાસ બાબત નથી એ તો માત્ર ભગવાનનો માણસ જ છે"

પછી રામદાસ ભોંયરામાંથી નિઃશ્વરે બહાર આવ્યો અને પોતાને રસ્તે પડ્યો.

== એક જિજ્ઞાસુના પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તર ==

(સ્વામી માધવતીર્થ)

૧ પ્રશ્ન—તેનાનું જ્ઞાન છે ત્યાં મુખી બાકી જમત છે અને તે આપણા જ્ઞાનથી અનુભવાય છે. આપણે જ્ઞાન ખસી જતાં કશું રહેતું નથી, પણ તરવર દસા રહે છે. તે દસાથી કંઈ દષ્ટિ સિદ્ધ થતું નથી. જે દેખાય છે તે આપણું જ્ઞાન જ; પણ તે જાને જ વળતુએ કે જમત બનામું છે એમ ન કહેવાય; તેમ કોણ તો વ્યવહારની જરૂર જ રહે નહિ, આપણું જ્ઞાન જ દેવો દેવ એટલે ખમ્, દુષ્ટાત તરીકે જે વોસ જાડ ભોલાં, તે જોતાં દેખાયા તે મારા જ્ઞાનથી કે પ્રમાણથી દેખાવાં પણ તે મારા જાને જ જતામાં છે એમ શી રીતે કહેવાય ?

ઉત્તર—આપણે જે કંઈ જોઈએ તેમા મારા જ્ઞાન કે જેમનો વિચાર પૂરતો નથી. જાતાનો વિચાર પણ સેવા લેઈએ. જાતા વચર જ્ઞાન નથી જાતા દેહનો અભિમાની કોણ ત્યારે બહાર કાર્યક દેહતા રૂપે દેખાય છે. તેને માણસો જાડ કહે છે, એવું નરો જાણેસો માણસનો જાણક માણસનો વચ્ચે રહી શીખે છે. આત્મજ્ઞાન થાય ત્યારે જ્ઞાતા વ્યાપક અને છે અને કંઈતા જેવું કાષ્ટ રહેતું નથી, તેથી અદર જદાર જેવું કાષ્ટ રહેતું નથી.

૨ પ્રશ્ન—જે જાડ જ્ઞાનથી જાણ્યું અને ત્યારે જાણ્યું તેજ દિવસથી તેનું અગિતત, આગળ કે પાછળ નહિ પણ જામતમા એવું કેઈ માનતું નથી. બધા એમજ કહે છે કે જાડ તો આગાઉથી દતા પણ આપણાં જાણમાં દતાં નહિ. મનથી કાષ્ટક જાણી શકીએ પણ મનથી ઉત્પન્ન કરી શકીએ નહિ. જે મનજ કરી શકતું કોણ તો સેવા કરવાનાં જરૂર જ જા મારે રહે ? મનથી જ જ્યુ કરી લેવાનું

ઉત્તર—જા જનાવ રમણુષાધના જાનનો છે. મહિમાધના જાનનો નથી. રમણુષાધને જે જમત દેખાય છે તે મહિમાધને દેખાતું નથી. છતાં બધા પુત્ર મેગા રાષ દિવસે અધાર સિદ્ધ કરે તેથી તે વાત સાચી કરતી નથી. રમણુષાધનો જન્મ થયા પછી તેજ જાણું જ્ઞાન પડેલીવાર ક્યારે થયું અને કેવો રીતે થયું તેના તપાસ કરવી જોઈએ.

૩ પ્રશ્ન—જાણું દસ રાખામાં સહએ. જાણા પછી કામગી કે એ જાડ મનથી જુદું નથી અને મને જ જતાવેલું છે. જાણા પછી જાણમા જોગેલાન પ્રમાણ જ જાણું નથી, તે જ પ્રમાણે ધાવડામાં અદતા, હદતાના પ્રમાણે મગતા નથી.

ઉત્તર—જાણ વખતે રાખું નથી જાણા પછી તે જાણું કહેવાય છે. રાખ વખતે બધું જામત છે અને તે વખતનું જ્ઞાન તે અનુભવમા પ્રમાણ છે. જે પ્રમાણથી જે વસ્તુ સિદ્ધ થાય તે પ્રમાણથી તેની નિરૂપિ ન થાય. તે જ પ્રમાણે જામતના અવકાશ વખતે જામતનું જ્ઞાન પ્રમાણ તરીકે રહે છે. તે જાનનો જાવ ધાવડામાં થાય છે

૪ પ્રશ્ન—જામત અવસ્થામાં હું, એવો વિચાર ક્યારે મને જે જાડ દેખાય છે તેનો નાશ થાઓ, છતાં તેનો નાશ થશે નહિ. તે મારે મારે મારું જ્ઞાન ફેરવું જોઈએ, પણ કાલકા વચર દસ્યોના અમાર સંભવે નહિ.

ઉત્તર—માણસ જાણે થાને જાણે પોષ્ટ થઈ જાય તો પણ માણસના પ્રમાણનો જાધ થાય અને તેને માણસના જેવું જાડ દેખાય નહિ. ખરી રીતે માણસને જે જાણું જ્ઞાન થયું છે તે માણસની વચ્ચે રહીને માણસના સમાજનું જ્ઞાન સાચું જાનવાથી થયું છે. આ જામતમાં કાલકું સાપેક્ષતાનું સામ્ય વધારે સ્પષ્ટ જવાબ આપી શકે છે. તે કહે છે કે આપણે જે બહાર વસ્તુઓ જોઈએ છીએ તે કાલ Object (વસ્તુ) નથી, પણ Etern (જનાવ) છે Event (જનાવ) પ્રતિભાસિ કાલ છે. તેને જાલ-વચા કાલ છે, જનાવનો કાલ જનાવની સાથે ઉત્પન્ન થાય છે, પડેલાં કે પછી જેવું તેમા કાલ દેવું નથી. દોરડીમા જુલ્યા જોયેલો સર્પ જેવા પડેલા દતો નહિ અને દોરડીનું જ્ઞાન થતા સર્પનો ત્રિજાસિક નિરેધ થાય છે. તે પ્રમાણે મહિમાધના જમત વિશે અથવા રમણુષાધના જમત વિશે સમજવાનું છે.

૫ પ્રશ્ન—સ્વપ્નનું જ્ઞાન ઉષેડનું જડનું નથી, પણ એની મેલે જ સાચું જાણું, જાણતમાં એમ જાણું જડું નથી. એક રાખના જનાવના સંભવના અનુ-બધતાનું જીવનું સ્વપ્ન જીવનું દિવસે કાલ વખતે કરી પણ આપણું નથી. જામતમાં કાલેલાં એવું એમ જમત દેખાય છે.

ઉત્તર—જાણ અને જાણ જાણે રથાન ધર્મ છે અને જાણે માપતળા છે અને સમન છે. તેના ૧૦ કારણ નહિ પ્રમાણે માર્ગક ઉપનિષદમાં જૈન ૧ પ્ર રમણું આપેમાં છે.

૧ મને દખ છે.

૨ મને અસત્ય છે એટલે નમ્રત સ્વપ્નમાં જાગુ રહે છે અને સ્વપ્ન નમ્રતમાં જાગુ રહે છે.

૩ મનેમાં પ્રાણ પ્રાણક રૂપથી પદાર્થ પ્રતીત થાય છે.

૪ જે પદાર્થ નથી, પછી નથી, તે વચમાં પણ નથી. વચમાં મૂડ પ્રશ્નોને સ્વપ્ન સાચુ લાગે છે તેવી રીતે નમ્રત સાચુ લાગે છે.

૫ નમ્રતની માફક સ્વપ્નમાં પણ પ્રયોજન સિદ્ધ થાય છે

૬ સ્વપ્નમાં ચિત્તની અંદરના પ્રદર્શક કલ્પિત છે અને બહારના સાચા દેખાય છે તેવું નમ્રતમાં પણ છે, પણ ખરી રીતે બધા કલ્પિત છે.

૭ સ્વપ્નમાં આંતરિક પ્રદર્શક કલ્પના સુધી રહે છે અને બહાર પ્રદર્શક તે પછી પણ રહે છે એટલે અન્યેન્ય પરિચ્છેદ છે તેવું નમ્રતમાં પણ છે.

૮ સ્વપ્નમાં માનસિક નમ્રત અવ્યક્ત છે અને બહારનું વ્યક્ત છે, તેવું ન નમ્રતમાં પણ છે.

૯ સ્વપ્નમાં મધી જીવની કલ્પના છે. નમ્રતમાં પણ જીવન અંદર બહારની કલ્પના કરે છે.

૧૦ જેવું જાન તેવું રમરણ મને જ્ઞામાં રહે છે. જે જાતના હૃદય થઈ જાય છે તે જીવના ઉપર અમથ કરે છે.

નમ્રતમાં મનના કલ્પેલા પ્રદર્શો અસત્ય છે એવું પૂર્વ અને પશ્ચિમના માણસો માને છે. બહારના સ્પૃશ્ય પ્રદર્શો સાચા છે એવું પશ્ચિમના માણસો ૧૬ થી ૨૦ સુધી માનતા હતા. પીસમી સદીમાં પ્રે. આઈ.રુડાઇનના સાપેક્ષવાદી શૈલ થયા પછી બહારના સ્પૃશ્ય પ્રદર્શો પણ (સ્વપ્નની માફક) કલ્પિત છે એવું સિદ્ધ થયેલ છે

૧ પ્રમ. સ્વપ્નમાં જોઈ જનાવની વાતચિત નમ્રતમાં થાય પણ નમ્રતની વાતચિત સ્વપ્નમાં થતી નથી. તમને આ બાબતમાં વધારે સ્પષ્ટ સમજણ સત્તાનો એક ટુંકામાં

વ્યવહારિક સત્તા

ઉત્તર-સ્વપ્ન વખતે તે સ્વપ્ન નથી, પણ એક પ્રકારનો સ્વાનંધર્મ છે. નમ્રત પણ સ્વાનંધર્મ છે. ડોહ સ્વાનંધર્મ બીજા સ્વાનંધર્મ અનુભવ થાક આવ્યા છો છે અને ડોહ વખતે બીજા સ્વાનંધર્મ અનુભવ થાક આવતા નથી. સ્વપ્નનાં દેવતા મૃતિ ડોહ જન્માએ ઘોરથી જોઈ દોષ તે નમ્રતમાં મળી આવે છે. નમ્રતમાં જેમ સ્વપ્ન થાક કરવા બેસીએ છીએ તેવું સ્વપ્નમાં નમ્રત થાક કરવાની રેવ પાડીએ તો નમ્રત પણ થાક આવે પણ જન્મે જ્ઞામાં તથા જ્ઞાનમાં થાક ફેર છે તેવી સ્વપ્નના નમ્રતમાં બહારના નમ્રતના જનાવ થાક આવતા નથી. થાક લેવાનું કામ વેળુવી માણવું છે. જ્ઞાવવાનું કામ સકરી માણવું છે. નમ્રતમાં વેળુવી મામા છે, સ્વપ્નમાં સંકરી મામા છે.

૭ પ્રમ. ઓઝોને પ્રચલિત, સ્વપ્ન આવે પણ પ્રશ્નોને ન આવે.

ઉત્તર-નમ્રતના ડેર્યાં સંસ્કાર સ્વપ્નમાં આવી છો છે, પણ નમ્રતના ડેર-કળ સ્વપ્નમાં આવતા નથી. સ્વપ્નમાં જે ડેર્યાં ઉમટા મુલ્ટા દેખાવ જણાય છે તે સ્વપ્નનો સ્વાનંધર્મ છે

૮ પ્રમ. નમ્રતમાં જેને જે બચન છૂટી મધુ જેલ તે બચન સ્વપ્નમાં આવતું નથી.

ઉત્તર-એ વાત સાચી નથી. જે બચન છેમધુ દોષ તેમાં સ્વપ્ન પણ મળ્યા માણસોને આવે છે.

૯ પ્રમ. નમ્રત સ્વપ્નમાં જાણ પામે છે તો ફરીથી નમ્રત કેમ થાય?

ઉત્તર-નમ્રત અને સ્વપ્ન જન્મેનું મૂળ કારણ આત્માનું અજ્ઞાન છે. એ અજ્ઞાનશી બી જળી ન જાય ત્યાં સુધી નમ્રત અને સ્વપ્ન જન્મે આવ્યા કરશે. આત્મજ્ઞાન ન થાય ત્યાં સુધી સૂક્ષ્મ સંસ્કારો જોરે કરીને આવ્યા કરશે. જ્ઞાન થયા પછી માત્ર પ્રારબ્ધ રહે છે.

મને તેરહા મારે વ્યવહારિક અને પ્રાતિભાસિક નીચે જતાવેલ છે

પ્રાતિભાસિક સત્તા

- ૧ જ્ઞાત સ્વા
- ૨ મધુ પ્રાતિભાસિક સાક્ષી ભાસ્ય છે
- ૩ વિવર્તવાદ
- ૪ એક જીવ

- ૧ અજ્ઞાત સ્વા
- ૨ વ્યવહારિક વસ્તુ આંખથી જોઈ જાય
- ૩ પરિણામવાદ
- ૪ અનેક જીવ

- ૫ વસ્તુ જોયા પહેલાં હોય
- ૬ સૃષ્ટિ દૃષ્ટિવાદ
- ૭ વસ્તુ સાકાર હોય છે
- ૮ જન્મતની ઉત્પત્તિ રિયલિટી અને લય થાય છે
- ૯ એક અંશની નિરૂપિત થાય.
- ૧૦ એક ગાન કરતાં બીજું ગાન વધારે સારું છે
- ૧૧ જોનારના વિચાર સિવાય જન્મતનો વિચાર થઈ શકે છે
- ૧૨ જન્મતનું ગાન રાખવામાં દરકત નથી
- ૧૩ અનેક ગાનની સામગ્રી છે
- ૧૪ સંબંધ થાય છે
- ૧૫ દૃષ્ટાથી દ્રવ્ય જુદું હોય છે
- ૧૬ ભક્તિમાર્ગ, યોગમાર્ગ
- ૧૭ જોઈને અજોડ કરવો

- ૫ સૃષ્ટિ કાળે પ્રતીતિ
- ૬ સૃષ્ટિ સૃષ્ટિવાદ
- ૭ વસ્તુ નિરાકાર હોય છે
- ૮ ગાનકાળે જન્મતનો ત્રિકાલિક નિરોધ થાય છે
- ૯ એક અંશની નિરૂપિત ન થાય
- ૧૦ એક જ ગાન સારું છે
- ૧૧ જોનારના વિચાર સિવાય જન્મતનો વિચાર થઈ શકે નહિ
- ૧૨ જન્મતનું ગાન તત્ત્વગાનમાં પ્રતિગંધ કરે છે
- ૧૩ એક ગાનની સામગ્રી છે
- ૧૪ સંબંધ થતો નથી
- ૧૫ દૃષ્ટાથી દૃષ્ટ જુદું હોતું નથી
- ૧૬ ગાનમાર્ગ
- ૧૭ જોઈને નિરોધ કરવો

વસ્તુપૂર્ણ પિયેજનજલમ્ (પાન ૨૪ થી ૩૫)

ખાટલાઓ પી પીને ખાલી કરી મૂકે છે તે જો ન કરે તો ચામડીના દરતો જોમ થઈ પડેલો મનુષ્યોનો મોટો ભાગ જો આજે નજરે પડે છે તે ન પડે એ દેખાતું છે. ચામડીનું દરદ કરી પણ ન જવ્યા પામે એમ કહેવાનો આશય નથી, પરંતુ ચામડીનાં રોગથી પીડાતા દરદીઓનું આજે જો ભયર પ્રમાણ નજરે પડે છે, તે ન જ પડે.

- કદત ધોડા કાળ પહેલાં ઉત્પત્તિના કાળ સમયનું જ નહિ. કદો કે, ઉત્પત્તિના ભાગે જ અપાતાં, પણ આજે લોહી જામી જતાનાં કારણે મનુષ્યોને એટલા બધા ઉત્પત્તિના ખાવાં પડે છે કે, હાથે કરીને શરીરમાં યજ્ઞ ભોજવા જેવું કાલે કરવું પડે છે જો કે આજે વિવિધ ઉત્પત્તિની નીભળ્યાં છે એને અમુક અસૈ વૈવક વિદ્યાની કદત ન મળવામાં આવે તો તેને અન્નવાન કહ્યો મળ્યા. કેટલાક ઉત્પત્તિને જરૂર આશીર્વાદજનક મળે શકાય તેમ છે; છતાં મનુષ્યમાત્રે પોતાનું જીવન એવી રીતે વ્યતીત કરવું જોઈએ કે, જેથી એક પણ ઉત્પત્તિ લેવાની જરૂર પડે નહિ. શુદ્ધ પાણી પીને શરીરને સ્વચ્છ લોહીવાળું રાખવું એ જ સ્વમાનવિક છે.

આજે વિકૃત પીણાંની રીતે રાખી લોહીને વિકૃત બનાવી મરવું એ તો જરૂર અસ્માનિક છે. ૫૪

કીચડમાં નાંખીને ધોવા એ કરતાં ૫૪ કીચડમાં પડે જ નહિ એ બાજતનું જેમ બાજ રહેવું જોઈએ તેમ શરીરનું રકત થી રીતે શુદ્ધ રહે એ જ જળજવાનું છે.

શુદ્ધ લોહી ધરાવનાર મનુષ્યોમાં પોતાનું લોહી શાત રહેવાના પરિણામે કામ, ક્રોધ, મોહ અને માયા જેવા માનસિક દોષો બિભ્ભવવા પામતા નથી. એવાદોનો હોય તો પણ તેનું પ્રમાણ બિતિ અલ્પ હોય છે

આજે વાતવત્તામાં મનુષ્યોનાં લોહી તપી જાય છે. એ માનવજીવનની જેવી લોહી એજ ન મળ્યા. અલગત જન્મદારના પ્રમંથોમાં કાળ વખતે લોહી તપે એ જરૂરનું સમજાય છે.

ગોરીદત્તના ઔદયમાં સંકટાચના કારણે જરા કાળનો હાથ મુશ્કેલી બધી જતા પામ્યો હોય તો ૫૪ જોઈ લોહી ધરાવનાર માનવો ત્યાંને ત્યાં જ વિશ્વન વગર 'રામમાધી રામાવણ' રચી કહવા કેવો ભઠારવ પ્રવાન કરી મૂકે છે એ પછાતમાએ અનુમન્યું હતો.

તપેશુ લોહી-અસ્વચ્છ લોહી-અર્થાત લોહી આગ માનવજીવનની કેટલી બધી ભરખારી કરે છે એનાં મુશ્કેલીએ જરૂર વિચાર કરવો પડે છે.

ધોળી ટોપી ઉપર ધોડ ! શ્રી. રાતિલાલ દીનાનાથ મહેતા

[કેટલાક સાચા બનાવો]

[એક પ્રસંગ : ઇ. સ. ૧૯૩૦]

ઓ ગણીસ વર્ષ પહેલાં બનેલો આ બનાવ તમને ખાતર નહોતો. કોણ તેમ જાણ સામે તરવે છે. જાણતી આંધારી રાતે અમદાવાદમાં રામપુર રવાના જહાઝ કાંકરીઆ તરફ જવાના રસ્તે કિશોરોની કડકડતી કંઠીમાં સાવકા પર બેસી રાતના દસ વાગે એક મુલાકાત ધોળી ટોપી રજા હતો. કંઠી ખૂબ હતી. તેમાં સાવકાની સ્વારી પર કંઠીની મજા ચોર હતી.

જેવામાં એકાએક સામેથી આવતા ચાર યુરોપીયન સોફ્ટરોમાંના એક સાવકાના આગ્રહ પાડેને જોઈ ટકર લગાવીને જૂમ પાડી: "You won't stop this!" —ને બધા આગ્રહ હસવા લાગ્યા. બધા નજારાં મસ્ત હતા. સાવકા એક માણુ પડેને સાવકાની જીભ માણુએ ઉપરી પાડે. ગોરા સોફ્ટરોએ તેની 'ધોળી ટોપી' ઉપર કોષ કરી સાવકાને લાલ મારી હતી એ સમજ ગયો, પરંતુ ૧૯૩૦ વર્ષ ધોળી ટોપી અને અંગ્રેજ ટોપા વચ્ચેના મુલાકાત વર્ષ હતું, તેથી તેમની સામે કોઈ હિંમત સાંભળે તેમ ન હતું.

ને 'ધોળી-ટોપીને ખાતર' —ને બનું તે સહન કરી લેવામાં જ સાવકાની કડકાણુ માનું.

[બીજો પ્રસંગ : ઇ. સ. ૧૯૪૭]

હિન્દ સ્વતંત્ર બનું છે. હવે અંગ્રેજ ટોપા ત્યાં રાખ રહ્યું નથી. સર્વત્ર 'ધોળી ટોપી'નો જલ્પજાર પ્રવર્તે રહ્યો છે.

મુખ્યત્વે સેક્રેટરીયેટ જુઓ કે દિલ્લીની સરકારી કોર્પોરેશન; બધા જાણે ત્યાં ધોળી ટોપીનો વિજય છે. ધોળી ટોપી વહેલી બની છે. 'કાળા અને કાંચરી ટોપીઓ'ના પશુ હવે 'ધોળી ટોપી' પહેરતા થઈ ગયા છે. અમલદારો, મીઠાના અને સત્તાધીશો ને માથે ધોળી ટોપી ધોઈ રહી છે ને ધોળી ટોપી પહેરનાર મારે સર્વત્ર ખુર્શા દાર છે.

ગોરા સોફ્ટરોની સાત ખાનાર સાવકાની મુલાકાત ૬૬૧ આનંદની નાંખી રહ્યું છે. 'ધોળી ટોપી'ને ખાતર એક મુલાકાતે જાન ફેસાની કરી છે. આઝાદીનું એ ચોરસ ભયું ચિન્હ છે સ્વતંત્ર હિન્દ 'ધોળી ટોપી'ના કારણમાં હવે સંપૂર્ણ સુખ, શાંતિ અને આઝાદી મેળવશે એ વિચારે સમસ્ત પ્રજા ખુશાલીનો મહોત્સવ મનાવી રહી છે.

[ત્રીજો પ્રસંગ : ઇ. સ. ૧૯૪૮]

આઝાદ હિન્દના સ્વાતંત્ર્ય કારોત્થારને બે વર્ષ પીટી ગયાં છે.

રાષ્ટ્રીય સરકારના વહિવટ સામે પ્રજાને બનેલ વિધિ હિંમતો નોંધાવવાની કોણ એમ હવે તો ભાઈ જાણે ત્યાં 'ધોળી ટોપી' સામે લોહો આંજળી ઝાંખી મોલી રહ્યા છે. "આ રહ્યા ધોળી ટોપીવાળા—એમણે જ પ્રજાની આ દશા કરી."

એકવાર વેદવેદીની જીભ વગેના કામમાં અમદાવાદની મુસાફરી કરીશવન 'ધોળી ટોપી'—વાળા મુલાકાતે લોહો તરફ જોઈ રીકાઓની કાંતો સામનો કરવો પડ્યો તે ગોરા સોફ્ટરોની સાત ખાના કરતાં બે વધુ આઠો હતો.

રીકાઓના સમય પાંદર હતા. જવાબ કરનાર ધોળી ટોપીવાળા માત્ર બે જ હતા. તેમાંના એક હતા અમદાવાદની રહેર સમાજના પ્રમુખ શ્રી મુશામ રસુલ કુરેશી અને બીજો આ પ્રસંગનો આમેયક હું પોતે.

મસ્કતી મારફતના એક વેપારીએ કહ્યું: "ધોળી ટોપીવાળાએ જ વેપારીઓને લૂંટી લીધા છે. ને દેશની પાવમાલી કરી છે."

એક પ્રમાણે હતા તેણે સર પૂરાવ્યા. "હા, અમે સેક્રેટરી મુખ્યત્વે પશુ એ ધોળી ટોપીવાળાએ જ બેકાર બનાવ્યા."

ત્યાર પછી ત્યાં પોતાની સી સાથે બેઠેલા એક વૃદ્ધ તફ્ટી છાયા 'હા, એ ધોળી ટોપી વાળા સોફ્ટરો સરકાર જ અને નોકરીમાંથી રજાસત આપી,

મરણિ તો અંતર્ધાન યજ્ઞ થઈ. મારું નામ કુંડલા છે, કુંડા મદાપટાની સખી, વિંધવાનનો પુત્રો અને વીર પ્રખરમાણીની પત્ની છું. મારા પતિ દેવસુર સંઘાતમાં શૂન્ય દાસે મારાં ગર્ભ ત્યારથી દું અદો' તાજમી ઇવન વ્યતીન કરી રવી છું.

સખીના એવને લીધે એને અદિ' વીરજ ને આપાસન આપવા આવી છું. આમચ્છ છે કે મુલ્યલેખના કોઈ વીરે પાન્યમ કેળુને એ પોતાના માણસું નિશાન બનાવ્યો છે. દું એની જ કૃત્ય કરવા મધ દત્તી અને વાત સાંધી જ બની. આપને ભેષ્મને આવી સખીના હરણથા પ્રમતો સંગર યજ્ઞ ગયો છે, પાંતુ જાતા સુરખિના ક્ષેત્ર જગુમાર એના યજ્ઞ એ વીરની સાથે જ થશે. નેકે પાતા કેળુને ધાત્ર કયો છે એમ નિસર્તિને એ કુલ્યની મારી મુર્ચિત યજ્ઞ થઈ છે.

મરણો સમય રવો નથી. આપ વિધવાનો પ્રવૃદ્ધ જ અદિ' આવી પડેલા છે અને આ સંગરે. રીકાર કરો." રાગકુમારે 'તથાગુ' કહીને એની જ આની લીધી. કુંડલાએ પોતાના કુધાગ્ર મુખમાં ગમરમુ કપ્પે. તેમો મુખિયો અને કુન યજ્ઞ તાડાગે જાતી પરોંચા એમણે અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરીને વિધિપૂર્વકે રાગુમાર અને મંગલગાને વિગાદ કરી. કપેડે કુંડલાએ પોતાની સખી રાગુમારના હાથમાં સોપી દીધી. અને જાને પેતપેતાના કર્તવ્યજાએ, ઉરરેલ આખેલ ત્યાર પછી જાને વિગાદ કરીને તે દિવ્ય જાતિથી પોતાના અભિષ્ટ સ્થાન પર પડેલી જઈ જાગુમારે મદાપટાને ધોડા પર બેસાડી અને માર એના પર રવાર થઈને પાતાવેલકથી પોતાની શામલનમાં આવી પડેલા.

ભૌતિક પદાર્થો દેવાથી પુણ્યના પંચભૌતિક સ્તરીની ને, પુષ્ટિ થાય છે એથી તારા શુદ્ધ આત્માની ન તો અસ્તિ થાય છે અને ન હાનિ થે થાય છે

“તું તારો એ અવયો તથા દેહરૂપી અવયોને છુટ્ટીછુટ્ટી થવાથી મોહ ન કરવો. શુભાશુભ કર્મ અનુસાર આ દેહ પ્રાપ્ત થયો છે. તારો આ અવયો મહા આદિથી બંધાયેલો છે. (તું) તે સર્વથા મુક્ત ન છે) કોઈ જીવ પિતાના ફરે પ્રસિદ્ધ છે. તે કોઈ પુત્ર કહેવાય છે. કોઈને માતા અને કોઈને પત્ની કહેવામાં આવે છે. કોઈને ‘આ મારો છે’ એમ કહીને અપનાવવામાં આવે છે તો કોઈને ‘આ મારો નથી’ એવા ભાવથી પારો માનવામાં આવે છે. આ પ્રકારે આ બધા ભૂત સમુદાયના વિવિધ રૂપો છે એમ તારે માનવું જોઈએ. જે

કે બધા જોખ કુ અરૂપ ન છે, તો પણ મૂક મિત્રવાળા માનવી એને કુ અ દર કરનાર તથા સુખની પ્રાપ્તિ કરાવનાર સમજે છે, પરંતુ જે વિદ્વાન છે, જેનું ચિત્ત મોહથી આત્મન નથી ચડ્યું, તે એ જોખનનિત સુખેને પણ કુ અ ન માને છે”

ત્યાર પછી રાગી મહાધરાના ગર્ભથી ઝોથા પુત્ર જન્મ્યો થયો, બ્યારે રાગએ એનું નામકરણ કરવાનો વિચાર કરવા લાગ્યા તો એમની દષ્ટિ મહાધરા પર પડી. તે મહા મંદ શિખત કરી રહી હતી. રાગએ કહ્યું—“કું નામ રાગુ છું ત્યારે તું હસે છે. હવે આ પુત્રનું નામ તું ન પાડ.” મહાધરાએ કહ્યું—

“જેવી આપની આજ્ઞા! આપના ઝોથા પુત્રનું નામ હું ‘અધક’ રાગુ છું, ‘અધક’.”

એવું અદ્ભુત નામ સાંભળીને રાગ ખડખડાટ હસી પડ્યા અને જોત્યા—“એનો શો અર્થ છે?” મહાધરાએ જિવર આપ્યો: “સાબજો.” નામ સાંભળે કોઈ સંજ્ઞા નથી. સંધારતો અવકાર બધાવવા માટે અને તે નામની કલ્પના કરીને રાગી શકાય છે. નામ એ તો એક સચા માત્ર છે, તે ‘જે’ નિરર્થક ન છે. પહેલા

‘વિકાત.’ એ નામના અર્થ પર ન વિચાર કરે. ક્રાંતિનો અર્થ છે ગતિ. જે એક સ્થાનથી બીજા સ્થાન પર જાય છે તે ન ‘વિકાત’ છે આત્મા સર્વગ્રાપક છે એવું કથાંય જ્ઞાતમન (આવજુ-જવું) થતું નથી એટલે આ નામ તો એનામટે નિરર્થક છે ન પણ સ્વરૂપથી થે વિપરીત છે.

આપે બીજા પુત્રનું નામ ‘રાખ્યું’ છે ‘સુમાડુ’. બ્યારે અધકા નિરાકાર છે, તો એને ‘માડુ’ ક્યાથી આવ્યા? જ્યારે માડુ ન નથી તો ‘સુમાડુ’ નામ રાખવું તે કેટલું બધું અસંજ્ઞત છે.” ત્રીજા પુત્રનું નામ ‘સત્યમર્દન’ રાખ્યું છે એની પણ કથી સાચકતા દેખાવી નથી. બધા સ્તરીયમાં એક જ આત્મા રમી રમી છે એ રિશ્તિમાં કોણ કોનો સત્ય છે અને કોણ કોનું મર્દન કરનાર છે? જે અવકાર બધાવવા પુરવું ન એવું પ્રયોજન છે, તો તો ‘અધક’ નામ રાખવાથી એના ઉદેશની પૂર્તિ થઈ જાય છે.”

રાગ નિષ્કાર બની મધા મહાધરાએ એને (અધકને) પણ અભગાનનો ઉપદેશ આપવો શરૂ કર્યો.

ત્યારે રાગએ કહ્યું—

“જુલો! એને પણ અભગાનનો ઉપદેશ આપીને મારા વચપર પરાનો ઉપદેશ કરવા માટે પ્રમુક્ત થવો છો? એને પ્રતિ આત્મામાં જોડે અને ઉપદેશ આપો.” મહાધરાએ પતિની આજ્ઞા માનો લીધો અને અધકને જાળપણથી જ અવકાર દાખવતો પંડિત બનાવી દીધો. એને રાગનીતિનું પુણ્ય માન આપ્યું. ધર્મ, અર્થ અને કામ ત્રણે ઠાણોમાં એ પ્રાપ્ત થતી જાયે. મોટા થતાં માતાપિતાએ અધકને રાગગાદી પર બેસાડ્યો અને પોતે બંને વનમાં તપ કરવા લાગ્યા. જ્યાં જતી વખતે મહાધરાએ અધકને એક વીડી આપી અને કહ્યું “બ્યારે તારા પર કોઈ સંકટ આવે ત્યારે આ વીડીના છિદ્રમાંથી વિદી (ઉપદેશપત્ર) કાઢીને એમાં લખ્યા મુજબ વર્તજો”

અધકે જગત્સુધાના સંજ્ઞા પર પોતાનો અધક-પુત્રી નામની નમ્રી વસાવી, ત્યાં રાગવાની રચાવી જે

આજકાલ 'અટૈથ' નામથી પ્રસિદ્ધ છે. થોડા સમય પછી અથકને ભોગવિધાસમાં દૂભેલો જોઈ એના મોટાભાઈ ચુનાદુએ કાચીરણની સદાકતાથી અથક પર આક્રમણ કર્યું, અથકે સંકટ જાણીને માતનો ઉપદેશ લીધાથી કાચીરે વાંચે. એમાં નીચે મુજબ લખ્યું હતું —

“સુંજ (આસક્તિ) નો સર્ રીતે ત્યાગ કરવો જોઈએ, પરંતુ જો એનો ત્યાગ ન થઈ શકે તો સાતપુરેનો સુંજ કરવો જોઈએ, કેમકે સાતપુરેનો સુંજ જ એનું એક માત્ર ઔષધ છે. કામનાને સર્વા તણ દેવી જોઈએ, પરંતુ જો એ ન છૂટી શકે તો મુમુક્ષા (મોક્ષની ઇચ્છા) પ્રત્યે કામના કરવી જોઈએ, કેમકે મુમુક્ષા જ એ કામનાને તમ કરવાની દ્રશ છે.”

‘આ ઉપદેશને યોગેશ્વર વાંચીને રાત્રી અથકે વિચાર્યું કે, મનુષ્યોનું કષ્ટપાણ કયો રીતે થશે? મુક્તિની ઈચ્છા જાણ કરવાથી, અને મુક્તિની ઈચ્છા જાણત મને સત્સંજથી, એમ વિચારીને અથકે મહાત્મા દલાવેલજીનું ઘરણું લીધું અને ત્યાં મમતારહિત વિશુદ્ધ આત્મચાનનો ઉપદેશ પ્રાપ્ત કરીને તેઓ સહાને મારે જૂતાઈ થઈ ગયા. આ પ્રકારે મહાસતી મહાધ લશાએ પોતાના પુત્રોનો ઉદ્ધાર કરીને સ્વર્ગ પણ પતિની સાથે પરમાત્મ ચિંતનમાં મન લમાણું અને થોડા જ સમયમાં મોક્ષસ્વરૂપ પરમપદ પ્રાપ્ત કરી લીધું’ મહાધશા દ્વે આ લોકમા નથી પરંતુ એનું નામ સહાને મારે અમર થઈ ગયું. ।

પતિ તરીકેનું એનું કર્તવ્ય
પૂર્ણ થઈ ગયું જ્યારે એ
માતા બની. અને

માતાની સમતાએ
પતિને સંભળાવી દીધું

તમે મારા પતિ જરૂર હોજ
પણ

માતાના દૃઢયને અવાજ છે કે
બાળકોના કહ્યાણુ મારે
અત્યારે જ ચાલ્યા જાવ

છે

પ્રેમાજ પતિ અને
હેતાજ માતાની
શ્રમિકામાં.....

સરસ અભિનય આપે છે.

સાથે છે—વાસ્તી, જયંત, મોષ, ગારદા.

સુરેયાં

ર
અઠવાડીયામાં
પ્રસુકોની પરાંસા
મેળવી રહ્યું છે

રેતન
પ્રિયસંધુ
મીન-સંગીત
નૃત્ય અને
મનોરમ
પણ કંઈ
સામાજિક
ચિન્તન—

કા જ લ

જેનું દૃઢચરપણી કથાનક શહેરના દરેક
વર્ગને આ ચિત્ર જોવા આકર્ષી રહ્યું છે.

દરરોજ
(૪) ખેલ
૨-૪૧-
૭-૬૧

નોવેલ્ટી

[હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું - મુખ્યપત્ર [માસિક]]

પ્રે મ ધ મ્

બાપુ, આજે તમે અમારી વચ્ચે હોતો ?

૫ જાન્યુઆરી ૧૯૪૮

વર્ષ : ત્રીજું

અંક : પહેલો

૭

પૃષ્ઠાંક : ૨૫

૭

કાગળ : ૨૫

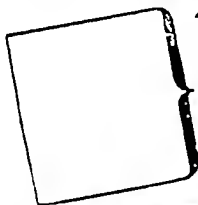
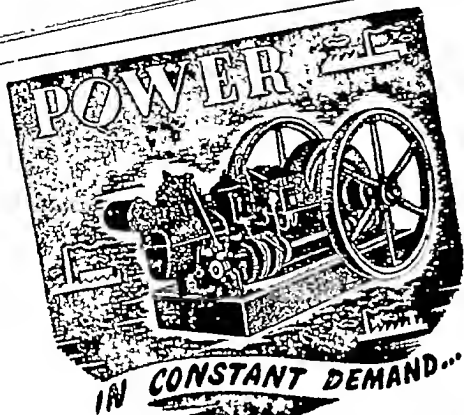
સાર મપુર, આગતાની વાડી
અમદાવાદ

: ત ત્રી મંડળ .

ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ
યતિશ્રી હેમચંદ્ર
યતિશ્રી રાજચંદ્ર
શાંતિસાહ ચીનાનાથ
મહેતા

અહિંસાના કિશોર મહાત્મા નાંખીલ પાઠવી જેને હાથે રખીને મારફત પ્રભવે એવું, અને આગામી શ્રેષ્ઠ સંદેશ આપી
[અહિંસાના અંતર પર્વતે જે પાશુ-પ્રાણીના જાતર કરુણા કોપુરકર્મથી વિશ્વવિતે આને આપણાં અનેક વંદન હોય !]

The IMPERIAL KEIGHLEY INDUSTRIAL ENGINES

Jayems ENGINEERING CO.
WARDEN HOUSE
SIR P. MENTA ROAD BOMBAY 1.
GRAMS: JAYEMS PHONE: 34832

Ahmedabad Office LAL DARWAJA.
Grams - 'JAYEMS' Ahmedabad.
Phone - 2653
We supply the following types of Machinery :
Machine Tools Boiler House machinery. Power plants Oil
Mm Machinery: Diesel engines. Wood working machinery
Welding sets: Electricals: Crushers & disintegrators Lifting
appliances Garage equipments. Sheet metal machinery Lawn
mowers Tool Steels. Pumping machinery Radlos.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખપત્ર (માસિક)

न घनेन न प्रजया त्यागेनैकेन अमृतत्वमानया ।

વર્ષ : ૪	જ્યોત્ષી. ૧૯૪૯	‘ત્રિમર્મ’ દર્શાવેલ સાર ગુપ્ત-ખડાવતાની વાલી-અમદાવાદ	વાર્ષિક લઘુઅમ રેશમાં : ૧-૮-૭ વિરસમાં : ૮-૧૨-૭ [૧૭ સિ.]	અંક ૧ પૂર્વસખ્યા ૨૫
----------	-------------------	--	--	---------------------------

અંતરનો રસબોલ

સજન છે અંતરનો રસબોલ

કેાપલહીના કંઠે આવ્યો બધાંથી સ્વર કિલોલ.
અંતરમાં તમ ત્યાંથી આવ્યો ભક્તિરસહિલોલ
સજનિકો ! અંતરનો એ બોલ
ઝડોલ છે આકાશ છતાંયે ઘોપ કરે ઘનધોર;
એ વિદ્ય અંતરને પટ છાતે ભક્તિનો કિલોર,
સજનિકો ! અંતરનો એ બોલ.
બરથ વિશેષણ વેશ ન માગે, માગે નહી કંઈ દોળ;
સરલ મુહાગી શબ્દ સાથે તે આવે બધું જળ લોળ.
સજનિકો ! અંતરનો એ બોલ.
માયાનીર ચઢે પથ હિતત જ્ઞાનકિરણને ભેર;
નાદબ્રહ્મનું રૂપ અલૌકિક પ્રગટે શબ્દ અશોભ.
સજનિકો ! અંતરનો એ બોલ.
‘સરોદ’

નવા વર્ષના સદ્ભિલાષ

(વિશોપનતિ)

દયાર્દ્રતા પાંખરળે ઉડે બધા
થાઓ સખે! મોદ પ્રમોદ એ છતાં
રે! જીવને સ્વાર્પણ ઉદ્ભવે નવા
ચૈતન્ય ઉદ્ભાસ વહો નવાં નવાં. ૧

એવા તણા હો નવલા મનોરથો
ભિર્મિ-ઉછાળા નભ સા જિંથા હલે;
દાંપત્ય ભાવે મુખિયાં થલે બધા
ક્રમા વહો નિત્ય પ્રચંડ ધોધમાં. ૨

પાવિત્ર સાક્ષી જીવને રહી રહો
સૌ શક્તિઓ અંતરમાં ટળી રહો;
થલે મહેચ્છા પ્રભુ-પ્રેમની સખે,
કુટુંબ સી વસ્તુક્ષતા વહો જગે. ૩

વિદેશ સારા જગનો સરી જલે
કુર્યો અમીનો સઘળે વહી રહો;
રહો પાંખરી માનવતા પહેપહે
આઝાદીને સોહવરી કષ્ટે કષ્ટે. ૪

ત્રિશંખી ઝંડો ફરકી રહો જગે
સન્માન તેનું સહુ વિશ્વ વિસ્તરે;
ને, બાપુનાં સ્વપ્નની સ્પષ્ટિએ થલે
સુમૂર્તિ; ભેદો સઘળા ટળી જલે. ૫

સંતાન સૌ એ પ્રિય હિંદ માતનાં
એ ભાવના અંતરમાં વસી જલે;
ને ધ્યેય સિદ્ધિ ચળ આગળે રહી
પ્રસન્નતા એ જન્મ વિસ્તરી રહો. ૬

વિવિધ

નૂતન વર્ષાભિનંદન

દિવાળીના દિવસે નજીક
આવી રહ્યા છે ને સંવત્સ-
રની સંજ્ઞા આયમતા નવા
વર્ષનો ઉજવ થશે. ખાર
મસનું ચક્ર પૂરું વર્ષસમયનું
નવું ચક્ર ચરૂ થશે.

આ વર્ષની સંજ્ઞાએ આપણે
આપણા જીવનના ચોપાસ તપાસીએ
ને વિચારીએ કે વર્ષ દરમિયાન
આપણે કેટલા ધાવણ હલ્ય પર
પ્રેમનાં અમી વર્ષોભ્યાં કેટલાં હરિ-
દનારણજીનાં કુ.અ ટાળવા આપણે
પ્રયત્ન કર્યો? માનવજાતિનાં કુખ
નિવારણમાં આપણે શુ હાજીઆપ્યો?

દિવાળીના દિવસે માત્ર દબ્બના
નશોતપાતો કિંસાળ જલુનાર સાચો
મનુષ્ય નથી. પત્તે પ્રારબ્ધ પ્રમાણે
આવે ને જાય છે, પરંતુ માનવીએ
પેતાના પુરુષાર્થે વડે જગતમાં
શુભ તત્ત્વોનો ફેલાવો કરવા કાંઈ
પ્રયત્ન કર્યો કે નહીં? પ્રેમ, અહિંસા,
ત્યાગ, સમભાવ અને મૈત્રિનો પ્રચાર
કેટલો કર્યો?

કેમકે જગતને આને વેની જરૂર
છે. વેર, ઝેર, ક્રોધ, કાંસ અને
સ્વાર્થની સાઠમારીઓમાં તો આપણું
જગત ધેરાએણું છે જ. ફેરક માનવી
વાસના અને જુદી ભાવનાઓમાં
લપસેસી છે. એ રસ્તે આપણું જગત
ખસી રહ્યું છે; પરંતુ આપણે એ
વિચારવાનું કે સાધારણ માનવીઓથી
પર કેઈ સહજુણનો આપણે વિકાસ
સાધ્યો છે?

આ ખાતે થોડુંક કાપું, પણ
ખારે કિંમતી છે, તેથી નવા વર્ષના
ચોપાસ શુભેચ્છાઓ લખાણ અને કામ-
નાઓથી ભરી દેલો. નવા વર્ષમાં
શુભ સંકલ્પો કરવાનો નિશ્ચય કરજો.

માસિક નોંધ
પ્રેમધર્મના તમામ પ્રકારો,
વાચકમિત્રો અને સ્નેહીઓને બોલે
નવા વર્ષના અભિનંદન આપીએ
છીએ.

પુણ્યસ્થાન માંધીય

ભક્ત આશ્રમ જનું ને મહા-
ત્માએ પૃથ્વી પરથી વિદાય લીધી.

એ કલ્યાણપૂર્ણ પ્રસંગની
માઠ આવતાં પ્રત્યેક ભારતી-
યનું હૃદય વિરોધી થઈ
જાય છે. ખરેખર, શું એ
મહાત્માના હૃદયમાં રહેલા
વિશ્વપ્રેમના અચૂતરત્વને
આપણે જાણી છીએ કે
હીણ? હિન્દને માથે

એમની હલ્લાનું કાચનું કબજું
રહી ગયું.

આજે તો રા. રા. એકરોળે,
એમની જન્મતિથિ નિમિત્તે હિન્દ
તેમને માફ કરી રહ્યું છે, તેમજ
બનેકવિધ અજબ અર્પી રહ્યું છે.
મહાપુરુષોને જગત કંઈએ એ જ
રીતે ન્યાય આપે છે ને તેમના મરણ
પછી જ તેમની સાચી કિંમત
અંકાય છે.

હિન્દ ઉપર તો મહાપ્રભાણું
બનેકમણું થયું છે; પરંતુ જન-
તાને પણ તેમણે જીવનભર માનદર્શન
આપ્યું છે. એ કાણ બધા કરવા
અમેરિકા મહાપ્રભાણું એક મહાંત
સ્મરણ ચિન્હ ઉછું કરવા તેધારી કરે
છે એ જતાવે છે કે મુઠમાં રાખવા
છતાં માનવજાતિ પ્રેમ અને જનુ-
માવનાની પૂજા કરવા તેજાર છે.

એ પૂજા હલ્લપણુંકની અને
કાચી બનેા એવી આજ આપણી
ઈશ્વરને પ્રાર્થના છે.

પં. જવાહરલાલ અમેરિકાની મુલાકાતે

એક આઝાદિયા પછી પં. જવા-
હરલાલ અમેરિકાની મુલાકાતે ઉપડે
છે. હિન્દના રોજ પ્રતિનિધિ તરીકે
અમેરિકા તેમને જો બળ રીતે તૈયારી
કરી રહ્યું છે તે આપણા મોઢે
ઝોરવ રૂપ છે; આજનું હિન્દ આ-
વતી કાલના જગતનું અજણી જગત

એવી ઇચ્છા એ માત્ર કલ્પનાનો વિષય નહીં પરંતુ સત્ય દર્શકતે હોવાનાં આ સુચિન્દો છે. આ બધાને જાતે હિન્દુ જાતની મહાપ્રભ-એ વચ્ચે એક સંકલ્પ અને, વિષયા સંતિ રથાપવાનું મહત્વનું કાર્ય સાધી માનવજાતિના આસ્થિત્વને મેળવે તેમાં જ હિન્દુની સાચી મહત્તા છે. પરિસ્થિતિના પ્રવાસ મુખ્ય બને.

શાંતિલાલ મહેતા.

ગાંધી જયંતિનું પુણ્યપર્વ

સુમત્ત દેશમાં રેડિયોપ્રસારથી (૧૬ મીથી ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર સુધી) ગાંધી સત્યાગ્રહ ઉત્ખણવામાં આવ્યું છે. અજબજન, હરિજન સેવા, સ્વાર્થ કાર્ય, અખંડ રેડિયો, ખાદી પ્રચારનો, સ્વલ સત્યાગ્રહ વગેરે કાંઈ પૂર્ણ ભક્તિભાવથી કરવામાં આવ્યાં છે. બધા રાજકારી પક્ષો, ધર્મોચારી અને સૌક સમજાને ગાંધીજીની મહત્તા જેમ જેમ વખત જતો જાય છે તેમ વધારે ને વધારે સમજાની જાય છે. જીવનના અને દેશના એક પક્ષ પ્રશ્નને ગાંધીજીએ તપસ્યા વગર હોડ્યો નથી. કેળવણી, વૈદ્ય, આરોગ્ય, નીતિ, ધર્મ, રાષ્ટ્રીયતા, માનવતા ઇત્યાદિ પ્રશ્નો પર એમના વિધાન સર્વ માન્ય થતાં જાય છે. ગાંધી તત્ત્વજ્ઞાનને મઠે બહારના દેશોમાં પીઠીકાઓ રથાપનામાં આવી છે અને પૃથ્વી અત્યારે બધ, દેવ અને કીધના યંત્રમાયો ઇચ્છતા તરફાટ મતી રહી છે તેને ગાંધીજીના સિદ્ધાંતોમાં જ મુક્ત થવાનો સંભવ છે, બીજી રીતે નથી.

એમરૂઝ કાસલીએ ઉદેશ અને માર્ગ વિશે સિદ્ધ ક્યું છે, કે ઉત્તિ પામવાના ઉદ્દેશો શુદ્ધ

નેષ્ટએ અને એના પ્રાપ્ત કરવાના માર્ગો પણ શુદ્ધ જ નેષ્ટએ. Everything is fair in love & war પ્રેમના અને લડાઈના હેતુ સિદ્ધ કરવા અરા મોટા ને માર્ગો લેવાય તે સારા જ ગણવાં એ કહેવતથી જનસમાજની ધણી અરાથી ઘર્ષ છે. 'દાઢ' પ્રતિ દાઢય' ની નીતિ પણ નવી સંસ્કૃતિને અનુરૂપ નથી એમ મહામાજીએ સિદ્ધ ક્યું છે. અકાદેવમાઈની દાખરીઓ, મહારાષ્ટ્રનું જીવન યોધન વગેરેનાં પારાવણ સોધાપુરુ અને બીજે રથલે ઘણા છે. આ બધાં ભવિષ્યની વિચારસરણીને સાબણાય ઘણા વગર રહેશે નહીં અત્યારે સર્વોચ્ચ કાર્ય, રચનાત્મક કાર્ય, પચોની રથાપના, દાર્શનિક, વધારે અનાજ ઉત્પાદવાની કુબેદ, સમાજ-સેવા ઇત્યાદિ કાંઈનું મહત્ત્વ વધતું જાય છે એ જોડને કાંતે આનંદ નહીં ઘાવ. ધાર્મિક રૂતિના માણસોને અને તત્ત્વજ્ઞાનનું મહત્ત્વ સમજનારો સાક્ષુ ઇતિહાસથી માનીતપાર રહેનાં રહેશે અને થયાકક્ષિત કાંતને કાંઈ સક્રિય દાર્શનિક સેવા આપશે એટલી વિનંતિ કરીશુ.

પુના ધારાસભા સમક્ષ
મહત્ત્વના પ્રશ્નો

અમરવાદ અને પુના મરપો રેશનના બીસ, યુગરના યુનોવર્સીટી અને નાથીજાજ આ વિમાળીનું બીસ, ધર્મક્રમોને સંકુપયોગ ઇત્યાદિ કાપડાયાં પુનાનો આ જગુનો બેઠક જ્ઞાન ખેતવાગી જની છે. ચારિત્ર, વરોત્તર, ઇડર, રાખનપુર, સામરકોંઠા, કોમ્પાપુર તથા અંખાતવગેરે રથજોના

પ્રતિાનપિઓથી સમારથાનનો કુડું ન વિસ્તાર કીક વખો છે. નાકુકારો, ખેડ, મલીક વગેરેને ખાસ દર્શોના અન્વાવમાંથી જયાવી લેવામાં આવ્યા છે. કુદનના રાજકારી એક પ્રધાનના સેવા રથાને આવ્યા છે અને પાલણુ-પુરના એક નવાળી નજીરા આજે સામાન્ય સંબંધની જગાએ બેસીને જીવન ધન્ય કરો રથા છે. ખોસો અને દાપડીઆઓ ને કરો એકત્વાર પ્રામાણિક વ્યાપર કરવાની તક આપવામાં આવી છે અને સંતોષ કરક વર્તીક થવાથી આજે પ્રજાના પ્રતિનિધિઓ જરા નિરાંતથી રેશન-જાતિના વિચાર કરો રથે છે.

આ લખુ છું વંથળને નામદાર બવાનજમાઇ ધર્મોદા કરોના બીસ પર ચર્ચો કરે છે. અને ૧૧ કરોડનાં દરોડે અધનારને મુરોડેની ના પડે તેવી માજણી કરો રથા છે, તે વખતે ધર્મોદા કરોના ને કુપયોગ થઈ રથા છે કેરસાએ કુચ્ચાઓ ધર્મોદા પેસા ખાઈ જાય છે, એની ચર્ચો પાકુ ચાલે છે. રથાસની પક્ષીર્થ ને થાં ધૂજમાં નાખવામાં આવે છે, પ્રસાદોખતી રથા છે. વાકરને પુરીઓ ખવાડવામાં આવે છે જાતઓને બીડી તમાકુ મારે પેસા અપાય છે, કેવના મરાજામાં કેટલુંએ સોનું રથું અને ઝરેરાત નકામું પડ્યું છે એ બધાના વિચાર પણ આવ્યા વગર રહેના નયો-ગમાનાને ચોખ નીતિ નિષમધી આપણી પ્રજા ચેતાનાં ધર્મોદાખાના અને માર્દેશ અધતરો એવી આઠા રાખીએ.

ગણપતિ ઉત્સવો

ગુજરાતનાં ધણી રહેરોમાં ન્વા ન્વાં દક્ષિણીઆઓ રહે છે તેમજે

આપણી સાથે મળાને ગણપતી ઉત્સવો કરી દેતા. ચાલ સંતાપો, સગીત, રંગન કાષ્ટકો વગેરેથી ઉચ્ચ આનંદ પ્રસાદો લેતો. રાજ-કિન, સામાજિક, સાહિત્ય વિષયક અને કલાની ઉપાસનામાં એકએક આવાયું ભક્તિમય વાતાવરણમાં પસાર કર્યું હતું ગણપતી ઉત્સવનું રહેલું એ છે કે આપણે ધર્મની જે જે ક્રિયાઓ તથા પૂજા વિધિઓ કરીએ તે શુદ્ધિપૂર્વક સમજીને કરવી. ચાલ વગરની ભક્તિ નિબળ છે. શુદ્ધિપૂર્વક સત્ત્વ નિષ્કાથી ને ધર્મ

કાષ્ટક સાથે તે હેતુ સિદ્ધ થવા વગર રહે જ નહિ.

આપણે પહેલા, આપણું ક'વાણુ શુદ્ધ-ઉપશુદ્ધ અને રાષ્ટ્રીય ઉપર અવલંબે છે એમ મનાવું પછી દેવદેવીઓને આપીને છે એમ માન્યું વિદ્યાનથી સિદ્ધ થયું છે કે કવી અક્ષરો કે ધારે તે કરનાર માણસ પોતે છે, તેથી એકેએકના પુરવો વિદ્યાસ સારામાં સારી રીતે આપણે કરો તો હેતુનું લક્ષ્ય મળે.

હરિપ્રસાદ કેશાવ.

ત્રીજું વિષયુદ્ધ આવી રહ્યું છે ?

આ મહિના દરમિયાન કુતિ-પાને ચોક્કસપણે ખમર મળ્યા કે રશિયાએ જાપાને અલ્બોર્ગની સફળ શોધ કરી છે અને તેના અખતરો પણ તાજેતરમાં થશે. આ પછી કુતિયાના ખૂણેખૂણામાં નવી યુદ્ધઓ, ભય અને નવી પ્રવૃત્તિઓ વધી ગઈ છે.

આજ સુધી અમેરિકા એમ માનતું હતું કે અલ્બોર્ગ દારા તેના ભયથી ડરીને જમતના અન્ન રાખ્યો પર તેમનું આધિપત્ય કાયમ રહેશે, પરંતુ હવે જાપાને તેણે જાણ્યું કે રશિયાએ પણ તે, સિદ્ધિ મેળવી લીધી છે ત્યારે અમને કેધરના અર્થે તેણે મેળવેલી સફળતા આજે અર્થહીન બની ગઈ છે અને વેચી જ ઈન્કેન્ડ તથા અમેરિકામાં ફડકાડ ઉત્પન્ન થશે છે.

અમેરિકાએ હવે વધુ અલ્બોર્ગ બનાવેલા પ્રગલ્ભ હાથ કરો છે

જાપાને ઈંગ્લેન્ડ અલ્બોર્ગ ગાવાવાનાં યુદ્ધમાં કરી છે.

જમતની શુદ્ધિમત્તાએ દેવાણુ કમયું છે ને લાગે છે કે માનવ સર્જન વિદ્યા-નનો ભયંકર રક્ષક પોતાને જ ઉત્પન્ન કરનારો માનવ જાતનું ભયંકર પ્રમાણમાં ભયજનું કરી જમતમાં હાથાકાર મચાતો ચુકે.

જે વિદ્યાનની શોધબોગ મનુષ્ય-જાતના સુખ, આનંદ અને આરામ ખાતર યજ્ઞ હતી તે હવે માનવજાતિને શોષ, નાશ અને મહાકુપનું મુગ્ધ બની છે. મનુષ્યમાં રહેલી લોચપતા-સ્વાધીનતાએ સત્વજનને પરાગત કર્યો છે, ને વિષયકાંતિ-વિષયમય પ્રવાર-કેના પોષક સંતોષના આજે કેવળે કુરસદ નથી, ને વેચો જ ત્રાનું વિષયુદ્ધ જમતનાં જારણાં રોષ્ટર રમ્યું છે.

હજી તો માત્ર ત્રણેક વર્ષ પૂરા થયાં જમતમાં હિંસારોડો અણખણાટ

ચાંત પડ્યો છે, ને જમતની પ્રજાઓ લોના મુદ્દનો યાક ઉતારી રહી છે, ત્યાં જોળ વિષયુદ્ધની વાતો અરેખર માપ થયું છે, પરંતુ તેને ટાળી રાખ તેમ પણ નયો માનવ જાતમાં રહેલા વેર, રવાઈ અને વિદ્યાસ વૃત્તિએ જમતની મુખ શોધાઓને જાણે જેમમાં પુરાં લેખ એમ જાપાને મોમેર વિનાશક યજ્ઞ અને સંહારની વાતો જ થતી લેખ તેનું પરિણામ ભય-કર વિનાશ સિવાય બીજું શું લેખ કે હિન્દના રશિયા ખાલેના એકથી અને પ્રસિદ્ધ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાની સર સરપ્તેશી રાધાકૃષ્ણે તાજેતરમાં રાષ્ટ્રસંધની સભામાં એક પ્રવચન કરી જમતની પ્રજાઓને પરસ્પર નિષ્ણાવના વિદ્યાસ અને પ્રેમથી રહેતા અપીદ કરી હતી અને એ ગીતનો તેમનો પ્રવાર માણુ લેવા છતાં જમતની મહાપ્રજાઓ વચ્ચેનાં પુર-કીર્ષા અને વિનાશના સરંગમ વધતા જ જાય છે એ બતાવે છે કે જમતનું ભાવિ ધણું જ ભયકર છે.

હજારો વર્ષ પહેલાં જાપાને જમ-વાન શ્રીકૃષ્ણે અત્યાર લીધેા હતો ત્યારે જમતનું વિદ્યાન તેની સર્વ-શ્રેષ્ઠ કક્ષાએ પહેંચ્યું હતું એમ મહાજાતનો ઇતિહાસ કહે છે. ત્યારે મનકલિત તેની પરાક્રાધાએ પહેચી હતી. જાણુ અને ધારિય મેદાઓએ સંહારની આશ્વજનક કળાઓ સાખ કરી હતી, પરંતુ મુગ્ધવર્તક જમતના શ્રીકૃષ્ણની નગર સામે ખેલાએલા એ મહાજાત સમામમાં અરાહ ગરીબીથી મનુષ્યો મોતના ટણે વધા ત્યારથી જમતમાં મન-વિદ્યાનો મુગ આશયો ગયો. એ

પણી કરેડો ખાવો પરંપરા ધરીને
કપાઈ મૂળા તેના પરિણામે જગત
પરથી કરેડો માનવો ઓછા થઈ
ગયા ને એકવાર, કરીથી માનવજાતે
તેની પ્રગતિનો આરંભ નવેસરથી કર્યો.
એ જ પ્રમાણે આજે પૃથ્વી
પર કરેડો મનુષ્યો વધી પડ્યા છે
એમ વસ્તીવૃદ્ધિ પરથી જણાય છે,
તેમજ વિદ્યાનો શૈક્ષણિક પદ્ધતિ
તેની સર્વોત્તમ ક્ષિતિને પહોંચી છે
અને વળી એ વિદ્યાન માનવજાતના
રક્ષણ માટે વપરાવાને બદલે કાષ્ઠાણ
કૃષિ જનતા તૈયાર બન્યું છે, ત્યારે
શું જગતમાં મહાભારતનું પુનરા-
વર્તન વરશે? અણુબોમ્બ દ્વારા રક્ષિતા-
અમેરિકા અને ઇંગ્લેન્ડની પ્રજાઓનો
સહાર થશે? શું ન્યુક્લિયીઝની ગત-
ચુલ્બી ધમકીનો ખેદાનખેદાન
થઈ જશે? આવા પ્રશ્નો નબર
સમજા આવી રહ્યા છે.

માનવ જાતિનો ઇતિહાસ કહે
છે કે તેમ અને તે પછી નવાઈ
નથી. જગતનો કંઈ જોતાં સાચે છે
કે માનવજાતની રોએ પહોંચેલી પ્રગતિ
તેને બીજી ખાતમાં ધોઈ દે તે ના

ન કહેવાય. ભગવાન મીઠું પોતાની
નબર સમજા દુશ્વેર અને દારિકામાં
કાળનો એ અટક સિદ્ધાન્ત સાબીત
કર્યો હતો.

હજી પછી માનવજાતિ સમગ્ર
દેશ અને દુનિયામાં વિધાસ, પ્રેમ
અને એકબીજા સાંજી બનાવી વધુ
પ્રગતિ કરવી હોય તો આજે જ એ
હવારા અણુબોમ્બનો સામરના જળમાં
પથરાવી રાહનો બનાવટ બંધ કરે
અને અખિય વિધની એક જ બંધ-
બાવતા સ્થાપવા પ્રયત્ન આદરે તે
કદાચ ઇતિહાસ પણ ફેરવાઈ જશે.
પરંતુ, એ ફિરસ આપશે ખરો?

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિની મેડીક્સ બોર્ડની સલાહ

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ
તરફથી મધ્યમવયને વિદ્યા હીએ
દાક્તરી સેવાઓ મળી શકે તે ઉપ-
રાંત નિષ્ણાત દાક્તરોના અનુભવોનો
લાભ ફરીએ બહોળા પ્રમાણમાં
છતાં શકે તે માટે એક મેડીક્સ

બોર્ડની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.
સમિતિની ઓફીસમાં તા. ૧-૬-૪૬
ના રોજ પ્રાથમિક ચર્ચો માટે બોર્ડની
મીટીંગ મળી હતી. આ પ્રસંગે
ડૉક્ટર હરિપ્રસાદ દેસાઈ તથા શ્રી
સરસ્વતીજીએ અમલનાં સૂચનો
રજી કર્યાં હતાં.

ડૉ. સિંધુભાઈ દાવેદીઆએ આ
ચોજનાને આમડાંઓમાં વિસ્તૃત
કરવા સૂચનું હતું અને જણાવ્યું
હતું કે આમડાંઓમાં તંત્રીઓ રોજી
નેત્રણ સપ્તાહ ઉજાવ્યા, અને
આણુમાણુનાં પણ આમડાંઓ
ચોજનાનો લાભ લઈ શકે તે રીતે
ગ્રામ્યસેન્ટરો પસંદ કરવાં. આ રીતે
કરવામાં આવે તે સોજી પ્રથમ
તેમજ પોતાની સેવાઓ આપવા
જાણ્યું હતું.

ડૉક્ટર હરિપ્રસાદ પત્રાવાચાએ
યાજ્ઞને સૌથી પ્રથમ ગ્રામ્ય સેન્ટર
જનલવા સચન' મ્યું હતું.

બોર્ડમાં વધુ સજી ઉમેરવા
તેમજ નિષ્ણાતોની સેવાઓ સ્વીકારવા
ફરવામાં આવ્યું હતું.

સ્થાનીક દવાખાનારના કેદલાઈ
વેપારીઓએ આ ચોજનામાં પોતાની
સહાય આપવા ઇચ્છા ફાળી છે.

ધર્મસંપ્રદાયોની સફળતા કયારે?

આજે રાજકારણનો યુગ છે અને
જન છે. એક બાજુ વિગ્રાહજન્ય શૈક્ષિકાએ એવી
ઝડપ ફરી મૂકી છે કે દુનિયા આજના ધર્મી રહી છે
પરંતુ માનવજાતના વિકાસમાં દુનિયાની માનવજાત આજના
ધર્મી રહી છે કે પાછળ પડી છે તે ઝીણી નબર જોવાર
તુરત જણવી શકે છે. હિંદુ આને અર્ધ સા વચ્ચેની
હરિશ્ચરમાં તથા માનવતા અને જીવિત સાધનો

વચ્ચેની સ્પર્ધા માનવતા અને અધિકારો પ્રતિષ્ઠા
ચોખરે રાખવામાં આજના ધર્મ સંપ્રદાયો તે જ
સજી થઈ શકે કે તેઓ ધર્મનાં નાજાંજિને બદલે
અતિરિક્ત અજો પર એકવાઈપતાયી વધુ વળત આપશે,
અને નિરર્થક જણાવી વાતોમાં પોતાના અનુભવિએને
રોજી રાખવાનું પાપ જતું કરશે.

“સંત્યાસ”

સ્વામીશ્રી વિદ્યાનંદજી આફ્રીકાના પ્રવાસે

હિન્દુ ધર્મના ગીતા જ્ઞાનના સમર્થ પ્રચારક તરોડે પ્રસિદ્ધ વયેલા સ્વામીશ્રી વિદ્યાનંદજી તા. ૮મી ઓક્ટોબરે મુંબઈથી સ્વીઝર લાંડ આફ્રીકામાં ગીતા પ્રચાર માટે પ્રવ્રણે ઉપવ્રાનર છે તેમને જાણે હાર્દિક વિદાય આપીએ છીએ અને તેમના આ શુભ પ્રવાસમાં સંપૂર્ણ સફળતા મળે એમ પ્રાર્થાએ છીએ.

ગીતાનું જ્ઞાન જગતમાં સર્વ તત્ત્વજ્ઞાનમાં સંપૂર્ણ છે; તેના પ્રત્યેક શ્લોકમાં ગંભીર રહસ્ય રહેલાં છે. અને તેથી માત્ર એક શ્લોકને પણ જીવનના ઉતારનાર જ્ઞાનનું દર્શન પામી શકે છે. હજારો વર્ષ પૂર્વે ભગવાન શ્રી કૃષ્ણે હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાનના સમર્થ પ્રતિનિધિભા રોહન શ્વે આ અમૂલ્ય તત્ત્વજ્ઞાન પોતાના પ્રિય સાથી અર્જુનને નિમિત્ત બતાવી સંસારમાં દેશાંતર ત્યારથી આજ સુધી હિન્દુ જાતિની અમૂલ્ય સંપત્તિ તરોડે તે સચ્ચતા રજૂ છે અને ગાના અર્પણિત પ્રવાહ શ્વે તે જગતભરમાં દેશાંતર રજૂ છે. એ જ્ઞાન ગામાં જ્ઞાન કરી પૂર્વ તેમજ પશ્ચિમના તત્ત્વજ્ઞાનીઓ ધન્ય જન્મા છે અને ગીતામાં રહેલી અમોઘ શક્તિને વારં વાર મુક્ત કરી સ્વીકાર પણ કરી છે.

આવી અમૂલ્ય અને પ્રાણવાન જ્ઞાનશક્તિને જનતામાં પ્રચાર થવાની પ્રુષ્ઠ જરૂર છે. પરાધીન ભારતને તેની જરૂર હતી તેના કરતાં સ્વાધીન હિન્દને તેની વિશેષ જરૂર છે, તેમજ આ અમૂલ્ય જ્ઞાન પ્રસાદીની જગતને એટલે કરવાની પણ જાણે એટલી જ આવશ્યકતા છે.

સ્વામીશ્રી વિદ્યાનંદજીએ તો ગીતાના પ્રચારને પોતાનું જીવન ખેલ માનેલું હોય જીવનનાં ધણી વર્ષોથી તેઓ એ કાર્ય કરી રહ્યા છે. આજે તેમની ઉપાસનને પરિણામે અમદાવાદ, વડોદરા, કરનાલી અને નાગપુર વગેરે સ્થાને ગીતાનાં દોરો ઉઘાડવામાં આવ્યાં છે. વળી વિશેષ નોંધપાત્ર એ છે કે તેમણે ગીતા પ્રચાર સમિતિ—Gita Society ગામની સંસ્થા રચાવી તેને તમામ મિશન સોંપી ગીતાના પ્રચારનું વિશાળ આયોજન કર્યું છે.

હવે ગીતાને પ્રચાર વિદેશમાં કરવા તેઓ આફ્રિકા નજર રહ્યા છે. તાંબો અગ્રજતા થશે તો અમેરિકા જવાને પણ તેમને વિચાર છે.

સ્વામીશ્રીની યોજનાને જાણે આવકારીએ છીએ, તે તેઓ આફ્રિકા તથા અમેરિકામાં ગીતા જ્ઞાનને-સાચ અને પ્રેમનો-અમર સંદેશો પહોંચાડી સંપ્રાપ્ત માર્ગે હથિયારો સજી રહેલા જગતને વિશ્વશાંતિ તરફ વાળશે એવી આશા રાખીએ છીએ.

જગતની બીજી પ્રજાઓ ભલે યુદ્ધ અને તેને પરિણામે વિનાશ તરફ ખેંચાતી હોય પરંતુ ભારતનો તો આદીકાળથી એક જ સંદેશ છે, “પ્રેમ અને અમૃતતત્ત્વ” તેમજ ભારતનો એક પણ સંતાન જીવિત કરી તો સુધી અમારો એજ સંદેશ રહેશે એ સત્ત્વ સ્વામીશ્રી જગતની પ્રજાઓને સભાગાથે એ અમારો મહેન્ટા છે.

શાંતિસાલ મહેન્ટા.

પાલનપુરમાં પર્ણપણ્ય બ્યાખ્યાનમાળા

પાલનપુરને આજણે પર્ણપણ્યનું નિમિત્તે પેઢીવાર જાણીતા કાર્યકર્તા શ્રી. કનેશાલાલ ભણુસાલી શ્રી. મુલાલાલ મહેતા, શ્રી. મધામંદ મોતી વગેરેના પ્રયાસથી તા. ૨૨ થી ૨૬ ઓગસ્ટ પર્ણત મણ્ડીઓમાં યોજાયેલ જાહેર પ્રવચનમાળા થતીથી રાજ્યવ્યાપી સફારથી સંપૂર્ણ સફળતાપૂર્વક પૂરી થઈ છે.

થાંત્રીશ્રીએ પ્રથમ દિવસે ભારતીય સંસ્કૃતિ પર, બીજા દિવસે આદર્શ સુદરશાભસ પર ત્રીજા દિવસે કસેકટર ના. ઝીન્દાસ થી રૂપતસિંહ ખારોડે આભ્યક્રમ જીવન ઉપર અને થાંત્રીશ્રીએ ભગવાન મહાવીરની જીવન ઝરમર પર ચતુર્થીય પ્રવચનો આપ્યાં હતાં. ચોથા દિવસે જેન ધર્મ શું છે? એ પર થાંત્રીશ્રીએ વિશાળ દૃષ્ટિએ ખ્યાલો આપ્યા હતા. પંચમી દિવસે ટૂંકરી ઝોડીસર શ્રી વિશ્વનાથ હાથીને “જીવનની સફળતા” અને છેલ્લા દિવસે થાંત્રીશ્રીએ “સેવાનો રાહ” તેમજ શ્રી રૂપતસિંહ ખારોડે “મહાવીરનો જીવન સંદેશ” પર પ્રવચનો આપેલ.

છેલ્લા દિવસે પર્ણપણ્યનું પ્રવચનમાળા સમિતિના કનવીર શ્રી. કનેશાલાલ ભણુસાલીએ પ્રવચનમાળા ને સફળતા ધરજતા હિંદી પાઠોમેટના પ્રમુખ શ્રી. માવલકર દાદા, દિ. જી. અવેરી, થાંત્રીશ્રીજી જેન ટૂંકરીના નિરામક શ્રી. કુશલદે દેસાઈના સંદેશા વાંચ્યા હતા.

‘પ્રેમધર્મ’નો સત્કાર

એક મહાપુરુષે કહ્યું છે કે —

“એ હાથ છોડ્યા કરી પોઠારી પોઠારીને કું કહું
પણ મારું કાષ્ટ સાંભળતું નથી. ધનસત્ય અને
બોધવિદ્યાસ ધર્મથી થાય છે, તો પછી સ્વધર્મનું
સેવન કેમ નથી કરતા?”

ધર્મ એમ નથી કહેતા કે તમે કુનિયા છોડીને
જામણમાં જાવ. એ કુનિયામાં રહી કામ એટલે બોજ
અને અર્થ એટલે પૈસાની સાધના કરવાનું કહે છે
પણ એ ધર્મપૂર્વક આને જે રીતે ધન કમાવવામાં આવે
છે તેમાં અધર્મ એટલે જોયો પેસી ગયો છે કે આખી
કુનિયા કુખી કુખી થઈ ગઈ છે. અધર્મનું પરિણામ
કુખ છે તેથી નો સુખ ભોળું હોય તો ધર્મને છોડવો
ભોળાઈએ નહિ.

આને માન્યતા એવી છે કે ધર્મ એટલે દીકરા
ટપકાં કરવા, માળા ફેરવવી કે મંદિરમાં જવું, એને
ધર્મ નથી કહેતા પણ એ તો ધર્મનું એક ભાગ-પૂળ
દેવ સેવાનું બાજ આચરણ માત્ર છે. ધર્મશાસ્ત્રમાં મનુ
મહારાજે ધર્મનાં ૧૦ અંગ કીધાં કે

‘દૃષ્ટિ ક્ષમા હ્રમોસ્તેય ઔચમિત્તિવ્રત નિમ્રદ’
‘ધિર્ધિંદ્યા સત્યમક્રોધો વ્રશક ધર્મસ્ત્રણમ્’ ॥

અર્થ - ધૈર્ય, ક્ષમા, મનોનિમ્રદ, અસ્તેય, પવિત્રતા
ધ્નિદ્ય નિમ્રદ, નિર્મળમુદિ, વિદ્યા અને સત્ય એ
ધર્મનાં ૮૨ અંગ છે.

આ સુખના મહાત્મા અંધીએ એજ સત્ય, અહિંસા
અસ્તેય, અવિરમ્મ વગેરે ધર્મનાં અંગો ગણાવ્યા છે.
તેમાં સત્ય અને અહિંસા એ મુખ્ય છે. એકનું પાલન
કરતાં બીજા આપોઆપ આવી જાય છે, એક મત
ધારણ કર્યા પછી એ સત્યનું હોય કે અહિંસાનું
એનાથી બીજાં અંધાં મનો સ્વાભાવિક અવશરણ જ.

આપણા પૂર્વજો શાસ્ત્રકાર કહે છે કે ‘તમે અર્થ’
અને કામનું સાધન કરો પણ તે ધર્મપૂર્વક એમાં
તમારું તેમજ સામાનું ભેદનું કલ્યાણ છે સેવા કરી
ધન પ્રાપ્ત કરો. ડોક્ટર કાળજીથી ક્ષમા આપી બીજાની
સેવા કરી પૈસા પ્રાપ્ત કરે એમાં ધર્મ છે તેમજ
નિષ્કાળજીથી ના વધારે કિંવદ કંઈ. ચાલે એવી છુટી

જાનતી ક્ષમા આપી પૈસા મેળવવા એ અધર્મ છે.
લોહાનું રક્ષણ કરનાર પોલિસ ને પગાર મેળવે છે તે
ધર્મ છે. પણ રક્ષણ ન આપનાર પોલિસ અધર્મથી
પૈસા મેળવે છે. મજબૂત શબ્દાકારક તેમ વેચી
પૈસા પ્રાપ્ત કરવા એ ધર્મ છે અને બ્લાર્ડ એર્લિયા
કેવળ સુખથી નાખી મજબૂત અને વાળને નુકસાન કરતું
તેમ વેચી પૈસા પ્રાપ્ત કરવા એ અધર્મ છે.

અધર્મથી પૈસા પ્રાપ્ત કરવામાં હેતુ જોણી મરે-
નતથી વધારે પૈસા પ્રાપ્ત કરી સુખી થવું એ હોય છે,
પણ એમાં સાચો માણસ પૈસા આપનાર કુખી થાય
છે. પૈસા કમાવનાર માણસ એક બવહારમાં પૈસા
પ્રાપ્ત કરી સુખી થવાનો પ્રયત્ન કરે છે પણ એને
એકેક બવહાર કરવાના હોય છે કે જેમાં એ પોતે
પૈસા આપનાર હોય છે એટલે એ અધ્યા બવહારમાં
કુખી થાય છે એટલે સરવાળે એનું સુખ થોડું અને
કુખ અતિશય. અધર્મથી પૈસા પ્રાપ્ત કરવામાં આવું
થાય છે તેવી જ રીતે ધર્મથી પૈસા પ્રાપ્ત કરવામાં
પૈસા આપનાર અને લેનાર બેઉ સુખી થાય છે. એટલે
સરવાળે એ સર્વસ્વી સુખી જ હોય છે

આને તો જમાનો એવો ઘર્ષ ગયો છે કે જેમાં
પૂન્ય આધીષ્ઠ જેવાને પણ રમતું પડ્યું હતું. સારા
સારા મોટા કહેવાતા માણસો અને પોતાને મોટા દેશ
સેવક માનનારા સેવકો પણ અધર્મનું આચરણ કરવા
લાગ્યા છે અને તેથી જ આખી પ્રજા કુખી થઈ
ગઈ છે

તેવા વખતે હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ ધર્મનો
પ્રચાર કરવા મટે જે નાના પ્રકારના પ્રયત્નો કરે છે તે
અરેબર ધન્યવાદને પાત્ર છે. પાર્શ્વિક દિશ્વલુના મહેળા
પ્રચાર માટે તે આજ સુધી ‘પ્રેમધર્મ’ નામનું માસિક
કાદે છે તેમાં ભગવાન એમને જરૂર સહાય કરશે,
જેથી પ્રાચીનન ઘટ્ટ હિતરોષર ધર્મનો એ મુખ
પ્રચાર કરે અને લોકો સાચો ધર્મ સમજી તેનું આચર-
ણ કરતા થાય જેવો જયત સુખી થાય એ પ્રભુ
પ્રાર્થના

‘મી કૃપ્પા’

(નારકાવર, રણપુર આશ્રમ)

જીવને મને શું શીખવ્યું? ૯

[આ વસિક લેખમાળામાં સર માઈલ્સ થોમસનું આત્મ નિવેદન ર્હાં. હરિપ્રસાદ દેસાઈ બ્રહ્મ વંશુ કરે છે]
સર માઈલ્સ થોમસ—

૧૮૯૭માં જન્મ્યા હતા. એન્જનીયરની શાળાનો થોડો અનુભવ થયો પછી પહેલા વિશ્વયુદ્ધમાં નોડાલા ત્યાં નોખના મેળવી.

એમણે લગભગ પછો આફ્રિકા, મધ્યપૂર્વ અને રશિયામાં નોકરી કરી છે. હાલમાં પોલે બોડીશ સામાજિક અને વાનગી વિકાસમાતામાં કામ કરે છે.

એમની આત્મકથામાં એ કહે છે.

હું એકધવામાં જાણક તરીકે ઉછર્યો છું. એક વર્ગનો હતો અને જાપ અથવા એમને તો મેં જોયાં જ નથી. વિવેક માં નિવાસીએ, મારે મારે થાપ એટલું કહ્યું છે. આખો દિવસ, એ કામમાં તે કામમાં રહેતી.

ભાડે આપવાનાં ઘર અને જોડીઓ, અમને વારસામાં અર્થેથી તેને લખતા કાવળો, 'સ્તાવેન્કો અને મોપડામાં તથા કડીઆ સુવાર અને શાક-ચીંચીઓમાં જ એનો વખત' હતો. જાણતી આવક અમારે રીક રહેતી.

એને પિયરે તો ખેતીવાડી હતી. એમાંથી વેપારી જીવનમાં એ કેવા રીતે શરીર રહી તે વિચારતા હજી મને આશ્ચર્ય થાય છે.

મારાથી મોટી છોકરીઓ સાથે હું ગામડાની નિશાળે જતો અને ઘેર બાળીને મારાં પાંદડામાં એક નંદેરા રાખી હતો તેમને ભવનાનો વાલો કહેતા.

એમાંથી મને શુદ્ધ ઉચ્ચારથી મોક્ષતા આવડી અને જીવે, તે દિવસથી મોટામાં મોટો પાક મને એ શિખર્યો કે ઉચ્ચારેલા સંજ્ઞા મહત્ત્વ પડ્યું છે. વાણી એ જેવા તેવા મહત્ત્વની વસ્તુ નહો. જીવન પ્રાણીઓથી માણસ સહીષ્ણુતા છે તેવું કારણ એ છે કે માણસને વાતો છે.

શું બોલું અને કેવી રીતે બોલવું એટલી કળા જોણે સાધી તે તરીકે, એમ સમજવું.

વાણીના સમય શાખતાં હું શીખ્યો. તેની સાથે અક્ષય પરીક્ષા કરવા પછી હું ઘર ગયો. વિચાર કરવાને

મઠે પણ પુણજ વખત મળતો અને એકાંત મનનની પણ મને રેવ એમાંથી પડી મળી.

મારા પિતાની લાલચેરીમાં સ્ત્રીમએન્જનીની, વિજ્ઞાની લખતી, વાણીના પ પોની અને એવી માત્રિક વિજ્ઞાની ચોપડીઓ હતી, એનાં ચિત્રો હું જોતો અને એક દિવસ મારી નાએ ત્યારે કહ્યું કે તું તો પાંદરી કે કાકતર થવાનો, તારે મારો જીવ કઠગણ જીવે, મારે તો ઈન્જનેર થવું હતું. અને આખરે એન્જનીયર લાખનામાં જ હું પડ્યો. અને જો કે એ ધર્મમાં રહી હું મારાં દેશજન્યુઓને જવું સારી સેવા નથી આપી શક્યો છતાં એના જેવો ઉત્તમ ધર્મી બા જન્મ્યા બીજો જોઈ હશે એમ મને લાગતું નથી. વાણીના મહત્ત્વ પડી બીજો પાક કાપકામની મહત્ત્વની હું શીખ્યો છું.

જીવાનીઆઓને મારી સલાહ છે કે તમારે જાત-મહેનતને માન આપવું થવું. હાથ પૂમ વધારે વાપરવા દુરતનો. સ્વર્ગ જેમ વધારેથી, તેમ સમજાવ ફેરવાયે. ચાલકો આવશે અને કસરત મળશે.

સ્વર્ગ જેમ, હાથ જેમ વધારે વપરાયે તેમ વધારે જીવવાની અને મનોભાવ પ્રશસ્તિત કરવાને હાથ અને આંગળીઓ જવું ઉપયોગી છે.

(નુત્તમી પ્રશ્નો કેવી સુધક છે.)

બીજે મારો અનુભવ એ છે કે છોકરો એમની મરજ પ્રમાણે ધર્મો પસંદ કરવા દેવા. મારી ૧૦ વર્ગની રીકરીને કાકતર થવાનું ગાન હતું અને ૧૧ વર્ગના છોકરોને નાવિક થવું હતું. મેં અને મારો બીએ નાકો કહ્યું કે એ મનને એમની પસંદગીના ધર્મો સેવા દેવા

અને એમને મઠે ધર્મો પસંદ થયો હોત તેમ કરતાં એમને એમની મરજ પ્રમાણે જવા દીધાં તેથી મનને પૂમ મહેનત કરી અને કોતક પામ્યાં.

લગભગ હું જોડ્યો તે ઉચ્ચ આદર્શથી પ્રેરાઈને મેલજીમને અન્યાય થયો હતો તેના નયત્વ જર્જે અને સચ્ચિની રક્ષા કરવા હું મેટર મરીનજન કુકીમાં એક "પ્રશ્નવિદ" તરીકે જોડ્યો હતો. તે પહેલાં મારે

માનવબંધુઓનું કલ્યાણ કરવું એજ સાચો ધર્મ છે

જ્ઞાન એન્જનીયર વિદ્યામાં ઠીક ઠીક થયું હતુંદ કારણ કે ગરબોનકામ અને બીજા કારખાનાંમાં તે જનતમકેનત કરીને પ્રજા સીધી લીધું હતું. ઘરઘર જેવી શિક્ષા અને નિયમસર સાધવાની ડેવો બીજે કશું પડી શકે એમ નથી.

જાણા પાઠશાળાઓમાં કરેકસરથી રહેવાની કે સમજનો સુધુપયોગ કરવાની જરૂર પડતી નથી. વળી ત્યાં ફેટલીક છેલ્લે પછી સહે છે. ઘરઘરની તોલીમમાં મરીમ તાલેવાનના એક રહેતા જ નથી. બાધાને એક સરખી રીતે રહેવું પડે છે.

અને બીજા એક વાત સમજાઈ છે કે બધું પૈસા સારો નથી. ધનવાનોનાં છોકરાને ગરીબ કે મધ્યમ-વર્ગનાં છોકરા જેવી શારીરિક કે આત્મિક તાલિમ મળી શકે જ નહીં.

જનતમકેનત, સુશીલતા સાથે થવાના, સહનશક્તિતા, ધીરજના કે કાષ્ટમાં લીધેલ કામ છેવટ સુધી નહીં છોડવાના ગુણ પૈસાદાર લોકોમાં બાળે જ આવે છે.

પૈસાદારોને સધામતી સાચવનારા નોકરા હોય છે. જરાક બળ કે તોફાન નહીં એટલે સુરક્ષિત રહેતે એ પંજોની જાળ છે. ત્યારે ગરીબોને તોફાન, દુસ્મનાઈ અને સુશીલતાના જનતે સામન્ય કરવા પડે છે અને એથી એમની તાકાત વધે છે.

પૈસા કમાતા પછી જે બનુભવો થાય છે અને આપકર્મી જેવા હોશિયાર થાય છે તેવા બાપકર્મી કરી થતા જ નથી.

હું સમાજવાદી નથી પણ એટલું તો માનું છું કે જટલો લાભ આપણે સંસારમાંથી જાણીએ જીએ તેના પ્રમાણમાં જાણે આપણે જ જોઈએ.

હું બીજા એક વાત માનું છું કે રૂઢિમાથી સીધાં કૌસેજના છોકરાં જાળ તેના કરતાં વયમાં એ ત્રણ વર્ષ ઠાપ ઓછીય કે કારખાનામાં કંઈ કામ કરી આવે તો સાર. એમ કરે તો વિદ્યાભ્યાસના કિસ્સાના લાભ લેવાની એની પાતતા વધી જશે.

અધીતાનું વચન સરખાવે કે જે વક્ષ (ત્યાગ) કર્યા વગર બાળ છે તે ચાર છે—

૧. ફરજિયાત ઘરઘરની તાલીમ કરવાના હું પાકો છું એનાથી કસરતને લીધે ઉછરતાં સુવચ-સુવર્તિની તત્તિવત સરસ થશે અને સારી તત્તિવત હશે તેજ જ્ઞાન પણ સારું મેળવી શકશે. એકાતર્થ મનન અને ખ્યાનમાં બેસવાની ડેવ પાડજો. એનાથી વિચાર સ્પષ્ટ થશે. નિશ્ચયજન સુધરશે. આત્મપરીક્ષા થશે અને પ્રાવેના તથા ઉપાસનાની ડેવથી જીવન શુદ્ધ અને પવિત્ર કરતાં આત્મશી.

૨. કર્તવ્ય કર્મ કરવાનું હોય તે જ્ઞાનવૃદ્ધિ કરવાની ડેવ પાડજો. મંધામાં પણ જે કામ કરવાનું હોય તે રસથી કરશો તો સુખી થશો. જેને પોતાનું કાવું કરવામાં સુખ લેતાં નહીં આવડે તે સંસારમાં સુખી નહીં થઈ શકે. ઉચ્ચ મજૂર એની મનુષ્યમિત્રુ જુવણ છે.

એનામાં ત્યાગશુદ્ધિ છે, ક્ષમા છે અને પ્રમાણીય પણ છે. એને, વત્તમાનપત્રો અને સાચા પ્રસાદો વાંચવાની ડેવ છે, પરંતુ એ જરા લાજણીવસ થઈ જાય છે બરો અને કાંઈનો મજાખો મોડે છે કહે એને સમજાવું જોઈએ કે સ્વાધીન રાજદારી, સ્વગવગમોચીનો વાકુલટાથી કહે રસે દોરવાનું નહીં.

સદિધ્યુતાનો ગુણ જરૂરનો છે અને બાપણી સાથે વિચારના પ્રમાણિક મતભેદો હોય તેને શાંતિથી સહન કરવા પણ વિચારબેનને લીધે મિત્રતા કશીયે તોડતી નહીં.

છપર પર મહા રાખી બાણવાદી / સ્વમાત્ર જીવવાની બહુ જરૂર છે.

૩. વાણીના સમય વિશે છપર કહ્યું છે. રખેડો, વગર વિચારે કશીયે બોલવા નહીં પરંતુ પ્રજાસલાક રાજ્યના, નવા જમાનામાં લોકનાયક થવાની કે જનતાની સેવા કરવાની જેમને મહત્વાકાંક્ષા હોય, તેમને અસરકારક બાપણ કરતાં અને જામા મનોમાનુ, પ્રકટ કરતાં વચામોખ લાપામાં આવડે એવી જરૂર દિન પ્રતિદિન વધતી જાય છે એ હું કબૂલ કૌં છું.

જાહેરજીવનમાં જ્ઞાન, વક્તવ્ય શક્તિ અને વાર્તાજી જરૂરનાં છે પરંતુ એ બધા કરતાં વધારે જગત્ત્વ, તનુરસ્ત અને ખડતલ ઘરિતી છે. લોકસેવક, સારા

પૈસાની શક્તિ કરતાં આત્મશ્રદ્ધાની શક્તિ, ઘણી પ્રબળ છે

વેપારીએ કે જનના ઠાણપણુ ધેત્રમાં ઉત્તમતા પ્રાપ્ત કરવી હશે તેને પોતાનું શરીર તન-દુરસ્ત, બળવાન, આપતિઓ અને સુસ્તેલીઓ સામે થઈ શકે એવું નિરાશી રાખવું જ પડશે. નહીં તો નહીં ચાલે, તેજસ્વી છુદ્ધિ, ઝટ નિષ્ક્રમ કરી શકે એવું મન અને ને વખતે નેત્રી જરૂર વેવું નિવેકસર મોલવાની આવડત આ જમાનામાં હશે તે શાસ્ત્રી એવો મારો અનુભવ છે.

લોહાને ઉશ્કેરતે પોતાનો અત્યંત સામ ઉદાવતારા ઝાંઝો વખત થતો નથી. સામાન્ય શાંતિના સમયમાં જનતા બેઠી મોડી ખડે ખોડું તારતી શકે છે અને થોડા માર્ગે જલ્દી કરે છે.

આમરે સત્યતા જ જમ થાય છે ચારિત્ર્યવાન અને નેક દોષના માણસો જ આમરે શસ્ત્રવાન એ નહીં છે. તેજસ્વી છુદ્ધિના હોય પણ ઉલોમ, અને સત્યનિષ્ઠ, ખંત અને આમદપૂર્વક ધ્યેયને પહેંચવાની હઠતા હોય તો જનનમાં ફત્તેહ મળે છે.

નસીબ અને દાર્શનિક

નસીબ જ મધુ કરે છે એ મનનો કું નથી, પણ મોઝુકે જળ આપણા બધાના જનનમાં નસીબનું છે ખરૂં. એની વિનિયતતા પણ સમજાતી નથી, છતાં નસીબની શુદ્ધી અસર સમાજપૂર્વક જનન નિર્મમન કરીએ તો ઘણી એછી કરી શકાય છે.

ખીજ રીને કહીએ તો સ સારમાં ને ને સુભોજા ઉમા થાય તેના લાભાધાન, શુદ્ધિપૂર્વક વિચારી લખએ છીએ તો કમનસીબને સુખાનુષમાં ફેરવી શકાય છે.

વિચારપૂર્વક નિષ્ક્રમ લીધા પછી અર્થતથ્ય મહેનત કરીને નેજો સ્વપ્રયત્ને, સિદ્ધિ મેળવતા, એની પાછળ મરજા ને મચ્યા રહે છે તેને નસીબ ઝાડું નહીં શકવું નથી.

શુદ્ધ છુદ્ધિનો પ્રયત્ન હોય અને એમાં જીંદી કંઈપૂર્વકની મદદ રાખી શકાય તો પહેલાં જ દાર્શનિક થવા વગર રહેતી નથી.

આપણા પૃથ્વી પર આત્મ્યનો હેતુ, મદદપૂર્વક એવો માનવો જોઈએ કે જનતાની પ્રગતિમાં કું કંઈ ને કંઈ લાભદાયક હિસે આપતો જઈએ.

જનકલ્યાણમાં સાથ આપી.

એ હિસે આપવાના ધર્મ કાર્યમાં ને આપણે થણ ને થણ રહી શકીએ તો બહુ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે અને લાગે છે કે ખરૂં સુખ મેળવવાની કુંઠી પણ જનકલ્યાણનાં ઠાણને ઠાણ કાર્યમાં જોડાવવું એમાં રહેલી છે.

નિત્ય જનનમાં, ને જાણેના આપણને અનુભવ થાય છે. તે ઉપર પણ બીજાં દેવી બજો છે એવી શ્રદ્ધાને કું ધર્મ કું કું.

આપણું આ પૃથ્વી પર આવવાનું કારણ દિન-પ્રતિ-દિન વધારેને વધારે સુધારેલી સ્થિતિ એ જનસમાજને જાણવો એ હશે. આખી ઉજાતની યોજના આજે ભડે આપણી દૃષ્ટિ સમક્ષ ખડી ન થતી હોય તોપણ એ થટના પર મદદ રાખીને આપણે આશુ' જોઈએ.

આપણી છુદ્ધિ મર્યાદિત છે. ઠાણ પણ તારા તરફ તમે જુવો અને ત્યાં પહેંચતાં લાખો પ્રકાશ વર્ષો થાય એટલો એ દૂર છે તેનો ખાસ કરેલ દિશાજની અજાણતા વિચારતાં અચ્છર આવી જાય છે.

પણ પછી એ તારાની આસપાસ વ્યાપેલા શૂરા આકાશને જુવો તમને એ આકાશ તો પાસે લાગશે.

મને ઠાણ પૂછે કે તારા જનનનો ઉદ્દેશ શું છે? અથવા તું ક્યો ધર્મ પાળુ છું? તો જવાબ આપું કે માનવ બધુઓનું રક્ષણ કરવું અને એમને સત્ય સુખ, શી રીતે મળે એની તબીબી ક્ષમી કરવો.

આ ધર્મ પેળામાં કે ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરવામાં કુંઠાને કુંખી કરવાની ઠાણ જરૂર નથી-ઉપદ્રુ, આ લક્ષ્ય સાધવામાં કુંઠાને કુંખી જનાનીએ તોપણ કુંઠાત નથી એમ કુંખી આસ કહેવા માગુ છું. પોતાના ધરથી ને સુખ અને કલ્યાણ સાધવાનો પ્રયત્ન કરે છે તે ખીજાને પણ સુખી કરી શકે છે.

જપને મને એટલું તો અવશ્ય સીખવું છે કે આ નવો જમાનો રંજ રંગી નાટક જેવો છે.

ઉશ્કેરી શકે એવા જાનોવો લોહાને મળે છે, અડધી મુસાફરીઓ અને નાંડું નાંડું જોવાનો અને જાણવાની મનોજાતિ વધી જઈ છે.

કામોમાં પણ મદદવા લાગી, સુરેકેશ સંજોજો ઉમા કરીને, એનીથી મદદાફરીપૂર્વક પાર પડવાની ઇચ્છા વધી પડી છે.

એવા જમાનામાં પેતાનો અી પ્રયત્ન, કુંઠાન પ્રયત્ન અને મિત્રો પ્રયત્ન ને પ્રેમ, ભક્તિભાવ અને આદરમાનયી પ્રેરણા તે જનસમાજના સુખ અને કલ્યાણ પ્રત્યે પણ બેરહાસ તો નહીં રહી શકે.

આદર કલ્યાણ વગર પરકલ્યાણ કેમ સાધી શકાય તે કું સમજી શકતો નથી.

જૂગત-શાંતિ માટે એક માત્ર રાજમાર્ગ અને યધા જ ધર્મોનું તત્ત્વ

અહિંસા

મહત્તાનો દાવો કરતા આજના અણુયુગમાં, જે ભારે દુનિયાની પ્રજાઓ માનવજાતનું સત્તાવાદ હરી નાખે તેવાં ઘણાં બધાંમાં એક બીજાની સ્પર્ધા કરી રહેલ છે ત્યારે જગતના દુ:ખોના રામનાથ ઇલાજ તરિકે અહિંસાનો ઉપદેશ કરનાર અહિંસાનો સદા અરણ્યકાદ્ય તરિકે અપાવી દેવામાં આવે તો તેમાં નવાઈ પામતા નેવું કશું જ નથી.

આ ધણુ લેખનો હેતુ એ વસ્તુ દર્શાવવાનો છે કે અહિંસાનો ઉપદેશ યધા જ મહાન ધર્મોનો સાર્વત્રિક નિયોગ છે અને અહિંસા વગર જગતને સાચી શાંતિ મળવાની નથી એ હકીકત રૂપે બતાવવાનો છે. જે આ સમયને જોગબી લઇને સીકારવામાં આવે તો હિંસાના આવેશથી તમ ઘણું ગમેલા આજના જગતને નવાજ માન-પ્રશસ્તિ આપી શકાશે. કવિજનોએ ભાષેલ સુવર્ણયુગ માત્ર અવાધી તર મ ન જણતાં હકીકત રૂપે પણ રચાવી શકાશે, ત્યારે જ અને ત્યારે જ જગત સંહારશકિત મારેલી જે ખાતિ સેવે છે તેમાલો સાચો વસ્તુ રિશ્તિને પ્રાપ્ત કરશે; કે જે સક્રિયમાં જ આજે તો તેણે પોતાના વિશ્વાસને રક્ષી રખે છે. આ રીતે શાંતિ-અમાયતા કવિ લયસેસે જેમ માયું હતું તે મુજબનુ સ્વર્ગીય શાંતિનું સામાન્ય પૃથ્વી પર પુન: રચાવીત કરી શકાશે, ત્યારે તેમાં જ મહી ક્રાંદાને જાહેરે અહિંસાના સૌથી સક્રિયતા તથા અછત શક્તિ ને જ સ્થાન અપાયું હશે, અને એ જ શક્તિ એવું છે કે જે જગતના આપાતનાં સંકલને પકડારી શકે છે.

આદર્શ જગત કે જે સંપૂર્ણપણે હિંસાથી રહીત હોય તેને મેગવવા માટે માનવ સ્વભાવ હમેશાં વચખાં મારે છે. જગતના મહાન ધર્મોએ અમાદિશાગથી જેમાં હિંસાની હાથી સરખી પણ ન હોય તેવા સર્જનો યુગનો સુરખીવળાં ચિત્રો આલેખ્યા હતાં છે. એક જ એવું સત્ય પ્રતિપાદન કરવા ઉપરાંત આ હકીકતે સિદ્ધ થયું છે કે માનવ સ્વભાવનો સાચો આદર્શ તો અહિંસા જ છે. તેટલા માટે હિંસાપોર જગતમાં પણ લોકોનો પ્રવેશ મોડો વર્ગ માનવજાતનાં વર્ત-

માન કે શૂત્રાસિન સૌથી મહાન ઉચ્છેદકામા સાચો રસ ખરાવો નથી. સિંહ, મહામહા મનની, તીમુર, અંગેરખાન, નેપોલિયન, હિટલર, મુસોલિની, જેનાઓને હમેશાં મનની નહરે, પણ નહિ કે પ્રેમની નહરે જોવામાં છે. તેમનો ખ્યાલિત વધુમાં વધુ તો કેવળ ભૌતિક મહત્તા ધરાવે છે, કે જે મહત્તાને બીજી બધી મુશ્કેલ વસ્તુઓની હરોલમાં અણીને કામચલાઉ વગર આપવામાં આવે છે. બીજા પક્ષે જેતાં મહાન સતો મુશ્કેલો દશાઓ અને પવન-મરો જેવા કે મહામહા, શુદ્ધ, કાર્મરટ, મહાત્મા ગાંધી, આજે પણ પ્રેમ અને પૂજા પામે છે, કારણ કે તેઓ વિચાર, વાણી અને આચરણમાં અહિંસક હતા.

માનવ સ્વભાવ કે જે યુગમૃત રીતે અહિંસક છે તે અહિંસાના સત્ત્વ સાથે પોતાની જાતનું સાચું તાદાત્મ્ય પાળી શકે છે. અહિંસાને યધા જ મુખના સતેજી છત્તનાં ધણુ અને સૌથી ઉમદા આદર્શ તરિકે રોઝ આપેલ છે.

આદર્શો એખવટ પછી જુદા જુદા ધર્મોનાં શિક્ષણ તરિકે અભિમુખ થવામાં આનંદ આરવી, કે જે શિક્ષણ સર્વસારશૂત નિયોગ તરિકે અહિંસાને જ હકીકતી રહેલ છે.

યજ્ઞોથી જાગવેલી શાંતિ નહીં પણ સાચી શાંતિ તો કેવળ અહિંસા દ્વારા જ જગતમાં આવી શકે: કારણકે અહિંસાની સાચી આવનાતો અંતઃકરણમાંથી બેર છે. વ્યક્તિઓ; કોમો કે પ્રજાઓની મુક્તિ બહારના કાચદા કારા લાલવાથી આવી શકતિ નથી. કારણકે કાચદા તો માત્ર વચગાળાનું સાધન છે.

૧૭

લેખક : પ્રો. સી. એન. ઝુતરી

હવેવાની જરૂર નથી કે હિંદુધર્મનો પાયાનો સિદ્ધાન્ત અહિંસા છે. વેદો, ઉપનિષદો, ગીતા આ નધાં જ પવિત્ર ગ્રંથોમાં હિંદુધર્મને જે રીતે ઉપદેશ છે તેનો સાત્વિક સાર માત્ર છે. અહિંસા માત્ર આ મુદ્દા વખે એ એકમત છે. તેમાં એ રીતનું ઉદ્દેશ્યન કરવામાં આવ્યું છે કે,

“હિંસાનો બદલો હિંસાથી (ધાતો બદલો ધાથી) અભિષાપનો બદલો શાપથી ન વાગે, પણ એ જાણ્યો અને અભિષાપનો બદલો આશિષથી આવે.

(સગવેલ)

‘જે પરમાત્મા જીવ માત્રને સકળાવે છે ને આત્માને સર્વમાં વ્યાપેલો જુવે છે તે કામને તિરસ્કારતો નથી, કારણ કે તે સર્વને અદિતીજ્ઞતાને જ જુએ છે.”

(ધર્માપનિવશ)

“બાહ્ય તથા ક્ષમાર્જીત અને સાર્થકના બનેલા અભાવ તેજ પ્રાણી સાથે નિહાની છે.”

(ગીતા)

બુદ્ધ ધર્મમાં અહિંસા

બોદ્ધધર્મ તો તબ્બે સમભર પરિપૂર્ણ રૂપે અહિંસાના તત્ત્વથી આપણ વચેલો ગણી શકાય. અહિંસા આ ધર્મનો મૂળશ્લોક બાદ્ય છે. આ સત્ય બુદ્ધ ભગવાનને એક વહેપારી સાથે વચેલ વાતચીત ઉપરથી તારવી શકાયેલા આ સંવાદથી જ તે વહેપારીને બોદ્ધ ધર્મ અંગિકાર કરવાની પ્રેરણા મળેલી.

બુદ્ધ-સેનાપતિના સોમ ક્રાંતિશય હિંસાપેર છે ને તેઓ તારા પર ગમિતો વરસાદ વરસાવશે તો તું શું કરીશ? -

વહેપારી-ભગવન, હું તેઓને જવાબ નથી આપુ.

બુદ્ધ-અને ને તેઓ તારા પર પ્રકાર કરશે તો?

વહેપારી-તો જદા રૂપે હું સાચો પ્રકાર નહીં કરું.

બુદ્ધ-અને ને તેઓ તને મારી નાંખે તો?

વહેપારી-શુભ પોતે કંઈ અનિષ્ટ નથી થયું. માનવી જીવનના કુલ્લક મોહમાંથી નાસ્તી છૂટવા શુભનો સ્વરૂપ છે.

ગીતામાં પણ કુંજશ્લેષ અને શાંતોક્તિના બોધામૃતો ને બુદ્ધના ઉપદેશોની જેમ અહિંસાના જ બીજામાં હાજરામાં આવેલ છે.

“સામા પ્રત્યે એવી રીતે વર્તેને કે જે રીતે તેઓ તારો તરફ વર્ત્યા હોત તો તું પશ્વ ન કરત.”

(કુંજ શ્લેષ)

“જેઓ સારા છે તેઓ પ્રત્યે હું ભયો છું અને જેઓ સારા નથી તેમના પ્રત્યે પણ હું ભયો જ છું; આવી રીતે બધા જ સારા જનતા જાય છે, જેઓ સહેલી છે તેઓ પ્રત્યે પણ હું સહેલી છું, આવી રીતે જ બધા સહેલી જનતા જાય.”

(શાંતોક્તિ)

આચાર વિચારના આવા સોનેરો નિધોને અહિંસાના બોધપાઠોના સમાવર્તિ તરિકે શક્ષમાં લેવાલા બેધમ્મ.

આરે પચ્ચત્તર જરુથુલ “બુદ્ધ, કુલ્લ, કુલ્લસ્ત” એટલે કે સદ્વિચારો, સદ્વાણી અને સદ્ગુણોના સિદ્ધાન્તનો જે ઉપદેશ કરતા હતા તેને આપણે એકદમ ધટાવી શકીએ છીએ કેમકાન ધરતીની સંસ્કૃતિ પણ અહિંસાના સિદ્ધાન્તના પાયા પર જ રચાઈ હતી.

પ્રાચીન મોસમો આરે સોફિસ્ટ અનિષ્ટનો બદલો અનિષ્ટથી ન વાળવાનો બોધ આપતો હતો ત્યારે એજ અહિંસાના તત્ત્વના વિગત થતો હતો, જે આપણે તેની અને તેના પરમ મિત્ર ક્રિડા વચ્ચે વચેલા વાતોચાપમાં પુરાવા રૂપે જોઈ શકીએ છીએ.

સોફિસ્ટ - અનિષ્ટનો બદલો અનિષ્ટથી; એ રીત થય્યાની નીતિ થઈ પડેલ છે તો તેને વિષે શું કહો છો, એ વ્યાજબી છે કે નહિ?”

ક્રિડા વ્યાજબી નથી.

સોફિસ્ટ કારણ કે બીજાનું અનિષ્ટ કરવું એ તેને ધન કમી જરાતર છે.

ક્રિડા. તદન સાચુ.

સોફિસ્ટ આપણને કહેના તરફથી ગમે તે અનિષ્ટ વેગવાનો સમય આપ્યો હોય પરન્તુ તેના પ્રત્યે આપણે અનિષ્ટ પાણું વાળવું કે પ્રત્યાઘાત કરવો ન જોઈએ.

મહાન રામન કહેનશાહ સાઈંસ ચેરેલિયસે કહ્યું છે કે,

‘જે માણસે તારાં છુર કહ્યું હોય તો તરત જ ખાસ કરવા મેસી જાણે; કે તેણે સારા કે નરસાના, કમા ખ્યાલથી તારાં છુરે કહ્યું છે. આરે તું આ વસ્તુ સમજશે ત્યારે તું તેની દયા આપશ અને

તેના પર નવાઈએ નહીં પામે કે શુરસો પણ નહિ કરે.”

વિશ્વવિખ્યાત હિંમુક શીસેરોએ ઉચ્ચાણું હતું કે, ‘શુરમનો સાથે આપણે શુરસો કરવો જોઈએ તેવું વિચારતા તથા મહાન અને મહાં બનવાનો આજ્ઞા માર્ગ છે એવું માનતા માણસોને આપણે સંભળવા ન જોઈએ. અનુકંપા અને ક્ષમા આપવાનો તત્પરતા કરતાં કશુંજ જોઈતું બધું પ્રયત્નસાધ્ય નથી અને એ બે સિવાય કશુંપણ વસ્તુ મહાન અને ઉમદા આત્માનો રચય જોઈએ કરાવી શકે તેમ નથી.”

આમ ઉચ્ચારીને પોતાની જાતને તેણે જોઈ રીતે વ્યક્ત કરી હતી.

ખ્રિસ્તી ધર્મ અદિસાના અમનચુંબી સદ્ગુણના પાયા પર વિસ્તૃત રીતે અવલોકે છે. અમવાન ધસુના મુલ્યના ખુબ પ્રસન્ને જ અદિસાના ઉદાર આદર્શના નાશત ઉદાહરણ રૂપે પેળી શકાય પોતે જોતે સાત તરિકે ઉદાહરણો હતા તેને ખાતર વધારાંજ ઉપર ચઢીને મુલ્યને બેટતાં તેણે તેના વધ કરનારાઓનું મહાંજ ધમ્મકું હતું. “પરંતુ પરતો ઉપરેય” એ અદિસા શુરસો આખરી જાણ વાક્ય લેખાય છે, જુરેઃ

“તમે સધુએ સામળ્ય છે કે જાંખનો નાશો જાંખથી અને દાતનો નાશો દાંતથી થયો, પણ હું તમને કહું છું કે ધમ્મનો તમારે પ્રતિકાર કરવાનો નથી.”

“જે કાંઈ તારા જમણા માથ પર તમારો ચારે તો તેના તરફ તારો બીજો માથ ફરે.”

વળી તમે જો કરેવાનું હતું તે સાંભળ્યું છે, કે “તારે તારા પડેશીને ચાહવો જોઈએ અને શુરમને ધિહારવો જોઈએ.” પણ મને કરેવા લોકે તારા શુરમને ચાહ અને નને પીડનારને માટે પ્રભુ પ્રાર્થના કર કે જોના પરિણામે તું પણ સ્વર્ગમાંના તારા પરમ પિતાનો પુત્ર બની શકે.”

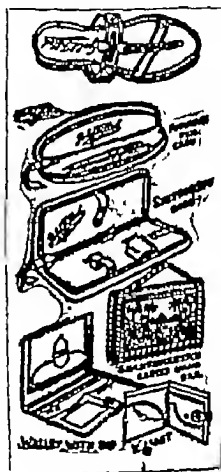
ઈસ્લામ કે જેને હિંસાના પર્વાય લેએ અણવામાં આવે છે અને જોના કિ કરેવાય છે કે તેનો દેહાવો તથાતરની અણીથી કરવામાં આવ્યો છે, તે પણ અદિસાના કેટલા ઉમદા બોધપાઠો ફરાય છે. કેઈ પણ માનવી સરળતાથી સમજ શકે છે કે જે ઈસ્લામનો પવનખર અદિસા સિવાય બીજા કોઈની ફરમાવડ તેના લોહાને

રજા અને તહેવારમાં

એરોપ્લેન, સ્ટીમર અને રેલ્વેના

— પ્રવાસે જતાં પહેલાં —

અમારા શાશ્વત મુલાકાત લેવા.

ગોલ્ડ-ફીલ્ડ
લેધર વર્કસ

મીન્સેસ સ્ટ્રીટ અને
સેન્ટ્રલ રીડ
મુંબઈ. } અને {
માંબોરોડ,
અમદાવાદ

ન જ કરી શકે; કારણ કે જુદાએ તેને જ આ પૃથ્વી પર પોતાના એવા જગત્કેર દુઃખથી મોકલ્યા હતા કે, “અમે જગત પર કેવળ અનુકૂળ પાના હોઈથી જ તને ત્યાં મોકલીએ છીએ.”

અધુરજાન,

ઈસ્લામનાં નીચે દર્શાવેલાં મોઢવચનો મન, વાણી અને કર્મની અદિસાનો જૂરસો દર્શાવે છે. પવનજરે કશું છે કે :

“જે કોઈ અલ્લાહના પ્રાર્થીઓ પ્રત્યે માયાળુ છે તેના તરફ અલ્લાહ માયાળુ જ છે.”

“અલ્લાહનો સોયો ખારો કોણ છે? તે જ કે જે તેનો પ્રાર્થીઓ પ્રત્યે એક બધાઈ રાખે છે.”

“તું તારા પેદા કરનારને ચાહે છે? તો સોયો પહેલાં તારા સાથીદારને ચાહવા માલ.”

“આ મુજા પ્રાર્થી માત્ર ઇશ્વરનો દર રાખજો; અને તેઓ ત્યારે સ્વારો કરવા ચેત્તુ હોય ત્યારે તેમના પર પલાણુ મોકલો. વળી ત્યારે તેવાથી ગવેલાં જણાવ ત્યારે તેમના પરથી ઊતરી જશે.”

“જુદાના જંદાના દિશમાં ઈમાન અને ઈર્ષી સામે સામે રહી શકતાં નથી.”

‘બીજાની અદેખાઈ કરતાં પહેલાં તારી જાતને સમાધાને, કારણ કે જેવી રીતે અગ્નિ જળતણને ખાઈ જાય છે તેવી જ રીતે અદેખાઈ બધાઈને ખરખી જાય છે.’

જુદા બોધનાર અને મોકલ્યો કરનાર બંને પછી રોજ રાખતો હોય છતાં જુદા તેના અનન્યતા ત્યાજને કશમાં સેવો નથી.

(અલ્લુરહેમાન)

પીઠ પાછળની નિંદા એ બલિચાર કરતાં પણ વધારે દુઃખકારક છે; અને જ્યાં સુધી દોહતો ભોગ મનનાર કેસત માંથી ન આવે ત્યાં સુધી જુદા બોલ્યો કરનારને ક્ષમા કરવો નથી.”

(અલ્લુસેયદ અને જાબીર)

તાબીને મારી જેની જાનથી સેવાની હોય તેવી વસ્તુઓનો અંજિઝાર ન કરવો.

(અબ્ને અબ્બાસ)

પરમખરે મના કરેલી બધી જ વસ્તુઓમાં જીવન સેવાની પણ મના કરેલી છે.

(જાબીર)

અદિર્ષા પવનખરનાં ટેલકાં વધુ નોંધપાત્ર વચનો આપવામાં આવે છે કે જે અદિસાના સિદ્ધાન્તના વિષયોથી ઉપયોગની બધામણુ કરે છે

“મુકોલીમાં મુકોલેલા કોષપણુ સખ્સને મદદ કરજે, ચાહે તે સુસ્તીમ હો વા બીનમુસ્તીમ.”

“જે અરસેલાની મદદે જાય છે તેને માટે જુદાએ પણ મુનાની મારી લખી છે.”

“જે કોષ જુલમનારને જુલમનાર તરિકે ભોજાખવા છતાં મદદ કરવા જાય છે તેણે ખરેખર ઈસ્લામ માટે પોતાની જાતને વ્યાકત કરી છે.”

“જે પોતાનું પેટ ભરે છે અને પોતાના પાડોશીને શૂંપો રહેવા દે છે તે આતમી કરી પણ સંપૂર્ણ સુસ્તીમ ન હોઈ શકે.”

ઉપર મુજબનાં પ્રમાણસૂત અવતરણે ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જાબાજ મહાન ધર્મોનો મૂળશ્વર ઉપદેશ અદિસા જ છે. ખરેખર વિધિની એ એક દૂર વિચિત્રતા છે કે આવા ઉમદા સિધ્ધાંતો હોવા છતાં જગત તો હિંસાના પરિણામ ભેટું થાય છે! દિશમાં હિંસા શક્તિને સેવનાર બીજાનું નુકસાન કરી શકે તે કરતાં પોતાની જાતને વધારે તારાજ કરી શકે છે. તે જામલ પ્રત્યે દાપરવાદી રખાય છે, જે દિશગીરીની વાત છે. જગતમાં અનિયોને એ જૂતાલીન બીનાઓ મનાવી દૂર કરી ફેરી હોય તો પ્રજાઓના મન પર એક એવા સત્ત્વનો ઉદય થવો જોઈએ કે તેમની બિન્ન શક્તિઓ તથા વશણુ વચ્ચે સુમેળ રચાવો જોઈએ, તો જ આદર્શ જગત રચી શકાય કે જેમાં માનવીઓના હૃદય પર વિશાળ રીતે સંતોષ આવેખારેલો હશે.

શરોયી જળવેલી શાંતિ નહિ પણ આવા પ્રારાની સાચી શાંતિ કેવળ અદિસા દ્વારા જ જગતમાં આવી શકે, કારણ કે અદિસાની—સાચી બાળના તો અંત કરણુમાંથી જરે છે. બલિતિઓ કોમો કે પ્રજાઓની મુક્તિ બહારથી—કામદા દ્વારા લાદવાથી આવી શકતી નથી, કારણ કે કામદો તો માત્ર એક વચગાળાનું સાધન છે કે જે માનવીના અર્હભાવથી ઉત્પન્ન થતી મૂળ ઝેરવ્યવસ્થાને અકૂશમાં રાખવા માટે અમલી જતાવાય છે, પરંતુ મુક્તિ તો અંતઃકરણમાંથી ઉપરના પદકારાના આનેયથી જ આવે છે અને તે માનવી, માનવી વચ્ચે સાંજિગ રચી દે છે.

ઉધરસાને અટકાવો

સ્વેચ્છા જાણીની સારવાર થતી
નિમજી, સ્વચ્છ વાતા, પાનપાણી
કે ફેફસાના સાબાની કારણે વધેલી
પ્રાણીમાં થતવણી છે.

એ થતવણી વચ્ચે જ્યાં જ્યાં
વધેલીમાં જ્યાં જ્યાં વધે-
વધેલા થવામાં રહે છે તે
સાબાને મુજબાણીના આકાર
માં, વધેલીને કાંઈ કંઈ રીતે
જાણીને નાણાં રહે છે.

જાણી પ્રાણીની જાણી
જાણી વધેલી જાણી
વિષયક જે જાણી
વધેલીને રહે છે

જાણીની
ટપ્પ-વધેલી

જાણીની જાણી

મહાકવિ વિદ્યાપતિ

મૈથિય-કેદિય સમા અને કવિઓના કહના હાર સમેલ્ય વિદ્યાપતિ દિન્દીના મહાન કવિઓમાંના એક છે. એ શૈક્ષણિક વાર્તા છે કે આપણે ધણા દિવસો સુધી દિન્દી સાહિત્યના કવિઓમાં એમને યોગ્ય સ્થાન આપવાની ખેતના જ ન કરી એમને સમન્વ્યા નહીં અને એમને જમાવના કવિ તરિકે જ, જંગલો ભાષાના કવિ તરિકે જ, માનતા રહ્યા.

આરે વાસ્તવમાં વિદ્યાપતિએ એનાં મુખ્ય અને કામળ પદોમાં પોતાની ભાવનાઓ વ્યક્ત કરી છે કે ત્યાં એવા નિષ્કર્ષ કરવા કશીનું છે કે તેઓએ મૈથિલી ભાષાનો ઉપયોગ કર્યો છે કે જંગલી ભાષાનો, છતાં પણ એક વાત તો સાચીવ થઈ જાય છે અને તે પ્રમાણભૂત છે કે કવિ-મૂળ-કુમુદ શી વિદ્યાપતિનો જન્મ સ્વભાગ દ્વારાનાં વિસાન નામના ગામમાં ઇ. સ. ૧૩૫૦માં થયું અર્થે થયો હતો તેઓ મૈથિલીબ્રાહ્મણ હતા.

તેમના પિતા પંડિત મણુપતિ કાકર તથા માતૃમી હંસિનીદેવી સરસ્વતીનાં કૃષાધાર હતા.

સુમાંવના રાજા શિવસિંહ તથા તેમની શ્રી હાથમા દેવી તેમના આશ્રયસ્થાઓમાંનાં મુખ્ય હતાં. આ મુલ-ગ્રાહ્યોએ કવિને પુષ્કળ સંપત્તિ આપીને તેમની સરસ્વતીનો ઉપાસનામાં વધુ સમય કરી આપી. અનુકૂળતા કરી આપો અને જદલામાં કવિએ પોતાની કાવ્યોમાં તેમનું નામ અમર બનાવ્યું.

વિદ્યાપતિની ભાષા, વર્ણન કરવાની શૈલી, ખાત વગેરે તેમના પોતાનાં જ છે. તેમનો કવિતા જ તેમનો સત્ત્વો પરિચય આપે છે તેમના પદો અગ્રીર અને મરીજ એક સાથે અપનાવે છે. વિદ્યાપતિછની વધારે પ્રમાણની રચનાઓ મુંબારસથી એતાપ્રિત છે. મનો-વિદ્યાના પંડિત વિદ્યાપતિએ મનુષ્ય-મનુષ્યને એટલું સદૃશ અવલોકન કર્યું છે, કે તેમનું હૃદય એક દર્પણ સમાન જ જતી અણે છે. જેમાં મનુષ્યમાત્રના અર્થ પ્રતિબિંબીત થાય છે ઈશ્વર અને શૈવનમાં મનુષ્યનું હૃદય જ્યારે વિશેષ અને મિશ્રનના ભાવેને અનુભવે છે તો તે ભાવેમાં પણ એક અમૂલ્યૂર પરિવર્તન આંતરે જાય છે.

વચ: સંધિનું વર્ણન કરતાં તેઓથી કહે છે કે:

સુન રત્ન રસ કયા થાપય ચીત ।

જેદસ કુરંગિની સુનય સંગીત ॥

એટલે કે નવયોવના કુમાર સંબંધી વાર્તા એટલી તત્ત્વમયતાથી સાંભળે છે કે જાણે હરિષ્ઠી સંગીત ન સાંભળી રહી હોય !

હિરદય-મુકુલ હેરિ હેરિ ધોર ।

સને છાંચર દય સને હોય મોર ॥

નવ હૃદિત વક્ષસ્થળ પર કદી અર્થિક હોંઠાં અને કદી ધૂણી જનું એ ધણ જ સ્વાર્થાવક વર્ણન છે. યાદીરક સૌન્દર્ય વર્ણનમાં પણ પોતાની વિશ્વસ્ય પ્રતિભાનો પરિચય તેમણે આપેલ છે, તેમની નાવ્યાની આપો—

છાંચન-જુગલ મંગ અકારે ।

મધુક માતલ ઠહય ન પોરે ॥

એટલે કે અમરની મારફ છે, જે મુંબારવંદનો મધુરસ પીને મસ્ત થવાથી ઉઠી નથી શકતા.

મુખનું વર્ણન કરતાં તેમણે લખ્યું છે કે—

ઘાંટ સારલય મુલ પટના ફર

છાંચન ચક્રિત પ્કારે ॥

અમિય ધાયે ઘાંચર પનિ પોંછટી

વહ દિસિ મેલ હંજોરે ॥

એટલે કે ચંદ્રમનો સાર ભાગ ઘર્ષને વિદ્યતાએ યોરોમાં સેત્ત્વને ગ્રહિત કરનાર મુખની રચના કરો, બાળ સુરઝોએ જ્યારે પોતાનું મુખ સાણુના હેઠાથી કુછ્યું અને અમૂલ્ય હથાણુ ત્યારે ચારે દિશાઓમાં સ્વચ્છ જ્યોત્સ્ના પાછી ઉઠી.

કેટલું મુર વર્ણન છે ? કવિની સિને સો મુલ છે, સયાદ છે સુધાકો, ઘસુધાકો, મુલ છૂટકે, ઘમાયો મુલ સેવે દે” વાળી કવિતા, આ કવિતા આજના કીધી પડી જાય છે.

પરસ્પર વિરોધી પદોથીને એક જ સ્થાન પર રખા કરવામાં કવિ અદિતીય છે.

નિકુર-નિકુર તમ સમ

પુનુ આનન પુનિમા સસી ।

નયજ પંકજ કે પતિઆ બાતે

પર્ક ઠામ રહુ મસી ॥

અંધાર સમા ફેર, અંધ સમાન મુખડું અને કમળ
સમાન તેજોનું એક જગ્યામાં રહેવું, વાસ્તવમાં અજ્ઞાન હરી
નાથે છે. કોઈને તેના શુભ અને પ્રભાવની વાદ આપી
પ્રેરણાકીત કરવાની રીત વિવાપતિને સારી રીતે
સામ્ય હતી તેઓ કહે છે કે, “હે મુઠ્ઠી ! તું મારી સાથે
કેમ વાત નથી કરી જતી ? તું કોનાથી કરે છે ?”

અરે,

કંવરી મય ચામારિ ગિરિ કન્વર

મુસ્ત મય જાદ અફાટે ।

હસિનનચન મય, સર મય કોઠિલ

ગતિ—મય ગજ વનવાસે ॥

તારા કેશના અવધી અંધાર વાળા ગાયો પહોંચી
કંદરાઓમાં, મુખના અવધી અંધ આકાશમાં, નવના
અવધી હરણાં, સ્વરના અવધી કોઠિલ અને ગતિના
અવધી હાથી જંગમમાં નિવાસ કરે છે. અથા જેનાથી
અત્યો અંધાર કરે તેને વળી અવધે તેઓ મહાપ્રાપ્તિ
માણીકાસની સક્રિયતા કંદારમાં પોતાનો પાશવ ભરાવાં
કુખ તને જોવા માટે ઉભી રહી હતી અને વિવાપતિની રાખા;

સદ્ પુત મોતો દાર તેરી ડકેલ

ફદદત દાર ડુટિ મેલ ।

સંપ ગન ફફ ફફ જુનિ સચહું

સ્વામ દરસ—યતિ લેલ ॥

કાર તેરીને જેથી દીધે, અપાની દ્રષ્ટિ તે તરફ
દેશીને સ્થાપને જોવા, આ તો ચોક્કસ રાખાણું જ
કામ છે.

તેજના જધા વિધારો સદમ અધ્યયન પર
અવધમેધા છે.

આપ આંચર સ્ત્રી આપ વદન હસી

આપહી નયન તરંગ ।

આપ ડર જહેરિ આપ આંચર મરિ

તન ધરિ દગમે અર્ચગ ॥

કાઠ ઉડું કવિએ પણ કહ્યું છે કે—

જમાના દો મયા નિરિમલ તેરી સીધી નિશાદોસે,

પુદા ના ખાન્ના તિરકા નગર દેલી દો ક્યા દોતા ।

રખિયું દરબ આમેખનાં કવિ કહે છે કે—

કાનુ હેરય છલ મન ઘડ સાપ

કાનુ હેરદત મેલ અલ પરમાદ

પ્રજ્ઞને એકવાર જોવા પછી અધિપત્ય આવી મધુ.

પુનુ ફિરિ સોદ નયન જદિ હરવિ

પામોય વેતન જાદ ।

મુજગિનિ હૈસ પુનહિ જદિ વૈસપ

તય હી સમય વિપ જાદ ॥

કેટલી સુંદર વાત રખી કરી છે । “નવનેના બાલક
યથેષા છે તે તો કરીથી એ નખોને જોઈને જ આપ
કરોડ સાપ અગર કરકયા પછી એ જ જગ્યાએ
કરીથી કરે તો અરણ્ય હેર ઉતરી જશે.”

પ્રકૃતિ નિરીક્ષણમાં પણ તેઓ સદા ત-મય રહેતા
હતા તેઓનું વસન્ત વર્ણન જાણે કે એક વાસ્તવ
ચિત્ર છે. જેનાથી વખત વખતની ચિલિલા અર્પિત
યથેષા છે.

નવ ધુંવાવન નવ નવ સરુગન

નવ નવ વિકસિત ફૂલ ।

નવલ વસન્ત નવલ મહયાનિલ

માતલ નવ અતિ ફૂલ ॥

અધરાનીધની સાથે ઝૂમતા રહેવામાં વસન્તની
અસ્તિ આવી જાય છે. એક કાળમાં કહે છે કે—

જત ઓ સરનિ જાય સોરવળ સજની

કમલન તે જણ પાક ।

જે અન રતલ માદો સૌ સજની

ફિ કરતી વહિ મળ પાક ॥

અથા પણ જુદાં ન કરી શકે તો બીજાઓની
તો અંજલ શીડી તળાવ અને તેટલું મુગાવણું કેમ ન
દેલ, કમળ તેને છેડી નથી ચમું.

જુગ જુગ ઝીવણુ વસણુ કારવ કોસ ।

હમર અમામ ફુનક નહિ દોસ ॥

નાયે ધમેસો સદેશો કુખ્ય પાસે મોહાયો છે એ
એક એવા અધિત હાવના નિશાસીથી ભરપૂર છે કે
જેના સાંખજતાં પાંચરું હાવ પણ દવિજૂત જતી જાય.

સજની કાનુક કહ્યું મુસાદ ।
રોપિયેમક વિન અંકુર મુદ્દતિ ।
માનવ કોન ઉપાદ ॥

તેલ ત્રિનુ જૈસે પાનિ પસાહિપ
ઐસન મોર અનુરાગ ।

સિકસા જલ જૈસે છનહિ સુલપ
તૈસન મોર સુદાગ ॥

કુલ કામિની છછો કુલટા મપ ગૈલો
સિનકર વચન સોમાદ

અપને કર હમ મુંદ મુદાપલ
ફા સુવે પ્રેમ વદાદ ॥

‘મોર રમનિ ગનિ મન મન રોમદ
ગમ્મર વતન છિપાદ ।

‘દીપક છોમ સહમ જનિ ધાયલ
સેફલ મુજદત્ત વાદ ॥

મનદ વિષાપતિ રૂદ્ધલ અગરિત
ચિન્તા કરહ ન કોદ ॥

મપના કરમ લોપ આપહિ મુનદ
જે જન પરવસ રોદ ॥

હે સખી ! જરા કૃષ્ણને સમજાવ્યોને કહેને કે
પ્રેમનું જીવન શેષીને ને તેમજે તેના મળને જ કાપી
નાખ્યું તો ક્યા ઉપાધી કું નવી રહું છું ।

પાણી પર ફેલાયેલા તેલની માફક મારો પ્રેમ
વિસ્તૃત થયેલો છે પરંતુ ગરમ રેલી પર દારત મુદાલ
જનનારા પાણી જેવું મારું માન છે.

પહેલાં તો કું કળ્યાન હતી, હવે તેનાથી પ્રેમ
કરીને કુલટા અણાઈ છે. એની સાથે પ્રેમ કરીને
મેં મારા પગમાં જ કુલટી મારી છે. હવે તે જાની
રિયતિ છે કે ચોરની સોની માથે કપડામાં મોઢું
સતાડીને રડી થઈ છે. દીપક પર ધસનારો પત્તન

પોતાની મેજે જ અરમ થઈ ગય છે.’ વિવાપતિ કહે
છે કે ને પોતાનું હૃદય જીવનને આપે છે, તેની આવી
જ દાશત થાય છે એ માટે કાલ ચિંતા કરવા નેની
નથી.

વળી કહ્યું છે કે—

સત્તી અનકર દુસ વાઠનરે જગ કે પતિ આપ ।

જે આ દાસુ કુખ સાંભળીને જમપતિ આવે તો
સાફ.

વરસાદની બીજાવધી રાતોમાં, પશુ વિરહીઓનાં
હૃદય તો નયેલા જ રહે છે.

આવી કુંદર કામ્ય કૃતિઓને લીધે જ કવિ
વિવાપતિને “અભાવે જમરે” અને “કવિ શેખર”
નો ઉપાધી મળી હતી.

૯૭૦

કંપનીની સ્થાપના અને ૧૯૧૦

ખેલી મટે

કુત તથા નદીમાંથી અને તેટલી જાણથી થોડા

જોરે પદ્મ પાણી ખેતનાર

નોરિયા રેડ અને પદ્મ

જોડી અને સારી ખેડ કરનાર

લોખંડી લાળ

કેરડીમાંથી રસ કાઢવાના

કોણ ચીથોડા

છોં વધોવાના કુંદર અને મળવત

લોખંડી રેવેલા

તેમજ

ફરેક પ્રકારની મરીનરી અને ખેતીવાડીનાં

લુધીઆદિ

તથા

બોરીંગના કામકાજ મટે પૂરો થા મંગા—

અખાસાત એમ. પટેલની કંપની

મલિક : ફરમુશમ એન્ડ કું.

(૧૫) (સીઆપુર, પટેલ પોળ, અમદાવાદ.

ઐ ક્ય નો સંદે શો

સેવંબ્યાપક અમરસ્વરૂપ, કે ને આદિ પ્રકર
છે અને જગતના દરેક ધર્મ, દરેક સંપ્રદાયો અને દરેક
ભવે જેને અદ્વિતીય સ્વીકારે છે તેને વદન છે ।

આના બન્ધ પ્રસન્ને આ નાનકડો સંદેશો મોકલ-
વાની મજાથી તમને કે એક પરમ સોભાજ સમજ્યું હું.
બન્ધ એટલા માટે કે વિસંવાદી તત્ત્વમાં શાંતિ ને સુમેળ
સ્થાપવા પાછળનો તેમજ ઉંધે રસ્તે દોડાવવા અને
વળાંત કાર્યમાં પ્રવર્તતા ધર્મના અનુવાવિરોધ કે ને
પૂર્વમંદોષી જગ્યાપણ તેઓમાં બંધુભાવ અને સતી
સમજ રચાવવા પાછળનો આ પરિપક્વો યત્ન વિશુદ્ધ
છે. આવી પરિપક્વ, એકસ પી સગડેલો અપવા
સમારંભોની આજના અવસરે અનિવાર્ય ગરર છે.
આ અવસરે કે જ્યારે કોઈ ઉદ્ધાપાતો અને ધાર્મિક
અગ્રમોરો દર કરવાની જરૂર છે અને જ્યારે યોગ્ય
જીવન પારસ્પરિક સમજૂતિ અને એક બીજાની માન્યતા
તથા ધર્મમત વચ્ચે સહનિવૃત્તિ રચાવવા તે માટે વધારે
શુદ્ધિ યુક્ત, દૃષ્ટ અને સમન્વયી ઉદ્દેશો ઉત્પન્ન કરવાની
જરૂર છે. સાથે સાથે જોવાનું રહે છે કે દરેકની વૃદ્ધિ
અને વિકાસ કે ને તેને સ્વીકાર છે તેના કારણે પણ
રક્ષાવધો રહે.

વિભિન્નતાઓ વચ્ચે એકબીજા સંદેશો તથા સહિ-
ધ્યુતા અને વિકાસનો સમન્વય અટક નિષ્ક્રમો ઉદ-
ભવે તો સરકુલિના આદિકલની માંડીને દરેક વખતે
ને દરેક દેશો પુનઃનૈશ ને માનવજાતના તારબુદ્ધાર-
એ અવિરત એક પછી એ કંઈ ન કરે છે, પરંતુ
યુ જગતે તેમના જવાબને સંભિજે છે ? પરંપરાને
નહી જ. અને એટલા માટે જ જગતના ખુલ્લે ખુલ્લે
ફુ ખ અને ઘાતનાઓ ઘાટકવા કરે છે, પરંતુ વિકાસ-
ક્રમો નિષ્ક્રમ સાધના માર્ગો છે, સાચી દિશામાંની
સાધના માનવમાત્રની સુક્તિ મારેલો અગોરવ યત્ન, આ
સાધના બીજી રીતે જીવન સંહિત તરિકે પશ્ય જાત છે.
આ જીવનસંક્રિત એકથી જ જગત અને તેની વૃદ્ધિ
ટકાવે છે તથા વિભિન્ન અને વિરોધી એવા તમામ
તત્ત્વો વચ્ચે વધારે ક્રિયા પ્રકારની સમજૂતિ પ્રતિબંધિત
કરે છે. માનવી પોતાના ધર્મ કે સંપ્રદાયનો આઘાતો-
નું પાલન કરે તો આ જીવનસંક્રિત પુનર્જીવિત, સમજ
અને લેખાર થવા પામે છે.

'Divine Life' ના વિદ્વાન તંત્રી અને હિંદુના
તત્ત્વ ચિંતકોમાંના એક સ્વામીશ્રી શિવાનંદ-
જીએ સુબંધમાં મળેલ બીજી ધર્મ પરિપક્વ
સમયે આ સંદેશ પાઠવ્યો હતો. નવા વયે
તે સંદેશ આપણા આધ્યાત્મિક અને ધાર્મિક
વિકાસનો હોતક બની રહ્યો.

આજને પ્રથમે મારો સંદેશો તો એ છે કે તમારી
જાનના પ્રયત્ને તમામ આ જીવન સંક્રિતને તમે નેરદાર
જનારો અને રસ પૂર્વક, અક્રમવિકાસ અથવા
સુક્તિના ક્ષેત્ર તરફ મગ્ન સેવા સિવાય કૃતક્રમ જારી
રાખો.

આટલા માટે કિન્હુને તેમના વેદાન્તના તત્ત્વમસિ
ના પરમેશ્વર આદેશના રસ્તે જવા દો. શુદ્ધધર્મોએ
તેમના ઉપદેશક ભગવાન શુદ્ધને, તેમજ રચાયેલા ધર્મને
અને ધર્મ સમાજને અનુસરવા લો તમા તેમાં જ તથી
રત રહેવા લો.

ધર્મોએ તેના મહાન સિદ્ધાંત "તે અને તેના પિતા
કર્મ એક જ છે" પ્રમાણે જીવવા લો અને તેમ યાવ
તો જ તેને તેના સર્વ સાથીદારોમાં પોતાના આત્મ
સ્વરૂપની એકતા જણાવો. ધૃરિયમને તેના વિશ્વનુકુલતા
ઉપદેશો લઈ આપવા લો કે ને ઉદ્દેશો તેના અપ્રમદ
ધર્મ-દ્વ મહામ પદમન્તરે ઉદ્દેશોના છે. સોખને તેના
મધુરવાદ "એક જ કાર સત્યામ" નું યુગ્મન
કરવા લો અને તે યુગ્મન રહેવા અને જીવવા
ઈ સત્યામ મારે આમળ થવવા લો.
નિમ્ને તેના 'અદ્વિંસા' નો એક ધર્મ સંરક્ષક
દોને તે અનુસાર આચરણ કરવા લો. માંડીને સાક્ષા-
ત્તર થવા લો કે તેના હૃદયની શાંતિમાં તે કોઈ જ
નથી. પરંતુ ખુદ ધર્મ જ છે. પારસીને તેના પવિત્ર
નિધાર, પવિત્ર વાણીનો પવિત્ર આચારના ધર્મ-ધ્વજ
યુગ્મન ચૂલાપણે વગમી રહેવા લો. ચીનનાં હંજાલોને
માનવા લો, કે તેના મુખ્યત્વે રક્ષણ કુષ્ટ તત્ત્વને નહી
નેરદાર, કુષ્ટ તત્ત્વને નહી સંભાળામાં અને
કુષ્ટ તત્ત્વને આચરણમાં ન જાવા રવામાં
સમાવશ્ય છે. ચીની ઉપદેશના અનુવાવિઓને

(અનુસંધાન માટે જુઓ પાનુ ૩૦)

સરળ ગીતા ધર્મ સાર

[લેખક : શ્રી. પુરાતન શુભ]

અધ્યાય ષોળમો
જીવન વિકાસ યોગ

અર્જુન જોશ્યા : કે ભગવાન ! આપ કૃપા કરીને
મને કહે એ સમજાવો કે મનુષ્ય પોતાના જીવનનો
વિકાસ કેવી રીતે કરી શકે ? ૧

શ્રી કૃષ્ણ મોક્ષ્યા : કે અર્જુન ! તારો પ્રશ્ન ઘણો જ
સરસ છે. આ સંસારમાં બધા જ મનુષ્યોને સારા
થવા માટેની ખૂબ કળના હોય છે. ૨

માણસ માત્રને સારા થવાની ઇચ્છા હોય છે જ.
તેમ છતાં તેઓમાંના ઘણા સારા થઈ શકતા નથી. ૩

પરંતુ જીવનનો વિકાસ કરવાની ઇચ્છા રાખનારે
પ્રથમ પોતાની શ્રેષ્ઠ ક્રિયાને કારણે ધાય છે તે તરત
સમજી લેતાં આનંદ પુ નોંધે. ૪

ત્યાર પછી પોતાની શ્રેષ્ઠ માટે તરત જ ક્રિયા
આપવા નેટલી નક્કી રાખવી નોંધે. ૫

જે માણસ પોતાની યોગ્ય શ્રેષ્ઠ ક્રિયા માટે
માગીને કરીથી એવી શ્રેષ્ઠ કરવાનો પાઠો નિશ્ચય
કરે છે તેના જ જીવનનો વિકાસ થઈ શકે છે. ૬

પોતે મને તેટલા મોટા હોઈએ તો પણ મને તેવા
નાના માણસ પાસે પણ પોતાની શ્રેષ્ઠતા બોધાર કરવા
કર્યા નેટલી નૈતિક હિંમત ધરાવે છે તે જ પોતાના
જીવનને સુધારી શકે છે. ૭

જે પોતાની શ્રેષ્ઠ ક્રિયા સમજ્યા છતાં યે તેના
સાથ દીક્ષી બોધાર કરતા નથી, તેઓ પોતાના જીવન
માં કદી સારા શુભ વિકાસની શકતા નથી. ૮

પોતાના દિલમાં કોઈ જ પ્રકારની ચોરી રાખ્યા
બગર નિષ્પાદકપણે જે વર્તે છે તે નાનાં મોટાં કોઈ
કરે છે તે પોતાના જીવનનો વિકાસ કરી શકે છે. ૯

પોતે હેતરણ જાણે છતાં કોઈને હેતરવાની દૃષ્ટિ
નહી મનમાં નથી જાળવતી તેનામાં સારા શુભો
વિકાસ પામી શકે છે. ૧૦

જીવનનો વિકાસ કરવા માટે કોઈ જુદું મહેનત
નથી લેવી પડતી. માત્ર મનોબળ જ રાખવું પડે છે
એ વાત કે અર્જુન ! તું યાદ રાખજે ૧૧

જીવનમાં સારા શુભો વિકાસવા માટે સૌથી પહેલાં
તો જીવનને નિયમિત બનાવવું જરૂરી છે. ૧૨

જીવનને નિયમિત બનાવવું એટલે દરરોજનાં નાનાં
મોટાં બધાં જ કામ અમુક ચોક્કસ વખતે જ કરવાની
રેખ પાડવી. ૧૩

ઘણાં વરસ સુધી નિયમિત રીતે જીવનનાં બધાં
કામો કરવાથી જીવનમાં આદરભર્યું બળ રાખવાય છે. ૧૪

જેમકે સવારમાં કોઈનાં કામો જોઈને તે પહેલાં જીવન
વાની રેખ પાડવી તે થરના કામ કરવા માંડી જવું. ૧૫

થરનાં કામ સોંપીએ જ કરવાં નોંધે એ વાત
બરોબર નથી. પુરોષોએ પણ ધરકામમાં સાથ આપવો
નોંધે. ૧૬

દાણું જીવું, પાણી ભરવું, વાસીડું વાળવું, કપડાં
ધોવાં, વગેરે બધાં કામો જો તેમજ પુરોષ સાથે મળીને
કરવાં નોંધે. ૧૭

સવારમાં વહેલા જીવેને જેમ થરને વાળી યોગીને
સાથ કરોએ છોએ તેવી રીતે મનને પણ
નિયમિત સાથે બંધરિયત રાખવાં નોંધે. ૧૮

મનને સાથે રાખવા માટે વહેલી સવારમાં જીવેને
સાથે જીવેને કે મોડેનાં મનમાં રટણ કરવું નોંધે. ૧૯

મનને બંધરિયત રાખવું એટલે જીવન કામણ કે
નિદ્રાના વિચારોને મનમાં આવવા જ ન દેવા. ૨૦

મનમાં જીવન નકામાં વિચારો પ્રવેશ ન પામે એ
માટે માણસોએ સારા વિચારોનો આધાર લેવાવું સાથે
રાખવું નોંધે. ૨૧

જીવનનો સમય રીતે વિકાસ કરવા માટે થરીર
મન અને પ્રાણને પ્રથમ સ્વચ્છ રાખવાં. ૨૨

ત્યાર પછી એ પ્રણેશને બળવાન બનાવવાં નોંધે.
સ્વચ્છતા ને બળ એ મનને સાથે રહેનારા શુભો છે. ૨૩

કે અર્જુન ! માનવનું થરીર તો કાઢકા માસ તે
લોહીનું બનેલું છે એટલે તેને સ્વચ્છ ને બળવાન
રાખવા માટે સારો યોગ્ય લેવો અને નિયમિત સાથ-
વાની વ્યાખ્યામ જેની રેખ રાખવી. ૨૪

પરંતુ મનને સ્વચ્છ ને બળવાન બનાવવા માટે
મનમાં ઉપદ્રવતાં દૃષ્ટિ ને ઇચ્છાના તરંગોને યાત,
પાઘવા નોંધે. ૨૫

થરીરનો આમ એ યોગ્ય છે તેમ મનનો યોગ્ય
ઈચ્છાઓ, દૃષ્ટિઓ છે થરીરમાં જેવા યોગ્ય નાખીએ
તેવું તે બધે તેવું જ મનનું છે. ૨૬

મનને બની શકે તેટલું સ્વચ્છ ને યાત રાખવું.
આમ કરવા માટે બધી જ ઇચ્છાઓનો ત્યાગ કરવાની
રેખ પાડવી. ૨૭

જે પરંતુ ઉપર પણ જેવી રીતે પવનનું વેણ
યતાં તેની ભેખડો મળી જાય છે તેવી રીતે મનની

વૃત્તિઓ ઉપર વાસનાને વિચાર થયો પતનનો સપાટો
 ધ્યાનમાં મનનો દંડ નિશ્ચય પણ વધી પડે છે ૨૮
 જેને જીવનનો વિકાસ કરવો છે તેણે મન વધી
 ન પડે તે વાસનામાં બેઝામ જ નહિ એવું અધિષ્ઠ
 ને બળવાન બનાવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. ૨૯
 કરીર, મન પછી પ્રાણ આવે છે. પ્રાણની શુદ્ધિ
 માટે નિયમિત દીર્ઘ શ્વાસ લેવાની રેવ પાડવી. ૩૦
 પ્રાણને અને શ્વાસવાસને સીધો સંબંધ છે, તેથી
 દીર્ઘ શ્વાસ લેતી વખતે સારા વિચારો કે ઈષ્ટદેવતા
 સમરણ કરવાથી પ્રાણની શુદ્ધિ થાય છે. ૩૧
 જે સાલુશના જીવનમાં સાચો શુદ્ધ વિકાસ થાય
 છે, તેના જે શુભ સંકલ્પો હોય છે તે પાર પડી ભય
 એવું બળ તેનામાં પ્રગટ થાય છે. ૩૨
 હે અણુનં! માણસે જીવનનો વિકાસ કરવા માટે
 ત્યાગવાળું જીવન જાળવવો સૌથી પ્રથમ નિશ્ચય કરીને
 નમ્રતાથી માર્ગને પણ કુઝાલ દીધા વગરનું વર્તન કેળ-
 વવું જરૂરી છે. ૩૩

(૨૮ મા પાનાનું ચાકુ)

સર્વ રચનાને શૂન માનવા ઉપરનાં ઈશન થવા લો
 લશ તેના હૃદયમાં તેના માનસમાં દેવદૂત તેમજ
 ઉદારશક્તિ મહિર રચવા લો કે જ્યાં તે ઉપરનાં ઈશ
 મેળવી શકે. અને જપાનના સીરા થયેને તેના મૂળ-
 શૂન આધાર પર મુસ્તાફ રહીને સર્વ રચિતમાન ઉપર-
 ની પ્રાચીનામાં જોડાયેલા રહેવા-લો.

આ ઉપરથીમાંના કેષપણ, એક બીજાના પરસ્પર
 વિરોધી નથી. વસ્તુતઃ કેષપણ મૂળશૂન તત્ત્વકો
 સિદ્ધાંતો એક બીજાના વિરોધ કરતાં નથી. માત્ર દ્વિધા
 વૃત્તિના બોટા ખાધો, પાણી ઝગડાઓ તથા ધર્મ
 મુદ્દોને બંધીથી ઉઠાવ અવગણ આપે છે. ધર્મોનાં મૂળ-
 શૂન સ્વયંને ચોખ્ખા આધારણ દ્વારા ને જ્ઞાનને વિકારી
 રચાય તો ધર્મિક અતમતાતરો અને વિસ્તૃત કે જે
 જ્ઞાનના જ્ઞાનાનાની હકીકત હરી ચૂકે છે તેમને
 અત આવે. આથી બધોના નાશ થઈ. માથાની આભાસ
 અદ્યય થઈ. કુઝા માનવીથી દૂર થઈ જશે.

પરિવર્તની કું સર્વદેશીય સમગ્રતા મરણ છું કે
 જેને માટે તે સુખાય છે. છોને પરમ શાંતિ મળે અને
 સર્વ રચિતમાન પ્રજાના આશીર્વાદ હરે ઉપર, હરે
 રચે ઉતરે.

આયુર્વેદ રૂપીનીંગ
 અંત લીલીંગ કં. લી. અમદાવાદ

આયુર્વેદ રૂપીનીંગ
 અંત લીલીંગ કં. લી. અમદાવાદ

દયા

લેખક :

શ્રી. ધર્મશંત શર્મા

૭

અંક પહેલો

દશમ પહેલું

વસન્તા મહાનર્મ લગ્ન
અને વસન્તા વાતો કરી રહ્યાં છે.

વસન્તા-અને મુજુલી દષ્ટિએ તો હતાં પણ
જનત જીવનભર ત્યાં માટે મારી જોડામાં વિધામ કરવા
માટે છે, લગ્ન !

લગ્ન-અને ! એ વાતનો તો હું પણ અનુભવ
કરું છું, પરંતુ કારણ તો હું ન તરી નવજીવી સસારીઓ
મને મળે પ્રેમ કરે છે, છતાં પણ તારી મુખકાંતિ
પાસે મારાં જાંબન હોવાં પડી નવ છે. ને સમયે તું
સંસાર સાથે તારી જાને પ્રત્યક્ષ કરે છે ત્યારે હું
એકલી નિરાશિત નેવી જીવી જ રહી નહીં છું. એ
કેટલીયવાર અનુભવ કર્યો છે, વસન્તા !

વસન્તા-પરંતુ એક વાતને તો તું પણ ચોક્કસ માનવી
કહે કે હું પણ તારી સાથે રહીને મારી જામાં વધારે
સંગતતા મેળવું છું. આપણા જન્મેમાં કંઈક દેવની ભાવના
નથી, લગ્ન ! હું સસારનો દંભ દૂર કરવા મથું છું,
પણ તે તારા સહકારથી. આપણે !

લગ્ન-પ્રેમની ભાવુક્તાને પોતાના પાશવ નીચે
ધાંધીને તારા દાર મુઠી ધાવવા માટે જ ને ! તું એમજ
માને છે ને !

વસન્તા-હા, માત્ર એ જ મથું છું.

લગ્ન-હું તારી સાથે જ છું, જાહેન !

વસન્તા-એક જોઈ વાત કહેવાની હતી.

લગ્ન-કહે.

વસન્તા-તું જાણે તો જાણે છે ને !

લગ્ન-હા, એ તો મારી. ...ના, ના ... !

(ન્યારણે જોઈ રહેલ 'છળ' અભિપ્રાય સંકેત કરે છે.)

વસન્તા-હા, બોલ બોલ, લગ્ન તૂટ કેમ

કર્મ મળે !

આ એક અભિવ્યક્તાત્મક નાટક છે.
દયા, લગ્ન, પ્રેમ, છળ, વાસના
લીપ્સા, દ્વેષ, વ્યંગ, અને હાસ્ય આ
શક્તિઓને પાત્રોનાં રૂપ આપવામાં
આવેલાં છે. પ્રત્યેક પાત્ર પોતાની
વિશેષતાનું સૂચન કરે છે.

લગ્ન-એમ નહીં જાહેન ! જરાય નેવી, મુઠી
મળે હતી, નાહી કાંઈ નથી.

વસન્તા-ત્યારે વારે વારે મારણ તરફ તું
નોંધ રહી છો કહે તો, તું જ્યાં માટે તું કહેતી હતી !

લગ્ન-હું એમ કહેતી હતી કે હું તેને સારી
રીતે જાણતી છું.

વસન્તા અને એ તારી કંઈક ... એનું કહી
રહી હતી ને !

લગ્ન-હા, એ તો મારી નાનપણની સખી છે.
એ મળ્યા કિસ્સો મારી સાથે રહી છે. નિયતી બોળી-
બાધી છે. એને ને મારે તે છતારી-કાં છે હું તેને
ખૂન ખ્યાર કરું છું, વસન્તા !

વસન્તા. પણ હવે એ એક જોડાને પડશે.

લગ્ન ત્યાં મારે !

વસન્તા પ્રેમને મારા જાંબન મુઠી ધાવવા માટે
વચન આપી ચૂકી છે તો પૂરું કરે.

લગ્ન-એને માટે જ્યાં સાથેના સંમર્મ જોડાને
પડશે ! હું જરાયો તેની સાથે નહીં ખેલી ચકું !

વસન્તા. કરી નહીં.

લગ્ન મારી સમજમાં ન આપ્યું.

વસન્તા જ્યાં પ્રેમ સાથે ખ્યાર કરે છે. જેને હું
મારા જાંબનમાં નાંધવા માગું છું એને એ સાથે છે.
એનું પૂર્ણ કરે છે, એ કેટલાંવાર સમજાવી કે તું
એ નિષ્કૃતિ સાથે જોડી દે પણ એ વારંવાર તેની
મમતા વચરની લાગણીઓને આવાત અખ્યા
છતાં પણ એને જોડવા નહીં માનતી.
એ ખૂન ઉતારા છે, લગ્ન ! તું જાણતી નથી.

લગ્ન-હું તો જોને ખૂન બોળી સમજ હતી,
જાહેન ! હા, મોઢ પુરવ તો એને ત્યાં આવે છે. હું
તેને અજાણ ને અજાણ જ રાખું છું.

વસન્તા-હું જાણું છું.

સળ્મ-એક દિવસ કરતા કરતાં હું એના નારણે
જઈ પહોંચી. ધરમાં પગ પણ મૂક્યો નહોતો અને એક
પ્રશ્નોને મેં જોયો. હું ધીરથી પાછો ફરો અહીં. દવાએ
અંદર જવા મારે ઘણો અનુરોધ કર્યો હતો.

વાસના-અને તો સાથે છે ? એમ પ્રેમ હશે
એને જ તારે મારે ત્યાં સાવરાનો છે.

સળ્મ-માન સાવરાનો જ છે !

વાસના-હા.

સળ્મ-પણ એ મારી માફક પાછો નહીં ફરે ?

વાસના-એની જવાબદારી મારા પર રાખ.

સળ્મ-પરંતુ

વાસના-પરંતુ મરતું કાંઈ નહીં જાહેન ! સરેહને
મનમાં રચાન ન આપ. હું સંસારના હૃદયના
ભાવો જાણું છું, તે મારામાં જ લીન રહે છે
અને આ બધું વધ જતા પણ મારો જ સાથે
ફૂલ્યા કરવામાં આવે છે. સમાધાન, સમાજના અને જ
ટાંજા મારવામાં આવે છે. હવે મારાથી સહન નહીં
પાવ કેવળ પ્રેમના નામ પર મારે અપમાન કરવામાં
આવે છે.

સળ્મ-અપમાન ! એક નારોનું અપમાન !

વાસના-હા, સળ્મ ! તું નથી જાણતી, મારા
હૃદયમાં કેટલી વ્યથા છે ને. પ્રેમ હશે છે મારી નિર્મળતા
પર, પેતાની ધૂનતાને મારા પાશવમાં સતાડે છે,
હવે હું તે છીનવી લેવા માયું છું. મારો એ પાશવ
તું સહાય કરશે ને ?

સળ્મ-મર જાહેન ! વચન આપું છું.

(પડો પડે છે)

[દરથ બીજું.]

[લીપ્સા એકલી એકલી જાગે છે]

મારી સજિત કેટલી પ્રજા છે ! સંભવ છે કે
સંસાર મારાથી ફૂલા કરે, પણ તેને મારી સજિતનો
રીકાર કરવો જ પડે છે વાસનાથી પણ સંસાર ફૂલા
કરે છે, છતાં તેના પગમાં તેને જ પડતું પડે છે.

[વાસના પ્રવેશે છે]

લીપ્સા-ખૂન ખાનંદમાં સાથે ને કાંઈ ? મોઢ
નવી વાત લાવી છે ?

વાસના-ત્યાં નથી.

લીપ્સા-કેવીક ?

વાસના-વિજય... વિજય !

લીપ્સા-પણ મેના પર ?

વાસના-પ્રેમ પર, સંસાર પર.

લીપ્સા-હટ, પગલી ! જ્યારે પણ જુઓ આ જ
ધૂનમાં ! આખરે સંસારનું આપણા આગળ મહત્ત્વ રું
છે ! તેના પર તો આપણો વિજય છે જ. મોટું સામ-
ર્થ્ય છે કે આપણા બધનમાંથી છૂટી રહે ! દેવ મારા
પતિ છે. જ્યાં સુધી તે મારી સાથે છે ત્યાં સુધી
મારી સજિત અર્થે છે, છતાં તું સા મારે અહીં તરી
મારી મારી ફરી રહી છે ! એ પણ હમણું
આવતા જ હશે. યુ તેની સજિતથી તું જાણજાણ છે !

વાસના-ના, જાણું છું, જાહેન ! પરંતુ તારા સહ-
કાર સાથે સાથે એક બીજાની સાથે પણ કામ પાર
પાડતું પડશે. એમ લાગતું હતું તેની પણ આજે
પ્રાપ્તિ થશે.

લીપ્સા-એ કેણું છે ? આપણાથી પણ સજિતજાણી !

વાસના-સજિતજાન નહીં, પણ નજીવી વસ્તુનો
પણ કેટલીકવાર અપ પડે છે. એની પોતાની સાહ-
બાજ કામિયાન નથી જનવી; તેથી વધારે આપણે
દાથે તે કાણું કામ કરે છે. સંસારને જમમાં નાખી
રહે છે.

લીપ્સા-છતાં કહે તો ખરો તે કેણું છે !

વાસના-અંધારાનું નહીં, જાહેન ! એ સળ્મ છે.

લીપ્સા-સળ્મ !

વાસના-હા, પણ તું આમ સજિત કેમ વધ અહીં !
એણે અને વચન આપું છે.

લીપ્સા-પણ તું જાણજા કે એ પૈર્વાની બી છે !

વાસના-પૈર્વાની !

લીપ્સા-હા, હા, માર જ દિવસ વધા પ્રેમે તે
ખરેખાં સખ કરામાં છે. તું કાંઈ જ જાણતી નથી.
આથી તો હું તને કહ્યા કરું છું કે તું જાણ છે.

સળગે જોઈતી સામે પણ આતી નથી રહતી એ બે છેતરી રહે છે.

વાસના-તો શું સળગાએ મને છેતરી !

લીધ્યા-હા, એ છેતરી મઠ. આજ કામ 'છળ' પ્રેમને સહકાર આપી રહેલ છે. દેવને બ્યારે પોતાનો પ્રતિરૂપિ' મને છે. એ મને પણ પ્રેમ કરતો હતો એમ તેણે કહેયું; પણ મને તો તેની ચેષ્ટા સારી ન લાગી.

વાસના-સળગ પણ શું છળો આશ્રય લઈ રહે છે ?

લીધ્યા-કેમ નહીં ?

વાસના-વિશ્વાસ નથી આવતો.

લીધ્યા-મારા પર ?

વાસના-વારા પર પણ, મહેન ! વિશ્વાસ નહીં રાખું તો ફિનિયામાં માફ છે કોણ ?

લીધ્યા-જા, જા, પામશ' !

વાસના-નહોતી ભણતી કે સળગ પણ આટલી કડીલ કરે !

લીધ્યા-એ એવીજ છે.

(દેવ આવે છે.)

લીધ્યા-સે, એ આતી મળ.

વાસના-મણે દિવસે આખા દેવ ! સારા તો છોને ! અપારે ક્યાં મઠ આપ્યા ?

દેવ-છળ સાથે લગણ મળ મળ, વાસના ! તું નથી ભણતી, આજકાલ તે દિવસને રાત ફેરાન કરી રહેલ છે. તે કહે છે કે તેના પ્રેમમાં કોરા જતી ગયેા છું. એ મને એથી જાગ્રમ્માંથી ઉઘેડવા માગે છે.

વાસના-લીધ્યા હમણાં જોજ વાત કરી રહી હતી. પ્રેમ ધણી અરામ વરણ છે. તે જ્યાં પણ જાય ત્યાં તોશાન જમાવશે.

દેવ-હું ભણું છું. હમણાં છળ મળ્યો હતો રસ્તામાં.

વાસના-છળ ?

દેવ-હા, સળગને લઈને જતો હતો.

લીધ્યા-ભેયું ને, મેં શું કહ્યું હતું. વાસના !

વાસના-(એક લાલિયા સાસ લઈને) આવ્યું કહ્યું હતું મહેન !

દેવ-એ નીચ મારા તરફ તીરછો નજરથી જોઈને હરવે. સળગ પણ હસી. એના હાથે મારા હાથને ચીરી નાખ્યું.

વાસના-લીધ્યા ! હવે શું કરવું છે ? તું ભણે છે કે પ્રેમમાં જ આ મળાં પામ'ડ છે, તેનાં મૂળ આધારજ તે છે. કે તેને મારા જાનમાં નાખ્યા સિવાય રહેવાની જ નહીં. એ પાછોતે મારે હસાવેલો છે. કે સંસારને સુખ આપું છું, તેના કછીનું નિવારણ કઈ છું, શાન્તિ આપું છું, છતાં પણ મારી સાથે મૂળા કરવામાં આવે છે એ કુદ કુપી જ કરે છે; માથે છે, પ્રણયની જવાબદારી, જીવનની રિચરતા છીનવી લે છે, છતાં તેને જોએ આસને બેસાડવામાં આવે છે.

લીધ્યા-મને શું કહે છે, મહેન ! મધુ ભણું છું.

વાસના-હવે એ હથ નહીં માલી રહે !

લીધ્યા-કેવી રીતે ?

વાસના-મારી અજગતા પ્રેમનો નાશ કરી નાખશે, હવે મારી તીમ લહેરોમાં સ્વભની માફક તેના છળ વહી જશે.

દેવ-પણ કેવી રીતે ?

લીધ્યા-હું સમજાવું છું નાથ ! મને તે રીતે પણ તમારે કશા, પ્રેમ અને મિત્ર' એ જગેમાં દેવની ભાવના મરતી પડશે.

(દેવ ઘૂપ ઘર્ષ ભય છે)

વાસના-દેવ ચૂપ કેમ મઠ મથા ?

દેવ-હું પ્રજન કરીશ.

વાસના-કેવળ પ્રજન જ ?

દેવ-મારી સંપૂર્ણ યક્તિ સાથે પ્રાણોની મમતા છોડીને, જીવનનો એક જુલોને.

લીધ્યા-હું તમારી સાથે આવીશ નાથ !

દેવ-નહીં, તું વાસનાની પાસે રહે. મેઠ' તેને કોઈ ન જાય, સમઠ !

વાસના-દેવ' તમને જોઈને સજ્જન હતી હાનીને!
દેવ-હા, તેની આંખોમાં વ્યંગ હતો.

વાસના-તમારી તરફ માત્ર એક જ વાર જોયું હતું!

દેવ-અરે ફરી, ફરીને ફેટલીવવાર જોયું હતું અને મસ્કરી ફરી હતી. એમાં કુટીલતા હતી, નરી કુટીલતા.

લીપ્ષા-અરે, સૌ વારે વારે વિચાર કરે છે બહેન! માંદી થઈ જશે. હું હવે તારી સાથે જ રહીશ હું હજીય તો કોઈની થો મળ્યો છે કે તારી સાથે ખાખ છાંવે.

દેવ-શીક, તો હું જાણ છું.

વાસના-ભણી દેવ તમને સહજતા મળે.

(દેવ જાય છે)

લીપ્ષા-હવે હું થોડી વાર આરામ કર, બહેન!

વાસના-આરામ? આરામ ક્યાં છે, બહેન! વાસનાને આરામ શો? અને સજ્જનએ ઉતરી, પણ હવે વાસના તેના હૃદયને ઘીરી નાખશે (દોષમાં) વાસનાનું સારી રીતે અપમાન કરવું તે સાધારણ વાત નહો. સંસારને કુ પ્રતિજ્ઞાઓ મારફત નવાવું છું છતાં એ આજ્ઞાકાંક્ષની સજ્જન.....!

લીપ્ષા-દોષ ન કરીશ, બહેન! તારું સ્વાસ્થ્ય જામવું જાય છે.

વાસના-સજ્જન.....સજ્જન...મને હજીની સાથે જીવવા આવી હતી. એ નીચ જારણા પર જ છોડો હતો. એ પાંચણી જારણા તરફ જ જોઈ રહી હતી. અંદર આવવાનો એનામાં શક્તિ નહોતી. એ તે સમયે સમજ નહો, જો સમજ હોત તો મારા કાર્યાલયમાં જીવનમર બાંધી મેત! સંસાર જીવશે મૂકત ખતી જાત (જરા થોભીતે) હું સંસારને તેના પાસમાંથી મૂકત કરવા માગું છું, છતાં સંસાર મારાથી પુણા કરે છે! [પરો]

નોટ-[સંસાર વાસનાની પુજા કરતો જ રહ્યો છે, દેવ જ ને મદાત કરવા મથે છે. વાસના પ્રેમને પકડવા મથે છે, બંને આ પ્રસિદ્ધિ આજ્ઞા જ કરે છે, વાસ્તવ જ થાય છે.]

સંપૂર્ણ

રાવહંસ જેવી શુભતા.

આર્યોદય
જુનીગમીલ

વાપરો.

ધા
આર્યોદય જુનીગમીલ
સંપાદક

હું અને મારો મિત્ર ઝોલેરાના સારા મણતા હતા. શેરીની વચ્ચેમાં આજના ડોહરું ત્યાં જ એક ઘરના બેઠા ઉપરથી એક બંને તપેસુ કરીને એકવાક પાછું પાછી દેશું જરાક અચી અવા, નીકે તો અમારે એ પવિત્ર પાણીથી અંગારનાન કરવું પડતું. મારાથી ના રહેવાયું. હું બોલી ઉઠ્યો, 'બંદેન, જરા નીચે આવીને એકવાક રહી જતાં હો તો...! રસે જતાં આવતા માણસોના જરા તો ખાસ કરો!' 'તે નેહને યાદતા શુ થાય છે? બે દારા ઉતરીને નીચે પાછી રેવા આવીએ કેમ?' બંદેન ઉપરથી જ મોઢું વાંકું કરી જવામાં આવ્યો.

મારા મિત્રે કહ્યું, 'આટલી વાર તો અમા, હવે અમદાવાદની પેઢામાંથી અમારે પસાર થઈએ ત્યારે કંઈ નેહને જ યાદવાની રેવ રાખીશું, બીજી શું?' 'પણ ને તો ખરે, આ એમના એક પાણીમાંથી આ મધી પવિત્ર અંગારનાઓ વહેવા માડી તે, અને અંજરના દળખાતના દાણાઓ ઉપર પેલો માખીઓ થીવી જલુજલુવા માંડી!'

'એટલે અમવાન એમના દિલમાં વસે છે એ સાચું ને કે આખીને જમણવાનું પુલકાય એ લેડો ફરે છે?' 'ઝોલેરા ના થાય તો બીજી શુ થાય?' મારાથી બોલાઈ જવાયું.

શોકાક આમળ વખા હોયશું ત્યાં જ એક બીજા બંદેન પોતાના નવઆ હોકરને બંદાર ટીકી કરતાં બેસાડી ગયાં. ઘરેમાં ઝોલેરા યાદવો હોવાથી ડેરેર પાટીમાં જુદી તેમાં ચોક્કાઈની કથમો અખી હતી, અને ઝોલેરાની રસી મુકાબવા રેકને સવાહ આપવામાં આવી હતી.

મારા મિત્રે અને એ પાટીયું વચાનું: 'ને વાંચ, 'હોકરને અમે ત્યાં હાજત કરવા બેસાડો નીકે'. ઝોલે રાનો સામનો કરવા મુનિસિપાલિટીને મદદ કરો.'

અને મે પેલાં બંદેનને જાણે કહ્યું, 'હોકરને અચી' હાજત ના બેસાડતા હો તો! ઘરેમાં ઝોલેરા યાદી રહી છે...'

મારું વાક્ય પૂરું થાય તે પહેલાં જ તે બંદેન ઘૂરકી ઉઠ્યાં 'મારે ના બેસાડો તો ક્યાં ઘરમાં બેસાડો! કંઈ કોઈ પારકાનું બારણું તો નથી ને! અમારું બારણું છે ને અમે બેસાડીએ છીએ; તેમાં તમારું શું નામ છે. હમણા કુતરાં આવશે તો સાચું કરી જશે...લે અચુ ધોઈ નાખ.'

હોકરને ધોઈને જતાં હતાં ત્યાં એમને રાકાને મેં કહ્યું 'હોકરો તો હવે ધણે મેટા થયો છે, જરા સાચવીને જાનજમાં બેસાડો તો! પહેલાં તો જરા તકલીફ પડશે, પણ પાછળથી શીખી જશે. અને રેવ પડશે એટલે એ એની મેલે જ જાનજમાં જશે...'

'હા, તમારી સલાહ લઈશું હવે! કોણ જાણે ક્યાંથી આવા ને આવા કામી આવે છે! હું અને છપ્પેકો કરી તે બંદેન ઘરમાં જતાં રહ્યાં.

હજી આ મકરણ પૂરું થાય તે પહેલાં જ અમારે કાને અવાજ સંભળાયો: 'માન...માવ... લે...લે વ... વ... લે મા. ખા.' અને એવા મીઠા સ્વરનાર સાથે એક બોળું બંદેન એકવાકનો હમણે એક ખુલ્લું નાખી ગયાં. આનદમાં આવી જઈ બેનજણ અચો પોઢળા મુકતી મુકતી અને ઓમરશી સેરીને પવિત્ર કરતી તે તરફ દોડી. હું મનમાં જ બચાવ્યો, 'કામ ઝોલેરા એક વખત આવી પોઢળા છૂસે તો થોડો વખત માટે બીજી પોઢળાં ઘર બાંડે રાખવા માટે તપાસ કરવા એને જરૂર પડે નહીં.'

પૂરીપકોડીની રેકડીઓ, ઉઘાડી અચાલાવળાની અને અમાનઅમ ભેજ્યાં તથા મીઠાપળાની લારીઓ નેતા બેતા અને લારીઓની આસપાસ વીટળાયેલા અને પેલા આપો રાજને નેચાતો લેતારા માણસોના વિચાર કરતાં કરતાં ઘેર જતા હતા. પણ અખી પૂછ પૂછ કરી આમળ વધીએ છીએ ત્યાં જ માથું ધાડી નાંખે એવી કુતરેલો અમારું ખાન તે તરફ ખેંચ્યું. મને લાગ્યું, ક્યાં કોઈ જાનવર મરી ગયું હશે અથવા જાનજમાં જ અમળા અંજલા તરફના પવન દારા આવી સરસ ખુલ્લો મોકલતા હશે.

જાનજ દોષ તો બસે કીવ પણ એ જાનજ જ છે એટલે આઠવા મધ્યા અંખતા જ નેહએ ખરા!

મનુષ્ય શરીર એ પણ એક રીતે તો હરતાં હરતાં જાગર જ હોને! કારણ આપણે જો જાણ્યો છીએ તેમાંથી કેટલુંય મળ બનીને પેટમાં જમા થાય છે અને જે પીએ છીએ તેમાંથી કેટલું મૂત બની જમા થાય છે. અને જાગર એટલે મળમૂતનું સંપ્રદરવાન. જો જાગરનો અધાય તો આપણા શરીરે પણ અધવા જ જોઈએને! પણ તે આપણને અમળું નથી તો અધાર્યાં જાગરનો શા મારે અને છે! અને નથી અમળાં તો એને સાફ રાખવા શા મારે આપણે કાળજી નથી રાખતાં!

અને તોયે કાંઈ દાખી જાગર તરફ મથા. જાગર જંદગી કેવાં હશે એ તો ખબર ના પડી, પણ જાગરની પાસે જ એક મેરો આડો ખેટી રાખવામાં આવ્યો હતો અને જાગરમાંથી મેલું કાઢી જમી તરત જ એ ખાડામાં નાખી દેતો હતો. કેટલા દિવસોથી કે મહીનાથી એ ખાડામાં મેલું નાખવામાં આવતું હતું એ તો એ ખાડાની ઉંડાઈ જ કહી આપતી હતી.

જમીને મેલવતીને મેં કહ્યું, 'આ ખાડાની કુખંધ જંગલ મુધી આવે છે. જ્યાં ખાડો દૂર ખેડો અથવા ખુન દૂર જીળ મથા જમીનો નાખી આવે છે ત્યાં નાખી આવે તો !

'તે રહેને જમીને કહોને' જમીનો તાડુએ. 'શીને ખેતર મારે ખાતર જોઈએ છે તે ખાડામાં મેલું ફેરે છે અને સુકાય ત્યારે ખાતર તરીકે વાપરે છે. અને ત્રીસ રૂપિયા પગારમાં ફુંકે માર્કેલ મુધી નાખવા જવાનો નયો...હા'

અને આજળ વધીને એણે તો સંજગાવી જ દીધું, 'જોળા મો બોલે જમી, મળતો દીવ તો ત્રીસ રૂપિયામાં' અને એમ બોલાં મૂઠાએ કાંઈ દેતો એ રવાના થઈ ગયેલ.

જમી મારરજી પુરું થયું ત્યાં જ કેટલાક માણસોનો ખાખાટ દસવાનો અવાજ અમારે કાને અથડાયેલ. અમારો ઈંતજરો અમે રાંધી છકવા નહો. અને ત્યાં મથા, ત્યાં જમીને જોઈું તો, દોહલનાં જહાજ નીકળેલ વેદના પાણીને કોપી ઝીંકણી જનેથી જમીનમાં એક કુકુદરણ લપસી પડ્યા હતાં, અને ત્યાં મણસેલું એક રાંધું જમા થઈ ગયું ને ખાખાટ દસવા સાંધું.

અને થયું આ જ પાણીમાં પેદા થતાં રાજના જંતુઓએ એને એના છત્રનથી લપસાવ્યો હોત તો! પણ દોહલ યુનિવર્સિટીના હાની જહાજ હતી અને મામખંધાવતને એવો સ્વચ્છતાનો પંચાતમાં પડવાની કુરસ ન હતી એટલે દોહલવાળાને કેપ પુછતું નહતું અને કેપ પૂછે છે! પેદા ઓછાજાને-જે મંડુપણી જહાજ કારે છે, જ્યાં મણસોની સંખ્યાવધે આધારો દોષ છે!

આ જમી તો ઘણું જ જહાજની વાત. એટલે પોળાની અને જહાજનાં મેઠાનની વાત. પણ આપણા ઘરની અંદર પણ કેટલી ચોખાખા હોય છે તે તો આપણામાંથી કેટલા જ જાણે છે. આ લેખ વાંચી તેઓ પોતાની જાતને ધોડીવણી પણ સુધારવાની કોશિશ કરશે તો બોલ કેપનું નહિ પણ તેમનું તો અવરજ અમું થશે જ.

મુસલમાનોમાં એક જ માટેલામાંથી એક જ વાસણે પાણી પીવાની વથા એક જ બાણમાં જમા જમવા બેલવાનો રી પણ એટલી જ અયોગ્ય છે. કાલ એ રીતે એ લોહો પોતાનો એકજીભ પ્રત્યેનો ભાનુભાવ, સજ્જનતા, એકતા વિગેરે પ્રગટ કરી ચકતા હશે, પણ સાથે સાથે રાજ પણ એ જધાને એક કરવામાં મદદ કરે છે, અને રાજ એકને ઘણો તો એક પછી જીભને ઘણાં જાડુ વાળ લાગતી નથી.

ખાખ કરીને ટકેની દોહલો પણ રાજ ફેલતવામાં ઘણી સારી મદદ કરે છે. ચાના પોષિયા કપરકાનો એક પીપર્મ કે તપેલામાં અંગેજી દેવામાં આવે છે. તે વળી પાછા એ જ કપરકાનોમાં જોળને ચા આપવામાં આવે છે. જોછ ખાખ પદાર્થની દીધી પણ એ જ રીતે સાફ કરવામાં આવે છે, છતાં આપણે યુવાન વર્ગ પર કરતાં દોહલમાં જ ખાખ પીવું વધારે પસંદ કરે છે. જામ સ્વચ્છતા ઉપર ઊંઘા ધનારો તે નિચારો ને એક જ વાર દોહલના રસોડામાં કેકોનું કરી આવે તો છંદોબર હોરેલામાં જવાનું છોડી જ દે.

અને જને હરતા હરતા પેર આવી પડેઆ. હું એક ખુરમી પર બેઠો અને વિચારવા લાગ્યો કે રાંધેલો ફેલાવો કરનાર માણસ જતે જ એક મેરો જહાજ જંતુ નહીં! અને પોતાના રસોડાની આગુ-આગુની જમાએ એ કોરોનાના જંતુઓને રહેવા મારે સારી સગવડો આપતો નથી છું!

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ

—તેમના આધ્યાત્મિક જીવનના અનુસંદો—

Saying of Shree Ram Krishna
પ્રથમ વેપાર મન્યાર

શ્રી. જ્યોતિલાલ બી. ઝોઝા
બી. એ. બી. ડી. એસ, એલ, બી.

જગતનું સાચું સ્વરૂપ સમજાવતાં એક દર્શનની વાત કરતાં શ્રી મહારાજે કહ્યું હતું કે, “તમને ખબર છે કે હમણાં મેં શુભેષુ ? દેવી દક્ષ-દેવી માનું દર્શન ! ગભીરપ્રમાણજક સંક્ષિપ્ત તે દેખાણાં, તેમને જાણક જનમયું અને પછી તરતજ એ જાણકને તેઓ ગળી ગયાં અને નેટહું તેમના મુખમાં ગયું તેટલું અધાસ ! તેમણે મને એ જતાવ્યું કે આ જુલુ જનન ખાલીખટ છે અને જલ્દે ‘ગદગદ ગોટાણો’, ‘ગદગદ ગોટાણો’, એમ બોલતાં હોય એવું લાગ્યું. પોતાની માંદગી સંબંધી શ્રી મહારાજનું કથન શ્રી મહારાજને મારા પહેલા જોષ સ્વધર પડિતે કહ્યું હતું કે, “તમે શરીરના આધિપત્યને જાણ પર મનને એકાગ્ર કરી રાખો કેમ દર કરતા નથી !”

શ્રી મહારાજ મારું મન તો મેં ધંધરને સમર્પી દીધું છે. આ હાથમંચિના છુદ પિંગરા પર તેને કેવી રીતે રિયર કરી શકું ?

સ્વધર રોજ મટાડી દેવા મને તો મારે પ્રાર્થના કરતા નથી !

શ્રી મહારાજ ન્યારે કું મારી માનો વિચાર કરું, ત્યારે આ રેખા શરીર અદૃશ્ય થઈ જાય છે, અને કું તો તેનાથી તફાવત અધગ હોઈ કું તેથી શરીરને સમજી કંઈ પ્રાર્થના કરી શકતાં નથી.

ન્યારે શ્રીમહારાજની માંદગીએ ગભીર સ્વરૂપ લીધું અને તેઓ બોલી પણ શકતા નહીં, તથા ગળા નીચે કંઈ જોઈતી પણ શકતા નહીં, ત્યારે તેમણે કહ્યું હતું કે, “હવે કું આટલાં બધા મુખ દોરા બોલું છું અને ખાઈ છું કું બધા જીવનમાણેનો અનંતરકમા છું, મારે જનનત મુખ છે. કું તો માનવ આમડે મહેલો જનનત આક્રમા છું અને એ માનવ આમડામાં મને ક્યાંક એક મણ છે શરીર માંડું પડે ત્યારે તેની અસર મન પર થાય છે ન્યારે ઉના પાણીથી કોઈ દાંડે છે ત્યારે કહે છે કે, ‘આ પાણીએ મને દહાડ્યો,’ પણ ખરી રીતે તો પાણીએ નહીં, પરંતુ ગરમીએ તેને દહાડ્યો છે. જુલુ કુંજ શરીરને

છે, બધા રોજ શરીરમાં છે, પરંતુ આત્મા તો કુંજ અને શુભથી પર છે.

મેં મારે કહ્યું કે જાને લઇને (મળાના મણને લીધે) કું કંઈ પી શકતા નથી કે ખાઈ શકતા નથી, તો જરા ખાઈ શકું એવું કરો, પરંતુ માણે તો તમારા બધા તરફ આગળી કરીને કહ્યું કે, “કેમ ? કું જ તો આ મધાં મુખ દારા ખાઈ શકો છો ?” કું તો બેડો પડી ગયો અને એક શબ્દ પણ વધારે બોલી શકે નહીં.

માણે માંદગી માંડલી છે

શરીરમાં અસજ પીડા થતી હોય, તો પણ આત્માનો વિચાર કેવી રીતે કરવો અને ધંધરમાત્રમાં કેવી રીતે મગ રહેવું, એ મનુષ્યને શીખવવા મારે જ માણે આ માંદગી મોટલી છે ન્યારે શરીરમાં અપાર પીડા થતી હોય, ખેરાક લઈ ન શકવાથી એકદમ નગજાઈ આવી ગઈ હોય, કોઈ માનવી કાંઈ શાન્તિ આપી શકે એમ ન હોય, ત્યારે પણ મારું મને સમજાવે છે કે, આત્મા જ શરીરનો અધિપતિ છે. ‘આત્મા’ કેવી છે, ધંધરત-અવતા સ્વય છે, પૂર્ણતા પ્રાપ્ત થાય, ત્યારે બધા મંધેનો દર થાય છે, ‘આત્મ આત્મ સંસ્થામાઓને સમજાવવા કેવી માણે આ શરીરને આવી માંદગીમાં મુક્યું છે.

છેલ્લી માંદગીને સમયે, બીનું કોઈ નહીં તો તેમણે (શિષ્યોને) મારે પણ સંસારમાં ચોડા વધુ કિલ્લ પોતાનું શરીર ટકાવી રાખવાની અને તેને રામમુક્ત કરવાની માને પ્રાર્થના કરવા ન્યારે શ્રીમહારાજના

કું બધા જીવનમાણેનો અંતરાત્મા છું. મારે જનનત મુખ છે. કું તો માનવ આમડે મહેલો જનનત આત્મા છું. જને એ માનવ આમડામાં ગળે ક્યાંક એક વણ થયું જોઈમાં શું ? બધું કુંજ શરીરને છે અને બધા રોજ શરીરમાં છે, પરંતુ આત્મા તો કુંજ અને રોજથી પર છે.

શિષ્યોએ તેમને આગ્રહ ભરી વિનંતિ કરી ત્યારે તેમણે કહ્યું કે, "હું ઇશ્વરને કહું છું તો પણ કંઈ થતું નથી. તેમની મરજી પ્રમાણે જ બધું ચાલે છે. હું જોઉં છું કે, હવે કામ અને મારે હું અને મારી મા એક થઈ ગયાં છીએ. રાધાએ શીકૃષ્ણને કહ્યું હતું કે, 'પ્રિયતમ' મારા હૃદયમાં રહે, અને હવે તારા માનવ શરીરમાં દેખા નહીં." પરંતુ થોડા વખતમાં જ તેને શીકૃષ્ણને માનવરૂપમાં જોવાની તીવ્ર ઇચ્છા થઈ. તેનું હૃદય છટકટ કરવા લાગ્યું અને પ્રિયતમને મારે જ આવવા લાગ્યું. પરંતુ પરમાત્માની ઇચ્છા જ પાર પડે છે, અને શીકૃષ્ણ સાંગા વખત સુધી માનવ શરીરમાં દેખાયા નહીં."

૮. ગુરૂ મહારાજનાં દેવત્વ અને માનવતાનું સંમિશ્રણ.

૭૯. આ ત્રણ સંદેહો મને બહુ દુઃખ દે છે, (૧) ગુરૂ, (૨) કતી અને (૩) બાળા ઇશ્વર જ એક માત્ર શરૂ છે મારી દૈવી મા જ કર્મની કરનાર છે. હું તો તેના હાથમાં પત્ત રસપ પડું. હું તો કાયમ તેના બાજુ છું એવું મને લાગે છે.

એક પ્રખર પંડિત સાચના પોતાના મેળાપનું વર્ણન કરતાં તેઓએ કહ્યું હતું કે, 'મેં જ્યારે સાબરમતી કે તે પંડિત અને મળવા અપવાદના છે, ત્યારે હું ગભરાટમાં પડી ગયો. કારણ મને તો ને કપડું હું પહેલું છું, તેનું પણ માન રહેતું નથી. તે મારી સાથે વાળ કરે ત્યારે મારે શો જવાબ આપવો, તે પણ મને સમજતું ન હતું અને મેં કહ્યું 'મા' તારા સિવાય આ યાત્રો અને એવી બીજી જાગૃતિનું મને જરાયે જ્ઞાન નથી.' અહીં બીજા ને હતા તેઓને મેં કહ્યું કે, 'પંડિત આવે ત્યારે તમે બધા અહીં રહેા, તેણી અને હોમલ રહેા.' જ્યારે પંડિત ખરેખર આવી પહોંચ્યા, ત્યારે પણ મને થોડી ધણી બોલ હતી. હું ગુપ્તગુપ્ત મોઝી રહ્યો. તેઓ ને કહે તે સંભળવા લાગ્યો અને તેમના તરફ જોઈ રહ્યો. બરાબર તે વખતે માતાજી તે પંડિતનું આપું મન મારી પાસે પુશ્પ કરી દેવા હોય, એમ મને લાગ્યું.

જો વિવેકવિરાજ હોય નહીં, તો પર્મસાચો વાચનાથી શો કામદો? મારા માથામાં કંઈ

ઝણઝણાટી થતી હોય એવું મને લાગ્યું. મારી બધી બોલ ચાલી અંધ, અને મારું બધું બાલ જ્ઞાન પણ છુટા થઈ ગયું. મેં માફ મુખ ઉઘું છું અને મારા મ્હોમાંથી વાણી પ્રવાહ થઈ ગયો. જેમ જેમ હું બોલતો ગયો, તેમ તેમ કેટલું નવા નવા વિચારોની ભરતી કરી દે છે, એવું મને લાગ્યું. કામર-પુરમાં માણસો જ્યારે કહ્યો માપે છે, ત્યારે મપારો માપવો જાય અને બીજો માણસ શણગાન દમધાને તેના તરફ હસેલો જાય. આમાં પણ એવું જ થઈ હું શું બોલતો હતો તેનું મને પોતાને માન હતું નહીં. જ્યારે મારું જાગૃતિનું થોડું થયું પાછું આપ્યું, ત્યારે મેં પંડિતજીને રડવા બોલ્યો, અને તેમની છાતી આંસુથી ભીજી નહીં હતી. આવી રીતિતો મને અત્યંતજાર અનુભવ થયો. એક વખત કેટલે મને સંદેશો મોકલ્યા કે, 'આપણે હોડીમાં ગયા નહીંમા કરવા જવાનું છે અને મિ. કુક નામના મુરોપના પ્રવાસી પાટરી પણ સાથે આવવાના છે.' આ સંદેશો સંભળી ગભરાટને લઈને મને તો ઝાડા છૂટી પડ્યો પછી તેઓ આવ્યા અને. અને મધા રીડરમાં બેઠા. એકાએક મારામાં પરિવર્તન થઈ ગયું. તે વખતે મેં શું શું કહ્યું! આ બધા એમ કહેતા હતા કે મેં બહુ સારો ઉપદેશ આપ્યો, પરંતુ મને તો તેની જરાયે ખબર નથી."

અજ્ઞાન અવિદ્યાનો નાશ થયો.

મારી અંદર ને છે તે મારા દારા આ જુદું કરી રહેલ છે. કેટલીક વાર મારામાં ઇશ્વરભાવ આવી જતો- અને ત્યારે જ્યાં સુધી મારી પૂજા ચાલે નહીં, ત્યાં સુધી મને શાંતિ થતી નહીં. હું પત્ત છું, તે ધન્ય છે. ને પ્રભુએ તે કરાવે, તેમ હું કહું છું, ને પ્રભુએ તે બોલાવે, તેમ હું બોલું છું.

૧૧ ગુરૂ મહારાજને મુખત્યારનાયું (પૂર્ણ સરલામતિ) આપ્યા પછી પણ મુખસિદ્ધ નાટકજાર જિરિયથર્થ થેલ પૂર્વજન્મમાં એથી કરેથી કુવોસનાઓની સંપત્તિ વિચાર કરીને ખૂન કુખી થતા ગુરૂ મહારાજે આ જોઈને તેમને કહ્યું હતું કે, "અરે ભાઈ! શું જીનસાપે તને પકડ્યો છે? ના, ના, આ તો મારે કરી કાઢી નામ છે. એ કરે તે કેટલું ધેર કાઢતો પડેલો ત્યાર પહેલાં

પણ રામ રમી નામ ! તને આ સમજાવું નથી ! ને, ભારે જળસાપ દેહમાં પડે છે, ત્યારે ધણીવાર કે કેં ક્યો પછી તેના પ્રાણ નાશ છે. કેટલીક વાર દેહો છટકી પણ નાશ, પણ નો નામ ઝેરી હોય, તો એક કે બે વાર કેં કે કરે એટલામાં પૂરો થઈ નાશ છે. કદાચ છટકે તો પણ એક બે કદાચ મારીને દબી નાશ છે. અહીં આવે તેની પણ એવી દશા સમજાવી."

૪૨ એક દિવસ ભારે એક સિમ્પ ગુરમહારાજના પગ ફાગવો હતો, ત્યારે આ સેવાકાચના સમધર્માં કહ્યું હતું કે, "આનો નકુ ચૂક અર્થ છે, પડી પોતાના હવે ઉપર હાથ મૂકીને તેમણે કહ્યું. "ને આની અંદર કાઈ (દેવી) હોય, તો (આ સેવાકાચનો) અધ્યાન અને અવિચારો તદ્દન નાશ થયો."

અને પછી અંદર આવે તેઓ બોલ્યા "અહીં કાઈ જાકારવું નથી; તે દિવસે મને એક સ્પર્શ થયું હતું. હરીષ તે દિવસે મારી પાસે હોલ મેં સ્મિત્વાનન્દને આ અપાનમાથી (દરીરમાંથી) જાકાર નીકળતા નેપા જાકાર આતીને તેમણે કહ્યું. "કે રૂંકે ગુરમ માનવદેહ ધારણ કરે છું." મને થયું કે કે જેમ આવે તેમ જાકારો હતો, તેથી કેં રાત્ર રહેલ પછી મારા સાંભળવામાં આવ્યું વધારે પણ આવ્યું. ચૈતન્ય પણ શક્તિની પૂબ કરે છે.

છવનનો સેક

૪૩ પોતાની માંડીમાં એક વખત ગુરમહારાજે પોતાના ભક્તને કહ્યું હતું કે, "અહીં (પોતાની અંદર) મેં પુરો છે. એક તો દેવો મા, અને બીજો તેનો ભક્ત. આ બીજો-તેનો ભક્ત હાથ માં ડો પડી ગયો છે. ભગવાન તેના પાંચદે સાથે અવતાર તરીકે આવે છે તે માનવ દરીર ધારણ કરે છે. તેમના પાંચદે પણ તેમની સાથે દેવી મા પાસે પાછા નામ છે બાકિય (બાળ માઈ પેટ ભરનારાઓ) તો રાણ એકાએક ધરમાં આવે છે તેઓ ભગવાનના નામનુ ગાન કરી આનન્દથી નાચે કરે છે. અને બાળન ક્યો પછી તેજા જોરમાંથી એકદમ ચાલ્યા નામ છે. જેવા આખા તેની ગરબથી આખા નોમ છે ! અને તેઓ કાણ હતા તેમજ નાણું નથી."

૪૪ મને સમજાઈ ગયું છે કે આ ત્રણે એક જ તત્ત્વનાં બનેલાં છે—પ્રારથના, ધર્મમાં હોમવાનું પણ અને હોમનાર પૂનરી.

૪૫ છવનના છેક એકા દિવસમાં અબીદ માંડીને સમયે ગુરમહારાજે નરેન્દ્રને પૂછ્યું હતું કે, "તું મારી હાથની વૃત્તિઓ સંજોધી શું ધારે છે ?"

નરેન્દ્ર. બોલ્યું શું ! કાકર, આપણ બધુંછો. વિવેક રૂપી તથાવા વડે અને ને સામર્થ્ય સંસારમાં કદી ન મળે એવા સામર્થ્ય વડે જેણે પરમ તત્ત્વની પ્રાપ્તિ કરી છે એવા વીરનર ! તમારામાં સખીની વૃત્તિ પણ છે, અવર્ણનીય પ્રેમ, દેવી પ્રેમનો પરમાનન્દ, ને પ્રેમથી તમારામાં સખીભાવ પણ છે, અને બીજું ને કાંઈ કશું પ્રેમની આગ્રતા માટે જેણે તે બધું જ તમારામાં છે

આ સામળી ગુરમહારાજ બાવાવેશમાં આવી ગયા. પોતાની છાતી ઉપર હાથ મૂકી તેમણે નરેન્દ્ર અને બીજા ભક્તોને કહ્યું— "હું નેષ છું. મને અનુભવ થાય છે કે બધી વસ્તુઓ, દરેક રૂંક વસ્તુ—આમાંથી (પોતાનામાંથી) જાકાર આવે છે."

રામ અને કૃષ્ણજી આ શરીરમાં છે.

૪૬ જ મહિનાની માંડી માંડીને અન્તે ગજાના મણને લીધે ભારે ગુરમહારાજનું દરીર માત્ર હાથપિંજર જેવું થઈ ગયું હતું ત્યારે મહાપ્રવાણના માત્ર મેં દિવસ પહેલાં જ, નરેન્દ્ર (પછોથી સ્વામી વિવેકાનન્દ) ને ગુરમહારાજ પોતે અવતાર છે, એ વાતની કસોટી કરવાનું મન થઈ આવ્યું. તેથી તેણે મનમાં વિચાર કર્યો "આ ભવ કર માંડી અને શારીરિક પીડાને સમયે પણ પોતે કમરસ્પર્શ છે એમ ને તેઓથી નહરે કરી રહે, તોજ હું તેમને માનીશ." અને કહેતાં આશ્ચર્ય થાય છે કે, નરેન્દ્રના મનમાં આ વિચાર આવ્યો કે તરતજ, ગુરમહારાજે પોતાની બધી શક્તિ એકત્રિત કરી સ્પષ્ટ નહરે કર્યું કે, "જે રામ અને કૃષ્ણ હતા, તે જ આ શરીરમાં રામ કૃષ્ણ રહે છે, પણ તારી વેદાન્તની જાવના પ્રમાણે નહીં."

પ્રેમ-ધર્મ.

એક રહેવારે એક આધેડ વરનાં બહેન મારી પાછે આવ્યા. અને કહે: તમમરી સલાહ લેવા આવી છું.

મેં જરાક ધીરજ અને દિલસો આપી, હાથકત પછી, બહેન કહે: મારો ભાણે આ સામ મુન્દરાતી સાતમી ચોપડીમાં ધાસ થયો.

હવે તેને આમળ ભણાવવા મારે શું કરવું: તે મારે તમારી સલાહ પછું છું. તમે જાણો છો કે હું મારો ઘર સંસાર કેમ નિભાવું છું. જાજ મુખી તો ભણાવ્યો, પણ હવે મોઢી ધણી મદદ મને તો ન તેને આમળ ભણાવી શકાય.

મેં મોઢી વાર વિચાર કરી જવાબ આપ્યો જુઓને બહેન, હું તમને મહારથી મદદ આપાવીશ, તે છતાં અગ્રેજ ભણતરનું અર્થ તમારાથી નહિ પડેતો વળાવ, મારે તમારા હિંદરાનું મુન્દરાતી ભણતર પૂર્વ કરાવે. હજુ એક વર્ષ મુન્દરાતીવાળામાં અભ્યાસ થાય રખાવી, બે વર્ષામુધર કમ્પનસની પરીક્ષા આપાવે. એ પાસ થશે તો તેને આ માળાના કેમ ગમમાં તોમરી મોતવા શેઠવણ કરીશું.

બહેનને સલાહ તો ગળે ઉતરી, પણ મને કહે કે આ મોતવારીને લીધે બહું બેચ રહે છે, છતાં બીજું ખર્ચ તો હું જેમ નિભાવું છું, તેમ નિભાવીશ, પણ ચોપડીઓના ખર્ચ માટે પચીસેક રૂપિયાની મદદ આપાવે તો બહુ સાફ.

એ મદદ મેળવી આપવા મેં વચન આપ્યું અને શેઠ હરજનદાસ પુરોતમદાસના દુરદના દુહીસાહેબોએ તેટલી રકમ મંજૂર કરી, અમે ઉપર ઉપકાર કર્યો, આ આધારે એ વિવાદો આ વર્ષે વ. ર. ની પરીક્ષામાં મેસવાની તૈયારી કરે છે.

આટલી પ્રતિષ્ઠા વાત પછી આ લખાણની રકમ ભરી હકીકત કહું:

આ બહેન મારે વાણિયા છે. મારાં દુરનાં સગાં ઘાવ. અમારા આમદા આમદાં રીત રિવાજ મુજબ બાળ-વરમાં વિવાદ થયેલા અને લગ્ન પણ કાચી વયમાં ન થયેલાં.

બહેનનાં સહરા એક સામાન્ય વહેવારી. પોતાને દીકરા નો વસ્તાર. દીકરાઓ પરણીને વસ્તારી થતા મથા તેમ જીજા રહેવા લાગ્યા, આ બહેનના પાતિ પણ એ ઘાતે પડેણીને પિતાથી અજાન થયા. તેમણે પોતાના ગમના પ્રમાણમાં દુકાન માંડી, પરંતુ તે હારે પડે તે વહેલાં તેઓ મહિા પડ્યા. ભગંદરનું અસાધ્ય દરદ લાગુ પડ્યું અને હવા તથા જોડાવેસહીઆમાં બાપા તરફથી મથેલી મુઠી લગભગ પૂરી થઇ ગઇ, છતાં પતિનું દરદ તથા સારવાર તો ચાલુ રહ્યાં.

બહેને વિચાર કર્યો કે મોટા ગામમાં બાઈમાણસ-થી દુકાનના ગયા ઉપર બેસાય નહિ, તેથી આ બહેને સગા-સગીઓની સલાહ લઇ નજીકના ગામમાં જઈ, ત્યાં દુકાન કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. અને ધોમાકે કામીના વેચી દુકાન માટે મુઠી ઉભો કરી.

આ બહેન છેલ્લાં કેટલાક વર્ષોથી આ પ્રમણે જાત વેપાર રાખતાર કરી પોતાના કુટુંબનો જીવન-નિર્વાહ ચલાવે છે અને ધણીની સારવાર કરે છે અને સેવા ઉઠાવે છે.

આદર્શ ભારત સન્નારીઓની વધનામાં આ બહેનનું રચાત રહ્યા અને કેટલું તે તો વાંચક વિચારી લેશે. પરંતુ આ પતિપરાયણ, કુટુંબવતસલ બહેન અજાનતરખાવથી નારોજમ જાળવી રહી છે.

ધન્ય છે, પ્રાચ જાતતામાંથી તરી આવતી આ નારીના પ્રેમ અને ધર્મને.

શંકરલાલ દારકાદાસ.

સમિતિના ધર્મ-પ્રચારમાં આપનો ફાળો મોકલી આપશો.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિમાં આપનો ફાળો-નૂત નહીં તો પૂછની પાંખડી ને અને તે આજે જ મોકલી આપશો. નાણાં મળતાં સમિતિની પ્રવૃત્તિઓ વિકસિત બનશે, કેમકે સમિતિ પાસે ખાસ ફંડ નથી. આપની સહાય, સંપૂર્ણ પ્રેમ અને અદાપૂર્વકે મોકલશો તો નાની સહાય પણ મહાન બનશે.

— સારામદ્યા પ્રસન્ને સમિતિને જરૂર પાડે કરશે :—

અંગ્રી : હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ, સાદેનપુર-અમરપતની વાડી, અમદાવાદ.

જગત સત્ય છે કે મિથ્યા 'છે' ?

સ્વામી માધવતીર્થ

જગતમાં હજી અણુકે અણુ રહેલા આ પ્રસંગે જવાબ સ્વામીજી આ લેખમાં રજુ કરે છે.

એક છાત્રાસુ એવો પ્રશ્ન કરે છે કે "સૌરાષ્ટ્રમાં 'આત્મધર્મ' નામનું પત્ર પ્રસિદ્ધ થાય છે. તેમાં નીચે પ્રમાણે કહીશ્વર પ્રસિદ્ધ થયેલ છે તે બાબતમાં આપની દષ્ટિ અને સમજણનો પ્રકાશ આપી ખુલાસો કરશો."

"ટેલિગ્રાફ છવેતો અભિપ્રાય એવો છે કે, જગતમાં સર્વવ્યાપી એક બ્રહ્મ છે અને બીજું ને દશ દેખાય છે તે બધી બ્રાહ્મિ છે, વાસ્તવિક તે કોઈ પદાર્થ નથી; જેમ દોરડીમાં સર્પનો ભ્રમ થાય છે તેમ આ બધું ભ્રમ છે."

તેમનો આ અભિપ્રાય જુદો છે, કેમકે જો દોરડીમાં સર્પનો ભ્રમ થાય છે તો સર્પની અન્યથ દેખાતી છે કે નહિ? જો સર્પની જગતમાં અન્યથ દેખાતી જ ન હોય તો સર્વથા અસત્ પદાર્થની દોરડીમાં કલ્પના-ભ્રમ થાય ન જ થાય. દોરડીને જ સર્પ માનવો એ ભ્રમ છે, કેમકે દોરડીમાં સર્પનો અભાવ છે, પરંતુ સર્પમાં સર્પનો અભાવ નથી. જગતમાં તો સર્પની દેખાતી છે. એ પ્રમાણે આકાશમાં સરીર વગેરે અણ્વ પદાર્થોનો અભાવ છે, પરંતુ જગતમાં તેમનો અભાવ નથી. અણ્વ પદાર્થની પોતાની પોતામાં દેખાતી તો છે જ. તે સર્વથા ભ્રમ અથવા અસત નથી, પણ તે અણ્વને પોતાનું માનવું એ ભ્રમ છે. જેમ જગતમાં ભિન્ન ભિન્ન અનેક આક્રમાં છે તેમ ભિન્ન ભિન્ન પદાર્થો પણ છે. જગતમાં દોરડી છે, સર્પ પણ છે અને દોરડીને સર્પ માનવા થપ બ્રાહ્મિ પણ છે. એમ આ વિષયમાં અનેક છવ પદાર્થો છે. અણ્વ પદાર્થો પણ છે અને બ્રાહ્મિશ્વર છવની વિહારી હયા પણ છે, એટલે છવ, અણ્વ અને છવની ભ્રમ એ પણ સિદ્ધ થાય છે."

આ બાબતમાં નીચે પ્રમાણે ખુલાસો કરી શકાય છે:—

૧ પહેલી વાત એ સમજવાની છે કે દોરડીમાં સર્પ દેખાતો નથી, પણ દોરડીના અધાતથી સર્પ દેખાય છે. દોરડીનું ઘાન થાય તો સર્પ રહે નહિ તેથી જ રીતે બ્રહ્મમાં જગત દેખાતું નથી, પણ બ્રહ્માના અધાતથી જગત દેખાય છે. બ્રહ્મનું ઘાન થાય તો જગત રહે નહિ.

૨ સર્પની દેખાતી બીજી દેખાતે છે અને તેને લઈને દોરડીમાં સર્પ દેખાય છે એ વાત ખરબર નથી. જેમ હોય તો બીજી જગ્યાએ રહેલા ઝાડ, પત્થર વગેરે પણ દોરડીમાં દેખાવા ભેદબેદ. મુખ્ય વાત એ સિદ્ધ કરવાની છે કે આ 'દોરડીની જગ્યાએ' સર્પ દેખાય છે, ત્યાં સર્પ છે કે નહિ. જ્યારે દોરડીનું ઘાન થાય છે ત્યારે દોરડીની જગ્યાએ ભેદબેદ સર્પનો બાધ થાય છે, બીજી જગ્યામાં સર્પનો બાધ થવો નથી. જો સર્પ દેખાય છે તે કશિનો સર્પ છે, બીજી જગ્યાએ ભેદબેદો સર્પ એ રચીતો સર્પ છે. દોરડીના ઘાન વખતે કશિનો સર્પ બાધ પામે છે. રચીતો સર્પ બાધ પામતો નથી, તેથી બધી બીજી જગ્યામાં સર્પનો પ્રશ્ન સેવો એ ખોટો છે. સિદ્ધાંતમાં બ્રહ્મમાં જગત દેખાય છે, તે જગત આ દેખાય છે ત્યાં છે કે નહિ તે પ્રશ્ન છે, તે કશિનું જગત છે. બીજી જગ્યામાં જગતનો આંદો પ્રશ્ન નથી; કારણ કે જગતમાં થાય ત્યારે તે માણસે જગત ભેદું હોય તેનો બાધ થાય છે, તેને માટે બીજી જગતનો પ્રશ્ન રહેતો નથી.

૩ બ્રાહ્મિમાં કદાચ પૂર્વ પ્રતીતિની જરૂર રહે, પણ પૂર્વ પ્રતીતિ સાચી હોવી જોઈએ એવો નિયમ નથી. કાંઈ ભેદબેદ જગતના સંસ્કારથી આને જગત દેખાય તેથી કાંઈ સાચી કશિથી જગત ભેદું હતું એમ સિદ્ધ થતું નથી.

૪ પૂર્વ પ્રતીતિ ન હોય છતાં પણ બ્રાહ્મિ થઈ શકે છે. જેમકે કોઈ એક માણસે કોઈ અધિકારને જૂતની વાત કરે, તે અધિકારને બીજા અધિકારને જૂતની વાત કરી એમ થીસ અધિકાર સુધી જૂતની વાત રહેવાઈ અંત. પછી કોઈપર નજીયું અધિકારથી થીસમે અધિકાર બીજો અને તેણે કોઈને જૂતની વાત કરી. છતાં કોઈ અધિકારને જૂત નહીં ભેદું નથી, તેથી પૂર્વ પ્રતીતિ વગર પણ બ્રાહ્મિ થઈ શકે છે.

૫ પહેલા કોઈ જગ્યાએ સર્પ ભેદો ન હોય, પણ સર્પની વાત સાંભળી હોય અથવા સર્પનું ચિત્ર ભેદું હોય તો પણ દોરડીમાં સર્પની બ્રાહ્મિ થઈ શકે છે.

૬ દોરડીમાં જામને સર્પ દેખાતો નથી, પણ કોઈને કોઈ, કોઈને માળા, કોઈને પાણીનો રેસો પણ દેખાય

છે, તેથી જ રીતે ફરક જોનારને બ્રહ્મમાં પોતાની કાંપના પ્રમાણેનું જન્મત દેખાય છે.

૭ પહેલાં કાર્ષ જન્મ્યાએ સર્પ નેમેષો દોષ અને તેના જ્ઞાનતા સરકારથી દોરણમાં સર્પ દેખાયો એમ માનીએ તોપણ પહેલાં માણસને સર્પનું જ્ઞાન ફેરી રીતે થયું તેની તપાસ કરવી જોઈએ. ત્યાં જન્મેલા બાળકને સર્પનું જ્ઞાન હોતું નથી, એક સર્પની દ્રષ્ટિમાં બીજો સર્પ એ સર્પ હાથવો નથી. મોરની દ્રષ્ટિમાં સર્પ નથી. ફક્ત માણસના જન્મતમાં જન્મેલા છુપે જીભ માણસો સર્પનું જ્ઞાન આપે છે ત્યારે સર્પજ્ઞાન થાય છે. બ્રહ્મજ્ઞાની પુરોહિત સર્પને સર્પ માતતા નથી, પણ પોતાનું સ્વરૂપ માને છે, તેમાં જ્ઞાન કીક કરતા આવડતું જોઈએ.

૮ દોરણમાં જ્યારે સર્પની આંતિ થાય છે ત્યારે દોરણનું અજ્ઞાન હોય છે, તેની સાથે સાથે કાર્ષ પશુ છે એવી ધૃતતાની આંતિ પહેલાં થાય છે. પછી તેમાં સર્પની આંતિ થાય છે. જો ધૃતતાની આંતિ નીજી જાય તો સર્પની આંતિ રહે નહિ તેવી જ રીતે સિદ્ધાંતમાં જો ધૃતતાની આંતિ નીજી જાય તો બ્રહ્મમાં જન્મતની આંતિ પણ નીજી જાય. ધૃતતાનો આંતિ થવાનું મુખ્ય કારણ એ છે કે જીવ પોતાથી જુદું કાર્ષ જુએ છે. તે જ્ઞાત દેવના અભિમાનથી થાય છે. અપ્પ અવરણ્યાથી દેવ પોતાથી જુદું કાર્ષ જુએ છે પણ તે અવરણ્યાના દેવનું અભિમાન છૂટી જાય તો ધૃતતા રૂપે કાર્ષ રહેતું નથી, તેવી જ રીતે જન્મતના દેવનું અભિમાન છૂટી જાય તો ધૃતતા રૂપે જુદું કાર્ષ રહેતું નથી.

૯ જોનારથી જુદું કાર્ષ (ધૃતતા) દેખવાનું મુખ્ય કારણ કદા અને કદ્ય વચ્ચે ખાસી જન્મ્યા છે. તે જન્મ્યા મોએ જનાવી અને ફેરી રીતે કાર્ષ તે જામન પુરોહિત અને અમેરિકા વગેરે દેશોના વિદ્વાનો સાપેક્ષવાદકારા બહુ સારા પ્રુવાસો આપી શકે છે. એ સીધ ઉપર સમયમ ૨૫૦૦૦ નવાં પુસ્તકો લખાયાં છે. તેના આધારે દેવ (godd) અને કાળ (time) સાપેક્ષ જનો અર્થ છે, તેમાં કદા, કદ્ય અને ફોનનો સાથે વિચાર કરવામાં આવેલ છે. એ રીતે વિચાર કરતાં બહારની વસ્તુઓ, વસ્તુઓ વગેરે

(objects) રહેલ નથી પણ events (માનાર) થઈ ગયેલ છે. એ બધું અજિતથી સિદ્ધ કરેલ છે, તેથી સર્વમાન્ય થયેલ છે. તે સાપ-સવળા મેં છે કે perceptual space is within the perceptual event and perceptual time is within the perceptual event એટલે ફોન વખતના દેવ-કાળ ફોનની અંદર છે, તેથી ધૃતતા જેવું કાર્ષ જનતું નથી, તેથી ધૃતતા આંતિ રૂપ છે અને તેથી બ્રહ્મમાં જન્મત પણ આંતિ રૂપ છે.

૧૦ અજીવ એટલે જડ પદાર્થનો વિચાર કરીએ તો તેમાં નાંચે પ્રમાણે સિદ્ધાંત બની શકે છે.

(૧) જડ પદાર્થ પોતે પોતાનું અસ્તિત્વ સિદ્ધ કરી શકતા નથી પુરથી કહેતી નથી કે પોતે પુરથી છે, તેથી જડપદાર્થને સ્વસ્વતા નથી. તેનું અસ્તિત્વ જોનારો સિદ્ધ કરે છે.

(૨) ઉપર કહ્યું તેમ ધૃતતા આંતિ રૂપ છે તો જડ પદાર્થ પણ આંતિ રૂપ છે.

(૩) નાની ઉમરે જ્યો હાથવો ઝોટસો મોટી ઉમરે નીચો થાય છે, તેથી ઝોટસો આકાર નથી. આકાર હોય તો ફરવો જોઈએ નહિ. તેનો આધાર જોનાર ઉપર છે, તેથી જુદું જડ પ્રતિભાસિ છે અને મિથ્યા છે.

૧૧ મિથ્યા એટલે તદન ખોટું નહિ પણ અમુક દશામાં સાચા જેવું થાયે અને ખીટી દશામાં તેનો નાથ થાય, જેમકે સ્વપ્ન સ્વપ્ન વખતે સાચા જેવું થાયે છે અને જાગત થતા તેનો નાથ થાય છે, તેવી જ રીતે જન્મત જન્મત વખતે સાચા જેવું થાયે, પણ બ્રહ્મ દશામાં તેનો નાથ થાય.

૧૨ જેમ સ્વપ્નની ધૃતતાનો જન્મતમાં નાથ થાય છે, તેમ જન્મતની ધૃતતાનો બ્રહ્મ દશામાં નાથ થાય છે. ધૃતતાનો નાથ થાય છે તેથી બ્રહ્મ જીવ બની શકતા નથી. ગામ્રામાં થયો જીવ દેખાય છે, છતાં તે જન્મતા જન્મત થતાં નાથ પામે છે તેવી જ રીતે જન્મતમાં બ્રહ્મ જીવો દેખાતાં હોવા છતાં બ્રહ્મ દશામાં બ્રહ્મ રહે છે. શ્રી રમણ મહર્ષિ જેના સંત પૂણ પૂજ તે જામનની ખાત્રો આપે છે. સ્વપ્ન વખતે જેમ સ્વપ્નની ખૂબી ખજાર પાળી નથી તેનું કારણ એ છે કે સ્વપ્નનું જ્ઞાત

સ્વેચ્છાના જનનને સિદ્ધ કરે છે તેવીજ રીતે જન્મતનુ જ્ઞાન જન્મતના જન્મતને સિદ્ધ કરે છે તેથી એ દશાર્થ બુદ્ધ શૌપવી મુરદેશ પડે છે ને પ્રમાણથી બધા છત્ર લાગે છે તે પ્રમાણુ સાચું છે કે નહિ તેની તપાસ કરવી જોઈએ. ઈષ્ટ-એક માણસને બીજા માણસ વિશે પુરતું જ્ઞાન મળી શકતું નથી તેથી માત્ર પોતાનું જ્ઞાન કીમ કરવાની જરૂર છે. પેલામાં રહેલ ને જ્ઞાનથી બીજા દેખાય છે તે જ્ઞાન સાચું છે કે નહિ તેની તપાસ કરવી જોઈએ અને એ છત્રની વચ્ચે ને બાહ્યે જન્મા છે તે ક્યાંથી બાહ્યે તેની પણ જરાજર તપાસ કરવી જોઈએ. સ્વપ્નામાં એ છત્ર વચ્ચે દેખાતી જગ્ગ જન્મન થતા જતી રહે છે તેથી જન્મા એ પણ કલ્પિત વસ્તુ છે. સ્વપ્નનો કાળ પણ જન્મન થતા જતો રહે છે તેથી કાળ પણ એક કલ્પિત વસ્તુ છે તે પ્રમાણુ જન્મનમાં પણ દેશ કાળ ખોટા છે. હાથનું સાયન્સ કહે છે કે દેશ કાળ જગતમાં નથી પણ જન્મત સાથે જોનારના સંબંધમાં રહે છે. જોનારના વિચાર સિવાય જગતનો વિચાર થઈ શકતો નથી અને જોનારના પ્રમાણુનો વિચાર જરાજર થાય ત્યારે જન્મ પ્રાતિભાસિક થઈ જાય છે. પ્રાતિભાસિક વસ્તુમાં જ્ઞાત સત્તા રહે છે, તે દ્રષ્ટિ કાળે જ રહે છે. તે સમૂહી ભાવ છે અને આત્મજ્ઞાન થતા તેની સર્વથો નિરાશ થાય છે, એટલે કે જ્ઞાન કાળે પ્રાતિભાસિક વસ્તુનો ત્રિકાલિક નિવેશ થાય છે.

૧૩ આત્મામાં શરીર વચ્ચે અછત્ત પદાર્થોનો અભાવ છે એમ નૈનધર્મમાં માનેશું છે અને વેદાન્તમાં પણ માનેશું છે, કારણ કે એક અધિષ્ઠાતામાં નિશ્ચયધર્મ રહી શકે નહિ. જન્મનમાં અછત્ત પદાર્થ કેમ દેખાય છે તેનું કારણ જન્મતમાં અછત્ત છે એમ નથી પણ માણસની દ્રષ્ટિમાં અછત્ત દેખાય છે એમ કહી યોગ્ય માણસની દ્રષ્ટિથી માણસનું જન્મત સાચું છે, પણ માણસની દ્રષ્ટિ સાચી નથી. કાંઈ માણસ ભક્તિભાવથી અછત્ત મૂર્તિની પૂજા કરે છે તો તેની ભાવના પ્રમાણુ તેમાં એવન જણાવા લાગે છે. એવું થઈ શકે મૂર્તિઓની બાળનમાં બનેલ છે, તેથી જગ્ગ દ્રષ્ટિથી જગ્ગ દેખાય છે. અને એવન દ્રષ્ટિથી બધું એવન દેખાય છે.

૧૪ તેથી જન્મત-સત્ત્વ છે કે મિથ્યા છે એ પ્રશ્ન અપૂર્ણ છે. કાંતિધામને હાસના જ્ઞાનથી ને જન્મન

દેખાય છે તે સાચ છે કે મિથ્યા છે એવો પ્રશ્ન એવો જોઈએ. તેનો ઉત્તર એ છે કે કાંતિધામના જ્ઞાન પ્રમાણુ કાંતિધામનું જન્મન જરાજર છે. તેનું જ્ઞાન કરે ત્યારે તેની દ્રષ્ટિ પ્રમાણુ જન્મત દેખાય છે. કાંતિધામ મરીને કુતરા થાય તો કુતરાની દ્રષ્ટિનું જન્મત રહે અને બહુ થાય તો બહુ વ્યાપક દેખાશે એક જગ્યાની દ્રષ્ટિ રહે નહિ તેથી અહં છંદ રહે નહિ અને તેથી છત્ર કે જન્મત રહે નહિ. સ્વપ્નામાંથી ઉઠવા પછી સ્વપ્નનો છત્ર કે સ્વપ્નાનું જન્મત રહેતી નથી. શ્રીમદ્ શાન્ત્યદ પણ આત્મસિદ્ધિમાં કહે છે કે —

“ઘોડી વર્ણનું સ્વપ્ન પણ જન્મત થતા સમાપ્ત તેમ વિભાવ જનાદિનો જ્ઞાન થતાં ફર થાય.

૧૫ મિથ્યાત્વ એટલે તદ્દન ખોટું નહિ. મિથ્યાત્વના કેટલાક પ્રકાર નીચે પ્રમાણુ જની શકે છે.

- (૧) ને સત્ત્વ અસત્ત્વથી વિષ્ણુજ્ઞાન તે મિથ્યા કહેવાય છે.
- (૨) જ્યાં ને દેખાય છે ત્યાં તે પરમાર્થથી નથી અંધારા પોતાના માર્ગથી નથી.
- (૩) જ્ઞાનથી ને નિર્વાણ થાય તે મિથ્યા છે.
- (૪) ને દેશથી ને પરમાર્થથી નથી અંધારા પોતાના સ્વરૂપે નથી ત્યાં તેને ને ભાસ માત્ર દેખાય છે તે મિથ્યા છે.
- (૫) જ્ઞાનની ખરી વસ્તુ સિવાય બીજું ને કાંઈ છે તે મિથ્યા છે.

(૬) તથા અસ્થ્યના વિચારથી જન્મત અસ્થ્યનું જન્મત મિથ્યા છે એમ સિદ્ધ થઈ શકે છે.

(૭) સાપેક્ષતાના સાયન્સથી પણ જન્મન મિથ્યા થઈ શકે છે.

(૮) મિથ્યાત્વનો ટુકો અર્થ એટલો જ છે કે ને આત્માના વિચાર કાળે સાચા એવું માને અને આત્મજ્ઞાન વખતે તેનો બાંધ થાય.

દોરડીનું જ્ઞાન થાય ત્યારે સર્પનો નાશ થતો નથી, પણ સર્પ ત્યે કાળે નડેલો એવું જ્ઞાન થાય છે. સ્વપ્નામાંથી, ઉઠવા પછી સ્વપ્નનો નાશ થતો નથી, પણ સ્વપ્ન ત્યે કાળે ખોટું હતું એવું જ્ઞાન થાય છે, જન્મતનું જન્મત પણ બહુજ્ઞાનથી નાશ પામતું નથી

જનતા મણે કાલે નહોતું એવું માન થાય છે, ખતી નતી માટે જનતાના માન વખતે જેવું માન તેવું તા પ્રતીત થાય છે, પણ તે સાચું પ્રમાણ નથી. પ્રતિભાસ સ્વરૂપ આરોપિત સર્પ, સર્પમાનના ત્યાં રહેતો નથી તેથી તે આંખથી જોવાનો વસ્તુ ની એ સુખનો અભાવ પણ આખથી જોવાનો ભય નથી. આંખથી જોવેલ વસ્તુ દ્રષ્ટિ પડેલાં આખા દેશ હોય છે. દોરડીમાં જોવેલો સર્પ, સર્પના માન તેમાં ત્યાં નહોતો, તેથી તે સર્પ પ્રાતિભાસિક છે અને સમીક્ષાસ્પ છે. જનતા પણ જનતાનું માન થવા પડેલાં નથી. એટલે કે ક્રાંતિવાદના માનથી ક્રાંતિવાદને જે જનતા દેખાય છે, તે તેવું માન થવા પડેલાં તેવું જનતા નહોતું. જોનારને છોડીને જનતાનો વિચાર મધ ઘાતો નથી. જોનારની સાથે જનતાનો વિચારવાય ત્યારે પણ જોનારનું માન જેવું છે તેની તપાસ કરવી જોઈએ.

ક્રાંતિવાદ જનતા ત્યારે ક્રાંતિવાદને ખમર નોતો કે જનતા મેને કહેવાય, પછી માણસોએ જેવું માન તેને બાધ્યું તેવું તેણે શીખી લીધું અને તે તેવું પ્રમાણ થઈ ગયું. પ્રમાણને પરમાણું પણ કહે છે. કદાચ પરમાણું પ્રમાણે કપડાં કરે છે, પણ પરમાણું બોલું હોય તો જુદાં કપડાં મેસતાં થતાં નથી તેથી પ્રમાણ અથવા પરમાણું કાઢે કરવાની જરૂર છે. ખાસ કરીને દેશકાળ વિશે માણસના માન્ય પ્રમાણ સાચું છે, કે નહિ તે મરિ પશ્ચિમના વિદ્વાનો જે દબાર વર્ષ સુધી જુલમાં પડ્યા હતા અને ઇ. સ. ૧૯૦૫ માં પ્રેક આઈનસ્ટાઈને જુલ જતાની તેથી મધ્યને મળ્યું આશ્ચર્ય થયું છે.

આ બાબતેના મેં ૩૦ વર્ષ સુધી અભ્યાસ કરીને એક પુસ્તક "દેશ અને કાળ" લખેલ છે. તે લખાણ ૪૫૦ પાનાનું છે. અને મે મહિના પછી, સચ્ચું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યકર, તરફથી પ્રસિદ્ધ થઈ. જનતા મધુ કદંતામાં સમાઈ ગયું છે. કદંતા દેશ-કાળની માયાથી નચ્વાય છે, તેથી દેશકાળ ક્યાંથી આવ્યા અને કેવી રીતે આવ્યા, તેનો માનો પુરવોએ ખાસ અભ્યાસ કરવો જોઈએ. વળી નવા સાપ્તસપ્તા અસ્તિત્વો આ બાબત સમાવેલ છે તેથી જ્યાં કાર્યવાહાને તે કજ્જલ કરવું પડે છે કે કોઈ મતનો આમક રાખ્યા વગર તે કોઈપણનો અભ્યાસ કરવા જેવો છે.

નવા સાપ્તસપ્તા પ્રમાણે કાળ સાપેક્ષ સ્વાધી કાર્થ જવાનું પરિણામ થતું નથી. કદેક બનાવની સાથે તેને લગતો કાળ રહે છે, તેથી જુદું બહનો વિવર્ત છે. એતનનું પરિણામ થતું નથી કદાચ કે એતન નિર્વિકારી છે. જનનું પરિણામ થતું નથી, કદાચ કે જનને સ્વચ્છતા નથી. તે પરિણામને જોવા વાળો જોઈએ અને જોવા વાળાનું માન જેવું છે તેની તપાસ કરવી જોઈએ. સ્વપ્નામાં પરિણામ દેખાય છે ખતા જનતા માનથી તેના બાધ થાય છે. જનતાનું માન કે જનને પરિણામ દેખાય છે તે પણ સ્વપ્નાના જેવું છે. કાલનું સાપ્તસપ્તા પરિણામવાળો જનુમોહન આપતું નથી. પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી પરિણામ દેખાય છે, પણ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ સાચું નથી. પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ અમાયિત અમને જતાવડું નથી. દેવતા જનુમન મારે વિષયો જોઈતા હોય તો સ્વપ્નાનો માધ્યમ ક્રિષ્ણ વિષયો મળી રહે છે પણ પારમાર્થિક અને કવ મળી રહેતો નહિ.

કાઉન ડાપ

એલ્યુમિનિયમ

તથા પિત્તળનાં વાસણો

તેમજ ઓધોગિક, વિદ્યુત, રસાયણિક તથા ઘર-ઘરવાળી કદેક જાતની ચીજો તથા સાધનો મારે

મથો યા લખો.—

જીવનલાલ [૧૯૨૯] લિ૦

દસકંતા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રી, ગિલ્ડી, રંગુન, બોમ્બે.

અધ્યાત્મ તત્ત્વનો મહિમા

અધ્યાત્મશાસ્ત્રનો અધિકાર અન્ય નથા ન થયો કરતાં હોય છે. જીતાર્માં કહ્યું છે કે "લઘ્વા-ત્મ વિદ્યા વિજ્ઞાનમ્" નથી જ વિદ્યાઓમાં મેષ્ઠત્મ અધ્યાત્મવિદ્યા છે આને સમસ્ત વિદ્યાને આધ્યાત્મિકતાની આવશ્યકતા છે. બધા જ ધર્મોના સારા સારા પ્રકારોનું અધ્યયન કરતાં જન્માય છે કે બધા જ ધર્મોનું મૂળતત્ત્વ એક જ છે એ કંઈ ભેદ છે તો તે બાક વિધિવિધાનમાં, ક્રિયાકાંડમાં છે. આત્મદર્શન અને આત્મગુણ જ બધા ધર્મોનું ધ્યેય છે. Know Yourself તું તારી જાતને સમજ-જાણખાં આ ઓસ દેવના એક સંતનો ઉપદેશ હતો ને ઈસુથી લગભગ છસો સાતસો વર્ષ પહેલાં જન્મ્યા હોવાનો અંદાજ છે. પશ્ચિમમાં આત્મવિદ્યા તરફ માણસોની અભિરચ્છી વધતી ગઈ છે. આત્મવિદ્યાથી જ જન્મતમાં સાચી શાંતિ અને એકતા સ્થાપિત થઈ શકે છે. બધા ધર્મોના મોઢામાં મોટા અર્થ પશુ આત્મદર્શન જ છે.

મિષતે હૃદય પ્રથિ સ્થિયતે સર્વે સરાયાઃ ।

ક્ષિયન્તે જ્ઞાન્ય કર્માણી તસ્મિન્ દષ્ટે પરાવરે

મુળદ્રોકોપનિપદ ॥

આત્માનું દર્શન થતા જ પરમાત્માનું સ્વાર્થ સ્વરૂપ સમજવામાં આવે છે અને ત્યાં હૃદયમાં પડેલી કેટલાય દિવસોની મોઢા-દામ, ક્રોધ, લોભ, મોહાદિ વગેરે જાય છે. શુદ્ધિના અનેક સરોવો ઊર્જાબળ જની જાય છે. સાંસારિક બંધનમાં નાખનારાં બધા જ સ્વાર્થો કમી ક્ષીણ થઈ જાય છે ભેદશુદ્ધિની-પૃથક જીવનની વાસના-કું જૂદા અને બીજાઓ જુદાના ભેદ-ભાવ મટી જાય છે બધાજ આપણા જની જાય છે અને અકર્મામાં મગ્ન થઈ જાય છે.

કુન્ન-નિરુત્તિની શોધથી જ ધર્મની ઉત્પત્તિ થાય છે અને કુન્નની અત્યંત નિરુત્તિના એકમાત્ર ઉપાય આત્મદર્શન છે. પરમધર્મરૂપ દર્શન છે. પરમાત્મ દર્શન છે. ધર્મ, ચંદ્રધન, રીલીજીયનની પરાક્રાંતિ નામ જ દર્શન છે. આત્મદર્શન જ સાચું દર્શન છે. આજની જગતમાં બધાજ ધર્મશાસ્ત્રોનું બધાજ ધર્મોનું સામંજસ બધાની પર-સ્પર અનુકૂળતા અને બધાની પૂર્તિ દેવી નોંધ્યું.

ધર્મ મારે જનતામાં અશ્વિ, કૃષ્ણ ક્રોધ, વિરોધ એટલા મારે જાતી ગમેય છે કે ધર્મના માનનારોમાં મન, વચન અને ક્રિયાની એકતા નથી. મિથ્યા વિ-શ્વાસ, કુરીતિઓ, દંભ અને પાણડને ધર્મના મુખ્ય

બધાજ ધર્મોના સાર છે પ્રેમ. એકત્રીજનાં વેર અને દ્રેષ તથા સહચાર કેળવે તો બાજ સંસારમાં સ્વર્ગ છે, બીજે ક્યાંય નથી. એમ દરેક ધર્મો કહી ગયેલ છે.

૨૫ જાતાવીને સરળ હૃદયના મનુષ્યોના વિદ્યાસપાત કરવામાં આવે છે. રસોને જલદે ભક્ષ્ય જની જાય છે. માનવ જાતિના ક્ષત્રિયાસમાં ધર્મના નામ પર જાગેલા અને એજીની કલ્યા તેમજ રક્તપાત રક્ષિયા, મુરોપ, અમેરિકા આફ્રિકા, વગેરે દેશોમાં વ્યેષ છે અને વર્ષ રહેલ છે. ધર્મના નામ પર આર્થા વધારે પૈર પાપ બીજી થી હોઈ શકે!

ધર્મોનું વાસ્તવિક તત્ત્વ એ નથી કે જેને મનસથી સ્વાર્થો મઠવો અને મઠારાખીઓ અને ઠોઢારોએ આને મેળવો રીવેષ છે એ લોહો એવા પ્રયત્નોમાં પડેલા છે કે ધર્મ આ સંસારમાંથી અદ્વર જાય, પરંતુ ધર્મ વચરના જન્મતમાં મનુષ્ય એક ક્ષણ પશુ છી શકે તેમ નથી. ધર્મની તો ધરણી જ આવશ્યકતા છે

કેટલાક લોકો એમ માને છે કે ધર્મ જેવી કોઈ વસ્તુ જ ન રહે. તેઓની એવી કલ્પિત છે કે જન્મતમાં ધર્મને નામે જે વસ્તુઓ જાને છે, તેનાથી મનુષ્ય જાતિને ધણું ટુકચાન થાય છે; પરંતુ વાસ્તવમાં એમ નથી. ધર્મના સાચા સ્વરૂપને જાણવું નોંધ્યું. ધર્મ શું છે? કતવ્ય શું છે? તેનું લક્ષણ શું છે? એનું સાધન શું છે? ધર્મના વિષયમાં મોટા મોટા જાણકાર મનુષ્યોમાં પણ મતભેદ અને વિવાદ જોવામાં આવે છે. કોઈ એક વસ્તુ કહે છે તો કોઈ બીજી. ધર્મનું સચ્ચુ જ્ઞાન અને આત્મરક્ષ માણસને નિઃશંક પ્રાપ્ત કરાવે છે

સર્વે પરાવશ દુઃખ સર્વમાત્રવર્દાં મુક્તમ્ ।

જનન્ન વિદ્યાત સમાધેન ભ્રમણં મુક્તુઃસ્વયો ॥

પરવશતા દુઃખ છે અને આત્મવશતા જ મુખ્ય છે જેઓ યોગનામાં જધાને અને જધામાં યોગને સમન્વિધી જૂએ છે ને આ દર્શનથી આત્મમગ્ન થયેલા રહે છે, તે સરાખ્ય મેળવે છે. મોક્ષ, નિર્વાણ, દેવત્વ, નિઃશંક, અપવર્ગ પશુ જ પવોય છે

લેખક :
ડૉ. દુર્ગાશંકર નાગર

જુ નજત મણે કાજી નેહલું એવું જાન થાય છે; છતાં ખમી માફ નમતના જાન વખતે જેવું જાન તેવું મત પ્રતીત થાય છે, પણ તે સાચું પ્રમાણ નથી. જળ પ્રતિભાસ સ્વરૂપ આરોપિત સર્પ, સર્પજાનનો લેહાં કહેવો નથી તેથી તે આંખથી જોવાની વસ્તુ થાય. એ સર્પનો અભાવ પણ આંખથી જોવાનો વિષય નથી. આંખથી જોયેલ વસ્તુ દ્રષ્ટિ પકેલાં આગળ પકેલ હોય છે. દોરડીમાં જોયેલો સર્પ, સર્પના જાન પકેલાં ત્યાં નહોતો, તેણે તે સર્પ પ્રતિભાસિક છે અને સમીકાર્ય છે. જમત પણ જમતનું જાન થવા પકેલાં નથી. એટલે કે કાન્તિલાસના જાનથી કાન્તિલાસને જો જમત દેખાય છે, તે તેવું જાન થવા પકેલાં તેવું જમત નહોતું. જોનારને જોડીને જમતનો વિચાર થઈ શકે તો નથી. જોનારની સાથે જમતનો વિચાર થાય ત્યારે પણ જોનારનું જાન જેવું છે તેની તપાસ કરવી જોઈએ.

કાન્તિલાસ જન્મ્યો ત્યારે કાન્તિલાસને ખમર નોતોતી કે, જમત કેને કહેવાય, પછી માણસોએ જેવું જાન તેને જાણું તેવું તેણે યીખી લીધું અને તે તેવું પ્રમાણ થઈ ગયું. પ્રમાણને પરમાણું પણ કહે છે. દરજી પર-માણા પ્રમાણે કપડાં કરે છે, પણ પરમાણું જોડું હોય તો નર્મ કપડાં નેસતાં જતાં નથી તેથી પ્રમાણ અથવા પરમાણું ઠીક કરવાની જરૂર છે. ખસ કરીને દેશાળ વિશે માણસના જાનનું પ્રમાણ સાચું છે, કે નહિ તે મઠે પશ્ચિમના વિદ્વાનો જે હજાર વર્ષ સુધી જુલમ પાયા હતા અને ઇ. સ. ૧૯૦૫ માં પ્રિ. આઈન્સ્ટાઈન જુલ જતાની તેથી બધાને ઘણું આશ્ચર્ય થયું છે.

આ બાબતેમાં મેં ૩૦ વર્ષ સુધી અભ્યાસ કરીને એક પ્રસિદ્ધ “દેશ અને કાળ” લખેલ છે. તે લખમજ ૪૫૦ પાનાનું છે. અને જે મહિના પછી, સર્વ સાદિલ વર્ષક કાર્યાલય તરફથી પ્રસિદ્ધ થઈ, જમત બધું જાતામાં સમાઈ ગયું છે. જાતા દેશ-કાળની માવાથી જણાય છે, તેથી દેશકાળ ક્યાંથી આવ્યા અને કેવી રીતે આવ્યા, તેના જાની પુરષોએ ખાસ અભ્યાસ કરેલો જોઈએ. વળી નવા સાવ-સવળા અસ્તિત્વો આ બાબત સમજવે છે તેથી બધા ધર્મવિજ્ઞાને તે જુલ કરવું પડે છે. કે જો મતનો આમક રાખ્યા વગર તે સોવ-સનો અભ્યાસ કરવા જોઈએ છે.

નવા સાવ-સ પ્રમાણે કાળ સાથેલ મવાથી જોઈ જતાનું પરિણામ થતું નથી. દરેક જનાતની સાથે તેને લગતો કાળ ગે છે. તેથી બધું થકનો વિચાર છે. ચેતનનું પરિણામ થતું નથી કારણ કે ચેતન નિર્વિકારી છે. જાનું પરિણામ થતું નથી. કારણ કે જાને સ્વસવા નથી. તે પરિણામને જોવા વાજી જોઈએ અને જોવા-વાળાનું જાન જેવું છે તેની તપાસ કરવી જોઈએ. સ્વપ્નામાં પરિણામ દેખાય છે છતાં જમત જાનથી તેના માથે થાય છે. જમતનું જાન કે જેને પરિણામ દેખાય છે તે પણ સ્વપ્નાના જેવું છે. હાથનું સાવ-સ પરિણામવાને જાનમાં આપતું નથી. પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી પરિણામ દેખાય છે, પણ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ સાચું નથી. પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ અમાધિત અર્થને મતાવતું નથી. દેવતા જાનુબ મારે વિષયો જોઈતા હોય તો સ્વપ્નાની માફ કમ્પિત વિષયો મળી શકે છે પણ પારમાર્થિક અને કલ્પ મળી શકે નહિ.

કાઉન

છાપ

એલ્યુમિનિયમ

તથા પિત્તળનાં વાસણો

તેમજ ઓલોગિક, વિદ્યુત, રસાયણિક તથા
ઘર-ઘરપોથી ફરેક જાતની ઓલો તથા
સાધનો મારે

મથા યા લખો.—

જીવનલાલ [૧૯૨૯] લિ.

હાલકતા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રી,
દિલ્હી, રંગુન, એલન.

અધ્યાત્મ તત્વનો મહિમા

અધ્યાત્મશાસ્ત્રનો અધિકાર અન્ય જ્યાં જ્યાં કરતા હોય છે. સીતામાં કહ્યું છે કે “અધ્યાત્મ મિથ્યા વિદ્યાનામ્” બધી જ વિદ્યાઓમાં શ્રેષ્ઠતમ અધ્યાત્મવિદ્યા છે. આને સમસ્ત વિધાને આધ્યાત્મિકતાની અવસ્થકતા છે. બધા જ ધર્મોના સારા સારા પ્રકારોનું અધ્યયન કરતાં જાણીએ છે કે બધા જ ધર્મોનું સુળતત્વ એક જ છે. એ કંઈ એક છે તો તે બાક વિધિવિધાનમાં, ક્રિયાકાંડમાં છે. આત્મદર્શન અને આત્મજ્ઞાન જ બધા ધર્મોનું ધ્યેય છે. Know Thyself તું તારી જાતને સમજ-એજાબ! આ ગ્રીસ દેશના એક સત્તાની ઉપદેશક તો જે હિમ્મતી લગભગ હશે. સાતસો વર્ષ પહેલાં જન્મ્યા હોવાનો આદાર છે. પશ્ચિમમાં આત્મવિદ્યા તરફ માણસોની આભિરુચિ વધતી ગઈ છે. આત્મવિદ્યાથી જ જાતમાં સાચી જ્ઞાતિ અને એકતા સ્થાપિત થઈ શકે છે. બધા ધર્મોના મોટામાં મોટા અર્થે પણ આત્મદર્શન જ છે.

મિષ્ટો દ્યય પ્રેચિ સિદ્ધયે સર્વે સંશયાઃ ।

હીયન્તે જાન્ય કર્માર્ણી તસ્મિન્ દષ્ટે પરાવં

મુષકોપનિવર ॥

આત્માનું દર્શન થતાં જ પરમાત્માનું વધારે સ્વરૂપ સમજવામાં આવે છે અને ત્યારે હૃદયમાં પહેલી દેહલાષ દિવસોની મોઠા-કામ, ક્રોધ, ભેદ, મોહાદિ વૃદ્ધી જાય છે. જીવિતા અનેક સુધેષા હિતભિન્ન બની જાય છે. સાંસારિક જંપનમાં નાખવારા બધા જ સ્વાર્થ કમો કીણુ થઈ જાય છે. સેજીવિની-પ્રયત્ન જીવનની વાસનાનું જૂદો અને બીજાનો જૂદાના ભેદ જાણ મટી જાય છે. બધાજ આપણા બની જાય છે અને આત્મામાં મગ્ન થઈ જાય છે.

કુઝ-નિરુત્તિની શોધથી જ ધર્મની ઉત્પત્તિ થાય છે. અને કુઝની અત્યંત નિરુત્તિનો એકમાત્ર ઉપાય આત્મદર્શન છે. પરમધર્મરત્ન દર્શન છે. પરમાત્મ દર્શન છે. ધર્મ, અનુકૂળ રીતીજીવનની પરાકાષ્ઠાનું નામ જ દર્શન છે. આત્મદર્શન જ સત્ય દર્શન છે. આત્માજ્ઞાનમાં બધાજ ધર્મશાસ્ત્રોનું બધાજ ધર્મોનું સામજિક બધાની પરસ્પર અનુકૂળતા અને બધાની પૂર્તિ હોવી જોઈએ.

ધર્મ શરૂ જાતના આશય, કૃષ્ણ, કામ, વિરોધ એટલા મારે જાણી ગયેલ છે કે ધર્મના માનનારાઓમાં મન, વચન અને ક્રિયાની એકતા નથી. મિથ્યા વિશ્વાસ, કૃત્રિમતા, દભ અને પાશંડને ધર્મનાં મુખ્ય

બધાજ ધર્મોના સાર છે પ્રેમ. એકચીજનાં વેર અને દ્રેષ તથા સહચાર કેળવે તો આજ સંસારમાં સ્વર્ગ છે, બીજો કયાય નથી. એમ દરેક ધર્મો કહી ગયેલ છે.

જ્યેષ્ઠતાવીરે સરળ હૃદયના મનુષ્યોનો વિશ્વાસપાત કરવામાં આવે છે. રાક્ષસે બદલે બહુક બની જાય છે. માનવ જાતિના ઇતિહાસમાં ધર્મના નામ પર જાળાઓ અને સીંચોની કામો તેમજ રક્તપાત રસિયા, યુરોપ, અમેરિકા આફ્રિકા, વગેરે દેશોમાં થયેલ છે અને સર્વ રહેલ છે. ધર્મના નામ પર આથી વધારે પૈર પાપ બીજી શું હોઈ શકે?

ધર્મનું વાસ્તવિક તત્ત્વ એ નથી કે જેને મતભેદી સ્વાર્થ મઠતો અને મહારાજાઓ અને ડોક્ટરોએ આને મેળવો હોય છે. એ લોકો એવા પ્રયત્નોમાં પડેલા છે કે ધર્મ આ સંસારમાંથી અદ્યત્ન થઈ જાય, પરંતુ ધર્મ વચરના જાતમાં મનુષ્ય એક શુભ પણ છતી શો તેમ નથી ધર્મની વા મણી જ આવશ્યકતા છે.

દેહધાત્ત લોકો એમ માને છે કે ધર્મ જેવી રીતે વસ્તુ જ ન રહે. તેઓની એવી દૃષ્ટિ છે કે જાતમાં ધર્મને નામે જે વસ્તુઓ બને છે, તેનાથી મનુષ્ય જાતિને પણ દુઃકથાન થાય છે, પરંતુ વાસ્તવમાં એમ નથી ધર્મના સાચા સ્વરૂપને જાણતું નેહરો, ધર્મ શું છે? કાંઈ જુ છે? તેનું વ્યાજ શું છે? એનું સાધન શું છે? ધર્મના વિષયમાં મોટા મોટા જાણકાર મનુષ્યોમાં પણ મતભેદ અને વિવાદ જોવામાં આવે છે. કાંઈ એક વસ્તુ કહે છે તો કાંઈ બીજી. ધર્મનું શાય જ્ઞાન અને આત્મરસ માણસને નિઃસ્વેચ પ્રાપ્ત થાય છે.

સર્વે પરાવંશ દુઃખ સર્વમામવગં મુક્તમ્ ।

જ્ઞાતર વિદ્યાત્ સમાસેન છઠ્ઠન મુક્તદુઃખ્યો ॥

પરવચના કુખ છે અને આત્મવચના જ સુખ છે. નેહો પોતાનામાં બધાને અને બધામાં પોતાને સમ-દ્રષ્ટિથી જુએ છે ને આ દર્શનથી આત્મમગ્ન થઈ શકે છે, તે સારાજ મેળવે છે. મોક્ષ, નિર્વાણ, દેવલ્ક, નિઃસ્વેચ, અપરવં જાણ જ પરાવં છે.

સે ખ ક .

ડૉ. દુર્ગાચંદર નાગર

સર્વ મૂલેષુ 'આત્માર્ત' સર્વ મૂતાનિ ચાત્મનિ ।
 ફેશ્તે યોગયુક્ત્યા સર્વેષાં સમર્થિન ॥
 ઉન્નિયેમ્યઃ પરાદર્શા અર્થેમ્યથ પરમનઃ ।
 મનસસ્તુ પરાનુચિઃ મુદેરાત્મા મહાન્તરઃ ॥

[મનુ]

હિન્દુ વિષયોથી શ્રેષ્ઠ છે, વિષયોથી મન શ્રેષ્ઠ છે, મનથી જીવિ શ્રેષ્ઠ છે, જીવિથી આત્મા મહાન છે, શ્રેષ્ઠ છે અને પર છે આત્માને મનથી કરવો જોઈએ, તેનું મનન કરવું જોઈએ, નિરિધ્યાસન પણ કરવું જોઈએ. એ બધાનું સમ્મત દર્શનજ પરમ સત્ય સ્વરૂપ છે મનુષ્ય ભૂતિનું મહાન સુખ આપણા આત્માના અંદર છે અને આપણને બધાને તે મેળે તેમ છે બધાનું મહત્તમ સુખ છે તે કે જેને કોઈ જાકારના સુખની આકાંક્ષા નથી હોતી. આત્મસુખમાં બધું જ સુખ આવી જાય છે આ પરમ સત્ય સિવાય નાથ જગતમાં બીજું છે પણ મુઠી અને અતર્જગતમાં મુ છે । તેનું જ્ઞાન વધારવું જોઈએ. તેનું જ નામ ભમનો સાક્ષાત્કાર કરવો છે. પરમ સત્ય તે પરમ સત્ય જ છે આત્માને બધો અને પરમ સુખની શીધ કરે ।

બ્રમવાન રામચન્દ્રનો મધોદા, નીતિ અને મોક્ષ-વસિષ્ઠના આધ્યાત્મ જ્ઞાનને કોણ 'ભૂલી' શકે તેમ છે ? બ્રમવાન શ્રી કૃષ્ણના ગીતામાં આપેલ આદ્યમાની અમરતાના ઉપદેશને કોણ ભૂલી શકે તેમ છે ? બ્રમવાન શુદ્ધી કરણા, દયા અને નિર્ભયને પણ કોણ, ભૂલી શકે ? બ્રમવાન જરથોસ્ત્રના પવિત્ર વિચાર, પવિત્ર વાંછી અને પવિત્ર ક્રિયાને કોણ ભૂલી જશે ? બ્રમવાન ઈસુનાં સત્ય, હાથ અને આત્મસમર્પણ મને માફ નહીં રહે ? મહામહા પુત્રજન્મનો એકમરવાદ મૂળે બાઈબલને પણ કોણ ભૂલી શકે તેમ છે ?

આપણે આપણા આત્મિક ગંગને સાફ કરીને હૃદયથી હૃદય મેળવી, બધાની એકતા, બધાની સમાનતા, બધાની અભિન્નતાનો અનુભવ કરીએ, પ્રેમની ઉપાસના જ પરમાત્માની ઉપાસના છે. એ જ સર્વ ધર્મોનો સાર છે, પ્રાણિમાત્રમાં પરમાત્મ સ્વરૂપનું અને નિજ સ્વરૂપનું જ્ઞાન હોવું અને સર્વોત્ક્રાંતિ હોવી એ જ આધ્યાત્મનો સાચો અર્થ છે અને છતાંનું પરમ લક્ષ્ય છે.

હાથ, જરા નોંધી રાખશો !

જીવન વજાર મારે G. H. માર્કોના સુતરનો આપણે રાખશો.

ધી ગીરધરદાસ હરિવલ્લવદાસ મિલ્સ લી.
 ચમનલાલ મંગળદાસ એન્ડ કું.

સેક્રેટરીઝ, ટ્રેઝરર્સ એન્ડ એજન્ટ્સ

ઈલ્લા જર ખાસે, અમદાવાદ

ટેલીફોન { મિથ : ૨૫૬૨
 ઓફીસ : ૨૦૨૮

તારનું સરનામું : 'પ્રેક્ષીયસ્'

સુતર નં. ૩૦, ૪૦, ૬૦, ૨/૩૦, ૨/૪૦, ૨/૬૦; એ બંને મરસેરાઈઝમાં તથા સીવવાના હોશ અને પીન્કલ ટેઈપ વિગેરેના બનાવનાર.

(૧૮)

ગીતા સમજવાની દ્રષ્ટિ

૧૫૫ ઠાણે
સ્વામી શ્રી ચૈતન્યાનંદ
શ્રી રામકૃષ્ણાશ્રમ પંચવટી,
૧ નાથી:

પ્રિય...

મારા ગવા પત્રમાં ઇશ્વર અથવા ધર્મમાં સાચી મદદ એટલે શું એ એ સખી જણાવ્યું. આધુનિક દૃષ્ટિવાળા પ્રણાને પ્રમાણિકપણે સામવું નથી કે ઇશ્વરમાં માનવાની કઈ ખરેખરી જરૂર હોય. હું મ કબૂલ કરું છું કે હું કોમોજમાં મણ્વે ત્યારે મનેય ઇશ્વરની જરૂર જરૂર ન લાગતી. જેમ તેમ ખુલાસો કરી નાખી ન શકાય એવા જીવનના અનુભવોની નજર વરતતા અને બીજી જાતોએ મારી જીનદગિમા ફેર પાડી નાખવામાં મણ્વે મોટો કાળો આપ્યો છે.

જ્યારે મારા વડીલો, નાસ્તિકતાનો સ્વીકાર કરવાની મારી સાફકઠી માટે મારા પર મક્કરિતો ટાપવો લેવાના અથવા મારોતો વરસાદ વરસવતા, ત્યારે મને એમ થતું કે ઇશ્વર જે પોતાના મહાન નામને યોગ્ય હોય તે મારી સમ્માન અને પ્રમાણિકતાને જરૂર જણાયે અને કદર કરે અને મારી મુશ્કેલીઓમાં સહાનુભૂતિ દર્શાવે. એટલે તારે પણ એમ ન માગી એમણે કે તારા જે મિત્રો પોતાને પ્રુક્ષી રીતે નાસ્તિક જાહેર કરે છે— (કરણ કે ક્રેટાકા આવી મનોદસાને એ જ નામ આપે છે)— એ ક્રેટ રીતે કમનસીમ અથવા હાથથી ગવા છે. એ સાથે તારે તારી ઇશ્વર પરની મદદ અને વિશ્વાસ માટે જરાય અર્થ પણ ન રાખવો. જેમ તું તારા ઘરની સામગ્રીનો રંગ અથવા ઈમાર્ત ધરમૂલથી ન જાણી શકે, તેમ અમુક એક ખાસ નકશી યમેથી હરની જાદુ રજા વિના તું તારા મનનું જાંબરણ અથવા સમાન પડતર જવું દેખાઈ આવે એવું જાણી ન શકે, એટલે કે ફરક માણસ પોતાના આંતર રચનાવ પ્રમાણે વર્ષે છે.

મન એ જીવન દરમ્યાનનાં કાળો અને અનુભવોની ઉત્તરોત્તર વધતી જતી પેઠાક છે એ એક જ જાણીતી હોય એવું કાંઈ નથી એ (આપણે જેમ માનીએ છીએ તેમ) અનેક પૂર્વજનોનું પણ પરિણામ હોય. એટલા સાથે આપણે માણસમાં વર્તન અને દૃષ્ટિ-શિક્ષાની એક સમાનતાની અપેક્ષા રાખી ન શકીએ. પણ એ કાંઈની પાસેથી આટલી વો અપેક્ષા રાખવાનો આપણને કદાચ છે કે તેની માન્યતા અને તેના આચરણમાં જુદાઈ ન હોવી જોઈએ. આ વસ્તુને મીરામકૃષ્ણ

રહેતા કે, “માથેર ધરે જુહી ના હોય” માનના — અંતરના ધરમાં ચેલી ન થાય.”

એક ઉદાહરણ લઈએ. ધાર કે તારી એક સખી પ્રુક્ષે ફરે સ્વીકાર કરે કે, મને ઇશ્વરની પ્રા-ર્થના કરવા જેવું સામવું નથી; અથવા મને ઇશ્વરના અસ્તિત્વની ખતરી પણ નથી. તારે એ વખતે તેની અવગુણ પ્રત્યે સહાનુભૂતિ દર્શાવતે જાણવું જોઈએ કે તેનું આજુ જીવનનું દૃષ્ટિનું કેમ અને કયાથી થયું? જો તે અંતરની સાચી હોય અને પ્રમાણિકપણે જે માને તેને આચરણમાં મુકવાનો પ્રયત્ન કરતી હોય તો તારે તેના પ્રત્યે આદર રાખીને જેમ ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરીને પૂજારાઓને તું તારા મનમાં આદર ભાવથી જુએ છે, તેમ જાને પણ મનમાં સ્થાન આપવું.

તારી સખીના કમનો આ રીતે જોઈ આવે, ઇશ્વર વિષેની આપણી માન્યતાથી સાદ સતત, આપણા ઘરની-મન છે અને એ જાનેને જાણવામાં રાખવાના નિયમો છે એમાં કદાચ તથી કાનલા અઘાન પૂર્વક તેનો ભગ કરનારને તેની સુખ ભોગવતી પડે. પછીએ વારે આપણે તમા જોતા કે માણસો જાણીતી જોળે પાછા બે-હાથ મળે દોડવા જતાં એવે તદ્દન પાછામાં મર્યાદા છે કે કાળજી વિનાનો એક જ વિચાર અથવા કાર્ય, જીવન આખાની ખાતા-ખરાબી કરી નામે. સજીવર જે એક માત્ર અવિચારી કાર્ય જણાય તે ભવિષ્યનો આપો માર્ગ જાણી નામે, ઉદાહરણથી દર્શાવી આપત પાઠનો તે. આ જાતત્વેર માર મુકવા સાથે પશોપદોની જરૂર નથી રહેતી, પણ જ્યારે ઘરની અને મનના કદાચ અને અસૂચ્ય નિયમેતી સાચી સમજણ પડે ત્યારે એમને સામે મારે વાળતા સાથે જડુગ સમાજ રાખતી પડે. જો એનું જ્ઞાન ન રહે તો જડુગ મંચીર અને હાજીવનક શુદ્ધ થઈ જાય ઘરની અને મન એ જે વસ્તુ આપણી મદદગારી સ પતિ છે. એમના સદુપયોગ કે દુષ્કપયોગ પરજ આપણા જીવનની સફળતા મા નિર્ણયતાનો આધાર રહેશે છે. ક્રેટાકા માણસો ઘરની અને

મનથી બ્રામળ બીજું કંઈ હોય એમ માનતા નથી. જ્ઞાતી માણસોને પણ ગીતા વાંચવાથી કાલેદો યાવ ભલામને પ્રેમળ માનાપની પેઠે ગીતા, આપણા જીવન માર્ગમાં આવતા આશ્રમો જાણે જતાથી દુરને આગામી ભવથી સાવચેત કરી દે છે. આપણો કાલ પકડીને સીધા રાજમાર્ગ પર દોરી જવા એ તૈયાર છે. જો આપણને આપણા સત્ત્વ દિલગી ખેવવા હોય તો અત્યંત ઉત્તમ ભોમિયમ્નો કેમ અસ્વીકાર કે અનાદર કરીએ તરતમાં જ આપણે જોઈશું કે ગીતા એક મહોત્સાહની પેઠે કાલમાં સોટી લઈને એમ નથી કહેતી કે, 'હું કહું તેમ લખી લે, નહિતર બાંકડા ઉપર ઉભો થઈ જા'."

એ સાથે પોતાના ઉપદેશોને અનાદર અને અવજનના કરનારને નરકે જવાની વિશ્વાસ છે પણ નથી જતાવળી. માત્ર સમસ્યને તે વિશાળ અને વૈજ્ઞાનિક ભાવમાં રજૂ કરે છે. તે આપણી પાસે તૈયારગૃહાન જાને જુલ્યાં કરી મૂકે છે. પછી આપણને મને તેનો સ્વીકાર કરવાને આપણે સ્વતંત્ર અને મારે નીચેનો સ્થાન જોઈ લે —

इति ते ज्ञानमारज्यातं शुभादशुभावर्त्तं मया ।

विदुष्यैतवशेषेण यथेच्छसि तर्थां कुरु ॥

ગીતા અ. ૧૮. શ્લોક ૬૩.

આ પ્રમાણે મેં તને શુભમાં શુભ જ્ઞાન કહી જતાવળું. હવે એના પર પૂરો વિચાર કરીને તારી ઈચ્છા પડે તેમ કર."

ગીતાને પવિત્ર ધર્મશાસ્ત્ર તરીકે જોવામાં આવે છે ધર્મશાસ્ત્રનું નામ સાંભળીને તારે ભડકવું નહિ. દરેક ધર્મને પોતાના ધર્મશાસ્ત્રો છે. ધર્મશાસ્ત્રો એ ધર્મ સ્થાપકોના આશ્રમો અથવા કર્મનાઓથી રચાયેલા નિયમોનાં પુસ્તકો આ કાલકાલેથી જોવામાં નથી. તેમજ સુદાયેલા સમાજોની બહુમતથી પસંદ કરેલા ધાર્મિક સમાજો કાલકાલે પણ નથી, પણ એ બધાં સ્વાર્થ વિનાના મહાપુરુષોના પોતાના અનુભવ પર બધાયેલા રસતામાં અત્યંત સાવચેતીનાં ચિહ્નોને જોવાં છે. એ બધાં માનવજાતને તેના કલ્યાણ અને લાભને મારે અપાયેલો અમૂલ્ય વારસો છે. એ બધાંને આચરજીના નિયમો રૂપે ગણવા છે. એમના સન્દેશ અથવા રચનાથી

નહી પણ તેમના ભાવોથી આપણને પ્રેરણા મળતી જોઈએ અને આચરણ પદાર્થ જોઈએ. એમને નિયમ તરીકે આપ્યા હોવાને અંગે કંઈ પણ એમની સામે શુદ્ધિપૂર્વક વાંધો લઈ શકે નહિ. રમતરમતમાં પણ કેટલાક નિયમ તો પાળવા અને જાળવવા જોઈએ જ જીવનના તદ્દરપરથી અને અરાખરીના ખેત્રમાં તો એથીએ વધુ આપણા દેહ મનના સ્વભાવમાં મૂળ ધારેલા શાણા કાલકાલેથી જીવનને અવરોધન બનાવવાનું છે, એટલે જેઓ અધિક ધર્મ પાલે અથવા અધિક ક્રિયાર્થમાં માને તેને મારે જ ગીતાનો અભ્યાસ છે જેવું બંધન મૂકી રાખાય નહિ. જેઓ જીવનમાં પોતાનો પાક કાઢી શાણપણ, સદાચર અને સત્યાચર પૂર્વક જાળવવા માગતા હોય તેના સર્વ કાર્યોને મારે ગીતા છે.

એ પાપ તો જીવ લે ।

જેઠા જીવમાં પાટીધર કામમાં માલતી આવેથી એક માન્યતા છે કે કામમાં પાણી ભેળવીને કામના વારા ભરીએ તો ભેંસ મરી જાય. આવી જ માન્યતાવાળાં કેટલાંક કુટુંબો હજુપણ મારી જાણમાં છે, અને મારી જાણ પકાર પણ એવાં ધણાં કુટુંબો હશે.

એકાદ વખત કામ આવે ત્યારે કહીએ કે. "કામમાં જઈ રાતનું કામ પાણી જેવું હવું, એમ કેમ ?"

કેશીમાં કહે "ભા, વસોણમાં થોડુંક ખૂદકું, તેથી ઉપરનું ફેલવાણું કામ મેળવવામાં થીકું છું, તે વારાવળાને તથેનું કામ આપણું છું; તેથી પાતળું લાગ્યું હશે. બાકી મારા કાંઈક કામો છે કે કામમાં પાણીનો ભેળ કરી. અમારે કોરને જીવડાવ્યાં છે કે મારવાં છે એ પાપ તો જીવ લે."

આજ-કાલ વસોણાં ઉઠી ગયાં છે અને ઘેર ઘેર ચાક પીવાનો રિવાજ પેશી ગયો છે. પાણી, અગર કે કોર સી પેતપેતાવાના વારા પ્રમાણે કામ લાગી પાણી ભેળવી ચાક પીવાના હોય, તો પછી કામ વેચનાર પોતે પણ થોડું પાણી ઉપેરી આવે એમાં શું નવાઈ ?

કામમાં પાણી ભેળવવાના મહાપાપથી કામ ફેલવું કોર મરી જાય એ ભાવનાવાળો આપણો દેહ અને આપણા વડીલો, તે જ દેહ અને તેની પ્રજાને આજ જોખનમાં કામ અને કોર બંને વધમાં મરવા પડે. આપણા પતનની હદ ક્યાં સુધી પહોંચી છે ! રસમ વિના આવી પ્રજાની સરીરે જો જોખન ?

કાંઈકલાલ કારમલાસ પરીખ

વિવેક-વાણી

૧

તમારા મનજમાં વિચિત્રોતો મંડાર પુસાડવામાં આવે અને પરમા વિના તમારા આખા જીવનમાં અદૃશ્ય થવા કરે એ સાચી કેળવણી ન કહેવાય. આપણને તો જીવનનું સામ્ય મહત્તર મહે, માનવો સળે, ચારિત્ર્ય રમે એવા વિચારો સપૂર્ણ પચી જવા નોંધએ. તમે પાંચ વિચારો પચાવ્યા હોય અને તે ઉપર તમારું જીવન ધાર્યું હોય તે ચારિત્ર્ય રચ્યું હોય તો કેમ માણસે આખો ઇતિહાસ જોખી મોટે કચે હોય તેના કરતા તમને વધારે કેળવણી મળી છે એમ કહેવાય.

૨

અવીઝીન સંસ્કૃતિથી રોમ અસ્તિત્વ ખરાવે છે ત્યાં સુધી અરીજાઇને સ્થાન છે જ અને ત્યાં સુધી રાહતની પણ જગર રહે છે જ.

૩

શાયસોદના જુલમ નીચે પશ્ચિમ સમસમી રહ્યું છે. પુરાંકિતોના ઇમન નીચે પૂર્વ દ્યૌર્ધ મથ્યું છે.

૪

આપણું પાશ્વર્ય જગત એક જ્વાલમુખીના મુખ પર છંપુ છે. એ જ્વાલમુખી કામે પણ કાંટે ને કાંસે પામાત્મ જગતના ચુરેચુરા છટી જાય.

૫

ઐશિયાએ સંસ્કૃતિના બીજ રોપ્યા છે. યુરોપે માનવ વિશ્વાસ સાંપ્યો છે. અમેરિકા ઓઝો અને જગતના વિશ્વાસ પ્રત્યે ધ્યાન આપે છે.

૬

દરેક મનુષ્યને મહાન જનાવવા, દરેક રાષ્ટ્રને વિકાસકૃતે જર્જેસ્યાવા તણ વસ્તુઓ અમલની છે.

(૧) સુચરિતની શક્તિનો સાચો ખ્યાલ

(૨) છબી અને વહેમનો અભાવ.

(૩) ભક્ષા જવા અને ભક્ષુ કરવા પ્રયત્ન કરતા હોય તેને સહાયશ્રૂત થવું.

૭

તમારાં ભાંડુઓની આગેવાની થેવા પ્રયત્ન ન કરશો પરંતુ તેમની સેવા કરજો. આગેવાની કરવાની પાલતી

સ્વામી વિવેકાનંદજીના ઉપદેશોમાંથી ચૂટેલા સૂત્રો અહીં રચ્ય થયાં છે. પચાસ વર્ષ પૂર્વે હિન્દને તેમણે આપેલું માર્ગ-દર્શન આજે પણ એટલું જ મહત્વનું છે.

૮

વેદકાએ જીવનસામરમાં ધણી વિશાળ જગાને દુવાની દીધાં છે.

૯

અવસ્થા કરવાની શક્તિ આપણા સ્વાભાવમાં જ નથી પરંતુ એ શક્તિ આપણ વિના છૂટે નથી એની મહાન છૂપી માવી—ઇધીનો અભાવ છે. તમારા જંધુઓના અભિપ્રાય આગળ નમતું નોખવાની રેન પાડે. કંમેમાં સમવાનગતિ મક્કણ કરે. એ જ મહા-તમો કુખો ભેદ છે.

૧૦

તમે સર્વ પાસે કું એક જ માત્રણી કૃષ્ણ ! જાવે પ્રકાશમાં આરાવ ભેદ નીર્મિત અને છબી અચીકાર કરવાનું છોડી દે. મમ્મમ્મનો સેવા મન મક્કણ કરી સ્વામીનો તમામ વાતો જતી કરે. આટલું કરશો તો જગત તમારે ચરણે જાય.

૧૧

ઓઝોની ઇશા મુધરે નહીં ત્યાં સુધી જગતનું કસ્ટાણ ચલાવો આઠા નશો. એક પામે પખીને ઇકતું કરી સાંભળ્યું છે !

૧૨

પોતાના મેલકા પોતાની રીતે ઇશ્વરે એવી પરિ-સ્થિતિમાં આપણે ઓઝોને ચૂકી નોંધએ. આ કાચે એમના વતી બીજા મેલકાએ કરવું ન નોંધએ. જગતના મેલકા પણ દેસની મહિલા રહે આપણી કિરી મહિલાઓ પણ મેલકા પણ કાચે કરવા ઇક્તિમાન છે.

૧૩

જે જાતિએ સીતા પ્રગટાવી છે—એનું સમણ ન એણે નેનું હોય તો એણે ઓજાતિ પ્રત્યે એવો તો ભક્તિભાવ ઠાપવો છે કે જગતમાં એનો નેરો શોધો જાયે તેમ નથી.

૧૪

પોતાની પ્રસલા સાંભળી સૂખોઓ પણ પોતાને રમને જીભા મર્ધ જાળ અને સર્વ સારા વાતાં થવાનાં હોય તો કાચરો પણ વીરનો સ્વામ્ય ખાવણ કરે છે.

પરંતુ સાચો વીર પુરુષ તો મુઝે મોઢે જ કામ કરે છે તેટલા છુટી આવીભોવ વિના અવસાન પામ્યા છે.

૧૪

પાશ્ચાત્ય રાષ્ટ્રોએ રાષ્ટ્રીય જીવનમાં અદ્યુત ધમારતો સર્જી છે. ચારિત્ર્યના મજબુત સ્તંભો પર તેઓ અવધાને છે એવી સંખ્યાત્મક વ્યક્તિઓ આપણે પેદા કરી ન શકીએ ત્યાં સુધી આ કે પેલી સત્તા સામે અકળાવું નહીં.

૧૫

તમારામાના પ્રત્યેક પર કાર્યનો આધાર છે એમ સમજી કાઈ કંઈ કરો. પચાસ સૈન્યો તમારા તરફ નગર નાંખી રહ્યા છે. હિંદના ભાવિનો તમારા પર આધાર છે મારે કાઈ કરે જાએ.

૧૬

બીજા પર આશ્રય રાખનાર સત્વરેવની સેવા કરી શકતો નથી.

૧૭

હું તો માનવતાનો નવો સપ સળવા માણ છું પરંતુ એ મનુષ્યો પ્રભુમાં સદૃશતાથી જદા રાખનાર હોવા જોઈએ. તેમણે જગતની ઠાઠ પણ પ્રકારની પરવા રાખતી જોઈએ નહિ.

૧૮

દોષ કાળને પ્રથમ ઉતારી પાડવામાં આવે છે, પછી તેનો વિરોધ થાય છે અને છેવટે તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે વર્તમાન વટાવી દિધી ફેંકનાર ને વિચારણા અધારનાર પ્રત્યેક વ્યક્તિને જગત સાચી રીતે પારખી શકતું નથી; જાહે ઉશ્વર્ય સમજે છે.

૧૯

જીવન સંધ્યામ ને સમજાવતો કારમાણ છે .. જીવનનો બેઢ મેળવેલા નથી; અનુભવ દ્વારા મેળવણી છે, પરંતુ દિશગીરીનો વાત છે કે આપણને સારી મેળવણી મેળવવાની તક મળે કે મૂરવી સેવામાં આવી છે.

૨૦

જલકાનો માર્ગ કપરામાં કપરો ને વિધમાં ઉતારમાં હોય છે. આશરોની વાત છે કે આટલા જમા સફલતા પ્રાપ્ત કરે છે. બાકી પણ પડે છે તેમાં જવા પણ

આમર્ષ નથી. હજારો ઠોકરો ખાઈ ચારિત્ર્યનું નિધારણ પડાય છે.

૨૧

જીવન ને મૃત્યુ, પ્રુષ્ઠ અને પાપ, યાન અને અધ્યાન, એ દ્વિતીય મિશ્રણ મળ્યા છે. વિશ્વતત્વ છે. મુખની શોધનો અનંત માધ્યમગમ્ય પ્રવેશ કરો; તમને મળે જરી આવશે, મળે પાપ પણ પ્રત્યક્ષ થશે. પાપના પરાધાયા વિરોધે એકદમ પુરવ હોય તો એમ માનવ બાલીશ મર્જાઈ છે.

૨૨

મનુષ્ય દિશથી પાછળ પડે તો મોટામાં મોટા મૂર્ખ પણ કારણ કાઢી પાર પાડી શકે. પરંતુ દોષિ-ધાર મનુષ્ય તો એ કહેવાય જે દોષ કાળને પોતાના શોખ મુજબ પકડી નાખે, ઠાઠ કાળ નહીં નથી.

૨૩

કાર્યના કર્તવ્યપથે સીધા ચડે તેઓ મદદની ચારણ શખે છે અને તેઓજ કાળ કરી શકે છે.

૨૪

પડેસો પાડી આજ પડવાનો છે. બહારની ઠાઠ ઘીજને ઠાપ ન આપવનો નિશ્ચય કરો. બહારની ઠાઠ પણ અસ્થિતપર હોય ન હોયશો. પરંતુ મનુષ્ય જનો, હમા યાઓ ને પોતાની જાતનેજ ઠાપ જોતાં થીખો, એજ સત્ય છે તેનો તમને ખાતો થશે. તમારી જાતને કાણમાં રાખો.

૨૫

આ જીવનનો મહાન લાભ સંધ્યામ છે. એમાંથી આપણે પસાર થઈએ છીએ. સ્વર્ગનો દોષ પણ માર્ગ હોય તો એ નાંખી થઈને જ છે. નાંધો સ્વર્ગનો જ સીધો માર્ગ છે સુમેરો સાથે આત્મા કપડી લે ને મૃત્યુ પામે, માર્ગમાં હજાર વાર મથાને મટે પરંતુ કશું જ કરી આમગ ને આમગ જાવતું નથી પછી રાક્ષસનો પેઢે આત્મા બહાર નીકળે છે અને જે આશરો મારે સંધ્યામ જોઈતો એ હમી રહી છે કારણ કે આશરો કરતાં આત્મા પણ વધારે છે હું અંત હું, મારા આત્માનો અંત હું. બીજું કશું જ નથી. આત્મા સાથે બીજું કશું જ સરખાતી શકાતે તેમ નથી.

રમણીસાહબ દલાલ.

ત્યાગ કેવો હોવો જોઈએ ?

લેખક
શ્રી હિરાચંદ્રસુરિ (બનારસ)

૩૧

ધર્મ પરિપક્વતા ઉદય મહત્વનો છે અને આવા સમયે તેની આવશ્યકતા પણ હતી. ધર્મ જનતાના જીવ માનને શાંતિ, ઉન્નતિ અને આનંદો આપનાર અને વધારનાર છે. તેમજ આલોક અને પરલોકને સુધારનારો પણ છે. એવા મહત્વના વિષય પર પ્રાયોગ બારતીઓનું સંપૂર્ણ આનંદ હતું અને તેઓ તેને માટે સર્વસ્વોપજી પણ કરી દેતા હતા. તેઓ ધર્મને જ બહુ મૂલ્ય સમજતા હતા. તેનું શિક્ષણ જ મહત્વનું શિક્ષણ હતું. જેના સંસ્કારોથી પ્રભુ સુસંસ્કૃત બનીને મયોકામાં રહી, મહાન નેતાત્વ જીવન જીવી હતી. કામ, ક્રોધાદી વિદારોથી રહીત 'સમભાવ' વાળી હતી. મનુષ્યોનું જીવન આદર્શમય જીવન હતું જનમથી જ તેઓ આદર્શ અને સત્યના ઉપાસકો હતા. પ્રાચીન ભારતના અને તેવર્ષાં અને વાગે, તેમાં ધાર્મિક જીવનો આદર્શ જ છળવેલા સાચો. બનારસી આ વિષય પરત્વે સર્વ સંસ્કારો પ્રજામાં ધાર્મિક અગાનતા વધતી ગઈ અને ધર્મશાસ્ત્ર શિક્ષણ અને ધર્મોપદેશ અમુક બક્ષિતોના હાથમાં આવી ગયા ત્યારથી પરિણામ એ આવ્યું કે સ્વાધિકારોએ ધર્મની આડમાં માત્ર સ્વાર્થ સંપત્તિ કરી એજ સ્વાર્થોના હેલાવેલા પ્રચારથી અન્ય વાડાઓની ઉત્પતિ થઈ પરિણામે ધાર્મિક બુદ્ધિ થવા લાગી. મતભેદના પરિણામે અસંખ્ય મનુષ્યોને સંહાર થયો. સત્યને બુદ્ધતામાં આવ્યું, અધર્મ ધર્મનું રૂપ લીધું અને એથી આજની દુનિયામાંથી ધર્મની આંતરિયા થઈ

આ પરિસ્થિતિમાં સુધારો કરવા માટે ધર્મ પરિપક્વતાની આવશ્યકતા છે. તેના સંયોજકોના વિદ્યાન હિંદુ રાજ તેમજ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિથી જનતા ઉપર અત્યંત પરિણામો અભ્યસન વગેરેથી પરિપક્વતા આદર્શ સિદ્ધ થયો. કારણ કે તેનું ખેત્ર વિદ્યાન અને ઉદય છે. આજની દુનિયા ભૌતિકતા પર વધારે પ્રભુવામાં નજર રાખી રહી છે, જેના પરિણામે રક્ષણી બુદ્ધિ જનને છે અને ભવિષ્યમાં જનતાનાં હોવાનાં અનુમાને જનતા નેત્ર થઈ ગયેલ છે. આવા સમયે ધર્મની શ્રુતિ સર્વથા મટે આત્મચાનની આવશ્યકતા છે. આત્મચાનનો પ્રકાર પડવાથી મનુષ્યમાં સમજ હિંદુ આવે છે, જેનાથી જીવોમાં અનુકંપા, સુવેદન, આત્મિયતા અને આસ્થિકતા વગેરે સદ્ગુણોના ઉદય થાય છે અને માનવતાનો

ઉદય થાય છે, તેમજ તેઓ ભૌતિક વિશ્વતિઓ તરફ હિંદુતાના, ત્યાગ અને વિરક્તિ સેવાને સમજ, પરિપક્વ તેમજ જનસેવા વગેરે પ્રયુક્તે મહત્વ કરે છે. આના જ પરિણામે સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. આત્મિક ત્યાગ હોય તો જ બાહ્ય ત્યાગ જીવનમાં આવી શકે છે. ત્યાગ નાના પ્રકારે થાય છે, પરંતુ તે ધર્મના પોષક નથી બની શકતા અને સ્વાર્થ મારેનું એક સાધન બની જાય છે. અન્ય તરે ત્યાગ વગર આત્મચાન જનતામાં નથી. અને આત્મચાન સિવાય અન્ય તરે ત્યાગ પણ સાધ્ય નથી, એ જનને સાથે સાથે જ આવે છે. જેનો એને મિથ્યા દૃષ્ટિ કહે છે અને વૈદિક પરિભાષામાં 'મુદાત્મા' રાખે મોળે છે. આજ અવસ્થા જીવેને દુઃકર્મમાં પ્રવેશ કરે છે આ રિશ્તિનું પરિવર્તન થાય તે માટે સત્સંગ, સદુપદેશ, ધર્મશાસ્ત્રોનું અભ્યસન વગેરે સાધનો આવશ્યક મળ્યાં છે, જેથી જીવોમાંથી મુદાત્મા બોધી થતી જાય અને જનમુક્તિ આવે. આથી જ જનતાઓમાં ધર્મ અને શ્રુતિના ધર્મના અધિકારી સમજ થાયે વચાગે દૃષ્ટિઓને જ ધર્મની શ્રુતિ પર સ્થાપિત કરી છે. રાજ પરથી ધર્મની પ્રાપ્તિ મહેતી ટેકી સોમતાની આવશ્યકતા છે એ સ્વયં જાણી શકાય છે. એટલે કહેવાનો કાર એ છે કે અન્ય તરે વિદારોના ત્યાગ વગર આત્મચાન નથી થતું. બાહ્ય ત્યાગથી કેવળ અગાનના જ આવે છે અને તેનાથી ઉત્પન્નતા રાગદેવ આદી વિષયોની પરંપરા હકતી નથી. એ જાણે ત્યાગ કરવાથી જ જાણ ત્યાગ થઈ શકે છે. આજે તો બક્ષિતપણે જ શોધાએ ધર્મ સમજ રાખ્યો છે, પરંતુ બક્ષિતોનું મહત્વ પણ ધાર્મિક જીવન પર જ નિર્ભર છે. આત્મચાન સ્વાભાવિક સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ જ ધર્મ છે. જેમ માતા નાના સંયોજકોથી વિદારોની પ્રાપ્ત થાય છે, સીતળ જળ પણ જેમ અમિતના સંયોજકો ઉત્કૃષ્ટ થાય છે તેજ રીતે આત્મચાન વગરના જીવોમાં નાના ભૌતિક સંયોજકો આસ્થિકતાથી વિકૃતિઓ જનનાવે છે. કામ, ક્રોધ, મેઘ, અકાર વિષય વગેરે શું છે? નાસ્તવમાં તો તે અગાનતાવદ ભૌતિક સંસ્કારોની વિકૃતિ જ છે. આત્મચાન થતી જ આ વિદારોની શાન્તિ થાય છે. આ જ વિદારોને આશ્રિત થઈને જીવ હિંસા, અસત્ય વગેરે અધર્મોમાં પ્રવેશ થાય છે. આદિકા અને સત્યની ઉપાસના સાધન રહુ નથી. આવા પ્રધાન ધર્મના મહત્વને ન સમજતાં અધર્મ પાપક યાલી રહેલ છે તેનો કવે સામનો કરવો પડે. પરંતુ ધર્મોપાધનની પ્રવૃત્તિઓ પ્રાત્યાહન આપવામાં જ જનતાનું કલ્યાણ છે અને આશા છે કે સ્વતંત્ર ભારત આ રીતે વાસ્તવિક ધર્મને જાણુ થશે, જેથી તે જનતા કલ્યાણ કરી શકશે.

મજબૂત મનોબળ વિજયની ચાવી છે.

“અહીં પછા વિચારની સાથે આપણું બાંધ બંધાય છે. આપણે હંમેશાનો વિચાર જ્યારે આપણી ક્ષમ્પાને મળતો થઈ ત્યારે આપણે જે થવા ધારીએ તે થઈશું અને જે કરવા ધારીશું તે કરીશું.”

“જે રિખતા આપણા હૃદયોને પડે છે તે આપણામાં જ રહેલી છે; તે આપણે પોતે જ છીએ.”

એક નાટકનો એક્ટર પોતે મૃત્યુનો પાઠ નાટકમાં ભજવતી વખતે એટલો બધો અત્યંત યત્ન કરે છે કે તેને તેના વેશ તેને તે પાઠ ભજવવાની મના કરી હતી, એક નદી પોતાના આત્મચર્ચાતમા જણાવે છે કે, “જ્યારે જ્યારે તે મરણનાં ધરોને જવાજ સંભળતી ત્યારે તેના હૃદય પર યતી અસરથી તે મૃત્યુના કિનારે આવી પહોંચી. કારણ કે તે વખતે તે સહે પૂણી જેવી થઈ જતી. આમાં કોઈ કૃત્રિમ ઉપાયથી તેમ નહોતું બનવું પરંતુ માત્ર કંપનનાની જ ધરોર ઉપર પ્રવેશ અસર થતી હતી.”

“તેના મૃત્યુપાઠ એવો આકર્ષક થતો કે તે સહકર્તા અને સુદઢ છતાં તે એટલી બળંકર તિવ્રતાથી મૃત્યુની કંપના કરવી કે તે વરુત. મરણ પામતી હતી. તેની આંખો બંધ થઈ જતી હતી. તેનું વદન સહે વર્ષ જવું તેનાં આંત્રો કંઈ થઈ જતાં.”

આવો પાઠ ભજવવાની મનાઈ છતાં તે બજવતી વેશો તે પાઠ ભજવતાં જ મૃત્યુ પામી હતી.

જે નરો જિભાર હોય છે તેમનો આ સામાન્ય અનુભવ છે કે મહત્વાકાંક્ષાના ઉત્તેજનથી અને ઓત્ત-વર્ગની પ્રોત્સાહક અસરથી તેઓ પોતાના પાંત્રો સમય આત્મતા તત્કાળને મટે સાળ થઈ જાય છે અને પોતાનાં હૃદયો તથા વેદનાને સંપૂર્ણતા જૂઠી જાય છે.

એવર્ડ એચ. સોયર્ન નામનો પ્રસિદ્ધ નટ કહે છે કે, “જ્યારે હું રંગમંચ ઉપર ડોક છું ત્યારે મારા મનજનો પ્રતિ અત્યંત વધી જાય છે. આસમાં હું જે થવા થઈ છું તે સુદાં અને વિદેય પ્રોત્સાહક જણાય છે.” પ્રસિદ્ધ વક્તાઓ, મહાન ઉપદેશી, અને વિજ્ઞાન ગ્રાવેનો આવાજ અનુભવો થયા છે, અને દાય છે. પેલી આપણું “કર્તવ્ય નિષ્ઠા” કે જે નરને ધમ્મા હોય કે ન હોય તો પણ પોતાનાથી બની રહતું

ઉત્તમોત્તમ કાર્ય કરવાની તેને દરજ પાડે છે. તે એક એવું બળ છે કે જેને કોઈ પણ સાધારણ કુખ કે શારીરિક અસક્તિ કામી રૂઠ રાતી નથી.

નરો અને ગાનારાઓમાં એક સાધારણ વદતિ પ્રચલિત છે કે જિભાર પડવું તેમને પાકવી રાહતું નથી. કેટલાક નરો જણાવે છે કે, “અમે જિભાર પાડતા નથી, કારણ કે અમને એ વિશ્વાસ પાકવી રાહતો નથી. અમારે તો અમારું કર્તવ્ય ભજવવું જ જોઈએ. થયેલ કેટલાક પ્રસંગે એવા આવ્યા છે કે, જ્યારે અમે કોઈ દોષ તો એક ખાનગી માણસનાં માથે કેટલાંએ વાર જિભાર પડવા દોત, તથાપિ અમે તેમ કહું નથી અને કેવળ આત્મચર્ચાને સાધે જ જિભારોના વૃમ્મધાને ખાળવા સક્તિમાન રતા છીએ.

‘મનોબળ એ ઉત્તમોત્તમ શક્તિસંપત્તિ ઔચક ૧, એ વાત કઈ અસંભવ નથી, અને નરો સમજે છે કે તેમણે તેના મણી જથ્થો હમેશા તૈયાર રાખવો જોઈએ.’

મારો જણીવો એક નટ સંધીવાના કંઈ એટલે પીડાતો હતો કે સાકીની મદદથી પણ ને મદદનો ઓળંગીને પોતાનો નાટકશાળા મુખો જવાને ચક્તિમાન ન હતો, છતાં જ્યારે તેના પાઠ ભજવવાનો સમય આવતો ત્યારે તે અત્યંત સરક્ષતા અને મનોહરતાથી રંગમંચપર આવતો. એટલું જ નહિ પરંતુ જે કુખ માત્ર ચોરી રાજ પૂર્વે તેને કંઠાઈ જતાવી દેતું તેને પણ તે સંપૂર્ણત. વિચરી જતો! એક વિશેષ મનજાન ઉદેશ નાના ઉદેશને કાઢી કાઢતો. તેને નિષકુલ કુખ થવા દેતો નહિ અને

જગત પર વિજય મેળવવો હોય, અને સમૃદ્ધિ-શક્તિના સ્વામી બનવું હોય તો કદ મનોબળ—નિશ્ચયબળ કેળવવાની જરૂર છે. શરીરની પ્રત્યેક કીયારાક્તિ પર મન કેવું અજબ આધિપત્ય ધરાવે છે એ આ લેખમાં ક્રાંદાન્તો દ્વારા મુંદર અને સ્પષ્ટ રીતે લેખકે સમજાવ્યું છે.

તત્કાળને માટે કુખ દૂર થઈ જવું. ઠોઠ ધૃતર વિચાર આસક્તિ કે ભાવનાથી તે કુખ માત્ર દર્શાવતું નહિ, પરંતુ તત્કાળને માટે નષ્ટ પણ થઈ જવું; અને નાટક પૂર્ણ થઈ તથા તેનો ભાગ ભજવાઈ રહેવો કે તરત જ તે પુનઃ પાંચજો બનો જવો.

સેનાપતિ માન્ટ સંધીવાસી મદુ પીકાતો હતો. પરંતુ સંધિની ખૂબ જોવાથી જ્યારે તેને વિદિત થઈ કે, “શી” તામે થયે તે તપર હતો ત્યારે તે આનંદના મહાન ઓથમાં પોતાના સંવાદને વિચરી અંદાજેટ કુજ નહિ પરંતુ તેણે તેને નિહાન ફેટલાઈ સમયને માટે સંધીવાને સંપૂર્ણ હાંધી કાઢ્યો.

સેનકાન્સરેશના ધરતીકપ વખતે પંદર વરસથી સંધીવાના દર્દથી પીકાતો એક માણસ સામે થઈ ગયો હતો અને બીજા પણ મણા માણસો પ્રાપ્ત, તદ્દલેજ અદ્યુત રીને સાળ થઈ ગયા હતા. જે સુપ્રસાદીયથી નિમાર હતા અને જેઓ કંઈપણ કામ કરવાને ભાગ્યે જ શક્તિવાન હતા તેમણે, જ્યારે પોતાની ઉપર સહ આવી પડ્યું અને જ્યારે તેઓ આ બધા કર સ્થિતિમાં આવી પડ્યા ત્યારે તેઓ પોતાના બાધો અને સરસાયાન અતિ દૂર સુધી ઉચ્ચી તેઓ સુરક્ષિત રજા થઈ ગયા હતા.

નામાશાળી અને હીરાસીમાં ઉપર જલ્દેખાત પડ્યો ત્યારે ધણીજ દુઃખ અને પથારીવશ પડેલા ધણી અશક્ત અને અપચ લોકોમાં પણ જોવા મળતી જુસ્સો ઉપજાવે કે પથારી છોડી ફેટલાઈ માઈથ સુધી એકધારે દોડીને પોતાની જાન બચાવી હતી.

અન્યો એક ખજાસી અમેરીકન સ્ટીમરમા નોકરી કરતા હતા. જર્મન સૂપમરીને તે સ્ટીમરને સરંજ મારી કુનાડી લીધી. સ્ટીમર કુખની વખતે બીજા બધા ખજાસી ને કુખિરે ફેટન દડેલ મળ્યું અને સદાજ હતા તે જનરલ અગા ત્યારે પેસેન્ડેર ખજાસી ને નિમાર ને દુઃખ હતો તે સ્ટીમરમાંથી પાટીયા, બોર્ડ, બાંધી તેવા ઉપર ચડી બેઠો. આખી સ્ટીમરમાં ફક્ત તે એકલો જ બચ્યો ને ૧૩૩ કિલો અમેરીકન કિનારે પહોંચ્યા. આવતાં તે ફરીઅર્થ માછલીઓને પોતાના પર ભમતાં પછી પકડી મોળાઈ કરી લેતા. તેને અમેરીકન પોતાને લઈ વતની તરીકે રહેવાનો રજા આપી છે.

કસોટીના પ્રસંગે હિંમત આવે છે

આ સુધી કસોટીના પ્રસંગ આવે નહિ લાં સુધી આપણે ફેટન કુખ સહન કરી રહીએ તેમ છીએ તે વાત આપણે જાણી સકતા નથી, મણી નાણુક માતાઓ કે જેઓ પોતાના બાધોના મૃત્યુ પછી જીવવાની આશા રાખતી નહતી તેમણે છત્રીને પોતાના પતિનો અત્યેકિયા કરી છે. પોતાના મોટા કુટુંબના છેલ્લા માણસનો મરણ કિંવા કરી છે અને તે ઉપરાંત પોતાનું બર તથા પોતાનો અતિમ શ્વિષે તથા જોતો જોયો છે, અને તે છતાં તેમણે હિંમતપૂર્વક આ સર્વ સહન કર્યું છે અને પૂર્વવત નિર્વાહ ચલાવ્યો છે.

“જ્યારે અવશ્યતા ઉપસ્થિત થાય છે, ત્યારે આપણમાં રહેલી ગ્રામ શક્તિ આપણી બહાર માથે છે.” અને જો કોઈ હાકારોને જે પોતાના વિચારથી કંઈ છત્રી તેઓ એકાદ બધા કર અકરમાત આવી પડતાં નિયંત્રક બધા કે ગડગડાટ વચર મરણને ઠરણ થઈ છે. આપણે ઠોઠ પણ પ્રકારના અનિચાઈ બધની સામે અદ્યુત હિંમતથી જીતા રહી રહીએ છીએ. ફેટલીએ અશક્ત અને નાણુક ઓજો, રાહકીયા જીવેજી નિવડવાનો સમય છે. એમ જાણવા છતાં અદ્યુત હિંમતથી રાહકિયા કરાવે છે, પરંતુ તે જ ઓજો માથે અધૂરી રહેલા ઠોઠ બધના તાસથી પરિણામની અનિશ્ચિતતાને લીધે હિંમત છોડી દે છે અનિશ્ચિતતા આપણી કંપનાશક્તિ ઉપર બધને પોતાનાં બધા કર અસર કરવાની અને આપણને બીજા બધની દેવાની સંધી આપે છે.

સંકટ સમયની ગુપ્ત શક્તિઓ

જે માણસ સાવનો હલ સહન કરી શકે ન હોય અને સાધારણ સ્થિતિમાં બેભાનીની દવા લીધા વિના એક રાત સરખો પણ કંડારી શકે ન હોય કે શેડુ મોંઝ કપાથી શકે ન હોય તે જ્યારે દૂરના પ્રદેશમાં એકાદ અકરમાતમાં કુદાઈ જાય છે ત્યારે તે બધા કે તાસ વિના પોતાનું આખું જાત કપાવી શકે છે. આજ સાચી હોય ત્યારે જે એક હકન અદ્યુત માણસોને બધાં લેલ પણ ચિન્હ દર્શાવ્યા વિના જગી મરતા જોવા છે. પ્રત્યેક મનુષ્યમાં ઠોઠ જોવી શક્તિ રહેલી છે કે જે સહ સમયમાં તેને હિંમત આપે છે અને જે તેના બધની સામે થવાને સમર્થ

જતાવે છે. આ કેઈક શક્તિ તે આપણામાં રહેલો પરમાત્મા છે. આમાં બળી મરેલા જઘાદર માણસો, તેમાંથી મુક્ત થવાનું પ્રત્યેક સાધન નષ્ટ થયેલું જોઈને પણ ભયભીત થવા ન હતા, તેમને જવાબવા નામેકું છેલ્લું દોરકું બળીને ભરખીશ્વર થઈ મધુ હતું. છેલ્લી નિસરણી બળી અર્ધ હતી. તેઓ એક બળતા છાપરાથી સો કૂટ જીવે આવેલા એક બળતા મહાનમાં હતલ છતા પણ જ્યારે તે મહાન જાનિના ભમ્બામાં વટી પડ્યું ત્યારે તેમણે ભય કે છાપરાતાનું લેલ પણ ચિન્તિ દર્શાવ્યું ન હતું.

જ્યારે તાર ટપાક કે રેલ્વે નકોલી ત્યારે કેટલાક સ્થાનમાં મોઢા માણસ યાદે વેળને બોધતા સો માઈલ સુધી જતું પડ્યું હતું. આથી સાધરણ માણસો વેલ બોધાની શક્તિ નહતા. પરિણામ તે વખતે એવું આવેલું કે એ લોકો એટલા જધા રવાનઈની અને નિશાથી રહેવા લાગ્યા. કેઈ મહાન આપત્તજી દોષ તો જ વેળને બોધાવેલા પડેલ તે વખતે તેવા રચનામાં નક્કી, ડોક્ટર કે વેલ વમર સંકોચ અને દનનરો જાગીને અને કૂડબો કદિ પણ વેળનું મોંડું પણ જોવા વમર પેડીએ સુધી લેઈને મોઢા થતાં.

તેવા પ્રેરણા લોકને પૂછતા જવાબ મળતો કે "અમે જિભાર પડ્યાં નથી, જિભાર પડ્યું પાકવે નહિ ને વેળની સારવાર અમને મળી જ મોંઘો પડી નવ તેથી અમને નિશાથી રહેવાની આપોઆપ જ હરજ પડે છે. જેવની સારવાર મેળવવા જતા દરો સાથે લખ ગય."

આપણે જોને ઉચ્ચતર શિક્ષણ કદીએ જીએ તે હારા આપણને પ્રાથમિકથી અરાજમાં અરાજ વસ્તુઓ પેડાની એક વસ્તુ એ છે કે વ્યાપ્તિના પ્રતિકાર કરવાની શક્તિ જરબો આપણી જઘા ઉપી અર્ધ છે. આપણા મોઢા શરેશરે મોઢા મામેલા લોકો, જિભારીને મારે દમેશ્રાં તેપણીઓ જ કરી રખે છે તેઓ તેની વાટ જ લેવા રહે છે. મોઢા શરેશરે મે ચાર મહાન એળામાં કે ડોક્ટર પા વેળનું પરિધન લામેકું જ દોષ છે અને કેઈકોડું તેપર ઓપણીની કુશળો દોલ છે! જરા પણ જિભારીનું ચિન્ત

જણાવું કે વેળને તેમવાનું અથવા દરા મંગાવું આવું પ્રલેખન માણસેને બાજ મદદ ઉપર અધિકારિ આધાર રાખવાના જતાવે છે. અને શારીરિક અનુસંધાને કાનુમા રાખવાની તેમની શક્તિને ધારે છે.

પૂર્વે પૂછજી ગામે એવાં દર્તા કે ન્યાં એક પણ વેલ કે ડોક્ટર નહિ હેતાને લીધે ત્યાંના લોકો મનજન, નિશાથી, અને સ્વાંત્ર દત્તા; કેમકે તેમણે વ્યાપ્તિના પ્રતિકાર કરવાની શક્તિને પડેલા નિશાથી કર્યા નતા હાકલરોથી દૂર રહેજો.

આ વાતમા કાઈપણ ચકાજ નથી કે પણા કુટંગોના બાળકોની શારીરિક કુશલતા સાથે પડી મગે વેળને બોધાનનાની રેવને મણે સંબંધ દોષ છે. પણી માતાઓ બાળકોની જરાક જિભારી જોવાજ તરતજ વેળને બોધાનવાની કુરેવ ધરાવે છે પરિણામે તેમનાં બાલકો પણ વ્યાપ્તિ, વેલ અને ઓપણીના ચિત્રેને પોતાના મનમા ઉછેરતાં આવીને જ મોઢા થાય છે અને તેથી તેમના સમગ્ર જીવનમાં તે વસ્તુઓની અસર રહે છે.

અનિવ્યર્થમાં એવા સમગ્ર આવેલો જોડેકે કે જ્યારે બાળકને ઓપણી સાથે નિધકુલ સંબંધ જ રહેથી નહિ. જો બાલકોને પ્રેમ, સત્ય અને શાંતિના પોઠો પચાવન શીખવવામાં આવે, જો તેમને ખરી ચિત્તન પ્રજ્ઞાશિ શીખવવામા આવે તો વેલ કે ઓપણી આવરવળા તેમને કચિત્ત જ પડે.

ઉપરની માહિતીનું જાન અમેરિકામા જન ને દસકાથી પ્રગળી જાણમાં આવતાં હાજરો કુડબો એ એક દિવસ પણ ઓપણ લીધું નથી. કિંવા વેળની સદાચ લીધો નથી. દવે ત્યાં આ માન્યતા વધારે નિર્મિત થતી જાય છે કે એક સમય એવો આવશે કે, જ્યારે આપણી જિભારી દૂર કરતા મારે અને પ્રજનુ કાર્પ મુધારવા મારે જાજ વેલ ડોક્ટરને રોહવાની આવસંજ્ઞા એ જૂત કાળની જ એક વસ્તુ બની રહેશે.

કુટંગોની દવા આપણા મનમાં છે.

ધર્મરે પોતાની યજ્ઞિની મદાનમા મહાન વસ્તુ કરી પણ કેઈ દેશોમાં કે દૂર જાવની દવા પર હેડી નથી, તેને કદિ પણ એવો ઉદ્દેશ રાખ્યો નથી કે તેના એક મંતાનની જીવન

સ્વરચતા અને કમ્પાસ તેના વ્યાધિના જોધધની નિકટ વસવાના દૈવયોગ ઉપર ઘટકી રહે.

શુ એમ માનવું વિશેષ યુક્ત નથી કે માણસોના કુખોની દવા તેમની પોતાની જ જાતના જ-તેમના પોતાના મનમાં જ ધરર મુકી રાખે છે, કે ન્યાયી તે તેમને ત્યારે પણ જરૂર પડે ત્યારે મળી શકે ? પૃથ્વીના દરના ભાગો કે જેમાં માનવજાતિનો એક નમો ભાગ જ તેને મેળવી શકે (અને ફોડો માણસો જાતના તેનું અસ્તિત્વ સૂઝાં છે કે નહિ તેના જાણના વિના જ મરણ પામે) તેવે ઠેકાણે માણસો માટેની દવા તે શા માટે ઉત્પન્ન કરે ?

અત્યંત મનવીમાં એક એવું ગુણ પણ એક વ્યવિનાશી શક્તિ આશ્રયને એક એવો અચળ નિયમ વહેતો છે કે તેના એ વિકાસ કક્ષામાં આવે તો સમસ્ત ધારો ફરવી નાખે અને સમસ્ત વિચારો કામો નિરૂપ કરે.

પેતે જેમાં સક્રિય ભાગ લેવાના હોય એવા એકાદ મોટા પ્રસંગે મોઠો ઠેકાણો થોડા નિમર પડે છે ? એકાદ આની તાંબપત જુકુ નાણુક હોય તો પણ જે દિવસે તેને એકાદ મોટા જગ્યામાં નિમરણ હોય તો તે દિવસે તેની જિભારી કેવી નાચી જાય છે !

ત્યારે કુખો નાચી જાય છે.

નિરંતર જિભાર રહેતા ઠેકાણે માણસો તેમની ઉપર મોટી જવાબદારીઓ આવી પડતાં અવકારત. સામાન્ય રીતે, એકાદ જાનના મરણથી કિંવા મિથકાતનો નાશ થવાથી, અથવા કઈક સકટનો પ્રસંગ આવી પડવાથી તેમને પોતાનો એકાંતવાસ ઊઘી જવાર આવવાની ફરજ પડી છે. તેઓ પોતાની જાત વિશે વિચાર કરવાની, પોતાના કુખોનું મનન કરવાની, પોતાની વેદનાઓનું ચિંતન કરવાનો સંધિ જ ગુમાવી મેળા છે અને તેથી તેમનાં કુખો પણ પથ્થરની જેમ બને છે.

આને આશ્રય ભોગવતી હજારો સ્ત્રીઓ એવી છે કે જે તેમને પોતાના કુખ-મથ વિચારોનો પરિત્યાગ કરવાની, અને અન્યોનો વિચાર કરવાનો, અન્યોને માટે કામ કરવાની, પોતાના આશ્રિતોને નિર્વાહ કરવાની અને તેમનાં પશ્ચિરાજ્યાર ચોધી

આપવાની ફરજ પડી નહીત તો ઘણા વર્ષો પૂર્વે તેઓ મરણ પામી ચૂકી હોત.

જાતમાં ઘણાં જીવો એવાં છે કે જેમને પાશ્વરી શક્તિ તેમને જિભાર પડી કમ્પાસ થાય; પરંતુ તેમને જુખમાં માણસોને અજાણવાનાં હોય છે, જાણી માટે વાંચા લાવવાનાં હોય છે, તેમજ જીવનનાં નિરંતરના કાર્યો પણ તેમની ઉપર એટલું જાણુ કરે છે કે તેઓ કામ કરતા અટકી શકતાં નથી અને તેમને કામ કરવાની ફરજ હો કે ન હો તો પણ તે તેમને કરવું જ પડે છે.

પેલા આપણા આપણા "કર્તવ્ય પાલન" નું જાત ઠેકાણું જાણીએ કે જ્યારે આપણે જીવન આવી એ છીએ, ત્યારે સમસ્ત જાણ મારીને આંતર આવી જાય છે, અને ત્યારે સકટમાથી નિરૂપ થતા મારે આપણને આપણા સમસ્ત આંતરિક જાણનો પ્રયોગ કરવાની ફરજ પડે છે, ત્યારે આપણે જે અમીરવ પ્રપલ કરીએ છીએ તેવા પ્રપલનું જાત ઠેકાણું જાણી છે ?

આ ઉત્તર "કર્તવ્ય પાલન" આ કુર "કર્તવ્ય પાલન"ના કાણુથી જ આ જાતમાં મહાનમાં મહાન કાર્યો પેઢીનાં ઘણાં અર્થ સિદ્ધ થયાં છે.

જાતવસ્તુતા એ એક અમૂલ્ય આધાર છે, કે જેની સહાયથી માણસોને બધાં જ વિધોની સત્તે ધરને અમલકારી ફરી જતાં છે. ઠેકાણુ મદદતા કરાવનારા પ્રત્યેક મનુષ્યને પોતાનામાં કઈક એવી શક્તિની પ્રતીતિ થાય છે-કે જે તેને નિરંતર જાગ્રત જ હાલે છે. અને તેને દરેકમાં સુધારવાને માટે પ્રપલશીલ જનાવે છે, તેને કામ કરવાની ફરજ હો જ ન હો, પરંતુ આ આંતરિક શક્તિ તેને તેના કામમાં નિમગ્ન રાખે છે.

આ કુર જાગ્રતી "કર્તવ્ય પાલન" આપણી રૂડ પડે છે; તે આપણને જાગ્રત કરે છે અને કાર્યમાં પ્રવૃત્ત કરે છે. તેને લીધે આપણે પ્રુથીયા સંકટો, કુખો, અજગડો અને અસહ્ય સહન કરીએ છીએ, તેને લીધે વસ્તુત ત્યારે આપણી મનેદાતિ આપણને મોજાશીય કરવાને લક્ષ્યવે છે ત્યારે આપણે પ્રુથીયા સુધારની પેઠે કામ કરીએ છીએ.

યોગાનંદ

[પ્રેમ-પાવર કન્ડેન્સેડ પર્થો]

સૌન્દર્ય નો

સુ મે ળ

રેસ્તમ

સાડી

રેસ્તમ મીલસ લી.

કુધેશ્વર રોડ

અમદાવાદ.

હિન્દના પ્રથમ ગવર્નર જનરલ ચક્રવર્તિ રાજાજીની

સ્વામી દયાનંદને વંદના

卐 卐 卐

પ્લોટાએ કહ્યું હતું કે રાજકર્તાઓ, તત્ત્વજ્ઞાની હોવા જોઈએ. સદ્ભાગ્યે કોન્ટ્રેસ સરકારના મુલા રાજકર્તાઓ તત્ત્વજ્ઞાનીઓ છે, તેમાં સૌથી અગ્રણી આપણા ગવર્નર જનરલ રાજાજીપાતાચારી છે.

એમનામા પાકટ અનુભવ છે. વિદ્વતા છે. જ્ઞાન છે અને હઠાપણ છે. ન્યુ દીલ્હીના રામલીલા મેદાન પર આર્યસમાજના સ્થાપક સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતીની ૬૫ મી જયંતીને પ્રસંગે એમણે એક સંસ્કારપૂર્ણ ઉત્તમ ભાષણ આપ્યું હતું. જે પર મનન કરવા જેવું છે. એમણે કહ્યું હતું કે—

“આપણે ધર્મ આ પૃથ્વી પર જાવી ગયેલા યોગક મહાત્માઓએ સ્થાપ્યો છે અને ઉત્તરોત્તર એમા સુધારા વધારા પણ જોવી જ વિરલ વિમુક્તિઓએ કથી છે.

એમનો એક માત્ર મનોરાગ સત્યની શોધ હતો. ચેતન અને જહના રહસ્યો એમણે બહુ જોડાણથી શોધ્યાં, જે માટે એમણે શારિરિક શ્રમની કે મનની એકાગ્રતા કેળવવાની બાંધી રાખી નથી. જગતની કોઈ પ્રજાએ તર્કશક્તિ કે સક્રિયતા આટલાં બધાં નથી વિકસાવ્યાં.

આટલું બધું આધ્યાત્મિક ધન જેને વંશપરંપરાથી વારસામાં મળ્યો હોય એવો દુનિયાભરમાં કોઈ દેશ નથી. આપણે પોતાને સાચાશાળી ગણવા જોઈએ કે ભગવાને આપણને આ પુણ્યભૂમિમાં જન્મ આપ્યો.

આવા તત્ત્વજ્ઞાન અને ધર્મને, યુગોષ્ઠી જે આપણે ગળે બધાયલા ધંડીના પડ જેવો ગળીશું અને એનો હાલ નહીં હૃદયે તો જે ગંભીર દોષ આપણે પોતાનો જ ગણીએ. બીજા કોઈને માથે એ દોષનો ટોપલો તમે નહીં ઝાટકી શકો.

સત્ય તો એક અને જ્ઞાન તો એક છે, પણ આપણી માનસિક શક્તિ મર્યાદિત હોવાથી જે આપણને કંઈક કંઈક જ કે આનુબાલુથી જોવા મળે છે.

卐

હિન્દુધર્મ એટલે વિકાસનો સતત વહેતો પ્રવાહ

卐

અમે તે સમયે તમારે સત્યને પૂરેપૂરું સમજવું હોય તો રાજદેવ વગર કે સંપ્રદાયીક મતતા દૂર મૂકીને જુલો જુલો સિદ્ધિતિ અને મતગોને સમન્વય કરવો જોઈએ.

સતત બધૂત રહીને તમારે પેલાવું માન, વારંવાર પરમ સ્વપ્નની સાથે જાગૈયું કથી કરવું જોઈએ તોજ પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરાશે નહીં તો અધૂરા અને દુરામદી રહેશે.

અધિકારમાંથી પ્રકાશમાં જાવાની પ્રાચીન અગ્નિ યુનીએએ જે શોધો કરી છે તેની સવામત નીકરણી બનાવો. એ શોધો હરખતથી ન નીકરણી જોઈએ, નવું અને જુનું જ્ઞાન એક પૂષ આપોને સાંધના રહે. જ્ઞાન તો સનાતન છે. એમા નવા જુનાની વચમાં વધાર ન બાંધશો.

પ્રાચીન વેદિક જ્ઞાન સાથે આધુનિક વૈજ્ઞાનિક જ્ઞાનની એકીકરણ કરીથીજ આપણો ઉદાર થશે

આપણું જીવન નવપક્ષવિન અને સનાતન ચેતનથી પ્રકૃષ્ટીત બનવું જોઈએ. પ્રાચીન ધર્મમાંથી વર્તમાન ધર્મને પ્રેરણા મળતી જોઈએ. પ્રાચીન ધર્મ સંયુક્તરચનામાં રાખી ચૂકવાની વસ્તુ નથી. જેમ બાપદાદાની મિત્રતામાંથી આપણે નવા નવા સંસારવ્યવહાર ઊભા કરીએ છીએ તેમ પ્રાચીન ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનમાંથી નવા નવા પુરુષાર્થ અને ઉપાસમય જીવન ખોલવામાં જોઈએ.

સનાતન હિન્દુ ધર્મ વર્તમાનકાળને જ કષ્ટેસરો કરી રહ્યો છે. આપણા પૂર્વજોએ કુરેકુરે ધર્મ ગદ્યવાતી આઘાઓ કરેલી છે. આપણા ક્ષત્રિય મુનીઓએ આપણને જેવી સજીવન રહેવાની આઘાઓ કરી છે એવી પૃથ્વીભરના ધર્મ કુરુકેરો કે લોકનામકોએ નથી કરી.

સંસ્કૃતિનું સરજીવ કરવાની એમની પર પરામત પૂનર્વિધિઓ અને નીતિ નિયમો અક્રમવાળા છે. પ્રભુજીના નાશ થાય કે સંસ્કાર વિનાતા પણ જેવાં જીવન ના ધર્મ ભવ તેને માટે એમણે મણી સંભાળ લીધી છે.

સમન્વય કરતાં રહેવાની અને જીવજાળનો અનુભવ વર્તમાન જીવનમાં વણી લેવાની એમની આવડત અજોડ છે. જમાનાની સાથે જે લોકો પ્રગતિમાન નથી રહી શકે તે મરેલી. સંસ્કૃતિ કરવાને બદલે જે આપણે ૧૪ દિવાસો છબી કરીશું તે આપણું પ્રભુ જીવન સક્રિય અને નિર્જીવ બની જાય.

મહર્ષિ દયાનંદ ને શ્રી રામકૃષ્ણ.

મહર્ષિ દયાનંદ સરસ્વતી આજથી માત્ર સો વર્ષ પર તે આપણી વચ્ચે હતા. એક તરફથી પશ્ચિમનું વિજ્ઞાન અને બીજી તરફથી ખ્રિસ્તી ધર્મ આપણા

એમના વનવમાં માત્ર પુરાણોના ધર્મ જાણ લીધે મળતો. મનિ કષ્ટતા અને રૂપો ને લોકો ખરા માનવા બેઠેમ, ભક્તભર, અતર મંતર, અને અધિકારાધિ પ્રભુ ને યજ્ઞ હવ. શીવરાત્રીની એક રાત્રે શીવલીંગ પર યોગ્યા આના હંદોશ દોરા દોડી કરવા બેઠે મહર્ષિ પૂજ્ય વરણી એમની મહા કરી મધ કષ્ટનિવર અને વેદોના ધર્મને એમણે ખરા હિન્દુ ધર્મ તરીકે સ્વીકારાવેલ અને જુદી સ્વાતંત્ર્ય અને વર્ધકારક વેદિક હિન્દુ ધર્મની એમણે પ્રાજ્ઞ પ્રતિષ્ઠા કરી

(હરિપ્રસાદ)

ન્યુ ઇન્ડિયા

ઝોડે

● એક અજોડ રાષ્ટ્રીય સંસ્થા

● નિર્ભેળ સફરતા અને સેવા

● સર્વે પ્રકારના વિમાનું કામકાજ કરતી હિંદીવિમા કંપનીઓમાં સૌથી મોટી અગ્રમુખ્ય વિમા કંપની.

○ છંદગી

● ● આગ

● ● ● દરિયાઈ અઠરમાત

વિગેરે

કુલ ફંડ

રૂ. ૧૨,૫૨,૨૪,૫૬૬

ભરપાઈ થયેલ થાપણ

રૂ. ૭૧,૨૧,૦૫૫

ન્યુ ઇન્ડિયા એરયુરન્સ

કંપની લિમિટેડ.

હેડ ઓફિસ : મહાત્મા ગાંધી રોડ, દેહા, મુંબઈ.

(દિવસો સ્થાપિત ૧૯૧૯)

(૩)

ધર્મ' પર હસેા કરતા માંડેા હતા. ૭૦૦ વર્ષથી મુસ-
લમાન ધર્મે તેા આપણા મોઢેામાં બજબજરીથી વટાવ
પ્રવૃત્તિ ચલાવી હતી રૂપિતિ શ્રુતિ કાળના વેદ અને
ઉપનિષદના ઋષિમુનિઓના કૌશલે દેાલથી આપણી
પડતી ન હતી કષ્ટ, પણ પડતી યવાનું અરે કારણ
આપણી પોતાની જડતા અને અજ્ઞાન હતાં. દયાનંદે
રામ પારખ્યેા. આકારા ઉપચાર કર્યા અને શ્રદ્ધાધિયો
હિન્દુ ધર્મના સંદેશ અંગ કાપી નાખ્યા.

ધર્મ સુધારાની શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસની પદ્ધતિમાં
અને એમની પદ્ધતિમાં ફેર હતો.

પરમહંસે હિન્દુધર્મના બધા સપ્રદાયો અને
જાતીઓની પૂજા નિષિધિઓના પણ સર્વધર્મ સમાવતી
વૃત્તિથી રહ્યેા શૈધી આપ્યા કરારમાં બળેલા સેવાને
આત્મસાક્ષાત્કારની બાંધમાં નાખીને એમણે શુદ્ધ કર્યું.

દયાનંદ અને રામકૃષ્ણ પરમહંસ જાનેના ઉદ્દેશ તેા
સનાતન હિન્દુ ધર્મને શુદ્ધ અને કાર્ત્ત્વસાધક બનાવવો
હતા. પણ જાનેના રસ્તા જુદા હતા.

દયાનંદનું જીવનકાર્ય.

હિન્દુ ધર્મકેથી અરણ્ય કાઢી કાખરાથી બર્ષકર
થઈ ગયું હતું. દયાનંદે નિર્દવ જાની એ કાઢીકાખરા
કાપી નાખ્યા અને આધુનિક માનવસમાજને રહેલા
લાજ અને પ્રેરણાદાયક બનાવ્યું. એમની અજ્ઞાત
મહેનતનું પરિણામ નિષ્ફળ ના જ્યું જોઈએ. આર્થ
સમાજને આપણે કૌશલ સપ્રદાય જેવી અતડી અને જન-
સમાજના પ્રવાહી જીવનથી દૂર રહે એવી જાકડા ના
ચલા કેવી જોઈએ.

જે મહાન કાર્ત્ત્વ સ્વામીએ હિન્દુ ધર્મને જગ
આપવાનું અને આરોગ્ય આપવાનું કર્યું તેને જેટ
આપણે જરૂર સમજો.

પ્રાચીન પ્રેમી પુરાણ હિન્દુ પ્રાજ્ઞને એ આર્થ એટલે
જ્યેષ્ઠી સુધરેથી જનાત્વા માગતા હતા. જીવન રથી
અરણ્યને જમીયાનાં નમરો જેવાં રજિયામણાં અને
રહેવા લાજ એમને હરવા હતાં. પૂજા પાઠમાં અને કર્મ
કાંડમાં શેકાઈ રહેથી હિન્દુ જાતિને એમણે પ્રતિમાન
અને વિકાસ પામતી કરવી હતી સાચી સર્જીત કે રડી
પરંપરા તરફની વશાદારીને અર્થ દુષણેાને પણ નમાવી

શેવા એવા નથી થતા અસત્ત્વ અને અનીતિ સાથે
અધ્યુરુપર પરા કે જડ કર્મકાંડ સાથે સમાધાન ન
દેાઈ શકે. એ તેા તેાએ જ છૂટકેા પ્રજાતિ ધિવાનું
જીવન એ તેા જીવન જ નથી, જડતા છે.

હિન્દુ ધર્મ કોટલે સતત વિકાસ.

હિન્દુ ધર્મનું સ્વરૂપ જ પ્રજાતિ અને વિકાસને માટે
રહેતું આપ્યું છે. આત્મા પરમાત્માની શૈધ ઉપનિષદ
કાળથી વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ એ ચાલતી આવી છે. જે
ઉપનિષદોના ઋષિઓને કૌશલે કહ્યું હોત કે નવી વિદ્યા-
ઓને તમારા સમયના જાનથી અજ્ઞાત રાખીશું અને
તમારી તરફના આદરભાવથી પ્રેરાઈને તમારા વચના-
મુતેા સાથે એ વિદ્યાઓને ભજવા નહીં દઈએ તેા એમને
આધત્ત યાત.

જેથી તેા એમની સત્ત્વની પૂજા થઈ યાત અને
એ રહેત કે અને તેા આધ્યાત્મિક જાનને પ્રવાહી ચેત-
નવત્ત રાખતા માગતા હતા. અમારે મન બકારમાં
મૂડી રાખવાની એ વસ્તુ ન હતી.

અતારે હિન્દુ પ્રાજ્ઞે જુદાં જુદાં રસ્તેા અને
સપ્રદાયો-વિજ્ઞાનની શૈધો અને ધર્મ સુધારકેાના સિદ્ધા-
તોતો સમન્વય કરવાની જરૂર છે. એ બધામાંથી નવ-
મુખને માટે નવી સામગ્રી તૈયાર કરેા અને જે રાષ્ટ્ર
ધર્મને માટે હવે આપણને નવો અધિકાર પ્રાપ્ત થયો
છે તે ધર્મનું યુગધર્મને શોધે એવું યાતર કરેા.

ધર્મચાર્યોનું કર્તવ્ય.

સપ્રદાયોએ અને આચાર્યોએ પોતપોતાની ગારીઓને
ત્યાગ તેા રાજાઓએ કોઈ એ રીતે કરવોજ પડશે
અને આત્મવલેપન કરવું પડે તેા પણ કુરમાન છે
એમ માની સમસ્ત હિન્દી પ્રાજ્ઞનું કલ્યાણ સાધવા
તત્પર જાનવું પડશે.

અભિમાન એ સત્ત્વનું કુરમન છે અને માત્તવ
કલ્યાણની સાધનામાં એ સાપ્રદાયિક મમતા
હરતકતો છે.

સ્વામી દયાનંદેા ઉકુલ આર્થ સમાજના સિદ્ધાદો
સાથે શ્રીજગદ્ગુરોના, આકસમાજ અને પ્રધર્મના સમાજ-
ના અને એવાજ બીજા સુધારક ધર્મોને મેળવીને
આગળ વધવાથી વધારે સારી રીતે ફલીશૂત થશે.

સત્ય અને નામની કેવા પ્રાપ્તિની જરૂર નથી એ દિવસે કોઈ પણ ધર્મસંસ્થા પ્રજાસંવાદન વખતે આત્મ-વિશ્લેષન કરતાં અચ્છાદી ત્યારથી એમાં સડા પેસી શકે અને કોણે ધર્મ, આર્થ સમાજ જેવા નવા ધર્મો શરૂઆતના કાર્યથી જાતના રહેશે, તે જુના ધર્મો પ્રજા માનસ પર ચડી ગેસશે, કારણ કે જુના દોષથી પ્રજાજનોના મનમાં મોટા સમજ પર હજી એની પડકાર જરૂરી છે.

સ્વામીજીના ઉપદેશોનો પ્રચાર આપણે અચાઉં સારા પ્રમાણમાં થઈ ચૂક્યો છે અને સનાતન હિન્દુ ધર્મના જાત્યને એનો વિરોધ હવે નથી. આર્થ સમાજ આ બંને છે અને એણે પણ પોતાની કેટલાંક કસકસો જાતી કરી છે.

વિકાસ નહીં કરે તેનો વિનાશ થશે.

‘પ્રભુદાસ ભારત’ના વિદ્વાન તત્ત્વ છે તેનો સાર એ છે કે સ્વામીજીના વખતમાં હિન્દુસમાજ સંકુચિત અને બંધીઆરા કાઢના પાણી જેવો થઈ ગયો. હવે નવાં નવાં સર્જન કરવાની એની શક્તિ જડી રહી હતી,

પણ ઇતિહાસ કંઈ અટકાવે જો નથી રહેલો. જો ને સંસ્કૃતિ પ્રતિમાન નથી રહી શકી તેના ટુકડે ટુકડા થઈ ગયે છે.

હવેની હિન્દુ સમાજ સામાન્ય રીતે આ સત્ય સમજી શકી છે. તેનું એક રામકૃષ્ણ, વિવેકાનંદના મુજબ વર્ણત માર્ગના પુનર્વિધાનને થઈ છે, પરંતુ જેઓ એમ માનતા હોય કે આપણા જૂનાગાંધી ધર્મ વિચારનો સંબંધ તોડી નાખીશું તો એ ચાલશે તો તો એ જીતે જીત્યા છે.

જેમ એક તરફથી જુદા ધર્મના પાછલા સમયમાં જન્મેલી તેમ હીનજાનનાના તે નાનાવર્ણમાં પેરાવેલાં એવાં તેમ જીવંત હિન્દુ સંપ્રદાયો નાના તે સંકુચિત થતા જાય તે કાળ બમવાન એમને જાણે જુઓ દેશ, અને નવા કાળ કદાચ જુની સંસ્કૃતિનો સાર જાત પણ નહીં મેં તો એ વર્ણસંકર થઈ જાય. રાજાજીના વિચારો હિન્દુ ધર્મના જુદા સંપ્રદાયો અને મંદિરો-પાળાને જાનમાં લેવા જેવા છે.

—શ્રીપ્રસાદ

ઉત્તમ સાડીઓ માટે

ધી રાજનગર સિપનીંગ, વિવીંગ એન્ડ
મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની લી.

મંગળદાસ ગિરધરદાસ પારેખ લી.

સેક્રેટરીઝ, ટ્રેડર્સ એન્ડ એજન્ટ્સ

* લાંગકલોથ

* ધાતી

* મલમલ

* સાડીઓ

* પોપલીન

રેલી- { રોડ : ૨૦૨૮
માસ : પ્રાચીન

પદ્મા મેડ પાસે,
અમદાવાદ.

જગત્ને વિશ્વપ્રેમનો સંદેશ પહોંચાડો

મુ'બઈમાં મળેલી બીજી સર્વ ધર્મ પરિષદને સત્કારતાં લેખક હિન્દુ ધર્મની ભવ્ય સંસ્કૃતિ અને તેનો સંદેશ સમજાવતાં લખે છે કે વિશ્વપ્રેમના પ્રચાર વિના જગતને મુખ કે શાંતિ મળનાર નથી.

—લેખક. રા. રા. મનુભાઈ ચં. પંડ્યા, [એમ. એ. એલ. એલ. બી.]—

આપણા દેશની પ્રાચીન સંસ્કૃતિ તથા સભ્યતા, નૈતિક અને આધ્યાત્મિક મૂલ્યો અને અવિનાશી સ્વરૂપેથી હિંદોના ધર્મ પશ્ચિમના ધર્મથી જુદો પડી ગયો છે તેના પર અત્યારે ચોતરફ ધુરાઈના ને વિવાદો આધિભૌતિક જગે આક્રમણ કરી રહ્યા છે તેના રચનાત્મક કાર્યમાં સામનો કરવાને સર્વધર્મ પરિષદની અત્યારે જેટલી જગર છે તેટલી બીજીને ઠાઈ સમયે નહીં

હિંદની આધ્યાત્મિકતાની વિધિને બચાવે

ભારતવર્ષમાં જુદે જુદે સમયે સંત પુરોહિત, તત્ત્વ પુરોહિત, પવનંશરો તથા દેવી અવતારોનો જન્મ થયો છે. તેઓએ આધ્યાત્મિકતાની જાણીસૂચી માત્ર હિંદો પ્રજાની નહીં પણ સમસ્ત વિશ્વની નૈતિક તેમજ આધ્યાત્મિક પ્રગતિ સાધવામાં અમૂલ્ય ફાળો આપ્યો છે તથા માનુષ્યે પવિત્ર તથા ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક જીવન કેમ મળવું કે જેથી સમસ્ત માનવતાનું સાર્વત્રિક કલ્યાણ થાય એવા અમૂલ્ય માર્ગ આપ્યો છે.

ભારતીય વૈદિકધર્મનું અસાંપ્રધાયીક સ્વરૂપ

વૈદિક સમયના ભારતીય ઋષિઓને તત્ત્વ પુરોહિતો જેઓએ પરમશક્તી પ્રાપ્તિનો સાધ્યત્વ અનુભવ કર્યો હતો, તેઓએ ધર્મ ઠાઈ એક સંપ્રદાય થી શ્રાવને પેલક એવા વાદ થા મતથી સંકુચિત નહોતા, પણ તે ધર્મ ઉદાત્ત હતો ને માનવતાના આધ્યાત્મિક તથા નૈતિક જીવનના વિકાસની સાથે સંકળાયેલા હોતા એટલું જ નહીં પણ તેનું અંતિમ ખેત્ર નિત્ય, શુદ્ધ, સુદ્ધ, સુકત એવા વિશ્વવ્યાપિ પરમાત્માના સાક્ષત જીવન સાથે જોડેલ સર્વધર્મ સાધી સર્વનું કલ્યાણ તથા સુખ સાધવામાં હતું.

પ્રાચીન ભારતીય સંસ્કૃતિ તથા સભ્યતાની અમુખ ઠંડા.

જગતના ઇતિહાસમાં ભારતીય વૈદિક સંસ્કૃતિ તથા

સભ્યતા સફળી વધારે પ્રાચીન છે ભારતીય સંસ્કૃતિની અવિચ્છિન્નતા તથા અખંડતા અનાદિકાગથી આજ પૂર્વેત કાયમ રહી છે. અમર જે તેના ઉપર ચિદેશી-એએ અસખ્ય આક્રમણો કર્યાં હતાં. ફિરી સંસ્કૃતિ વિશેષ કરીને આર્ષ સંસ્કૃતિ કે કારણ કે તેના આચાર-વિચાર તથા તેની સંસ્કૃતિઓ તથા ધર્મ મૂળ રક્ષાયે આર્ષ છે, એટલે ઉચ્ચ સંસ્કારથી તે સર્વ જોતપ્રોત થયેલા છે, તેના મૂળો આપણને અત્યંત પ્રાચીન સમયના વૈદિક ઋષિન આર્ષઋષિઓની સંસ્કૃતિ, સંસ્કારો, સંપ્રદાય તથા કળામાં જોઈ શકીએ છીએ.

આધ્યાત્મિક એકતા તથા વિશ્વવ્યાપી બ્રાહ્મણના

પ્રાચીન ભારતના વિકાસની ઋષિઓની ઉદ્દેશ્ય-ધિત આધ્યાત્મિક એકતાના તારિતર સિદ્ધાન્તોએ સમસ્ત ભારતવર્ષમાં અસાધારણ પ્રગતિ સાધી હતી. આધ્યાત્મિકતાના સિદ્ધાન્ત પર વિશ્વમંદુત માનવાની ઈમારત રચાઈ છે અને તેથી આપણા દેશમાં, રક્ત-ભેદ, રંગભેદ, પોણાક ભેદ, સામ્રાજ્યિક ભેદ વ. અનેક ભેદો હોવા છતાં એકતા તથા સંપૂર્ણ હજી પણ જળન-વાર્ધ રહ્યા છે.

જો કે આપણા દેશમાં જુદી જુદી ભૂતિઓની જુદી જુદી વિચારધર્મીઓ છે જેમાં જેટલી જગતની ભૂતિઓની પણ સમાવેશ થાય છે, છતાં પણ હિંદમાં ઉચ્ચ સંસ્કૃતિ તથા આધ્યાત્મિક સામાજિક જીવનને પરિણામે સાર્વત્રિક રીતે એકતા જળવાઈ રહી છે અને તે એકતા ઔચિકિકતા થા રાજકીય એક જગ-છાયાને ધારી નથી, પણ તે તેની પેલી પારની છે. હુંકમાં હિંદના પ્રજાજનો આધ્યાત્મિક જીવનના તત્ત્વ-ગાન પર રચાયેલા નૈતિક તથા ધાર્મિક પ્રેમ ધરથી જોતપ્રોત ગુંથાયા છે, ને તેથી સમસ્ત માનવતાનું સાર્વત્રિક કલ્યાણ તથા સુખ સાધી શકાય.

ભારતીય સંસ્કૃતિ તથા ધર્મનો

મહાભૂમિ—વિશ્વ પ્રેમ

હિંદુ, જૈન, બૌદ્ધ વિ. શુદ્ધ શુદ્ધ ધર્મ પાળતી પ્રજાના ધર્મનો કૃપ્ય સાર ભારતીય સંસ્કૃતિના પરિપાક રૂપે ઉદભવ પામેલા સહિષ્ણુતાના ઉચ્ચ ગુણમાં બેવામાં આવે છે. તે વિશ્વરત્નકાર્મી આદિસા તથા વિશ્વપ્રેમના આધ્યાત્મિક સિદ્ધાંતને આધારી છે. તે પવિત્ર સિદ્ધાંત સમસ્ત વિશ્વને બોધ આપે છે કે કેવળ પશુ કે છ પશુ પ્રાણી પર, પછી તે છત્ર ઉપ કે નીચ હોય વા માનવી કે છત્ર છત્ર હોય વો પશુ તે પર દેવ વા તિરકાર ન કરવા પશુ વિશ્વ પ્રેમ કરવો એટલે દેવનો કૃત્યું છ મેલને માટે પરાસ્ત થઈ જાય છે.

દેવ ને તેમાંથી ઉદભવતા કૃત્યનું મૂળ કારણ આધ્યાત્મિક તત્વનું અગ્નિ છે. તેને પરિણામે આધિ ભૌતિક દેતવાદ તથા બેદરબાર ઉદભવ્યા છે. જે માણુ અને સમાજથી અતિરિક્ત વૈષ્ણવિકતપણાની કહેવાતી સ્વતંત્રતાની શીઘ્રસુધીનો નૂતન પાઠ વીખવે છે, પણ

વિગાળના સાધેશવાદના અત્યંતીન સિદ્ધાંતથી સમાજથી વિમુક્ત વૈષ્ણવિકત રસાતળના સિદ્ધાંતને દેવરો આપવામાં આવ્યો છે

વિશ્વનો શારીરિક સંબંધ.

દેતવાદથી અત્યંત આધ્યાત્મિક અદેતવાદની શીઘ્ર સુધી આપણને શીખવે છે કે જમત શરીરની જેમ એતપ્રેત સહજાવડું છે અને જમતની તમામ બાંધિત એનો સંબંધ એક શરીરના શુદ્ધ શુદ્ધ અવવો જેમ સમન્વયથી જોડાયેલો છે, તેમ સમજી જે સમાજની દરેક બાંધિત સ્વધર્મથી નિરુદ્ધાર્થી તથા પરીપક્ષી છત્ર ગાળી વર્તન કરે વો તે જમતમા આવમાવનાનો વધારો છરી રો અને જમતનું કલ્યાણ તથા સુખ સાધી રહે.

છત્રનના કૃત્યનું શમખાણુ બીધધ અનેકતામાં એકતાના આધ્યાત્મિક તત્વવાનના સિદ્ધાંતથી અત્યંત વિરોધી અને શુદ્ધ દેખાતા વર્તનનું અનુસંધાન કરી તેનો સુંદર સમન્વય કરી રક્ષણ છે. જે કાર્મ બીજી કાર્મ પશુ શીઘ્રસુધી કરી રાખી નથી.

યુનીવર્સલ
હિંદુની એક સંધર
અને સ્વદેશી વિમા કમની છે

ગુદગી આગ.
દરિયાઈ. મોટર
ગર એકસીડન્ટ
વર્કમેન્સ
કોમ્પ્લેશન વિ.
તમામ જાતના
વિમાના કામકાજ માટે
મળે ચાલજો

પ્રજાલાલ ગાદરભાઈ
કે. પી. બી. લડીંગ
પતાસા પોળ સામે ટે નં ૨૭૭૮

રહેઠાણ:- ૫૩, સરકીવાડ, સારંગપુર.

અમદાવાદ

હિંદમાં સામાન્ય એવી માન્યતા પ્રચલિત છે કે આખા-
ત્વકતાની શીધસુરી તે એજ શીધસુરી છે કે જેનું
અશ્વત્થમ ઓળખ આધુનિક સમાજના તમામ દુ જોનું
નિવારણ કરી શકે.

આધ્યાત્મિક સ્વાતંત્ર્ય

હિન્દને સ્વરાજ્ય પ્રાપ્ત થવા પછી કેટલાક પુરો-
તત્વજ્ઞાને અભાવે સ્વાતંત્ર્યનો મનઃકવરો અને વિચિત્ર
અર્થ કરતા જોવામાં આવે છે. તેઓ સ્વાતંત્ર્યનો એવો
અર્થ કરે છે કે જેનાથી માનવી કોઈપણ જાણ ન થવન વિનાનું
સ્વાતંત્ર્ય ને મનસ્વી જીવન ગાળી શકે અને પોતાને કોઈ તેમ
મધેચ આકાર, વિકાર તથા જીવનની મોજ માની શકે તેનું
નામ સ્વાતંત્ર્ય. પણ આ વિચાર સત્યથી ધ્રુવે વેગળો
છે. માણસ પ્રાકૃતિક જન્મતલુ એક અમ છે અને તે
સમાજથી કદી પણ છૂટી પડેલો એકધારો અને
સ્વાતંત્ર્ય નથી, પણ તે સીરના અવગર જેમ સમસ્ત
જાણ જગત સાથે જોડાયેલો છે, ને જન્મતના નિષેધોથી
તે બંધાયેલો છે. અર્થાત્તરૂપી સીરના અવગર જેમ
સમાજના તમામ માણસો સાથે સંવંધાવારણ
ધર્મ તથા સંબંધો જોડાયેલા છે તેમ વધ
સુધી માણસને પોતાના પવિત્ર આત્માનું અનુભવપૂર્વક,
ધર્મ વિશ્વ પવિત્ર આધ્યાત્મિક જ્ઞાન થતુ નથી ત્યાં
સુધી તેને ખજાર ખડતી નથી કે તેના અંતરાત્મામાં
વિશ્વજ્ઞાની પરમાત્મતત્વના સત્ સદ્ગુણ અને સૌંદર્યના
દેવી મુજો છૂપા રહેલા છે, જેના વિકાસથી તે જીવન
મુક્તિ તથા સ્વામી શાંતિ મેળવી શકે છે આધ્યાત્મિક
તત્વના દેવીશક્તિની શક્તિના વિકાસ વગર કોઈપણ
માણસ આધ્યાત્મિક સ્વાતંત્ર્યનું સાચું મુખ્ય મેળવી
શકતો નથી.

મુખ્ય પ્રાણી પણ કરતાં વિકાસક્રમ (evolution)
ની શ્રેણીમાં ઉચ્ચસ્થાન ધરાવે છે. તે તેનામાં રહી
નિત્યાનિત્ય, ધર્મધર્મ, સત્તા સત્યનો નિષ્ઠા કરવાની
વિશેષ શક્તિને આભારી છે, ને તેથી તે પોતાની પસ
જની તથા ધર્મજાતી નિત્ય વસ્તુ અધર્મ તથા અસત્ય
નો ત્યાગ કરી સત્ય તથા ધર્મિક જીવન ગાળી
જન્મજાતા જાણ બંધોથી મુક્તિ મેળવી શકે છે અને
જેવે પરમાત્માના આત્મવિદ્યા જીવનું પરમ પવિત્ર
મુખ્ય અને શાંતિ મેળવી શકે અને પવિત્ર પરમાર્થિક
જીવન ગાળી શકે છે

પૂર્વ અને પશ્ચિમના દ્રષ્ટિકોણ

પામક્ય તત્વજ્ઞાનની દ્રષ્ટિ મુખ્ય તો જાણ છે જ્યારે
પ્રાચ્ય તત્વજ્ઞાનની દ્રષ્ટિ આંતરિક છે અને તેનો હેતુ
આધ્યાત્મિક સત્ય સ્વરૂપનું પરમ તત્વ તથા મહા શક્તિ

સંપાદન કરવામાં છે. પ્રાચ્ય સંસ્કૃતિનું ભેષ અંતરક્રમા-
ના સંક્રાંતકારમાં છે અને તેનો હેતુ આંતરિક
આત્માનું તથા મહા જનતાના અંતરાત્માનું સ્વાતંત્ર્ય
પૂર્વક અનુસંધાન કરવામાં છે. આપણે હિંદમાં ને
માત્રીએ તે આધ્યાત્મિક સ્વરાજ્ય ને નહીં કે મહારાષ્ટ્ર
આધિભૌતિક સ્વરાજ્ય. માણસરાજ્ય સંપાદન કરે પણ
એ તે પોતાનો અક્રમા યુધાવે તો વધી વેળા શું અર્થ
સરી શકે? માણસનો અંતરાત્મા એજસરી તથા દેવી
શક્તિશાળી છે અને તે દેવી ધર્મની પ્રેરણા કરે છે જેનું
પૂર્વજસન આધ્યાત્મિક જ્ઞાનમાં વિકસે છે, ને જાણ
દ્રષ્ટિવાળા ભૌતિક જીવન પર વિજય મેળવે છે.

તપામય, સંધર્મી અને આધ્યાત્મિક જીવન

ત્યાં સુધી આપણે તપામય, સંધર્મી અને આધ્યા-
ત્મિક જીવન ગાળી, આપણી ધંદનીયોને ને મનને સંપૂર્ણ
રીતે સ્વાધીન ન રાખી શકીએ ત્યાં સુધી આપણામાં
આધ્યાત્મિક જ્યોતિનો પ્રકાશ તથા દિગ્ધ શક્તિ પ્રગટ
કર્ષ શકી નહિ. આપણી સંસ્કૃતિની રિશિટતા
તેના આધ્યાત્મિક સિદ્ધાંતમાં છે. ને નૈતિક મૂલ્યોને જ
આભારી છે છતાં પણ આપણે ભૂલ્યું ન જોઈએ કે
નૈતિક મૂલ્યો પરમાત્માની પ્રાપ્તિ કરવાનું માત્ર સાધન
છે. આમ સાધકાર ને આપણા જીવનનો યુગ્મ્ય હેતુ
છે તેનો અનુભવ તો માત્ર આંતરિક દ્રષ્ટિથી જ કર્ય
શકે નૈતિક મૂલ્યોને આપણા જીવનનું ભેદ ન કરી શકાય.
સત્યોત્થાનો સાધકાર તેજ આપણા જીવનનું સર્વોચ્ચ
ભેદ છે. પરમાત્મ તત્વ આનંદમય છે તથા સ્વરૂપે તે
નિત્ય શુદ્ધ, શુદ્ધ, શુદ્ધ છે તેનું મૂલ્ય ધર્મ કરતાં પણ
વિશેષ છે, તે ધર્મ તથા અધર્મથી અતીત છે. મીઠા
ભાવનતા કશું છે કે ગુણદોષ દ્રષ્ટિદોષ: ગુણસ્તુ
કમય ઇર્ષિજ: ધર્મિક તથા નૈતિક આધ્યાત્મિક જીવનને
માટે સોજાન એટલે નિસરણી રૂપે છે ને આપણને
અત્યંત ઉપયોગી છે, પણ આપણા જીવનનું અંતિમ
ભેદ તો પરમાત્માની પ્રાપ્તિ છે.

વિધ્વની સંસ્કૃતિ તથા શાંતિમાં હિંદનો શાળો
એ હિન્દને વિશ્વની સંસ્કૃતિ તથા શાંતિમાં કશો
આપણનો સમય આવ્યો હાલ તો તેણે આંતરિક દ્રષ્ટિ
વાળા નૈતિક સત્-આધ્યાત્મિક જીવનને કદી ભૂલ્યું ન
જોઈએ. તેના જીવનથી આપણે વિશ્વનો સંપર્ક સાધી,
વિશ્વમાં સ્થાપી મુખ્ય ને શાંતિનો દેશનો કરી શકીશું
અને વિશ્વને આપણે આપણા આધ્યાત્મિકતાના અમૂલ્ય
વારસામાંથી કંઈક પ્રસાદ આપી માનવતાની ઉન્નતિ
સાધવાના કાર્યમાં આપણે શાળો આપી શકીશું.

ધર્મનગર કો. લા. સોસાયટીનું વાસ્તુમુહુર્ત

માગશર વદ ૯ ને બુધવાર તા. ૧૪-૧૨-૧૯૪૯ના
રોજ રાખવામાં આવ્યું છે.

તે પ્રસંગે સોસાયટીના તમામ સભ્યો, મિત્રો, શુભેચ્છકો અને
સહાયકોને સહકૃદ્દાંબ મિત્રમંડળ પધારવા સપ્રેમ આમંત્રણ છે.

સોસાયટીના તૈયાર થયેલા ૮૪ મકાનોનું વાસ્તુવિધિ બપોરના
૩ થી ૬ મુઘ્રી થશે. બ્રાહ્મણો અને દેવતાઓના શુભ આશિર્વાદ સાથે
સભ્યો પોતાના મકાનોમાં પ્રવેશ વિધિ કરશે.

મધ્યમ વર્ગનાં રહેઠાણો આટલી ઝડપથી મુંદર અને કલાત્મક રીતે
કરી આપવા બદલ સોસાયટીના, મીત્રો અને શુભેચ્છકો તરફથી
અભિનંદન મળી રહ્યાં છે. તેમના સૌની શુભેચ્છા અને સહકાર બદલ
સોસાયટી સર્વનો આભાર માને છે.

માનદમંત્રી—

ધર્મનગર કો. લા. સોસાયટી.

સારંગપુર, અણત્રતાની વાડી

અમદાવાદ.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખપત્ર (માસિક)

ન ધનેન ન પ્રજ્યા ત્યાગેનેકેલ અમૃતત્વમાનશુ ।

વર્ષ : ૩	દી.સે. ૧૯૪૯	{ 'પ્રમથર્મ' દાર્શનિક સાર'અપુર-અમૃતતાની વાદી-અમૃતવાદ }	{ વાર્ષિક લઘુભ્રમ રકમમાં : ૧-૮-૦ વિરેશમાં : ૮૫૨૦ [૧૩ પિ] }	અંક : ૩ પૂર્ણ સંખ્યા ૨૭
----------	----------------	---	--	-------------------------------

ધાર્મિક ક્રાન્તિની આગાહી

—શ્રી મદ્દામાતા

હિન્દમાં સાધુ સંખ્યા, ૧૪ લાખ સુધીની વધી ગઈ છે. ખરેખર મને લાગે છે કે બધું બેહેન્સ બગડી ગયું છે ! આજે તો બસ ભગવાં પહેધોં એટલે મહત્ત્વ ખાવાનું બોન્ડ મળી ગયું ! એક પેસાનો જે લઈને કપડાં રગી લીધાં એટલે સાધુનું સદી'શીકેટ મળી ગયું એ કેવું હાસ્યસ્પદ છે ? પછી ભલે, તેઓ ભારતીય સંસ્કૃતિનો પ્રચાર ન કરે ને તગડા થઈને પઠયા રહે. સમાજ સેવા ન કરે, ધર્મ ન પાળે. તો પણ તેઓ ઇચ્છે છે કે સમાજ જમારી સેવા કરે, જમને માન આપે ! પરંતુ ચાલ રાખજો કે ભયંકર કાંતિ આવી રહી છે. આવી રીતે તેઓ રૂબરૂ ને સમાજનું નાવ રૂંધાવશે. સાધુ સમાજ નહીં સુધરે તો કોમ્યુનીઝમ જાહી આવશે. મહત્ત્વ ખાવાનું ખાવતાં જનશેત્રો હવે બંધ થવાં લેખજો. જનશેત્રોમાં મહત્ત્વ ખાવાનું લઈ પઠયા રહે ને દેશમાં જાગસુઓની સંખ્યા વધારે એ કેવું અધિર ! જાણે સાધુઓએ અને ધર્મીઓએ ધર્મનું ચરીર પકડી રાખ્યું છે પણ તેના આત્મા જુગળાવી દીધાં છે. આપણે ધર્મનું મઠડું પકડી રેહ્યા છીએ. ધર્મીઓને ઠરોઠોની આવક છે તેમાંથી હજારો વિચારકોને પરદેશોમાં પ્રચાર અર્થે મોકલી ચકાપ. પરંતુ આજે ધર્મ ઢોને લેખજો છે ! ભલે નાહ સદી બાંધ પણ ધર્મનું મઠડું ઠોડ્યું નથી. તે કહે છે જાગે કદર સનાતની છીએ ! જાણે ઠરોઠોની સંખ્યામાં હિંદુઓ, ખ્રિસ્ત અને મુસલમાન વટથી બાંધ છે તે જોવા છતાં તેઓ હિંદુધર્મમાં સુધારણા કરવા તૈયાર નથી. ભારતીય પ્રબલને કહું છું કે જોઠો, ભગો, અને ભારતીય ધર્મ તથા સંસ્કૃતિની સુધારણા તથા પ્રચાર અર્થે કમર કસો.

ગુરૂ નાનકની જ્યંતી

અમદાવાદમાં લગભગ ૪૦૦૦ શીખ ભાઈ-બહેનો છે એની જગ્યાએ તે જગ્યાએ એમણે નાનક જ્યંતીનું ભવ્ય સરવસ કઢાવ્યું ત્યારે જ પટ્ટી, આ બધામાં નાનક સાહેબનું જીવન

ચરિત્ર જન્ય રચે બાપવામાં આમ્યું છે પરંતુ 'શ્રેયધર્મ'ના વચિત્રને આ વિશે વધારે જાણવા છતાં ધ્યાન થાય તો અને અમારા વિદાન મિત્ર શીવલ મનભાઈ પ્રજ્ઞાસ દેસાઈનું "જપજી" નવજીવન પ્રકાશન કંદીર તરફથી પ્રસિદ્ધ થયું છે તે વચિત્રની ભલામણ કરીશું એ પુસ્તકમાંથી સ્વ. મહાકાશીથી જીવિત સંદેશમાંથી ઉતારો આપ્યો છે તે નીચે પ્રમાણે છે:-

"કુ" સનાતની કુ. અને તે હિન્દુધર્મમાં સપૂર્ણ સંતોષ છે તે ધર્મ એટલો વિશાળ છે કે તેમાં દરેક પ્રકારની માન્યતાને આશ્રય મળે છે.

આશ્રયમાળ્યો, શીખો અને બાહ્યસમાજોનો ભણે પોતાને હિંદુ આધી જુદા ગણાવવા ક્યારે પરંતુ અને તે સહા નથી કે, આમજાતાં તેઓ જ્યાં હિંદુધર્મમાં જળી જાય, અને, તેમાથીજ સાંતિ મેળવે, બધી મનુષ્યકૃત સરખા પેઠે હિન્દુ ધર્મમાં અપૂર્ણતા અને દેહ રહો છે સુધારા માટે પ્રયત્ન કરવા કેટલું સેવક ક્યારે તેને માટે આ ક્ષેત્ર મોકલું છે પરંતુ, હિન્દુધર્મથી છુટા પડવાનું કંઈ કારણ નથી.

સેવક શીખધર્મને હિંદુધર્મની એક સુધારક શાખા જ કહે છે અને જણાવે છે કે હિંદુધર્મની સનાતન વહેલી મનામાં નવા તથા પશ્ચીની

માસિક નોંધ

ભરતી થતી આવી છે અને જે રીતે એ સનાતન પ્રવાહ પુનર્જીવિત થતો રહ્યો છે.

જેમ શાક્યમુનિ અને શાતપુત્ર મહાવીરે પોતાનું ક્ષાત્રતેજ જાળવી, ધર્મનું મંથન કર્યું, તેને નવો આપ આપ્યો, નવજીવન બક્ષ્યું, તેમજ આ શીખ ધર્મના પ્રત્યેકાને પણ પોતાના જમાનામાં ક્યું છે જોઈ અને જેન કમો જેમ એજ સંસ્કૃતિપ્રવાહના દાંડા છે, તેમજ આ શીખધર્મનું પણ છે, હિંદી જ જમિનું ધર્મ-દૂધ પીને એ પુષ્ટ થયેલો છે.

ચતુર્વિધ સનાતન હિંદુ ધર્મના ચાર મુખ્ય પ્રવાહ:

બાહ્ય, જૈન, બૌદ્ધ અને ૧૧ મા સૈનાથી હાથ પાયેલો સંત ધર્મ તેમાના હોશ પ્રવાહનું જ એક જરૂર તે શીખધર્મ; તેમજો 'મંથ સાહેબ' તે સતેનું વિશાળ સંચે-લન છે.

મુસલમાનો હિંદુમાં ફરી ફરી હાથ લેવા તે મુઝુ નાનકનો કાળ કહો (ઈ. સ. ૧૪૬૬ થી ૧૫૪૮).

હિન્દુસંસ્કૃતિમાં જગત સમ-ન્ય જગ છે તેને પ્રત્યેક મુસલમાન વસતી થાણે પડતી મઠ તેમજ ધરમાના સુફીરામને આપણા ભક્તિમાર્ગને વેગ મળેલો તે હાજમા હિન્દુ સત મહાકાશીની જેમજ કદાચથી પીર એધિવા ને બહોટો પ્રજામાં સરખું બાહ્ય માન પામતા. પરંતુ તે કાળ

પર નાનકે રીકા કરતાં કહ્યું છે કે "કેટલું મુસલમાન નથી કે કેટલું હિંદુ નથી.

ધર્મપાલન ન જોઈએ તો તે કમી, સૌ જુલાવામાં જમા કદા એ રીતિનું વર્ણન એમણે કહ્યું સંદેશમાં અને રાતા હાથથી આપ્યું છે. એ સમયે અખાતમજાવણા કદા જપજીમાં એ લખે છે કે:

બાહ્ય મુદત વેળાએ વિચારો વડું નામ ને ઈશ્વરો મહિમા ગાઓ, વિચારો વડું તત્ત્વ તે—કમંચી દેહપ્રતિ છે કૃપાથી મોક્ષમાળ છે એમ જણી લહો સત્ય પ્રજા સર્વત્વ નાનક.

સિન, વિષ્ણુ તથા બ્રહ્મા, સર્વ છે મુરુની મહી પારંતી, ઘરકા, વાકમી એમ સૌ દેવ દેવીઓ.

આમુર એટલે નાનક સાતેન ના મત પ્રમાણે આત્મા એ, આત્માના નિધિમાં પૂરો રત્ન માલિક મોલીઓ પામે તે ને ધરો કાને શીખ મી સહજ તરફી આપણા આત્મામિત્ર વિકાસ માટે "જપજી" વચિત્રની જગ્યાએ આસ ભલામણ છે.

મુખ્ય ઇલાકામાં વ્યાયામદિન

મુંબઈ સરકારે મઠ તા. ૧૭ ૧૮ અને ૧૯ વ્યાયામ ઉત્સવ તરીકે યાજવાની ભલામણ કરેલી. તેને જ જપજી માંથી.

અનુસરીને આખા ઇલાકામાં તમામ શાળા, મહાશાળાઓએ એ ઉત્સવ ઉત્સાહભરે જાળ્યો હતો.

નવા સ્વરાજ્યની જવાબદારીનું જ્ઞાન વિદ્યાર્થીવર્ગમાં આપ્યું છે જ, અને ભવિષ્યમાં જે નગરજનો મારફતે બ્રહ્મજી, કૃષિજી, વૈજ્ઞાન અને શૂદ્રના તમામ મુલ્યો જોડેએ આ પુરુષમાં હવે લાવવાની જરૂર છે તે સિંચે માત્રે જોઈને લગભગ બધે મધ્યે કરાવવામાં આવ્યું હતું.

ભારતને હવે આપણે જયદી વીરતા, યાન, પુરુષાર્થ અને આદર્શ સેવાભાવના પ્રકટ કરવું છે. રમત નમતો અને આપારને કેળવણીનું મુખ્ય અંગ બનાવવું છે અને પોતાની નીચેથી સરકારને સહકાર અને વશદારી આપતાં પ્રબળનો શીખે એવી મુખ્યવસ્તુ બની રહી છે.

કસરોલી માનસિક, સામાજિક અને આધ્યાત્મિક મુલ્યો પ્રસ્તુત છે. પરીક્ષાઓથી ખીસે છે તેના કરતા વધારે સારા ખીસે છે એવો નવા નવા કેળવણીકારો અને માનસશાસ્ત્રીઓનો મત છે. માત્ર વિદ્યાર્થીઓ જ નહીં; મોટી ઉંમરનાં તમામ આ પુરુષોએ ફરવા કરવાનાં શૈક્ષણિક રમત નમતમાં રમવાનું છે. આ રમતમાં હવે નિરાશા તો નિષક્રિય હોવી ના જોઈએ. નિન્દા, દેષ, કે તકામી ટક ટક કોરાણે મૂકી જઈ કંઈ જ નિષ્ઠા અને સ્વદેશભક્ત જાને એ મધુ જ જરૂર છે.

ચિરંત, અપ્રમથ, સપ, અર-સ્પરસના સાચા પ્રેમભાવનો ઉદય, સમૃદ્ધવ્યાજ અને સહયોગજીવન.

હવે પ્રેમજી વારંવાર માંદા નહિ પડવું જોઈએ.

બનીશ શૌ કહે છે કે હું સત્તા પર હેલિંગ તો માંદા પડે એને જેલમાં મોકલું અને ખુનાક કરે તેને ફાંસીનામાં મોકલી એમનાં મનજી અને હૃદય તપાસરાવું.

૪૦ વર્ષ પછીના મુખ્ય રાજો દમ, સંધોષા, લોહીનું દવા છુ અને દાયાવી દીઝ (મધુપ્રમેહ) જે બધા મેદાંખણે મોડીને યાજ છે. તેથી મારી પ્રેમ-ધર્મનાં વાજકોને સલાહ છે કે એમણે ૪૦ વર્ષ પછી તો ખાસ કસરોલી કરવી, આસન, દડા બ્રહ્મ, પ્રાણાયામ અને ફરવાકરવાનું જૂન રાખવું; મંદિરાદીઓ, કુટુંબને, દેશને અને પોતાની જાનને માર-ફત નીચે છે અને દુષ્કર્મ મનુષ્ય જીવનનું સાધક કરી રાખતાં નથી.

આ વિવેચનની ઉત્તરવૃદ્ધિમાં મેં પણ દેશને વિદ્યાર્થીવર્ગને ચકા કોડી દેવાનો બધામણ કરી છે જે બધામણ હું મોટી ઉમરનાને પણ કરું છે. એ પીસા મચાવી કમળ મહત્ત્વનાં ફળ આપાની વીદ્યામીન તથા પોષિત તત્ત્વો યોગ્ય પ્રમાણમાં મળી રહે એવા યોગ્ય લેવાનો અને મોડ પણ જાતના રાજો સામે ધવાની તાકાત કેળવવાની જરૂર છે.

નાવ, દમ, દમ, હાટોમાં, વરાધ, હાંદવન-ન રાજો ઇલાદિ અટકાવો શામ એવા રાજો છે. સારા જાજ ઉપરથી, એ જ્યાં અટકાવી રાખો.

યુગરતીઓ જ્યાં સુધી દીથી ફાળના ખાનારા પેલીઆદિસ કહેવાતા એમને હરકરમાં મોડ લેવું નહીં.

હવે એ વિવેચન મહા પ્રાન્તે પ્રેમવાદ હવેનાં રાજ્યકારણમાં નથી. મોટા જવાબદાર મહત્ત્વ સમજવું જોઈએ.

સ્વામી રામતીર્થની જયંતી

સદ્ગાઓ, દિવસોત્સવના પ્રચાર સમિતિને આ વર્ષે થી મહેલ દલ્લ મોસ્લામીનો લાભ, રામતીર્થ જયંતીને પ્રસંગે મળી એથી મહાન-અરમાં એજોશીએ, વિદ્યાર્થીઓ બાલકમાં જેવું છટાદાર બાલક મળ્યું હતું કે સેકેડા. આ પુરુષોએ લગભગ એ કલાક એમની વેળામાં, મન-મુખ્ય થઈને સાંભળો.

સરવુ સાદિલ પ્રચારક મળ તરફથી થી. કુપાત્રે પડીએ અને સ્વામી સ્વયંભોતિએ, મુંદર મુનરાતીમાં સ્વામી રામતીર્થનું જીવન અને લખાણો પ્રસિદ્ધ થયાં છે. પોતે મહાત્માઓ, આત્મજી, ઉપદેશક, કવિ, તત્ત્વજ્ઞાની અને સંત હતા. ભારતને મહાત્માઓથી પહેલાં જે મે સમર્થ મહાપુરુષોના લાભ મળે તો સ્વામી વિવેકાનંદ અને રામતીર્થ. મન્ને વિષે મુનરાતી વાચક-વર્ગ જેમ વધારે જાણે તેમ વાધારે લાભ થશે.

વિદ્વાનોમાં પણ જેમણે આત્મ-સમ્યક્કાર, જીવનનું સૌન્દર્ય અને જ્ઞાનને મેળવ્યા છે તે એકલા યોગી કરતાં મેંડ છે રામતીર્થ એવા હતા. "અનંતજીવન" નામના પ્રકરણમાં એમની એકે કવિતા છે કે -

જન પ્રેમ મૂર્તિ સોધો મે, એ સર્વમાં નાભી રહ્યો; એને જ હું અવલોકું, એને જ હું ચાહી રહ્યો.

મુજ એ જ છે સર્વદેવ ને,
મુજ એ જ છે રક્ષક બધે,
મુજ મિત્ર સત્યો એ જ છે
ને એ જ મુજ મેઘા મુજ
મુજ એ જ પિતા, એ જ આદ્ય
તંત્ર મુજ એ પુલક તણું,
મુજ એ જ પતિપત્ની અને,
મુજ એ જ આત્મારામ છે.
મુજ એ જ છે જીવન અને,
મુજ હૃદય ને આરામ છે,
ઉપાત મારો એ જ છે ને,
એ જ મુજ શાન્તિ છે.
‘એ બ્યોતિઓમાં બ્યોતિ મુજ
મુજ ઓપધિ, મુજ રામ એ,
મુજ સર્વદેવો ધર પર વિશે પોતે
કવિતા લખી છે તે જુઓ :—
સદસો શ્લોકો,
ચકિત કરવા વળ કર પૂ,
પરંતુ, તેમાં એ—
‘મિત્રવચન’, તમે જોળખી છકું.
રમી મિત્ર, નહીં
‘વિવિધ રૂપ તેમાં તુ બદલે,
પરંતુ વિચારમાં’
નહીં ‘પછી તને કોણ ન કહે
વડે પ્રાત્નવૃત્ત,
કુસુમકલિ ધોમેકો વિહારે!
બરે તુ વેલિયો,
રસ રૂપ તુલો શોભન, સચે!
છપી તારી ચકિત
(વિમલજ્યોતિ) ને પ્રતિ કહે
મનોહારી! એવું
કહે હૃદય, એ અવનલે!
કુવારામાં મીમે,
ઉજળા ઉજળાને જળ રમે,

હળા, લીલા તારાં
રમણ મુખ ચિત્તે અભિરમે!
ધનાકારે ધૂમે,
ગતનચકિત અલુભકપમાં
અહો! લીલાવતી!
જ્યેષ્ઠ પર ત્યાં આપું ઉપમા
ખીલી પુષ્પો કણી,
વનરમણી મહી મોહિની બરે,
અહો! એ રતોમાં
પ્રભુ! ‘નયન શાન્તિ મને કરે!
પંડિત જવાહરલાલનો
પરદેશમાં દિગ્વિજય
આ મહિને પંડિતજીએ વિદ્યુત
વિજય કર્યો પુના પાસેની આગ
વાસલા જેવી મનોહર શિરમોહની
શુભિ પર રાષ્ટ્રસંરક્ષક જળા
વિલાસવનની રથાપના કરતાં એમણે
સામે ઉભેલા સિંહચક્રની સમક્ષ
ધરવીર સિવાજી અને મહારાજા
પ્રતાપના આદ્ય પાસે આસિતો
માથા! મહાત્માજીના આદ્યને
આવાહન કરીને એમણે આત્રી
આપી કે કોઈ આદ્યજીવની પુલો
મારે આ જળ, રમણ અને વાહુ-
સેનાઓ નથી પરંતુ અમૂલ્ય સ્વ-
રાજ્યની રક્ષા માટે છે; ‘પછી’ સૈનિક-
સાધન, ‘દૃષ્ટ’ દૃષ્ટા ‘દૃષ્ટ’ પહેલા
નંદરમિ પેઢેલા દરજ્જાનું બનાવવા
પ્રગલ્ભને વચન આપ્યું, ત્યાંથી
ઈન્ડિય અને અમેરિકા મથા નાવનરા
જેનાં મન્ય રમણીય રમણો જેનાં
એન્ડીન, કુર્ષ જેવા સાયેશમતનાં
રથાપન અને લોક જીવનને સમૃદ્ધિ
કરનાર તત્ત્વજ્ઞાનીનાં દર્શન રહ્યાં.
એટલી અને દુર્મન જેવા ધુરંધર રાજ્ય
સંવિધાને મન્યા રાજસમાજો અને

વિલાપીને મહાત્માજીની મૃતસંજ
વિનો વિલા શીખવાડી.
આંતરરાષ્ટ્રીય રાજ્યકારણની
પોતાની સર્વોદય દિશોને જમતને
મોહિતો લખાડી.
ભારતમાતાનો પ્રતિજ્ઞા પદિ-
તજ્ઞા આ પ્રવાસથી એટલી જમી
વધી કે ન પૂછો વાત. જેનાં પૂર્ણના
મહારાજ્યોમાં કઈ માન ન હતાં
તે પહેલી દરજ્જાના રાજ્યો સાથે
મેશીને અવિધ્ય રચનાર સત્તા બની
ગઈ!
સંકેત પધારી પોતાની કબજા
વર્ષ ગાંધી સમારંભોમાં એમણે
બહેર ક્યું કે,—
ગાંધીજીમાં વૈજ્ઞાનિક દષ્ટિ
રાખીને બચવાનો જસડી તરડી
આપણા નહીં કારણ કે બચવાન
નેટલીજી દર્શિત તમારામાં છે.
સ્વામી માધવતીર્થજી
ત્રીસ વર્ષથી સાયેશમિત અને
એનરડીનના સાહિત્યોને વેદાંત-દષ્ટિ
સાથે સમન્વય કરનાર અને મુજરાતી
તથા અંગ્રેજીમાં લખાયેલ કોર
પુસ્તકો! ‘હખી સન્માસજીવનને
સાધક કરનાર સ્વામી માધવતીર્થને
દિગ્દીપત્યગાનપ્રચારસમિતિમાં વાતી-
લા પ માટે આ ‘મ’ તજ
આપવામાં આપ્યું હતું એમને
કુખ્ય પ્રસ એ પૂજાર્માં આજ્યો
હોતો કે ‘સંસાર કુખ્ય છે કે મુખ્ય
રૂપ’ જવાબમાં એમણે જણાવ્યું કે
મેનારની દષ્ટિ પર એનો આધાર છે
દૈત્યો કુખ્ય અને અદૈત્યો
પરમમુખની પ્રાપ્તિ યાગ છે.
એનો અર્થ એ કરો કે પ્રેમ-
ધર્મ એ સાચો ધર્મ છે.

સ્વ. ભાઈશંકર સોલીસીટર

દાનવીરગુરુ રમગુરુ કામચંદ્રાચાર્યાના
કાવ્યને પ્રથમ સંસ્કૃત સંસ્કૃત દત્ત.

૧ સાખ મુસાફરોએ સાખ સાધી
હતી.

ડે. છવરાજ મહેતાના ગુણ

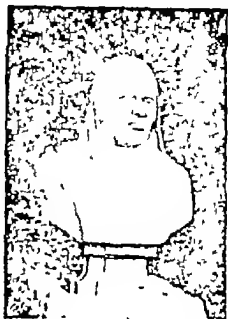
‘સોમાં એકાદ ચરવીર સાખ

સિદ્ધી કૃપાચંદ્રે આ મુનિએ

હરતે, અમદાવાદ છાત્રા સોલસમેડ

છે દગરમાં એક પડિત સાખ; દશ

આમેદુદ્દીન જનવનામાં પોતાના પ્રાણ

સ્વર્ગસ્થ ભાઈશંકર સોલીસીટર

તરફથી રેવાખાઈ ધર્મજાનોમાં
ભાઈશંકર તથા રેવાખાઈની મૂર્તિ
ઓની અનાવરણ વિધિ કરવામાં
આવી હતી. ડે. મહેતાએ આતા

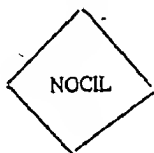
દગરમાં એકાદ વક્તા સાખ
અને દાતા, તે કાઈ ન વાર સાખ
અને ન પછુ સાખ.”

રેવાખાઈ ધર્મજાનો અમે વળે

સ્વ. રેવાખાઈ

રેવા છે. આવી મુંદર મૂર્તિવિધા-
નની કળા પ્રાપ્ત કરનાર આધુનિક
યુગશાસ્ત્રીઓમાં તે એ પવેશ ન
છે. એમને અમારા અભિનંદન છે.
૨૨-૧૧-૪૬ હરિપ્રસાદ

ધોવા

માટે સારામાં સારી જાતનો
એક જ સાબુ વાપરો

—: મેન્યુફેક્ચરર્સ :—

નાણાવટી ઓઈલ એન્ડ કેમીકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લીમીટેડ.

ચોક્કસ ડીસ્ટ્રીબ્યુટર્સ : યનાલાલ નરોત્તમદાસ ૫૫ હાકી સર્વિસરોડ-માંડવી.

ટેલીફોન નં. ૨૧૦૯૧

મુંબઈ-૩

WEAVING INDIA'S FUTURE.

To day there are 421 Cotton Textile Mills in India whilst the first one founded in 1853 less than a hundred years ago The Textile Industry has been the back bone of India's industrial development and the House of Tata has played its part in that development its first venture, the Empress Mills was founded in 1877 by the great pioneer Jamshedji Tata. No longer need India's millions purchase cloth from abroad India alone can clothe her sons and daughters and give them the quality, Variety and cheapness to suit all. It is our aim to be in the service of the nation.

Selling Agents

Jethabhai Ramdas & Co
Nathuram Ramnarain Ltd
Patel Ghanshyamdas & Co

Head Offices

Mulji Jetha Cloth Market,
BOMBAY.

Shops in: NAGPUR, AHMEDABAD, CALCUTTA,
COWNPORE, DELHI, KARACHI.

Mfg. Agents:

Messrs TATA INDUSTRIES Ltd.
BOMBAY.

:: જીવન પલટાનાં સૂત્રો ::

ભૂમિકા

જીવનપથદાઓ મારે મુખ્ય જ્યારે સફેદું સાધન તો સ્વસ્થ જ છે. મદ્યમ એ સંતોનો અનુભવ હોય છે સંતોની ડેટલીક વાણી સુનતુ કામ કરે છે, એ સૂત્રો મધ્યાં નાનાં હોય છે પરંતુ એમાં ઘણો અર્થ સમાવેલો હોય છે. અહીં આ એવાં ડેટલાક સૂત્રો પસંદ કરવામાં આવી્યા છે. એ સૂત્રો એવાં છે કે તેમાંથી ફક્ત એક જ વાદ કરી એને આચરણમાં મૂકવામાં આવે તો જીવન જરૂર પથદાઈ ગય, શૂલ ભરેલું માથેક જીવન સત્યમય પૂર્ણ જીવન થાય જેમાં હર્ષ-શોકાદિ દંડ રહે નહિ.

જીવન પદેલા ડેવું હોય છે અને પથદાયા પછી ડેવું થાય છે તેવું સાધારણ દિગ્દર્શન તત્ત્વ માસિકમાં (જીવનપથદા) આવી ગયું છે. તેવું સાધારણ દિગ્દર્શન આ છે.

વાપરતા આવડે તેની તથવાર. તથવાર વાપરતાં આવડે તો એ આપણું રક્ષણ કરી ન આવડે તો તે જ તથવાર આપણું હનન કરે, જે હતા જીવનદાયી હોય છે એવી અમૂલ્ય દવાનો ને ઉપયોગ કરતાં ન આવડે તો યત્યુત્ત ધારણ પણ અને છે તેમ જીવન-પથદાનાં સૂત્રો વાપરતાં આવડે તો તરી જવાય, નહીં તો એ જ સૂત્રોથી દુઃખ પણ મરાય છે. આજે દુનિયામાં આવો પ્રત્યક્ષ અનુભવ યદ્ય રહ્યો છે.

જીવનની ઉન્નતિ કરનારાં સૂત્રોથી ડેટલાક પેલાને કહેવડાવતા ભક્તો, મુશ્કેલીઓ પેલાને અધીર્મતામાં લઇ જઇ રહ્યા છે અને તેથી ભેળો એમના તરફ દસી રહ્યા છે. અને એ સાદજી છે. આજના ભોળાં જાનો ઉપયોગ જાણતા ન હોવાથી તેમની આવી રિશત થઇ છે. બાકી આ બધા સૂત્રો અનુભવીઓનાં છે. આ સૂત્રોથી જ તેઓએ પોતાનું જીવન ઉન્નત કર્યું છે.

અધ્યાય ૧

સાનયોગ

૧ " સર્વં સ્વચ્છિદં પ્રસન્ન : " :-

જે કંઈ છે તે એક જ તત્ત્વ છે. એક જ પ્રકાર-ત્વની આ બધી સર્જિ છે સુવર્ણના બધા અર્થકાર

બનેલા હોય છે. એમાં નામરૂપ મિથ્યા છે. સુવર્ણ જ સત્ય છે, સુવર્ણ સિવાય એમાં કંઈ પણ હોતું નથી. તેથી જ કહ્યું છે કે, " પ્રજ્ઞ સત્યં જગન્મિથ્યા " જગતનો અર્થ છે જનાઈ અર્થોત્તર રહેનાઈ-નાશવંત. અધકારમાં રૂપ અને નામ છે તે જનાર છે મિથ્યા છે અને સુવર્ણ સત્ય છે તેમ આ આત્મ જગત પ્રજ્ઞ સ્વરૂપે જ છે. જેમ સ્વપ્નમાં નાના પ્રકારની સર્જિ ઉત્પન્ન થાય છે, દેખાય છે, પણ એ સર્વ સત્યનો જ વિધાસ છે. આત્મામાંથી જ ઉત્પન્ન થયું છે, અધકારમાં જ રિયર છે અને આત્મામાં જ લય પામે છે. એ સર્વ સર્જિ અપ્રમ સ્વરૂપે જ હોય છે, તેમ આ જે કંઈ દેખાય છે તે જશુ આભસ્વરૂપે જ છે, શબસ્વરૂપે જ છે.

૨ સધિવાનદોષદ્મ્

આપણે સત્ત્વ, તિલ્ત્વ, આનંદ સ્વરૂપ આત્મા બીએ. એટલે આપણે આનન્દસ્વરૂપ હોવાથી આનંદજન હોવાથી આનંદ સિવાય બીજું કંઈ પણ વસ્તુ આપણામાં હોઈ શકે નહીં. રામ જેમ શરીરના વિધાર છે તેમ હારીશીક એ મનના વિધાર છે. રામની આજે હર્ષશોકનો આત્મા બોલે એટલે આપણા બોલે કંઈ પ્રકારનો સન્નિધ નથી. આજે જેમ મળણ સિવાય હોઈ શકે નહિ તેમ આપણે આનંદ સિવાય રહી શકતા નથી. આપણું સ્વરૂપ આનંદમય છે તેનો અનુભવ કરવો એ મનન કામ છે, મન રિયર રહી આત્મામાં આનંદ સ્વરૂપનો અનુભવ કરે શા માતાની જગતની વસ્તુઓમાં મોહિત થઈ સુખદુઃખનો અનુભવ કરે; જગતની જગતે માયામાં ફસાઈ તેમાં મોહિત થઈ તેનાથી ઉત્પન્ન થતાં હર્ષ શોકનો અનુભવ કરે છે તો વિવેકી માની. જગત તો કેવલ મિથ્યા છે, અરિયર છે,

જીવનમાં પલટો લાવી તેને અધ્યાત્મ-માર્ગે દોરવાની ઈચ્છા સેવતા મુમુક્ષુ-ઓ મારે 'મુંદર માર્ગદર્શન આપતા આ લેખમાં લેખક દુઃકમાં મહત્વના મુદ્દાઓ વાચક સમક્ષ રજૂ કરે છે. લેખક : શ્રી દુષ્ણ, નર્મદાતટવાસી

નાદરેત છે, તેથી તેનાથી મોહિત ન થતા સદ્ગુણિ
આનંદસ્વરૂપ આત્માનો અનુભવ કરે છે આત્માનો
સખથી સત્યજ્ઞાન હોવાથી એમનું મન હંમેશાં
આનંદમાં જ રહેશે. જન્મતની નાશરત વસ્તુઓ એને
મોહિત કરી શકતી નથી એની શાન્તિ અખંડ રહે છે.

૩ સમાર્થ યોગ ઉપ્પત્તે ।

‘નિર્દોષ દિ સમંધસ તરમાહ બ્રહ્મણિ તે રિયતમ્

અકાર્યું સ્વરૂપ સમત્ત છે. શાન્તિ, આનંદ સર્વત્વ-
જ રહી શકે છે સમત્તનો જાંઝ એ શાન્તિ-આનંદનો
જાંઝ, તેથી એમનું મન હંમેશાં સાચામાં છે અર્થાત્
એમાં હંમેશા સમત્ત રહે છે તે અક્ષરમાં જ
જોડાએલા છે એથી જ સમત્ત જ યોગ છે પ્રકારામ
મહારાજ પણ કહે છે કે, ‘શાન્તિ તેષે દેવાંચી વસ્તી
અર્થાત્ આ શાન્તિ છે ત્યાં જ દેવની વસ્તી છે શાન્તિ
એ દેવનું સ્વરૂપ છે દેવ, અક્ષર, શાન્તિ, આનંદ એ એક
જ તત્ત્વોના નામો છે, સર્વથિદ આનંદ બ્રહ્મ.

૪ અધોન્યાનનન્વયોચત્ત્વ પ્રજ્ઞાવાદાશ્ચ માસત્તે ।

રેક અનુષ્ઠ પેતાને યાતા-બાજુકાર સમરે છે.
પેતાને ભુલિયાળી માને છે ખતા અસત્ય-દાષ્ટબયર
એવી આ કુન્વચી વસ્તુઓથી તેમજ બનાવોથી કુળી
ધાપ છે, પેતાના વિચાર પ્રમાણે ન ધાપ કેતો જરૂર
કુળી થવાનો, પેતાનું કોઈએ અપમાન કર્યું કે તરતજ
મોહું કીનરી જાય છે એટલે જેનો શોક કરવો જોઈએ
નહી તેનો તે પેતાનો ભુલિયાળી યાતા સમજતો છતાં
શોક કરે છે. સ્વપ્નમાં રાજ જગ્નું રહ્યું કે કોઈએ મોહું
અપમાન કર્યું, પેતાના મન પ્રમાણે ના થયું તો તેથી
શું જ બ્યારે પોતે આપ્યા આનંદસ્વરૂપ છે, જન્મત
સ્વપ્ન જેવું નાશવંત છે, પછી કુળી કેમ જ બ્યારે
સંસારને આપણે સ્વપ્ન સમજીએ છીએ પછી સ્વપ્નમાં
થયેલા બનાવોનું કુળી હોવ જ નહીં.

૫ ઘણે મોગળે સર્વહી દૈવયોગે ।

પ્રારબ્ધવશાત્ ભોગ પ્રાપ્ત થાય છે. જો કર્યું છે તે
ભોગવવાનું છે. પ્રારબ્ધ ભોગવ્યા બમર છૂટકો જ નથી.

૨જી

અઠવાડીયું

સ્વામી વિવેકાનંદની
કથા ૭૫૨ થી-
કવિ રમેશ મુસાએ
સુનેહું સંસ્કારી ચિત્ર
૭

જ્યશક્તિ પીકચર્સનું
લક્ષિતરસ પ્રધાન ચિત્ર
૭

તમે નહિ આવો ત્યાં સુધી

હું બોજન કરીશ નહિ—

બાળમજા ગોપ.સે લગવાન પાસે
હક કરી અને બજારની માર્ચના સાંભળી
બંસીધર શ્રી કૃષ્ણ પ્રભુએ
જાતે હથેન હાથ એની હક પુરી કરી

ભક્ત

૭

ગોપાલ ભૈયા

સહકૃદંબ જોઈ શાશ્વ એનું સંસ્કારી સર્જન

નોવેલ્ટી

દરરોજ (૮) એક
૨-૪૧-૭-૯૧

પ્રમાણ:- શશીકાંતર

અનંત મશરો
અમીર હજીરકી
પાંડે-સદમજ

ગાનીને પોતાના આત્મસ્વરૂપનું જ્ઞાન થવા પછી ૨૫૫ અને સુરુષ શરીરથી પોને જુદો ઢોવાથી તે શરીરના મુખ્યદુઃખથી તે નિર્મિત થો છે, એટલે પ્રાપ્ત થમાએ તેઓ ભક્તિભાવે, તેનાથી પોતાના આનન્દસ્વરૂપમાં કદ દેર થઈ શકે નહીં, તેની શાન્તિ અખંડ જ હોય છે. ગાની પોતે પૂર્ણ આનન્દસ્વરૂપ ઢોવાથી એનામાં મુખની વાસ્તના રહેતી નથી. તેથી વાસ્તનારહિત ઢોવાથી નવા સંસ્કાર દર યથ પ્રારબ્ધ જની શકતા નથી તેથી તેને મુખ્યદુઃખ રૂપી ક્ષય નવા ઉત્પન્ન થવાનાં નથી, તેમાંથી તે મુક્ત થાય છે.

અધ્યાય ૨

કર્મયોગ

૬ કર્મણ્યેવાધિકારસ્તે મા ફલેષુ કદાચન ।

મા કર્મફલહેતુર્મ માં તે સંગોસ્લ્લ્ય કર્માણિ ॥

આ કર્મયોગની ચતુ મૂત્રી છે મનુષ્યનો અધિકાર કર્મ કરવાનો છે. પ્રત્યક્ષપતિત આભાવિક કર્મ કરતાં. કળમાં તેનો અધિકાર હોનો નથી, તે તેના અધિકાર બહારની વસ્તુ છે. કારણ કે કળમાં પાંચ વેતુ હોય છે. અધિકારનં તમા થાતાં વારણં ચ પૃથગ્વિધમ્ ।

• વિવિધાથ પૃથક્પ્રેષ્ટા દૈવૈ ચૈવાક્ર પંચમમ્ ॥

કિયાની ક્ષનિપ્પતિમાં આ પાંચ કારણો હેતુજન હોય છે. "અધિકારનં" એટલે ભૂમિ. વિચાર કરો કે આપણે અમુક ધર્મની આજ્ઞા રાખીએ છીએ, પણ એટલા ધર્મ થવામાં પ્રયત્ન કારણ છે ભૂમિ-ઓસર જમીનમાં મું થવાનું છે? ધર્મને યોગ્ય ઉત્તમ ભૂમિ જેમ હશે તેમ ધર્મ વધારે પાકશે. ત્યાર પછી "કાતી" ધર્મ વાવનારની કૃદિ પર ધર્મની પેદાશ આધાર રાખે છે. ત્યાર પછી "પૃથગ્વિધ ધર્મ" નાના પ્રકારનાં સાધનો-જગદ્ દળ, ખાતર વગેરે મરીજ માણસ પાસે સાધન જરાજર ન હોય, બીજી બધું દીક હોય તો પણ ધર્મની પેદાશ સારી થઈ નહિ અને પછી "વિવિધ પૃથક્પ્રેષ્ટા", "નાના પ્રકારનાં મહેનત" મહેનતના પ્રમાણમાં ધર્મની પેદાશ થવાની. આ ચાર કારણ ઉપરાંત પણ એક કારણ હોય છે જ. દૈવ પ્રમાણે વરસાદ ઓછો વતો ધાય છે છતાં પડતી. દિવસ પડતું વગેરે પણ ધર્મની પેદાશ ઉપર અસર કરે છે. આમ ક્ષમપ્રતિમાં આના પાંચ કારણો દેલાથી ક્ષમ સંબંધી આપણે અધિકાર નથી. તેથી ક્ષમ વેતુ

મનમાં રાખવો નહીં પણ તેથી કદાચ તમ ૧ પ્રતિ કર્મ ન કરવામાં ધાય તેથી કદે છે કે અકર્મમાં કર્મ ન કરવામાં પણ તારી આમકિત ન થાય કે અપ્રકિત એવો કુ, મરુત જ ન જાની કાલ, જાત કાલ કર્મ ન કરવાનો આમદ પોતાના સિદ્ધાંતના વરદ જાય છે. કોઈ પણ માણસે સ્વાભાવિક કર્મનો ત્યાગ કરવો જોઈએ નહીં, કેમ કે કર્મથી જ સુદિ થાય છે. કર્મના અભાવમાં તો સુદિ જ નહિ થઈ જાય એટલે કર્મ ન કરવું એવો સુધર્મ થઈ જાય. "પારવે ધર્મિ ધર્મ" સુદિનો પારણા જનાથી થાય તે ધર્મ, એટલે કર્મ ન કરવું એ અધર્મ છે? ગાની હોય પા બક્ષત તેનાથી અધર્મ કેમ થાય?

૭-વર્તમાનેન વર્તેત, મૂતં મય્યં ન જોચયેત્ ।

જે વાત જની મધ તેનો શોક કરવો નહિ થાને ધર્મ જોવાનો શરી બન્ધ શોક ન કરવો, તેમજ અવિષ્ણનો ચિંતા કરવી નહિ, પરંતુ વર્તમાનમાં પ્રત્યક્ષ-પતિત સ્વાભાવિક જેમ આવે તેમ, અવિષ્ણનો ચિંતા કરી વગર ક્ષેમજા રક્ષિત કરવું.

કુપનીની સ્થાપના સને ૧૯૨૦

એતી મારે

કુવા તથા નડિમાંથી જમે તેટલી કિંદામજી થોડા

જોરે થવું પાણી એચનાર

નારિયા રેડ અને પાંપ

કોડી અને સારી ખેડ કરનાર

લોખંડી દળ

કેરડીમાંથી રસ કાઢવાના

કોણુ ચીંચેલા

દહીં વસોતવાના મુર અને મળજી

લોખંડી રથેવા

તેમજ

દરેક પ્રકારની મશીનરી અને એતીવાડીનાં

હથીઆદો

તથા

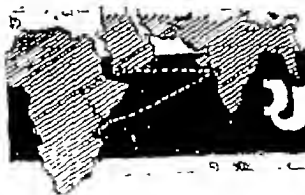
બોરીંગના કામમાં મારે પૂરો વા મજાદ-

અવ્યાસાલ એમ. ધોરણની કુપની

માલિક : ફરુકુશમ એન્ડ કોં.

(૧૫)

હીજાપુર, પરચ પોત, અમદાવાદ.

આફ્રિકામાં...

[પ્રેમધર્મના આગળના અંકથી હવે ચતિશ્રીના આફ્રિકાના પ્રવાસનું પર્વન શરૂ થાય છે.]

સ્ત્રી મર અલકનંદામાં અમારા મારે અલાપદી સીટ મેળવવા માટે મિ. પારેખે ઘણા પ્રયાસ કરી હતા કારણ કે અમારા આકાર પાણી વિ. માટે એ નક્કી હતું. છતાં એ પ્રયાસો સફળાશૂન ન થયા અને ત્યારે ત્યારનાની બીજી સ્ત્રીમરમા અમારે જુડુ એવું કહેવામાં આવ્યું, પણ હવે રોમાંચનું પાલવે તેમ નહોતું, એટલે મેં કહ્યું. "નખાની સાથે મુસાફરી કરવામાં અમને વધી નથી."

એટલે મુસાફરી નાકી કરી.

અમે સ્ત્રીમર ઉપર આવ્યા તે પહેલાં મિ. પારેખ અમારી કેબીનમાં ને ને બાઈઓ હતા તેમની સાથે અંગ્રેજીમાં વાતચીત કરીને તેમને અમારા પરિચય આપ્યો કે "અમે નેનોના પ. ધર્મજીવ છીએ અને અમને નથી સમજતો મને તે માટે મોજ સમરોડો કરી આપવી." એમ તેમને કહ્યું.

તેઓ મારા અને મારા સાથીઓના પરિચયથી ખુશ થયા અને કહ્યું કે, "તમે ચિંતા કરશો નહિ, તમારી સમજા અમે સાચવશું."

મી પારેખે તે વાતો અને કહી અને એરીવે તેમણે પોતાની બનતી મદદ અલકનંદા સ્ત્રીમરમાં અમારા પ્રવાસ સમરમયો અને તે માટે આવી અને એ બદલ તેમની વાડ, તેમનો દેસાહક હતું પણ મોરા દિવસમાં કોતરણોએ એ આફ્રિકાના પ્રવાસના પર્વનની જ્યારે પણ વાતો કરવાનો પ્રસંગ મળે છે ત્યારે ત્યારે હું તેમને વાડ કહી વચર રહી શકતો નથી અને ધણી વાર મેં કહ્યું છે: "તેમના જેવા કિસાહી કાપકોરા ધણા બોલો મળી."

કેક ઉપરથી હું તેમજ અમારા સાથીઓ નખા પાઠા કરી કારણ કે અમારું જગ્યાની મધો હું તેમ સ્ત્રીમર અલકનંદા અમને આફ્રિકા તરફ લઈ જતી હતી

આફ્રિકા તરફ.....

—ચતિશ્રી હેમચંદ્ર—

અને એમનું આઈ ધીરે ધીરે ફર જતું હતું અને કેટલાક કલાકો વાડ તે રેખાનું નકલ થયું.

સ્ત્રીમર અલકનંદાએ વેગ પકડ્યો હતો. કલાકોના ૧૦ થી ૧૮ ક્ષેત્રના વેગે તે પાણીમાંથી રસ્તો કાપતી હતી.

(૨)

માર્ગનો સમયબદ્ધ

કેબીનમાં આવ્યા બાદ એવું તે અમારી સાથે સાથે કેબીનમાં મુસાફરી કરનાર સાત માણસો છે એવું મળીને નક્કી કર્યું. એમાં આફ્રિકન હતા, માર કિંદોઓ હતા, તેમજ અન્ય એક પાદરી હતા.

કેબીનમાં ત્યારના અમારી વાતો થઈ. નખાનો પરિચય થયો. નખા મળવા આગુર હતા કે હું કોણ છું. હું ચું ઉદેશ્યો આફ્રિકા જઈ રહ્યો છું. તેમજ તેમના સંપૂર્ણ પરિચય માટે હું પણ આગુર હતો.

સર કરતી વખતે એ સાથે મુસાફરી કરનાર હમશાહીઓનો પરિચય ન સમાય તો સફરનો સમય બનતીલ કરવો એ મુશ્કેલ જતે છે. મારા જનુબીયો તે એમ પણ કહે છે લાંબી મુસાફરીમાં એક બીજાનો પરિચય ન થાય એ પણ ભાગ્યે જ જનનું કસે.

આમ સામા નજરોથી નજરો મળે એવી રીતે બેઠેલા મનવીઓનાં દિલ એક બીજાનો પરિચય માત્રા વિના રહેતાં નહો. જહી તો તે સાધારણ મનવી હોય કે ઉચ્ચ માનવ હોય.

મેં મારો પરિચય આપ્યો કે, "હું ધર્મોપદેશક છું. કિંદમાં જોનધર્મ કરીને એક ધર્મ છે તેને પ્રતિનિધિ

હું. અમારા જેનો પરદેશમાં વસે છે એટલે તેમની ઇચ્છા-
ઓને માન આપીને આફ્રિકાનો પ્રવાસ એટી રહો છું.”

એમાંથી પણ મારે નૈનધર્મ એ ન્યાયની વસ્તુ
હતી એટલે તેમણે નૈનધર્મ એ સુા એ અંગે થોડીક
વાતો કરી અને એ તેમને નૈનધર્મિનું મતન્ય જતાવ્યું
અને તેઓ ખુશ થયા.

એ સાત જણમાંથી એક આફ્રિકન પાદરી હતા.
તે થોડા સમય બાદ યુનિવર્સિટીમાં ગયા, બીજા ત્રણ
હિંદીઓ હતા. તેઓ સહનથી તાળજી કરતા હતા.
એકનું નામ હતું ડૉ. વાલ્ડી શેરી, બીજાનું નામ હતું
આર. વી. મેની અને ત્રીજા એક શીખધર્મ માન-
નારા હતા તેમનું નામ હતું ડૉ. જલવિદ સિંઘ. ચોથા
મહાસવનું નામ યાદ આવતું નથી પણ તેઓ એક
વૃદ્ધ હતા. તેઓ સહનથી પાછા ફરતા હતા અને
આફ્રિકાના નેરોબી ખાતે રહેતા હતા.

મેં લંડન જવાનું કારણ પૂછ્યું. તેમણે જતાવ્યું કે
તેઓ ત્યાંથી ભણીને પાછા ફરી રહ્યા છે. પણ લંડન
ખાતે વાતો થઈ; અને તેમણે કહ્યું કે, “લંડનની હાલત
પહેલાં જેવી નથી રહી પણ એ પ્રજાનો જીવરો એવો
છે કે બીજા પ્રજાઓ કરતા વધુ ઈચ્છાએ જીવતું કરી
રહે.”

બીજા ને આફ્રિકન હતા તેમનું નામ હતું નેઓ
કેમ્પ્બેલ. તે સીધા તેમજ વિચારક હતા. તેના વિચારો
સામ્યવાદ તરફ દોષા વધુ સામતા હતા અને મારા
એક પ્રજાના જાગૃત્તામાં તેણે જણાવ્યું કે તે તાજેતરમાં
રશિયાથી પાછો ફરે છે. રશિયામાં જઈને તે સામ્યવાદનો
અભ્યાસ કરીને પાછો વળતો હતો.
વિચારોની આપ-લે.

મેં રશિયા અને તેની પાસે દડીકોતો જણવા
પણ પ્રશ્નો ક્યાં ત્યારે તેણે કહ્યું,

“રશિયાએ સમગ્રમાં ને શિક્ષત જર્મનીને આપી
છે તે શિક્ષતનું મુદ્દાજન જાત ભણે એણું કરે, પણ
એ શિક્ષત પાછા એક પ્રયત્ન બોલે જાણત છે. તે
એ કે દરેક માનવને સ્વતંત્ર જીવવાનો અધિકાર છે
રશિયાએ જર્મનીને શિક્ષત નથી આપી પણ માનવતાએ
પણતમે કાર આપી છે એક માનવની બીજા માનવને
શુદ્ધામ રાખવાની, તેને દબાડે નહીં અને કોનારી
પાંડવાની જાવનાને વોડી પાડી છે.”

તેણે મને આંખીજ અને હિંદ અને પૂછ્યું. મે
કહ્યું, કે તાજેતરમાંજ નેનાઓને ઘોડાઓ આપ્યા છે
અને આંખીજ હિન્દને નેરીતે વોડી રહ્યા છે તે માનવતા
જાગૃત્તા મારે માનવતાને જાણત રાખવા માટે ઉદ્દેશમાં
એકો હમ છે.

એણે મને કહ્યું, “જી હા સાચી કે. તમારા
હિન્દમાં અને અમારા આફ્રિકામાં એકજ વાત
છે, આફ્રિકા આફ્રિકાનું અને વધુ વસતી તેની છતાંજ ત્યાંની
ખારાશમાં આફ્રિકાનોતી ઈચ્છાને ચૂંટવાને આધાર નથી
તમારા હિંદમાં પણ એવું છે ત્યાં પણ સામ્યવાદ નહિ
આવે ત્યાં શુધી તેનો ઉદાર નહિ થાય.”

મે તેને કહ્યું. એક દિવસ હિંદમાં એવો આવશે
જ્યારે હિંદમાં માનવતાના સાચા રજન થશે.

ત્યારબાદ અમારી વધુ વાતચીત થઈ. તેણે મને
તેની છેલ્લી પ્રકાશિત પ્રતિષ્ઠા:- “Konyak The
Land of Conflict” “કેન્યા (વિરોધનો પ્રદેશ)” એ
શીર્ષકે ચોપડી આપી અને કહ્યું: “તમે કેન્યાનો પ્રવાસ
કરવાના છો તો જા તમને ઉપયોગી થશે.

તેની જુડી જુડી વાતો ઉપરથી મેં એક વસ્તુ
ત્યારથી કે આફ્રિકાના પણ અધિકાર અને અજાનમાં
પડ્યા છે પણ ધીમે ધીમે તેમનામાં જાણતિ આવી
રહી છે. હિંદની જેમ ત્યાં પણ મિલનરીઓ અને ધર્મ-
સરથાઓએ શુદ્ધામીનાં બંધન મળજીન ક્યાં છે અને
ધર્મના નામે આધ્યા જીવતા બી વામાં છે.”

તે મારી વિચારસરણીથી ખુશ થયેલો અને તેણે
કહ્યું કે “એક દિવસ એવો આવશે કે જાગતે સામ્યવાદ
તરફ જતુ પડશે કારણ કે દુનિયાનો એકે એક આરા-
મમાં પડેલો માનવી એ નથી વિચારી શકતો કે બીજા
માનવ છે, પતી તે સામ્યવાદ તરફ કાંતિને રમ્પે જાય
કે સીંતના રસ્તે હિંદ માટે પણ સામ્યવાદ જરૂરી છે.”

અમારી વાતો પરિચય થયા માઢવધી અને રોજને
રોજ મોઢક નવા વિષય ઉપર ચર્ચો થતી. જ્યાં જ
પરદેશ રખોદા દોષને જુદા જુદા રીતો અંગની નવીનતા
અને વિશેષતા રજૂ કરતા અને એથી વાનચિતમાં થયે
જ આનંદ થતો.

થોડા દિવસોમાંજ અમે ચિરપરિચિત ન દોષને
તેવુ દષ અમેયું.

(૩)

કચ્છાઓ ઝોછી કરે.

રીમર ઉપર હવેસો જ્ઞાનંદથી જન્મ લાગ્યા ડેમીનના બાઈઓ અમારી બધી સમગ્ર સાચવતા ખાસ કરીને બપોરે આઠાર લેવાનો સમય આવતો ત્યારે બધા હસતા હસતા ડેમીનને બાઈ કરી જતા. સુવાની પણ અમને સમગ્ર કરી આપતા.

મેં તેમજ મારી સાથેના બાઈઓ પણ તેમની સમગ્ર સાચવતા, તેમને ઝોછી તકલીફ પડે તે અંગેનું વર્તન રાખેલું અમારી પાસેના કોમમાંથી તેમને રજા આપતા અને બધા જ્ઞાનંદથી ર્ણ જ્ઞાના.

મારે તો માનવધર્મનો પ્રચાર કરવાનો હતો, ખાસ કરીને એ મારે તો હું જતો હતો મોઢેને કહેતો; "આ માનવધર્મ ધાર્મિક ક્રિયામાંથી માથું ઉઠ્યું કરી નિહાળો કે દુનિયામાં તમારા કરોડો બાઈઓ ભૂખ્યા અને નાગા છે. આ વખતે એક જ ધર્મ છે કે તેમને કપડાં આપો, જળ આપો અને શાન આપો કે તેઓ માનવ છે અને માનવ નથી છતાંતો તેમને અધિકાર છે." ત્યારે આ માનવધર્મો સાથે સાથે ન જુલુ તો હું મોઢો જ ઉપરેત આપું છું એમ જ થતું.

મોઢે માનવ-માનવ વચ્ચેના ભેન્નાવોને શા મારે ઉત્તેજન આપવું? સમસ્ત વિષ માર રહેલા છે. સમસ્ત માનવ જાત મારી કુટુંબી છે ત્યાં વળી કાળા અને ચોરના ભેદ શા? તેમજ હું પોતે જ ક્યા મોરો હતો? એટલે મારે આફ્રિકન લોક કે યુરોપીયન તેમની સાથે બળવામાં સંકલ્પ શા મારે?

સંવધ લીધે-ઉપરેતક તરીકે એમ લીધે ત્યારે જ અમારા મારે એ મુદ્દાસેન જની મચેલો કે "લેવુ ઝોછું અને રેવું વધારે." સદન કરવુ એ આદર્શ છે એટલે સામાની સમગ્રતા અમારે પહેલા જોવી રહી. જ્યારે સામાની સમગ્રતા સાચવવામાં આવે ત્યારે એ અમાર્ગિક અને છે કે સામી બક્ષિ પણ માનવ છે અને તે પણ અમારી ભાવના જોઈને સમગ્ર કરી આપે દલાય ન મેં કરે તો સદન કરવું એ તો સમમ-માર્ગના શત્રોને પહેલો સિદ્ધાંત છે એટલે જ દલાય દરેક ડોહાંને મને જોઈએ તેથી વધારે સમગ્ર મળી રહે છે.

મને તો એમ પણ લાગે છે કે કોઈ વસ્તુ વગર ચઢતી લેવામાં, કચ્છાઓને કમી કરવામાં અથવા સમગ્રતાની સક્રિયતામાં ને મળા છે તેટલી માત્ર લખણ સમગ્રતાઓમાંથી જન્મ સાધેતોની વિપુલતા એ માનવ સમાજ મારે એવો અભિપ્રાય છે કે મુડી ધાન ખાનારો માનવ એ ખાન-પાનમાંથી જ કોઈવાર જીવો આવે નથી. તે સતત મોઢો ઉઠ્યું છે, એક પ્રધામની રમ. . . છાપિ એમાં જ પોતાના કર્મની ઇતિમી અણે છે અને અત્યવિકાસ વગર તેનો છા મતિએ મનિ આવડતો રહે છે.

અમારી ડેમીનના માથુસો સાથે અમારો જાડ સંબંધ બધાઈ મપો હતો. તેઓ બધી સમગ્રતા આપતા એટલું જ નહિ પણ તેમના સંસર્ગમાં રહેતા પશ્ચિમના રેશોની રહેણી કરણી-જ્ઞાની શાદિતી મળતી તેમજ અષોઓમાં જ્ઞાનંદ આવતો અને દિવસો પણ પસાર થતા હતા.

જ્યારે માથે જ એ વસ્તુની બેટ સાધતી કે અમે ધરતી ઉપર નથી. પાણીના માથસો અને માથસો કાપતી રીમર અસકર્નકો આમળ વધતી હતી. તલુ માર દિવસ નિકળી મવા હશે પણ એ દિવસો એકલા જ્ઞાનંદમાં જતા કે માથે જ અમાર આવતો કે "અમને રીમર અસકર્નકો ગોનાસો" તરફ શોધા દિવસોમાં પહેલાંકો." મને એમ થતું નહોતું કે ગોનાસા જુદું જ જાતી પહેલું—મારુ કે ત્યા તો પહેલાંનાં હવું જ. સાથે જ દરિયાના રક્ષાટિક જેવા પાણીમાં જેલ કરતાં દરિયાઈ છવડાઓ જેવામાં જ્ઞેવામાં અને રીમર ને સરતી જતી હતી ત્યાં પછવાડે શીલુ વડે ને દક્ષિણ માર્ગ જવો તે પણ મુંઝવે લાગતો.

એ બધાંની વચ્ચે પણ દૂરથી એકાદ જતી, ડિંકે જતી રીમરો દેખાતા તેને હું નીરખતો અને એ વખતે એ રીમર અંગેની ચર્ચાઓ અધૂર જાગતી. આમ હું આફ્રિકા તરફની દરિયાઈ સરે સાનંદ કરી રહી હતો.

(વધુ વિષયો આવતા અંકે)

સત્યના ફિરસ્તા : ગુરુ નાનક

૯

મહાન સિંચ શ્રમદાયના સ્થાપક ગુરુ નાનકનું અદ્વિતીય જીવન અહીં રજુ થયું છે. વિનયભર્યા લાગે. સિંચ બાળકોએ તાબેતરમાં નાનક-જયંતિ ઉજવી સત્યના એ સંદેશવાહકને પ્રેમાન્વિત અર્પી છે. તે દરિયસાથ રેસાઈ એમની સ્વરગ અને કાવ્યમય બાંધમાં 'પ્રેમધર્મ'ના વાયકોને એ મહા-પુરુષનો પરિચય આપે છે.

૯

સ્વર્ગમાંથી ટપકતા ડોષ દિવ્યગીત ગેયો

એ આપ્યો. પૂરીતો રપઈ યવાની સાથે અને હંદા લાગતાં અને છૂંદે આકાશ જોતાંજ બાળક નાનક રુદિત-ગાન લલકારવા લાગ્યો.

હાલ્ય તો સદાકાળ એના મુખાવિંદ પર બીમરાઈ જવું હતું અને એની અંખિયાં બજબજ રહાપણ અને વિરલ તેજ હતી.

બાળપણમાં એ શાન્ત હતો, અંબીર હતો. એને ઘેરે આનંદ ભર્યો હતો. વિચારમાં એ નિમગ્ન હોય એવો લાગતો.

તે ડોષ એ બાળશાલને જોતું અને બબલુતાં બહારી પાંતું ને પ્રશ્નનો અદ્ભિમા મતા લેતો જવું.

એને ઘેરે તેને ડોષ અમમ્મ આનંદનો શામંચ મધ જતો. એને રમાડનર ખુલખુલાય મધ જવું. અત્યારે આનંદ આપનાર એ ક્યાંથી આવ્યો. એમ જ જાણે સોઠો પૂછતા.

એ બહુ મુંઝવે હતો. એના રૂપ અને રંગ અજબ હતો. પૂત્રીએ એનું તેજ આગે જ જોયું હતું.

એની મોહિનીતા પાશમાં આલનર મુજબ મધ જવું.

આલ્યજીવન

રાજગુરુ, નાનકના આમતો યુસુબમાન હોમ હતો. એ તો એ બાળક હતો અને મોટો થયો ત્યાં સુધી એના પર ખૂબ ખાર કરતો.

ત્યાં એક બાળજી ગુરુ હતો, તે પણ એનાથી અંજાઈ ગયા હતા. એમ ને ને ડોષ એવા સજામાં આતવું તે એનાથી મોઠ પાળી જતું.

એની મહેન નાનકી કરીને હતી. એને તો નાનકની અંખમાં એ જાતે ત્યારથી પ્રશ્નનું વર દેખાતું હતું.

એ તો નાનાભાઈની એ જાતે ત્યારથી શિખા મળેલી, એને નાનકથી પહેલી વેણી મળેલી તો જાણે.

રાજગુરુ જીજ નંબરના સિંચ. એમણે પણ નાનકની ચમુમાંની એના આત્માનું તેજ જોયું કે જેનું સેકો વર્ગે ડોષ બાબતોનો જીવને એકાદ વખત જોવા મળે છે.

૨૬ થયા પછી રાજગુરુ નાનકના વિયોગથી ડોષ બાળકની મોઠ રડતા હતા.

એ કહેતા હતા કે એ તો મારો પ્રાણકાતા છે. બાળપણથી નાનકમાં સંતપુરુષના અને ગુરુનાં લક્ષણો નેવામાં આવતાં હતા.

એ સમીતકાળે રચતો એ પ્રભુની અને જીવનની મોટી મોટી વાતો કહેતો. એનું શુદ્ધ મન સદિક જેનું સ્વચ્છ માથમ પથનું હતું.

કોરાવરવામાં એ થોડું ખાતો, મોઠું બંધતો. અને હિરણના દિવસ સુધી એ વિચારનિમગ્ન રહેતો હતો. ડોષ એને સમજી શકતું નહીં.

નિશાળે એ કંઈ ના ભર્યો. મહેતાજીને એણે કહ્યું કે “એ તો જગતકાંતોની અને આ એના ચમતકારી વિષયની કંઈ વાતો કહે.”

પછી પિતાએ એને વેપારમાં નાખ્યો. અને થોડા રજીયા આપીને મુજરાત જોયું પેલા કરવા મોકલ્યો.

પણ એ રજીયાની તો એણે કશીરો અને સાધને યોજવાની આપી અને ઘેર ખાલી હાથે પાછો આવ્યો.

પછી એને ડોરો જરાવવા મોકલ્યો. ત્યારે એણે હીલા ખેતરોમાં ડોરોને છુટાં મૂકી કીર્વા અને પોતે એકાંતમાં ખાન કરવા મોકલ.

વનની અધાનની શાંતિ એને ગમી મધ. એકાંત-નૃતિમાંથી એણે અધોક્ષિક અનુભવ થયો.

દિવ્યપ્રકાશની શોધમાં

સર્વના પ્રકાશમાંથી અને રસોની શીળો જાવા તથ્યે એણે દેવી સંગીત સાંભળ્યું.

પાસના એક એક તલુખલાએ એના કહ્યુંમાં મધુર સીતો આર્વા. પથુ-પંખી એની પાસે આવ્યાં.

એને આશીને બોલું. એતરોના પશુ-પંખીને મન દેણ આશિક ન દતેલ. જ્યાં એતરો પ્રભુનાં દર્તાં.

જાવને મન આ ઘાસ માફ કે પેણ તાફ એણ કંઈ નહનું. પણ એણેનો એકા ઘણ જ્યાં, શેતરજોર વચ્ચે અને જ્યાં એ મગાને નાનક અને એના દોરને દાકી કદાચાં.

આવાગીઆ તરીએ પણ એ નકામે નીવડેલ. છતાં એને વનનું એકાત જમણું હતું. રાત્રે એકશે તારા નેત્રા જલો અને પશુ-પંખી ભેડે મુખદુઃખની વાતો કરેલ.

શર્મા સંજીવી વેદને બોલાવી જામ્યાં વેદે નાનકની નામ જોવા માંડી. જલ્દી દિવસથી મોન સેવતા નાનકે વેદને મધુરસ્વરે પુઠ્યું. —

“વેદરાજને મારે મારે બોલાવ્યા છે કે
એ ત્રિસારા મારી નાશીમાં શુ જીવે છે ?
નાશી શુ કહેશે ?

ખરું દરેક તો મારા અંતરનું છે
લોભાનાં છવન દરથી બરેલા છે.

નેરો પુત્રની વેદનાને કેમ મટાડી શકશે ?
વેદરાજ ! તમે નાશી જીવો છો પણ વેદના તો
મારા અંતરમાં છે.

તમે પધારો, આજ્યા ત્યાં પાછા જવ !

પ્રેમ દીવાનાને મારે આ ફુનિવામાં કંઈ ઓવણ
છે જ નહીં. મને તો વિરહનું કુખ છે; જેણે કુખ
આપ્યું છે તેજ એ મટાડશે નાશી છોડી દો વેદરાજ,
તમે મને નહીં મટાડી શોહ.”

નાનકને જોતેલ દેવાને વખત યથો અને પુરોહિત
જ્યાં એમના મગામાં ધનોપવીન નાખતા જાય છે ત્યાં
ધીમે રવરે નાનક કહે છે

અરે, ‘જાલજી’ તમારી પાસે ખરું જોતેલ નથી.
દેભ તો ભગવાન પાસે અને દુઃખ અપાવેલ.
મારી આસપાસ એક લીટી દેરી આપો કે જેમા
થઈને તુષ્ટાઓ પેસી ના શો.

મારા અંતર્ગામીને જામગ કરી આપેલ ત્યારે ખરી
જોતેલ આપી એમ દું જાણીશ. એની જોતેલ પહેરાવો
કે ને કરી છો નહીં કે જુની ના થાય. અગિર એને
જામે નહીં, જાણુ એનો નાથ ન કરે !

એવી જોતેલ પહેરાવો કાંઈ કોણ તો એને
ધન્ય છે.

એને દું છવ-મુકાત કરું.
નાનકની ઉન્મત્ત યુવાની

વડીલોએ એને પરજાણ્યો. એમ સમજીને
કે સમજી એ સસાર તરફ કંઈ વચે, પછી
એને કહેવામાં આપ્યું કે, બાપ ! દવે તો ઓના
બરણ પોણ મારે તમારે કંઈ કમાવું જોઈએ.

એટલે નાનક સુસતાનપુર છિપકા. ત્યાં એમની
પ્રિય જડેન નાનકી રહેતી હતી. એમના જોતેલી જ્યાં-
રાવ નાનકને કંઈ ધંધો રોજગર અપાવશે એમ
ખાતું હતું.

પોતાને જામ તાથવંદીથી એ નીકળ્યા ત્યારે
એમના પત્નીએ વિર્તાત કરી કે મને સાથે લઈ જવ
નાનકે કયું, પ્રિય ! દું તો ધંધો રોજગર નીકળું
છું. કંઈ કમાઉં એટલે તરત દું તને બોધાવીશ.

જ્યારામે સુસતાનપુરમાં દેશતખાન મોરિના દરેક
જાતી જગા અપાવી. બંગારી ચવાથી અનાજ વેચાતું
કામ મળ્યું તે નાનકને જલ્દી મળ્યું.

જે મગે તેને નાનક જોઈને દાથે આપવા સાગર,
પગલીમાં કહેવન આવી કે ભગવાને નાનકને જાંબો
બહાર લોખા અને પછી હીસામ લેવાનું જ ભગવાન
જુદી જગા તાણું કયી અને કોઠાર જલ્દી ભગવાને
નાનકને દવાથે કર્યું હતું.

આ વખતે નાનકે પોતાની દરજેને અનુસરેલ એક
સુપ્રસિદ્ધ ભજન ગાવા માણ્યું તેમા આ તેર છે એમ
“વેરા” સંગ મુખ્ય દવો. એતરો જોતેલ અર્થ ‘દું’ તારો
કુ’ એવો પણ થતો હતો.

એક વખત પડેનો ઘોડ જોખતાં એક બે જણ
જલ્દી પોતે તેર મુખી પડોંગા. પછી આગળ ગયું
જુદી જગા અને ‘વેરા, વેરા, વેરા, વેરા, વેરા, વેરા,
[તાફ, તાફ, તાફ, તાફ, તાફ, તાફ] બોલતા જાય
અને જોખતા જાય.

ગુરુપદની પ્રાપ્તિ
જામ વિચારવાપુષા, એ ઉડે જતા હતા.
પછી તો પ્રેમસંવિતાએ એમને એવા દુઃખાદી દીધા
કે સોજોને મન એ છવના મુદા સમાન ગણાવવા

લાગ્યા. સત્ શ્રી અકાશ (અનંત નારાયણ) એમને
જાણે બધી અથો હતો !

હવે નાનકડું જીવન બદલાઈ ગયું. એ કહેવા
લાગ્યા કે " કોઈ હિન્દુ નથી કે કોઈ મુસલમાન નથી.
મુસ્ત ધર્મોષ લોહો નાનકડે ગાંડો ગણવા લાગ્યા.

હવે ધર્માર્થી એમનું ચિત્ત ભીડી ગયું. ઘડાણ
લોહો એમને મુરૂ નાનક કહેવા લાગ્યા.

એમના પિતા એમને સધાઈ આપવા આવ્યા.
પણ કંઈ વળ્યું નહીં. પછી અને તે વખતે એમણે
જે સંવાદ થયેલા તેના સાર અનેક વખત પોતે પર્પ-
ટ્યોમાંથી ધણીવાર ઘેર આવતા જતા એ બધી વખત
તો ભેજો કરીને આપાએ છીએ.

પિતા-પુત્રનો સંવાદ

પિતા-તારા ! લોક કહે છે કે તું કંઈ કરતો નથી.
તું તારાથી ઘરમાં મરે છે. બીજું કંઈ ન આવડે
તો આપણા ખેતર ખેડ.

નાનક-પિતાજી, હું કામ તો કરું છું પણ લોહો
મારી પ્રગતિ સમજી શકતા નથી. હું એ ખેતી તો કરું
છું પણ મારી ખેતી જુદી જાતની છે. હું હસિનામાં
થી જોઈ છું મારું જાન કરણ મારું ખેતર છે. અન,
હજી છે. અને ભગવાન મારા ખેતરને પાણી પાવ છે
હું તો દિવસ અને રાત્રે ખેતી કરીને કરું છું અને
ભજનો રોડું છું.

પિતા-અરે એક કુશાન રાખ. ત્યાં બેસીને, આરામ
કરને અને થોડું થવું વેચને

નાનક-દિ-કાળ મારી કુશાનો છે ત્યાં બેસીને હું
ભજનો વેચુ છું નેજી બા બધું રમ્યુ છે તેની એ
કુશાને બેઠો બેઠો હું સ્વાંત કર છું.

પિતાજી-તારા ભોધવામાં કાળને સમજ પડતી
નથી. ફરી પેલી સરકારી નોકરીમાં તું જોડાઈ જા
એ કામ સહેલું છે.

નાનક-એ નોકરીમાં તો હું ક્યારનોએ જોડાયા
છું. હવે મેં ધણી તો નહીં કર, એ લઈ જાય છે
ત્યાં જઈ છું અને કહે છે તે કરું છું.

મોતા સાથે વાર્તાલાપ

બીજી એક વખત મદ્દ સમયે અંતરે એમનાં
મા મન્યાં. એમની સાથે પણ નીચે પ્રમાણે વાર્તાલાપ
થયો હતો :

મા-માજી, હવે તું બહારમાં ના જાય. પહેલાં
રહેતો હતો એમ આપણા ઘરમાં જ રહેને

નાનક-મા, મારું ઘર તો પ્રભુનું મંદીર છે. પ્રભુ
પોતેજ મારું ઘર છે. એમની કમ્પા એ મારા કુટુંબ-
કળીસો છે એમની મહેમાની એ મારું ઘન છે. પ્રભુ
તો મારો ન્યાય કરવા બેસેલોજ નથી. એમના નેજા
તો કોઈ પ્રેમી કે દવાણુ બીને કેઈ છે જ નહીં. મને
તો એમણે બધું આશીર્વાદ આપ્યા છે અને એમની
મહેરમાનીથી હું એમનોમા જ રહું છું. અરે મુખી
ધણી છું મુકરમ જાતીને બા મરોને હું શું કરું !
હજારો વખાઓ માનવીને ખાઈ રહી છે ત્યાં આરામ
નેજુ તો કરું છે જ નહીં. જાતનામાં કે સ્વખામાં,
માજી ! શાન્તિ મળતી નથી ત્યાં રહીને હું શું કરું !

મા- અમે પહેરીએ છીએ એવાં વસ્ત્રો તું પહેર;
આવો છોડારી અને વિચિત્ર તું કેમ જાતી થયો છે !
હવે તું અહીં રહે, અહીંથી ક્યાં જાય જાય નહીં.

નાનક- મારાં વસ્ત્રો સ્વચ્છ સફેદ અને કામા
વચરના છે. ભગવાને મને એટલો નવો પ્રેમ આપ્યો
છે કે હું તો એના પ્રેમમાંજ રહું છું એજ મારાં વસ્ત્રો
છે, એનું સૌંદર્ય હું પહેરું છું. મારા ખોરાક એ છેને
મારી શ્રેણી પણ એ છે. એમના વિચાર શબ્દ વસ્ત્રો-
એ મને બધું કાળિ આપી છે. પ્રભુના બંધાર તો
બરપૂર છે. અનંત જીવન મેં પહેલું છે. સતતત
વસતતજ મારાં વસ્ત્રો છે. બીજાં છુટકાં તો મને
દેશાન કરશે.

મા- અમે રહીએ છીએ એમ તું રહેતો હોજ
તો શું કામ ! અમે ખાઈએ છીએ તે ખા.

નાનક- હું તો ભગવાનને જ પાછું છું અને ખાઈ
છું એ એમને. અને રીવામાં એ મારે તો એ જ છે.

એના એક કૃપાકટાક્ષથી હું છતી રહ્યો છું. હવે
મને નથી જૂન કે નવો તરસ. મ્યા તારી રોરી તો
મને નોં છે. હજારો વખાઓ મને ધેરી વળે છે. અને
સ્વખામાં કે જાતના અહીં તો મને મુખ નથી.

હિન્દુએને નાનક કહેના કે તમે સાચા હિન્દુ
નથી, મુસલમાનોને એ કહેતા કે તમે સાચા મુસલમાનો
નથી અને રોગીએને પણ કહેના કે તમે રોગી નથી,
જ્યા જતા ત્યાં એ કોઈ અને પાખડં જોઈને બળી

ઘિટતા અને પોતાની કાજરી અને અદ્ભુતગતીમાં માયા માનવીઓના નામને શોભે એવા ઉપમ ચારિત્રવાન મનુષ્યો એ બતાવવા લાગ્યા.

એ અદ્ભુતગતી સિંધોઉપર પોને એ રક્ષણ છેલ્લા પછી પણ નજર રાખતાને એમના મન દે રાખવા પ્રયત્ન કરતા. એમના પ્રતાપે લોકોમાં નવજીવન આપ્યું. બચાવે તો સાચું કે નાનકને વિષે, ખુદ પ્રભુ ધકારે છે. સસાર એમને સુખરૂપ બારેશો અને જ્ઞાન બુદ્ધિ આપે. પોતા પોતાના અદ્ભુતને સર્વશક્તિમાન રૂપે અનુભવવા લાગ્યા. શિષ્યો શુદ્ધ બની વિરક્ત અને પ્રભુમય જીવન જીવવા લાગ્યા.

અચાર્યાનાઓ

ત્યારે ત્યારે નાનકે લાગી પાત્રાએ નીજગતા ત્યારે ત્યારે એમની મોટી બહેન નાનકી ને એમની પદસિંધા જતી હતી તે જ્ઞાન કરતી. એ કહે "પ્રભુ" તારા વચર અમારી શી વધે યશી? અને, તારા ચરણમળ-તારા વચર કેમ જીવીશ? તું તો અમારો પ્રાણ છે. નાનકે કહે-

"બીબી! આ તો અજાનની આજ્ઞા થઈ એટલે મરિ જવું પડે છે. એતો દોષો દે દોરાઈ હું તું હિંમત રાખીને મને જતા દે. પણાં લોકનું મારા જતાથી સ્વજીવન થઈ જશે. એમનું કષ્ટાણુ યશી. મારા સાથે તો હું તને છોડીને ન જાઉં તું મને થઈ કરીશ ત્યારે હું તારી પાસે જ છું એમ જાણુ."

ગુરુ નાનકે વારંવાર બહેન પાસે આવતા અને યાત્રાના માર્ગે બદલોને પણ આવતા હતા સારગીરતી મરહાના એમને શિષ્ય થયે અને નાનકે અને મરહાના તારાએથી અશક્તિ રાજિઓ-ઉપર આજ અને નીચે ખરતીને મરિ કરી અજાન અને મીઠા સગીતમાં વીનાવવા લાગ્યા.

એ સંગર્ભદ્રિષ અને દક્ષિણ દિગ્ગતી મહાસાગરના ટાપુઓ મુખી જવા. નીચીરીતા સુન્દર ત્રિવિદ્યેશ્વર્યો દર્શા. પૂર્વમાં આસામની પેપે પાર મથા અને હિમાચલ એજાંતી ઉપરના મુસલમાન ગાંધીમાં પર્વટન કર્યા. જગદા અને જુખારા થઈ કાંઈક પકાડે મુખી એ પકોચ્યા.

જુગીસાનને માર્ગે એ મક્કા શરીર પકોચ્યા.

વાયવ્ય પ્રદેશમાં થયેને એ કારમીર ગયા. એક જ ઉદ્દેશથી પ્રેરાઈ એ સમયમાં નાનકે નેટલી પાત્રા મોઢાએ કરી ન હતી. લોકોના જીવનમાં પરિવર્તન લાવવાનું મરિત કાલે એમણે કહ્યું, ત્યાં ત્યાં જતા ત્યાં લોકો એમને જોઈને મૂંઝવે છે.

કરોડપતિને જ્ઞાન આપ્યું

એક કુનીચક નામનો નાણાવડી લાહોરમાં રહેતો હતો. એને ત્યાં પણ મોટિયને ઉડતા હતા. કરોડા-ધિપતીઓ પણ યાજીને નાનકના દુશને આજ્ઞા નાનકે એમને એક સોમ આપી અને કહ્યું કે એ સાચવજો. હું પરમીકમાં આપની પાસે માગીશ.

કુનીચક એ સોમ તો ધેર તો લઈ ગયો. ગુસ્સી વિચિત્ર ભેટની વાત કરી. ચોપડામાં એ યાપણ એણે જાએ મોઢી પણ પછી બને વચર કરી મુઠ પાસે ગયા અને પૂછવા લાગ્યા કે "સાહેબ" આપની સોમ મુલુ પછી અમારી સાથે શી રીતે લઈ જઈશ ત્યારે આજ્ઞા તો કરી પણ ત્યારે માથેમિશ્કત બધું અડીજ પડી રહેશે ત્યારે આ સોમ અમારી સાથે, કેવી રીતે આવી શકશે?

નાનકે ત્યારે કહ્યું કે ને ધનૈભવની એક મોટી સાથે નથી આવવાની એને શું પાળવા કરા છે? તમણે પરજીવન જકુ લાવ્યું છે. ત્યાં મોઢ સાથે આવે એવું રાખજો કે આવી કાંઈ જ અડીથી નીજગશે?

બને લોકો, "અજાન! અમને આજ બતાવેલ સાથે આવે એવું કહ્યું છે અજ?"

ગુરુએ કહ્યું, "બક્તિ રૂપી ધન સાથે આવે એવું છે. કરિનામ તમારી સાથે આવશે.

"એ ધન મેળવવાનો માર્ગ બતાવો" એમ એમણે વિનંતી કરી.

તથાત્તુ? કહીને ગુરુએ આશીર્વાદ આપ્યા અને બને નાનકનાં શિષ્ય જ-વ્યાં.

કેટલાક જીવનપ્રસંગો

એક વખત નાનકે મગા કિનારે બેઠા હતા મરહાને એમણે એક લીરા આપ્યો અને કહે, કે જા કરોડમાં જીવને વડતાં લાગ્ય.

જાનરમાં મોઢાએ એ લીરાના બદલામાં પુખ્ત કહ્યું આપવા મોઢાએ. મોઢાએ સોમ આપવા મોઢા પછી

કાઈ એની ખરી કિંમત આપી શક્યું નહીં. આખરે એક ઝવેરીની દુકાને એ ગમે ત્યારે તે એ ઝવેરીએ પોતાની પાસે હતી એ બધાં હીરામણેકે મોતી મરદાનને આપવા માંડ્યાં અને કહેતા હાથેા છે બાઈ! આ હીરા તું ક્યાંથી લાવેા? એના બદલામાં તો હું ને આપું તે એણું છે. આજે મારા ભાણેદય થશે કું માનું છું. એ ઝવેરી ઘણીસરામ અને એની પત્ની, બન્ને મરદાનની સાથે નાનકે પાસે ગાઝિયાને ગયાં અને હીરા લીધી.

પંજમમા ફરતા, એક વખત શુરુ એમની ગાદ ગયા ત્યાં એક પવિત્ર સુતાર રહેતા હતા. એ ગરીબ પણ ભક્ત હતા. રાત્રનું નિમત્તજી જીવું કરી નાનકે સુતારને ત્યાં જીત્યો. ગામએ દેહાવું કે આમ કેમ કરો છો? આવી હલકી ભતિનાની સાથે રહેવું આપને શીભતું નથી. નાનકે કહ્યું મહારાજ! આપની રોટી લોહીથી બનેલી છે અને આ સુતારનાં તો પ્રમાણિક મહેનત રૂપી દૂધની બનેલી છે.

એક વખત મદદ જગમગ મરોન ઠોડક નામના એક તાગિને હાથે ફસાવેલ તાંત્રિક અને ધ્યમ કોમના બાંધેલા હતા.

હાથ પગ સાથે ઠોડકે એને ગાદ સાથે બાંધેા, પણ એવામાં ખૂબ વાતાઝા સાથે વર્ષોડ આવ્યો અને યજ્ઞ હોવાવાદ થયો. ફરી એણે યજ્ઞ સળગાવ્યો પણ ફરી વર્ષોડ આવ્યો. પછી ઠોડકે જીવે ભયું તો સામે નાનકે આવીને ઉભા હતા. ઠોડકે એમને એમને એની ગુફામાં પેસી ગયેા. ગુફામાં એક આરસી હતી. આરસીમાં ભેળા એને સમગળું કે કેવ સમાન એક માનવી મારે થેર પધારા છે. જકાર આવીને એણે નાનકને પ્રજ્ઞામ ક્યાં અને હામા માગી. નાનકે કહ્યું: "સવનામ મોસો" ઠોડક નાનકનોએસો બન્ને.

સમગળ નામનો એક દમ હતો. એ થેર જગમગ એક મરજી અને એક મરીર બને બાંધીને બેઠા હતા. જુદા બદલામાં કહ્યું કે મુસલમાનો ત્યાં એ આરામ આપેલા અને તૂટી લેતા અને મારી નાખેલા. બધાં હાડકાં ત્યાં પડ્યાં હતા. નાનકે એક રાત્રે લેતા મહેમાન બન્ને સમગળને એમને જલુ ધનવાન થતા ને ક્રેલા આઠરી કરવા માંડી. શુરુની પાષણીમાં એણે લાખો હીરા ચક્રમકતા ભેલા. મોહીરાને સમગળને હમેટની

માથક આટલામાં મુત્રા એમને પણ એકાંતપદમાં મોકલ્યા. મરદાના સારમો વગાડવા લાગ્યો અને નાનકે ભજન લલકારતા માંડ્યાં દિવ્ય સમીત રેલાઇ ગયું. એવુ ભાવનાથી સમીત સામગળને સમગળ પીગળી ગયો. અને પધારતાપ કરતા લાગ્યેા. અંદર જઈને સમગળ નાનકને પગે પડ્યો અને "ઉદાર કરો, ઉદાર કરો એમ બોલ્યો.

શુરુએ કહ્યું તાર જલુ ધન ધનમા આપી કે અને ગરીબ થઈ જા.

સમગળે એમ કહ્યું અને નાનકનો ચેસો બન્ને.

નાનક ફરતા ફરતા પુરાણી શુદ્ધ સમગળની લક્ષણિકા નમરીમાં ગયા. ત્યાં વાલી કદકારી નામનો, પકાડ છે. એ પકાડમાં ઘડને બ્યેકકાંડર અને પીગલુ કુમધામોરો દિન્દુસ્તાનમાં આવ્યા હતા. પેલાવરનો ગામમાત્ર એ રસ્તા હતો. જેમના પરવા એ પકાડનું નામ વાલી કદકારી પડ્યું છે એ વાલી-કદકાર પોતે પકાડ પર એક ઝરણ નજીક પહોંચી નાંધીને રહેતા હતા. મરદાના તરસ્યો થયો અને નાનકે એ વાલીની કુંપરી પાસે જઈ ઝરણનું પાણી પી આવવા કહ્યું, કદકાર કે એટલામાં બીજે કદ પાણી હતું નહીં. ફરી વડીને મરદાનને કહાડી મૂક્યો "જલવ! તારા જેવાને મારે આ પાણી નથી તારા શુરુને કહે કે પાણી લેખ તો આપો" નાનકે આ વાત સાંભળીને મરદાનને ફરી મોકલ્યો અને કહાણું કે અમે તો રમતારામ છીએ અને અલ્લખને નામે લેાડું પાણી લેવા દે. એમ ત્રણ વખત મરદાનાને નાનકે ફરી ફરી મોકલ્યો, પણ વાલી પર એની કંઈ જ અસર થઈ નહીં. ચોથીવાર મરદાનને નાનકે કહ્યું, હવે જસ કર મરદાના! બહી જરા મોઢ ને ને તારા પગ પાસે જ ચોખ્ખાં મીઠા પાણીનું ઝરણુ કુટી નીકળ્યો, એમ જ થયું. કદકારી નીચે આવ્યા કુરુ નાનકે એમને કહ્યું કે બાઈ, હવે રહનારે પથ્થર નેવા શુદ્ધ તો ના રહેવું ભેષએ.

તે દિવસથી વાલી કદકારીને યાન થયું. અલ્લાહના સાચા રાંકની દીનતા એમણે સ્વીકારી અને નાનકના ત્રણ પાસેથી જેતાં પાણી પીને પવિત્ર થયા.

કમાલને આપેલું જ્ઞાનામૃત

કારમીરના કાલબપ સરાવરને તીરે નાનકે રહેતા હતા. પાસે કમાલ નામનો એક મુસલમાન ફકીર રહેતા

હોતો. જતા આવતાં બરવાડ લોક એને દ્રષ્ય આપતા, તે ધીમે એ જીવન નસાવતો હતો.

કમાશ ખડુ પવિત્ર હતો. પણ ઉદાસી રહેતો, કારણ કે એને પ્રભુમય જીવન હજી પ્રાપ્ત નહોતું થયું. એ ઈશ્વર માટે ઝંખ્યા કરતો.

કેવળ પ્રભુની જ કૃપા હોય એમને જ દેવી સર-સતા મળે છે, તેને માટે એ તથાસ કરતો.

એ વૃદ્ધ યત્રી આવ્યો હતો. અસત પામતા યુવ પાસે અને કિંમ્મ પામતા યૌવ પાસે એ કૃમ્મ જીવનની ભિક્ષા માગતો, પણ હજી એ મળી ન હતી.

એ કમાશને બ્રહ્મદાસ નામનો હિન્દુ મિત્ર હતો. બ્રહ્મદાસ પ્રાચીન પ્રેમી હિન્દુ હતો અને કમાશ મોટી તેજસ્વી આંગિયારો પકાણુ હતો.

બ્રહ્મદાસ ન્યા નવ ત્યાં પોતાની પાછળ ત્રણ ઉટાની ઊપર લાદેલાં હિન્દુધર્મના પુસ્તકો લઈને જતો હતો. મળે, શાંતિમામ જાણેલા સાથે ને સાથે જાયતો.

બ્રહ્મદાસે, કમાશને નાનક સાહેબ આવ્યાની વાત કહી બ્રહ્મદાસ કહે એ વિચિત્ર પ્રકારનો સત છે. ચામડાનાં વસ્ત્ર પહેરે છે અને મચ્છી ખાય છે, છતાં ધર્મા માણસો એનું કૃપાયત ધીમે નવજીવન પામી નવે છે.

કમાશ એવા કૃપાવારિ માટે તો જીંદગી બરનો પીપણ હતો. તે એમના દહને મયો. સાદામ દહવળ પ્રભુતા ક્યાં અને આનંદ ભીમીથી મૂર્છાવસ થય મયો.

નવજીવ યતને જાણે ત્યારે તો ને પ્રકાશને માટે એ વનેવન બટાકો હતો તે પ્રકાશ એને ગણા ચુક્યો હતો. પછી કમાશ તે નાનકની પાસે જ રહેવા લાગ્યો.

નાનક સાહેબે આવેરે એને ક્રુમ્મ ખીણમાં રહેવાની આજ્ઞા કરી અને ત્યાંથી એમને સવ નામનો સંદેશ આસપાસના દેશોમાં પ્રસરી. મરદાનાનું અવસ્થાન પણ કુરુમમાં જ થયું હતું. એની રમચાનવાતમાં કાણુક, કંદાર, અને તિરાહના નાનકપંથી આવ્યા હતા. કમાશ, નાનક રાખને સિપાહ હતો એ શુકનો રાસ હતો. અને એમના આપેલા પવિત્ર નામનાં ગીતાનાં મંદિર જેવાં હતાં.

બ્રહ્મદાસ નાનકનો શિષ્ય બન્યો.

બ્રહ્મદાસ તો એક દિવસ નાનક સાથે સાંભાવે કરવા બેઠો. એમની વચ્ચે નીચે પ્રમાણે વાતોલાપ થયો હતો.

બ્રહ્મદાસ—સુદિ રચના પહેલાં પરમેશ્વર ક્યાં હતા! અને આ જમી વસ્તુઓ કેવી રીતે જીવન થય તે કહો.

નાનક—પરમેશ્વર તો એમની મરજી જાણે ત્યારે પોતાની આંખો છાપાડે છે અને મરજી જાણે ત્યારે મંથ કરે છે. ખડું રહસ્ય સુદિ રચનાનું તો એ પેલો જ જાણે છે.

બ્રહ્મદાસ—તમે કાણુ છો? શુરુ થઈને ચામડાનાં વસ્ત્રો કેમ પહેરો છો?

આટલી વાત યતમાં, નાનકને સમાધિ થઈ ગઈ. કારણીરના સુદર પ્રાત કળમાં જેમ વસે જણેથી અને પાંદે પાંદેથી મધુર સંમીત રપકે છે તેમ શુભા દિવ્ય કંઈમાંથી નીચેનું બજન ચાલુ. —

ધન્ય છે એ એકાને કે જેને શુરુ થયા.

પૃથ્વી જેમ લીલાં પર્ણોથી અને રંજરંમીત પુષ્પોથી શોભે છે એમ એવો એમો શુભા ચોખના આનંદથી શોભે છે! એ એકાને આ જગત સંપૂર્ણપણે ખીણેલા સુદર જાગ્યા એનું લાગે છે! બધા સરારેરો એને અમૃતથી જાણેલાં બરેલાં લાગે છે!

એનું અંત કરણ દિવ્ય જન્યું છે. કાંડે કાંડે રંજોની બમક જમી છે.

એનાં અવધવામાં શુરુનું સુદમ ચરીર પ્રવેશનું છે અને એ બધા રપેરી જતી ગયા છે!

એનું હૃદયકમળ હમર પાંખડીએ આને ખીલી ગયું છે. જગત, પારખીની જગતમાં સપડાવવા કરજુની મારક રડી રજી છે.

જન, કુખ, જન, તરસ બધી તરસી એને ધીરી રતાં છે. પજુ ને એકાને શુરુ મળ્યા છે તે મુખી છે, એનું જીવન ધન્ય થયું છે.

આ રીતે નાનકે બ્રહ્મદાસને દિવ્યદષ્ટિ આપી અને તે દિવ્યશક્તિ એ નાનકનો શિષ્ય થયો.

હજારો અરીખોને નાનક મળ્યા હતા. એવા એક અરીખને ધેર પોને એક દિવસ, રાતવાસો કરેલો. પર છાત્રી વખતે કાણુ નાણુ કેમ એમણે પોતાને કાષિ એની કુપદી બાળી મૂકી.

હરી ન્યારે એ જ ધેર નાનક પધાવો ત્યાં તે કુપદીની જગાએ હવેલી બની હતી. યુરને માટે સેત્યતો ખાટલો હતો. એ પર એમી નાનક આનંદ સમાધિમાં આવીને ગાતો ધાતો.

“જે કાઈ યુરને સહભાવથી મળે છે તેની દરિ-
દ્રતા યુર બાળી મૂકે છે, એનાં અશુદ્ધ કમો અગ્નિની
કસોડીમાં શુદ્ધ થાય છે. અને એને શીમંતાલ પ્રાપ્ત
થાય છે! વચેર.

અધકારી વાણીમાં આનો અર્થ કુત્સવી દરિદ્રતા
અને થીમંતાલ નથી પણ આધ્યાત્મિક અરીખાઈ દૂર
થઈને આત્માની વિપુલતાનો અર્થ સમજાય છે.

એક વખત નાનક એક રક્તપિતિઆને ત્યાં
મહેમાન થયા હતા. એણે એને સુન્દર બળતો સંભ-
ળાવી ચંદ્રિકામાંથી કરતા પ્રેમ નેત્રુ મુખ આપ્યું
હતું. એમાંનું એક શ્રીત નોંચે મુજબ હતું

આ સંસાર મુસાફરખાના,

પ્રજા ઉપર માળા પંખીના

ખાત. કાળે જીડી જઈ—

આ સંસાર મુસાફરખાના,

સચી માળામાં આ જામેળે,

બાધા બેઠી એ વાગેળે

એક દિન એક રાત—

આ સંસાર મુસાફરખાના

મળીએ મુસાફર પારેલી,

નાણું ઠાળે પક્ષી પક્ષી

બાળું ચાતાં કુચર દેરર

પ્રજા વિષે ન્યાયે મુતકાવ.

આ સંસાર મુસાફરખાના

નાનક મક્કા પહોંચ્યા હતા. ત્યાં કાગા (એટલે
અંધાદંધા ધર) તરફ પગ કરીને સુતલ

વડા મુલ્યાંએ એમને રોક્યા અને બેઝલ્ટી માટે
ખ્યાન બેચું નાનકે કમ્પુ એમ છે? તેા આપજ મારા
પગ ને તરફ ખુલ્લું ધર ના કોણ તે તરફ ફેરવી

આપો! મક્કામાં જ કાઠએ નાનકને પૂરેલું છે તમારા
પરમેશ્વર શું આવ છે અને શું પકેરે છે!

નાનકે જવાબ આપેલો કે—

સંગીત એનો ખોરાક છે અને જીવનનાં રંગો
એનાં વસ્ત્ર છે.

નાનકે હરદાસ પશુ ગયા હતા ત્યાં જંગલમાં નાકતા
નાકતાં ટેલકાં લોકો તપશ્ચ કરતા હતા અને સ્વર્ગ
ને અર્થ આપતા હતા.

નાનકે એમને પૂછ્યું, આ શું કરો છો? “અમે
સર્વલોકમાં ગયેલાં અમારા પિતૃઓને જળ આપીએ
છાએ” એમ જવાબ આપ્યો.

પછી નાનકે બે કાષે ઉત્તર તરફ પાણી ભીજાવવા
માંડ્યું. લોકોએ પૂછ્યું આ શું કરો છો? ત્યારે નાનકે
લ્યું પળખમાં મારા પંજીનાં બેતરો છે તેને પાણી
પાઈ છું, બે સર્વ સુધી તમારું જળ બને પિતૃ
પહોંચશે તેા આ પાણી પળખ સુધી લેા જરુર
પહોંચશે.

હરદાસના પંચાંગોએ નાનકને પૂછ્યું કે તમે
શી નાત છો!

ત્યારે નાનકે કમ્પુ કે કું પવન અને અગ્નિની નાતેલો
હું. અને જે સંકેરમાંથી રાત્રો અને દિવસ આવે છે
તે સંકેરેલો હું રહીત છું.

સિકંદર લોકોએ નાનકને કેદમાં પૂરો હતો. કેદમાં
ચઢી પીસતાં નાનકે એવાં સુંદર બળતો ગાવો કે
રસ્તે આવતાં લોક એ સંભળીને મુગ્ધ થતા.

એક વખત માદરાહે પોતે એ બળતો સંભળ્યાં.
આવા સતને કેદમાં પુરવા માટે એને પધાતાપ
થયો અને ક્ષમા માગીને એને છોડી દીધો.

નાનકે જનનાથપુરીમાં આરતી ભેષ. એમાં થણા
દીરા હતા. થણામાં મોલી હતાં. રૂથો અને દૂધ દીપ
અગળી રજાં હતાં.

સાક્ષીઓ અમર દેળતા હતા અને ધટ તથા
નેાગત ચઝગી રજાં હતાં પૂજાવિધિનો આકાંક્ષર ખૂબ
કનો પશુ નાનકે એ દિશામાં ધાનજ નાણું ના
આપ્યું.

સાક્ષીઓ નાનકે ઉપર આવી નારિતકતાને માટે
અસે જલ દેતા જવાબમાં ખુદ મધુના જિવા મીઠા

બ્રહ્મચર્ય પાલનના ઉપાય :: : લેખક : સ્વામીશ્રી માધવતીથાજી

જે બ્રહ્મચર્ય પાળવાની પ્રમુખ દોષ એટલે
બીજાથી પ્રાણચક્રિતને વધ કરવી દોષ તે તેમજ
નીચે પ્રમાણે નિવસો પાળવા નોંધજો.—

- ૧ વિધવો ઉપર દોષદષ્ટિ કરવી.
- ૨ ઇન્દ્રિયો ઉદ્દેશ્ય તેવા સીતેમા કે કે નાટક જોવાં નહિ.
- ૩ એવાં પુરતો વસ્ત્રો નહિ અને એવાં ચિત્રો જોવા
નહિ.
- ૪ રાત્રે ભોજન કરવાનું હોદી તેનું અથવા શાકું
જમવું અથવા વહેલું જમવું. દોઢરી ઉપર રાત્રિએ
જમવામાં આવેલ ખોરાકનું ક્ષણ રહે તે તે
ક્ષણ વીધોત્તર ઉપર અસર કરે છે અને તેથી
સ્વપ્નમા વીર્ષ જઠાર નીકળે છે
- ૫ જમ્યા પહેલાં જમવાતો ખોરાક જમવાતને ધરીને
જમવાથી સાત્ત્વિક રહે છે.
- ૬ રસોઈ કરી આપનાર અલ્પચારી દોષ અથવા
અમવાનના નામનો જપ કરતા રસોઈ તૈયાર થાય
તો તે ખોરાકમાંથી સાત્ત્વિક વીર્ષ તૈયાર થાય છે
અને તેથી સહઅર્થ પાળી શકાય છે.
- ૭ દોરકતો ખોરાક ખાવો નહિ અને ને સ્ત્રી કામી
દોષ તેના કાવની રસોઈ પણ જમવી નહિ.

૮ કેટલાક સાધુઓ વીર્ષ નેત્રું ન થાય તેટલા મારે
એછા ખોરાક લે છે, એટલે ખાન-અજન્યા
નેટલી સક્રિય નેત્રુએ તેટલી સક્રિય નેટલા ખોરા-
કથી આવે તેટલો જ ખોરાક લે છે.

- ૯ આત્માનું ખાન બરાબર લાગે તો કેટલીક સક્રિય
તેમા વધારા છે અને રેતસુમાંથી આજસુ થાય છે.
- ૧૦ સામાન્ય રીતે કામવાસના અપાનદારા (એટલે
નીચે જતા પ્રાણના બેરથી) ઉત્પન્ન થાય છે, તેથી
કેટલાક માણસો હયોગથી અપાનને છત્તવડો
પ્રથલ કરે છે.
- ૧૧ મોનસિકે અલ્પચર્ય પાળવા મારે મેળવાસિકાનો
નીમેતો સિદ્ધત પ્રહણ કરવો, એટલે મેતન્ય ને
જગતને આ જગત છે એમ જાણે નહિ તો જગ-
તમા જગતપણું શું રહે? મેતન્ય ને રાગને રાગ-
રૂપ જાણે નહિ તો રાગમાં રાગપણું શી રીતે રહે?
રાગની સિદ્ધિ પણ રાગના જ્ઞાન વગર થતી નથી.
શુદ્ધવજની દૃષ્ટિમાં મોહ સ્ત્રી નહેતી, તેથી નમ
રીતે નાહતી સ્ત્રીઓએ શુદ્ધવજને જોઈને કપાં
પહેનાં નહતાં. માળદેના જ્ઞાનમાં પણ સ્ત્રી વિષે
રાગ નથી. કૃતરાના જ્ઞાનમાં પણ માણસની સ્ત્રી
એ સ્ત્રી નથી એક સ્ત્રી બીજી સ્ત્રી સાથે સ્ત્રી

અવાને નાનકે નીચેનું ભાવવાદી ગીત માણુ. રાત્રાણુએ
એ ગીત સંભળતા રતબ્ધ જનીને નાનકની આસપાસ
વીટગાઇ વળ્યા.

“ પ્રિયે ” આશ્રમમા પ્રાપ્તિ સુધે
તારી આરતી ઉતારી રજા છે.
તારાઓએ મોલીના યાજ પૂર્ણ છે
પણ અમર રોકે છે.

હાલો પુણ્યોની સુમધ તારો ધૂપ જની છે !
સહિના અનલદ નાથી તારૂં મંદિર માછ રજૂ છે !
પ્રાણવશમાં સેંકડો અશ્વથી દું જમતો જુવે છે,
પણ છતાં એ કદ દાણમંથર ચર્મચમુ નથી.
હાલો તરણ કમળથી તું વીડે છે !
અને છતાં એ પગ કંઈ દાઝ અને મંમિના
જનેલા નથી.
તારી કુંજરાદમ્બર સારી દું નિરતર નેવું હું
અને અલંક આનંદ-યેષ થેષકર ધર્મ રહે છે !

પ્રભુ તારા દેહમાંથી ને સુવાસ નીકળે છે તે
હાલો ધૂપ કે અમરતવી કરતાં વધારે માલક છે
અને છતાં એ જડ સુવાસ નથી.

મારા જીવનો, તો તું જ સમ્યો પ્રકાશ છે.
તારા યુગાદિદેહમાંથી ને તેજનાં કોરણો નીકળે
છે તેથી તો આ તારામંડળ અગ્રી રજો છે !

તું તો વસ્તુમાત્રોના આત્મા છે, તારી કમળને
અનુસરવું એ મારી આરતી છે

આરે અમવાન તું મારો મુઠે સ્થિતિ આવે છે અને
મારી સાથે જોતો રહે છે ત્યારે મારો કોતો મારે છે.

તારા ચરણમંગલમાંથી ચંદના જેવો પ્રકાશ નીકળે
છે. ચોરની માલક એ તેજનું દું પાન કંઈ હું. મનો!
પધારો, તમારી કૃપાદષ્ટિ મારી તરફ ફેરો!

અને તું તારાં પવિત્ર નામચરણ કરતામાં પરમ
સુખ અને શાન્તિ અનુભવું. નંદરિપ્રસાદ.

- હોય તો પણ જાનેમાંથી કોઈને વિકાર થતો નથી. તેથી જ્યાં સુધી જીવનું જ્ઞાન રામરૂપે જોડેલે કામ વાસનારૂપે પરિણામ પામે નહિ ત્યાં સુધી રામ અથવા વાસના કોઈ તત્ત્વરૂપે લાગતી નથી.
- ૧૨ વાસનાવાળું અંતઃકરણ અશુદ્ધ કહેવાય છે. એવા અંતઃકરણમાં આત્મજ્ઞાન થતું નથી. પ્રાણમય કોષમાં સામાન્ય રીતે વાસનાનું સ્થાન છે તેના ઉપર મનોમય, વિદ્યાનમય અને આનંદમય કોષ છે, તેથી જ્યાં જ્યાં તેમ ઉપરના કોષમાં રહેલાની રેવ પાડી હોય તો પ્રાણની વાસના નોર કરતી નથી.
- ૧૩ અલગ્યર્થ માટે એક ઉપાય એ છે કે પુરુષોએ આને ચામડી વગરની જોવી અને જોજોએ પુરુષોને ચામડી વગરના જોવા એવી દૃષ્ટિથી વાસના નમજી પડી જાય છે.
- ૧૪ સ્ત્રીઓ સાથે વાત કરવાનો પ્રસંગ આવે ત્યારે તેમની સાથે તાણીને જોડું નહિ.
- ૧૫ ગીતાના બીજા અધ્યાયમાં ભગવાન કહે છે કે, વિષયોનું જ્ઞાન કરનારને તેમાં સુખ થાય છે અને સમજી કામ થાય છે, તેથી વિષયોને મિથ્યા સમજીને મનને આત્મજ્ઞાનમાં લગાડવું જોઈએ ભગવાનની હાજરીમાં અજુન ભગવાનને કહે છે કે આ અમલ થતો વર રાખવું એ જનુ મુરોસ કામ છે. તેના જવાબમાં ભગવાન કહે છે કે અભ્યાસ અને વૈરાગ્યથી મન વર થાય છે (ગીતા અધ્યાય ૬)
- ૧૬ રોજ સુતી પહેલાં હાથરની પ્રાણના કરવી કે તે પોતાની સંક્રિતથી આપણા પ્રાણને મુક્ત રાખે.
- ૧૭ જ્યારે જ્યારે વાસના ઉત્પન્ન થાય ત્યારે ત્યારે ભગવાનના નામનો જપ કરવો.
- ૧૮ કાસે પોતાને કંઈ મળવાની છે એમ માની સંસારના ભોજમાં વૈરાગ્ય લાવવો, ખાસ કરીને જ્યાં તે ઉપરથી સાથે સંનિષ્ઠ છે. જાનેમાં કામડું નથી. જો જ્યાં રસ જીતી શકાય તો અલગ્યર્થ પણ પાળી શકાય એવો વધારો અનુભવ છે.
- ૧૯ જ્ઞાનદૃષ્ટિએ શરીરથી, મનથી અને હૃદયથી આત્મા જુદો છે અને નિર્વિકારી છે એવું મનન કરવાથી પણ આત્મામાં સંક્રિત વધે છે અને અલગ્યર્થ પાળવાનું જ્યાં આવે છે.
- ૨૦ પોતે કામવાસના જીતી શકે તેમ નથી એવી નમજી ભાવના કદાપિ મનમાં આવવા દેવી નહિ.
- ૨૧ રાત્રે હોય પત્ર મોડું કંઈ પ્રાણીથી વાળને સુવ, તથા યુગ ધર્મ ઉપર પણ રાત્રે સૂતા પહેલાં કંઈ પ્રાણી છાંટવું.
- ૨૨ શીર્ષાસન કરવાથી પણ અલગ્યર્થને કાપવો થાય છે, પણ તે જાતાવાર ચુર જરાગર જોઈએ જાને શરીરની સ્થિતિ સારી જોઈએ.
- ૨૩ કોઈ બીજાના અર્થ ખાત્રને પણ પોતાનો પ્રાણ કંઈ રાખવાનો પ્રયોગ કરે છે.
- ૨૪ સ્વામિનારાયણના સપ્તદશમાં એમ કહેલ છે કે કોઈ સાધુને કોઈ સ્ત્રીના વખતો છેડાં જ્યાં જાય તો પણ તેને ઉપવાસ કરવો પડે છે. એવી ભાવનાથી સ્વપ્નમાં સ્ત્રી દેખાય તો પણ તરત સંકેતરૂપિ ઉત્પન્ન થાય છે. જો ભાવના પણ ક્રેનવા જોવી છે.
- ૨૫ જામે પડાપે સુવાથી પણ અલગ્યર્થ પાળવામાં અવગુણતા રહે છે.
- ૨૬ કોઈવાર સ્વપ્નદોષ થાય તો તે જામત જુદું વિચાર કરવો નહિ પણ તે જામત જુદી જ્યાં નમજી કરે કરવા માટે શરીર સાથે કરી જાની શકે તો તે વખતે દુષ પીવું.
- ૨૭ જે વિષયનું જુદું ચિંતન થાય છે તે વિષય કાઢવો સુકેલ પડે છે, માટે વિષયનું ચિંતન કરવું નહિ.
- ૨૮ કોઈ જગ્યાએ અકોમી-અકળી કે પારેવા કે એવા કોઈ પ્રાણી એવી મિથ્યા કરતાં હોય તો તેમની સાથે જોડું નહિ.
- ૨૯ વિષયોનું ચિંતન મનમાં ઉત્પન્ન થાય તો તે વખતે જીભ અવલંબી કામમાં લાગી જવાથી પણ વિષયોનું વિરમરણ થાય છે.
- ૩૦ અથવા જોએ અલગ્યર્થ પાળતા હોય એવા શુક્ર-સનકાદિનું જ્ઞાન કરવું.
જે માણસ જુદરમ હોય તેણે ઉપરના નિયમો ઉપરાંત નીચેની સૂચનાઓ પણ જ્ઞાનમાં લેવા જોવી છે.
- ૩૧ પરજીને તરત વરકન્યા મોંદરે જઈ ભગવાન પાસે એવી પ્રાર્થના કરે કે અમારે હવે કંઈ પસંદગી-માંથી જસાર થવું પડશે, માટે અમને અલગ્યર્થ પાળવાનું જન આપજો. એવી પ્રાર્થનાથી કાવદો થઈ છે અને ભગવાન સાત્તિક જન આપે છે. પરજી પછી પણ ધરમાં મૃતિ હોય તો પતિ

પત્ની રાજ ભગવાન પાસે એવી પ્રાર્થના કરે તો
શ્રદ્ધાધર્મ પાળવામાં દિનિત વ્યવસ્થા.

૩૨ સુતાના ઓરડા જુદા રાખવા અથવા સુતાના
ઓરડામાં શ્રદ્ધાધર્મી સાધુઓના મિત્રો રાખવા.

૩૩ જે ઓરડામાં વધારે કામવાસના ઉત્પન્ન થતી
હોય તે જગ્યા ફેરવી નાખવી અથવા જે વખતે
કામવાસના ઉત્પન્ન થતી હોય તે વખતે ફેરવી
નાખવે.

૩૪ પોતાની ઓ સાથે એકાતનો વખત મળે ત્યારે
કોઈ સાથે સાત્ત્વિક પુસ્તક સાથે મળીને વાંચવું.

૩૫ સામાન્ય રીતે ઓઓના કામ બકરીની લીંડીના
જેવા હોય છે એટલે તેને સળગતાં વાર લાગે છે,
પણ સળગ્યા પછી તરત ઓઘવાતો નથી અને
પુરોહિતો કામ પાસના બકરા જેવા હોય છે. તે
તરત ઉત્પન્ન થાય છે અને પાછો ઓઘવાઈ જાય
છે, એવું કોઈ સાધુમાં કહેણું છે, પણ હાલના
કાળમાં કેટલાક પુરોહિતો ઓના જેવા થઈ ગયા છે
અને કેટલીક સ્ત્રીઓ પુરોહિતો જેવી થઈ ગઈ છે.
કોઈ પણ રીતે જનને વચ્ચે અતિ પ્રસંગ પાડવો
નહીં.

૩૬ મ. માધીજી ઓઓની વચ્ચે રહી પોતાનું શ્રદ્ધાધર્મ
પાળી શકતા હતા, અને જુવાન કન્યાઓના ખજા
ઉપર હાથ મૂકી ચાલતા હતા, પણ તે સંબંધી
થવા પછી તેનું કરી શકવા હતા. જેમનું મન
હાસ્ય હોય તેઓએ એવો પ્રયત્ન કરવા જેવો નથી.

૩૭ શતિ-પત્ની વચ્ચે એકવાર સંબંધ થવા પછી,
બીજા સંબંધનો પ્રસંગ આવે તો વચ્ચે જેમ
અને તેમ વખત વધારવો એટલે જો મહિના જ્યા
દેવા, પછી ૪ મહિના, પછી ૮ મહિના એમ
સંબંધ વચ્ચેના કાળ સંભાવવાથી વાસના છૂતવી
સહેલી પડે છે.

૩૮ ઓઓને સત્ત્વગતી જનુજ્જતા કરી આપતી
અથવા બીજી સંસ્કારી ઓઓનો સંગ તેને રહે
તેમ જોતાં રહેવું.

૩૯ દિગ્દુરધાનમાં સાધેા વિધવાઓ શ્રદ્ધાધર્મ પાળી
શકે છે. તેમનાં દર્શન નહર આગળ રાખી મનને
મનજીત રાખવાથી શ્રદ્ધાધર્મ પાળવાની શક્તિ
આવે છે.

૪૦ કેટલાક એમ પૂછે છે કે શ્રદ્ધાધર્મમાં રહીને
શ્રદ્ધાધર્મ પાળી શકાય કે નહીં? તેમને મારે
શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસનું જીવન સમજાવવા જેવું
છે. શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસ પરજીવા હતા છતાં
પોતાની ઓને મા માનીને પોતાની આખી જીંદગી
શ્રદ્ધાધર્મ પાળીને મનને રજાં હતા. એ શ્રદ્ધાધર્મના
શિષ્યો રવાબી વિવેકાનંદ વગેરે સંન્યાસી હતા.
એમ કહેવાય છે કે શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસના
શ્રદ્ધાધર્મ શિષ્ય નાગમદાસજી એ વખત પરજવા
છતાં આખી જીંદગી શ્રદ્ધાધર્મી રજાં હતા. તે
પોતાનાં મામાપત્ની સેવા પોતાની ઓ કરી શકે
તેટલા મારે જ મારે પરજવા હતા.

૪૧ નીતિમાં રહેવું હોય તો પોતાની ઓ સાથે
સંબંધ થઈ શકે અને પરજીવે મા અથવા મન
માનવી જોઈએ. પણ ભક્તિ કરવી હોય તો
પોતાની સ્ત્રીને પણ મા અથવા મન માનવી
જોઈએ. વિવરણથી દેહનું અભિમાન વધે છે
અને તે આત્મહાનમાં મોડું વિષ છે.

૪૨ શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસ એમ કહેણું છે કે જેઓ સ્ત્રીઓનો
સંગ કરતા હોય તેમનો પણ સંગ કરવો નહીં.
કારણ કે તેમની પાસેથી જરાય વાતો સામગ્રી
વાનુ મળે છે. એકમાત્રમાં રહેલ આત્મા સંસ્કારી
માણસોના સંગથી કાળને લાભ થતો નથી.

૪૩ હાલના કાળમાં દેહસેવા થઈ શકે, અથવા સમા
જીવેલા થઈ શકે તેટલા મારે કેટલાંક સ્ત્રી-પુરોહિતો
શ્રદ્ધાધર્મ તારવે છે. તેઓ માનસિક શ્રદ્ધા
ધર્મ કેટલું પાળે છે તેનું માપ કહેવો મુશ્કેલ છે.
‘જોરાકમાંથી વીર’ થાય છે અને એવી રીતે બેજા
થતા વીરની શક્તિ લોકસેવામાં ખર્ચાય તે સાધ્ય
છે, છતાં સંમર્દના મારે બહુ સત્ત્વ રહેવાની
જરૂર છે.

૪૪ સ્ત્રીને સ્ત્રી રૂપે ન માનવી પણ ભગવાન રૂપે
માનવી અને એ ભગવાનને મનથી કહેવું કે તમારે
મને વિષ્ય જગત્તું જોઈએ નહીં. એવી પ્રાર્થના કરવાથી
પણ સ્ત્રીનો સ્વભાવ કરી જાય છે. શતિ કામી
હોય અને સ્ત્રીને શ્રદ્ધાધર્મ પાળવાની મજા હોય તો
તેનું કાળ સાથે જ આવડે.

સંસારી બનવું કે સન્યાસી ?

શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા ધ્યાન સાધ્યો વિચારે છે કે શુદ્ધ બનવું સારું કે સન્યાસી બનવું ? આને સમાજમાં હંમેશા સાધુ સન્યાસીઓ દેખાયા છે. શું એ બધાં શુદ્ધ થઈ શકે છે ? સંસારી ભગવદ્ ગીતા મનુષ્યો શું નીચી કક્ષાનાં ગણવાં ? આ પ્રશ્નો ઉત્તર નીચેના લેખમાં ચિત્રી હેમચંદ્રજી સુવર અને સ્વપ્ન રીતે જણાવે છે.

ચિત્રી હેમચંદ્રજી

ધર્મ આરાધન અને ધર્મીયાર પ્રત્યે છે કે આ ધર્મનું આરાધન કરવું ?

આ વિષય ઉપર જાનને વિચારિત બતાવવા માટે એટલા મતભેદો ધાર્મિક માન્યતા અને પ્રત્યેક વ્યક્તિના તેમજ પોતે સ્વીકારેલ દૃષ્ટિનિદ્ર પ્રમાણે છે. એટલા ન એક બીજા પ્રશ્ન ઉપર રહેલા છે.

આપણે આગળ વિચાર કરી ગયા છીએ કે માણસે પોતાની જાતને જોળખતી નેહા. એણે શુદ્ધિ કેળવતી નેહા, એણે ધર્મનું આરાધન કરવું નેહા. આ માટે !

એનો જવાબ એક જ છે કે એણે પોતાનો જીવન-પથ સરળ બનાવવો છે. એના વ્યક્તિત્વનો પોતે વિશ્વાસ સાધવો છે. રૂપે કોઈ માને કે માણસ ઉપર રક્ષા બાળતોને દુનિયા ઉપર ઉપકાર કરવા મઠવે છે.

દુનિયામાં એણે એ રસ્તે ચાલવાનું છે. રસ્તો વધારે બહુમતેવાળો, વધારે વાંકો મુઠો ન બને એટલા માટે એણે પોતાની જાતને જોળખવાની છે.

સામાજિક સંસ્કારો રસ્તે તમે જાન... ન્યાય વાસ્તવ વ્યવહાર પુષ્ટિ છે એક માણસી કારો દોષથી દોષ, બીજા તરફથી દ્રામ આવતી દોષ, વિશ્વોદિશા-રક્ષા વગેરેથી ભરપૂર એ રસ્તા ઉપર આપણે પોતાની જાતને સંભાળવાની હેતુ છે. દરેક રસ્તે જોવું પડે છે કે ક્યાં કાર તો સામેથી, આગળથી, પાછળથી, બાજુથી કે બહારથી આવવા ત્યાં તો નથી આવતી ? અને ત્યારબાદ નિર્મિત થઈને આપણે આગળ વધવું.

ત્યાં પણ પહેલાં તમારે પોતાની જાતને જોવી પડે છે. ત્યારે જીવનના વિશાળ રાજ્યમાં ઉપર તમે આ દુનિયાના વધારે જ્ઞાન સંધર્ષમય વર્તમાનમાં જો તમે પોતે પોતાના વ્યક્તિત્વને નહિ જોળાવો તો એ પથ

ઉપર દરેક કમળે અને પગે ભરમાતો વાળ છે. રસ્તો જુલો જવાનો દર છે અને ક્યાંક અવધારા ન જવાળ એ માટે સામેથી રાજ્યની નજર છે.

સામાજિક સંસ્કારોના રસ્તે પણ તમારે એટલા તો-કારી રાખવી પડે છે, ખાન રાખવું પડે છે કે ક્યાંક તમારું પાડીત તો કોઈ નહિ મારી જાય, ક્યાંક આજુ-બવજુ નેતાં બહુમાત તો નહિ વાળ, ત્યારે જીવન-પથ ઉપર આગળ વધતા પધિને જોને પોતાનું વ્યક્તિત્વ વિચારિત કરવું છે એણે કેટલી સત્તાધાનતાની નજર દોષ.

શુદ્ધ અને દોષ એ પણ એવીજ દ્રષ્ટિઓ છે. શુદ્ધિ તમારો જીવન-પથ ઉપરની સીધી નજર છે. એનાથી તમને તમારો જીવન-પથ સ્પષ્ટ દેખાશે. તેનો જોવા-એ કીડ એ પ્રકારે છે કે ચાલ્યાં જતાં રસ્તે તમે સામે ન જોતાં આજુ-બવજુ જુઓ છો અને પોતાના માટે નહામે બધા, બહુમાત, આશ્રિત કે આપણે વગેરે જો છો.

જીવન-પથ ઉપર ધર્મ એ પ્રકારે ચાલુ રહ્યા દીઠાવેલા પાટીયાઓનું કામ કરે છે. ધર્મ તમને એક પ્રકારે એ પાટીયાઓની મરજ સાથે છે કે તમારો જીવન-પથ તમે જુલો ન જાઓ. મુજબ જોવા સંસ્કારમાં તમે જાન અને જો કાશજોવી જવાના રમ્પે જુલો નિરમાય જઈ મરો અને કાશ્ય દોષને પૂછો તો તે તમને અલગ અલગ જાણી પાર કરવા કહેશે. દરેક જુલોના કિનારે એ જોરો સામેલા દોષ છે. તમે એ જોઈને તમારો નિર્મિત રમ્પે પકોચી રહો છો.

આ જીવન-પથ ઉપર ધર્મ એ પાટીયાઓની મરજ સાથે છે. એ પાટીયાઓને આધારે જીવન-પથ ઉપર માણસે આગળ વધવાનું છે.

ઉપર આપણે વિચાર કરી ગયા કે ધર્મ આરાધન, પોતાની જાતને જોળખતી, શુદ્ધિ કેળવતી એ આ માટે જરૂરી છે !

પણ એક પ્રશ્ન વાઝી રહે છે. આને કુનિવામાં જીવન-પથ કયો? એ બંને સંધિને ધણી થયોએ અને વાદવિવાદ જગ્યા છે.

જીવન-પથ ઉપર આજીવ વધવું, પણ એ જીવન-પથ કયો? એજ બધારે આપણે ન જાણતા હોઈએ ત્યારે તો રીત તિથે અધારા નેમ એ વસ્તુ છે.

કુનિવાના બધા ધર્મરચાપદોએ બે રસ્તાઓ જતા હતા છે. કું એ કું કે બંને તમે નામ બે હોય પણ એક રીતે એ એક જ જીવન-પથ છે તો પણ એ બોલું નહિં થાય..'

માણસોમાંથી અમુક પડેશે રસ્તે અને અમુક કહેવાતા બીજે રસ્તે ચાલે છે. અને જાને વચ્ચે એક રીતે નહોતો વાદવિવાદ થાય છે કે બંને ને રસ્તે હોએ તેજ રસ્તો જીવન-પથ છે.

આ એક જ રસ્તાના પડેલા અને પડીના જામને કમલ, શુદ્ધ, અને સંન્યાસ કહેવામાં આવે છે. આનું કલ્પનાઓની શુદ્ધતા કહો કે જગતા કહો અથવા એકાંત પ્રતિપાદન કહો. સંન્યાસીઓ વચ્ચે આ સંન્યાસીને જ જીવનને ઈતિથી માને છે, ત્યારે શુદ્ધો કહત શુદ્ધપાથમને જ જીવન-પથ ગણે છે.

વસ્તુતા: તો એ તો જીવન-પથના બે વિભાગો જ છે. પડેલા વિભાગ શુદ્ધપથ છે અને બીજો છે સંન્યાસનો, આને શુદ્ધ જીવન-પથથી વધીને સંન્યાસપથ પર અમસર થવાના એકાંત છે અને પોતે સંન્યાસ-પથ પર છે એવી મોટી ભ્રમણામાં શુદ્ધ-પથ પર અવગાતા મોગીઓ વધારે છે.

વિરધાજ વ્યક્તિઓ જીવન-પથના અંતિમ ભેગ મુધી પડેલા અમસર વાણ છે. નાજી શુદ્ધ અને સંન્યાસ પથની સાધનરીતી કરવામાં આવે તો મોટો મામ એ સાધનરીતી ઉપર કોઓ કોઓ એક બોલને નિરાધારમાં લાગે છે આ બોલું છે. આને સાધુઓમાં સંન્યાસ નિરુપિતી આવના કરવા સસારીઓની મોઢ-માણ વધારે છે સંસારીઓમાં વધારે પડતા લોભો કપાઈને નેમ એજ કુનિવામાં દતિથી માને છે.

માણસ નિરતર જીવન-પથ પર ચાલવાનું છે. આવીસરૂનિની આશ્રમખરડા પણ એજ ટિપ્પણ છે.

એક વસ્તુ અંદર પાનમાં રાખવાની કે કહત માણ રાત્રે કે નાજ કેખાતી અથવા વેદશાસ્ત્રીએ એ પથ ઉપર આજીવ વધી જવાય છે એ માનવ અને મનાવનું બને બોલું છે.

એ તો વ્યક્તિત્વવિદ્યાસનો રાજમાર્ગ છે. સંસારી પણ સાધુ થઈ શકે છે. સાધુ પણ સંસારી કરતાં વધારે પાછળ જીવનમાર્ગે દોડી શકે છે

પણ આ પથ અંતે એક પ્રશ્ન પૂછવામાં આવે છે કે કયો રસ્તો સાચો?

સંસારનો, શુદ્ધનો અથવા.. સંન્યાસનો, સસાર-વિરક્તનો..?

જાને રસ્તાઓ પોતપોતાના રથને જરાત્મર છે. આપણે એક ઉદાહરણ વડે એ લોકોએ કે એમ શા માટે? પુરાણમાં આ માટે એક પ્રશ્ન આપવામાં આવેલ છે.—

એક રાજા છે એને પણ આવેજ પ્રશ્ન હો છે કે 'શુદ્ધ સાચો કે સંન્યાસી?'

દરેક સંન્યાસીને એ પ્રશ્ન પૂછે છે. ધણી જવાબ આપી શકતા નથી. રાજાની ચરત પ્રમાણે એને સંન્યાસ મુખને શુદ્ધ જાણવું પડે છે. રાજાના મનનું નિરાકરણ થવું નથી.

એક યુવાન સંન્યાસી રાજા પાસે આવે છે. રાજા એને પણ એજ પ્રશ્ન પૂછે છે.

સંન્યાસી જવાબ વાળે છે.

"રાજા, શુદ્ધપાથમ અને સંન્યાસ બન્ને પોતપોતાની રીતિમાં ઉત્તમ છે પણ અપેક્ષાએ."

રાજાએ પૂછ્યું—

"એની ખાતી શું?"

"તો ચાલો મારી સાથે." સંન્યાસીએ કહ્યું અને જાને કરતા ઉપદેશ પાસેનાજ રાજામાં રાજકુંવરીનો સ્વપ્નવર હતો. ત્યારે સ્વપ્નવર થતા હતાં કુંવરીએ કેળવે પસંદ નહોતો. કયો.

સંન્યાસી અને રાજા પણ કુટુંબ તરત જોવા જમા રથા.. આ વખતે એક બીજો મોટો પણ બિલા માટે ત્યાં આવી ચડે છે મોનાનું તપસી અને અજ્ઞાતિ તેજ લોકને રાજકુંવરી એના ઉપર મોહિત થઈને એને વરમથક નામે છે.

રાજા તેમજ પ્રાણ ચક્રિત થઈને નિવારમાં પડે છે. કુંવરીને સમજાવવામાં આવે છે પશુ તે એકની બે નથી થઈ...

પેલી તરફ મોમાં આ તમાસો લોકને આશ્ચર્ય પામે છે એ કુંવરીને કહે છે, "તું દેખી છું. મને કંચન કમિની હોય કામનાં નહિ."

કુવરીનો બાપ-રાજા જોત્રીને કહે છે, “જોત્રી, મારી કુવરીની છબ્બને માન આપો તો હું માફ રાજ-પાટ તમને આપું.”

જોત્રી કહે છે, “રાજા, ને વસ્તુને ઓછી નાખી છે તેને કેમ મરણ કરી શકાય?”

એમ કહીને એ વરમાળા નાખીને ચામ્બો ભાષ છે. કુવરી તો એનેજ પતિ માની એની પછવાડે પછ-વાડે ભાષ છે...પણ જોત્રી તો ચામ્બોજ ભાષ... એકલો.

આમજ જોત્રી. પાછા કુવરી અને એની પછવાડે પેલો રાજા અને સન્ધાસી...જન્મકોત્રી જોત્રી...જન્મ-લના વોથુ કે રસ્તે જન્મધર્મા વિદ્યાન યાવ છે. કુવરી શૈલતા શૈલતા થા છે રાત થા આવે છે ત્યારે કુવરી પાછું જુએ છે ત્યાં પેલા રાજા અને સન્ધાસીને જુએ છે...એમને જોઇને એને ઠર લાગે છે, રાજા એને સન્ધાસન આપે છે.

“કુવરી...તમારે ડરવાનું કશું કારણ નથી. રાત થઇ છે. સવારે અમે તમારી સાથે તમને પાછા મરે પહોંચાડી દેશું. જોત્રીનો મોઢ તો મૂકવો...એને જન્મ મામામાં ગાધવો ઠીક નહિ.”

રાતવાસો ને વક્ષ નીચે છે ત્યાં ઉપર ને પક્ષીઓ છે. તેઓ પોતાના અકોભાષ માને છે કે આને ત્રણ અતિથિ આપણે ત્યાં આવેલ છે.

એમના અતિથિ મારે નરપક્ષી કહે છે અને એક જળતું લાકડું લાવે છે. કંઠી સીંગળાની રાત હોઇને આ જળતું લાકડું જોઇને રાજા ખુશ થાય છે એ તાપણું કરે છે.

નર અને માદા પક્ષી વાતો કરે છે કે આનાથી કંઈ એ સોજાની શૂંખ ન મરે, નરપક્ષી જળતી આશમાં પડે છે...ગાળના પ્રથલો છતાં પણ એ માફુ જાને છે. કૌકલને ખાતા લાકડું જાને છે. માદા પક્ષી પણ એજ રીતે પોતાનો ભોજ આપીને અતિથિ કરે છે.

જાને પક્ષીના આમ મરણથી રાજાને કુખ થાય છે. તે સન્ધાસીને કારણ પૂછે છે.

સન્ધાસી જવાજ વાળે છે, “મારા જવાજની સત્તા આઠી છે. પેલા જોત્રી મારે સંસાર નકામે હતો એના મારે સંસાર પતનનું કારણ હતું. આ પક્ષીઓ મારે સંસાર સર રૂપે છે, કારણ કે તેઓ

પોતાના જીવનની કિમત સમજે છે, પોતે જીવે છે અને જોખને જીવાડવા મારે અંધારાના આંધી રહે છે. આ મૂકરધર્મ પશુ એટલો જ મહત્વનો છે.”

રાજાને આથી સંતોષ થાય છે. પેલી કુવરીને પણ માન થાય છે કે “યોગીને સંસારમાં લાવવું બોલું છે એટલે એ રાજાને પતિ માને છે. અને રાજા ત્યાંથી દેશ પાછો વળે છે.

ઉપરના ઉદાહરણ વડે આપણે જોઇ શક્યા છીએ કે મૂકરધર્મનું પાલન તેમજ સંસારી-વિરક્તા જાને પોતાની કક્ષાએ અને અપેક્ષાએ બરાબર છે.

દરેક વ્યક્તિ સંસારનો મોઢ મુદી શકતો નથી. એના મારે જીવન-પથનો પડેલો ભાગ મૂકરધર્મનું ઉત્તમ છે. પણ એકજ વસ્તુ સાથે કે તેમાં જીવનની અને જીવતા દેવાની બાવતા દોલી જોઇએ.

એજ રીતે વૈરાગીનો પણ પણ પોતાની કક્ષાએ ઉત્તમ છે. જો એ પંથેથી એ પાઠો ન વળે, પણ ત્યાંથી આમજન પ્રગતિ કરતો રહે.

એટલા મારેજ દરેક ધર્મ અપેક્ષાએ વ્યક્તિ મારે જીવન-પથની સીમાઓ બાંધી છે. વ્યક્તિએ વ્યક્તિત્વ વિકાસના એ રાજામાં અપ્રાપ્ત વધવાનું છે ન વધી શકાય તેમ હોય તો ધીમે ધીમે સીમાઓ ઉલ્લંઘવવાની છે. પણ એક સીમામાં પાછા હાવું એ પતનનો રસ્તો છે.

જીવન-પથ એ રીતે વિકટ છે. કારણ કે અર્થ મુદી પોતાની જાતને જોળખી નથી-દ્રષ્ટિ રિચર નથી તેમજ રસ્તાઓનાં મોઢ જોવા નથી ત્યાં મુદી પાછા હાવવાનો કર છે.

રમે તમે એમજ માનો કે મૂકરધર્મનું ઉત્તમિતો આજ નથી, પણ એનું પાલન બરાબર થવું જોઇએ. મૂકરધર્મનું ઉત્તર પણ જો આસક્તિએનો બોલો તમે કળવો કરો તો કદાચ જુડ જલ્દી આજળ ઉપરના સુખમાર્ગે જઇ શકો છો અને સુખમાર્ગે વિચરણ કરતાં પાછા રહેલી આસક્તિઓ તરફ ખેંચાઈને એ જોખને લાલતા જતી તો વ્યક્તિત્વ વિકાસના ઉત્તમ રિખરેથી કક્ષાક પડી જશે. એનું કંઈ કેમણું નથી અને રવાનજીવનું જીવન શા કારણે આપણે એ જીવન-માર્ગે આજળ વધવાનું છે.

મંદિરોને સાચાં શાન્તિધામ બનાવો-

ગુજરાતના બહુમાં ભગવાનનું મંદિરો અને વિચારક શ્રી ગુરુદાસ ટુંબા 'સંજ્ઞા' મંદિરોના વ્યવસ્થાપકો તેમજ પ્રબલ શ્રેષ્ઠ અરત્વની સુચના આપી મંદિરોને હાલની સાચી સાતિ આપતા ચારાસવાળા બનાવવા વિનંતિ કરે છે. આસ કરીને વૈષ્ણવ મંદિરોમાં માત્ર ફક્ત ૫૬૨ મંદિરોનાં ફર્શન ફરાવવાની પ્રયાશમાં પડ્યા. ફેરફાર જરૂરી છે. યજ્ઞીયાર શ્રોત્રી-પુણ્ય દાણા ફાંફા બની ફર્શન માટે રસ્તામાં દોડતાં એવામાં આવે છે તે ફર્શન બધા થઈ જવાની બીજી મનની સ્વસ્થતા સુધારી બિરો છે. આવા સંજોગો સવનનુના જારણાં એકમાત્ર બંધ કરી દેવાની પ્રયાશમાં પડ્યા ફેરફાર ફરાવવા એકમાત્ર.

દેવસ્થાનોમાં, મંદિરોમાં વગેરે ધાર્મિક સ્થળો શાન્તિની સૌથી પ્રથમ આવશ્યકતા છે. આપણાં ઘણાં મંદિરો અને દેવસ્થાનો બીજા વસતિવાળાં સ્થળોમાં અને ધોંધાટવાળાં સડો છપર આવેલાં હોય છે, એટલું જ નહિ પણ મંદિરોની બહાર પણ પુષ્કળ મિટ્ટી, ધકાધકી અને જૂમરાણ ચાલતાં હોય છે, એટલે ત્યાં શાંતિ જેવું નિષ્ક્રમ્ય હોતું નથી. આસ કરીને વૈષ્ણવ મંદિરોમાં આ જાતની ધમાધ અને અશાન્તિ વિશેષ પ્રમાણમાં જોવામાં આવે છે એવું એક મુખ્ય કારણ એ છે કે એમંદિરોમાં "સમાસમાનાં ફર્શનો" થતાં હોય છે. પહેલથી રાતના નવ વાગ્યા સુધીમાં સાત આઠ વખત ફર્શન થાય છે. અને તે પ્રત્યેક ફર્શન માત્ર દસ-પંદર મિનિટ સુધી જ ચાલુ રાખવામાં આવે છે. આને લીધે થોડા જ સમય ફર્શન ખુલ્લા રહેતાં હોવાને કારણે પુષ્કળ માણસો થોડા વખતમાં એકઠાં થવાથી ભીડ, ધકાધકી, ધોંધાટ અને દોડાદોડી તથા અશાન્તિ પુષ્કળ જોવામાં આવે છે. પ્રત્યેક સમયે જુદાં જુદાં સ્વરૂપ અને વ્યવસાયનાં ફર્શન કરવાનાં હોવાથી એક-ને એક સ્વરૂપનું ફર્શન કાવમ માટે રાખી રાખી નહિ એટલે, અને જુદા જુદા સમયે જુદાં જુદાં સ્વરૂપ અને વ્યવસાયની તૈયારીઓ કરવાની હોવાથી પ્રત્યેક ફર્શન થોડા સમય માટે જ ખુલ્લા રાખવામાં આવે છે. આ જાતની વ્યવસ્થા એ મંદિરોની આચારધર્મ-પ્રણાલિકા પ્રમાણે અનિવાર્ય હશે, પરંતુ અશાન્તિ, અને ધોંધાટ તથા દોડાદોડી તો આને લીધે પુષ્કળ થાય છે જે અનુભવસિદ્ધ હકીકત છે.

મહાદેવનાં તથા માતાનાં મંદિરો, હનુમાન અને ગણેશનાં તથા કાત્રાજના મંદિરો તેમજ જૈન મંદિરો સહજાત બધા વખત ખુલાં હોવાને કારણે જોને જોને ને સમય અનુકૂળ હોય છે ત્યારે તે ત્યાં ફર્શન કરવા જાય છે, તેથી ત્યાં ભીડ, ધાંધલ અને અશાંતિ જોવામાં આવતી

નથી. મુસલમાનોની મસ્જિદોમાં અને ખ્રિસ્તી દેવળોમાં જેવી શાંતિ પ્રવર્તે છે, તેવી તો આપણાં કેટલાં મંદિરોમાં જોવામાં આવતી નથી. ફકારો ધાવો મુસ્લીમો મસ્જિદોમાં અને હદ જેવા પ્રસંગે મોટાં વિશાળ મેદાનોમાં ભેગા મળી નમાઝ પઢે છે, તેમ છતાં સંપૂર્ણ શાંતિ અને અંબીર પાવન વાતાવરણ સર્વત્ર હાથે રહેતું હોય છે.

ખ્રિસ્તી દેવળોમાં બાજનો જવાબ છે, વાહ સંતોત હોય છે અને વ્યાખ્યાનો પણ હોય છે, છતાં શાંતિ અને અવરજા સારી રીતે જાળવાય છે અને અંબીર વાતાવરણ પ્રસરેતું હોય છે. ધર્મસ્થાનોમાં મનુષ્યો ખ્યાન કરવા, પ્રાર્થના કરવા, ચિંતમાં ઉત્તમતાવને અનુભવવા અને ભગવાનનો સાક્ષાત્કાર ચિત્તમાં કરવાનો પ્રયત્ન કરવા આવે છે. કેટલાં દરજ્જા જેવા પ્રદર્શન કે નાટક કે ખેલમથાટી, અન્યરેલો યજ્ઞના મધ્ય જેવી થોભા કે રોટના જેવા આલસા નથી. ઇશ્વરના પ્રતિકરણ સર્તિમાં ઇશ્વરનાં ફર્શન કરવાનો આ મંદિરોનો હેતુ છે એમ જો મનાતું હોય તો ત્યાં ધાંધલ, ધોંધાટ ધકાધકી, ઝાપડીઆના ફેરફાર અને દોડાદોડીથી એ હેતુ શી રીતે સિદ્ધ થાય છે તે સમજાતું નથી. મંદિરો જેવા પવિત્ર સ્થળમાં પણ અવ્યવસ્થા, ધમાધમ, દોડા દોડી અને ધકાધકી થાય એ ચોક્કસ નથી એવું આપણને લાગતું હોય એમ જણાતું નથી.

આ સિતિ સુધરી શકે નહિ ? 'સમાસમાનાં' ફર્શન બંધે થાય, પરંતુ તે અપેક્ષા પોણા કલાક ચાલુ રાખવામાં આવે એમ ન બની શકે ? એમ થાય તો દોડાદોડી અને ધાંધલ ઝોણું થઈ જાય કરતાં વિશેષ શાંતિ રહી શકે. અશ્વત્થ, વૈષ્ણવ મંદિરો ફર્શનનાં સ્થળ છે, ખ્યાન કે પ્રાર્થનાના સ્થળ નથી એમ માનવામાં આવે છે એટલે સૌ કોઈ ફર્શન કરી મેચાર મિનિટમાં પાછા વળે છે, તેથી સંપૂર્ણ શાંતિ જોવે સ્થળ રહેલી અશ્વત્થ છે; પરંતુ મંદિરો જવાના માર્ગમાં મંદિરોના

રામાયણ અને મહાભારત

લેખક : સ્વામીશ્રી માધવતીર્થજી

મહાભારતના વર્ણનમાં કોઈ કોઈ જગ્યાએ લડાઈ થઈ હોય એવો ભાસ આવે છે, છતાં બધી લડાઈતરી એકરે તપાસ કરતાં એમ જણાઈ આવે છે કે એ બધું માણસના હૃદયની અંદર બનતું દેવી અને આસુરી પ્રકૃતિનું યુદ્ધ છે. મહાભારત અને રામાયણ મારે મ. અંધીછોના પણ એવો મત હતો. રામાયણમાં જે રામ-રાવણનું યુદ્ધ આપણમાં આવેલ છે તેમાં પણ બધી ભાગતોના વિચાર કરતાં આત્માત્મિક ભાવ દેખાવ છે. રામાયણના પ્રસંગો વાંચનારને કાવિને સમાધિમાં લેવામાં આવ્યા હતા. રામાયણમાંથી કેટલાક આત્માત્મિક અર્થ કાઢીએ તો નીચે પ્રમાણે નીકળી શકે છે —

- ૧ અપેક્ષા-જ્યાં યુદ્ધ નથી, રામ નથી, હેમ નથી ત્યાં આત્માના આરામથી રામનો જન્મ છે.
- ૨ દરરથ-દશ ઇન્દ્રિયો સાત્ત્વિક રહે તો તેને ત્યાં આત્માના આરામનો જન્મ થાય.
- ૩ દશ, માયાવાદી રાવણ-દશ ઇન્દ્રિયો રમેશુણી અને તમેશુણી થાય તો આત્મા તેના ટકુ થાય.

પ્રમથીમાં ઇશ્વર અને દરવાજામાં જે ધધિલ અને દોડદોડી થાય છે તે, જે પ્રત્યેક સમયમાં દર્શનનો સમય લાભવમાં આવે તો, જોછા પ્રમાણમાં થાય એમ મને લાગે છે.

ચિત્તની અશાન્તિ, રક્ષણ, દોડદોડી, અઅવરણ ધધિલ અને લક્ષ્યલક્ષીમાં દર્શન કરાવી આત્માત્મિક લાભ શો થઈ શકે! સદીઓથી આ પ્રમાણે થતું આવ્યું છે અને આપણા પૂર્વજો એ પ્રમાણે કરતા આવ્યા છે એટલા જ હૃદયસર, અત્યારે આપણને આત્માત્મિક લાભની ખાતર એ પ્રમાણે લડવાનું થોડું જણાયું હોય તો પણ જુની પ્રથા ચાલુ રાખવી એ કેવળ અધિકાર નથી!

આપણા જીવનમાં સર્વ પ્રસંગોએ ખાસ કરીને ધાર્મિક આચારવિચાર અને વ્યવહારમાં, શાંતિ, શિશુ, સમલેખપણું, અંબીરતા અને ઉચ્ચ વાતાવરણ દેશમંદ રહે એ ઇચ્છાથી આ ક્રમના કરવામાં આવી છે.

—ગદ્ગદાલ મૂ.

૪ લક્ષમણ-લક્ષ્મણી રામમાં જેતુ મન છે તે.

૫ ભરત-શ્રીકૃતમાં રમનાર

૬ રામન-કામ કીષ્કે ગારનાર

૭ નિશાચર-આવવામાં રનાર

૮ સીતા-જનકે થઈ વખતે બેઠેસો પૃથ્વીપ્રાધી ઉત્પન્ન થયેલ છે, બધા કર્મ મરણે બધાપણુ થાય તો સ્વરૂપ ચક્રિતો અનુભવ મળે.

૯ અવલક ધનુષ્ય-તણુ ગુણવાળુ આપણું સ્વરૂપ. સીતાજી એટલે સ્વરૂપશક્તિ તેનાથી રમતાં હતાં તે જે તોડે તે વેના પતિ થઈ શકે.

૧૦ સામેશ્વર-વિવાહ વખતે રામને અનેક માણસો પોતાની દષ્ટિ પ્રમાણે જોતા હતા.

૧૧ વનમાં રામ-સીતા અને લક્ષમણજી અને બાળની વચ્ચે માણ હોય તેમ લાગતા હતા.

૧૨ સેનેરી મૂન-આપણી મૂન

૧૩ અંગદ-અંગનું જનન કરનાર

૧૪ સંપાત-લક્ષ્મણ રીતે ઊડા છતરેલ

૧૫ સુરસા-જીભનો રસ

૧૬ લક્ષ્મણની મૂનો-આત્માનું અનુસંધાન છડી જવું.

૧૭ હનુમાન-સસંગ

૧૮ રાવણને ડૂટી પાસે ચોરસુ જાણ-લક્ષ્મણથી અલંકાર મરે.

૧૯ લડાઈ વખતે રામના રમણ વર્ણન —

૧ ચાક-થરતા અને ધીરતા

૨ ધન કદના, સત્ય, શીલ

૩ દોરી-સમા, દયા, મમતા

સ્વામીશ્રી માધવતીર્થજીએ આપણા અધ્યાત્મ ગ્રંથોનો જ્ઞાનભાગ રજૂ કરવું “મહાભારતનું” ગુપ્ત રહસ્ય” એ નામનું એક પુસ્તક લખ્યું છે જે દૂંક સમયમાં પ્રગટ થશે. આ પુસ્તકમાંથી કેટલોક ઉપયોગી ભાગ અને રજૂ થયો છે.

૪ ધોદા-ગાન, દમ, ભગ, પરહિત
 ૫ સારથી-મહાદેવજી બગ્ગન
 ૬ દામ-વૈરાગ્ય
 ૭ તલવાર-સતેશ
 ૮ કરસી-દાન
 ૯ કલણ ધનુષ-દાન
 ૧૧ ભાયુ-સવમ નિષમ
 ૧૨ કવચ-આઠજોડું પૂજન.

આવો રથ જેની પાસે દેશ તે અન્ય સંસારને
 પણ છૂટી શકે છે એમ તુલસીદાસજીના રામાયણમાં
 લખેલ છે. આવી સંઘાઓ ઉપરથી જાણાય છે કે
 રામાયણ પણ સમાધિ ભાષાનો મંથ છે.

મહાભારતના પાત્રોના અને પ્રસંગોના
 આધ્યાત્મિક અર્થ

કર્તતાપુર-માણસનું સ્તરીર.

મૃતશબ્દ-અવિદ્યા, અધ્યાન, જેને જીભની મિશ્રકવ
 ધયાથી પાકાવતી શ્વેત દેશ તે, તમેજીજી.

પાંડુ-રત્નેશુભુ

વિદાર-સત્વશુભ

સર્પવશ-સંસારની વાસના દૂર કરવાનું કર્મ

ગાદ-સત્ત્વ

ભીષ્મ-કુખ્ય પ્રાણની શક્તિ 'અઘાયન', મદવૈરાગ્ય,
 શૌ નામન વશ

યુધિષ્ઠિર-ધર્મ, આઠાશન

ભીમ-વાયુ, નિદિખાસન, ખ્યાન, પ્રાણાયામ.

અર્જુન-ધંકની શક્તિ, લેગ, યાન.

નકુલ અને સહદેવ-ગંગ અને પૃથ્વીતત્ત્વ.

કુન્ત્યેન-માણસનું જીવન

કીલ્મ-અંદરવેલેક, વ્યાનદારિક વિદ્યા આપનાર.

કૌપરી-શુદ્ધિ, વેદીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ.

જરાસંધ-કર્મ

દિશુપાલ-સંસારની શ્વેત

મીકુખ્ય-અઘ, નારાયણ

વ્યાસ-સત્ત્વથી થોડા યાનને વિસ્તારથી સમજાવનાર.

કામ્યક વન-વાસનાનું ક્ષેત્ર

કૈત વન-ભેદ શુદ્ધિવાળું ક્ષેત્ર

દમયંતી-ધંકિયોનું કમન કરવાની શ્વેત

અંગા-યાન

સાવિત્રી-દાન

વિરટ-કલ્પની વિદ્યાળતા

ગામો-દાન

કર્ણ-સોહવાસના

કુર્યોધન-અઘ કાર

ગ્રી-સોહ-યાન અને વ્યાનકની કથા

વિશ્વરૂપ-વિદ્યાળ ભારના

સંન્ય-સમ્યક્ રીતે જેણે ધર્મો બીપર જળ મેળવ્યો
 દેશ તે

ઉત્ક-ધુતળા જેવી વિપરીત દ્રષ્ટિવાળો

શિશુદી-થોડીવાર પ્રકૃતિના ધર્મમાં આવે અને થોડી-

વાર પુરુષના ધર્મમાં આવે, પરાક્ષમાન.

શલ્ય-કૃતક

મંધારી-અંધરથી પૃથ્વી, જડશક્તિ.

અશ્વમેધવશ-પ્રાણની વાસના દૂર કરવાની કળા

સમિતિના ધર્મ-પ્રચારમાં આપનો ફાળો મોકલી આપશો

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાનપ્રચારસમિતિમાં આપનો ફાળો-કૃષ્ણ નદી તો કૃષ્ણની પાંખડી ને બને તે
 આજે જ મોકલી આપશો. નાણાં મળતાં સમિતિની પ્રવૃત્તિઓ વિકસિત જનશે, કેમ કે સમિતિ પાસે
 ખાસ ફંડ નથી. આપની સહાય, સંપૂર્ણ પ્રેમ અને સહાયતા મોકલશો. તો નાની સહાય પણ મહાન જનશે.

—: સારામદ્યા પ્રસન્ને સમિતિને જરૂર વાદ કરશે :—

મંત્રી : હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાનપ્રચાર સમિતિ, સારંગપુર-અમલતાની વાડી, અમદાવાદ

સદ્ગત સાધુ શાન્તિનાથજી

હાકા-જામાંમાં હતા કુટુંબમાં તેમનો જન્મ થયો, સ્વરકાર જળથી ખર્મ-ધ્યાનથી તિથા વધતી બધી, અને તેઓએ આજીવન પ્રણયથી પાલન કરીને ત્યાગી-સુન્યસ્તજીવન રવીકાયું.

મોન, આત્મચિન્તન અને ધ્યાનદાયા તેઓએ અર્ધ-તા-મમતાનો હોપ કરી દીધો, વલ્લેશ ન્યાય, દર્શન અને શાસ્ત્રધર્મોનો અભ્યાસ કર્યો, ધણી ધન્યો લખ્યા ને જન્મને સત્યમાર્ગનું નિર્દર્શન કરાવ્યું છે. આ એક અદ્વિત ધન્ય સજ્જન-ધે વાતચિત કરવા તેઓ ગોરખપુર પધારેલા, ત્યાંથી અમદાવાદ આવતાં જારીકુષ્ટ સ્થિતિને તેઓ સ્વચ્છાપસ્થાન પામ્યા.

તેમના જીવનનો દૃઢો પરિણય અર્થો રજુ થાય છે

લેખિકા : શ્રી કુસુમદેવેન લીખુલાઈ રાવળ

જન્મજન્માંતરના પ્રબળોએ સાધુસંતોનાં દર્શન અને સમાગમ થાય છે. તેવાજ કોઈ પ્રબળને સ્વામીથી ગાવા સાંતિનાવશ્યામાં દર્શનનો અમૂલ્ય લાભ અને મળે. આદ્ય હાકા સમયમા જ તેઓથી નિર્ગો-પદને પામશે અને તે સમયે પરિચય આપતો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે તેવી કલ્પના થયું ન હતી. મહાન પ્રશ્નોનો પરિચય-જીવન જ્ઞાતિ અને રિપિત સમજવા અથવા સમજાવવા પામર જીવન છોડતો જીવ શુ-સમર્થ છે ? હિંમતો માણસ ઘેરો ડાળી પર રહેલા કૂચને સેવા પ્રપ્ત કરે તેવો મારો આ પ્રપ્ત છે. સ્વામીશ્રીને વારંવાર અનેક-ક્રમો પૂર્ણાં તેઓથી સરસ થાવે જવાન આપતા. મીળ સંતો પોતાનો પૂર્વાગમ જ્ઞાતિ અથવા અનુભવો જણાવતા નથી તેવું સ્વામીશ્રીમાં ન હતું તેથીજ કેટલોક જ્ઞાતિ રજુ કરી છુટું છું.

બાલ્યાવસ્થાના પ્રસંગો

સ્વામીશ્રીનો જન્મ દામ્યા નંઆથી હંત કુટુંબમાં થયો. આ કુટુંબ ઉપર સરસ્વતી તથા હદશી જન્મેની પૂર્ણ કૃપા હતી. સ્વામીશ્રીના એક ભત્રીજા જન્મની કોલેજમાં ૩૦ વરસ સુધી ડીપાર્ટમેન્ટ અધ્યાપક હતા. સ્વામીશ્રીનાં માતૃથી પરમ સિવભક્ત હતાં. તેમનો સાથે સાંજ સવાર દર્શન જતા. ત્યાં પુરાણનો કથા એકચિત્તે સાંભળતા. રજુકરો અભ્યાસ પણ સહી રીતે કરતા. સ્વભાવે જરા તોફાનો જ હતા. નાનપણથી જ ધાર્મિક વાતાવરણમાં અથવા પૂર્વ-જન્મના બધે તેમને ઉધરદર્શનનો તમજા નામી. તેથી રોજ સવારમાં નદીએ જતા ત્યાં સ્નાન કરીને રેલીમાં પ્રભુનાં ખાન ધરતા. મેરૂ આલવી વખતે કેટલીક વસ્તુઓ ભૂલી જતા. તેમાં કુવાલ તો રોજ

ભૂલીને આવતા. આથી માતૃથી ખૂબ ધરવાં, સંતાપતાં, નાનપણથી જ માતૃથી માત્ર ઉપર જન્મ જ પ્રેમ હતો.

એક પાઠશી રોજ કમ્પોઝરનો રોજી કરવો. આ બેંક સ્વામીશ્રીને મળું કુખ થતું. એક વખતે પેલો પાઠશી તોર કામકું તેપાર કરી કમ્પોઝરને મારવા જતો હતો ત્યારે પોતાનું પકેરણ કાઢીને ઉપાડી છાતી સામે ધરીને કહ્યું કે:-પહેલા મને મારો પછી કમ્પોઝરને. આથી પાઠશી ટરમોઢો નની ગયો અને કમ્પોઝરને મારવાનું નષ્ટ થયું. તે વખતે સ્વામીશ્રીનું વય આશરે ૬-૭ વરસનું હતું.

ધાર્મિકજીવનની શરૂઆત

સ્વામીશ્રીનું આ ધાર્મિક જીવન તો ૧૪ મે વર્ષે રાત્રે થયું કુખી સંસારમા જવા કરતાં પ્રભુને ધરવે જવામાં જ આ મુખ છે. એવી ઇચ્છા થઈ ત્યાર-પછી યોગાન વર્ષમાં નંનજનની મળવળ રાત્રે થઈ અને શ્રી પુરિરામજીએ, પુલીનગણ સાથે જળવળમાં જોડાયા. પરિણામે અનેક કુવાનો સાથે પકાયા. અને પૈસા મુટવા, કામગીરી એકઠો કરવો, લોકોને એકત્ર કરીને સરકાર સામે ધડાકા કરવા જોડેરવા વગેરે આરોપો પકાયા. આ સંજોગે કેસ ચાલ્યો. આ કેસ હાલ તો કેસ તરીકે મુકસિદ છે. જેમાં ૩૦૦ ઉપરાંત સાક્ષીઓ હતા. જુલુવા મળ્યું છે કે હાલના પ્રધાન શ્રી. સ્વામ પ્રસાદ મુકર્જીના પિતાશ્રી શ્રી આમુતેલ મુકર્જી આ કેસ ચલાવતા હતા. કેસ ચાલતી વખતે કમ્પી જેઠમાં એકાંત મળતાં ધ્યાનમાં સમય ગાળવા લાગ્યા. કેસ ચાલતી વખતે પણ ધ્યાનમાં ભિતરી જતા. તે વખતે શ્રી આમુતેલ જોડેલા કે આલે સાત અને ધ્યાનમગ્ન હોકારો આવ્યું કામ કરી સહેતે પરિણામે સાત વરસની જેલ થઈ.

બાબા ગંભીરનાથના શિષ્ય

અગ્રણી યતાં એક વરસ જેઠ ભોગવી ધેર બાબા ત્યારે-માતૃશીનું અવસાન થયેલું માત્ર એક જન્મન હતું તે છુટતાં જ યેરખપુર આબ્યા અને શી માતા ગંભીરનાથજી પાસે ૧૯૦૬માં મંત્રદીક્ષા લીધી અને ૧૯૧૩માં સંન્યસ્ત દીક્ષા લીધી. યેરખપુરમાં એકાંત ન મળવાને કારણે હાથીકેડ ગયા અને ત્યાં મહાકાશી મ જનનાથજી પાસે વેદાનન્તે અભ્યાસ કર્યો તથા ત્યાં કેસાસમ્મ નિવસી ૧૬૦૦ થી સ્વામીશી પ્રકાશાનંદ પાસે પણ વેદાંત બબ્બા. આ સિવાય ઉત્તરકાશી નિવસી ધીરભાઈ શ્રમસ્વામી, કુળશીનિવાસી રામશી સિદ્ધાંતજી પાસે ઘોડો સમય રહેલા પછી મનન નિદિધાસન કરતા દિશાલયમાં આસ્થા ગયા. ૧૯૧૬-૧૭ બાવાશી ગંભીરનાથજીનો તબીબત નરમ યતાં યેરખપુર આબ્યા.

ભારતના પ્રવાસે

બાવાશી સમાર્પિત થયા પછી યેરખપુરમાં પૂજા જ્ઞાનમ્પવદારની સામગ્રી છતાં ત્યાંયરુપિ વાજા સ્વામીશી મુરખાદીને પ્રજ્ઞાત કરી—આજી, નર્મદાતટ, પ્રજ્ઞાસપાટણ, અને ધીરનાર, વગેરે એકાંત અને રમણીય સ્થળોમાં રહી. તે વખતે ૧૫-૧૬ કલાક ખાનાભ્યાસમાં આગતા વારવાર રહેલા બદલવાથી અભ્યાસમાં અતરણ આવવાને કારણે ૧૦ વરસ મીન પાળવાનો નિશ્ચય કરી, આજીમાં એક ગ્રામાં નિવાસ કર્યો. તે વખતે સર્વ પ્રમુખ અન્નેના શેઠ શ્રી મણીલાલ જાડા તરફથી યથો હતો. પરંપરા પણ મીન પાળતા પરંતુ ત્યારે અત્તવારને લખીને જવાબ આપતા પરંતુ આ વખતે કાષ્ઠમીન પાળતા આથી સ્વામીશીનું નામ મીનોનાથા પડ્યું અને ગુરુનું નામ મીનો ગુરુ પડ્યું. એ ગુરુ અત્યારે એ જ નામે જોળાયા છે જણવામાં આવ્યું છે કે તે વખતે ૨૦ થી ૨૧ કલાક તેઓ ખાનમાં આગતા.

પરિણામે અદંતના ભારને હુમખાઈ કરીને અખંડ તત્ત્વમાં જાગી જવાની ધારણા કરતા કરતા દેશ ઠાળતા બાનને હુમખાઈ બનાવી પૂજા રિવિરિને પામ્યા.

ધર્મમંથાનો અભ્યાસ

એક વખતે ભ્રમત અરધમાં વિચારનું સ્ફુરણ થયું કે પોતાને જે અરેત્યાવરો અનુભવ થયો છે

તેને બીજા જેન ઇલાદિ અતાતુષાપીએ કેમ માનતા નહીં હોય? આ એક વિચાર આવતાં સ્વભાવાનુસાર સર્વમતોના અભ્યાસ કરાવતો સંકલ્પ થયો અને તુરત જ નિશ્ચય કર્યો અને અભ્યાસ કરવા માટે મીન હાથી ગુફાનો ત્યાગ કરી બહાર આવ્યા પરંપરા વેદાંતર કાશીમાં મુનિ નારાયણ સ્વામી પાસે વેદાંત—વાય, શી—આભારામ ઠાકો પાસે નવ્યન્યાય ખંડનખાણ, મિલ્લપી, અદ્વૈતસિદ્ધિ આદિ બબ્બા. મુંગળની રીપથ એશીનાદિક સોસાપડી પુસ્તકાલય મુદ્રિત તથા અમુદ્રિત ગ્રંથો વાચ્યા—પુતા જીવ ત્યા બાંડારર પુસ્તકાલય તથા આનંદાશ્રમમાં ગ્રંથો વાચ્યા, તથા વડોદરામાં દરશસિખિત પુસ્તકાગારમાં પણ મયોનું વાંચન કર્યું—શિવાય—મદ્રાસ અવનંમેન્ડ—પુસ્તકાલય, રેનગેર, મેસુર, કુંજેરીમઠ, કમ્પટા આદિ સર્વ સ્થળે જઈને જેન, વેદાંત, ન્યાય, વેદાંત, પાશુપત, મંત્રતત્ત્વ, ક્ષેત્ર, રામાનુજ, વેણુવ, વગેરે રાખીને અભ્યાસ કર્યો.

સ્વામીશીએ કહેલું કે તે વખતે ૧૮૫૨-૦૬ કલાક વાંચન આશરું. પરિણામે જણાયું કે તત્ત્વસંખ્યા દરેકના ભિન્ન ભિન્ન મત છે. આ ભિન્નતા હોય ત્યા જરૂર કંઈક દેવ હોય જ, છતાં નિષ્પક્ષ દુષ્પ્રત્યયક "પ્રાચ્યવર્ણન સમીક્ષા," નામનો મધ્ય સમ્યો એ શિવાય, જંગલીમાં, દિલીમાં સમુત્તમાં, ઈન્દીયામાં, યજ્ઞા ગ્રંથો રચ્યા છે. જે 'તત્ત્વજ્ઞાન મંદીર, અમલનેર' આ સિરનામે લખવામાં માત્ર પોસ્ટ ખર્ચ સહિત મધ્ય આપામાં આવે છે.

બાંદીકુલ સ્ટેશને નિર્વાણ

આ પ્રમાણે લખતા અને વિચારતા છતાં સંતોષ ન થયો. ક્યો રસ્તો સર્વ કે જેથી સંતોષ થાય અને ખરે શુ છે? એ સમસ્યા. વિચારતાં નિશ્ચય કર્યો કે પરંપરા તો નાનપણથી આજ સુધી મેં જે કર્યું, જે અનુભવો થયા, તે વિચારું, આ વિચારનાં પરિણામ ૨૫-૨૬ "સત્ય કોષિકાના અનુભવ" નામનો ઈન્દીયામાં એક મધ્ય સમ્યો તે છપાવવાને કારણે સ્વામીશી જાગે(અમદાવાદમાં) પધાર્યા તે મદદતા થી ભાગ છે તેમણે ૧૯૦૧ નામ સમયગ ઇલાક થયો છે. અને હવેના લખાણ માટે મિનન-શીંગ (કાકા)ની આનંદમોહન કોષેજના તત્ત્વજ્ઞાનના પ્રીસરથી અસમ્યક્કાર જેનરજી સાથે વિચારવિનિમય કરવા યેરખપુર પધાર્યા ત્યાંથી તા. ૨૭-૧૦-૧૯૦૧

રોજ સવારે સ્નાના થયા અને આવર્તાસ્તામાં બાંદીકૃષ્ણ રોજને તા. ૨૬-૧૦-૪૬ ના રોજ "મ ત્વય પ્રાપ્ત્ય ઉત્ક્રમસિ" રિયતિને પામ્યા.

કેટલાક જીવન પ્રસંગો

એક પારસી સન્મન તેમના પર ભાવ રાખતા. પાલસ શીસ્તાન આનું તેમને પ્રશ્ન થયો કે આવા કશું મોત? મેં સાંભળ્યું છે કે આમળ વધેલાને પોતાના મોતની ખબર પડે છે.

જવાબ થું આનું મોત પડ્યું કે એ વધુ તો દુઃખ છે. "પાછા થયા" એ શબ્દ કહેતે પ્રમાણે બધા જ પાછા થાય છે એટલે આત્માગમનના ફેરામાં બટ્ટે છે, સાદી બાધામાં કંઈ તો ફરિવાર ન જન્મવું એવું નામ મળ્યું. આવી મૃત્યુ થું દરેકને મુશ્કેલી છે. સ્વામીશ્રી તો મરજ્યા હતા, એક વખતે અચાનક ડોણ નાણે કેમ મારામી પૂછાઈ ગયું કે—નાણું! આપ આટલી મહેનત કરો છો. ઠીર નરમ થવું જોઈ હતું વખતે કામ અધુરું રહ્યું તો? એકદમ હસીને સ્વામીશ્રી બોલ્યા, તો હમણે કયારે? ઓર મૃત્યુ? હવેલે ક્યા હલો? ખરેખર આવા (વરસ સત) એ ત્યાં અને તેવી રિયતિમાં વિધવ પામે છતાં તેમને થું!

બાંદીકૃષ્ણ રોજને ઠાઈ ઝોળખીવું નહતું, છતાં સ્વામીશ્રીની સેવન સામગ્રી જોઈ. પોલીસ, ડૉક્ટર, રોજનનો આખો સ્ટાફ એકત્ર મળીને ઢંઢે રનાત કરાવી પૂજન કરીને ભાવપૂર્વક અંતિમ ક્રિયા કરી એવા સમાચાર તા. ૨૬ મી ઠાઈ રમણદાસ મણીદાસ ઠાક જેઓ સ્વામીશ્રીનો સેવનમાત્ર સેવા ગયા હતા તેઓ સાખ્યા છે.

હવે સ્વામીશ્રી સાથેનો પ્રથમ દર્શન પ્રસંગ અને તેઓમીના કેટલાક જીવનના પ્રસંગો રજુ કરી છું— તા. ૨૦ મીનો દિવસ હતો. અને અમુક પર્વત ઉપર હતો. તે મારો જન્મ દિવસ હોવાથી ઠાઈ પણ સંતના દર્શનની ઇચ્છા હતી. પરંતુ વેલીસગી, નામનો એકાંત અને વન-પશુઓથી વ્યાપ જન્માને જવાનો પ્રયત્ન કરેલો તેથી

સદગત સાહુ શ્રી શાન્તિનાથજી

હથીયારવાળા પોલીસ સાથે અને ત્યાં જવા નીકળ્યા ને ત્યાં પકેડ્યા આમતેમ ફરો એ જન્મા રમણીય છતાં ભયંકર હતી. કે-કેકેલે વાપ રીંછ આવી ગયાની નિશાનીઓ દેખાતી હતી. તેથી એક જન્માને સ્વામીશ્રીને એક કાઠની નીચે ખાનસપ દશામાં બેસા, પણ થઈ, મન યાત થયું, ફરથી જ પ્રભુજી કયો, પસે જઈ વાતોચાપ કરવાની મણી જ હુડી છતાં ખાનસપ અસેસ ન પાડવાને કારણે તે વખતે માત્ર દર્શન કરી જન્મ-દિવસનું મહત્વનું કાર્ય પૂર્ણ થયું જોઈ મન પ્રસન્નિત બન્યું. પકેડાં શ્રી બાપા મહીરનાથજી

સ્વામીશ્રી દેરો. જોયેલો ત્યારથી ઠાઈ પણ અમમ્ય કારણે સ્વામીશ્રીનું સમરણ વારંવાર થયા કરવું દર્શનચકા તીવ જનવી-મહત્વના દિવસે મળ્યા છતાં આજ સ્વામીશ્રી છે એવું ખાનસા આનું નહિ એટલામાં જ અમદાવાદથી એક બાકીનો પત્ર આંખો કે, જેમના દર્શનનો ઇચ્છા રાજો છે. તે સ્વામીશ્રી આશુમાં છે અને રોજ રમણદાસના મંદીરમાં શિક્ષા સેવા પધારે છે પછી તો પ્રસંગ વધતો આશિલ.

સ્વામીશ્રી કિમાલમાં હતા ત્યારે એક વખતે ફરવા નીકળ્યા. ધૂનગને ધૂનમાં ખૂબ છેલે ચડી ગયા

ત્યા હતા એટલી જાણી પાતળી હતી કે જાસ સેવામાં મુશ્કેલી આવવા સામે જગદરામજી વળા લાગી અને હમણાં જ પ્રાણ નીકળી જશે એમ લાગ્યું. પરંતુ મારે અને મરણ જ નહીં એવો નિશ્ચય કરી પ્યાનમાં બેસી ગયા. તે જગદરામમાં એક અંશિજ પ્રકરણ ત્યાં આવી ચડ્યા. તેણે પોતાની દ્રષ્ટિએ સ્વામીજી બેભાન અવસ્થામાં છે એમ માની ઉચ્ચાને નીચે લાવી સારવાર કરવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. થોડી જ વારમાં સ્વામીજી જાગ્રત અવસ્થામાં આવ્યા.

બાહ્યાવસ્થાના પ્રસંગો

નીરાજમાં હોઠરાંબિને માતર મારતા ત્યારે ટોક રાખો છુમાછુમ કરી મૂકતા. સ્વામીજી કહેતા કે આટલી વારમાં મું તમે ઝીસાઝીસ કરો મૂકો છો અને માર પડે તો હું જરા પણ ચડકું નહીં. એકવાર સ્વામીજીને માર પડવા લાગ્યો. નેતરની સોડીના સપાટા લાગવા છતાં પથ્થરની મૂર્તિની જેમ ઉભા રહ્યા. સ્વામીજી હસતાં હસતાં કહેતા કે-આ મેસન-જળવળમાં પડ્યાયો ત્યારે પણ જ અપમાં આવ્યું.

એક વખતે પિતાજીએ કેટલાંક પુસ્તકો જોડવાનું કામ સોંપ્યું. તેમાં એક પુસ્તક “પ્રભુ પાસેનું મુખ સાધન પ્રકરણ” હતું. તે વાંચ્યું અને એજ વખે આ-જન્મ પ્રકરણ પાઠવાનો નિશ્ચય કરી ચુકે કરવા થી જાળાજીભરનાથજી પાસે ગયા, પરંતુ જાળાએ કહ્યું કે, તને માતાનું પ્રેમજનન છે ત્યાં સુધી ઠીક નહીં આવ્યું એમ કહી પાછા વાળ્યા.

માતાના મરણ પ્રસંગે

જેમમાં હતા ત્યારે જ માતૃધીને સ્વર્ગવાસ કરો કહ્યો અને જારમાની કિશોરો પ્રસાદ જેમમાં મોહલાએ માતૃધીનું અવસાન થવાના સમાચાર આપેલા નહીં થયે વખતે સારું જોજન મળ્યું એટલે આનંદથી જન્મ, પછી થોડે જ દિવસે છુટકારો થતાં પેર આવ્યા આવીને તુરત જ બીજા પ્યાન ન આપતાં પણ લાગવો મારે માતૃધીને શોધવા-લાગ્યા પીતાજીએ કુખંડ સમાચાર આપ્યા. કુખંડો સખત આવ્યો લાગ્યો કુખંડ સખત પ્રેમજનનમાંથી છૂટકારો મારણે હસતા લાગ્યા સરતે થયું કે હોઠરાં લાગણીકીન થયો છો એક બે દિવસ રહી છાતા માતા કેમને કહ્યા વિના જ ગેરખપુર આવ્યા અને થી જાળાએ પેણુ તુરત જ મંત્રદીક્ષા આપી.

સ્વામીજી પોતાને પેર એક રમમાં જારણાં બંધ કરી તજીવાને અઢેલો રાત-દિવસ બેસી રહેવા પધારી તજીવાને સાથ ન કરવાને કારણે ખૂબ ક્રોડીઓ લગી તે તેમની બહેને ભેધ સ્વામીજી કપારે જઠાર ગયા હતા ત્યારે બહેને રમ સાથે કરી અને પધારી-તજીવો જઠાર તાપમાં સૂતામાં સ્વામીજી જઠારથી આવ્યા બહેનનું આ કામ ભેધ મોલ્યા કે-નરેન, તે કુશમનું કામ કયું છે; ક્રોડીઓ મને ચડકા ભરતી લેવાં અને નિંદા આવતી નહીં અને વાચનનું મનન થતું.

નર્મદાકિનારે સુરપાણ પાસે માડ જ મધમાં એકાંતવાસ કરતા ત્યારે વજ્ર લાવી જવાથી કિનજર ક્યામાં રહેતા, ત્યાં એક બીજો સાધુ રહેતા. તે સ્વામીજીની છાંઈ કરતો અને વારવાર મારતો છતાં સ્વામીજી કંઈ પણ સામે પ્રતિકાર કરતા નહીં. છેવટે તે સાધુ ચાલ્યો ગયો. આ જનાવનું વર્ણન કરતાં પોતે કહેતા કે, એ વખતે હું એમ માનતો કે કોધને છતવાનું આ સાઈ સાધન મળ્યાં અથુ છે એ જાણુ કપારે જોવાળીયા ગાયો ચરાવવા આવતા એક વખતે એક ગેલાળી વાળને ભેધો અને વાળને નસાડ્યા જવાળે કાં. વામ નસી ગયો, પણ એજ વખતે સ્વામીજીને જે જાણુ વામ મથેલો એ જાણુએથી આવતા ગેલાળે ભેધા. ગેલાળે આમમાં વાત કરી કે એક કિનજર મહદયા આવ્યા છે અને વામ પણ જતી થો છે આથી લોકોને સમૂહ આવવા લાગ્યો. પછી કોષે પાસેથી વજ્ર મેળવી સ્વામીજી ત્યાંથી ચાલ્યા મવા એક વખતે કરંચીમાં સ્વામીજી રહેતા હતા ત્યારે એક માણસ આવ્યો પગમાં પડીને મોલ્યા, ઢાલ, આને મળ્યા ખરડ આપજ સુરપાણવાળા વાળીયા જાવા છે. સ્વામીજીએ ધણું સખતગ્યો, કંચીને કમુ કે-માર્ગ, મને કા માણસ-માંથી પણ જતાવે છે, છતાં તેણે માન્યું નહીં. ૭-૮ દિવસ પડ્યો રહ્યો. છેવટે સ્વામીજી રાતના ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા, સ્વામીજી હસતા હસતા કહેતા કે-જો રેજ મેં હંબ કયો કોત તે ગોડો સિદ્ધ જતીને માર્ગીય જન-યો કોત અને આને રીટથી મારે પેર પેર મહકું પડે છે તે પડત નહિ.

વિકૃતારીયાબાગના અતિથિ

સ્વામીજી જાણુથી આવ્યા ત્યારે શે થી મણીલાલ નંકાને ત્યાં ઉતરેલા. પરંતુ પુસ્તક છપાવાને કારણે

લખી વખત અમદાવાદ રહેવું પડે એમ ધારી એક મહિના ધણોજ પ્રેમ, આમલ છતાં નદી કાનારે રહેવા ગયા ત્યાં દિવસે વિદ્યારીઆ માત્રમાં ભેટી લખવાનું કામ કરતા અને રાત્રે મહાલક્ષ્મીજીના મંદીરમાં સુઈ રહેતા. મિલ્કા મદ્રે આત્મજી આગળ ત્યાં જતા. મિલ્કાજી રથાન અનિશ્ચિત હોવાથી આવવામાં ધણો સમય જતો. આમો મંદીરની પોળમાં રહેતા એક શ્રી રમણભાઈ રંગજીજીએ રોજ સાંજ સવાર મિલ્કા પોતાને ત્યાં લેવા આત્મજીની વિનંતિ કરી લખવામાં અનુકૂળતા આવશે માની સ્તીકાર કર્યો અને મિલ્કાજી સમય સવારે ૧૦-૪૫ અને સાંજે ૭ વાગે નક્કી કર્યો પાસે મહીલાજી ન હોવા છતાં જોરજોર સમયસર પધારતા પછી તે શ્રી રમણભાઈને પરસ્પર વધતાં આસ્ત્રોદીધામાં લેમના નારાજી નિવાસ નામના મહાનમાં દુકાનને મેડે રહેતા ત્યાં સ્વામીજી ને ધણીજી અનુકૂળતા હતી. સંતસેવક વતી શ્રી રમણભાઈએ પણ સ્વામીજીની ધણી સારી સેવા કરી છે.

જ્યારમાં રહેતા સારે ધણી માણસો આવકારકતા બાવ સંજયે પૂજતા સ્વામીજી કરેના કે જો ભાતની ખજાર હોત તો હું જ વેપાર ન કરત કીજીમ છા માટે માગત!

સામાનની ચોરીનો પ્રસંગ

એક વખતે સ્વામીજી ખાનમાં હતા ત્યારે તેમ યરમા, પેસા અને જુધુ લખાણ ચોરો ગયું. ચારે ત્યાં આવ્યા ત્યારે વાન કરી, આ સંભળી ને મને ધણું જ દુખ થયું. તે વખતે એક ભાઈ મેઢેલા હતા તેમણે કહ્યું કે ચરમા પેસા એ તો કીક પણ આ જુધુ લખાણ ગયું તે મણું જ ખોડુ થયું અને તો ધણું જ દુખ થાય છે ત્યારે સ્વામીજીએ કહ્યું કે-એમાં છુડી ને પણ એક વખતે ચોરી કરી હતી. એમ કહી હસવા લાગ્યા ને મંચ મારે આટલો પરિશ્રમ કરે છે તે જતાં પણ આટલી નિસેવતા! અને તો આવક મની ગયા. આમને બંધ જ દુઃખી થતાં જોઈ મોભા કે ચિતા ન કરે અને જુધુ જ માલ છે. અલ્પ અલ્પ થોડા ઘાદ પીનેકા સમય હૈ ન? એમ કહી આજ બનાવવાનું મુખ્ય કરો બીજા કામમાં રોજી અમારું દુખ થસાવ્યું.

સમાધિસ્થ સાધુ

સ્વામીજી ધણો સમય ખાનાવરમાં જ રહેતા વાન કરતા કરતા પણ વારંવાર અંદર કીતરી

જતા આ અવસ્થા મારે એક સતે કહેલી વાત રજુ કરી છું. આજુ હાથીગુફામાં શ્રી ગોખડે મહારજ નામના એક દત્તોપાસક એક સત છે. તેમણે કહેલા મન્દો અને દર્શોનું છું.

“શ્રી શાંતિનાથજીને સામાન્ય નામથી ઓળખતો. ખાસ વાર્તાવારનો પ્રસંગ જોડેનો નહી. લોભ પાસેથી સંભરેલું કે-દિનસરાત ખાનમાં જ રહે છે. તે જોવાની ધણી ઈચ્છા હતી. બનાવાસે એક વખતે તેઓ શ્રીકૃત-ગુફામાં રહેવા આવ્યા. હું હાથીગુફામાં રહેતો હતો, અમરી ગુફામાં સામ સમિ આવેશી અને મરી ગુફા કાચાણમાં હોવાથી, સ્વામીજીની રાતદિવસની ચર્ચા જોઈ રહતો. સદાશાળ તેઓ ખાનાવરમાં જ રહેતા. મોટી રાત્રે વચગા હું જાગતો ત્યારે પણ એની એ સ્થિતિમાં સ્વામીજી દેખાતા, પછી કંઈક મદા અને કંઈક ચિહ્નિત્સા દ્રષ્ટિએ રાત્રીએ જાગી રહ્યાં થયોનો તાત્ર લેવાને વિચાર કર્યો. પેલાજી મણ્ડની યુક્તપક્ષ ૧૩, ૧૫ રાત હતી, હું જાગતો જોઈ જોઈ રાત્રીએ પણ બેઠો, પણ છેવટે પોતાના ૪ વાને હું યામો. નિદ્રા આવવા લાગી, હું લમલમકાદ જીલી મળેલ તે બંને રાત્રીએ સ્વામીજી તો એજ અવસ્થામાં મેઢેલા હતા.

સ્વામીજીને મારે ત્યાં આવવાનો સમય જોયોરનો હતો. તેઓ પધારે એટલે અમને ધણોજ આનંદ જાતવો અને પ્રમપર પરા આધતી-પાણીના બાવ પૂજાનું પણ જુલી જતા-અને ત્યાં લાગે ત્યારે પાણી આપતા ત્યારે ૨-૩ ખાટા પાણી પી જતા. ત્યારે મેં કહ્યું કે-આપને આટલી બધી તૃપ્તિ લાગી હતી છતાં આપે પાણી કેમ ન માણ્યું? જવાબમાં મોભા કે-વચા કરું? મંગ-નેકા સ્વમાલ હી મહી હે. પહેલવહેલા મિલ્કા કરવા પધારી ત્યારે હાથ મુખ લોવા પછી મુઠવા મારે કુવાલ સામે ધરો. તે જોઈ આખામાંથી આંધુનાં નિંદુ સરી પડ્યાં ને મોભા કે-કુવાલ ને આને મારે તો માતાજીને મે મદ સંતામાં છે. એને છંદગીમર હાથ નહી લખાવું.

આના અનેક પ્રસંગો છે. છોકેરણાં પેતાંસિ કો નુ વિસાનુમંહિત?

સરલ ગીતાધર્મસાર

લેખક : શ્રી. પુરાતન યુગ

[પ્રેમધર્મના ૨૫ માં અંકથી આશુ]

માનવજીવન-યોગ

અર્જુન મેલ્યા:

હે ભગવાન! જાણ કૃપા કરીને મને હવે માનવ-જીવનનો સાર શું છે એ સમજાવો! જેથી મારા જીવનને એ રીતે પકી સકું.

શ્રી કૃષ્ણ બોલ્યા:

હે અર્જુન! તારો પ્રશ્ન વધાર્યો છે. માણસે જન્મી સીધા પછી સમજા લેવું જ નોંધ્યો છે પોતાના જીવનનો હેતુ અને સાર શો છે.

જે માણસે પોતાના જીવનનો હેતુ જાણ્યા વગર જીવે છે તે જોનામાં અને પશુઓમાં કાંઈ જ ફેર નથી એ ચોક્કસ જાણવું.

શ્રી અને પુરુષના કેટલા સંધોનમાં નવો જીવ પોતા યમ, છે એ સાચું છે; પરંતુ એ જન્મે પોતાના આત્માનો અંશ તથા જીવ્ય મૂકે છે. એ રમણજીમાં રાખવા જેવી વાત છે.

માણસ જન્મ પામે છે તે પહેલાં અને મૃત્યુ પામે છે તે પછી ક્યાં જાય છે તેનો કોઈને ખબર નથી પડતી છતાં માણસ પોતાની જાતને બધું જાણનાર જેવો માને છે.

એટલું જ નહિ, માણસને એક દિવસ મરવાનું તો નહીં છે જ તે છતાં જ્યાં માણસે જ્યાં દુનિયામાં જાયે હશે મરવાનું જ નથી એવી રીતે વર્તે છે, એ દુનિયાનું એક મોહું આશ્વર્ય છે.

પરંતુ જે 'હું કંઈ છું' 'હું કંઈ છું' એવું ગુમાન રાખતો નથી એ જ સાચા અર્થમાં માણસ તરીકે જીવે છે.

દુનિયામાં માનવી જન્મ પામે છે તેનો હેતુ પોતાના જેવાં બીજાં માનવીઓ તથા અન્ય જીવોનું બચું કરવાનો જ છે.

માણસ જુદી જુદી રીતે પોતાનો જાતજાતના માનવીઓનું બચું કરી શકે છે કેમ જાનથી, કેમ પંથથી કેમ ક્ષમતાં તો કેમ ખાનથી.

જેને પન ઉપરનો કાજુ હોય છે તે પોતાની જાતને ધન્યતા મદાવે ને માન પોતાનો સ્વાર્થ સાધે તો તે સાચો ધનવાન નથી.

પણ જે પોતાનું પન સર્વના કલ્યાણ માટે વાપરે તે જ સાચા અર્થમાં ધનવાન છે.

જેવી રીતે પંખીઓને જાતલી કાશની શરીરી કદી ચિંતા નથી હોતી તે સંધોન પુણ નથી કરતાં તેવું જ માનવીનું હોવું નોંધ્યો.

જે ધનનો સંધોન કરી શકે છે તેનું પન કાંઈ કામમાં ઉપયોગમાં નથી આવતું.

પરંતુ જે પોતાની પાસેનું પન સર્વના કલ્યાણ-અર્થે વાપરવા જેટલી ક્ષમતા હોય છે તે સાચા અર્થમાં માનવી બની જાય છે.

માણસ પોતાની પાસેનું જાન જેમ જેમ વાપરે છે તેમ તેમ તે વધતું જ જાય છે એ હોયેલા ધર્મમાં રાખવું.

જેવી રીતે એક દોવાથી બીજે દોવે પ્રગટે છે તેવી જ રીતે એક માનવજાતમાંથી બીજામાંથી જાનની બ્યોત બીજાને સંપાદે છે.

જાવી બ્યોત મેળવવા માટે માણસે સદુની પ્રત્યે તત્કાલ રાખવો નોંધ્યો. કારણ કે ક્યારે કોની પાસેથી જાનની ચિનચારી મળે જશે તેનો કોઈ જ નિર્ણય નથી હોતો.

માણસનું જીવન એક નદી ઉપરના માટ જેવું છે. એ પાટ, ઉપર તરફતરેકનાં માનવીઓ જાન કરવા-પવિત્ર થવા આવે છે એમ સમજીને જીવન મળતું નોંધ્યો.

જેવી રીતે કેઈ પણ આત્માના વૃક્ષને બરોગર હવા, પાણી, પ્રકાશ મળે છે તો સારી ફેરી આવે છે. ને ખેતરમાં સાવ ખાતર નાંખીને હવા પ્રકાશ તથા પાણી મળતાં સાચા પાક થાય છે તેવી જ રીતે માનવ-જીવનનું પણ સમજવું.

માનવીને કું પાણી, પ્રકાશ સ્વચ્છ હવા તથા અન્ન મળ્યું હું તેના બકામાં તેણે પોતાના હૃદયમાં સદ-માનના પ્રગટાવવી નોંધ્યો.

જે માનવી દુનિયાની રમણ ક્ષમતાં બંધી સગરડો મોજાવા પછી પોતાના જીવનમાંથી પ્રેમની પ્રેમજ મુદાસ ફેલાવી શકે તો જ તેને સાચા અર્થમાં માનવી કહી શકાય.

સાચો ધર્મ

એક વાણીએ અને એક બ્રાહ્મણ જન્મે મિત્રો હતા, જન્મે એ કાળીએ ભણવા જતાનો વિચાર કર્યો અને એક દિવસ ત્યાં જવા માટે ઉપક્રમા. બાર બાર વર્ષ સુધી તેમણે વિદ્યાભ્યાસ કર્યો અને નિદાન ધર્મો તે પાછા ફર્યો.

ગામના લોકોએ જન્મેને સત્કાર્યો. જન્મેએ રાખની આમળ જઈને આશીર્વાદ આપ્યા. તેથી રાખ ખુલ્લ થયો અને જન્મેને કહ્યું 'મોંઘો તમને ને ધર્યા હોય તે' મારો ધનમંડાર તેમ જ મારા રાખમાંથી ને નોંધએ તે લઈ લે.'

બ્રાહ્મણે કહેવા માટે જીભ ઉપાડી કે વાણીયાએ શુદ્ધિ વાપરી અને કહ્યું 'મદારાજ' અને વિચારીને ફરીથી.

પછી બ્રાહ્મણને તેણે પૂછ્યું : 'તારી શું ધર્યા છે?' બ્રાહ્મણ કહે : 'શેનો જન્મે દાર્મિક લાગવા મળે તે' વાણીએ કહે : 'એમ કરીએ કે જન્મે એક એક દિવસનું રાખ માગીએ. તું તારી ધર્યા પૂરી કરતો, હું મારી ધર્યા પૂરી કરી લઈશ.'

નેથી રોતે સરસ રોતે દોડે તે ઘેડો ઉત્તમ મણાવ છે. સરસ દૂધ આપે તે માથ ઉત્તમ મણાવ છે તેવી જ રોતે જેના જીવનમાંથી સદગુણો પ્રગટ થાય છે તે જ ઉત્તમ માનવી મણાવ. ૨૨

ને પુત્ર કદી કેઈ પરબી પ્રાપ્તે કદાચ ન કરે, કેલનું ધન લઈ લેવાની ધર્યા ન કરેને કંઈક મકારો. વેળીને જે જીવે તે સાચો પુત્ર છે. ૨૩

ને આ પોતાના પતિ તથા કુટુંબીજનોની સારી સેવા કરે તથા દ મેર્યાં સરીર, મન તથા હૃદયને વિશુદ્ધ રાખવા ધર્મખાન તથા ભજનો નોમો તે ઉત્તમ આ છે. ૨૪

માનવજીવનનો લેવુ એખીજાએ એક બોળને સદાચ કરીને જીવું એ જ છે. વેર રાષ્ટ્રે ડેરને ઉતારવાનો મંત્ર પ્રેમમય જીવનમાં છે એમ સમજીને જીવન આગવું નોંધએ. ૨૫

માનવજીવનનો સાર આપણી પાછળ સારી સુવાસ મુડી જતી એ છે. ને ધનનો સમ્રાટ પાછળ મુડી જાય છે તેઓ પોતાના હોશરોને બરો સુખી જનાવતાની ધર્યાઓ એમ કરે પણ એ તો નાશવંત છે. ૨૬

બ્રાહ્મણ કહે 'એ વાત સત્ય. જન્મે રાખ પાસે આપ્યા અને મોક્ષ. 'મદારાજ', અમને એક એક દિવસનું રાખ નોંધએ છે.'

રાખ કદાચ કહે-મને જેથી તમારી મરજી. કામ અને પરમ દિવસે તમે રાખ કરજો'

પરોસે દિવસે બ્રાહ્મણ આવી ઉપર લોટા એક દિવસ માટે તે રાખ ઢોલ તેણે પોતાના સમ્રાટકારિને મોલાવ્યા અને કહ્યું 'તમે જાણો છો કે હું એક દિવસનો રાખ છું. હવે મને કહો કે મારું રાખપણું કેમ સત્ય થાય ?

મિત્રો કહે-તમે રાખ જન્મા એની માદમાં આપ્યું ગામ સાર જગે નહિ, અને તમે જણુજનો નહિ તો પછી તે શું કામનું ?

બ્રાહ્મણ કહે-એમાં, માટે રાખ જીવવાની સાજતા છે ને ?

મિત્રો કહે-હા !
તેણે ગામમાં દરેક પિટાભ્યો કે 'આને હું ગામ થયો છું. માટે ગામની જગેર મધાને જમાવ્યું છે.'

કુનિયામાં નાથ જ નથી થયો એવી ચિર જીવ વસ્તુ માણસ પાસે છે. એ તેના સદગુણો જ છે. એનો જીવનમાં વિકાસ કરવો જરૂરી છે. ૨૭

નેઓ મારી આ વાત સમજીને મારી ધર્યા વગર ગાળુ એક પાંદુરે ઢાણવું નથી એવા સર્વ સમર્પણ આપણી પોતાનું જીવન જાળવે તેઓને માનવ-જીવનની સાચી સરસ સાંતિ પ્રાપ્ત થશે. ૨૮

માણસે પોતાના જીવનને સારો રોતે પસાર કરવા માટે ક્રોધ, વેર લોભ વગેરે ન કરવ્યાં. તે સાથે જ તેણે નાનાં મેર્યાં વ્યસનો પણ ત્યજ દેવાં નોંધએ. ૨૯

માણસે ને વખત સરીરને ટકાવી રાખવા પુરતું જાન લેવા સિવાય બીજું કેઈ જ વ્યસન ન રાખી મારા ખાનમાં લીન રહીને ને કંઈ સાફ કામ કાપ આવે તે દિશ્યેથી કદી વગર કરતા રહેવું નોંધએ. ૩૦

નેઓ મનમાં મારી રાખ્યા વગર મારી વાત તાજ રાખીને પોતાને ખાતે આવેલું કામ કરે છે તેને-જીવનમાં સાચી સાંતિ સાંપડે છે. ૩૧

હરો સાંભળી એ પછી એક બધાએ સાધવા આપ્યો. સ્વાધ્યેયુક્ત માણસો કહેવા લાગ્યા, “પણ જ ઉપમ થયું. આઠાણને ગરી મળી તો સાધવા આપા મળ્યા.”

ખાવા અને ખવડાવવામાં રાત પડી ગઈ અને પછી ખાવાનું થેન ચૂનાં બ્રાહ્મણોને નિદ્રા આવી ગઈ અને તે રાત્રીના મહેસમાં સૂઈ ગયો. સવાર પડી. પહેરદારોએ આવીને કહ્યું “મહારાજ” મહેસ છેડી, હવે તમારું રાત્રી મળ્યું.”

બ્રાહ્મણને કુન્ન થયું કે તે કંઈ કરી શક્યો નહિં. જીને દિવસે વરજીવને ગરી મળ્યા. તે વિચાર્યું હતો. તેણે વિચાર્યું કે બ્રાહ્મણે તો એક દિવસનું રાત્રી ખાવા ખવડાવવામાં કહ્યું, પણ મારે તો તેને સમજ કર્યું

તરત જ તેણે કુન્ન કહ્યો કે, “જાઓ, પાલખી લઈને અને મારા માથાપને તેમા બેસાડી સજા આપે.”

માન્યા પાલખીમાં બેસીને આવ્યાં કે વાણીઓ ઉભો. સિંદાસન પરથી અને માન્યાપને પડે લાગ્યો અને બોલ્યો કે “તમારા પ્રતાપે જ, મને આ રાત્રી મળ્યું છે. મારું પ્રથમ કાર્ય છે તમની સેવા. આ વખતે જો કું તમને કશી કામગીરી ન આવે તો પછી મારે જીવન નશાનું છે.”

માન્યાએ તેને આશીર્વાદ આપ્યા વાણીયા રાત્રીએ જીવને એક એક ગરેરાતની પેડી તેમના ચરણમાં ભેટ મૂકી અને બોલ્યો: “જીજી કોઈ આપા હોય તો કહે કું તે જાળવીશ, કારણ કે તમારા આશીર્વાદ જ મને સમજતા અપાવશે.”

માન્યાએ કહ્યું: “અમારા તને આશીર્વાદ છે.”

વાણીયાએ જીવને સન્માન સંદિત વિદાય કર્યા પછી પોતાના મિત્ર બ્રાહ્મણને બોલાવી તેને પણ ખૂબ ખન આપ્યું અને મિત્રધર્મ જાળવ્યો.

ત્યારમા માન્યા આશિર્વાદોને બોલાવ્યા અને કહ્યું: “તમને સાસુતમાં શું કુંન છે? ક્યા કર વધારે છે, ક્યા ક્યા અમલદારો તમને હેરાન કરે છે, તે તમે મને જણાવો જેથી કું તે પ્રમાણે પકડું કરી છડું” અને તમારું કુંન કામગીરી મારે દર રાત્રી.”

આજેનાની વાતો સાંભળી તેણે જિવાને કુન્ન કહ્યો કે, “તેઓ કહે તે પ્રમાણે કર જોઈએ કો-અમ-

લદારોનો કું કરી અને વધારોનો ને કર સેવાઓ લેત તે તેમને પાછો સેપો.”

જિવાન કહે: “બલે.”

પછી તેણે પાછું જિવાને કહ્યું: “મને એક કિન્ન સનું રાત્રી મળ્યું છે. કું મારા માથામાં કોઈને આજના દિવસ મારે જુઓ કે નાજો જેવા કમજોરો નથી, મારે તમે જુઓને બોલવો, નામાને કપડાં અને કશું જરીવને એક એક દળાર રૂપિયા આપે.”

જિવાન કહે: પણ મહારાજ! રાત્રીની તિમેરી અસાધ્ય થઈ જશે.”

વાણીયા કહે કે, “રાત્રીની તિમેરી તો પ્રજાના ઉપ-યોગ મારે હોય છે એ પ્રજાનો પૈસો પ્રજા મારે વપરાતા ન બચે તો શું થયું?”

વાણીયાએ પોતાનું રાત્રી આમ સાચું કહ્યું.

કું પણ તમને કું કું કે તમે રાત્રી છે પણ બ્રાહ્મણ જેવું રાત્રીપણું ન બોલવશી તમને પણ રાત્રી મળ્યું છે. ત્યાં સુધી અદ્વિત્યા આ દેહમાં છે ત્યાં સુધી તમે રાત્રી છે. ને કરવા કારણો એ કરી કારણ, પણ તમારા કરોને ખાવા-પીવામાં જ ખતમ કરી તો માનવદેહના રાત્રીને યમાવશે. કરી પાછું એ રાત્રી તમને નહિ મળે. એ રાત્રીપણું સાચું કરવા મારે તમારે પરિપક્વ પરિપક્વ સેવા કરવાની છે,

માનવ દેહની કીમત, અદ્વિત્યા તેમા છે ત્યાં સુધી અમલિત છે. અદ્વિત્યા જશે તો કોઈનો પણ કીમત નહિ રહે. તમારા રાત્રીમા તમને તમારી જીવિ પ્રમાણ રહે છે. એ જીવિનો ઉપયોગ સારાં કામો કરવામાં કરી તો જીવન સમજ થશે.

ને માનવીએ જન્મ લીધો છે તેને મરવાનું જ છે. મરતા પહેલાં “જીવો જીવ્યું” એ સમજાવ તો મનુષ્ય પણ સાચું થઈ જાય એ પહેલાં જીવનનો ઉપ-યોગ, મળેલી યજ્ઞ અને સાધનો વડે કરી સેવાઓ છે. નાજી ચાર ભીંતનાં વચ્ચે જન્મ્યા છે. તેમ એક દિવસે મરવાનું તો છે જ પણ કંઈવની સમાપ્તિ નાહ જેવો સંતોષ થાય તેવા સંતોષ જીવનને સેવાના પથે પણ કરવામાં મનુષ્ય વખતે રહેશે. સ્વાર્થ મારે બધા જીવે છે. પરમાર્થ મારે જીવનાર જ સમ્યું જીવન જીવો શો છે. ધર્મ એ સિવાય બીજું કંઈપણ તમને કહેતો નથી.

પતિશ્રી રાજચંદ્ર

શ્રી મુકુન્દમાલા

[અનુવાદક : જયંતીલાલ મંગળજી ઝોઝા, બી. એ. બી. ડી. એલ. એલ. બી.]

મહારાજકૃષ્ણશેખરજી રચેલું આ ભક્તિભાવભર્યું સ્તોત્ર હિંદુભારતમાં ખૂબ પ્રસિદ્ધ છે. ગ્રાવલ્લકારના રાજર્ષિની આ મહુરવાણી ઇશ્વરશ્રેષ્ઠી શુદ્ધ માટે સુધારાના હોશી સમાન છે તેમોથી હજી સંક્રાંતી સરવાળમાં ફર્ક નવા એવા સામાન્ય માન્યતા છે. મહાન રાજર્ષી દ્વારા છતાં તેમના વ્યક્તિને તેથી તૃપ્તિ થઈ નહીં, અને ધીમે ધીમે તેમના અંતરમાં ઇશ્વરપ્રાપ્તિની તીવ્ર ઇચ્છા જાગી રાજધાની છોડી એક સામાન્ય ભક્ત તરીકે શ્રીરંજનમાં જીવન માળસાને તેમણે દ્વંદ્વ નિષ્ઠા કર્યો. પુરરાજને રાજગારી સોંપી તેમોથી હેર શ્રીરંજનમાં શ્રીરંજનાથના મંદિરમાં ગંગેવા લાગ્યા, લગ્ન વખત સુધી ત્યાં રહ્યા પછી તેમોથીએ ભારતવર્ષના તીર્થોમાં ભ્રમણ કર્યું અને છેવટે પોતાના અતિમ દિવસો અંતરેશ્વરમાં શ્રી રાજગોપાલ સ્વામીના મંદિરમાં ગામ્યા. શ્રી મુકુન્દમાલા અને 'પેરમલ તિરમોઝી' નામની એકસે ત્રણ શ્લોકોની દ્વાવિઠ બાણમાં ઇશ્વર સ્તુતિ, - એમ તેમની બે કૃતિઓ હાલમાં મળી આવે છે, આ રાજર્ષિના આ જવાબ શ્લોકો આજે પણ હિંદુભારતનાં ધણાં વૈષ્ણવ મંદિરો અને શુદ્ધોમાં ભક્તિવિનમ્ર કરને સવાર સાંજ આવમાં આવે છે. સમશ્રેણી ભણાંતર દ્વારા ગુજરાતને શ્રી મુકુન્દમાલાનો પરિચય કરાવવાનો આ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે

ॐ નમો મગધતે રામકૃષ્ણાય

શ્રી મુકુન્દમાલા

(અનુપ્રપ્ત)

બોધ આલે પુરે જેના રંજયાત્રા તણે, સદા,
શિર નામી મહારાજ કુલશેખર એ નમું.

(વધંતતિષ્ઠા)

શ્રીનાથ ! હે વશરહાસિ ! હયાહુગ્રેષ !
હે ભક્તજાંધુ ! ભવહેતનમાં પ્રવીણ !
હે નાથ ! નાગશયના ! જગના નિવાસ ! -
આહાપ આ નિત કયાં કઈ હું; અકુન્દ !

(૧)

(ભાષિની)

જયતુ જયતુ દેવા ! દેવકીના સુપુત્ર !
જયતુ જયતુ કૃષ્ણ ! વૃષ્ણિવંશમંદીપ !
જયતુ જયતુ શેષરથામ ! હે કોમલોગ !
જયતુ જયતુ પૃથ્વીભારનાશી અકુન્દ !

(૨)

(ઉપમતિ)

અકુન્દ ! ત્યમું શિર આપને હું,
ને ધાયતો કેવળ આટલું જ, -
ભવે ભવે આપ તણી કૃપાથી
બૂઠું કદી ના ચરણારવિંદ.

(૩)

મંદાકાન્તા

ના હું વંદું તવ ચરણને છૂટવા દ્રવ્યમાંથી,
કે ના વંદું હરિ! હું બચવા નારહી દુઃખમાંથી;
આહું ના હું અમરપુરીમાં રમ્ય શામાવિલાસ,
જન્મે જન્મે હૃદયબંધને ભાવના જોક તારી. (૪)
આસ્થા ધર્મે, ધનદગ મહી, કે ન કામોપભોજે,
જે જે ભાવી બનતું સહુ છો પૂર્વકર્મોત્સાર;
આ હું પ્રાર્થુ મુજ હૃદયથી, -જન્મજન્માંન્તરે ચે
પાતું જલિત અવિષલ સદા પાદપદ્મે તમારે. (૫)

(ઓપહંસ)

મહી કે સવરશે ભલે નિવાસ,
નરકે હો નરકાન્તકારિ! મારો,
મરણે પણ ધ્યાઈ પાદ તારા,
વધુ જે શાશ્વતપદ્મથી પ્રકુલ. (૬)

(વસંત તિથકા)

હારાં શીઘ્રજીવ! પદપંકજ પિંજરામાં
પેસો જ આજ મમ માનસરાજકેસ,
પ્રાણપ્રધાણ સમ ચે કહવાવપિત્તે
કંઠાવરોધન શતાં સમર્થ હું તને કયાં? (૭)

(રસોદતા)

ચિન્તવું સતત માત્ર કૃષ્ણનું
મન્દમન્દ હસતું મુખામુજ,
ન ન જો પમુત સર્વભેદનું,
નારદાદિ મુનિ વૃંદવન્દિત. (૮)

(માલિની)

કસ્યરણુ સરોજો, રમ્ય જ્યાં નેત્ર ચીન;
અમહર બહુ છાંડું, વીણિ જ્યાં છે બુલ્બો;
હરિસર મહી નાદી, તેજવારિ તમા પી
ભવમરૂ-અમલોનો જેઠ આજે તણું છું. (૯)

(પુણિતામા)

કમલનયન ને સશબ્ધક
મુરજરિમાં રમવું ન ચિત્ત છોડ,
સુખપ્રદ નવ અન્ય કોઈ જાણું
હરિચરણ સ્મૃતિની મુધાની મુલ્ય. (૧૦)

(સાર્થ)

ના બી તું મનવા ! વિચારી ચમની શિક્ષા તણી ચાતના,
જાવા પાપી રિપુ ન કે' કરી શકે સ્વામી જહીં શ્રીધર,
છોડી આજસ બહુને સુલભ એ ખ્યાને તું નારાયણ,
તાપો દૂર કરે સદા જગતનાં, શું કાસને એ તને ? (૧૧)

(મર્મણી)

ભવજલધિની મધ્યે દન્દ વાધુ અપાટા,
સુત દુહિતૃકલત્ર ભારથી ચે દબાતા,
વિષમ વિષયવારિ-માં કુલે જે અનાય
શરણ સહુ જનોતું વિશ્વ નામે જહાજ. (૧૨)

ભવ જલધિ ઉઠા આ કેમ ભાઈ ! તશયે ?
કરવી ન કહી એવી ભિત ચિન્તા લગીયે,
કમલનયન દેવે એ રહી ભક્તિ તારી
નરકભય પછી ના પાર નિકે જવાયે. (૧૩)

(મહાકાવ્ય)

તુષ્ણા તોયે મહાનપતને ઊછળે મોહમોહાં,
નારીના બ્યાં વમળ ફરતાં, બહુલો બ્રાહ્મ જેવા;
હા ! રૂબન્તાં જગજલધિમાં દેવ હેલે ઉમારી
પાદાન્વેષે અચલ ભગવન ! ભક્તિનું નાવ આપી. (૧૪)

(સમ્પ્રદા)

ના ભેઈ હું કહીયે અધમ પુરુષ જે ભક્તિહીણ પદાન્વે,
ને સૂચું ના કયા એ પરમચરિતનું જ્ઞાન જેમા ન હોયે,
ચાહી હો ના જનોની ભુવનપતિ ! તને ચિત્તમાં જે ન રથાંયે,
તહારી સેવા વિના હું કણભર રહું ના જન્મજન્માન્તરે ચે. (૧૫)

(સાર્થ)

ચિત્તુવા ! લક્ષ્મીપતિ મુરારિ ગુણ આ, ચિત્તે ધરી કેશવ,
લાગી બા કર નાયસેવન મહીં, કણો કલાઓ સુણે;
નેત્રા ! કૃષ્ણ સદા તમે નિરખને, સહો જાને મહિરે,
નાસા ! ગુણ સુકુન્દપાદ પુલકી, મૂર્ધા ! નમો સર્વદા. (૧૬)

હે હોઠો ! સુણલે પ્રસૂતિમરણ વ્યાધિ ચિકિત્સા તમે,
હેલે જીવધ આ કહેલ સુનિચો શ્રીધાનવલ્લભાદિભે;
અન્તઃકર્ણોતિ મહીં રમો અમૃત પી મીઠુજનના નામનું,
જે પીતા પરમૌષધિ મળી જશે નિવોણ આત્મનિવક. (૧૭)

હે મત્તો ! હિતકારી સૌ વચન આ સંજોપમાં સાંભળો,
મોહાં ઊછળતા, ભયકર, તમે જે જણવે રૂબતાં;
બીજાં જ્ઞાન બધા સૂલી જઈ 'મમો નારાયણાયેતિ જ'
વારવાર પ્રણામ સાધ કરતો આ મંત્રના અપને. (૧૮)

પૃથ્વી પૃથિહણા, સમુદ્ર વહના ટીપા સમો લાગતો,
વાયુ શ્વાસ પીમો, રવિ તમભયો, આકાશ તો છિદ્ર શુઃ
બ્રહ્મા, રૂદ્ર અને સમસ્ત સુર તો લાગે ક્રીડાના સમા
જેના હર્ષનથી, અહા ! વિજય છે એ દેવનો સર્વદા. (૧૯)

જોડું હાથ અને તમાલું શિરને, રોમાંચ પ્રત્યંગમાં,
વાળી ગદ્ગદ થાય ને નયન તો હંધોછોથી બર્ષા;
તારા થી ચરણારવિંદ દ્રવના ધ્યાનામૃતાસ્વાદમાં
મારી હે કમલાક્ષ ! આમ જ પૂરી થાઓ સદા જિંદગી. (૨૦)

હે ગોપાલક ! હે કૃપાજલનિધે ! હે સિન્ધુકન્યાપતે !
હે કંસાન્તક ! હે ગળેન્દ્રવિપદાહારિ ! વિશ્વો માધવ !
હે શામાનુજ ! હે જગત્ત્રય ગુરો ! હે પુંડરીકક્ષ ! તું
હે ઓપીજનનાથ ! રક્ષ સુજને, બાલુ ન કાંઈ બીજું. (૨૧)

ભકતોના ભયસર્પને ગણેડ શો, ત્રેલોક્ય રક્ષામણિ,
ઓપીલોચન ચાતકામ્બુદ સમો, સૌન્દર્ય મૂર્તિમણિ,
એ કાન્તામણિ રૂઢિમણિહૃદયનો સુસેષભૂષામણિ,
દોરો દેવશિખામણિ શુભ પ્રતિ, ગોપાલ ચૂડામણિ, (૨૨)

(સંજરા)

શત્રુ ઉપેક્ષ મંત્ર, ચકલ ઉપનિષદ-સારનો પૂજ્ય મંત્ર,
સંસારોદ્ધાર મંત્ર, અતિથન તમનો સદા સંહારી મંત્ર,
સર્વેશ્વર મંત્ર, વિપદભુજાના હથોળો ત્રાણ મંત્ર,
જિહ્વા ! શ્રીકૃષ્ણમંત્ર જપ જપ, નિત તું, જન્મસાક્ષ્ય મત્ર. (૨૩)

(સાદૈવ)

મામા નાશની ઔષધિ, વિભલતા વૃત્તિકરી ઔષધિ,
આર્તિહારક ઔષધિ અસુરને, ત્રેલોક્ય સંશયિની,
ભકતોને શુભ ઔષધિ, ભવભયપ્રમથ્થી આ ઔષધિ,
પીધે જા મન ! એયપ્રાસિકર તું શ્રીકૃષ્ણહિંચૈષધિ. (૨૪)

વેદાધ્યાસ અરવ્યમાં રૂદન શો, વેદવતો સી વૃથા.
પીડાકારી શરીરને, મત બીજાં ભરમે પી હોમ્યાં સમાં;
લીયોમા અવગાહનો ગજ વણું સ્નાનો સમાં બલવળાં
જેની પાદસ્મૃતિ વિના, વિજયતે જો દેવ નારાયણ. (૨૫)

(સાધિની)

શ્રીમન્તામ હેલું નારાયણાદિ,
પાપી હોયે ત્હોય વાંછેલું પામે;
કીધી પૂવે વાણીની ના પ્રવૃત્તિ,
તેથી પામ્યા ગર્ભવાસાદિ દુઃખ.

(૨૬)

(વસંતતિથક્કા)

આ જન્મનું ક્ષણ ધણું મધુકૈટભારિ !
ને પ્રાથેના વળી જનુઝ્ઞ આ જ માણું,-
વારા હું કાસ પશ્ચિમારકનો થ દાસ,
કાસાનુકાસ જણીને સ્મર લોકનાથ. (૨૭)

(તાદૃશ)

છે નારાયણ નાથ આ ત્રિજગનો ઐશ્વર્યશાલી મહા,
બકતો જે મનથી સ્મરે સ્વપદનો-કાવાર છે તેમને;
ખીભ હા ! જનુકાર પ્રામખતિની સેવાય ત્હોયે જવા,
આહાહા ! જણવી વિમૂઢ જનની કેવી જ આ મૂખતા ! (૨૮)

(પુષ્પિતામા)

મહન ! મુજ મને સ્થિતિ તણ દે,
ચરણસરોજ સુકન્ધનાં વસે ર્થા;
હ રન સન વિદ્યા હ થી વિદ્યમ્બ,
સમજ ન ત્હોય મુરશ્ચિચક્રશક્તિ ! (૨૯)

(કૃપાભતિ)

આ તરે છે સેષ થકીય શ્રેષ્ઠ,
મધુ ભરેલું ક્ષણ મિષ્ટ જેનું;
બિહુવા ! તું નારાયણ નામ લેજે,
બદાબલિ હું રહું કાથ ભેડી. (૩૦)
આ દેહ અતે ક્ષય પામવાનો,
વિનાથ તો છેવટ છે થવાનો,
હું ઐશ્વર્યથી વળચે, વિમૂઢ !
કૃષ્ણૌષધિ ખી સહુ રોગહારી. (૩૧)

(મંદામાન્તા)

હારા વારી જલધિતનવા, પુત્ર વારો વિરિચિ,
સ્તોતા વેરો, સુશગલ સહુ કિંકરો નમ્ર વારા;
માયા વારી જગ સકળ છે, સુક્તિ વારો પ્રસાદ,
ના બાહુ કે, અરજન સખા, દેવકીમા જનેતા. (૩૨)

(તાદૃશ)

રક્ષો કૃષ્ણ મને જગત્ત્રય શુર, શ્રીકૃષ્ણને હું નમું,
કૃષ્ણે યાત્રુ હણ્યા સહુ અમરના, શ્રીકૃષ્ણને વન્દુ હું;
કૃષ્ણેથી જગ આણું દરિયવ યત્રુ, શ્રીકૃષ્ણનો દાસ હું,
કૃષ્ણે સર્વ રહું જનન્દ જગ આ, હે કૃષ્ણ ! રક્ષો મને. (૩૩)

(વસંતતિથ્યા)

તો તું દયા કર પ્રણામ । હું જ્ઞનાય હું તો,
 વિષ્ણુ । કૃપા કર, મહા કરુણાળુ તું છે,
 સંસાર સાગર હું મગ્ન અપારદીન,
 ઉદ્ધાર તું કર કરે । પુરુષપ્રસિદ્ધ । (૩૪)

(વચસ)

નમું છું નારાયણપાદ-પદને,
 કઈ છું નારાયણ અર્ચના સદા
 વંદું છું નારાયણ નામ નિર્મળું,
 રમું છું નારાયણ વત્સલ જીવ્યમ્ । (૩૫)

(ધન્વજા)

શ્રીનાથ । નારાયણ । વાસુદેવ ।
 શ્રીકૃષ્ણ । ભક્તપ્રિય । ચક્રચાલિ ।
 શ્રીપદનાભામ્યુત । હૈટભારે ।
 શ્રીરામ । પદ્માક્ષ । હરે । સુરારે । (૩૬)

(ઉપગતિ)

જનનત્વ । વૈકુંઠ । સુદેવ । કૃષ્ણ ।
 ગોવિન્દ । હરમોહર । માધવેતિ,
 સમર્થ । ત્હારે વહતું ન કોઈ ।
 હાથે કરીને જન કદ્દ માજે । (૩૭)

(વચસ અને ધન્વજાની ઉપગતિ)

જનનત્વ ને જીવ્યમ્ વિષ્ણુને ભજે,
 શ્રદ્ધાળુના સૌ ભય ટાળનારને,
 હૃદયપ્રમથે વળી તેમને ધરે
 મહાન તે વૈષ્ણવી સિદ્ધિ પામતા । (૩૮)

(રસોદ્ધતા)

ક્ષીરસાગર વર્ગ જિન્દુ ને
 ચારમૂર્તિ પર તારલા સમાં,
 એ શેષશાયી શ્રી ભગવાનને
 હીનનાથ મધુશયુને નમઃ । (૩૯)

(વસંતતિથ્યા)

જેના હતાં મુદ્દ જો કવિ લોકમાન્ય,
 જેના દિગ્ગંભવર પદપદ્મભિધાન,
 એ જગજીવણ ચરણામૃતના મધુપ
 રાજાધિરાજ કુલયોજની કૃતિ જ્ઞા । (૪૦)

ગીતા-પત્રમાળા

૨૯૫ કરનાર : સ્વામી ચિત-મ્હાનંદ,
શ્રી રામકૃષ્ણ આશ્રમ, પચવટી-ગાંધીક.

ગીતા શું છે ?

પ્રિ...

તે મહાભારત સાંભળ્યું હતું. કોઈ દિવસ મળ્યા કૌપરી, સીતા, સાવિત્રી અને દમયંતીની રોમાંચક કથાઓથી જાનજીવ નહિ હોય. રોમાંચક કદ જુ તેનું કારણ એ કે જયપણમાં બાપજીને ભેટીયાં કામ, કમડા, જે કાંઈ બાપજીને મહત્તા અને સામર્થ્યનો સ્થિતાર આપે તેની શબ્દાત્મા આનંદ આવે છે. મહા ભારત એવી વાતો અને પ્રસંગોમાં ભરપૂર છે. દર દરનાં ગાગ્રામાં જ અમલ્ય બેઠતીઓ પુરો પડેલી રાતના ગામના મંદિરને ઘેરે ભેગાં વધુની રામાયણ-મહાભારતની કથાઓ એક ધ્યાન ઘડીને સાંભળતાં હોય છે. આવાં પ્રાચીનજન અને અનુભવથી અપરિચિત રહીને કાલના મજાખરા વિદ્યાર્થીઓ ખરા આનંદ અને હૃદયની યોગ્યતાથી વર્ણિત રહે છે.

માણસો વૈષ્ણવો એ : મહાભારત પાંચમો વેદ મનાય છે. તેમાં એક લાખ ઉપર શ્લોકો છે એ શ્લોકો સમુદાય ભગવદ્ગીતા અતિ આશ્ચર્ય અને ચોક્કસ બેટ નેવી છે. આ સ્વર્ગશ્રમિની યાત્રાએ બાવનારા નાચી-ઓનો સંખ્યા જણવા નહિએ તો લાખોની યાવ. આ યાત્રા મુજબ ભર્યા આશ્વાં કરે છે. અને માનવજાતને સંસ્કૃતિ અને આત્માત્મિકતા પ્રાપ્તિ જરા સરજી મે આશ્ચર્ય છે ત્યાં સુધી આત્માજી જ કરે. પાંડવો અને કૌરવો વચ્ચે જે આંતર-કોટુમ્બિક મુદ્દા થયું. તેનાં કારણો અને ઘટનાઓ જણાવવાની જરૂર નથી. કૌપ દીના સમયમાં પડેલીને એ કાળનો રંગ તથા જનિને ખરેખરા પકડવો હોય તો મહાભારત તારે પોતે જ વાચવું જોઈએ. મારો હેતુ તો તમે કથાનાની પાંખો પર મેસરની કુશળતા રણમેદાન પર ખરી કર, એટલે સરસી. ગીતા વિશે બીજી રમુજ વસ્તુ એ છે કે એ મુદ્દાને કદાચ દર દર મહેસમાં બેઠેલા અધરાજા કૃતરાજને સંજયે કહેલો છે. વર્તમાન સમયમાં ધોવાની સરવો, ક્રિસ્ટની મેચો વચ્ચે પરના રીડીંગ-વિવરણથી વું સુપરિચિત હોઈએ. મે એવું છે કે સુધીયાઓ પણ

કથાના કથાક સુધાં બેઠાં રહીને રીડીંગ પર આવતાં સરત કે મેચનાં વિવરણો સાંભળ્યા કરે છે. અને જાણે કે નજર સામે જ ભેટાં ન હોય તેમ નાનાં માળગોની પેઠે અદરજો જુઓ પાડી બેઠે છે એમ કી દી યા રે દિ ઓ ના મું જ ઈ રે ટ ન પર કી આવડું મેચ-વિવરણ તેં સાંભળ્યું હતું, આધુનિક ભાષામાં બોલોએ તો સંજય એટલે એ કાળનો ટાલ્યો મારખાન, બાવી રીતે મહાભારતમાં સંજયનું આપેલું વિવરણ આવે છે અને તેમાં ગીતા છે.

પાંડવ-કૌરવોના પિતામહ વ્યાસમુનિ મુદ્દના આરમમાં કૃતરાજને મળવા બાબ્યા, તેમણે કહ્યું કે જો કૃતરાજ હોય તો કે તમને દિવ્યદષ્ટિ આપું, તેથી તમે મુદ્દની જાણી મહત્તાઓ જોઈ શકશો. અંધ કૃતરાજને પોતાનાં સંઘાવકામાં અને સ્વજનોને વિનાશ ભોલો ગમ્યો નહિ. પણ એણે એટલું માથું કે જો ત્યાં જે જે અને તેના રીતસર ખબર મળવા જોઈએ, એ પરથી વ્યાસમુનિએ સંજયને દિવ્યદષ્ટિ આપી. કથા કહે છે કે કૃતરાજને આખો ગીતા સંભળાવનાર સંજય છે. વ્યાસમુનિએ તેને દિવ્યદષ્ટિ આપીને કહ્યું કે, 'કુનિવામાં જે કાંઈ જનતાં તે જાણી તને ખબર પડશે. જે કોઈ કાંઈ પણ મોલસી તેનો અર્થ સમજાવશે જે કોઈ મનમાં વિચાર કરશે તે તારાથી જાણજી નહિ રહે. ઉપરાંત કુનિવા માંહેનો કોઈ પદાર્થ, દિવસ અથવા રાત્રી, દેવ યા કાજ તારી જાણવાની અને સમજવાની શક્તિને નિષ્ક્રિય નહિ કરી શકે. મુદ્દમાં અજ્ઞાનતા તને ઇગ નહિ પકોચાઈ, તેમજ તને શાક નહિ લાગે.

ગીતાની બીજી વિશિષ્ટતા એ છે કે સાતસો શ્લોકોમાં સાંજી આત્માના મુદ્દનો આરમ થવાની તેજારીમાં, આમાં રહેલાં સામસાધાં સરકારની વચ્ચે રથ પર બેઠેલા અર્જુન અને કૌપજી વચ્ચે ખરેખર જયેસો સવાલ છે એમ કહેવાય છે. આ જાણી જૈતિ-કાસિક ઘટનાઓની આસપાસ ડેટલાય વાક અને કથાઓ સમી થઈ છે મહાભારતમાં સાચું ટેલું કે લક્ષ્યના મેદાન પર આત્માત્મિક ઉપદેશ હોય ? અર્જુન અને કૌપજી એ જૈતિકાસિક, વ્યક્તિઓ છે ? આ જાણી વાતો કોઈ મંદાઈ માણસે પાઠગથી મહા-

બારતમાં જુસાડેલી કષ્ટનાઓ અથવા જનારવી વાતો નથી? આવી બધી રહાઓ અને વાદવિવાદમાંથી નીચેના એક પ્રધાસોય ઇપખ્યો છે તે એ છે કે પુદ વચ્ચે ભૌતિક અને ઐતિહાસિક ધરનાઓ નથી પણ એક કષ્ટ છે. કુરુક્ષેત્ર એ માણસનું અત્યંતકરણ છે. પાદવો અને કૌરવો એ નિરંતર એક બીજાનો નાશ કરવા સુધી રહેલાં બે જાતો છે. અર્જુન એટલી માણસમાં રહેલા કષ્ટરી મદદ માનતા સારાં અને સફળથી તત્વો. કષ્ટરનાં ચરણકમળોના અધિષ્ઠાણે માણસ કષ્ટરૂપાથી આખરે વિજયી થાય છે. હિંદુ માનસ મારે આ વસ્તુ સ્વીકારતી સાર સાહજિક છે ઇપનિષદોના પૌં પુરાણો અને બીજાં જૂનાં સાંપ્રદાયમાં માણસનો અદ્ભુત યાદો રહેલા વિશ્વ-આપક ભજાતા બેધનુ અધ્યત્મિક વર્ણન ખૂબ ખૂબ છે.

નિર્વિવાદ સ્વીકારતી ઐતિહાસિક સત્ય ધરનાણું યથાર્થ મહત્વ શું છે? જુદાં જુદાં ધર્મોમાં લોકો, કોષ વિદ્યાને અથવા પૌરોહિત પંક્તિ આજ સુધીમાં રાકવ-મુનિ ભોતમના ઐતિહાસિકતા વિષે વાણી નથી છાડ્યો. બીજી હજાર વર્ષ પહેલાં એમનો કપિલવસ્તુમાં જન્મ, જનતા બ્રહ્માની પોણી સદીથીયે તથા વૌં સુધી સુંદર સેવા કરીને આ સસારમાંથી વિદાય લોધી. એમણે અમુક એક સમયે, થોડાંક સમય જીવતા મારે જન્મ લોધો, ત્યાં સુધીના જીવનમાં કાષ્ટ એ જન્મીને રહ્યા નહોતા, તેમજ આ યથા હજારો વરસ સુધી એ કાંઈ સરીર ધારણ કરી રહ્યાંને રહેતા અત્યા નથી એ એટલાં વરસ ખરેખર જીવ્યા કે કેમ એનો સાથે આપણને કાંઈ નિશ્ચય નથી, પણ એ કેવી રીતે રહેતા, એના ઉપદેશ કરતા, તેમના ઉપદેશ-યાંના એક મહાન સંધ કેવી રીતે બનેા થયે, એ સમ પૂર્વાના જુલે જુલે આધ્યાત્મિક સારૂતિ સ્થાનો અમુક સંદેશ ફેલાવવા સાથે કેવી રીતે કામ કરતો, બીજી પ્રભુઓને મારીને તેમના રાજ્યો ખાલસા કરવા મારે નહિ પણ અધાન, અધાર અને વહેમમાં અટવાતી જનતાને આધા, શાંતિ, યુગમાનના અને ઉદારતા સંદેશ સુજાવવા મારે બૌદ રાજ્યો પોતાના પ્રચારક બિમુઓનાં ધરારો મોઢવામાં કયા

દરિદ્રાઈ કરતા એ બધી જાગૃતોમાં આપણને રસ પડવો નેહએ. જુદના જન્મ અને જીવનના ઐતિહાસિક સિદ્ધાંતો ઉત્તરાર્ધ આ બધું છે. અને હું ચિરજીવ જાણુ છું છું એનાં બે કારણો છે. પ્રથમ એ કે એનો અમર હજી સુધી ટકી રહી છે અને અનેક જમાના સુધી ટક્યા કરતો. બીજું જુદનું આગમન જ એક સાધન નિયમનું પરિણામ છે, અને એજ અથવા નિયમ, સ્વભાવ વા સત્યને લોધે જ અજાણ અનેક જુદી આવી મયા છે અને જુદાં જુદાં નામ ધારણ કરીને બીજા અનેક જુદો ભવિષ્યમાં પણ આવવાના,

તુ અને હું ઐતિહાસિક વ્યક્તિઓ છીએ, એમાં યકા નથી. અમુક સમય પહેલાં આપણે પણ નહોતા અને અમુક એક નિશ્ચિત સમય પછાં આપણે નહિ હોઈએ. મારો આશીર્વાદ છે કે એ નિશ્ચિત સમય વારે મારે બને તેટલો લાંબો નીવડે તેમ છતાં, આપણું અસ્તિત્વમાં આપણું, આપણાં કાંઈ એ બધું એક સનાતન સિદ્ધાંત વા નિયમના કારભારનું પરિણામ છે. આપણે માત્ર તેના વ્યક્તિગત ઉદાહરણ-રૂપ છીએ વ્યક્તિગત રીતે આપણને ઐતિહાસિક માત્ર સાથે કામ છે, તે છતાં એ સનાતન નિયમ જ આપણા જીવનના તાજા વાજા રૂપ છે અને એજ ટકી રહે છે. અર્જુન અને બીજાં કુરુક્ષેત્રની પુદ્ગલિ પર રથમાં ખરેખર બેઠા હતા અને ગીતામાં જે રહેવાણું એ મધુ મોખ્યા હતા કે નહિ એ ઐતિહાસિક દષ્ટિએ સાચું હોય કે નહોય, પણ; સનાતનની દષ્ટિમાં તું, હું અને આખી માનવજાત અર્જુન છે. આ બધું જીવન પુદ્ગલ ટકી રહેવા અને વિજય-જીતિ મેળવવા આપણને બચવાન બોધવતી સહાય અને પ્રેરણાની જડ્ડ જરૂર છે. મારી સમજણ પ્રમાણે તો સર્વોચ્ચ ભવે પહોંચીને પૂર્ણ વચાનો આપણી આત્મિકમાં બીજા દરેક પ્રકારનો મદદ આપી રહે અને જીવસ કષ્ટરૂપતા સંજોમાં કહીએ તો સ્વર્ગમાંના પિતાના પૌં આપણે પણ પૂર્ણ થઈ જઈએ.

આ સદાય મેળવીને તેનો લાભ ઉઠાવવા મારેનો જરૂરી સરતા હું મારા પાછળના પગોમાં જણાવી રૂંચો છું. આ આરંભનાં તૈયારીમાં કમકાં રીધ જરૂર છે.

ગીતા મા મારે વાંચવી? માનવજીવનમાં તે કેવો અમૂલ્ય કુળો આપે છે અને તેણું ઐતિહાસિક મૂલ્ય શું છે તે આ લેખમાં સમજાવી રવામીથી ચેતન્યાનંદજી ગીતા વાંચવાની. સમજવાની અને અને તેનો બોધ આચારમાં મૂકવાની પ્રાયેકને બદામજ ફરે છે.

જેમણે ઘટઘટમાં બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર કર્યો

પરમહંસ રામતીર્થને શ્રદ્ધાંજલી

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી રચિત તા. ૨૦-૧૧-૪૬ ના રોજ સાજના પાંચ વાગે મણિ-નમરમાં પુનિત સેવામય સાથે બધાએજા ખાસ મહાપ્રભા પરમહંસ રામતીર્થી રામતીર્થનો જન્મિત ઉત્સવ ઉજવવામાં આવ્યો હતો. સભામાં સેડો બાઇ બહેને માત્ર સેવા આપ્યાં હતાં.

આ પ્રસંગે શ્રીશ્રી મહાનગેહન મંગળદાસે પ્રમુખજીના સ્વીકાર્યું હતું. પંજાગની સનાતનધર્મસભાના મહામંત્રી સ્વામી શ્રી ગણેશદેવજી ખાસ વક્તા હોઇને સ્વામી રામતીર્થજી જીવન મુદ્દે જાણપૂર્ણ બાધામાં તેમણે રમ્ય કરી શ્રોતાઓને મનમુગ્ધ કરી દેતા.

પ્રારંભમાં ભજન, શાંતિપાઠ વગેરે થયા બાદ સમિતિના મનો શ્રી શાંતિદાસ દીનાનાથ મહેતાએ પ્રારંભિક પ્રવચન કર્યો તાદ પ્રમુખ શ્રીશ્રી મહાનગેહનજીએ નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું.

સ્વામિ રામતીર્થની જન્મજયંતિના પવિત્ર દિવસે આ સભાના પ્રમુખ તરીકે મને રમાન આપતા મારે દુઃહિંદી તત્ત્વજ્ઞાનપ્રચારસમિતિના આમાર માનું છે. આવા પ્રસંગમાં પ્રમુખ થવાની મારી મેળવતા નથી. ગેસ્વામિ ગણેશદેવજી મુખ્ય વક્તા હોવાથી તેમના પ્રેમથી મેં ચાલેને મારે પ્રમુખ થવાનું આમત્રણ સ્વીકારવું જ રહ્યું. આ તે મારા બહેનોના, કે સ્વામિ રામતીર્થના જન્મદિવસે મને જાહેર જીવનમાં પ્રવેશ કરવાની તક મળી છે.

ગેસ્વામિ ગણેશદેવજીને મારે આપનો સમદ્ધ ઝોળખાવવાના હેતુ નહીં. પણ વરોધો તેઓથી અમદાવાદ પધારે છે, અને તેમના પ્રવચનોના જનતાને લાભ આપે છે. પણ વરોધો પહેલાં પાંડિત મહાનગેહન માધવીઆજીએ, મારા પિતાશ્રી સાથે ગેસ્વામિજીની ઝોળખાવ કરાવી હતી. મારા પિતાશ્રી સાથે ગેસ્વામિજીની ગાઢ મિત્રતા બંધાઈ; ત્યારથી જાજ સુધી ગેસ્વામિજી મારા કુટુંબ તરફ પહોં જ લાગણી પ્રસાવે છે.

ગેસ્વામિજી ખરેખર એક અલોકિત પુરુષ છે. ધણી રીતે એમનું જીવન સ્વામિ રામતીર્થને મળ્યું છે. સ્વામિ રામતીર્થની માફ ગેસ્વામિજીને દિમાધવની ગાઢ પહોં મળી છે. ગેસ્વામિજી વરસમાં ચાર મહિના દિમાધવમાં પસાર કરે છે. સ્વામિ રામતીર્થની જેમ દિમાધવમાં ગેસ્વામિજી “મસ્તકાદી” માફ જીંદગી ગાળે છે. સ્વામિ રામતીર્થના શબ્દોમાં ‘જીવર દેખતા કું, ઉપર તું હી તું દે’ એમજ ગેસ્વામિજી મુદ્દે દર્શાવે, કૃષ્ણની શક્તિઓ, પાણીના શરાઓ બધામાં પોતે—ઉપરને જ જુએ છે.

ઉપરજાત હોતા સાથે ગેસ્વામિજી એક મહાન કમંચોગી છે. તેઓ મનુષ્યમાં પહોં ઉપરને જુએ છે. વરસના બાદ મહિના જનતાના સેવા કરવામાં પોતે ગાળે છે. ગેસ્વામિજી સનાતન ધર્મધર્મિનિધિ સભાના પહોં વરોધો જનરથ સેકેટરી છે. અને પંજાગમાં એમનું નામ ધણું પ્રખ્યાત છે. એમના વ્યક્તિ પરિભ્રમણ, અત્યાર સુધીમાં એમણે અનેક કાલેઓ અને હાઈસ્કુલોમાંથી છે, અધ્યાત્મી છે, અને બધાં મંથાને ૩૧૦ મહિરોમાંથી છે. કું જાણું છું તો સુધી પાંડિત મહાનગેહન માધવીઆજી પહોં વધારેમાં વધારે ગાઢ એક વ્યક્તિએ જનતાના કષ્ટાણુ મારે પેલા બેજા કર્યો હોય, તે ગેસ્વામિજી છે. એમની વ્યવસ્થાસક્તિ અજાન છે.

પાકીસ્તાન અસ્તિત્વમાં આવ્યા પછી, સનાતન ધર્મપ્રતિનિધિસભાને ધણું જ નુકસાન વેઠ્યું—પહોં. સ્થાત કરેલની મિશ્કવતો નાચ થયેલ આ હોનારત પછી જ્યારે કું ગેસ્વામિજીને દિલ્હીમાં મળ્યો, ત્યારે એ પૂછ્યું કે “ગેસ્વામિજી, આપને બાઈલું ધણું નુકસાન થયું” અને જ્યારે સુધીની વરોધોની સતત મહેનત બધી ગઈ હતી ત્યારે બાઈલું બધા પ્રમુખની રીતે રહી રહી છે?” એમણે તરત જ મને ખુશ-શીજાજમાં જતાં આવ્યો.

“રાજ દે હમ કસમે”, જસમે તેરી રાજ દે, વહી કું શી વાહવાક દે, ગેસ્વામિજી શી વાહવાક!”

પાકીસ્તાનની હસ્તિ પછીથી હવે ગેસ્વામિજી દિલ્હીમાં પહોં વખત ગાળે છે. એમનાથી નિર્વાહિતોનું કુંખ જોવાનું નથી અને રાત દિવસ એમની સેવા જાળવે છે. પાંડિતજી, સરકારથી અને બીજા નેતાઓને ગેસ્વામિજીને

પરમદસ રવામી રામતીર્થ

મહી સારી રીતે પીછાને છે. એમનાથી જનાં રોડે તેટલી મદદ સરકાર પાસેથી મેળવે છે. આટલા જણા મુશ્કેલ સંજોગમાં ફરીથી તેમજે ૩ કોસેને બારનમા સર ફરી દીધાં છે. ખરેખર એમની આત્મમદદા અભ્યુત્થ છે. હું આપ સર્વના તરફથી શોભામિજીને વિનંતિ કરું છું કે, તેઓ આ પવિત્ર દિવસે આપજીને ગ્રામિ-રામતીર્થનાં અનુભવો અને એમના પોતાના અનુભવો સંભળાવે."

ગોસ્વામી ગણેશદત્તજીનું પ્રવચન

આ પત્રી ચોખામી મી મહેયંવણએ રવામીજીના જીવનની સંપૂર્ણ રૂપરેખા રચી કરેલું પ્રવચન હોલ ક્લબ મુધો ક્લબ દળુ. તેમજે જાણીયું દળુ કે —

રવામી રામતીર્થ સાહેબરનો જે કોસેજમાં અવધાસ કરતા હતા તે કોસેજમાં હું રાખસ ઘરેલો ને વખતે કોસેજમાં ગોઠસખા રાખવામાં આવેલી અને ને વખતે રવામી રામતીર્થનો મુદ્દા પરિચય દેના નહિ, એટલે મને આ ગોઠસખા સાથે વધારે સંબંધ ન થયો, પણ આ

ગોઠસખા ભરવામાં આવો છે તે એક મહાન ત્યાગી દેતા અને જેનું જીવન અનેક પાસાંઓથી ચળવળું છે તેનું મેં જાણ્યું ત્યારે ત્યામી રામતીર્થનું જીવનદર્શન કરવા હું સરચાયો, પ્રજા તે વખતે આવારની જેમ તેમના મારેનું વિપુલ સાહિત્ય હતું નહિ. એટલે એક નાનકડી પ્રસ્તિકા હાથે તેમના ચિંતેની યોડી લખીક-તોથી જાણીતો થયો.

રવામી રામતીર્થના માતા તેમને બાલ્યકાળમાં મૂળીને મરજી પામ્યાં હતા. એટલે રવામીજીનો ઉત્તર તેમનાં ફોગમે કર્યો દેનો. એક તો તેમના કુટુંબમાં પુણ્ય અગિનાથ હતી અને માતાવિદેહી આ ગાળક ઉપર ફેટલા અને ફેરા પ્રકારના કુખ આમ્યાં દરી તે કફવાના જે રહે છે.

રવામી રામતીર્થ મેટ્રિક પાસ થયા. તેમના સેન્ટરમાં પ્રથમ નંબર આવતાથી તેમને રોહરશીષ મળી પિતાની ઇચ્છા નાકી કરાવવાની હતી. પણ મોઢમાં સપટાર વેલો આત્મા રવામી રામતીર્થનો ન હતો તે વેરથી નારી મળા. ગુજ્જાનવાણાથી સાકાર ૪૦ મ. ૫૫ ફર થાય છે, ત્યાં જઈ તેમને કોસેજનું 'કોમ' મળ્યું અને બી. એ થયા પછી એમ. એ. થયા.

આ વખતે કોસેજમાં રાખસ ઘર્ના પડેલી મુશ્કેલીએ, વિદ્યાભ્યાસ કરતી વખતની તેમની માનસિક અવરથા અને ત્યામી પરાક્રાંતિ ત્યાર પછી લામ થયા. અને કોસેજમાં પ્રોફેસર બન્યા. ચંદિનાની ૧૯૦ શ. ની આવકમાંથી ૧૨૫ શ. તો વિદ્યાર્થીઓને ફૂલ પાવતા ખર્ચતા. આટલો જીરમ વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યે અનુરાગ અને ફક્ત ૨૫ શ. માં પરખર્ચ ચલાવતા. આવી તેમની મુશ્કેલજીવનની સિધ્ધિ હતી. ખરેખર તે અગિઓનો લાભ દેનો. પોતાની પત્નીને પરજીનિ લોભ થયો. તે મોટાભાઈ મે પુત્રાનો જન્મ થયો. જાણ નામ રવામી રામતી ત્યાગભાવના વધતી જતી હતી અને પરિણામે કોસેજ છોડી અને દિમાચન પ્રતિ પ્રધાન કર્યું. દિમાચનના મિરિમોસ ઉપર મસ્તકામાં કરનાં રવામી રામતીર્થ જન્મતના નાદાદા હતા. તેમના મનમાં પ્રત્યેક પ્રાણી પણ સર્વે મહાન દનાં. તેમજે સર્વ વસ્તુનો ત્યાગ કર્યો દેનો. પોતાની પત્નીના અધિક આશ્વસી આરે લીધેલા મોનાના કુદાને પણ મંદામાં પધરાવી અનિમ માગતો છે. ફરાતી, રવામીજીને એક મહાન પાઠ્યપાઠ આપ્યો દેનો.

અંતરની શુદ્ધિ શક્તિને અંદરથી બહાર લાવે છે.

પ્રત્યેક માણસના દિશ્વમાં મહાન શક્તિ છે, પણ જે માનવી અંતરશુદ્ધિ રાખે છે, જે મીઠીની દ્રાવણો નથી, જે મીઠાનું અકસ્માત્ કરતો નથી. જેના શુદ્ધિ પારદર્શી અને નિર્મળ છે, જેનામાં પવિત્રતા છે તેનામાં હંમેશા મહાન શક્તિ મૂકે છે. એ રીતે સ્વામીરામતીર્થના જીવનની અંતરશુદ્ધિએ તેમનામાં મહાન શક્તિ મૂકી હતી.

સ્વામી રામતીર્થની અંતિમ દશા.

સ્વામીનું અંતિમ જીવન આ પૃથ્વીના લોકોનો નિરાળું હતું. પુણ્યોની સુગંધથી અને તેના રંગથી તે તેનો સાથે આશીર્વાદ મળી જતા. અકસ્માત્ પ્રગટ કરતા અને ઘેર પૂર્વકળાને સંપર્ક લેવા તેમ પતન કરતા એક વખત તે સર્પ અને સિંહ સાથે મિત્રતા બાંધી હતી. આવા સંતપુરુષો હંમેશા મધ્ય સાથે એકદમજાત રાખે છે. એ રીતે સ્વામીનું અંતિમ જીવન અદેવતાદ તરફ સંપૂર્ણતાએ જવા લાગ્યું.

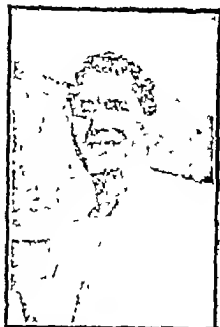
અમેરિકાગમન

સ્વામી રામતીર્થ ત્રણ વર્ષ અમેરિકામાં રહ્યા. તે દરમિયાન તેમણે ખૂબ ખૂબ ભવ્યો કામો અને ત્યાંની વિશ્વસપ્રિય પ્રજાને આનંદપ્રાપ્તિ આપ્યાત્મક દેશ આપ્યો અને આધ્યાત્મિક જાતના પ્રગટાવી. તેમના સર્વ ભાવ-જ્યોત સાર એક જ સંદેશ આપ્યો કે-

“જેને સસારના વિષયોમાં નહિ ચિન્તિત કરે તેને જગત કદાપિ નહિ દેશતી શકે!” જે વિષય-લોકોને મળ્યો તેનું આનંદના મૂલ્યમાં છે અને તેમણે એક એક યુવાન અમેરિકન સ્ત્રીની કોરડાની મિલકતનો ત્યાગ કરી મતાવ્યો. એવા મહાન એક તપસ્વી માર્ગદર્શક છે જે અને નાન પ્રાણ પર છે.

સ્વામી રામતીર્થ ગિવોડહા બન્યા

તેમનો જન્મ રીપેક્સરીને હાલો સન્ધ્યાસ દોપેક્સરીને હતો અને પ્રત્યુષ પણ રીપેક્સરીનું હતું. આ રીતે ત્રણે મહાપ્રસન્ન એક જ તબિયાત દેતા એ પણ એક અમરત્વિત ભરેલા પ્રસન્ન છે. સ્વામીઓને પોતાનું જીવન અદેવતાના અખંડ ઉપાસક તરીકે પૂર્ણરૂપે અને છેલ્લે મૃત્યુ મેળવી પવિત્ર મોદમાં સંપ્રદર્શ જીવનને સાધન સમાધિમાં મૂક્યું. એ વખતે કિનારા ઉપર સ્વામીઓનો રસોયો મોલાદત્ત આમીના કપડાં લઈ કિનારે જોડો હતો અને સ્વામી અખંડ રીપેક્સરીની

ગોસ્વામી શ્રી મહેશદાસ

લોકો સાથે પચમહામૂર્તિના મહાન તરવે સાથે પોતાનું પચમૂર્તિ તરવણું કરી એકમત કરી જીવનને સંતોષી વિષય સામે મહાન આદર્શ મૂકી અર્ચનાપથના પાત્રો મળ્યા. એવા એક મહાપુરુષની જીવન ઝરમર અનેક આત્માઓથી ભરેલી છે.

દિવ પાસે જે કાષ્ટ અમુક મન લેવા તે તે સંસ્કારધન, આધ્યાત્મિક જ્ઞાન છે અને તે જ્ઞાન સ્વામી રામતીર્થ, સ્વામી વિવેકાનંદ અને સ્વામી રામકૃષ્ણ પરમહંસ જેવા આત્માના મુગ્ધા મહાપુરુષોના જીવન જનમાંથી મળેલ છે. આવા મહાપુરુષની જન્મતિ ઉજવવાથી આપણી પ્રજામાં એક નવો પ્રાણ પૂરતો છે. પ્રમુખશ્રીનું વ્યાખ્યાન

અંતમાં પ્રમુખશ્રી મહાનમોહનભાઈએ નોંધે જોડતાં જણાવ્યું કે, “પૂજ્ય સ્વામિ રામતીર્થના જીવન પ્રસન્ન મો નથી ઉપરથી વિરે ધણા વિદાનેને સામગ્રીની આપ-જીવે આને તક મળી છે. આપણે તે સૌના આભારી હોઈએ. જુના જુના વખતોમાં જુદી જુદી હાલિથી સ્વામિજી વિરે આપજીને કમ્પુ છે.

આવી જન્મતિ ઉજવવાથી મુખ્ય લાભ એ છે કે મહાન પુરુષોના જીવનમાંથી આપણને જ્ઞાન અને પ્રેરણા મળે છે. જીવનમાં ઉચ્ચ ધરેલા સમજાવ છે. અને તે પ્રાપ્ત કરવા થું કરવું જોઈએ તેની સમજ પડે છે.

રાજદારી, સમાજસુધારક, સંશોધકો, તત્ત્વવેત્તા, પરમ ભક્તો વગેરે દેશના કાર્યક્ષેત્ર શુદ્ધ શુદ્ધ હોય છે. અને દેશની અંતર સમાજ ઉપર જોતી વચી રહે છે. સોષી અધિક માનને પાત્ર તો સતો અને દિશ્વરો છે, કમણુ કે તેઓનું કાર્યક્ષેત્ર નિત્ય વરણુઓમાં છે. તેઓ સ્વાર્થરહિત નિર્ભય અને સાત્ત્વક છવન માણે છે. તેમના વિશુદ્ધ છવનની અંતર બી હી થાય છે.

સ્વામિ રામતીર્થ, જીમ મહાત્માઓની જેમ મરીબ કુટુંબમાં જન્મ્યા હતા. અવાજ પરિશ્રમથી અને ધણી મુશ્કેલીઓ વચ્ચે રહીને તેમણે ક્રિયા પ્રકારની જીવણી લીધી હતી. પ્રથમથી જ તેઓ ક્ષત્રિય કુળમાં માનતા નહોતા. પ્રભુને પ્રાપ્ત કરવા તેમનું દીક્ષ જલ જ તથ્યવું હતું. તેમને જોગત અમલ હતું. અને હમેશાં તરત ચિંતનમાં મગ્ન રહેતા હતા. તે નાની વયમાં વિરક્ત બન્યા હતા અને ક્રેકળ, ધર, મિત્રકત, સર્ગ વગેરેનો ત્યાગ કરી પરમ ધ્યેય સાધવા પડ્યા

અને જન્મધર્મો કમ્યા હતા. મહાત્મ તપ, સંન્યસ, શાન્તિના જિંદગી અભ્યાસ. અને મન વડે તેમણે આત્મ-ગાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. કામ, ક્રોધ, ભોભ, રાગ, દેવ વગેરે ઉપર તેમણે છત મેળવી પોતાનું છવન પૂજા બનાવ્યું હતું. હર્ષ, ગાન અને ભક્તિ એ ત્રણે સાધનો વડે પોતાનું છવન તેમણે ઉમત બનાવ્યું હતું. કમળો ગીતો સંસારમાં રહી કાર્યદિશા બતાવી, જનતાનું કલ્યાણ કરે છે. ગાનીઓ તત્ત્વગાન વડે, પોતે દૂર રહેવા છતાં પોતાની પ્રલભ વિચારશક્તિઓના આદિધનથી જન-તાનું કલ્યાણ કરે છે. તેમનાં પુસ્તકો, પ્રવચનો અને અનુવાચો દ્વારા તેમનો ઉપદેશ જગતને પહોંચે છે.

હાથનો વખત એટલો કાચલુ છે કે આવી કુનિયા સ્વાર્થ અને ખોટી રૂપરેખાને ધમને અર્થાત્ જની મર્ડ છે. એક પ્રભ, દેશપ્રેમને નામે વીજ પ્રભના કિત અને હક્કનો વિચાર કરતી નથી. વિગાન અને ક્ષાનો બદ્ધ વિકાસ યજ્ઞો દોરા છતાં જગતમાં શાંતિ, સુખ કે સંતોષ નથી. આ જડવાદનું પરિણામ છે. અધ્યાત્મિક છવનની ખામી હોવાથી, પ્રભાનો ખસક બની છે. આપણા દેશમાં પૂજ્ય બાપુએ આપણને વિશુદ્ધ છવનનો માર્ગ પોતાના જન્મધર્મ ક્ષેત્રથી જતાવ્યો છે. આપણા તત્ત્વગાન અને ગાનીઓમાં ઉચ્ચ છવન વડે જગતમાં કરી શાંતિ-રમાપવાના કાર્યમાં આપણે દેશ મહામાર થઈ શકે તેમ છે. ધન, વૈભવ, રાજસવા વ્યાદે છે અને જલ છે. પરંતુ વિશુદ્ધ, ન્યાય અને પ્રેમમય સદા છવનની મૂડી કાચી છે. આનું છવન સ્વામી રામતીર્થ છવી જલણું હતું. અને તેવા છવનની પ્રાપ્તિ કરવા આપણે કાચીવં કરીએ તો આજનો સમારંભ સાર્વંક થયો ગણાશે. દિવસ તત્ત્વગાન સમીતીએ આ સમારંભ શેજ આપણને અમુક સામ આપ્યો, મારે તેમનો આપના સોની વતી આમાર માનું છું.

પૂનવથી ગોસ્વામી મણેશ્વરજીએ પણ આપણને પોતાના ગાન અને અનુભવનો સામ તેમના માણસો આપ્યો છે તે મારે આપણે તેમના ઋણી હોએ.

એકે અતિમ બળન તથા પુનિત મહારાજે જ્ઞાપામની પુન બોધારી ખા; સમારંભ પૂરો થયો હતો.

એલ્યુમિનિયમ

વા સ ળો

વિશુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી
બનાવેલાં વાસણો રસોઈ મારે
સર્વોત્તમ સ્વીકારાયાં છે.

‘કાઉન’ માર્કવાળાં વાસણો વિશુદ્ધ
એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે.
તેમનો વપરાશ તદ્દન સહીસલામત છે.

જીવણુલાલ (૧૯૨૯) લી.

લ્હાકતા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રી,
રંગુન, એલન.

શ્રદ્ધામાતાની વાણી

(1)

ધર્મ એ કંઈ નાના માળોનું રમકડું નથી કે રેતીની માફક ધડોલાયે તે પડી જાય મનુષ્યો જેમ પૃથ્વીના આધાર પર જીવે છે તેજ પ્રમાણે ધર્મ તો વિશ્વનો આધાર છે. જે મનુષ્ય ધર્મને સંકુચિત મનાવે તે ધર્મોત્થા નહિ પરંતુ પોતાની કુશુંદિયા ધર્મનું ખુન કરનાર છે. ધર્મ તો તલવારનો ધાર નેવો છે.

(2)

આરથી ધર્મને આપણે સંકુચિત મનાવ્યો, તેના વહેવા પ્રવાહને રોક્યો, ત્યારથી આ દેશમાં ધર્મ આત્મે ગયો છે. ધર્મ એ તો દર્પણ છે, તેમાં આપણું સ્વરૂપ જોઈ શકાય છે. પરંતુ આને ધર્મ કંઈ દર્પણ બન્યો નથી, તેથી આપણા સ્વેચ્છા નિહન દેખાય છે ધર્મનો વહેતો પ્રવાહ રોકી દેવાથી તેમાંનું પાણી જાડી ગયું છે, કાંઈ પડી ગયા છે. તેને શુદ્ધ કરી સિવાવજ રહીશું તો તે પાણી પ્રજામાં અનેક રાજ દેવાથી આપણે નાશ કરીશું.

(3)

અનૈર્જિતશાત ધર્મને નામે અમુક કામચલાઉ રીતિઓ બન્યાં તેને આંખો મીચીને વળગી રહેવું શેષ નથી. જે દેશ જગદ્ગુરુ હતો તે આને દુનિયાનો શિખ બન્યો છે અને તે પણ મુખ્ય શિખ નેવો! મારે જ કહું કે ભારતીય સંસ્કૃતિના અમલનાની આવી જોસો તો એ અમલનો એટલો સમૃદ્ધ અને વિશાળ છે કે દુનિયાભરમાં તેને હુટાવશો તો પણ ખુટશે નહીં.

(4)

દેશ સનાતની એટલે શું? અને તે જોડી વસ્તુ હોય, જોડો સિદ્ધાંત હોય, તો પણ તેને જનમસ્તીથી વળગી રહેવું ને પછી કહેવું કે હું દેશ સનાતની છું એ કેટલું કારણપદ છે? એ તો દેશ નહિ પરંતુ મુખ્ય સનાતની છે. કાંઈ માણસ યુદ્ધને વળગી રહે ને કહે કે નહીં, હું તો દેશ છું, તેને નહીં 'હાહું' તો શું થાય બસા! આખરે યુદ્ધ સહી જાય ને તેમાંથી ફર્ક નીકળે તેમાં તેને વળગી રહેનાર પણ મરે. તે જ પ્રમાણે સનાતનીઓ જોડા રિવાજો, સાંપ્રદાયિક સંકુચિતતાઓ તથા ભૂલ ભરેલી પુરાણી માન્યતાઓને વળગી જ રહે ને કહે કે અમે તો આ ઇલાહના જ

નમી, તો હું કહું છું કે તેઓ જાતે તો મુખ્ય અને સાચો સાચ તેમના પાછળ ચાલનારી ધાર્મિક જનતાનું પશુ સત્યાનાથ વાળશે.

(5)

હું ધર્મમાં આને સહેા પ્રવેશી જુઓ છે તાજા કોતમ તેમાં સુધારાની જરૂર છે. જુદી વાતોને પકડી રાખી ન હોત તો ધર્મની આ દશા ન થાત. અહીં, આને મને એ મહાન આશ્ચર્ય થાય છે કે ભારતમાં આટલી જમી આધ્યાત્મિક સંપત્તિ ભરી હોવા છતાં દેશમાં આટલી જમી અજ્ઞાનતા-મૂર્ખતા કેમ છે? આને તો રાવણુથી પણ વધુ સેતાન ભારતીયો. આ દેશમાં દેખાય છે. ભારતીયોની આ દશા જોતી મસ્તક ઘરમચી ગઈ પડે છે, મારે જ કહું છું કે એકતાર હરીશો સર્વને જયશ્રવ કરો, ને ભારતીય સંસ્કૃતિનો પ્રચાર કરો. ભારત-વર્ષ એક એવો દેશ છે કે જે ધર્મ દ્વારા સામાજિક કુરિયાતો દૂર કરી શકે છે. ધર્મ દ્વારા જમી છુટાઈ/ઓ દૂર થઈ શકશે. ભારતીય સંસ્કૃતિ જ કમર વર્ષ ઘડું એક પ્રાચીન હવાઈ જગ્યા છે, તે તમને એકતાર હરીશો તમારા જીવિમુનઓના તેજસ્વી, પવિત્ર અને ઉન્નત પ્રદેશોમાં પહોંચાડી શકશે.

(6)

આને તો સાધુ જમગ્યા છે, ક્ષત્રીય અને વૈશ્ય પણ જમગ્યા સમસ્ત વર્ણોમમખરશા બન્યો અર્થ છે. હિન્દુ પર આને ૧૪ ઘાજ બાવણોની રોજ પડી છે. તેઓ કાંઈ પણ મોડાસેવા કરી વચર સચાજ પર જોળ નેવા બન્યા છે 'અમવા નના સામા બકત હો તો તમારું કલક રોજ-સુરભિઓ ભરેર કરો ને હરીશો તે નહીં કરવાની પ્રતિજ્ઞા લ્યો. ઉચ્ચ વર્ણોના પ્રમાણમાં હજી શુદ્ધી જમગ્યા નથી. તેઓ રાજાવણના ગીતોનો પાઠ કરે છે ને અજવાળનાં બજાવ જાય છે. હું કહું છું કે ખરા શુદ્ધ તો તે છે ને મુખ્ય છે, ભવથા નથી, અજ્ઞાની છે અને નીચ કમો કરે છે.

(7)

પાદ રાખો, ભારતવત્સીઓ પર ધણી મોટી જવાબદારી છે. ભારતીય વર્ણોમખરશા, રાજાવચરશા મુખ્ય ન હતી, ખરી રીતે આંધોએ દુનિયાને સમજાવવાનો ઈજ્જત લીધો હતો અને દુનિયાની સંસ્કૃતિના

કર્ણુ છે. આ અંગે સમિતિને મુંઝવણ સરકાર સાથે થયેલા પત્રવ્યવહારને અંતે સમિતિ તરફથી નિર્વાસિતોના વસવાટની યોજના કરવામાં આવી છે. આ યોજના મુજબ ૫૦ વારના બાંધકામ વાળું મકાન અને ૫૦ વાર ખુદ્દી જમીન દરેક સભ્યને મળી શકશે. નિર્વાસિત કુટુંબો શહેર સાથે સંબંધમાં રહી શકે તે માટે શહેરની નજીકમાં ગીતામંદિરોડ ઉપર ઇલેક્ટ્રીક સાઇટ અને મોટરગત સમયકાગળ પાકા રસ્તા ઉપર ૫૦૦ મકાનો બાંધવાની યોજના રાખી છે. આ અંગે સમિતિની ઓશીમર્ગ એક સભા રાખવામાં આવી છે.

બાજરીનો અંકુશ દૂર કરવા સરકારશ્રીને વિનંતિ

માહુ પૂર્વે બાજરીનો પાક અસાધારણ ઉત્તરો છે અને હાલો મજૂ બાજરી બેકુતો પાસે બરાબ મજૂ છે તેથી બાધના સમયે મોટા બાજરી પરનો અંકુશ દૂર કરવા સમિતિ તરફથી સરકાર વચ્ચે મનાઈ પોષ્ટને વિનંતી કરવામાં આવે છે

શ્રી કુલ્હા વગત ધર્મનગરની મુલાકાતે.

સોરઠપુના મુખસિદ્ધ બજારના શ્રી કુલ્હા બમને ધર્મનગર સોસાયટીની મુલાકાત સર્વ તૈયાર થયેલાં મકાનો જોઈ કાંતાં, સમિતિની આ રચનાત્મક યોજના પ્રત્યે તેમણે સંતોષ વ્યક્ત કર્યો હતો. હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિની એ.દીમની પણ તેમણે અત્યંત લાગણી દર્શાવી હતી.

શ્રી રામનાથ બેંક મહોત્સવ

શ્રી. પ્રનિત મહારાજ સંચાલિત શ્રી રામનાથ બેંકનો મુદેતસર અમદાવાદ મહિનગરમાં શ્રી. પ્રનિત સેવાશ્રમ તરફથી તા. ૨૧-૧૧-૪૬ ને સોમવારથી યોજવામાં આવ્યો છે. ઉત્સવ તા. ૪-૧૨-૪૬ સુધી ચાલનાર હોઈ તે અંગે દરરોજ જુદો જુદો પ્રોગ્રામ ચલાવવામાં આવે છે.

બાસ્વામી શ્રી બિન્દુલ મહારાજનાં આખ્યાનો

શ્રી રામનાથ બેંક દ્વારા જાળવવામાં લખાતો અંગ્રજ રામનાથ મંત્રો સંપાદક આવ્યા છે. આ મંત્રોની રચના બાસ્વામી શ્રી બિન્દુલ મહારાજના મુખ કરી કરવામાં આવનાર છે. શ્રી. બિન્દુલને કાર્ણક અમદાવાદમાં તા. ૩૦-૧૧-૪૬થી પ્રનિત સેવાશ્રમમાં શરૂ થઈ તા. ૪-૧૨-૪૬ના રોજ પૂર્ણકૃતિ થશે, ત્યાર પછી તા. ૫-૬ અને ૭મી ડીસેમ્બરના રોજ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચારસમિતિ તરફથી ખાદીયા દેસાઈની યોજનામાં તેમનાં આખ્યાનો યોજવામાં આવ્યાં છે.

સમિતિને મળેલી યોર

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિની પ્રતિજ્ઞા પ્રત્યે યોત્તોનો સદ્ગતિ જાતોવી શ્રી. રમની બેટ મુંબઈથી મુરુગી શ્રી. ડી. જી. કૃષ્ણસાસ મોદનલાલ કવેરીએ એક દ્વારા મોકલી છે. સમિતિએ બેટનો સામાર રતીમાર કર્યો છે.

વાણિક સવાજન સિંદ્ધા શા. ૧-૮-૦૦, વિદેશ-માટે : શા. ૮-૧૧-૦૦ (૧૩, સિંધિંગ)

દુટક નક્ક કરિત - શા. ૦-૧૦-૦૦

મા હે કો ને

‘પ્રેમધર્મ’ હરેક અંગ્રેજ મેજિસ્ટ્રાટી-પરેવી તારીખે પ્રગટ થાય છે માલકે સવા ઇચ્છતા બાઈ-ઓએ મને ત્યાં સુધી વાર્ષિક સવાજનના નાણાં મ. ઓ. થી મોકલવા વિનંતિ છે. વી. પી. ના ઓફિસ પબ્લિકેશનવામાં આવશે.

શે ખ હો ને

‘પ્રેમધર્મ’ માસિક માટે સાદીથી, સારા અક્ષરે કામગીરી એક જ માન્યુએલેસે, કાપ્પો, નિષ્કો, ધાર્મિક કથાઓ વગેરે લખી મોકલવા લેખક બાઈ મહેનોને વિનંતિ છે. મોકલેલ લેખ પસંદ કન્યામાં નહીં આવે તો ટપાલથી ટિફિસ મોકલનારને તે પાછા મોકલવામાં આવશે.

એ જ નો ને

‘પ્રેમધર્મ’નું દુટક વેચાણ માટે ગુજરાત કાલિયાવાડના શહેરમાં એન/સીઓ આપવાની છે શરતો માટે ‘પ્રેમધર્મ’ ના વ્યવસ્થાપકને રૂબરૂ મળવું અથવા લખી-પૂઠાવા વિનંતિ છે.

તમામ પત્રવ્યવહારનું સરનામું

‘પ્રેમધર્મ’ કાર્યાલય.

સારંગપુર ખરાયતાની વાડી - અમદાવાદ.

(૫)

ધી એશીયાટીક ડેવેલપમેન્ટ એન્ડ

કન્સ્ટ્રક્શન કોર્પોરેશન લીમીટેડ.

સુખદ હતાકાની બાંધકામ માટેની આગેવાન કંપની

મુખ્યતા ‘જન્મભૂમિ’ કાર્યાલય,
અમદાવાદના ‘ગુજરાત સમાચાર’
કાર્યાલયની ઈમારતો તેમજ નડીયાદ
વોટર પક્ષેનું કામકાજ અમને
સોંપાયું છે

- * વોટર પક્ષે
- * નહેરો (ખેતીવાડી માટે)
- * રૂનેજ
- * ગેસ્ટાઓ
- * પુલો
- * ફેક્ટરીઓ વગેરેનું બાંધકામ સંભાળીએ છીએ

અમદાવાદની બોધા મોટી મકાની વર્ણસંગિ ઓગાવટી ધર્મનમયનાં મકાનો બાંધવાનું કામ અમને સોંપાયું છે

— ઓફિસ —

આંદ્ર મુરજ બંગ્લો :

ખાતે, અમદાવાદ

રે. નં. ૨૨૭૬.

૨૧, નોબલ એમ્બસે

પાસે જરાર મોટી, મુખ્ય

૨૭ નં.

૨૧૬૦.

મધ્યમ વર્ગના કુટુંબો માટે

મકાનો મેળવવાની સસ્તી અને સુવિધા રોજના

મોદી નગર

નરોડા-રોડ : અમદાવાદ

નરોડાની બાબુમાં પાકા રસ્તા ઉપર મોદી નગર બાંધવાની વિશાળ યોજના હવે શરૂ થઈ ચુકી છે. ગુજરાતના બહુતા રાષ્ટ્રસેવક ડૉ. શ્રી. હરિપ્રસાદ વજરાય દેસાઈના શુભ હસ્તે શનિવાર તા. ૨૬-૧૧-૪૯ ના રોજ મકાનો બાંધવાનું આત્મહુત કરવામાં આવ્યું છે.

મધ્યમ વર્ગના કુટુંબો માત્ર પાંચ હજાર રૂપિયામાં ૫૦ વાર બાંધકામનું મકાન મેળવી શકે, તે માટે લોનની વ્યવસ્થા રાખવામાં આવી છે. મોદી નગરના લગભગ ૩૦૦ સભ્યો નોંધાયું ગયા છે.

વધુ વિગત માટે નીચેના સરનામે રૂબરૂ મળવા અગર પત્રવ્યવહાર કરવા વિનંતિ છે.

રાજેન્દ્ર પ્રસાદ સી. મોદી

ઑફીસ : રાજમહેલ; કાલુપુરબ્રીજ

અમદાવાદ